

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ BİLİM DALI

**SOVYETLER'İN TÜRKİSTAN'I DÖNÜŞTÜRME SİYASETİNE MUHALEFET:
YAŞ TÜRKİSTAN DERGİSİ (1929-1939)**

Doktora Tezi

TÜLAY KÖSEOĞLU

İstanbul 2014

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ BİLİM DALI

**SOVYETLER'İN TÜRKİSTAN'I DÖNÜŞTÜRME SİYASETİNE MUHALEFET:
YAŞ TÜRKİSTAN DERGİSİ (1929-1939)**

Doktora Tezi

TÜLAY KÖSEOĞLU

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. AHMET KANLIDERE

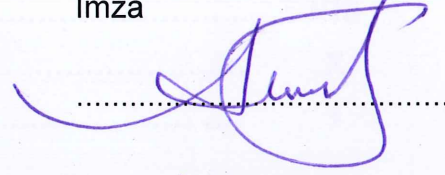
İstanbul 2014

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

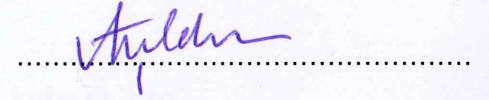
Doktora öğrencisi Tülay KÖSEOĞLU'nun "Sovyetlerin Türkistan'ı Dönüştürme Siyasetine Muhalefet: Yaş Türkistan Dergisi (1929 - 1939)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

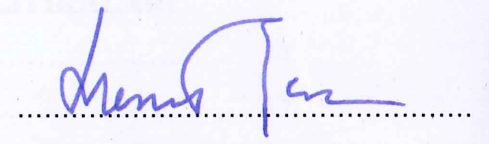
Tez Danışmanı : Prof.Dr. Ahmet KANLIDERE
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

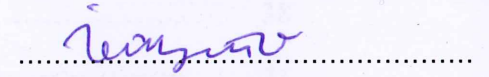
Üye : Prof.Dr. Ali AKYILDIZ
Üniversitesi 29 Mayıs Üniversitesi

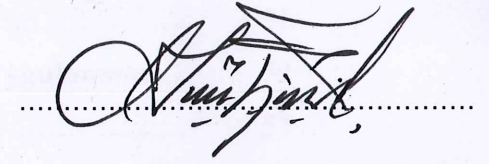
Üye : Prof.Dr. Mesut ŞEN
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Yrd.Doç.Dr. İbrahim KALKAN
Üniversitesi Kırklareli Üniversitesi

Üye : Doç.Dr. Yüksel ÇELİK
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 21./07./2014 tarih ve 2014/14-5 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİSTAN'DA SOVYETLER'İN DÖNÜŞTÜRME POLİTİKALARI

1. MİLLİYET POLİTİKASI.....	24
2. KÜLTÜR POLİTİKASI.....	32
2.1. Dil ve Alfabe Politikası	32
2.2. Eğitimin Sovyetleştirilmesi	38
2.3. Tarihi Eserlerin Bakımsızlığa İtilmesi	47
2.4. Türkistan'da Şehir Adlarının Değiştirilmesi	49
3. İKTİSAT POLİTİKASI.....	51
3.1. Yeni İktisat Politikasının (NEP) Türkistan'da Uygulanması..	52
3.2. Kolektifleştirme Politikası.....	57
3.3. Pamuk Ekinciliği.....	61
4. RUS GÖÇMEN YERLEŞTİRİLMESİ.....	70
4.1. Rus Muhaceret Politikasını Doğuran Nedenler.....	71
4.2. Göçmenlere Yapılacak Yardımlar.....	78
5. YERLİLEŞTİRME POLİTİKASI.....	80
6. KADININ SOSYAL YAŞAMA KATILMASI.....	85
7. SOVYETLER'İN DİN POLİTİKASI	87
8. SOVYET POLİTİKALARINA TEPKİ: BASMACILIK.....	92

İKİNCİ BÖLÜM

MUHACERETTEKİ TÜRKİSTANLILAR'IN FİKRİ MÜCADELESİ:

YAŞ TÜRKİSTAN (1929-1939)	105
1. YAŞ TÜRKİSTAN'IN YAYIN HAYATINA BAŞLAMASI.....	107
2. DERGİNİN İÇERİĞİ	108
3. YAŞ TÜRKİSTAN'IN AMACI, HEDEFİ VE MİSYONU	114
4. DERGİNİN YAZAR KADROSU	119
4.1. Mustafa Çokayoğlu (1891-1941).....	121
4.2. Tahir Çağatay (1902-1984)	127
4.3. Abdulvahab İshakoğlu Oktay (1904-1968)	130
4.4. MecdeddinAhmed [Deli]	135
5. DERGİNİN DİLİ	135
SONUÇ.....	138
EK - 1 YAŞ TÜRKİSTAN'DAKİ MAKALELERİN	
ANALİTİKÖZETLERİ.....	
.....	143
EK-2 YAŞ TÜRKİSTAN:YAZAR ADINA GÖRE MAKALELER.....	447
BİBLİYOGRAFYA	537

ÖNSÖZ

1917-1922 yılları arasında kendi geleceklerini tayin etme konusunda girişimlerde bulunan Türkistanlı aydınlar, Sovyet Rusya siyaseti içerisinde kendi yerlerini bulmaya çalışarak siyasi çalışmalarını hızlandırdılar. Bu yıllarda Türkistan'da ilân edilen özerklik kısa sürede ortadan kaldırıldı. 1922 yılında SSCB'nin kurulmasıyla birlikte Türkistan'ın tamamı Sovyet hâkimiyeti altına alındı.

Mustafa Çokayoğlu öncülüğünde, Aralık 1929'da Berlin'de çıkarılan *Yaş Türkistan* (1929-1939) dergisinde Türkistan coğrafyasında Stalin tarafından uygulanan toplumsal, kültürel, siyasal ve iktisadi dönüşüm projelerinin başlaması ve şekillendirilmesi süreci her yönüyle yansıtılmıştır. Bu süreci ayrıntılı bir biçimde ele alan tek yayın organı olarak 10 yıl süreyle faaliyetini sürdürdü. Sovyet hükümeti, ülkelerinin tarihini incelemek veya araştırmak isteyen, özellikle komünist olmayan araştırmacıların Sovyetler Birliği'ne girmelerine ve orada inceleme yapmalarına imkân tanımadı. Dolayısıyla, Sovyetler'de bu konular belli bir ideoloji çerçevesinde sunuldu. Biz, muhaceretteki Türkistanlıların, Türkistan milli mücadelesine olan katkılarını bu yayın organı aracılığı ile farklı bir perspektiften değerlendirebilme imkânı bulduk.

Yaş Türkistan dergisinin tam koleksiyonunu bir araya getirmek zor oldu. Türkiye'de tam koleksiyon sadece Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı Kütüphanesi'nde bulunuyordu. Ancak vakfın birtakım teknik durumundan dolayı orada çalışma imkânı bulamadım. Dergi'nin eksik sayılarından bir kısmını Vakıf Başkanı Sayın Dr. Tülay Duran Hanımefendi aracılığıyla elde edebildim. Derginin ilk 13 sayısı Prof. Dr. Timur Kocaoğlu tarafından tıpkıbasım olarak hazırlanmıştı. Ankara'daki Milli Kütüphane'de derginin tamamı olan 117 sayının, karışık olmak suretiyle ancak yarıya yakın kısmı bulunuyordu. Bunun dışında İstanbul'daki İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)'nde birkaç sayı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve İzmir Milli Kütüphane'de yine aynı şekilde birkaç sayı bulunmaktaydı. Bazı sayıları ise Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz (Berlin Devlet Kütüphanesi)'den elde etme imkânı buldum.

Yaş Türkiстан dergisinin, Arap alfabesiyle Özbekçe yazılmış olması, yaklaşık 2000 makalenin okunması ve değerlendirilmesi sürecini uzattı. Bu süreçte arkadaşlarımdan yardımlarımdan yararlanma şansına sahiptim.

Farklı bir disipline yöneldiğimde, ilk nereden başlayacağım ve yeni disiplinin kavram ve metotlarının üstesinden nasıl geleceğime dair korkularım vardı. Alana ilişkin okumalar ve çalışmalarla geçen iki yıllık ders aşamasından sonra sıra tez konumun belirlenmesine geldiğinde, hocam Prof. Dr. Ahmet Kanlıdere'nin önerisiyle bu konuyu seçtim. Şunu söylemeliyim ki, hocam bu konuyu çalışmamı önerdiğinde önce çok endişelendim. Ancak düşündüğüm gibi olmadı. Hocamın tavsiye ve cesaretlendirici tutumuyla bu çalışmayı tamamladım. Araştırmam ve öğrenmem gereken birçok şey olduğunun farkındalığıyla; doktora eğitimim süresince ilminden faydalandığım, akademik duruşu, insanî ve ahlakî değerleri ile de örnek aldığım, birlikte çalışmaktan onur duyduğum ve ayrıca tecrübelerinden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabırdan dolayı değerli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Kanlıdere'ye çok teşekkür ederim.

Bazı insanların hayatımıza girmesi özel bir anlam taşır. Benim için bu kişilerden biri, aramızda uzun mesafeler olmasına rağmen her karşılaştığım zorlukta rahatlıkla ulaşabildiğim, dünyanın neresinde olursa olsun yardımını ve desteğini gördüğüm, güler yüzü ve sıcak davranışlarıyla beni her zaman motive eden, gerek çalışmaları gerekse hayattaki duruşuyla tanımaktan kendimi şanslı hissettiğim Michigan StateUniversity öğretim üyesi saygıdeğer hocam Prof. Dr. Timur Kocaoğlu'na teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Akademik yol kat etmeye çabalarken, karşılaştığımız kişilerin tutum ve davranışları da derin izler bırakabiliyor. Adına hayat dediğimiz süreç, bana öylesine cömert davrandı ki, tez çalışmam esnasında bunu bir kez daha hissettim. Bu süreçte, karşılaştığım sorunlarda manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman moral ve cesaret veren, zaman ayırıp tezimin düzenlenmesine yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Mesut Şen'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca değerli fikirleri ve bakış açısıyla tezime katkıda bulunan ve beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Ali Akyıldız'a çok teşekkür ederim.

Tezin hazırlanma sürecinde burs aldığım Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı'na ve özellikle derginin eksik olan sayılarını Ankara'dan getirerek bana ulaşmasını sağlayan vakıf başkanı Dr. Tülay Duran'a teşekkürü borç bilirim. Derginin önemli bir kısmına ulaşmamı sağlayan Ankara Milli Kütüphane'de okuyucu hizmetleri bölümünden Özgür İzzet Pektaş'a yardımlarından dolayı teşekkür etmek isterim.

Çalışmamın ilk başında özellikle Osmanlıca'yı geliştirmemde ve dergiyi okuma sürecinde benden hiçbir zaman desteğini ve yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Dr. Bülent Özkuzugüdenli'ye teşekkür borçluyum. Tezin teknik olarak düzenlenmesinde bana yardımcı olan arkadaşım Gonca Ural'a teşekkür ederim. Rusça öğrenmemde ve *Yaş Türkistan*'da yer alan Rusça kısımların düzenlenmesinde yardımcı olan sevgili hocam Nina Lazareva Sadıkoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan, karşılıksız sevgilerini daima hissettiren ve hep yanımda olacaklarına emin olduğum canım aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

ÖZET

1917 Şubat ve Ekim İhtilâlleri ile Rusya'da oluşan göreceli özgürlük ortamı Türkistan'daki siyasi faaliyetleri arttırmıştı. Türkistan'ın çeşitli yerlerinde yapılan toplantılar ve kurultaylar ile Türkistan'da kültürel ve siyasal özerklik talepleri ve girişimleri olmuştu. Ancak devrimi izleyen yıllarda Sovyet yönetiminin giderek baskıcı ve dışlayıcı bir nitelik kazanması sonucu bir kısım Türkistanlı aydın ülkeyi terk etmiş, bunların bir kısmı Türkiye'de ve özellikle Avrupa'da teşkilatlanmışlar, ideolojik mücadelelerini basın üzerinden yürütmeye karar vermişlerdi. Bu yayın organlarından biri Mustafa Çokayoğlu öncülüğünde çıkan *Yaş Türkistan* (1929-1939) dergisi idi. *Yaş Türkistan*, Sovyetlerin Türkistan'daki dönüştürme politikalarının etkin bir şekilde uygulandığı yıllara denk geliyordu. Derginin Türkistan davasını dünya kamuoyuna anlatarak taraftar toplamak, milli Türkistan duygusunu canlı tutmak, dünyanın değişik yerlerinde yaşayan Türkistanlılar arasında iletişimi sürdürmek gibi misyonu vardı. Türkistan mücadelesinin tek sözcü organı ve aynı zamanda 10 yıl boyunca aralıksız faaliyet gösteren tek kaynak olan bu dergide, Sovyet döneminde Türkistan'da gerçekleşen dönüşüm projelerini eleştirel bakış açısıyla değerlendiriliyor. Söz konusu değerlendirmeler, Sovyetlerden alınan dergi ve gazetelerden, Türkistan'da yaşanan olaylara bizzat tanık olmuş aydınların yazdığı makalelerden, orada yaşamış kişilerin gönderdiği mektuplardan oluşuyor. Dolayısıyla dergi yazarları, Sovyet Türkistanı'ndaki güncel olayları günü gününe takip ediyor ve olayları sığağı sığağına aktarıyorlar. Uzun süre Türkistanlıların Avrupa'daki (dış dünyadaki) sesi olan *Yaş Türkistan* dergisi ile ilgili bugüne kadar ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Oysaki dergi, dönemin gelişmeleri hakkında farklı perspektifler sunmakta ve oldukça ayrıntılı bilgiler vermektedir. Sovyetlerin Türkistan'da uyguladığı dönüştürme politikalarını sağlıklı bir şekilde yorumlayabilmek için, muhaceretteki Türkistanlıların bakış açıları ve değerlendirmelerinin de göz önüne alınması gerekmektedir. Dolayısıyla, bu çalışma, dergide yer alan makale, haber ve mektupları incelemek suretiyle muhaceretteki Türkistanlıların kendi ülkelerinde uygulanan radikal değişiklikler karşısındaki görüşlerini, eleştirilerini ve olup bitenler hakkındaki farklı yorumlarını değerlendirecektir.

Anahtar Kelimeler: *Yaş Türkistan*, Türkistan'ın Sovyetleştirilmesi, Basmacılık, muhaceretteki Türkistanlılar, Mustafa Çokay.

ABSTRACT

The relatively free atmosphere that has emerged in Russia as a result of the February and October 1917 revolutions has led to the intensification of the political activities in Turkistan. Demands for and attempts at cultural and political autonomy have been raised at the meetings and conventions in various places of Turkistan. In the years following the revolution, some Turkistani intellectuals have left the country as a result of the increasingly repressive and exclusivist character of the Soviet regime. These intellectuals have been organized in Turkey and especially in Europe and have decided to carry out their struggle through the press. One of those publishing organizations was the magazine *Yash Turkestan* (Young Turkistan) (1929-1939) which was published under the leadership of Mustafa Çokayoğlu. The publication of *Yash Turkestan* corresponded to the years during which the transformation policies of the Soviets in Turkistan was actively implemented. The magazine has assumed the mission of explaining the cause of Turkistan to the world public opinion and in this way gather followers, keep the feeling of national Turkistan alive and maintain the communication among the Turkistanis living in different parts of the world. Transformation projects which have been realized in Turkistan during the Soviet period have been evaluated with a critical point of view in this magazine which was the only speaker organ of the struggle of Turkistan and the at the same time the only source that was incessantly active for a period of ten years. These evaluations comprised news from magazines and newspapers, articles written by the intellectuals who had personally witnessed the incidents which had occurred in Turkistan and the letters sent by people who had lived in that country. Thanks to these sources the writers of the magazine had the possibility of following up the actual developments in Turkistan and transmitting them almost immediately. No detailed study has been done about *Yash Turkestan* which has been the sole voice of Turkistani people in Europe (the external world) for a long time. However the magazine presents different perspectives and gives quite detailed information about the developments of the period. The points of view and evaluations of the emigrant Turkistanis must also be taken into consideration in order to make a sound interpretation of the transformation policies implemented by the Soviets in Turkistan. For that reason the views and critiques of the emigrant Turkistanis about the radical changes that have

been implemented in their homeland and their differing interpretations about what has happened there shall be evaluated in this study by subjecting the articles, news and letters that have appeared in the magazine to an examination.

Key words: *Yash Turkestan*, Sovietization of Turkistan, Basmachi movement, Turkistani emigrants, Mustafa Çokay

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

Bkz.: Bakınız

ÇEKA:ÇrezvıçaynayaKomissiya (Gizli Polis Teşkilâtı)

Çev.: Çeviren

Ed.: Editör

GPU:GosudarstvennoePolitiçeskoeUpravlenie(Sovyet İstihbarat Teşkilâtı)

Haz.: Hazırlayan

KGB:KomitetGosudarstvennoeBezopasnosti (Devlet Güvenlik Komitesi)

NEP: Novaya Ekonomiçeskaya Politika (Yeni Ekonomi Politikası)

NKVD: NarodnyKomissariatVnutrennih Del (İç İşleri Halk Komiserliği)

RSFSC: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti

s. : Sayfa

SSC: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TMB: Türkistan Milli Birliği

TURTSİK: Türkistan Bolşevik Merkezi İdaresi

v.s. : Vesaire

GİRİŞ

Rusya'nın I. Dünya Savaşı'ndaki mağlûbiyeti, çalkantılı siyasî ortamı yeni umutlarla birlikte yeni acıları da beraberinde getirmişti. I. Dünya Savaşı'ndaki mağlûbiyet, ümitleri artırmış, seslendirilen özgürlük ve eşitlik söylemleri Rus coğrafyasında kısa sürede etkisini göstermiş, yeni Sovyet rejimi, Çarlık rejimi mağduru olan halklar tarafından desteklenmişti. Savaşın getirdiği yenilgi, siyasî istikrarsızlık, iktisâdî çöküş, açlık, çaresizlik ve özgürlük arayışları 1917 yılında Şubat ve Ekim devrimlerinin gerçekleşmesinde etkili olmuştu.

Savaşı büyük bir fırsat gören Lenin (Vladimir İlyiç Ulyanov 1870–1924), bu yenilgiyi sınıf savaşına çevirmeye çalışmıştı. 23 Şubat 1917'de Petrograd'da başlayan yorgun halkın öfkesi, Bolşeviklerin, Çar II. Nikola (1894–1917)'yı başarılı bir darbe ile tahttan indirmeleriyle sonuçlandı ve Bolşevikler Rusya'da İhtilâl devrini başlatmış oldular. Bütün Rusya bunu kutladı. Lenin, devrim haberlerini İsviçre gazetelerinden okudu. Yıllardır hayalini kurduğu olay ülkesinde gerçekleşiyordu ve liderlik yapmak için orada değildi. İhtilâli ilk destekleyen gruplar köylü ve işçi sınıfıydı. Savaştan bunalan askerlerin de Bolşeviklere katılmasıyla, ihtilâlci, köylü-işçi-asker Sovyeti'ni (Birliğini) kurmada başarılı oldular. Şubat Devrimi, sosyalizm ile insanların eşitliğini kabul etmişti.¹ Bolşevikler bu dönemde, Rus olmayan halklara özgürlük, eşitlik, kendilerini yönetme gibi vaadlerde bulunmuşlardı.

İşçiler ve askerler zafer kutlamaları yaparken iki grup arasında bir güç mücadelesi başladı: Geçici hükümet ve Sovyet işçi sınıfı. Bolşevikler, idarî kadroda yaptıkları değişikliklerden sonra farklı siyasî görüşlere sahip kişilerden oluşan geçici hükümeti kurdular. Geçici hükümet Lenin'in en amansız düşmanıydı. Bu ılımlı grup Duma liderlerinin birleşmesinden oluşuyordu. Lenin ise Sovyetlerin güç kazanması için sendika tarafından seçilen işçiler-askerler-köylüleri temsil eden grubu destekliyordu.

Geçici hükümetin başındaki kişi Alexandr Fedorovich Kerenski (1881–1970) idi. Liberal bir politikacı olarak tanınan Kerenski, 1916 yılındaki kanlı hâdiselerde Türkistan'da bulunmuş ve buradaki olaylara şahit olmuştu. Bu sebeple İhtilâlin başında Türkistanlıların gözünde çok farklı yere sahipti. Ayrıca

---

¹ Mehmet Saray, *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996, s. 135–136.

Petersburg'daki Çar hükümetinin siyasetini eleştirmesiyle de ün kazanmıştı. Sosyalist Parti'nin üyesi ve lideri olan Kerenski'nin iktidara gelmesi, Türkistan'da onu tanıyanları sevindirmişti. Türkistan'ın her yerinde sevinç gösterileri yapılmıştı, Taşkent'te on binlerce kişinin katılımıyla, Kerenski'nin posterleri bütün şehrin sokaklarına asılmıştı.²

Yeni hükümetin çıkardığı 1917'deki kararname ile Rusya'da yaşayan tüm halkların eşit olduğu kabul edilmişti. Bu durum Rusya'nın değişik bölgelerinde yaşayan Rus olmayan halkların milli ve siyasî faaliyetlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştu. Türk aydınları da bu ortamdan yararlanarak siyasî faaliyetlerine hız vermişlerdi. İşte bu dönemde Kazakistan'da Alaş-Orda Hükümeti, Hokand'da ise Türkistan Milli Hükümeti kurulmuştu.

Ekim 1917'de, geçici hükümeti devirip, yönetimi ele geçiren Lenin, güçlenir güçlenmez Şubat devrimi ile kazanılan demokratik hakları feshetme hazırlıklarına girişti. Meclisi kapattı. Karşıt görüşlü gazeteleri kapattı. Özel mülkiyeti ortadan kaldırdı. Toprakları, yoksul köylülere dağıttı. Bankaları ve sanayi kuruluşlarını devletleştirdi. Bolşevikler dışında bütün siyasî partileri yasa dışı ilân etti ve onlara yeni bir isim verdi: Komünist Parti. Ayrıca Rusya'yı savaştan geri çekti.

Ekim İhtilâli'nin ardından Rusya'da büyük değişimler yaşanırken Türkistan'da ise durum eskisine göre farklı değildi. Örneğin, Çar generallerinden Pyotr Alekseyeviç Krupatkin'in yönetiminde bulunan bölgede, katliam ve açlığın yol açtığı Yedisu Kırgını (1916),³ bu dönemde de devam etmekteydi. Her tarafta protesto gösterileri yapıyordu. Kanlı hâdiselere yol açan bu olayın bitirilmesi

² Kerenski'nin ismi sadece Türkistan'da değil, eski Rus istilâsı altında olan bütün Türk köylerinde de meşhurdu. 1916 yılında Rusya Devlet Duması'ndaki Müslüman Fraksiyon Başkanı Kutlug Muhammed Mirza Tokal ile Türkistan ziyaretini gerçekleştirmişti. Bu esnada, Taşkent, Andican ve sonunda Devlet Duması'nda bütün Türkistan'ı isyan etmeye mecbur ederek, Çar hükümetinin siyasetini eleştirmişti. O zamanlar Çarlık Rusya'sının egemenliği altında olan Türkistanlılar için Kerenski, ihtilâlin çok parlak görüldüğünü söylediğinde, Mirza Muhammed ile birlikte yapmış olduğu Türkistan ziyaretinde kendisinin (Mustafa Çokayoğlu) de olduğunu belirtiyor. Bu seyahatte Kerenski'nin Türkistan halkının Rus halkı ile arasındaki dostluk ve kardeşliğinden bahsettiğini, Çar hükümetinin demokratikleşme yönünde hiçbir sorumluluğunu yerine getirmediğini, Rus demokrasisinin devlet hükümetini doğrudan doğruya halk kitlesinin kendi kendini yönetmesi için görüştüğünü ve Türkistanlıların Ruslar ile bire bir hak ve hukukta eşit olması gerektiğini, ayrıca bir hafta sonra Taşkent'teki bir yemekte, Rus demokratlarını, Türkistan yerlilerinin haklarını müdafaa eden bir demokrasi görevleri olmadığını söyleyerek suçladığını ifade ediyor. Bkz. Çokayoğlu Mustafa, "Kerenski ve Türkistan Milli Hareketi I," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 21-29. Ayrıca bkz. Timuroğlu, "Türkistan'da İnkılâb Devri I (Bir *Yaş Türkistan*çının Hatıra Defterinden)," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931) s. 21-23. Çokayoğlu, bu gösterilerin yapıldığını bugünkü gibi hatırladığını ve gözleriyle gördüğünü söylüyor.

³ Timuroğlu, "Türkistan'da 16 nci Yılı Kuzgalış (15 Yılı Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 10-17.

için ilgili kurumlara müracaat edilmişti, ancak bu müracaatlardan gösterilerin durdurulmasına ya da azaltılmasına yönelik olumlu bir netice alınamamıştı. Türkistan'da durum böyleyken bile Kerenski'nin Türkistan'daki dostları, onun şahsına ve Rus demokrasisine olan inançlarını kaybetmemişlerdi. Kerenski ile Rusya'nın ve Türkistan'ın çeşitli bölgelerinde çar yanlılarına karşı sürdürülmekte olan muharebelerin bir an evvel bitirilmesini talep eden Bolşevikler arasında tartışmalar yaşanmaya başlamıştı. Hararetli bir şekilde devrim talebinde bulunan işçiler, savaştan bıkan askerler, yoksulluk çeken köylüler Bolşeviklerin vaatlerine inanmışlardı. Fakat sekiz ay süren bu özgürlük dönemi, Ekim Devrimi ile sona ermişti. Mustafa Çokayoğlu: "Ekim Devrimi'nden sonra Bolşevik hükümetinin uzun süreli bir hâkimiyet kurabileceğini ne Bolşevikler'in kendileri ne de düşmanları düşünmüşlerdi" şeklinde yorumlamıştı.⁴ Çünkü Şubat Devrimi ile kurulan geçici hükümet üyeleri arasında yaşanan tartışmalar, aralarından bir grubun muhaceret etmek zorunda kalmasına yol açmıştı.

Karl Marx'ın (1818–1883) fikirleri Sovyet devrimcileri için teorik bir sorun oluşturuyordu. Marx, sosyalist bir devrim olacağına ve yeni bir ulus meydana geleceğine inanmıştı. Rusya'yı devrim için bir ülke olarak reddetmişti. Ancak Lenin, bu sorunu Marx'ı yeniden yazarak çözmüştü. Burada, devrimci aydınların köylü kitlelere öncülük yapması gerektiğinde ısrar etmişti. Aslında bu, Marx'ın tam zıddı bir düşünceydi. Karl Marx'ın öğretisini Rusya'ya uygulamaya çalışan Lenin, "millet"siz sosyal yapıya geçişin bir anda gerçekleşemeyeceğine inanmıştı. Başlangıçta, Rus olmayan halkların milli hassasiyetlerinin desteklenmesi gerektiğini düşünmüş, zamanla uygulanacak olan toplumsal ve kültürel politikalarla sosyalist düzenin kurularak, milliyetçilik olgusunun ortadan kalkacağını tasarlamıştı.

Bu arada Bolşevikler tarafından idare edilmekte olan milletlerin Ruslar ile münasebetleri yeniden başlamıştı. Ukrayna, Kafkasya, Türkistan, İdil boyu ve Kırım Bolşeviklerin egemenliği altına girmişti.⁵

Bolşevikler, Rusya ve Türkistan'da Rus olmayan halklara hitaben yaptıkları konuşmalarda, çar hükümetinin tehcir ve sömürge siyasetlerini şiddetli

⁴ [İsimsiz] "1917–1933 (Sovyet Hâkimiyeti'nin 16 nci Yıl Dönemi)," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 5-6.

⁵ Çokayoğlu Mustafa, "Kerenski ve Türkistan Milli Hareketi I," *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 21–29.

bir dille eleştirirken, Rusya'nın sömürgesindeki halklara, Rusya'dan ayrılarak, müstakil birer devlet kurabileceklerine dair vaatlerde bulunmuşlardı. Söz konusu vaatlere Türkistanlılardan bir kısmı inanırken, inanmayan bir kesim de bulunuyordu. Bu nedenle Kerenski hükümeti yıkıldığında, Türkistan'da iki farklı grup ortaya çıkmıştı. Bir grup Türkistan halkının ihtiyaç ve arzusuna tercüman olmak, onun hak ve hukukunu korumak isteyenlerden oluşan, yerli halk ve onun aydın gençleri idi. Diğer grup ise Rus işçi, asker, köylü ve memurlarından oluşan Rus İşçileri ve Askerleri Şûrâ ları idi.⁶ Rus emperyalizminin gerçek vârisleri oldukları izlenimi veren Rus İşçileri ve Askerleri Şûrâ ları, Türkistan halkının hak ve hukukunu temsil eden milli hükümetlere karşı mücadele açmışlardı. Böylece, ihtilâlden sonraki milli mücadelelerde, Rus ve Türkistanlıların tartışmalarında yeni bir safhaya girilmiş oldu.

Yeni Sovyet yönetimi ilk olarak bütün toprakları kamulaştırarak köylülere dağıtma yoluna gitmişti. Devlet bankasına el konularak tüm özel bankalar, 1918'lerin başında da işletmeler devletleştirilmişti. ÇEKA (gizli polis teşkilatı) ile muhalifler etkisiz hale getirilmişti. Beyaz ordu ile kızıl ordu arasındaki iç savaş neticesinde, ortaya çıkan iktisâdi sorunların çözümlenmesi için uygulanan Savaş Komünizmi (18 Haziran 1918 – 21 Mart 1921) politikasıyla tüm güç merkezde toplanmıştı. Köylülerin bütün ürünlerine devlet tarafından el konulmuştu, özel ticaret ve grev yasaklanmıştı, devlet bütün tüketim mallarının tek sahibi olmuştu. Halkın aç kalmaması için köylünün elindeki fazla tarımsal ürüne el konularak, gıda ve birçok ihtiyaç maddesinde karne uygulaması başlatılmıştı. Açlık ve parasızlık 27 milyon insanı etkilemişti. Ülkenin her yerinde başlayan toplu isyanların Sovyet yönetimini tehdit etmesi üzerine yeni bir ekonomi politikasının uygulanmasını gündeme getirmişti. Bu politikayı terk ederek, Yeni İktisat Politikası (NEP) hazırlamışlardı. (1921–1927) Bu yeni iktisâdi düzenlemeyle, ticari işletmeler, *nepmen* denen yeni iş adamları sınıfına bırakılmıştı.

NEP, Lenin tarafından geçici bir önlem olarak ortaya çıkmıştı. Çünkü piyasaya güven, sosyalizmin felsefesine aykırıydı. Lenin, sosyalizmi terk ederek ekonomiyi canlandırma girişiminde bulunmuştu. Çiftçilerin ürünlerini satmalarına ve gelirlerini almalarına izin vermekle, stratejik bir davranış sergilemiş, gerçekten

---

⁶ Çokayoğlu Mustafa, a.g.m., s. 24.

başarı sağlamıştı. Dolayısıyla, 1921–1928 yılları arasında uygulanan NEP, sosyalizm açısından gerilemeye işaret etmişse de, sosyalist bir modelin oluşmasını sağlamıştı.

Sovyet Rusya, iktisat politikasını kendi nazariyesine (doktrinine) göre kurulacak, komünizme hizmet edecek bir şekilde düzenlemek istemiştir. 1924 yılında iktidara gelen Stalin, Yeni Ekonomi Politikası (NEP)'ndan vazgeçerek köklü değişiklikler yapma yoluna gitmiştir. İktisadî olarak büyümenin diktatörlükle sağlanacağı döneme geçilmiştir.⁷ Kısa sürede sağlanan iktisadî iyileşme ile Sovyet yönetimi, gerçek bir sosyalizmin kurulması için çözüm arayışlarına girmişti, çünkü NEP ile sosyalizmden taviz verilmişti. Hazırlanan Beş Yıllık Plân'larla, sosyalist bir model oluşturulma yoluna gidilmiştir.⁸

Moskova'nın iktisadî politikasını gerçekleştirmek için yapımına 1926 yılında başlanan ve 1931'de tamamlanan Türkistan-Sibirya demiryolu ile Sovyet hükümeti, kuzey vilâyetlerinin tahıl tedarikini sağlamak istemiştir. Ancak bu yol, Türkistan'da sulanan alan, tahıl, pamuk ve demiryolu politikalarına yerel cumhuriyetlerin menfaati noktasından bakıldığında, Moskova'ya bağlanmaları dışında başka bir anlam taşımamıştır. Türkistan-Sibirya demiryolu ile pamuk ve muhaceret siyaseti yönlendirilmiştir. Türkistan, önceleri Çarlık Rusyası daha sonra Sovyet Rusya tarafından pamuk alanı haline dönüştürülerek, Rus dokuma sanayine hizmet edecek bir yer haline getirilmek istenmiştir. Rusya'nın bütün pamuk ihtiyacını Türkistan'dan temin etmek doktrininin en güçlü uygulandığı dönem, Stalin-Krivoşeyn dönemi olmuştur.

Lenin, yeni sistemde dini rakip olarak görmüştü ancak taraftar toplamak amacıyla başlangıçta dinî konularda serbestlik tanımıştı.⁹ Ocak 1924'te Lenin'in hayatını kaybetmesinden sonra Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri olarak, Rusya'da 30 yıla yakın iktidarda kalacak olan Josef Stalin (1878–1953) ise din ile komünizm arasında bağlantıya vurgu yaparak, halkı ürkütmeden sosyalizme dönüştürmeyi amaçlamıştı. Yeni bir "Sovyet insanı" oluşturma iddiasıyla gelen Bolşevikler, devlet tarafından sindirilmiş, devlete bağımlı hale

---

⁷ J.M. Albertini. *Ekonomik Sistemler: Uygulamada Kapitalizm ve Sosyalizm*, Çev: Cafer Unay, Bursa: Ekin Kitabevi, 1995, s. 58–59.

⁸ Jean Maillet. *İktisadî Olayların Evrimi*, Çev: Ertuğrul Tokdemir, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983, s. 176–177.

⁹ Ahmet Hazer Hizal, *Kuzey Kafkasya*, Ankara: Orhun Yayınları, 1961, s. 59.

getirilmiş bir insan modeli yaratmak istemişlerdi.¹⁰ Ancak öncelikle, oluşturulan milliyetlerin, bir dil ve bir toprakla tanımlanması gerekiyordu.

Stalin'in siyaseti sosyal ve komünal yaklaşımlarla anlatılamaz. Federal bir cumhuriyet olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde, şekli eşitlikle birlikte, siyasi, iktisadi, kültürel ve toplumsal yaşam üzerinde sıkı bir kontrol mekanizması kurulmuştur. Türkistan'ın 1924'ten itibaren sınırlarının çizilerek farklı cumhuriyetlere bölünmesi de mevcut durumu değiştirmemiş, ülkenin genel kararları yine merkez Moskova'dan alınarak bütün cumhuriyetlere uygulanmıştır.

Stalin'in milliyetler politikasıyla, bir yandan etnik kimlikler oluşturulurken diğer yandan homojen bir sosyal yapı kurulmaya çalışılmıştır. Sovyet döneminde her bir milliyet sistemli bir şekilde toprağa bağlı hale getirilmiştir. Birey, belli bir kolhoza bağlı kalırken, kimlik de, tek anlamlı hale getirilmiş oluyordu. Yani, kimliklerin etnikleştirilmesi ile her şeyin belli bir toprağa veya bölgeye dayandırılması, birlikte yürütülmüştür.

Sovyet Türkistanı'nda uygulanan yerel dillerde eğitim ve kültür faaliyetlerin desteklenmesi, yerli etnik grupların idarî kadrolara getirilmesine yönelik uygulanan yerlileştirme politikası ile Rus olmayan milletlerin, Sovyet hükümeti tarafına çekilerek, görünüş olarak milli ancak içerik olarak proleter bir kültürün gerçekleşmesi amaçlanmıştır. Yerlileştirme politikasının anlamı, bütün idarelerin ve işlerin başında yerli Türklerin bulunmalarıdır. Ancak Türkistan'da yerlileştirme politikasının uygulanma biçimi, idarelerin başına Türklerin getirilmesi şeklinde değil, Rusların yerli dili öğrenip yönetime hâkim olmalarını sağlamak biçiminde kendini göstermiştir. Bir bakıma "Sovyetleştirme", Lenin'in, "sosyalizm" "enternasyonalizm" temellerine bağlamak için Rus Bolşeviklerinin yeni bir medeniyet formülünü düşünüp çıkardıkları, bu formülün de, dış görünüş ile milli, içerik itibarı ile proleter olduğu çok açık görülmüştür.¹¹

Stalin'in 1929 yılında kolektivizasyon adlı uygulaması, Lenin'in yarım kalan, toprakları devletleştirme denemesinin tamamlanması biçiminde olmuştur. Rus köylülerinin kendi tarlalarını kendilerinin ekip, mahsullerini pazarlarda satmalarına son veren Stalin, kolektivizasyonla Lenin'in girişimini tamamlamış,

---

¹⁰ F. Tom Mayer, "The Collapse of Soviet Communism: A Class Dynamics Interpretation," *Social Forces*, Vol 80, Issue 3 (March 2002), s. 759–811.

¹¹ [İsimsiz] "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 39–42.

Rusya'daki tüm köylülerin tarlalarına ve ürünlerine el koymuştu. En büyük hedef "kulaklar" olarak anılan, toprak sahipleri olmuştu. On binlerce kulak kurşuna dizilmişti. 1930 yılında köylülerin mahsûlleri toplanmaya başlanmıştı. Kızıl ordu her tarlanın ürününe el koymaya başlamıştı. Bazı köylüler ellerindeki ürünü vermemek için gizli bölmelerde saklamaya çalışmışlarsa da komünist parti görevlileri her yeri arayarak bu gizli bölmelerdeki ürünleri de bulmuşlardı. Sanayileşme ve kolektifleştirmenin bedelini, halk en ağır biçimde ödemişti. Sonunda Lenin'in komünizm için çok faydalı gördüğü uygulama ile ülkede açlık felâketi başlamıştı. 1932–1933 yıllarında yaşanan bu toplumsal felâkette, Ukrayna'da 6 milyon, Kazakistan'da 2 milyon, Kafkasya'da 1 milyon kişi can vermişti.¹²

Sovyet döneminde etnik ve kültürel bölünmeyle karşılaşan Türkistanlılar sahip oldukları özgürlüklerin bir çoğunu kaybetmişlerdi. İlk olarak toprak sahipliği meselesi geliyordu. Sovyet hükümeti hazırlamış olduğu Birinci Beş Yıllık Plân (1927-1932) ile özel mülkiyete son vererek kolhozlar (kolektif çiftlik) ve sovhozlar (devlet çiftliği) kurarak, kolektivizasyon düzenini getirmişti. Emek ortaklığına dayalı bir sosyal yapı oluşturma gayesiyle, göçebe yaşayan Türk toplulukları yerleşik düzen içerisinde devlet kontrolüne alınmıştı.

Çarlık hükümetinin "Sibiry'a da gerçek bir Rus Sibiryası yaratmak" olan son şiarı, Sovyet Rusya'sı döneminde "Türkistan'da gerçek bir Rus Türkistan'ı yaratmak" şeklinde kendini göstermiştir.¹³ Çarlık Rusyası döneminin muhaceret politikasını, Türkistan'ın en güzel yerlerine Rusların yerleştirilerek, yerli halkın göç ettirilmesi oluşturuyordu. Bu amaç için eskiden beri izlenen iki yol mevcuttu; bunlardan birincisi, yerli halkın iktisâdi ve medenî ilerlemesini engellemek, ikincisi ise, Türkistan'a Rus muhaciri getirip, orayı Rus bölgesi haline getirmek olmuştur. Sovyet döneminde de kolektivizasyon ve onu takiben zorunlu pamuk ekimi politikası neticesinde Türkistan'a çok sayıda Rus muhaciri yerleştirilmiştir.

Dinsizliğin bir devlet politikası olduğu Sovyetler Birliği'nde, ibadethanelerin birçoğu yıkılmıştı veya farklı amaçlarla kullanılmıştı. Bu noktadan hareketle, Türkistan'daki camiler kapatılmıştı, dini bayramlar yasaklanmıştı. Medreseler ve geleneksel usulde eğitim veren okullar kapatılmıştı,

¹² Canay, "Türkistan'da Yirileşdiriş," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 5–13.

¹³ [İsimsiz] "Türkistan Haberleri," a.g.m., s. 29-30.

Rusça eğitim veren okullar açılmıştı. Daha da önemlisi, Türkistan'daki gelişmeye veya yenilikçi Türk aydınlarına karşı, yeniliğe kapalı din adamları sınıfı desteklenmişti.

1924 yılında çıkarılan Rusya SSC Ceza Kanunu ile küçük yaşta evlilik, çok eşli evlilik, başlık parası gibi geleneksel aile yaşamında iyileştirme yolunda düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelerle, kadınların toplumsal yaşama hazırlanması ve katılması kolaylaşmıştır. Dolayısıyla, Sovyet çalışma hayatının her alanında kadınların istihdam edilmesi politikasında başarı sağlanmıştır.

Stalin döneminde hayatın her alanında totaliter bir yapı hâ kim olmuştu. Kişinin tamamen kolektif örgüte bağımlı olduğu bir sosyal olguyu ortaya çıkarmıştır. Kültürel hayat, komünist partinin hizmetine alınarak, kültür hayatı belli kalıplarla sınırlandırılmıştır. Eğitimde sanayinin pratik ihtiyaçları öne çıkarılarak teknik ve meslekî okullara dönük bir politika benimsenmiştir. Tek tip bir sistem ve ders programına dayanan okullarda, siyasî-ideolojik ve meslekî eğitim önemli yer tutmuştur. Bolşevik okullarında yetişenler, artık Bolşevik devriminin nesli olmuşlardır. Basın ve yayın da, devlet tekelinde tutulmuş, parti ve devlet yönetimine verilmiştir. Bu dönemdeki sola dönüş, diplomatik alanda dışa kapanmayı beraberinde getirmiştir.

Sovyet hükümeti tarafından başlatılan kültür devrimi, Türkistan'daki cumhuriyetlerin her birinde birbirinden bağımsız yürütülmüştür. Bu şekilde aralarındaki bağın koparılması amaçlanmıştır. 1926 yılında Arap alfabesinden Latin alfabesine, daha sonra 1930'lu yılların sonunda Kiril alfabesine dönülmüştür. Kültür tarihinin yeniden tanımlanması anlamına gelen bu dönüşümle, aydın grubun genç nesil üzerindeki etkisi azaltılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında, tüm ülkenin okur-yazar olması yolunda önemli adımlar atılmıştır. 1920'li yıllarda % 5-8'i geçmeyen okur-yazar oranı ilerleyen yıllarda % 90'ların üzerine yükselmiştir. Çarlık Rusyası döneminden farklı olarak Sovyet Rusya'da, Rus olmayan halklara kendi ana dillerinde eğitim olanağı sağlanmıştır. 1930'lu yılların sonunda bütün okullarda Rusçanın öğretilmesi zorunlu kılınmıştır. Rus olmayan halkların Rusçayı öğrenmelerini kolaylaştırmak için alfabeleri, Lâtin Alfabesinden Kiril Alfabesine dönüştürülmüştür. Böylece, kültürel birikim bir anlamda kaybedilmiştir. Rusçanın zorunlu hale gelmesi ile sistem içerisinde

mevki sahibi olabilmenin ön şartı da gösterilmiştir. Dolayısıyla bu durum, yerel dillerin gelişmesini olumsuz yönde etkilemiş, kültürel süreç sarsılmıştır.

Türkistan'da, Bolşevik yönetimine karşı en büyük direniş hareketi Basmacı isyanı olmuştur. Halk hareketi olarak başlayan bu isyanın liderleri, siyasî hazırlıkları olmadan sadece kendi yetenekleriyle hareket eden kişilerden oluşuyordu. Bu hareket, ezilen halkların düşmanlık duygusunun bir ilânı şeklinde ortaya çıkmıştır. Sovyet politikasına aleyhtar hareketler içinde, Basmacılık Hareketi kadar genel mahiyette bir direniş hareketi olmadığını söyleyebiliriz. Ancak, Basmacı liderleri arasında mücadele plânı ve mücadelenin amacına yönelik bir birlik olmaması, hatta içlerinde Bolşeviklerle açıkça pazarlık yapanların olması gibi birçok unsur, hareketin amacına ulaşmadan sonuçlanmasına neden olmuştur.

Türkistan'da 1930'ların ortalarında sistem rayına oturmakla beraber, tarihe "Büyük Temizlik" adıyla geçen ve muhalefetin, tutuklama, toplu mahkeme, sürgün, tasfiye, idam cezası gibi yollarla saf dışı edilmesi gerçekleşmiştir. Rejime muhalif görülen insanlar ya öldürülmüşlerdi ya da sürgüne gönderilerek oralarda çalıştırılmışlardı. Milyonlarca insanın öldürüldüğü bu dönemde gerek sanayileşme gerek kolektivizasyon uygulamaları sırasında birçok kişi halk düşmanı ilân edilerek çalışma kamplarına gönderilmişti.¹⁴ Aynı zamanda devletin üst düzey kademesinde görevli olan birçok kişi öldürülmüştü. Bazıları düzmece mahkemelere çıkarılmışlardı ve düzmece suçlarla yargılanarak idama mahkûm edilmişlerdi.

1937–1938 yıllarında siyasî nedenlerle tutuklanan kişilerin sayısı 7 milyonu buluyordu. Bunların 1 milyonu idam edilmişti. Rejim süresince 40 milyona yakın kişi öldürülmüştü. Stalin aynı yıllarda, devlet içindeki birçok kişiyi kendisine rakip olmaması için ortadan kaldırmıştı. Bunlar içerisinde generaller de vardı. Stalin'in Gizli Polis Örgütü olan NKVD tarafından öldürülmüşlerdi veya mahkûm edilmişlerdi.¹⁵ Bu politikalarından Türk aydınları da oldukça etkilenmişti. Yüz binlerce aydın sürgüne gönderilmiş veya idam edilmişti.

---

¹⁴ Oktay, "Türkistan'da Türkçilik," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Eylül 1938), s. 27–36.

¹⁵ Stalin bu tasfiye ile ülkesini Nazi Almanyası'na karşı savunmasız hale getirmişti. Almanya bunu fırsat bilerek 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliği'ni işgale başlamıştı.

1937 yılında bütün Türkistan cumhuriyetleri hükümet yöneticileri; Feyzulla Hoca, Şirin Şehtimur, Abdulla Rahimbay, Atakoğlu Nadirbay, Kazakistan Cumhurbaşkanı Gulumbatoğlu Özakbay, Kırgızistan hükümet başkanı İsa Gayoğlu ve diğer birçok yönetici "halk düşmanı" ilân edilmişlerdi. Türkistanlılar içinde Milli Parti Merkezi Komitesi Birinci Kâtipliğine kadar ilerleyen Ekmel İkrâm da "burjuva milliyetçisi" olarak mahkemede suçlanmıştı ve yargılanarak idam edilmişti. Bütün yerli gazetelerin yazar kadrolarında değişiklikler yapılmıştı. Milli parti ve Şûra teşkilâtları yöneticileri, kolhoz başkanları, komsomol liderleri gibi nispeten küçük mevkilerdeki kişiler, sayısız komiser, komiser yardımcıları, vilâyet ve şehir şûrâları başkanları, parti komiteleri kâtipleri, parti merkezleri ve komiserliklerdeki şube müdürleri gibi memurlardan, ne kadarının bu programa kurban edildiklerinin tahmin edilmesi zordu. Yazar, öğretmen, öğrenci ve gazete yazarlarından da programa kurban edilenlerinin sayısı belli değildi. Bu kişilerle akrabalıkları veya dostlukları olan kişiler kaçmıştı. Herhangi bir sebeple milliyetçilerle görüşmüş veya konuşmuş olan kişiler, hatta 20 yıldan beri Sovyetlere sadakatle hizmet ettiği halde 1918 – 1920 yıllarında Bolşevikler safında fiilen milliyetçilere karşı mücadele ettiğini ispat eden kişilerin de birçoğu kurban edilmişlerdi. Bolşevik İhtilâli'nin 20. yılında Sovyet düşmanı ilân edilip programa kurban edilenler listesinde¹⁶ "gizli milliyetçi" ve "halk düşmanı", bir de "milli faşistler" ve "yabancı faşistler casusu" şeklinde iki kısma ayrılmışlardı.¹⁷

Rusya'da gerçekleşen ihtilâllerin ardından Türkistan coğrafyasında birçok siyasî parti kurulmuştur ve kurultaylar toplanmıştır. Türkistanlılar için Şubat ihtilâli, siyasî ve kültürel özerkliğin ifadesi olmuştur. 1917–1922 yılları arasında kendi geleceklerini tayin etme konusunda girişimlerde bulunmuşlar, Sovyet Rusya siyaseti içerisinde kendi yerlerini bulmaya çalışarak siyasî çalışmalarını hızlandırmışlardır. Bu dönem içerisinde Türkistan halkının siyasî ve kültürel geleceğini tayin etmede Orenburg, Hokand, Taşkent, Buhara ve Hive gibi şehirler merkez alınarak,¹⁸ tüm bölge 1917–1922 yıllarında, Kazaklar ve Kırgızların

¹⁶ Liste için bkz. "Siyasi Program Kurbanları," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (İkinci Teşrin 1937), s. 11-16. Ayrıca bkz. "Türkistan'da Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Birinci Kanun 1937), s. 34-37.

¹⁷ "Türkistan'da Siyasî Program," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (İkinci Teşrin 1937), s. 2–7.

¹⁸ İbrahim Kalkan, "Sovyet Döneminde Orta Asya," *Çağdaş Türk Dünyası* içinde, Ahmet Kanlıdere (ed.), Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2014, s. 8.

Orenburg-Hokand, Özbeklerin Hokand ve Buhara, Türkmenlerin Hive, Rusların ise Taşkent'teki mücadelelerine sahne olmuştur. Bu yıllarda Türkistan'da ilân edilen özerklik kısa sürede ortadan kaldırılmıştır. 1922 yılında SSCB'nin kurulmasıyla birlikte Türkistan'ın tamamı Sovyet hâkimiyeti altına alınmıştır.

Sosyalizm, ilk devrelerinde insanların eşitliğini ilân etmişti. O dönemde Rusların egemenliğinde bulunan halklardan Kazakistan'da, bu ilân, eşitlik olacağı düşüncesiyle olumlu karşılanmıştı, hatta Kazak aydınları ulusal devlet kurulmasına bile karşı çıkmışlardı. Çok geçmeden sosyalist ideolojinin de halkı sömürmek istediği kendini hissettirmeye başlayınca, Mustafa Çokayoğlu ve diğer Türk aydınları, Kazak-Özbek olarak bölünmek yerine, Türkistan Cumhuriyeti kurma taraftarı olmuşlardı. O dönemin siyasî aktörlerinin kafasında henüz "tam bağımsız Türkistan" fikri oluşmuş değildi. Tâ ki bunlardan bazılarının Rus politikasını kabul etmelerine veya kabule mecbur bırakılmalarına ve hatta "Demokratik ve Federatif Bir Rusya" olamayacağını anlayan Türk aydınlarının, Sovyet hükümetine boyun eğmeyip, önemli bir kısmının iltica etmelerine kadar.

Türkistan, Çarlık Rusyası tarafından Türkistan Genel Valiliği (Bugünkü Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Tacikistan) ve Bozkır Genel Valiliği (Kazak bozkırları) olmak üzere iki genel valilik; Buhara Emirliği ve Hive Hanlığı olmak üzere de iki hanlık biçiminde idare ediliyordu. Ekim İhtilâ li sonrasında Türkistan halkını temsil etmek üzere Bozkır vilâyetlerinde Alaş-Orda (1917–1920),¹⁹ Türkistan'da da Hokand Muhtariyet Hükümeti (26 Kasım 1917- 31 Ocak 1918) kurulmuştu.²⁰ Bu iki hükümet de Türkistan'ın iç yönetiminde bağımsızlık talep ediyordu.²¹

1–11 Mayıs 1917'de Moskova'da yapılan, Tüm Rusya Müslümanları I. Kongresi'nde, bir yanda federal bir Rusya devleti içinde özerk bir yapı

¹⁹ Merkezi, Orenburg. Ali Han Bükeyhanoğlu idaresinde (13 Aralık 1917) kuruluyor. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Timuroğlu, "Alaş Orda," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 12–21.

²⁰ 9 Aralık 1917'de Hokand'da Türkistan Müslümanlarının IV. Fevkalade Kurultayı'nda, Muhammedcan Tınışbay başkanlığında, Türkistan Muhtariyeti kurulmuş oldu. Dışişleri Bakanlığı'na Mustafa Çokay getirildi. Bir süre sonra Tınışbay'ın istifası ile Mustafa Çokay başkanlığa getirildi. Bu hükümetin ömrü 64 gün sürdü. Bu konuda bkz. "Sovyet Hükümeti'niñ 21 nçi Yıllığı Münasebetiyle 1917–1938," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 5–11. Hokand'ın Bolşevikler tarafından işgal edilmesiyle bu hükümet Rusya Federal Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC)'ne bağlandı. Merkezi de Taşkent oldu. Bkz. M. Ç. "Sadullah Kasım Muhakemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 7–8, s. 12–21. Ayrıca bkz. Baymirza Hayit, "Türkistan Cedidizmden Bolşevik Hâkimiyetine Geçiş Devrinde," *Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilâller 1900–1924*, Haz: Timur Kocaoğlu, Harlem, 2001, s. 179–189.

²¹ 1920'de Hive Hanlığı'nı ve Buhara Emirliği'ni işgal eden Ruslar, buralarda merkeze bağlı halk cumhuriyetleri kurdular. Bkz. Timuroğlu, a.g.m., s. 24-25.

alternatifleri ortaya koyanlar,²² diğ er yanda ise birleş ik bir Rus devleti içinde kültürel özerkliği savunanlar mevcuttu.²³ İki farklı görüşü karşı karşıya getiren bir bölünmenin yaş andığı kongrede, etnik ve bölgesel özerkliği savunan grubun görüşü kabul gördü ve kongre sonunda Türkistan için federal bir idarenin uygun olacağına karar verildi. Sonunda Rusya'nın "ulusal-bölgesel-federal temellere dayanan demokratik bir cumhuriyet" haline dönüştürülmesini isteyen öneri onaylanmış oldu.²⁴ Türkistan'dan gelen temsilcilerin federasyon isteğ i, sadece iç yönetimde özerklikle sınırlıydı. Genel meselede, Demokratik ve Federatif Rusya içinde yer almaya karşı olmadıklarını açıkça beyan etmiş lerd i.²⁵ Kurulan yeni hükümetin üçte biri Ruslardan oluşuyordu ve başına bir Kazak olan Mustafa Çokayoğ lu seçilmiş ti. Aslında Rusların bir Kazak Türkünü hükümetin başına getirmesi onların etnik milliyetçilikten uzak oldukları görüntüsünü veriyordu.²⁶ Buna rağmen Türkistan Muhtariyeti'nin varlığı Moskova'yı son derece rahatsız ediyordu.

Bu sırada Rusya'da çıkan iç savaş (1918–1920), Türk-Müslüman grupların birbirleriyle olan iletişimlerini koparmış tı.²⁷ Buldukları bölgelerde birbirlerinden bağımsız olarak faaliyet göstermeye başlamış lardı. Dolayısıyla Türkistan'da bir yönetim zafiyeti oluşmuş tu. Bolşevikler için, Türkistan'ı yeniden düzenlemenin tam zamanıydı artık.

Hokand hükümetinin en büyük eksikliği askerî bakımdan çok zayıf olmasıydı.²⁸ Bu zafiyeti gören Bolşevikler, 18 Şubat 1918'de kızıl orduyu

---

²² M. Ç. "Sadullah Kasım Muhakemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 7–8, s. 12-21.

²³ E. H. Carr, *Bolşevik Devrimi (1917–1923)*, (Çev. Orhan Suda), cilt I, İstanbul: Metis Yayınları, 2012, s. 291.

²⁴ Tadeusz Swetochowski, *Russian Azerbaijan 1905–1920*, Cambridge: Cambridge University Press, 1985, s. 92.

²⁵ Timuroğ lu, a.g.m., s. 25.

²⁶ Bu hükümet 54 kişiden oluşuyordu. 36'sı Türk, 18'i gayri Müslimlerden oluşmaktaydı. Türkistan Muhtariyeti hükümeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Başkarma, "Muhtariyet'ten İstiklâlge (1917- Dekabr 1930)," *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 1–5. Ayrıca bkz. Oliver Roy, *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Ediliş i*, Çev. Mehmet Morali, İstanbul: Metis Yayınları, 2009, s. 72. Moskova'dan gönderilen Yahudiler çoğunlukta ydı. Ayrıca bkz. Timuroğ lu, a.g.m., s. 19-23.

²⁷ Örneđ in Taş kent'te, Ulema Cemiyeti'nin lideri Şir Ali Lapin etrafında toplanan muhafazakâr bir kesim vardı. (Bu grup daha çok Rusların yanında yer alıyordu.) Diğ er yanda, Ceditçi aydınlar bulunuyordu. (Bu grup ise Rus devrimcilere daha yakındı) Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Çokayođ lu Mustafa, "Bir İlmî Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'niñ 14 nçi Yıl dönümü Münasebetiyle II)," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), 8–15.

²⁸ Rusya'da 1916 yılına kadar, Müslümanların askere alınmaması, askeri deneyimden uzak olmalarının sebebiydi. Bkz. Ahmet Kanlıdere, (ed). *XIX. Yüzyıl Türk Dünyası*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını,

Hokand'a gönderdiler. O sırada Hokand şehrini Ergeş adlı şehir polisi savunmaktaydı. Ergeş, Hokand'ı kendi polis gücüyle savunmaya çalışsa da başarılı olamamıştı. Şehir, Bolşevik askerler tarafından teslim alınmıştı. Neticede, Bolşevik Devrimi, Türkistanlılar açısından Rus sömürgeciliğinin yeni bir türü olarak algılanmaya başlandı. Hokand'da, 64 günlük ömrü olan Türkistan Muhtariyeti yerine Sovyet hükümeti, iki ay sonra (Nisan 1918'de) Türkistan Özerk Sovyet Cumhuriyeti'ni kurdu.²⁹ Bu cumhuriyet Rusya Federal Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC)'ne bağlandı.

Moskova, Hokand hükümetini dağıttıktan sonra kızıl orduyu Buhara'ya karşı harekete geçirdi. Uzun süren mücadeleden sonra Eylül 1920'de burada hâkimiyet sağlayan Bolşevikler, Buhara Halk Cumhuriyeti'ni kurdular.³⁰ Buradaki yönetim, eski Buhara Emiri olan Âlim Han (1880–1944)'ın karşısında yer alan ve kendisine Genç Buharalılar denen (molla ve tüccarların çocuklarından oluşan) kişilere bırakıldı. Bir yıl sonra Buhara Cumhuriyeti ile Sovyet Rusya arasında yapılan antlaşma ile Sovyet Rusya, Buhara'nın bağımsızlığını tanıdı; ancak askeri güç, Rusların elinde bulundurulacaktı. Bunun yanında Buhara Cumhurbaşkanı'nın para bastırmak gibi birtakım hakları olacaktı.³¹

2013, s. 181. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. "Türkistanlılar Askerlikde," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 1–5.

²⁹ "Bir İlmi Yalganga Karşı," (Hokand Muhtariyeti'nin 14 nci Yıldönümü Münasebetiyle) *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931) s. 4–11. Ayrıca bkz. Çokayoğlu Mustafa, "Bir İlmi Yalganga Karşı," (Hokand Muhtariyeti'nin 14 nci Yıldönümü Münasebetiyle II) *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 5–16. Ayrıca bkz. Çokayoğlu Mustafa, "Bir İlmi Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'nin 14 nci Yıldönümü Münasebetiyle III)," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 4–11. Ayrıca bkz. "Hokand Muhtariyeti (1937–Dekabr 10–1917)," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 2–4. Daha fazla bilgi için bkz. Baymirza Hayit, *Basmacılar*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, s. 21–23. Ayrıca bkz. Baymirza Hayit, *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadele Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995, s. 249–252. Ayrıca bkz. Ali Bademci, 1917–1934 *Türkistan Milli İstiklâl Hareketi Korbaşılar ve Enver Paşa*, Cilt 1, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2008, s. 141–145.

³⁰ A. Naim Öktem, "Buhara Cumhuriyeti'nin 50. Yıl Dönümü," *Türk Dünyası*, sayı 19 (Ekim-Kasım-Aralık 1970), s. 36–38.

³¹ 1868'den beri Rus hâkimiyetinde olan Buhara Emirliği'nin 1910 yılında başına Âlim Han (1880-1944) getirilmişti. Âlim Han Bolşevik hükümetini tanımadığını açıklamıştı. Çarlığın yıkılmasıyla kurulan Kerenski'nin başkanlığındaki geçici hükümet de devrilince 1 Eylül 1920'de Buhara'yı terk etmek zorunda kaldı. Buhara'da toplanan I. Halk Kongresi'nde, Buhara Halk Cumhuriyeti ilân edildi. Mirza Abdulkadir Muhiddin Cumhurbaşkanı, Feyzulla Hoca Başbakan oldu. Bir yıl geçtikten sonra yapılan (23 Eylül 1921) II. Halk Kongresi'nde Cumhurbaşkanlığı'na Osman Hoca seçilmişti. Feyzulla Hoca Taşkent'ten getirdiği Rus kuvvetleri ile Abdulkadir Muhiddin'in güçlerini dağıtarak nüfuzunu arttırmıştı. Bkz. Baymirza Hayit, "Türkistan Çarizmden Bolşevizme Geçiş Devrinde," *Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilaller 1900–1924*, haz: Timur Kocaoğlu, Harlem, 2001, s. 189–190.

Aynı yıl Moskova hükümeti, uzun süren siyasî görüşmeler sonunda Alaş-Orda hükümetinin tüm kararlarını yok sayarak hükümeti fesh etti³² (11–20 Ocak 1920) ve Ekim 1920'de Kazak-Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni ilân etti.³³ Böylece Şubat devrimi ile başlayan Türkistan'ın özerkliği serüveni sona ermiş oldu.

1925 yılında tamamen ortadan kaldırılan Buhara Halk Cumhuriyeti'nin toprakları yeni kurulan Özbekistan ve Türkmenistan cumhuriyetleri arasında paylaştırıldı.³⁴ Hive Hanlığı'nın da akıbeti Buhara Emirliği'nden farklı olmadı. Burada da, Han'a karşı Genç Hiveliler denilen grup etkindi. 1 Şubat 1920'de komünistlerin de yardımıyla Hive alındı ve Harezmi Halk Cumhuriyeti ilân edildi. Bir Sovyet Cumhuriyeti'ne dönüştürülmesi 1923 yılında gerçekleşti. Bir yıl sonra Sovyet Rusya tarafından ortadan kaldırılan Harezmi Halk Cumhuriyeti'nin toprakları da Özbekistan ve Türkmenistan'a verildi.³⁵ Bu tarihten sonra Türkistanlı aydınlar, artık federal bir Rusya devleti içinde özerk bir Türkistan için değil, doğrudan doğruya bağımsız Türkistan'ın bağımsızlığı için siyasî mücadele içine girdiler.

1924 yılında Stalin'in, Orta Asya'nın sınırlarını "milliyet" esasına dayanarak yeniden çizmesiyle Türkistan'da yeni cumhuriyetler kurulmuş oluyordu. Sırasıyla Özbekistan SSC, Türkmenistan SSC ve Kazakistan (Rusya Federasyonu içinde özerk bölge) kuruldu. Tacikistan otonom cumhuriyet olarak Özbekistan SSC içinde bir bölge olarak kuruldu.³⁶ Aynı yıl S.S.C.B.'nin ilk anayasası olan 1924 Anayasası ile onaylandı. Yeni anayasa, Sovyetler Birliği'nin çok uluslu bir devlet olduğunu anayasal güvenceye bağlayarak, Sovyet sisteminin federal yapısına kesinlik kazandırdı. 1929'da Tacikistan, Özbekistan'dan ayrılarak birlik cumhuriyeti oldu ve Leninabad ona bağlandı. Semerkant Özbekistan'da

---

³² Kazaklar, Ahmet Baytursunov (1873–1937) önderliğinde Bolşeviklerle görüştü ve bu görüşmeler neticesinde hükümet feshedildi. Bkz. Edward Allworth (ed.), *Central Asia: One Hundred and Thirty Years of Russian Dominance: A Historical Overview*, New York: Columbia University Press, 2002, s. 255–260.

³³ Ahad Andican, *Cedidizmden Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, İstanbul: Emre Yayınları, 2003, s. 54–57.

³⁴ Çokayoğlu Mustafa, "Bir İlimi Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'niñ 14 nçi Yıldönümü Münasebetiyle II)," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Ganvar 1932), s. 5–16.

³⁵ "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttifakı 1922- XII.30 – 1937)," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Nisan 1938), s. 7–11.

³⁶ M.Ç. "Sovyet Orta Asya Federasyonundan Milli Müttehid Türkistan Devletiğe," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 5.

kaldı.³⁷ Aynı yıl Kırgızistan'ın adı Kazakistan, Kara-Kırgızistan'ın adı ise Kırgızistan olarak değiştirildi. Artık ülkenin tek hâkimi Sovyet yönetimi idi. Söz konusu cumhuriyetlerin sınırlarına son şekillerinin verilmesi 1936 yılına kadar sürdü. 1936 Anayasası ile Orta Asya'da, Kazakistan SSC, Kırgızistan SSC, Özbekistan SSC ve Türkmenistan SSC kuruldu. On yıl süren sınır belirleme süreci sonunda 1937 yılında Sovyetler Birliği 11 cumhuriyetten ibaretti. Bu cumhuriyetlerden 5'i Türkistan'daydı.³⁸ 1932-1936 yılları arasında; Karakalpakistan, Özbekistan'a bağlı özerk cumhuriyet yapıldı.³⁹ Kazakistan ve Kırgızistan Sovyet cumhuriyeti oldular. Neticede, bölgede ulus devlet modeli yerleştirilmiş oldu.

Bolşevik diktatörlüğünün 20. yılında çok değişiklikler olmuştu. Türkistan'da eski milli aydın güç azalmıştı. Birçoğu Bolşevikler tarafından öldürülmüştü. Geri kalanların bir kısmı sürgünde, bir kısmı hapiste, diğer bir kısmı da yurt dışına iltica etmişlerdi. Kısa sürede Bolşevikler tarafından ortadan kaldırılan Türkistan Özerk Cumhuriyeti, Türkistan milli bağımsızlık mücadelesinin dönüm noktasını oluşturmuştur. Ölüme mahkûm edilen yerli hükümet üyelerinden milliyetçi aydınların bir kısmı kaçarak kurtulabilmişlerdir. Bu kişiler arasında yer alan Mustafa Çokayoğlu, Rusya'nın değişik yerlerinde kaçak hayatı yaşamak zorunda kalmış ve bu dönemde Sovyet karşıtı ittifak arayışlarına girişmiştir.

Bu süreç zarfında Bolşeviklerin Türkistan'ı ekonomik olarak talan etmesi, bölgenin yer altı ve yer üstü zenginliklerini Rusya'nın iç kesimlerine ekolojik dengeyi tahrib ederek götürürken yerel halkın Rusya'nın en fakir halkı olması, Türkistan'a sürekli Rus göçmenler yerleştirme, sürekli alfabe değişikliği yaparak köklerinden koparma çabaları, dini yasak, örf yasağı, tarihi eserleri tahrib etme gibi haksızlıklar neticesinde bölge insanları çok gerilmiş, dünyanın çeşitli ülkelerinde bulunan Türkistan teşkilâtlarınınca dünyaya anlatılmaya çalışılmıştır.

---

³⁷ Özbekistan ve Tacikistan arasında toprak konusunda tartışma çıkmıştı. Sorunu çözmek için Moskova'da ünlü Patris başkanlığı altında bir komisyon kurularak, komisyonun 12 Şubat 1930'da verdiği karara göre; Surhan Derya Tacikistan'a verilirken Semerkand ve Buhara Özbekistan'da kalacaktı. *Yaş Türkistan*'da, Türkistanlılar arasında ne kadar çok kavga çıkarsa Moskova için o kadar iyi olduğu belirtiliyor. Bu konuda bkz. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Mart 1930), s. 42-50.

³⁸ Her bir cumhuriyetin hükümeti (Halk Komiserleri Şûrâsı) 27 üyeden oluşuyordu ve birçoğu Moskova hükümeti tarafından atanarak iş başına geliyordu. Bkz. "Sovyet Parlameniniñ Birinci Toplanış Devresi," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral- Nisan 1938), s. 2-7.

³⁹ Bu cumhuriyet 1936'da Özbekistan'a aktarıldı.

Bu durum Bolşeviklerin Türkistan'da uygulamakta olduğu baskıcı ve dışlayıcı politikasını daha da hızlandırmıştır. Fabrikalarda ağır koşullar altında çalıştırılan işçiler, beklentiyi karşılamadığı kanısına varıldığında hapis, sürgün veya ölümle cezalandırılmışlardır.

Devrimi izleyen yıllarda Sovyet yönetiminin giderek baskıcı ve dışlayıcı bir nitelik kazanması sonucu bir kısım Türkistanlı aydın ülkeyi terk etti, bunların bir kısmı Türkiye'de ve özellikle Avrupa'da teşkilâtlandılar. Bu dönemden itibaren Türkistan'ın bağımsızlığı için milli mücadele dönemi başladı.

Milliyetçi aydınlar, gittikleri ülkelerde ideolojik savaşlarını basın-yayın aracılığı ile yürütmeye karar verdiler. Türkistan'ın ve Türkistanlıların durumunu dünya kamuoyuna anlatma yolunu tercih ettiler. Bu amaçla çıkardıkları *Yaş Türkistan* (1929–1939) dergisi, Sovyetlerin, Türkistan'daki dönüştürme politikalarının uygulanmaya başlandığı yıllara denk geliyordu.

Türkiye'de ve Avrupa'da eğitim gören Türkistanlı muhacirler, Türkistan'ın içinde bulunduğu durumu dünya kamuoyu ile paylaşarak, bütün Türkistanlıların tek bir bayrak altında birleşmelerini sağlamak amacıyla mücadelelerini Türkiye ve Avrupa'da yürütmeye çalışmışlardır.

Araştırmanın Önemi

Sovyet hükümetinin Türkistan'da uyguladığı politika, Sovyetler döneminde belli bir ideoloji çerçevesinde sunuldu. Ancak Türkistanlıların bakış açılarına yer verilmedi. Sovyet yönetimine karşı olan siyasî kadroların yurt dışında çıkardıkları yayınlar aracılığı ile döneme ilişkin bakış açılarını öğrenebiliriz. Bu dönemde muhaceretteki Türkistanlıların düşüncelerini yansıtan yayın olan *Yaş Türkistan* dergisinin derinlemesine incelenmesi, dönemin politikalarının daha iyi anlaşılmasını ve değerlendirilmesini sağlayacaktır.

Derginin yayınlandığı yıllar (1929–1939), Sovyetler Birliği'nde Stalin dönemi yaşanmaktaydı. Stalin, ülkesini komünizm ideolojisi yönünde dizayn etmeye çalışırken bazı gruplar muhalefet etmeye başlamışlardı. Türkistan'ın dönüştürülmesi sürecini kabul etmeyen bir grup aydın, muhalefetini, daha net bir söylemle, ideolojik mücadelelerini basın üzerinden yürütmeye karar vermişlerdi. Dolayısıyla, bu dönem içerisinde yok sayılan hatta susturulan muhalefetin görüşleri önem taşıyor. Mustafa Çokayoğlu ve arkadaşları tarafından çıkarılan *Yaş*

Türkistan dergisinde bir yandan Sovyetler'de uygulanan politikaları takip ederken diğer yandan muhalefetin sesini duymuş olacağız. Herhâlde, 10 yıl süreyle Sovyetlerin Türkistan politikasının tüm evrelerini takip edebileceğimiz bu denli bir başka eser (sürelî yayın) bulmamız pek mümkün değil.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada, Sovyetler Birliği döneminde (1922–1991) uygulanan Türkistan politikasının, on yıllık (1929–1939) dönemini, Sovyet dışı kaynakları kullanarak analiz edebilmek ve daha net bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Bunun için *Yaş Türkistan*'da, muhacirlerin gözünde Sovyet politikalarının ne anlama geldiğinden yola çıkarak, Sovyet döneminin ilk yıllarında Türkistan'da neler değişti ya da değişmeden kaldı? Yeni kurulan devletlerin hepsi dil, toprak ve etnik nüfus yapısı anlamında birer Sovyet icadı mıydı, muhacirlerin beklentileri neydi veya Sovyetlere yönelik yaptıkları eleştiriler, acaba birer propagandadan mı ibaretti, hatta Sovyet döneminde Türkistan için hiç mi olumlu bir gelişme olmadı gibi soruların cevapları bulunmaya çalışıldı.

Araştırma Yöntemi

Sovyetler Birliği'ndeki durum, ne Sovyet kaynaklarına tamamen bağımlı kalarak ne de Sovyet kaynakları dikkate alınmadan öğrenilebilir. Ancak şahitlerin, bizzat işe karışmış olan kişilerin ifadeleri temel alınarak, gerçek duruma ilişkin daha doğru bilgi elde edilmesinde yardımcı olabilir. Zira Orta Asya'daki dönüşüm olayının esasını anlayabilmek için Sovyet dışı kaynakları etkin biçimde kullanmak gerekir. Bu bağlamda, muhaceretteki Türkistanlılar tarafından yayınlanan çalışmalar bize yardımcı olacaktır. Türkistanlı aydın gruplar, bu dönüşüm denilen değişimin, Sovyetlerin söylediği gibi olmadığı iddiasındalar. Bu dönüşüm Sovyetlerin söylediği gibi mi oldu? Yoksa asıl amaç muhaceretteki Türkistanlıların belirttiği gibi Ruslaştırma (Sovyetleştirme) siyasetinin bir parçası mı idi? Bu dönemdeki Sovyet politikasının, Türkistanlı aydınlar arasında nasıl algılandığı ve yorumlandığı, Türkistan dışında mücadelelerini yürüten aydınların döneme ilişkin kritikleri, dönüşümün diğer yönünün daha sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Sovyet yönetimi Türk boylarında milletler yaratarak coğrafyası, toplumu, bayrağı, dili ve devleti ifade eden “Türkistan” adının kullanılmasını resmi olarak yasaklamasa da fiili olarak kullanılmasını engellemiştir. Türkistanlı Ceditçiler ve Basmacılar bu duruma direndiler ancak komünizm ideolojisi karşısında fazla şansları yoktu; yenildiler ve dış ülkelere dağıldılar. Bu durumu kabul etmeyen aydınların önemli bir kısmı Türkiye ve Avrupa’da fikrî mücadele hareketlerine devam ettiler. Artık tek bir amaçları vardı: “Bağımsız Türkistan” mücadelesini hariçte sürdürmek.

Ülkelerinin içinde bulunduğu Sovyet baskısı altında fikrî mücadelelerini yapamayacaklarını anlayan bir grup aydının, Sovyet rejimi ve Türkistan meselesini dış dünyaya anlatmaları, yaşadıkları ülkelerin kamuoyunu bilinçlendirmeleri bu mücadelenin en önemli boyutunu oluşturmaktaydı. Komünizmin, en az faşizm kadar dünyayı tehdit eden bir tehlike olduğu, komünizm uygulamalarına maruz kalan Türkistan halkının ve Türkistan'ın durumunun tüm dünyaya duyurulması gerekiyordu. Bu ancak, basın ve yayın aracılığı ile gerçekleşebilirdi. Bu alanda ilk girişim 1927 yılında İstanbul’da yayımlanan *Yeni Türkistan* dergisi, bir diğeri ise iki yıl aradan sonra Berlin’de yayımlanmaya başlayan *Yaş Türkistan* dergisi olmuştur.

Araştırmada birincil kaynak olarak, 1929–1939 yılları arasında yayımlanan *Yaş Türkistan* dergisinin orijinal nüshaları kullanılacaktır. Neden *Yaş Türkistan* dergisinin seçildiği konusunu kısaca şöyle açıklayabiliriz: *Yaş Türkistan* dergisi, Türkistan basın tarihinde Türkistan’daki Sovyet politikalarının değerlendirilmesinde uzun soluklu yayın faaliyetinde bulunmuş önemli bir dergidir. Ancak, derginin XX. yüzyıl Çağataycası ve Arap harfli olarak yayımlanmış olması birçok araştırmacı tarafından okunmasını ve incelenmesini zorlaştırıyordu. Bu çalışma ile alana ilişkin araştırma yapmak isteyenler, koleksiyonun tamamını Türkiye Türkçesi ile bir arada görebilecekleri gibi 117 sayıda yer alan tüm makalelerin analitik özetlerini bulmaları mümkün olacaktır.⁴⁰ Ayrıca 1927–1931 yılları arasında yayımlanan ve 39 sayıdan oluşan *Yeni Türkistan* dergisinin orijinal nüshalarının yanı sıra döneme ilişkin birçok dergi ve gazeteden de yararlanılacaktır.

---

⁴⁰ Ek-2’de 117 sayıda yer alan bütün makaleleri görmek mümkündür.

1929 Aralık ayından itibaren, hariçteki Türkistan hareketinin ikinci sözcüsü olarak *Yaş Türkistan* dergisi yayımlanmaya başlandı. *Yaş Türkistan* dergisinin yayımlanmış 10 ciltlik tam koleksiyonu bugün dünyada çok az sayıdaki kütüphanede bulunmaktadır. Örneğin, ABD'deki Columbia Üniversitesi, Kazakistan Devlet Kütüphanesi ve Ayaz-Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı'nın kütüphanesi gibi. Türkiye'de Milli Kütüphane'de dergi sayılarının ancak yarısına yakın kısmı mevcuttur.

Mevcut Çalışmalar

Türkistan'daki Sovyetleştirme politikasına ilişkin yazılmış araştırma eserlerden biri, Elizabeth Bacon'un *Central Asians under Russian Rule* (New York, 1965) isimli çalışmasıdır. Bacon, 1933–1934 yıllarında Leningrat'ta Antropoloji ve Etnografi Müzesinde çalışma fırsatı bulan şanslı isimlerden biri. Kitap, Orta Asya'ya ilişkin yazılmış eserler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Zor bir dönemde bu kadar bilginin elde edilip, gözlemlenmiş olması söz konusu eseri, döneme ilişkin yapılacak araştırma açısından önemli bir kaynak kılmaktadır. Kendini dış dünyaya kapayan Sovyetler Birliği'nde araştırma yapmak üzere yola çıkan Elizabeth Bacon, Sovyet Türkistanı'ndaki kültürel değişimleri en ince ayrıntılarıyla gözlemliyor. Orta Asya'da günlük yaşama ilişkin Türk ve Müslüman geleneklerin etkilerinin doğrudan anlaşılmasında önemli bir eser.

Baymirza Hayit'in *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadele Tarihi* (Ankara, 1995) bu durumu, Türkistan'ın “Hıristiyanlaştırılması” ve “Ruslaştırılması” olarak nitelemiştir. 1917–1924 yıllarında Türkistan'da meydana gelen millî, siyasî, iktisadî ve askerî olaylardan bahsederken, Buhara ile Hive dâhil, bütün Batı Türkistan'ın 1923 yılında Sovyetler Birliğine ilhak edilmesi, Sovyet hükümetinin emperyalist sömürgeci siyasetinin bir parçası olduğu vurgulanmıştır. Basmacı Hareketi'nden de bahsedilen eserde Türkistan'ın 1922–1936 yılları arasında Sovyetleştirilmesi konusu ayrıntılı irdelenmiştir. Hayit'in eseri, tamamen Sovyet sistemine dönemine eleştiri niteliğindedir. Fakat objektif değerlendirme yapılabilmesi bakımından tek başına yeterli olması düşünülemez.

Sovyetlerin Türkistan'ı dönüştürme politikası konusunda önemli bir araştırma eser de Oliver Roy tarafından yazılan *The New Central Asia: The*

Creation of Nations (New York 2000) isimli çalışmadır.⁴¹ Fransız araştırmacı Oliver Roy, uzun yıllar bölgede yaptığı gözlem ve araştırmalara dayanan kitabında, Orta Asya'nın XX. yüzyıldaki kültürel, iktisâdi ve siyasî tarihini, bölgenin Rusya tarafından fethinden başlayarak anlatıyor. Çarlık Rusyası'nın yıkılmasıyla Bolşevik Devrimi sonrasında bölgenin Sovyetleştirilmesini, Sovyetler Birliği'nin milliyetler ve etnikleştirme politikasını ve Sovyet yönetimi altında eski dayanışma gruplarının yeniden biçimlenmesini anlatıyor. Yanı sıra, bölgenin İslâm ve milliyetçilik açısından bugününü ve ortaya çıkan yeni jeostratejik bağlamda yeni devletlerin Rusya, Türkiye, İran ve ABD ile ilişkilerini değerlendiriyor.

Orta Asya'daki toplumun üç ekseninde nasıl yeniden oluştuğunu açıklarken; 1. Önceki dayanışma gruplarının (hısımlar, aşiretler gibi birbirine bağlı ailelerin toplu yaşadıkları mekânlar) kolhozun topluluk sistemine tercüme edilmesi; 2. Siyasal faaliyetin bölgeciliğe dayanan bir hizipçilik etrafında yeniden oluşması; 3. Etnik kimliğin antropoloji ve Sovyet yönetim sistemi tarafından tanımlanan kıstaslar (dil ve aidiyetin tek anlamlılığı) etrafında içselleştirilmesi, bağlamında açıklıyor. Bu üç düzeyin genellikle iç içe geçtiğini, yerel dayanışma grupları arasındaki çatışmaların bölgeci bir dayanışmanın ortaya çıkmasını engellemeyeceğini, bölgeci hizipçiliğin de bir milli aidiyet duygusuna engel olamayacağını ileri sürüyor. Bu bağlamda Sovyetlerin Türkistan'daki Sovyet Cumhuriyetlerini, sadece sınırlarıyla değil, isimleriyle, içerdikleri varsayılan etnik toplulukların tanımı ve hatta dilleriyle, yeniden icat edilen geçmişleriyle birlikte 1924 tarihli bir yasadan nasıl doğduğunu savunuyor.

O. Roy'a göre; 1924'teki ulusal bölümlenmenin esas amacı, çok kavimli bir imparatorluk bağlamında, farklı halkların artık "enternasyonalizm" diye adlandırılan bir Rus ekseni içinde bir araya getirilmesini sağlayacak bir yönetim tarzı bulmaktı. Bir yandan da kuramsal olarak, halkların haklarına çok dilliliğe saygı gösterilerek, bir devlet olarak biçimsel belirtileri geliştirilirken, kendi ayakları üzerinde durmaları engelleniyordu. Her şey buna göre ayarlanmıştı; biçimsiz sınırlar, iç topraklar, cumhuriyet halkının her zaman azınlıkta olduğu

---

⁴¹ Oliver Roy, *Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi*, Çev. Mehmet Morali, İstanbul: Metis Yayınları, 2000.

başkentler (Taşkent, Almatı, Duşanbe Bişkek), azınlıkların başka azınlıklarla iç içe girmesi, iktisâdi bakımdan merkeze bağımlılık, cumhuriyetler arasında doğrudan ilişkilerin olmayışı gibi.

Oliver Roy, Sovyetler Birliği'nin istemeden Orta Asya'ya olağanüstü bir ulus imal etme aracı olduğunu iddia ediyor. Birbirleriyle çekişme haline "büyükler" kadar hakka sahip birçok "küçük" halk imal edildi. Böylece var olmayan milliyetçilikler yaratıldı. Bu halklar, Sovyet bütünü içinde eritilerek sadece görünüşte var olan bir yönetime indirgenecekti. Kitapta, ulusların imal edilmesi, geleneksel dayanışma gruplarının yeniden oluşturulması ve Sovyetik kadrolardan yeni milliyetçi seçkinlerin türemesi süreci, tarihsel perspektiften yola çıkılarak açığa çıkarılıyor.

Yaş Türkistan ile ilgili bu zamana kadar yapılan çalışmalar arasında; Timur Kocaoğlu tarafından hazırlanan *Yaş Türkistan* isimli eser ilk sırada yer alıyor. (İstanbul, 1997)⁴² Söz konusu eser, *Yaş Türkistan* dergisinin ilk 13 sayısının tıpkıbasımından oluşuyor. Ayrıca, Türkistan'da 1870'den 1990'a kadar yayınlanmış olan bütün gazete ve dergiler hakkında bilgiler veriliyor. Türkistan basın tarihi iki ayrı grupta inceleniyor. İlk olarak; Türkistan bölgesinin sınırları içindeki Türkistan Basını, ikinci olarak; Türkistan dışında Türkistanlılar tarafından yaratılan Türkistan Göçmen Basını'dır. Türkistan içinde ve dışındaki bu iki ayrı basına ait gazete ve dergilerin, adları, yayınlandığı yer, yayın tarihleri, çıkaran veya yayıncı adı, yayınlanan sayı ve yayının dili liste halinde veriliyor.⁴³

Timur Kocaoğlu tarafından bu konuya ilişkin yapılan bir araştırma da "Türkistanlı Göçmenlerin Siyasî Faaliyetleri Tarihine Bir Bakış" isimli makalesidir.⁴⁴ Söz konusu makalede, muhaceretteki Türkistanlıların yayın faaliyetleri tablo halinde sunulmasının yanı sıra Türkistanlı siyasî kadroların, Türkistan'da buldukları dönemdeki siyasî faaliyetlerine yer verilmiştir.

---

⁴² Timur Kocaoğlu, "Yaş Türkistan'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," *Yaş Türkistan*, cilt I, İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, 1997, s. 13–30.

⁴³ Kocaoğlu, A.g.e., s. 15-24.

⁴⁴ Timur Kocaoğlu, "Türkistanlı Göçmenlerin Siyasî Tarihine Bir Bakış," Baymirza Hayit Armağanı, İstanbul: Turan Kültür Vakfı, 1999, s. 159–169.

Bir diğ er araştırma eser, 2006 yılında Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı tarafından yayınlanan *Yaş Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler*⁴⁵ adlı eserdir. Araştırma, Ahad Andican başkanlığında bir çeviri grubu tarafından, *Yaş Türkistan* dergisinin ilk 52 sayısından seçilmiş 119 makaleyi kapsamaktadır. Konu başlıkları ve makale sayılarını incelediğimizde, Türkistan'ın Siyasî Durumu (53), Türkistan Ekonomisi (4), Eğitim, Kültür, Dil, Edebiyat ve Basın (14), Uluslar arası Siyaset (10), Sovyetler Birliği (7), Türkiye (10), Doğu Türkistan (12), Basmacılık Hareketi (5), ve Seçilmiş Makaleler şeklinde 9 konu başlığı altında toplanmıştır.

Yaş Türkistan konusunda hazırlanan Yüksek Lisans tezi bulunmaktadır.⁴⁶ Ancak, bu çalışmada, XVI. ve XVII. yüzyıllarda Türk ülkelerinde Rus yayılması, Rus işğali döneminde Türkistan olayları, Çarlık Rusyası döneminde eğitim konusu, ayrıca 1917 İhtilâ li öncesinde Türkistanlıların siyasî faaliyetleri konularına ağırlık verildiği görülüyor. Daha sonra 1917 İhtilâ li'nin sebepleri, Bolşeviklerin iktidara gelmeleri ve Türkistanlıların İhtilâl Rusyası'ndaki yeni durumları hakkında bir değerlendirme yapılıyor. Türkistanlıların İhtilâl ile ortaya çıkan yeni siyasî ortamdan faydalanarak Başkırt, Alaş-Orda ve Hokand Muhtariyetlerini ilân etmeleri, ayrıca Buhara İhtilâ li ve Hive İhtilâli ardından Basmacılık hareketi anlatılıyor. Son bölümde, Sovyet Rusya dönemi ele alınmıştır. Sovyet muhaceret siyaseti, Türkistan'da yeni idarî sistemin oluşturulması, Sovyet Rusya Patriotizmi ve Yerlileştirme siyasetleri ele alınmıştır. Söz konusu tez çalışmasında, *Yaş Türkistan* dergisi ile ilgili verilen bilgilere sadece 11 sayfa ayrılmıştır.⁴⁷ Ekler kısmında, 117 sayının dış kapak kısmında yer alan yazarlar ve makalelerini içeren bir tablo bulunuyor. Sunulan tablo, *Yaş Türkistan* dergisini ayrıntılı bir biçimde inceleyenler için birçok eksiklik içermektedir. Çünkü derginin dış kapak kısmında gösterilen makaleler, o sayının içeriğini tam olarak yansıtmamaktadır. Dolayısıyla, aktarılmayan birçok makale bulunmaktadır. Ayrıca çalışmada, Sovyet Türkistanı'ndan ziyade, 1917 Ekim İhtilâli öncesi Türkistan milli mücadelesine yer verilmiştir. Türk Basın Tarihi'ne

---

⁴⁵ *Yaş Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler (1929–1930)*, Sorumlu ve Editörler, Tülay Duran ve A. Ahad Andican, İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, 2006.

⁴⁶ Ercan Çelebi, "Yaş Türkistan Dergisine Göre Türkistan Milli Mücadelesi", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000, 267 s.

⁴⁷ I. Bölüm'de 30–41 sayfaları arasında yer alıyor.

yönelik verilen bilgilerde, Timur Kocaoğlu tarafından 1997 yılında yazılan makalede verilen bilgilerden farklı bir bilgiye rastlanılmıyor.⁴⁸

Bu çalışmada, Çarlık Rusyası'nın yıkılıp yerine Sovyetler Birliği'nin kurulması sürecinde Türkistan'da gerçekleşen dönüşümler ve değişimler anlatılacaktır. Sovyetlerin Türkistan'ı nasıl Sovyet ülkesine dönüştürdükleri, bu iş için ne tür araçlar kullandıkları ve kazandıkları bu ülkeleri nasıl idare ettikleri, Türkistan halkının Sovyet Rusya yönetimi altında neler görüp geçirdikleri ayrıca Sovyet uygulamalarına karşı Türkistanlıların yürüttüğü silâhlı ve fikrî mücadeleleri incelenmiştir. Çalışma, iki bölümden oluşuyor. Birinci bölümde, 1929–1939 yılları arasında, Sovyetlerin Türkistan'daki iktisâdi, toplumsal, kültürel ve siyasî dönüştürme politikalarının yanı sıra Türkistan'daki silâhlı mücadele dönemi olan Basmacılık Hareketi değerlendiriliyor. İkinci bölümde ise muhaceretteki Türkistanlıların fikrî mücadele dönemini anlatan *Yaş Türkistan* dergisi derinlemesine incelenecektir. Ek-1'de, dergide yer alan tüm makalelerin künyesi verileceği gibi araştırmamız ile ilgili olan makalelerin analitik özetleri verilecektir. Ek-2'de ise, yazar adlarına göre makaleler, isimsiz makaleler, Türkistan haberleri ve şiirler başlıkları adı altında *Yaş Türkistan* dergisinin tamamı bir arada gösterilecektir.

---

⁴⁸ Ercan Çelebi, a.g.e., s. 7-29. Aynı konu için bkz. Timur Kocaoğlu, "*Yaş Türkistan*'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," s. 14-24.

Birinci Bölüm

TÜRKİSTAN'DA SOVYETLER'İN DÖNÜŞTÜRME POLİTİKASI

Bolşeviklerin 1926 yılındaki taksimatına göre Türkistan, beş cumhuriyetten oluşuyordu: 1. Nüfusu 940.033 olan Türkmenistan Cumhuriyeti'nin merkezi Aşkabad'dır. Merv ve çevresi, Taş Havza, Çarcoy ve Kerki bölgeleri buraya dâhildi. 2. Nüfusu 3.963.300 olan Özbekistan Cumhuriyeti'nin merkezi Taşkent'ti. Maverâünnehir, Semerkand ve Fergana vilâyetleri, Buhara ve Hive hanlıklarının Özbeklerle meskûn yerlerinden oluşuyordu. Dört vilâyete ayrılmıştı. Buhara Vilâyeti, Zerefşan Vilâyeti, Kaşkaderya Vilâyeti ve Surkhanderya Vilâyeti olarak. 3. Nüfusu 739.500 olan Tacikistan Cumhuriyeti'nin merkezi Duşanbe idi. Kurgan Tepe, Karategin, Dervaz, Şughnan, Vakhan, Pençikent, Ura Tepe buraya dâhildi. 4. Nüfusu 714.700 olan Kırgızistan Cumhuriyetine, Yedisu ve Sırderya Vilâyetleri'nden Çu, Talas ve Narın ırmaklarının yukarı kısımları, Celalabat ve Oş bölgeleri dâhildi. 5. Nüfusu 11.740.323 olan Kazakistan ise yedi vilâyete ve bir bölgeden oluşuyordu.⁴⁹

1. Milliyet Politikası

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulduğu Aralık 1922'de, Türkistan'ın tamamı Sovyet yönetimine geçmiş bulunuyordu. Bolşevikler, Türkistan'daki yönetimlerin kaderlerini tayin etmeye ilk olarak, on yıldan fazla sürecek olan "ulusal sınırları belirleme" politikası ile başlamışlardı.

Sosyalist bir düzende sosyal adaletsizliğin ve eşitsizliğin ortadan kalkmasıyla bireyler arasındaki menfaat çatışmalarının da sona ereceğini, dolayısıyla milliyetçilik ideolojisinin özellikle de "millet" olgusunun yok olacağını savunan Karl Marx'ın öğretisini Rusya'ya uygulamaya çalışan Lenin, "millet"siz sosyal yapıya geçişin bir anda gerçekleşemeyeceğine inanmıştı. Başlangıçta, Rus olmayan halkların milli hassasiyetlerinin desteklenmesi gerektiğini düşünmüştü. Zamanla uygulanacak olan toplumsal ve kültürel politikalarla sosyalist düzenin oluşturulacağını ve milliyetçilik olgusunun ortadan kalkacağını tasarlamıştı.

---

⁴⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Zeki Velidî Togan, *Bugünkü Türkîli (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, İstanbul: Türkiye Basımevi, 1947, s. 23–26.

Sovyet Milliyetler Politikası, Sovyetler Birliği coğrafyasında gerçekte Türkler gibi büyük bir topluluğu küçük parçalara ayırarak bölmek için tasarlanmıştı. Türklerin tek bir Türk kimliği altında birleşme istek ve yönelimlerini önlemek için Türkler çeşitli küçük boylara bölünerek ayrı ayrı milletler haline getirildi; Kazak, Kırgız, Kaarakalpak, Özbek, Tatar, Başkırt, Kumuk, Karaçay-Balkar, v.s. gibi. Yani, yeni halklar imal edilerek var olmayan milliyetçikler yaratılmıştı.⁵⁰ Ancak burada amaç, tarihsel süreç içerisinde o topluluğun kimliği sayılan bir dil ve etnik aidiyetleri verilerek, Sovyet sistemi içinde eritmektir. "İlter" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, bu politikanın önemli amaçlarından birinin, belki de en önemlisinin, Beş Yıllık Plân'ı uygulamak olduğunu, ayrıca milliyet sorununun neticesi olan yerlileştirme politikası ile tam manası ile proleterleştirilmenin sağlanacağını umut ettiklerini ileri sürüyor.⁵¹ Zira Bolşevikler, millet meselesini Rus olmayan halkların teveccühünü kazanmak için ortaya atmışlardı.

1917 Ekim İhtilâli'nin ideolojik hedefi, halkları Rusça konuşan bir Sovyet insanı içinde eritmek olsa da, stratejik önceliği dilsel veya kültürel bütünlükleri kırmak olmuştur. Önceleri hiçbir ulus deneyimi olmayan devletlerde, milli unsurları ortaya çıkararak idarî, kültürel ve siyasal yapı oluşturulmak amaçlanmıştır. Sovyetlerin gerçek düşüncesi, sadece biçimin var olmasıydı; içerik, Sovyet bir içerik olmalıydı. Bunu gerçekleştirebilmek için Stalin tarafından "milliyet" (natsionalnost) kavramı öne çıkarılarak, çok kültürlü bir siyasal yapı ile her birey, etnik bir tanım içine alındı. Çok kültürlülük (ana dilinde okuma yazma ve konuşma hakkı)'te bireyi etnik olarak tanımlayan devletin kendisiydi, çünkü "meşrû" etniklerin neler olduğunu devletin kendisi belirliyordu.⁵²

Sovyetlerin, Türkistan coğrafyasında gerçekleştirdiği yeniliklerin birçoğu Çarlık döneminde uygulanmaya konmuştur.⁵³ Çarlık Rusyası ile Sovyet Rusya dönemleri arasındaki süreklilik; dini, etnik ve idarî alanda bölünme ile kendini göstermiştir. Türkistan'daki devletlerin bölünerek yapay olarak yeni ulus devletler

---

⁵⁰ Oliver Roy, *Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi*, s. 8–10.

⁵¹ İlter, "Türkistan'da Millileştirme Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 27–30.

⁵² Roy, a.g.e., s. 93-94.

⁵³ Bu halkları Ruslaştırarak eritmek isteyen Sovyet Rusyası'nın, Ruslaştırma denemesi, yeni bir durum değildi. Bu durum: "ataları birbirine yakın olan halkların manevi amalgamı" olarak görülüyordu. Bkz. Tahir, "Milliyet ve Amalgam [Karışma, karıştırma] Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 20-23.

ortaya çıkarılması şeklindeki yapılandırma, Çarlık yönetimi tarafından başlatılmıştır.

Türkistan'ın Sovyetleştirilmesi öncelikle, Çarlık Rusyası'ndan miras kalan toprak düzenlemesi çerçevesinde gerçekleşmiştir. Amaç, Müslümanlara Sovyet sisteminin yanında değil, içinde yer bulmaktır.

Bağımsızlık için mücadele eden halklar arasında, Rusya Türkleri ayrı bir yer tutmaktadır. Milli kurtuluş amacı için ayrıca bir propaganda yürütmeye ihtiyaçları yoktu; her Türkistanlı, her Kırımli, her İdil-Urallı, her Azerbaycanlı kendi yurtlarını, Rusların istilâ ettiğini biliyordu. 1917 Şubat İhtilâli ile kendi milli unsurlarını Rus halkı ile birlikte yaşama yolu benimsetilerek, Rusya Demokrat Konfederasyonu'nda yaşamaya razı olmuşlardı, ancak Rus demokrasisi Ekim İhtilâli ile yıkılmıştı.

Türkistan'da Sovyet hükümetinin ilk 7 yılı mücadelelerle geçti. Sovyet hükümetinin önemli tedbirler alması sonucu Türkistan yenildi.⁵⁴ *Yaş Türkistan* yazarlarından olan Tahir Çağatay, Türkistanlıların kendi aralarında birlik olmamasını ve milli birlik duygusunun her tarafta gerekli derecede bulunmamasını yenilginin önemli sebeplerinden biri olduğunu ifade ediyor.

Türkistanlı aydınlar için, bir Rusya Federasyonu içerisinde "özerk bir Türkistan" talebi, Hokand hükümetinin Bolşevikler tarafından dağıtılmasından sonra "bağımsız Türkistan" talebine dönüştü. Bolşevikler, Türkistanlılar içinde milli bağımsızlığı savunanları, şovenistlikle suçluyorlardı. Milli bağımsızlığı savunmanın şovenizm olmadığını ifade eden Türkistanlı aydınlar, Bolşeviklerin bu suçlamalarını, sadece amaçlarını gerçekleştirmek için düşüncelerinin doğal bir ifadesi olduğunu düşünüyorlardı.⁵⁵ Türkistanlıları şovenizm ile suçlamak için gerekli olan şartlar Türkistan'da mevcut değildi; çünkü Türkistan'da hâkim millet, Ruslardı ve devleti yönetenler de Ruslardan yanaydı. Nasıl ki, Çarlık Rusyası

---

⁵⁴ 1919 yılında Taşkent'te toplanan Müslüman Komünist Teşkilâtları Kurultayı'na katılan ve Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen, Başkurt veya Tatar denilen kabile isimlerini sona erdirerek, onların tamamına "Türkistan Türk Sovyet Cumhuriyeti" içinde toplamak gerektiği hususunda karar çıkaran Türkistanlılardan 1938 yılına gelindiğinde hiç biri hayatta değildi. Bkz. Oktay, "Türkistan'da Türkçilik," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr-Eylül 1938), s. 27-36.

⁵⁵ "Şövinizm Togrısında [Hakkında]," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 1-5. Aynı makalede Şovenizm: "başka milletlerin menfaatleri zararına dar milliyetçilik göstermek, başka milletlerin hayati menfaatlerini yalnız kendi milletinin menfaati için kurban etmektir" şeklinde tanımlanıyor.

döneminde hâ kim güç "Büyük Rus" diyerek adlandırılıyordu, Sovyet döneminde de "Rus emekçisi, işçisi çiftçisi" şeklinde adlandırılmaktaydı.⁵⁶

1924'te Orta Asya haritası yeniden çizildi. Bu cumhuriyetlerin içlerinde özerk cumhuriyetler, özerk bölgeler ya da ulusal topraklar bulunabiliyordu. Oliver Roy bu durumu: "Bir sömürgeci gücün yalnızca ülkeleri değil, dilleri ve ulusal tarihleri, hatta folklor ve edebiyatı şekillendirdiği tek örnek budur. Sovyet sisteminde büyüleyici olan şey, bu bütünlük kaygısıdır" şeklinde yorumlamıştır.⁵⁷ Bolşevikler, "önce böl sonra yönet" denen prensibe dayanarak, 1924 yılında milli sınırlar siyasetini takip ederek, Türkistan'ı kabile cumhuriyetlerine böldüler. Moskova'nın bu politikası, Türkistanlı aydınların Moskova siyaseti aleyhtarlığına dönüştü. Bolşeviklerin siyasetine karşı çeşitli provokasyonlar ile suçlanan aydınlar, "Türkistan Türk Milliyetçiliği" yaptıkları veya "Özbek ve Alaş-Orda zenginlerinin güçsüzü güçlüye ezdirmek için, burjuva İdeolojisi"ni savundukları gerekçesiyle suçlandılar. Sonunda, binlerce Ceditçi ve Alaş-Orda'cı hapse atılarak veya sürgüne gönderilerek cezalandırıldılar.⁵⁸

Sovyetlerin, Türkistan'ı, 1924'te "uluslara ayırma" politikasının mantığının, tamamen siyasal olduğunu belirten *Yaş Türkistan* editörü Mustafa Çokay, Lenin, Stalin ve diğer yöneticilerin farklı yollarla, ama aynı politikayı savunduklarını; söylemlerinde milli bağımsızlık meselesine vurgu yaparak, yalandan da olsa ilân edilmesi gerektiğini söylediklerini belirtiyor.⁵⁹ Sovyet Cumhuriyetleri, bir devletin sahip olması gereken her türlü aygıtı sahipti; bir devlet başkanı, bir bayrak, bir siyasal parti, bir ulusal dil ve bir milli marşı vardı. Ancak gerçek amaç, farklı halkları bir Sovyet eksenini içinde bir araya getirmektir. Bunu yaparken halkların, hakları ve hukukları gözetilecekti ancak tek başlarına ayakta durmaları engellenecekti. Uygulanan politikalarda amaç aynıydı. Hiçbir şekilde ulus deneyimi olmayan coğrafyada, milliyetçiliği ortaya çıkaran unsur,

---

⁵⁶ a.g.e., s. 3.

⁵⁷ Roy, a.g.e., s. 99.

⁵⁸ Oktay, "Türkistan'da Türkçilik," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr-İyul 1938) s. 27-36.

⁵⁹ M. Ç. "Milli Mesele Tiveregide," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 7-15. Aynı konuda bkz. Oliver Roy, a.g.e., s. 107.

emperyalist güç tarafından yerleştirilmeye çalışılan idarî, kültürel ve siyasal bir biçimdi.⁶⁰

Moskova Sovyet hükümeti iktidarının başlarında (1918), halkların kendi mukadderatını belirlemesi hatta Rusya'dan ayrılmasını kabul etmişti, fakat bununla birlikte Rus proleter sosyalizmi için mücadele ettiği bir dönemde, hiçbir milletin ayrılmaya hakkı olmadığını ilân etmişti. Komünist Partisi, halkların kendi geleceklerini belirleme konusunda samimî olmadığı gibi Türkistan üzerinde proleter hükümlanlığının kurulması için çalışmıştı.⁶¹

Moskova'nın, Orta Asya'da silmek istediği şey, "Türkistan" düşüncesiydi.⁶² Bu amaçla, milliyetlerin isimleri değiştirildi. 1925 yılında yerel kullanıma uygun olması için "Kırgızlar" adı Kazak, "Kara-Kırgızlar" adı ise Kırgız olarak değiştirildi. Özbeklere bağlı olup Kazakça konuşan Fergana Kıpçakları, ayrı bir millet olarak adlandırıldılar. 1930'dan sonra "Özbek" olarak adlandırılmaya başlandılar ve böylece "Kıpçak" adı silinmiş oldu.⁶³ Burada amaç, küçük grupları egemen olan milliyetle kaynaştırmaktı. Ancak, milliyet statüsüne çıkarılan gruplar⁶⁴ Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen ve Tacik, bütün kimlikleri kapsamıyordu.

Moskova Bolşevikleri, Türkistan'ın bütün bölümlerinde ve halkın ortak bir geçmişi olan, asırlardan beri bütün dünyaca bilinen tarihi "Türkistan" isminin kullanılmasını engellemişlerdi. Orta Asya'daki yerli Türkler'i birleştirecek bir ülkü olabileceğini düşündükleri için "Türk" ve "Türkistan" kelimelerine karşı özellikle Bolşevikler döneminde, aşırı duyarlılık gösterilmiştir.⁶⁵ 16 Haziran 1924 tarihinde "Turtsik" in (Türkistan'da Bolşevik Merkezi İdaresi) kararıyla "Türkistan" ve "Türk Respublika" kelimeleri ortadan kaldırılarak yerine, bütün dünya ilim â leminde daha çok Doğu Türkistan, Moğolistan ve Tibet bölgeleri için kullanılan

⁶⁰ Benedict Andersen, *Imagined Communities*, Verso, Londra, 1992. (Türkçesi: *Hayali Cemaatler*, Çev: İskender Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları, 2000, s. 120–123.

⁶¹ M. Ç. "Milli Mesele Tiveregide," s. 7–15.

⁶² Roy, a.g.e., s. 107.

⁶³ Bkz. Ronald Wixman, *The Peoples of the USSR: an Ethnographic Handbook*, M.E. Sharpe, New York, 1984, s. 120.

⁶⁴ Örneğin; Aral Gölü'nün güneydoğusunda yerleşik olan Karakalpaklar Kazak lehçesi konuşuyorlardı ama Buhara'nın egemenliğindeydiler. Kazak'lara bağlanarak asimile edilmeleri gerekirken Özbekistan'a bağlanmıştır. Oliver Roy bu durumu, Kazakları zayıflatmak amacıyla yapılmış olabileceğini ileri sürüyor. Bkz. Roy, a.g.e., s. 113.

⁶⁵ "Türk-Sib Yolu Stalin Atılmakçısı," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 32.

"Orta Asya" kelimesi getirilmesi ve Sırderya'nın aşağı kısımları, Aral Gölü ve Mangışlak hariç tutularak, "Rus Türkistan'ı" karşılığında kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁶

1924'ten itibaren, milli ruh içinde yazılan eski yeni edebî eserler ve okul kitapları Türkistan Sovyet gazetelerinde tenkit ettirilip, müelliflerini cezalandırılarak, o eserleri imha ettirmişlerdi. Vatanperver şair ve yazarlara, onların eserlerine karşı mücadele ederek, Batı edebî eserleri tercüme ettiriliyordu; Türkistan halkı için değerli olan Nevai, Namık Kemâl, Tevfik Fikret ve Abdülhak Hamid'in eserlerine karşı durarak, halkın düşünceleri Batılı yazarların veya şairlerin klâsik eserleriyle meşgul edilmek isteniyordu.⁶⁷ William Shakespeare (1564–1616)⁶⁸, Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832)⁶⁹, Heinrich Heine (1797–1856)⁷⁰, Victor Marie Hugo (1802–1885)⁷¹, Guy de Maupassant (1850–1893)⁷², Bruno Jasienski (1901–1938)⁷³ ve diğerleri gibi eski ve yeni klâsik eserleri Özbekçeye tercüme ettirmişlerdi.⁷⁴

Türkistan'ı her yönüyle araştıran ve Alman gazetelerinde makaleler yazan bir Alman gazeteci, "Türkistan'da bağımsızlık meselesi, milliyetçiliktir" şeklinde ifade ederek, herkes tarafından Çolpan'ın şiirlerinin okunduğunu, Çolpan'ın şiirlerinde "Rus" ifadesinin Türkistanlıların büyük düşmanı olarak tasvir edildiğini belirtiyordu.⁷⁵ Yaş Türkistan yazarlarından Abdülvahab Oktay bu durumu; Türkistanlılar, Ruslara karşı, Rus ırkından veya Slav ırkından olduklarından dolayı değil, Türkistan halkını ezip geçtikleri düşüncesinde oldukları için düşman olduklarını, eğer Slav ırkına karşı düşman olunsaydı,

⁶⁶ Ahmet Zeki Velîdî Togan, a.g.e. s. 23–25. Ayrıca bkz. "Türkistan İsmi, Hududu ve Mesahası Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 5–6 (Ekim-Kasım 1927), s. 30–36.

⁶⁷ Çağatay, A.g.m., s. 20–23. Abdülvahab Oktay bu konuya ilişkin olarak, Abdulla Kadiri (1897–1937)'nin 1925 yılında çıkan *Ötken Künler* adlı romanın Moskova'nın Türkistan'daki milli siyasetine karşı açık bir şekilde protesto telakki ettiği için bütün kütüphanelerden hatta şahısların elinden de topladığını anlatıyor. Bu konuda bkz. "Millî Tulkun," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Oktabr 1933), s. 6–13.

⁶⁸ İngilizcenin en önemli yazarı ve aynı zamanda dünyanın seçkin drama yazarı.

⁶⁹ Alman edebiyatçı, ressam, politikacı ve doğa bilimci.

⁷⁰ XIX. yüzyılın ünlü Alman şairlerinden.

⁷¹ Fransız şair, romancı ve oyun yazarı.

⁷² Fransız yazar ve şair.

⁷³ Polonyalı şair.

⁷⁴ Çağatay, "Millî Tuygu ve Millî Ruh Öldürülemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 20.

⁷⁵ Wilm Stein, 14. VI. 1930 tarihli *Vossische Zeitung*'daki makalesini Semerkant'ta yazıyor. Bkz. Yaş Türkistanlı, "Alman Muharirlerinin Türkistan Tesirâtı II," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 18–24.

Ukraynalılar ile birlik yapmaya kalkışmaz, onlarla aynı tarafta yer almaz, hatta başka bir Slav halkının milli, bağımsızlık mücadelelerini alkışlamayacakları, şeklinde izah ederek, Rusluk ve Rusçuluk için sadece Rusların değil, farklı ırklardan olanların da hizmet ettiğini, Sovyet siyasetinden bütün bir ırkın veya milletin sorumlu tutulamayacağını belirtiyor. Ayrıca, Türkistan'da milliyetçiler safında, Stalin'in Gürcü, Zelinski, Galoşçyokin⁷⁶ Bumin ve Mânâhar'ın Yahudi, Mirzoyan (Kazakistan Komünist Partisi Başkanı) ve Şadons (Tacikistan Parti Başkanı)'un Ermeni olmalarından, Gürcü, Yahudi veya Ermeni halklarının sorumlu görülemeyeceğini ifade ediyor.⁷⁷

"Timuroğlu" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, Türkistanlıların ve Sovyet Rusyası'nın boyunduruğu altında bulunan Rus olmayan milletlerin, diğer dünya halkları gibi kendi hak ve mukadderatına sahip olmadıkça Rusya meselesinin sağlam bir temelde halledilme ihtimalinin bulunmadığını ifade ediyor. Ayrıca Türkistanlıların, bütün halkların kızıl Rus emperyalizminin siyasetine karşı mücadele etmekte olduklarını, "işçi ve çiftçi hükümeti" adını taşıyan bu politika altında, ne Rus çiftçisinin ne de Rus işçisinin hak ve hukuku olduğunu, her iki kesimin de Çarlık Rusyası dönemindeki gibi köleler derecesine getirildiklerini belirtiyor. Eskiden nasıl ki mülk sahipleri ve sermayedarlara karşı mücadele etmek zorunda kalmışlarsa, şimdi de Sovyet hükümetine karşı şiddetli bir biçimde mücadele etmek mecburiyetinde kaldıklarını ileri sürüyor.⁷⁸

Muhaceretteki Türkistanlı milliyetçiler, milyonlarca nüfusa sahip olan Rusya ile mücadelede başarılı olabilmek için belirli bir yol ve metodun izlenmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Rusya boyunduruğundan kurtulmak isteyen halklar ile sıkı bir şekilde bağlantı kurularak birlikte hareket edilmesi gerektiğini, özellikle Kafkas halkları, Ukrayna ve Rus Kazaçileri⁷⁹ gibi bağımsız devletlerini kurmak

---

⁷⁶ Filip İsaeviç Goloşçyokin (Ф. И. Голощёкин, 1876-1941): Siyaset adamı, Kazakistan Parti Komitesi 1. Sekreteri (1925–33). Bkz. "Kazakistan'ın On Yıllığına," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 4.

⁷⁷ Oktay, "Türkistan ve Milletlerarası Meselesige Ait," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 4–8.

⁷⁸ Timuroğlu, "Rusya'nın Bugünkü Vaziyeti ve Türkistanlıların Vazifesi," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 25–27.

⁷⁹ Kazaçi: Don ve Kubat bölgelerinde bağımsız bir devlet kurmak isteyen Ruslar. Bkz. "Yabancı Ülkelerde: İstiklâlçi Kazaçiler," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 32–34.

isteyen halklarla ister teşkilâtça, ister özel münasebetle sıkı bir faaliyet içinde olunması gerektiğini savunuyorlardı.⁸⁰

1934–1937 yılları arasında Bolşevikler tarafından yetiştirilen mahalli hükümet ve parti teşkilâtları başına getirilen kadrolarda (yerli halktan kişilerdi) yeniden düzenleme yapılmaya başlanmıştı. Bunun nedeni, 1930'lu yılların ortalarından itibaren Avrupa siyasî buhranının derinleşmesi ve Sovyet Rusya'daki milletler meselesinin de Moskova için korkutucu olmaya başlamasıydı. Moskova hükümeti, uluslar arası silâhli çatışmaya fiili olarak katılmıdığı takdirde, milletlerin kurtuluş hareketinin Sovyet Rusya için tehlikeli bir mesele olduğunu, çok iyi biliyordu.⁸¹

Gerek Çarlık gerekse Sovyetler döneminde "milliyetler" politikasının araçları, etnografya ve dil bilim olmuştur. Sovyet etnografyası, dil bilimde olduğu gibi, XIX. yüzyıl imparatorluk etnografyasının doğrudan varisidir. Sovyet etnografyasını Stalin kendisi belirlemiştir. Stalin "halk"ı; "tarihsel olarak dilden, topraktan, iktisadî yaşamdan, psikolojik eğitimden oluşmuş ortak bir kültürde kendini gösteren istikrarlı bir topluluk" olarak tanımlıyordu.⁸² Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, söz konusu halk, farklı halklarla kaynaşarak, yani; herhangi bir siyasal zorlamaya gerek olmadan kendiliğinden değişecekti. Topraklar, birçok araç kullanılarak farklılaştırılacaktı. Şimdi, bu değişimin sürekliliğini sağlayacak kültür politikalarını inceleyelim.

---

⁸⁰ "Aladığın Vaziyetimiz Açık Bulsun," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 1–4. Her vesile ile Türkistan Milli Birliği'nin temini için mücadele eden aydın tabakanın, Sovyet şartlarının İmkân verdiği çerçeve içinde Türkistan'ın diğer Türk ülkeleri ile olan yakınlığını sağlamak için uğraştıklarının ara sıra müşahede edildiği, 1936 yılında Türkistan yazarlarından birçok grubun İdil boylarına, Kafkasya ve Kırım'a seyahat edip, o taraflarda birkaç hafta kalıp, köy ve şehir hayatının çeşitli alanlarında araştırmalar yaptıkları bunların Türkistan'a döndüklerinde izlenimlerini neşr ettiklerini görüyoruz. Bu eserlerden bazıları araştırmamız açısından da önem arz ediyor. Örneğin; *Kızıl Özbekistan*'ın 24 Ekim 1936 tarihli 246. sayısında "Kardeş Tataristan" başlıklı makalenin üçüncü satırında Tataristan'a giden yazarlardan Şakir Süleyman'ın "Tatar Sovyet Edebiyatı", Abdulla Kâdîrî'nin "Keçede İki Hafta" başlıklı makaleleriyle Gafur Gulam (1903–1966)'ın Kazan'daki Vahid adındaki Sabun Fabrikası işçilerine hitaben yazdığı "Şiir hem Sabun" ve Âmin Emir (Abdulvahab Oktay 1904–1954)'in Tataristan hatıraları olarak yazdığı "Avul Gecesi" başlıklı şiirler gösterilebilir. Bkz. Oktay, "Türkistan'da Türkçilik," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr-İyul 1938), s. 32–36.

⁸¹ "Milli Maksadımız Yolu Togrı Bolsun," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 2–7. Aynı makalede, Marksizm-Leninizm okulundan çıkan bu "liderler" in tamamının şu veya bu şekilde "tabi milletler kanunu" nun etkisi altında olduklarını, Rus olmayan ülkeler toprağına, kendi milli yaşam unsurlarını korumak yerine Moskova hükümetinin Rus Bolşevizmini destekleyen kişileri getirdiğinden bahsediliyor.

⁸² J. Stalin. *Marksizm ve Ulusal Sorun*, Çev: Muzaffer Ardos, Ankara: Sol Yayıncılık, Ekim 2012, s. 11.

2. Kültür Politikası

Bolşevikler, iktidara geldikleri ilk yıllardan itibaren radikal bir biçimde kültür devrimini başlatmışlardı. Her bir cumhuriyette diğerk cumhuriyetten bağımsız yürüttükleri kültür politikaları ile aralarındaki bağı koparmayı amaçlamışlardı. Kültürel faaliyetlerin parti teşkilatı hizmetine girmesiyle birlikte kültür hayatı dar kalıplarla sınırlandırılmıştır. Sovyet hükümeti tasarladığı kültür politikası ile siyasî, ideolojik ve bilimsel yayınları, geniş halk kitlesine ulaştırmayı hedeflemiştir.

2.1. Dil ve Alfabe Politikası

Dil, bir milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı sayılan unsurdur. Bu nedenle bir dilin oluşum ve gelişim tarihi, bir bütün halinde düşünlmelidir. O topluluğun ilerlemesi sonucu dili de gelişip zenginleşir. Dil, her dönemin farklı maddî ve manevî ihtiyaçları arkasında birtakım farklılıklar gösterebilir ancak hiçbir şekilde kendi kanununun etkisinden ve özünden ayrılmamalıdır. Hangi devirde olursa olsun alacağı şekil, her ne olursa olsun kendine mahsus hususiyetler içermeli ve herhangi bir dış menfaate tabi tutulmamalıdır. Hizmet ettiği topluluğun bütün dönemlerinin ihtiyaçlarına cevap vermiş olan dillerin gelişmesi de bu şekilde olmuştur. Örneğın, Özbek dilinin gelişim tarihinde 1933'e kadar az veya çok bu nokta hâ kimdi. Cedit devri edebi dili, Çağatay edebiyatı devri dilini reddetmeden, onu Cedit devrinin hayatî ihtiyaç ve zaruretlerine hizmet edecek bir şekle büründürerek ilerlemiştir.⁸³

Bolşevik Devrimi öncesinde Türkistanlılar için ortak bir basın ve edebi bir dil yaratma düşüncesinde olan Türkistanlı aydınlar (Mustafa Çokay, Tahir Çağatay gibi), dili zenginleştirmek için halk dilinden faydalanmak gerektiğini düşünüyorlardı.⁸⁴ Ancak Bolşevikler, yerlileştirme, millileştirme, kolektifleştirme veya göç politikalarıyla, Türkistan'ı sadece siyasî ve iktisadî açıdan bir Sovyet ülkesine dönüştürmekle kalmamıştı; binlerce Türkistanlının yerlerinden sürülerek onların yerine Rus işçileri veya çiftçileri getirilerek, Türkistan dili de istilâya uğratılmıştı. Bu durum, sadece Sovyetler dışındaki Türkistanlıları değil, Sovyet idarelerinde çalışan Türkistanlıları da endişelendirmişti. Bazı Türkistanlı Sovyet

⁸³ İsen Tursun, "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 18.

⁸⁴ Ç. "Burra Til Üçün," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 14-18.

yazarları, baskıdan ve korkudan, Moskova'da çıkan *Pravda*'nın gösterdiği çizgide, Türkistan dili üzerinde yapılan değişiklikleri "çok başarılı" olarak göstermek mecburiyetinde bırakılmışlardı.⁸⁵

Milli dil akımını reddeden Sovyet dilciliği, yeni proleter edebi dilinin, Sovyet hükümeti enternasyonal dil siyasetinin gösterdiği esaslar üzerinde düzenlenip geliştirilmesi gerektiğini öne sürüyordu. Hatta "İsen Tursun" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı: "Türkistan halkının Sovyet devrine kadar bir edebi dili, bir edebiyatı olduğunu da kabul etmek istemediklerinden, Sovyet hükümeti tarafından halklara edebi dil verildiğini inkâr edenler, Sovyet hükümetine karşı nankörlük ile suçlanıyorlardı" diyor.⁸⁶

Moskova hükümeti 1920'li yıllarda Orta Asya'da, "Türkistan" düşüncesini yok etmede, belirli milliyetler geliştirirken, Türkçe konuşan topluluklar arasındaki, dil farklılıklarını öne çıkarmak istemiştir. Stalin, uluslar arası proleter edebi dili yaratma düşüncesindeydi. İlk olarak dilin, gramerini ve isimlerini⁸⁷ düzenleyerek, Sovyet dil siyaseti temelinde tutulmasını istiyordu. Bu alanda başarılı olabilmek için bütün dilcilerin, milliyetçilerin etkisinden uzaklaştırılmaları gerektiğini tavsiye etmişti.⁸⁸ Yani amaç, ulusal dil ve kültüre dayanılarak sosyalizme dönüştürmekti, çünkü diliyle tanımlanan bir halk, "milliyet" oluşturabilirdi. Dil politikasının amacı, her milliyetin kendi dilini kullanması ve onu yazılı bir dil haline getirmesiydi.

Sovyet sisteminde herhangi bir milliyet, dil ile tanımlandığı için burada tek sorun, aynı aileye (Türk ya da Fars) ait lehçeler arasında net bir ayırım olmamasıydı. Bu nedenle Sovyetlerin izlediği politikada, aynı dil alanındaki lehçe farklılıkları arttırıldı. Çünkü ulus, farklılıklar üzerine kurulacaktı. Yaptığı lehçeleştirilmede, ya bir yerel kullanıma (Kazan Tatarcası gibi) ya da büyük kültür

---

⁸⁵ Oliver Roy. a.g.e., s. 116-117. Aynı konuda bkz. Ç. "Burra Til Üçün," s. 17-18.

⁸⁶ İsen Tursun, "Türkistan'da Til Siyaseti III," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 20.

⁸⁷ 21 Ocak'ta yayımlanmaya başlanan Kazakistan'ın en büyük gazeteleri olduğu sanılan *Enbekçi Kazak* ile *Sovitskaja Step*'in isimlerinin yukarıdan gelen emirle değiştirilerek, *Enbekçi Kazak* yerine *Sotsiyalistiçeskiy Kazakistan* *Sovitskaja Step* yerine *Savitskaya Pravda* olarak adlandırılacağı haberine yer veriliyor. *Sotsiyalistiçeskiy Kazakistan* gazetesinin çıktığı gün *Enbekçi Kazak* hakkında bir sayfa dolusu makaleye yer verdiğini belirterek, *Türkmenistan* gazetesinin 46. sayısından başlayarak *Şûrâlar Türkmenistanı* adı ile çıkarıldığı bilgisine yer veriliyor. Bkz. "Türkistan Haberleri: Büyük İslahat," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (April 1932), s. 38.

⁸⁸ İsen Tursun, a.g.m., s. 22-26.

diline (Çağatayca, Farsça gibi) karşılık gelen, özel bir aracı dilin seçilmesini gerektiriyordu.⁸⁹

Sovyet Rusya'nın Rus olmayan ülkelerde, Türkistan'da izlediği kültür siyaseti yönünde en net görülen uygulama, ilkokulda Rus dili okutulması mecburiyetini getirmesi olmuştur. Rus olmayan halkların ellerindeki son mukavemet aracı olan dil, engellenmeye çalışılmıştır. Özellikle bu basın üzerinden yürütülmüştür. Sovyet basınında, milli dilin veya edebiyatın, "şekil itibarı ile milli, içerik itibarıyla proleter" olduğu, kültür geliştikçe Sovyetler Birliği'nin her tarafında Rus diline olan eğilimi arttırdığı, ayrıca bu ülkelerin Rus dilini, kendi dillerine karşı görmedikleri ve severek öğrenmek istedikleri, onların Rus dilini dünyanın en zengin sosyalist kültür ve bu kültürün başarısının Leninizm edebiyatının yarattığı, Rus dilini büyük bir halkın dili olarak öğrenmek istedikleri, Rus dilini Sovyetler Birliği'nin genel ortak mülkü olarak tanıdıklarına ilişkin makalelere sıkça yer verilmiştir.⁹⁰

Yeni oluşturulan dillere uygun, alfabelerin de değiştirilmesi gerekiyordu. Sovyet Rusya idaresinin Türk halklarının kullandıkları alfabelere dair izlediği politika, Lâtin Alfabeti'ne dayanan "Bütün Türkler için Bir Alfabe"den "Rus Kiril Alfabeti"ne geçiş biçiminde olmuştur. Yeni alfabe ile lehçeler arasındaki küçük farklılıklar saptanmıştır. Böylece, yapay alfabe ve yazım farklılıkları yaratılmıştır. Türk ülkelerinde Rus harflerine geçilme çabalarının hedefi, Ruslaştırma programının okullara yönelik maddesini bir an önce uygulamaktı. Dolayısıyla alfabe değişikliği ile yeni nesillerin daha önceki yazılı kaynaklara ulaşması da önlenmiş oluyordu.

Ağustos 1929'da "Sovyet Rusya'daki Bütün Türkler İçin Bir Alfabe" kararı çıktı. Aradan bir yıl geçtikten sonra (6 Mayıs 1930'da) Almata'da "Sovyetler Birliği'ndeki Türklerin Yeni Elifba Komitesinin IV. Kurultayı" gerçekleşti. Lâtin alfabeti ile ilgili şiddetli tartışmaların yaşandığı toplantıda, Lâtin alfabetine en fazla tepkiyi gösteren Kazaklar ve Tatarlar oldu. Ancak Kurultay'da Lâtin alfabetini savunanların galip gelmesiyle Sovyet Rusya'nın her

---

⁸⁹ Roy, a.g.e., s. 117.

⁹⁰ Taşbalta, "Rus Tili Dersi Meselesi Etrafında Tartışma," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (Haziran 1939), s. 20–23.

bir Türk boyunu ayrı ayrı “millet” olarak tanımlaması ile çelişen deklârasyonla "Bütün Türkler için Bir Alfabe” kararı alındı.⁹¹

"Birleşik Türk Alfabeti"nin anlamı, Sovyetler Birliği'nde Türkçe konuşanlar arasında dil birliğini en iyi şekilde temin etmek, aralarındaki münasebeti kolaylaştırmak ve birlik yaratmaktı. Sovyetler Birliği'ndeki Türkler arasında yakın akrabalık duygusu hâ kimdi, dolayısıyla Birleşik Türk Lâtin Alfabeti, Türkler arasındaki his birliğinin kuvvetli bir delili idi. 1930'lu yılların ilk yıllarında komünistler, Türklerin müşterek bir bağa sahip olmalarına müsaade ediyorlardı. Fakat sonradan bu küçük temayül de ortadan kaldırıldı. Stalin, Komünist Partisi üzerindeki hâkimiyetini sağlamlaştırdı, 1930'da Sovyetler Birliği'nin Rus olmayan milletlerinin kültürel hürriyeti de gittikçe azaldı.⁹²

Sovyetlerin Türkleri Lâtin alfabesine geçirmek istemelerinin en önemli amacı, Kiril alfabesine geçişin daha kolay olacağı düşüncesi olmuştu.⁹³ Bir zamanlar Bolşevikler tarafından Türkistan'da Lâtin alfabesinin propagandası yürütülerek, Türkçe için uygun olmadığı, Türk fonetiğini bozduğu, okuma yazma işini zorlaştırdığı gibi fikirler ileri sürülmüşse de sonradan Lâtin alfabesinin Türkçe için en uygun ve her bakımdan kolay alfabe olduğu iddia edilmişti. Bolşevik dil bilimciler, Lâtin alfabesinin Türkçeye uygulanan bütün kelimelerin Türk gramerine uyarlayarak yazılmasının mümkün olacağını, Türkçe okuma yazmayı da kolaylaştıracağını ileri sürmüşlerdi. Bolşevikler, Lâtin alfabesini savunan Türk Lâtincilerinin, Lâtin alfabesinin özelliklerinden amaçladıklarını boşa çıkartmışlardı. Türkistan'da Lâtin alfabesi, Türk Lâtincilerinin düşündükleri yönde değil, onun tam tersi yönde, Türk kültürü aleyhine, Türk dili için menfi mefhumda kullanılmıştı.

Lâtin alfabesine ilk geçen Sovyet Azerbaycanı'nda hükümet, eski Lâtin alfabesi ile basılan birçok edebi eserler ortaya koyduğu halde "Birleşik Alfabe"ye karşı çıkmıştı.⁹⁴ Sovyet Cumhuriyetleri'nde esas itibarıyla, yeni alfabe

⁹¹ At Kiltir, “Yeni Türk Latin Elifbası (Türkistan’dan Hususi Mektub),” *Yaş Türkistan*, sayı 7–8 (İyun-İyul 1930), s. 43-47.

⁹² Paul Henze. "İç Asya'da Siyaset ve Yazı," *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 9–10 (Kasım-Aralık 1985), s. 81–83.

⁹³ Ömer Faruk Demirel. "I. Türkoloji Kongresi ve Menzel," *1926 Bakü Türkoloji Kongresi'nin 70. Yıldönümü Toplantısı*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 1996, s. 29.

⁹⁴ At Kiltir, a.g.m., s. 45. Azerbaycan Alfabeye geçmesinden itibaren Ekim 1929'a kadar Azerbaycan'da, 3 milyon 445 bin 700 tirajlı çeşitli neşriyatlar basıldı. 581.175 kişi, yani halkın % 24'ünün yeni alfabe

onaylanmıştı. Cumhuriyetler içinde Sovyet Kırgızistan'ı temsilcileri, alfabenin “Elif” olan baş harfine karşı çıkmışlardı. Bunun dışında, söz konusu cumhuriyetlerde Lâtin alfabesinin kabul edilmesinde, Türkiye'nin Lâtin alfabesine geçmiş olmasının (Kasım 1928) çok etkili olduğunu söyleyebiliriz.

At Kiltir mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, Türkistan'da, Arap alfabesi yerine Lâtin alfabesine (1926), sonrasında (1939–1940) Kiril alfabesine geçişin sürecini, cumhuriyetler bazında teker teker değerlendiriyor. Şimdi bu süreci inceleyelim;

Kazakistan'da: 1929 yılında ilkokullarda yeni alfabeğe geçilmişti, ortaokulların sadece sosyal dersleri yeni alfabe ile basılmıştı. 4 Ekim 1930'da (Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti'nin 4. yıl dönümünde), Kazakistan halkının % 15'i yeni alfabeği okuyup yazabiliyordu. 1928 yılından başlayarak Şubat 1931'e kadar yerli gazetelerin bir kısmı Lâtin alfabesi ile çıkmaya başlamıştı. 5 Mayıs tarihinden itibaren bütün Kazak gazetelerinin iki sayfasını Lâtin alfabesi ile doldurmak mecburiyeti getirilmişti. Aynı yıl 4 Ekim'den itibaren ise tamamen Lâtin alfabesine geçilmişti.⁹⁵

Özbekistan Lâtin alfabesine geçmede, diğer cumhuriyetlerden biraz geride kalmıştı. Halkın 50 bini, yani % 12'si yeni alfabeği okuyup yazabiliyordu. 1927 yılından 1930 yılının başına kadar, 3 milyon 140 bin tirajlı 520 çeşit eser, Lâtin alfabesiyle basılmıştı. 1930 yılının başında tüm okullarda yeni alfabeğe geçilmişti.⁹⁶

Türkmenistan, Lâtin alfabesine geçişte (1929) en önde yer alan cumhuriyetlerden biriydi. Bütün gündelik neşriyatlar ve birçok eser Lâtin alfabesi ile çıkarılmaktaydı. Halkın % 10'u yeni alfabeği biliyordu. 1.887 öğretmen yeni alfabeği öğrenmişti. Bütün okullarda da yeni alfabeği öğretmeye başlamışlardı.⁹⁷

---

biliyordu. Buna rağmen Birleşik Alfabe'ye karşı çıkmışlardı. Aynı makalede ayrıca, Tataristan, Başkırđistan, Kırım ve Gürcistan'ın Lâtin alfabesine geçiş süreci ile ilgili bilgi için bkz. a.g.m., s. 46-47.

⁹⁵ At Kiltir, a.g.m., s. 45. Azerbaycan Alfabeğe geçmesinden itibaren Ekim 1929'a kadar Azerbaycan'da, 3 milyon 445 bin 700 tirajlı çeşitli neşriyatlar basıldı. 581.175 kişi, yani halkın % 24'ünün yeni alfabeği biliyordu. Buna rağmen Birleşik Alfabe'ye karşı çıkmışlardı. Aynı makalede ayrıca, Tataristan, Başkırđistan, Kırım ve Gürcistan'ın Lâtin alfabesine geçiş süreci ile ilgili bilgi için bkz. s. 46-47.

⁹⁶ At Kiltir, a.g.m., s. 46.

⁹⁷ At Kiltir, a.g.m., s. 46.

Kırgızistan'da, 1930 yılının başında yeni alfabeyle geçilmişti. Yeni alfabeyle okuyabilen 91.537 kişi, yani halkın % 10'u, Lâtin alfabetesini okuyup yazabiliyordu. 2.815 öğretmen, yeni alfabeyle öğretmek için hazırlanmıştı. Burada yeni alfabenin baş harfine "Manas harfi" deniliyordu.⁹⁸ Tacikistan ise bu süreçte en geride kalan cumhuriyetti.⁹⁹

Lâtin alfabetesini daha on yılı dolmuştu ki, II. Dünya Savaşı başlarında Kiril alfabetesinin kabul edilmesi yönünde tartışmalar gündeme gelmişti.¹⁰⁰ 1939 yılında Rus alfabetesine dayalı Kiril alfabeti hazırlandı. 1940 yılına gelindiğinde her Türk lehçesi için birbirinden farklı Kiril alfabeti uygulanmaya başlandı. Türk lehçesine girmiş olan İslâmî kelimeler ile Türkiye lehçesinden geçen kelimeler çıkarılarak yerlerine Rusça terimler yerleştirilmesine karar verildi.¹⁰¹ Her Türk cumhuriyeti için ayrı bir Kiril alfabetesinin hazırlanması ile (sekiz-on arasında harf değişikliği yapıldı) Türk halkları birbirlerinin yazılarını okuyamaz hale geldiler.¹⁰² Türkistanlı dil bilimcilerin birçoğu ise, bir dilin yükselmesi ve zenginleşmesinde ilk müracaat edilecek en doğal kaynağın, kendi tarihi gelişimi boyunca yarattığı zenginlik olduğunu, eğer bu kaynakta bulunmayan kelimeler olursa öncelikle diğer Türk lehçe ve şivelerine başvurulması gerektiğini savunuyorlardı.¹⁰³

"Bütün Türkler için Bir Alfabe" politikası, Türkiye'nin Kasım 1928'de Latin alfabetesini kabul etmesi ile bütün Türkler arasında alfabe birliğini sağlayarak, dil birliğine giden yolu açacağı endişesiyle Sovyet hükümeti tarafından tehdit olarak algılama ihtimali oldukça yüksek görünüyor.

Türkistanlı milliyetçi aydınlar, Türk dilinin bütün inceliklerini korumak ve onu geliştirmek için kullanılabilir Lâtin alfabetesinin, Sovyetlerin politikasına uygun hale getirilerek, Türk dilini parçalamak, Türkçe kelimeleri kendi ahengine uygun yazmak çalışmalarını zorlaştırmak amacıyla kullanılıp, Türkçenin geleceğini açık olarak felâkete sürüklediğini ileri sürüyorlardı. Alfabe

---

⁹⁸ At Kiltir, a.g.m., s. 46.

⁹⁹ At Kiltir, a.g.m., s. 43-47.

¹⁰⁰ Zeki Velidî Togan, "Sovyet İdaresindeki Türklerin Dil Meselesi," *İkinci Dil Kongresi*, İstanbul, 1969, s. 95-97.

¹⁰¹ Mehmet Saray, *Dil ve Kültür Birliği*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993, s. 179.

¹⁰² Ahmet Bican Ercilasun, *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 11.

¹⁰³ İsen Tursun, "Türkistan'da Til Siyaseti II," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 16-20.

değişikliğinin, sadece Rusluk ve Bolşeviklik yoluna hizmet ettiğini, kendi halkına ve kendi kültürüne zararlı olduğunu düşünüyorlardı.¹⁰⁴ *Yaş Türkistan*'da, dil konusunda sağlam adımlar atılması gerektiğini belirten Tahir Çağatay, dünyanın değiştiğini, yeni yaşam tarzlarının ortaya çıktığını, teknolojinin geliştiğini ifade ederek, bunlara uygun yeni kelimeler türetmek gerektiği üzerinde önemle durmaktadır. Yeni kelimeler türetirken kardeş dillerden alınması gerektiğini, aksi takdirde gelecekte Rusçanın etkisi altında kalınacağını vurgulamaktadır.¹⁰⁵ Bu öngörünün gerçekleştiğini söyleyebiliriz. İlerleyen dönemlerde Sovyetler Birliği'ndeki Türk cumhuriyetlerinde kullanılan dillerde ağırlıklı olarak Rusçanın etkisi görülmüştür.

Sovyet hükümetinin, Türkistan halkını Batı medeniyetine yaklaştırmak ve okuma-yazma faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla kabul ettiği Lâtin alfabesi, 10 yıl içinde, sürekli harf değişikliği sonunda, her halk için ayrı bir alfabe geliştirildi ve Kiril alfabesine geçildi. Bu değişikliğin altında, Türk cumhuriyetleri arasında ortak bir edebî ve fikrî dünyanın oluşumunun engellenmesi gibi siyasi amaç ve hedefin olduğu aşikârdı.¹⁰⁶

2.2. Eğitimin Sovyetleştirilmesi

Sovyet sisteminde halklara, milli kültürlerini, ancak sosyalist bir içerik taşımak şartıyla koruma ve yaşama imkânı tanınmıştır. 1917 Ekim İhtilâli ile birlikte, etnik ve idarî alandaki bölünmelerle ortaya çıkarılan ulusal kimlik, gerçek bir kültürün canlandırılması ya da desteklenmesi üzerine değil, zayıf bir içeriğin üzerine kurulmuştur. Gerçek içerik, Sovyet kültürüdür. Ulusal kültürler aşağı konumda tutulmuştur. Ulusal kültürün, kültürel talepleri karşılayamaması gerekiyordu. Bunun için eğitim sisteminde merkeziyetçilik esas alınmıştır. Zira toplumun homojenleştirilmesi gerekiyordu ve ana eksen, her yerde zorunlu eğitim olmuştur. Eğitimde sanayinin pratik ihtiyaçları öne çıkarılarak teknik ve meslekî okullara dönük bir politika benimsenmiştir. Sovyet basını bu konuya paralel olarak, Türkistan'ın İhtilâl'de kazanılan en büyük başarısının Hokand şehrindeki

---

¹⁰⁴ Taşbalta, a.g.e., s. 18-20.

¹⁰⁵ [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti IV," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 16-21.

¹⁰⁶ İsen Tursun, "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 14-18. 5.1.1938 tarihli Kazakistan gazetelerinde Kazakistan Merkezi İcra Komitesi ve Komiserleri Şûrâsı Birleşik Toplantısı tarafından çıkarılan bir karar neşredildiği, halkın ihtiyacı ve isteğini dikkate alarak Kazak Alfabesi ve imlâsında "biraz değişiklikler yapma"ya başlandığının bildirildiği belirtiliyor ve yapılan değişikliklerde Türkçe harfler Rusça harflerle değiştiriliyor.

Talim Terbiye Teknikumu (Teknik Eğitim Öğretim Okulu) olduğunu yazmıştır. Ancak, söz konusu Teknikum'da Eğitim Komiserliği tarafından belirlenen; sosyoloji, pedagoji, edebiyat, pedoloji (çocuk bakımı), kimya ve fizik gibi bilimler, öğretmen yetersizliğinden okutulamamıştır. Bu sorunu çözmek için Eğitim Komiserliği'ne yapılan başvurular da neticesiz kalmıştır.

Rus hükümeti, Türkistan'ı boyunduruğu altına aldıktan sonra okullar meselesini ortaya çıkarmıştı. Russkaya Tuzemnaya Şkola (Rus yerli okulu) adı altındaki bu okulların amaçları Rus dilini ve medeniyetini benimsetmektir. Bu düşünceden hareketle dilin Ruslaştırılmasını sağlayarak, Rus kültürünü yaymaya ve yerleştirmeye çalıştılar. Bu çerçevede Türkistan halkının din ve dil ile Ruslaştırılmasının yolunun, eğitim olduğu düşünülerek, bazı medreseler ve mektepler Rus devletinin çıkarlarına uygun bir biçimde düzenlenmiştir.

Sovyet hükümetinin Türkistan'da yürüttüğü eğitim siyaseti, Sovyet rejiminden kaynaklanıyordu. Her ülkenin eğitim sistemi, o ülkenin iktisâdi gelişimi, sosyal yapısı, politik kültürü, tarihi ve kültürel özelliğini gösterir. Oysaki bu okullar, görünüş itibarıyla yerli halkın yaşam tarzına uygun olsa da manevî olarak hizmet ettiği amaç görüldüğünden çok farklıydı. Bu okullar, Türkistanlı milliyetçilerin nazarında, yerli halkın kültürel benliğine göz diken, çocuklarını ellerinden almak için kurulan bir tuzak olarak görünüyordu. Çünkü kendi çocuğunu bu okullara göndermek istemeyen zenginlerin, yetim veya fakir kişilerin çocuklarını para ile bu okullara göndermeleri çok sık rastlanan bir durumdu.¹⁰⁷

1917 Ekim Devrimi'ne kadar Rusya'da üç tip okul mevcuttu. Bunların gerek tarih itibarı ile gerekse tuttuğu yer itibarı ile en eskisi mescit mektepleri ile medreselerdi. Bu ilim ve bilgi yurtlarının geçmişte faydaları olmuştu ancak mevcut şartlarda halkın ihtiyaçlarını karşılayamayacağı düşünülüyordu. "Timuroğlu" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı: "bu iki okulun medenî ihtiyaçlara hizmet edemeyecek durumda oldukları günden güne artarak kendini göstermekte iken halkın ihtiyacına yönelik bir okul tipini gerekli kılmıştı ve bu Cedit okullarıydı¹⁰⁸ diyor ve "bu okullar ne birinci tip mektep ve medreseler gibi vakıf sermayelerine ne de ikinci tip gibi hükümetin güçlü hazinelerine dayanıyordu. Cedit okullarının kaynağı, o zamanlar çok az sayıda olan ilerici

¹⁰⁷ Timuroğlu, "Türkistan'da Mekteb Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ocak 1930), s. 22-23.

¹⁰⁸ 1916 yılında İmparatorlukta 5000 Cedit Okulu vardı. Roy, a.g.e., s.70.

gençlerin yardımı ve en çok da halkın ihtiyaç ve derdini burada gören fedakâr öğretmenlerin azim ve metaneti idi. Ona ne hükümet ne de halka yüklenen vergilerle yaşamakta olan mahalli kuruluşlar yardım ederlerdi. Bunlara rağmen her iki tip okula karşı kendi varlığını korumak için bir taraftan halkın benliğini medeni bir açıdan göstermek istemeyen eski okul ve medreselere, diğer yandan halkın medeni varlığına kast eden hükümet okuluna karşı cephe aldı. Rus hükümeti bu okulların ilerlemesine engel olmak için her türlü tedbirleri alıyordu. Cedit okullarının sayısının artması gerekiyordu ancak hükümet okullarının yarım asırlık faaliyetleri sonucu 8-10 yıl içinde bu milli okullara, mescit okullarına medreselere karşı zorbalı faaliyetlere giriştiler"¹⁰⁹ şeklinde izah ediyor.

1917 Ekim Devrimi'nin ardından, Sovyet hükümetinin ilk icraatlarından biri tek tip Sovyet okulu kurmak oldu. Bu nedenle halkın Rus mektebi dediği hükümet okulları, Cedit okulları, vakıfların hükümetin eline geçmesiyle mescit yanında yer alan mekteplerin de sürekli kapatılması gündemdeydi ancak Sovyet hükümeti bu mektepleri zarar ve korku hissi yaratmadığından, kendi politikasına yardımcı bir araç olarak görüyordu.¹¹⁰

Mescitler, 1932 yılında hâlâ ayakta idi. Zamanında Çarlık Rusyasını hiç rahatsız etmeyen mescitler şimdi de Sovyet hükümetini rahatsız etmiyordu, çünkü Ruslar için korku ve tehdit oluşturmuyordu. Rus Mektepleri ise Sovyet hükümeti tarafından devam ettiriliyordu. Ancak Cedit okulları kapatılmıştı. İş bu kadarla kalmayıp, eski mollalar mescitlere yeniden devam ediyordu. Türkistan'da Ruslar medreselerde müderrislik yapıyorlardı ve halkın kötü durumunu görüp onun medeniyet yolundaki ilerlemesine engel teşkil ediyorlardı. Özbekistan Komünist Partisi Birinci Sekreteri Ekmel İkrarov ve yoldaşları gerçeği biliyorlardı yani; halk için şekil ve mana itibarı ile milli olan bir kuruluşun gerekliliğine inanıyorlardı ama bilmezlikten geliyorlardı.

Türkistan'daki eğitim siyasetini açıklamak için Türkistan'ın maddî ihtiyacını karşılayacağı iddiasıyla açılan Taşkent Üniversitesi'nin faaliyetlerini gözden geçirmek yeterli olabilir. Taşkent'te iki üniversiteden biri Orta Asya

---

¹⁰⁹ Timuroğlu, A.g.m., s. 23-24.

¹¹⁰ Timuroğlu, a.g.m., s. 25.

Devlet Üniversitesi, diğeri ise Orta Asya Komünistik Üniversitesi idi.¹¹¹ Sovyet basınında yer alan bilgilere göre 1928 yılında Taşkent Üniversitesi'ndeki 3.121 öğrenciden ancak 131 (% 3'ü)'ünün Türkistanlı olduğu, bazı Türkistanlıların şikâyetleri ve ısrarları üzerine bu sayı arttırıldıysa da tedbirden öteye gidilemediğinin yazılması, mevcut durumu anlamada yeterlidir.¹¹²

Sovyet hükümetinin Türkistanlılara kendi okullarını açtırmaması,¹¹³ Türkistanlıları yabancı ülkelere, örneğin Türkiye ve Batı Avrupa ülkelerine tahsil için gitmeye itmişti. Ancak Sovyet idaresi, okumak için yurt dışına gitmek isteyenlerin önüne engeller çıkararak Sovyet okullarına gitmelerini mecbur kılıyordu. Hükümet, Rus mekteplerini kapatıp yerine Sovyet okullarını açınca, okullarda genellikle verilen eğitim, Türkistan'daki medenîleşme siyasetine yönelik oldu. Bu okullarda ya Rusluk ya da dinsiz olmaya yönelik eğitim verilmesinden Türkistanlılar şikâyet ediyorlardı. “Şekil itibarı ile milli, içerik itibarı ile proleter” ifadesi, bu politikanın özünü yansıtıyordu.¹¹⁴ Moskova'da bulunan idarecilerin kendi ağızları ile "Türkistan'da proleter yok" dediklerini hatırlatan "Timuroğlu" mahlûslı *Yaş Türkistan* yazarı, proletersiz bir halkın içinde o mefhumda her şeyin onun için yabancı olacağını ifade ediyor.¹¹⁵ Zaten proleter eğitimi demek, Sovyet eğitimi anlamına geliyordu.

---

¹¹¹ Yaş Türkistanlı, “Sovyet Mektepleri ve Türkistan Yaşları,” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 12–16. Bu bilgi için Abdüley Tacî'nin 1928 yılında Semerkant'ta basılan *Medenî Kuruluş Meseleleri* adlı risalesinin 41. sayfasına bakılmasını not düşüyoruz. Ayrıca bkz. "Türkistan Haberleri: Özbekistan'da 10 Yıllık Mekteb ve Orta Mektebden Çıkan Talebe,” “Âli Mektepleri'de Kadroları Kimler Hazırladı?,” “Âli Mekteplerde Yerli Kadrolar,” *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Ağust 1936), s. 1.

¹¹² Türkistan'ı medeniyete kavuşturacağı söylenen Taşkent Üniversitesi'nin on yıllık ömrü olmuş ve bu süre içinde sadece yedi Türkistanlı mezun vermiştir. Abdülvahab Oktay'ın, *Kızıl Özbekistan* adlı gazeteden yaptığı alıntıya göre bu durumun nedeni, hükümet idarelerinin ve üniversitedeki ilgililerin, Türkistanlılardan öğrenci kabulü konusunda çeşitli entrikalar çevirmeleriydi. Bu bilgi için bkz. A. Oktay, “Türkistan'daki Maarif ve İrfan İşlerine Uzaktan Bir Bakış,” *Dergi*, sayı 17 (Münih 1959), s. 84–93; Toktamışoğlu, “Bolşevikçe Akartı,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Ağust 1931), s. 17–22. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Türkistan Sovyet Mekteplerinde Milli Küreş,” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (İyul 1931), s. 43. Ayrıca bkz. “Taşkend Mekteplerinin Tazelik ve Sıhhi Vaziyetleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (İyul 1931), s. 43–44.

¹¹³ “Yüksek Ziraat Mektebni Bitirgenler,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (İyul 1933), s. 39. Birçok Türkistanlı öğrencinin milliyetçilik ile suçlanarak okuldan atılıyor.

¹¹⁴ Sovyet okullarındaki siyasî eğitimin görüntüsüdür. Bunu Türkistan halkının bir kısım çiftçiler komünistlerin ağzından duydular. Timuroğlu, a.g.m., s. 25.

¹¹⁵ Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 25–26. Aynı konuda bkz. Yaş Türkistanlı, “Alman Muharirlerinin Türkistan Tesirâtı,” *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Sintabr 1930), s. 15–21. Alman yazar tarafından, Özbek piyonerlerinin ana dillerinde Rus İhtilâli marşlarını okuduklarını yazıyor. Yazar, Türkistanlı çocuklar tarafından okunan bu marşların kendilerine çok yabancı olduğunu hatta Konfüçyüs Rus ve Alman çocuklarına nasıl yabancı ise ülkesinde milli proleterleri olmayan Türkistanlılara da Moskova'nın proleter eğitiminin o derece yabancı olduğunu, Türkistan'daki tek eğitimin “Millî Eğitim” olacağı belirtilmiş.

Orta Asya Cumhuriyetleri'nde, eğitim seviyesi çok düşüktü. Bu nedenler arasında gerek öğretmenlerin ilmî düzeylerinin yetersizliği, gerek derslerin içerdiği konular, gerek okul binalarının vahim durumu ve gerekse okutulacak ders kitaplarının eğitim yılına hazırlanamamaları gibi birçok durum gösterilebilir. Özbekistan Hükümet Başkanı Ekmel İkrarov, 1929 eğitim yılında bir önceki yıla göre öğrenci sayısının azaldığını, Özbekistan'daki köylerde, çocukların % 7-8'inin okula gönderildiğini, hatta Kaşgar'da bu oranın % 3,5'e düştüğünü, Rus halkının olduğu şehirlerde ise bu oranın % 70-80'i geçtiğini, söylüyordu.

3 milyon halkın yaşadığı Kazakistan'da ise mevcut okullar yalnız 334 bin öğrenci alabiliyordu, bu da okula giden Kazak öğrencilerin % 37'sini oluşturuyordu.¹¹⁶ İhtilâl'e kadar Türkmenistan'da % 0,7 oranında olan okur- yazar sayısının 1932 yılında % 43,3'e yükseldiğini yazan Sovyet basını, İkinci Beş Yıllık Plân'ın ilk yılında eğitim plânına ilişkin olarak; 1933 yılının sosyalizmin kurulması yolundaki en büyük engelin eğitimsizlik olduğunu belirterek, bu yılın Türkmenistan halkını eğitilmiş bir Cumhuriyet haline getirmek yılı olduğunu yazıyordu. Ancak söz konusu yıl içinde halkın % 56,7'si hâlâ eğitimsizdi.

Eğitimin yetersizliği konusunda en büyük sebep olarak, öğretmenlerin bilgi düzeylerinin yetersizliği gösterilmesine rağmen öğretmenlerin bilgi düzeylerini arttırmak için Eğitim Komiserlikleri ve Eğitim İdareleri tarafından hiçbir ciddi önlem alınmıyordu.¹¹⁷ Öğretmenler arasında % 10'unun orta bilgili, geri kalanların ilkökul düzeyinde kişilerden ibaret olduğu görülüyor.¹¹⁸ Birçoğu ilkökulun 3.- 4. sınıfını bitiren, bir kısmı ise 7 yıllık okul bitiren kişilerden oluşuyordu.¹¹⁹ Köy (avul) okullarındaki 1540 öğretmenin sadece % 63'ü kısa süreli kurslarda eğitim alan kişilerdi.¹²⁰

¹¹⁶ "Kazakistan'da Mekteb İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyul 1930), s. 56.

¹¹⁷ "Türkistan İkinci Beş Yıllık Plân Aldında," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Mayıs 1933), s. 2-9.

¹¹⁸ "Kırgızistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ocak 1930), s. 40.

¹¹⁹ "Muallimlerin Bilimin Küterü Mühim Bir Vazife," *Yaş Türkistan*, sayı 65, (İyul-Nisan 1935), s. 38-39. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. "Avul Mektepleri," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 38. Kazakistan Almata vilâyeti ile bölgesinde "Turar" isimli dolu olmayan ortaokul 2. sınıf öğrencilerine "Sovyetler Birliği'nde hangi Cumhuriyetler giriyor?" şeklinde soru sorulduğunu, öğrencilerin "Almata Cumhuriyeti", "Türk-Sib..." diyerek cevap verdiklerinden bahsediliyor. Eğitim İdaresi tarafından uygulanan bu araştırmada okuyucular içinden birinin bile Sovyetler Birliği'ne giren Cumhuriyetlerden birisinin bile adından bahsetmedikleri, hatta 4. sınıf okuyucularının haritadan anlayamadıkları, Çin ve Moğolistan'ı Sovyetler Birliği içine koydukları gibi, haritada Harkof şehrini gösteremedikleri, bu haberin aslını Sovyet ortaokullarının nasıl eğitim verdiklerini çok net gösterdiği anlatılıyor. *Kazakistanskaya Pravda* gazetesinin bu durumu 21.3.25 tarihli sayısında çıkan yazıda; köy öğretmenlerinin ders için hazırlanma imkânlarının bulunmadığı, kimin ne öğretmeni olduğunun belli olmadığı, bir öğretmenin sosyal, tarih, resim, coğrafya ve

Türkistan'ın her tarafında, özellikle vilâyetlerde, eğitim yılına belirlenen tarihten çok geç başlanılmasında ders kitapları meselesi en önemli sorunu teşkil ediyordu. Vilâyet okullarında ders kitapları yeterli değildi. Özellikle Kazakistan'ın bu konudaki durumu kaygılandırıcı derecedeydi. 1933–1934 eğitim yılı için 59 isimde 241.990 ders kitabının çıkarılması kararlaştırılmış olmasına rağmen bunun ancak 32 isimde 59.600'ü çıkarılmıştı ve bu çıkarılan eserlerin çoğu eğitim yılının sonunda bile vilâyet okullarına ulaşamamıştı.¹²¹ 1934 yılı süresince ise okullar tamamen kitapsız kalmıştı. Çeşitli reyonlarda Eğitim İdareleri'nin kitapları dağıtmamaları, yaklaşan eğitim yılı için basımı kararlaştırılan eserlerden sadece dörtte birini dağıtmaları, sorunun büyümesine neden olmuştu.¹²²

Bazı okullarda, Teknik Eğitim Öğretim Okulu'nda, "hükümet tarafından yararlanmanın kesin olarak engellendiği eserler" olarak belirlenen kitaplar,¹²³ öğretmenler tarafından okutuluyordu. Bu durumda bazı yerel gazeteler, milliyetçilerin eserlerinin dağıtılarak öğrencilerin zehirlenmekte olduklarına yönelik haberlere yer verirken,¹²⁴ milliyetçi öğretmenlerin şirk içinde oldukları veya gerici bilgiler verdikleri ileri sürülerek cezalandırılmalarına sebep oluyordu.

Sovyet merkezinin, Stalin ve Molotov¹²⁵ imzasıyla 1935 yılında çıkardığı; okul ve sınıflarda gerekli olmayan derslerin genel ve kat'i bir plâna göre yürütüleceği, bütün Sovyet okullarında aynı derslerin okutulmasının mecbur olduğu, bütün okullarda ders saatinin 45 dakika olarak düzenlendiği, tatil

---

hayat bilgisi gibi kısmen birbiri ile bağlantılı olmayan beş farklı ders verdiği, bir başka öğretmenin ders ile ilgili olmadığı, bir başkasının vereceği ders için hazırlıksız olduğu ve benzeri, okul ve idare bozukluğu, derslerin gerekli araç ile temin edilmediği vesaire şeklinde izah ettiğine yer veriliyor.

¹²⁰ "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 35.

¹²¹ Yaş Türkistanlı, "Türkistan Mekteplerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Noyabr 1935), s. 17–21.

¹²² "Türkistan Haberleri: Maarif Cebhesinde " I- Kazakistan'da Derslik Yok," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 41. Aynı konu için bkz. III- Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 42. Türkistan'da eğitim durumunun çok kötü olduğu köy öğretmenleri ile çiftçiler arasında fark olmadığı, öğretmenlerin bir iki yıl okul okuduktan sonra öğretmenlik yaptıkları, hâlbuki Bolşeviklerin bu okul az, dersliği ve okuma araçları yok derecede olan Türkmenistan'ı "bütün ülkeyi okur-yazar bir halka döndürdük" dedikleri eleştiriliyor. Aynı konuda bkz. "1933/34 nci Oku Yılı Kalay Ötkezildi?" *Yaş Türkistan*, sayı 58 (İyul 1934), s. 39–40. Söz konusu eğitim yılında okulların durumunun hiç iyi olmadığı, binaların ısınma sorunu olduğu, Parti ve okul idarelerinin gereken önemi vermedikleri, öğretmenlerin maaşlarını doğru düzgün alamamaları gibi birçok sorunlarla karşılaşıldığı belirtiliyor.

¹²³ Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 20–21. Münevver Kari ve Çolpan'ın eserlerinden *Dil Dersleri, Dil Kaideleri, Edebiyat ve Sosyalizm Yolunda* adlı kitaplar. Bu konu ile ilgili bkz. Paul Henze, "İç Asya'da Siyaset ve Yazı," *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 9–10 (Kasım-Aralık 1985), s. 84.

¹²⁴ Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 17–21. (*Kızıl Özbekistan*, 2. 12.34.)

¹²⁵ Vyacheslav Mikhailovich Molotov (1890–1986): Sovyet diplomatı.

zamanlarının da kat'i bir biçimde gösterildiği¹²⁶ bu yeni düzenleme ile bir taraftan Sovyet okullarında, bir okul için en gerekli olan unsurların yokluğu, diğer yandan Moskova hükümetinin eğitim çalışmalarını belli bir yöne sürüklemekte olduğu çok net anlaşılıyordu.

1935–1936 eğitim yılında Kazak okulunda Rus dili derslerine yönelik olarak; Rus dili dersinin 3. sınıftan başlayarak 10. sınıfa kadar, şehirlerdeki okullarda haftada 24 saat, köy okullarında haftada 34 saat okutulacağı kararlaştırılmıştı. Kazakistan'da azınlık milletler¹²⁷ (Özbek, Kırgız gibi farklı Türk boyları) okullarındaki programlarda Rus dili dersi Kazak okullarındaki gibi olacaktı. Buna karşılık Rus köylü çocuklarının gittiği okullarda ise Kazak dili dersine 5. sınıftan başlanarak 6 saat okutulacaktı. Yani; Türkistanlı çocuk 3. sınıftan başlayarak 10. sınıfa kadar haftada 24–34 saat Rus dili dersi okumaya mecbur bırakılırken, yabancı olan Rus köylü çocukları 5. sınıfta, yani ilkokul bittiğinde 6 saat Kazak dili okuyacaktı.

Muhaceretteki Türkistanlı milliyetçiler içinde, Rus okullarının, 5. sınıftan başlayan 6 saatlik ders meselesini, Sovyet hükümetinin yerli halk okullarını Ruslaştırma yolunda kullandığı bir perde olarak görenler bulunduğu gibi Sovyet okullarının Çarlık Rusyası dönemindeki misyonerler tarafından kurulan Tuzemnaya Şkola'nın bir benzeri olduğunu düşünenler de yer almaktaydı.¹²⁸

Sovyet okullarında özellikle kız öğrenciler, Rusların ilmî, edebî birlikteliklerinden kaçmalarını gerektiren birtakım sorunlarla karşılaşıyorlardı. Bu durum, kız öğrencilerin okullardaki sayısının az olmasında etkiliydi.¹²⁹ 1934

¹²⁶ Taşbalta, "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (İkinci Teşrin 1935), s. 38–42. Aynı konuda bkz. "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Sintabr 1938), s. 19–25. Ayrıntılı bilgi için bkz. Taşbalta, "Oku Yılı Kalay Başlandı?" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Oktabr 1938), s. 23–27.

¹²⁷ Kazakistan'da, Kırgız, Özbek, Türkmen Karakalpak gibi tüm Türk boylarının hepsi "azınlık millet" olarak tanımlanıyordu. Diğer cumhuriyetlerde de durum aynıydı. Ancak Rus okulları her yerde yerli okullarla aynı muameleye tabi oluyordu. Bkz. "Ruslaştırma Siyaseti Küçeymekte," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Noyabr 1936), s. 10.

¹²⁸ A.g.m., s. 9-12.

¹²⁹ Yaş Türkistanlı, "Alman Muharirlerinin Türkistan Tesirâtı II," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 18–24. 1929 yılında Moskova'da kızıl Rus yazar ve ediplerinin bir edebi gecesi düzenlendiğini, bütün edebiyatçıların bu geceye davet edildiğini, davetliler içinde Türkistanlı genç bir hanımın Semerkant'tan bilgisini arttırmak niyetiyle geldiğini, bu genç hanımın o gece hiçbir Türk kızının ruhu ve terbiyesi ile bağdaşmayan bir macera yaşadığını şu şekilde izah ediyor: Birçok kızıl Rus edipleri tarafından içirilerek tecavüz edildiğini, gecenin sonunda kızın kendisini öldürdüğünü, ölüm yatağında bulunan yazıda bu genç kızın Semerkant'taki yerli hükümet yöneticilerinden birisiyle birlikte olduğunu anlaşıldığını anlatıyor. Yazar Alman yazarların Almanya'daki gazetelerde bu olayı bütün ayrıntılarıyla yazdıklarını ancak Türkistan'daki yerli gazetelerde kaçamak yazılarla üzerinden geçildiği ayrıca "suçlulara gerekli ceza verildi" şeklinde ifadeler kullanıldığını, hâlbuki bu olayın halkın ağzında olduğunu belirtiyor. Bu gibi olayların Sovyet

yılında Moskova'daki Özbekistan öğrencilerinin sayısı 650 idi ve bunlardan ancak 260'ının yani % 40'ının Özbeklerden, kalanlar Avrupalılar, Yahudiler ve diğerlerinden oluşuyordu. Bütün idarelerin yerli halkın eline geçirileceğini söyleyen Özbekistan hükümetinin, Özbekistan'ın medenî ihtiyacı için Moskova okullarında, Özbekistan hesabına Rus ve Yahudi gençlerini okutmakta olduğu, dolayısıyla Türkistan'daki okullarda yerlilerin sayısının Bolşeviklerin iddia ettikleri gibi olmadığı anlamına geliyordu.¹³⁰

Okul binalarının durumu incelendiğinde ortaya çıkan manzara diğer alanlardaki eksikliklerden çok da farklı değildi. 1934 yılında Kazakistan'ın tamamında 6.547 okul binasından 3.853'ü Kazak bölgelerinde bulunuyordu. Binalardan % 44'ü okul için kurulup, kalanlarının ise (yarısından çoğunun) her türlü farklı binanın okullara dönüştürülmüş olması, okul için hiç uygun olmayan binaların kullanıldığını gösteriyordu. Binaların % 38'inin baştan sona tamire ihtiyacı vardı. Bu bilgilerin yanı sıra, okul binalarının mevcut durumlarına bakılmadan, okul yapma plânına yer verilmemesi sorunu daha da arttırıyordu.¹³¹ Bazı okullarda çocukların oturacak sıraları olsa da kitaplarını defterlerini koyacak masaları bulunmuyordu. Öğrenciler sıralarda sıkışarak oturuyorlardı ve defterlerini ya yere, ya dizlerine ya da önündeki arkadaşının sırtına yaslayarak yazıyorlardı. Okulların birçoğunda gerekli araçlar mevcut değildi, sadece bir okulda bir Kazakistan haritası bulunmasının yanı sıra, öğretmenler birinci ve ikinci sınıfı bir arada okutuyorlardı.¹³²

Tüm bölgede normal 4 sınıflı okul Suzak'ta yer alıyordu. Kalan okulların ise tamamı bir yıllık okullardan ibaretti. Bütün bölgede ikinci sınıf çocuklarının sayısının 350 olarak gösterilmesine rağmen, birçok kolhozda ikinci sınıf öğrencilerinin bilgi düzeyi birinci sınıf programı düzeyindeydi. Kazakistan'daki okulların % 80'den fazlasında 4. sınıf bulunmaması, diğer yerlerde durumun daha

---

okullarını Türkistanlılar gözünde çok düşürdüğünü, Sovyet hükümeti tarafından Türkistanlı öğretmenlerin milliyetçi oldukları iddiasıyla okuldan atıldıklarını unutmamak gerektiğini hatırlatıyor.

¹³⁰ "Özbekistan'ın Moskva'da Kaçça Talebesi Bar?" *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Ağustos 1934), s. 40.

¹³¹ "Türkistan Haberleri: Kazakistan'da Mekteb Binaları," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 40. Örneğin okul kurma planının 1931 yılında % 41,6, 1932 yılında % 20,4, 1933 yılında % 24'ünün uygulanabildiği, 1934 yılında kurulmakta olan okul sayısının çoğunun 1930, 1929 hatta 1928 yıllarında kurulmaya başlanıldığı belirtiliyor. Son 14 yıl içinde Kazakistan'daki şehirlerde bir tane bile okul binası yapılmadığı, sadece Çimkent'te 7 yıllık okul binasının yapıldığı belirtiliyor.

¹³² "Avul Mektebler Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (İyul 1935), s. 36–37. Aynı konuda bkz. Abdulvahab, "Maarif Cephesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Ağustos 1938), s. 15–21. Daha fazla bilgi için bkz. Abdulvahab, "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 34–38.

da kötü olduğu düşünülürken, Sovyet hükümetinin, Türkistan gençlerini Rus okullarına gitmeye mecbur bıraktığını düşünebiliriz.

Türkistan'daki eğitim politikasına yönelik yabancı basında yer alan haberler de, Sovyet hükümetinin Türkistan'da tatbik ettiği eğitim politikası hakkında bilgi veriyor.¹³³ Alman muhabir, Buhara'da XV. yüzyıldan kalma haşmetli bir medresenin duvarlarında "İlim Yolunda Herşey Vacibdir" yazdığını belirterek, Bolşeviklerin bu köyleri cehaletten kurtaranların kendilerinin oldukları yönündeki iddialarının yanlış olduğunu ileri sürüyor. Ayrıca şehirlerdeki okulların % 50'sinin Sovyet okulları olduğunu, okul çağına gelen çocukların ortalama % 35'inin bu okullarda okuduğunu, mescitlerin kulüp ve çayhanelere dönüştürülerek, mihraplarında Lenin'in resimlerinin asıldığına, Taşkent'in eski şehir kısmında tarihi bir mescidin avlusuna Lenin'in heykelinin dikildiğine yer veriyor.¹³⁴

Sovyet hükümeti 1936 yılının sonlarında "bütün Sovyetler Birliği halkları 1937 yılı içinde yüzde yüz okuryazar haline gelmeli" şeklinde karar çıkarsa da bu kararın Türkistan'daki uygulamalarına bakıldığında, plâna göre uygulanmadığı ve ancak üçte birinin gerçekleştirilebildiği ortaya çıkıyor.¹³⁵ Örneğin; 1937 yılının

---

¹³³ Güney Almanya'nın en büyük gazetelerinden biri sayılan *Kölnische Zeitung*'de bu konu ile ilgili üç makale yazan bir muhabirin (Taşkent'te bulunmuş) 30.VII.30. tarihli makalesinden.

¹³⁴ Yaş Türkistanlı, "Alman Muharirlerinin Türkistan Tesirâtı," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Sintabr 1930), s. 15-21. Bu konu ile ilgili olarak bkz. M. "Bir İnturistin Türkistan Tesirâtı," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 27-30. Turist'in gözlemlediği yerlerden biri de Türkistan'daki okullar. Bu konuya ilişkin olarak, Türkistan okullarının dolu olduğunu, sadece Özbekistan'dan yukarı okullarda on binden fazla okul bulunduğunu, oradakilerin söylediklerine göre; okulların yetmediği, Türkistanlıların da yeteri derecede öğretmeni olmadığı, öğretmen yetiştirmede çok zayıf olduklarını, çünkü Bolşeviklerin gerçek pedagoğlardan fazla komünizm propagandasını yayan propagandacılar yetiştirmeye önem verdiklerinden bahsediyor. Turist, bir Eğitim görevlisine: "Şimdiki Türkiye Sovyet Hükümeti'nin dostu ve Mustafa Kemal ise kendi halkını hem yabancılardan hem içerideki gericilerden kurtaran gerçek İnkılâpçıdır, niçin siz pedagoğlar yetiştirmek için gençlerinizi Türkiye'ye göndermiyorsunuz?" şeklindeki soru sorduğunu buna karşılık olarak ise; Mustafa Kemal'in, komünistler tarafından gerçek bir devrimci olarak görülmediğini, Mustafa Kemal'in nasyonal bir milli ıslahatçı olduğunu, bugünkü Türkiye'de burjuva ideolojisinin hâkim olduğunu, Türkiye'ye gençlerini gönderirlerse milli meselede burjuvalık temelinde aşılacaklarını, kendilerinin milliyetçi veya milli zihniyetçiler olmadıklarını, inkılâpçılar ve Dünya proleter İnkılâbı için mücadele etmeye hazırlandıklarını, Mustafa Kemal Türkiye'si dış siyasette Sovyetler Birliği'nin dostu ise de Kemalizm'in, milli İnkılâbının esası olmak itibarıyla, kendilerine karşı inkılâpçılardan daha fazla derecede düşman olduğunu çünkü Kemalizm'in inkılâpçılığı halkı daha kolay yoldan çıkardığını, Kemalizm'in sadece dış görünüşte İnkılâpçı olup gerçekte karşı inkılâpçı olduğunu, kendilerinin ise şekilce milli, manaca sosyalistik bir rejim yaratacaklarını, bu açıdan Kemalizm'in kendileri için sadece makbul olmayan değil, düşman olduğunu, cevabını aldığı anlatıyor.

¹³⁵ Oktay, "Türkistan'da Sevadsızlığı Bitirü İşleri Kandı Bar Yatır?" *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 22-28. Aynı konuda bkz. Abdulvahab, "Türkistan'da 1937-38 Oku Yılı Kandı Ötkezile Yatır?" *Yaş Türkistan*, sayı 103 (Haziran 1938), s. 17-24. Aynı konuda bkz. "Kazak Pedagoji Enstitüniñ On Yıllığı," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 42.

başında üniversiteye girmek için müracaat eden ilk yüz kişiden çoğunun düzgün yazamadıklarından dolayı kaldıkları görülüyor.¹³⁶

Rusya'nın hangi yönetimle olursa olsun Türkistan'ın maddi ve manevi tekâmülünü hiçbir şekilde istemediklerini ifade eden muhaceretteki Türkistanlı milliyetçi kadro, halkın artık Sovyet idaresine güvenemeyecek duruma geldiğini, en büyük sınavını kendi kuruluşlarını oluşturarak vereceğini ileri sürüyor. Yakın bir gelecekte Sovyet Rusya'nın bu durumu Türkistan'da göreceğini belirterek, genç Türkistanlıların halkın geneline şekil ve mana itibarı ile milli olan bir okul, bir idare, bir siyaset ve bir eğitim için mücadele etmeleri gerektiğini hatırlatıyorlar.¹³⁷

2.3. Tarihi Eserlerin Bakımsızlığa İtilmesi

Yaş Türkistan yazarlarından olan Abdulvahab Oktay; Çarlık Rusyası'nın Türkistan Valisi General Aleksandr Vasilyevich Samsonov'un¹³⁸ 1913 yılında Türkistan'daki tarihi eserlerin korunmasına yönelik yapılan müracaatta: "eski eserler ne kadar harab olursa Rus hâkimiyeti için o kadar iyidir" şeklinde cevap verdiğini hatırlatarak,¹³⁹ Türkistan'da hâkim olan Rus Bolşeviklerinin ise kendilerinin net bir biçimde din düşmanı olduklarını, Türkistan'daki mescit cami gibi tarihi eserlerin yıkılıp yok edilmesine gülerек baktıklarını söylüyor.¹⁴⁰ Kendi tarihi eserlerini, ülkelerinin özelliklerini öğrenmek isteyen, Rus idaresinin hâkimiyeti altında olan Türkistan Türkleri, yeryüzündeki tarihi eserlerini koruyup hatta son dönemlerine ait basma ve yazma eserlerini bir araya toplamak, onları araştırmak gibi bir imkâna sahip değillerdi.

¹³⁶ Taşbalta, "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (Haziran 1938), s. 12–17. Aynı konuda bkz. "Sovyet Mekteplerinden Çıkıp Kitüçüler," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (Nisan 1939), s. dış kapak. Kazakistan'ın ilk ve ortaokullarına gidenlere önem verilmediği, Almata'da söz konusu dönemde 418 okuyan olduğu, diğer yerlerde bu sayının çok daha az olduğu, Kazakistan vilâyetinde 3100 çocuğun okula gönderilmesi gerektiği ifade ediliyor. Aynı konuda bkz. Timuroğlu, "Türkistan'da Mekteb Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ocak 1930), s. 22–23.

¹³⁷ "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 35.

¹³⁸ Aleksander Vasilyevich Samsonov (Александр Васильевич Самсонов 1859-1914): Rus subayı.

¹³⁹ Oktay, "Türkistan Kültür Eserlerinin Akıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Aygust 1935), s. 17.

¹⁴⁰ Oktay, a.g.m., s. 17–28. Abdulvahab Oktay makalesinde, Taşkent'in önemli tarihi eserlerinden olan Beylerbeyi Medresesi'nin bir kaç yıl önce bir tarafı bozularak ortasına Lenin heykeli dikildiğini, şimdi ise *Kızıl Özbekistan*'ın 1935 yılındaki 8 Haziran'da çıkan 130. sayısının 4. sayfasında basılan bir resimde ve onun altında yazılan yazıda adı geçen tarihi medresenin tamamen bozulmakta olduğunu ve yerine bağ yapılacağını öğrendiklerini anlatıyor. Bunun yanı sıra Buhara'nın en önemli kütüphanesinin Rus kızıl ordusu tarafından vahşice yakılarak mahvedildiğini, şimdiye kadar korunan Türkistan'ın yazma basma eserlerinin aynı akıbet uğradıklarını belirtiyor.

Semerkant'ın tarihi binaları, Emir Timur devrinden kalma mescit ve minareler bütün dünyada önemli eserler arasında yer almaktadır. İlim adamlarının çok ilgisini çeken bu eserleri görmek veya araştırmak için Sovyetler Birliği'ne uzak şehirlerden, hatta yabancı ülkelerden birçok araştırmacı özellikle Semerkant'a geliyordu.¹⁴¹ Ancak Türkistan tarihi binaları, Sovyet idarelerinin emriyle yıkılarak, taşları, caddelere, köprülere ve kurulan Sovyet idareleri binalarına hatta mezar yapımında kullanılmak üzere verilebiliyordu.¹⁴² Bunların yanı sıra Sovyet gazetelerinde Türkistan eserlerinin bilerek Sovyet merkezine taşınmakta olduğu ve kaçakçılık suretiyle başka ülkelere gönderilip satılmakta olduklarına ilişkin yazılar çıkmaya başlamıştı.¹⁴³ 1936 yılının sonbaharında çıkan bir haberde; bazı mezarlıklar ile ziyaretgâhların tamamen ortadan kaldırılmakta oldukları, önemli tarihi kütüphanelerin kazılmış-oyulmuş güzel yazılarının mahv edilmekte olduğuna dair haberlere yer verilmişti.¹⁴⁴

Sovyetler Birliği döneminde tarihi eserlerin bir kısmı, yerlerini Rus kültür abidelerine bırakmıştı. Taşkent'in önemli tarihi eserlerinden olan Beylerbeyi Medresesi, 1932 yılında bir tarafı bozularak ortasına Lenin heykeli dikilmişti. 1935 yılında ise adı geçen tarihi medrese tamamen bozularak yerine bağ yapılmasına karar verilmişti. Bunun yanı sıra Buhara'nın en önemli kütüphanesinin Rus kızıl ordusu tarafından yakılarak mahvedildiği gibi bu döneme kadar korunan Türkistan'ın yazma ve basma eserler de aynı akıbete uğramışlardı.¹⁴⁵

Kazakistan, Türkistan cumhuriyetleri arasında kütüphaneler bakımından daha ilerideydi. Kazakistan'ın tamamında genel ve ilmî uzmanlık düzeyinde büyük küçük 1038 kütüphane yer alıyordu. Günbatış vilâyetinde tam olarak

---

¹⁴¹ "Semerkand'ın Tarihi Eserleri Kinoge Alınmakçı," *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (Avgust 1938), s. 79. Sovyetler Birliği'nin farklı yerlerinde yaşayan araştırmacıların bu eserleri yakından tanımak ve göstermek maksadıyla Mostex film sinema stüdyosu Semerkant'taki sinemaya uyarlayacağı *Kızıl Özbekistan*'ın 12.4.1938 tarihli sayısında bildirildiğine göre; bunun için Vernisov öncülüğünde ve Zerkiroğlu rejisörlüğünde Semerkant'a özel çalışmaya başladıkları bilgisi veriliyor.

¹⁴² Oktay, "Türkistan'da Kültür ve Tarihi Eserlerge Suikasd," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Sintabr-Eylül 1936), s. 11.

¹⁴³ Çokayoğlu Mustafa, "Tarihi Abidelerimizniñ Hâli," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Oktabr 1934), s. 17–29. Ayrıca bkz. Oktay, "Türkistan Kültür Eserleriniñ Ākıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Agustos 1935), s. 17.

¹⁴⁴ Oktay, "Türkistan'da Kültür ve Tarihi Eserlerge Suikasd," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Sintabr-Eylül 1936), s. 11–14. Bu konuda ayrıca bkz. "Müzeler ile Tarihi Eserleriniñ Uçradığı Felâket," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 23–25.

¹⁴⁵ a.g.m., s. 27-28.

belirlenememiş olsa da oradaki kütüphanelerin sayısını Sovyet gazeteleri tahmini olarak 100 olarak belirtiyor. Kütüphanelerde, 2 milyon 970 bin cilt kitap bulunuyordu, bu kitaplardan 1 milyon 169 bini ilmî ihtisas kitaplarından oluşuyordu. 1934 yılında tüm Kazakistan kütüphanelerinden toplamda 1 milyon 152 bin kişinin kitap aldığı belirlenmişti. Yerli halktan çalışmak için işçi alınmayan kütüphanelerde çalışanların sayısı 1935 yılında 774'tü.¹⁴⁶

Bolşeviklerin, Türkistan kültür varlıklarını önemsemeyerek gerçekte yapmak istedikleri, manevî yapılanmayı tahrib etmekte. Çünkü Sovyet idaresi öncesinde, Türkistan'daki tarihi eserleri korumakla görevli kişiler bulunuyordu ve bu kişiler aynı zamanda bozulan eserleri onarmakla da görevliydi. Ancak Türkistan'da Sovyet hâkimiyetinden sonra bu kişiler birtakım zorluklarla karşılaşmaya başlamışlardı; tarihi eserlerin onarımı Rus idarelerinden izin şartına bağlanmıştı.¹⁴⁷ Dolayısıyla bu dönemde, içeriği Sovyetik olmayan herhangi bir unsur için alınan "müsaade"nin reddedilme ihtimalinin yüksek olduğunu düşünebiliriz.

2.4. Türkistan'da Şehir Adlarının Değiştirilmesi

Stalin, uluslar arası proleter edebi dili yaratma düşüncesiyle, bir yandan dilin gramerini ve isimlerini Sovyet dil siyaseti temelinde düzenlerken, diğer yandan Çarlık Rusyası döneminin de izlerini silmiştir. Çarlık Rusyası dönemine ait birçok tarihi şehir isimleri değiştirilerek, Türkistan'ın istilâsında herhangi bir şekilde ilgisi olan kişilerin isimleri verilmişti. Akmescit şehri Perovski,¹⁴⁸ Yeni Mergalan şehri Sakbelov, Çimkent şehri Çerniyev olarak düzenlenmişti. Kurulan demiryolu istasyonlarından bir kısmına yine bu şekilde Türkistan'ın istilâsı döneminden kişilerin isimleri verilmişti; Taşkent-Fergana-Semerkant yoluna, Çarlık hükümetinin (1867'deki) Türkistan Genel Valisi Konstantin Petroviç Kaufmann'ın (1818–1882)¹⁴⁹ adı verildiği gibi Semerkant ve Fergana yollarının ayrıldığı Tugan istasyonuna Çerniyev adı verilmişti. Çarlık Rusyasını temsil eden isimler bu şekilde Sovyet döneminde de devam etmiştir. Bunun yanında değişiklikler de yapılmıştır. 1850'lerde inşa edilen, Çarlık döneminde Zakaspi

¹⁴⁶ "Kazakistan'da Kütüphaneler," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (İyul 1935), s. 39.

¹⁴⁷ Çokayoğlu Mustafa, a.g.m, s.19–21.

¹⁴⁸ Lev Perovski (1792–1856) Çarlık Rusyası döneminde İç İşleri Bakanlığı yapan kişi.

¹⁴⁹ Orta Asya topraklarını Çarlık Rusyasına katan ve 20 yıl boyunca Rus Türkistanı'nı yöneten general.

daha sonra Aşkabad olarak anılan demiryolu gibi.¹⁵⁰ Ancak Türkistanlılar bu yerlerin eski isimlerini kullanmaya devam etmişlerdir.¹⁵¹

1917 İhtilâli ile Çarlık hükümeti tarafından değiştirilen isimler iade edildi. Çeşitli şehirlerde, mahalle, sokak, cadde, okul, kütüphane, tiyatro gibi kuruluşlara milli isimler verildi. "Turan tiyatrosu", "Çolpan mahallesi", "Tukay caddesi", "Namık Kemal", "Hâlîde Edip", "Uluğ Bey", "İbn-i Sina", okullar ve diğerleri bu cereyanın mahsulleriydi.¹⁵² Sovyet hükümeti iktidarını sağlamlaştırmaya kadar bu politikayı izlemiştir. Daha sonra Sovyetleştirme faaliyetleri başlamıştır. Türkistan'da Çarlık Rusyasını temsil eden isimler kaldırılarak yeni isimler verilmiştir.¹⁵³

Sovyet hükümeti, kızıl Rus askerleri tarafından Türkistan'ın işgal edilmesinde yer alan kişilerin isimlerini vermeye başladı. Aşkabad'ı Pultoretski olarak değiştirdi. Pişçek şehri Frunze,¹⁵⁴ Duşanbe şehri Stalinabad olarak değiştirildi. Stalin, Kalinin,¹⁵⁵ Molotov, Vorosilov,¹⁵⁶ Kaganoviç¹⁵⁷ gibi birçok bölgenin isimleri bu şekilde değiştirildi. Galoşçyokin, Zelinski, Bumin, Mirzoyan gibi Türkistan'da kızıl Rusya'nın temsil ettiği kişilerin isimleri de çeşitli kuruluşlara verildi.¹⁵⁸ İhtilâlin ilk dönemlerinde Türkistan'daki sokak, cadde ve mahallelere verilen tarihi isimlerden bir kısmı, milliyetçi oldukları öne sürülerek değiştirildi; Sovyetler Birliği İcra Komitesi 9.1.1936 tarihinde Hocend şehrini ve bölgesini Leninabad olarak değiştirip, 10.1.1936 tarihinde Avliya Ata şehri, bölgesi ve demiryolu istasyonunun Mirzoyan olarak değiştirilmesine karar verdi.

---

¹⁵⁰ A. Uselis, "Türkistan'ın Aşkabad Yolu," *Dergi*, sayı 11 Münih 1957, s. 58–70.

¹⁵¹ Baltabay, "Ruslaştırma Siyaseti Devam İtedir," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 20–22.

¹⁵² Baltabay, A.g.m., s. 20-21.

¹⁵³ Baltabay, a.g.m., s. 21.

¹⁵⁴ Mihail Frunze (1885–1925): 1917 Ekim İhtilâli'nin Bolşevik önderlerinden.

¹⁵⁵ Mihail İvanovich Kalinin (Михаил Иванович Калинин 1875–1946): 1919–1946 yılları arasında Yüksek Sovyet Prezidyumu Başkanı olan Bolşevik devrimci.

¹⁵⁶ Kliment Vorosilov (1881–1969): S.S.C.B.'nin asker ve siyaset adamı. Sovyetler Birliği mareşali ve komünist parti yöneticisi.

¹⁵⁷ Lazar Moiseyeviç Kaganoviç (Лазарь Моисеевич Каганович 1893–1991): Stalin döneminde önemli yönetim ve parti görevlerinde bulunan Sovyetler Birliği Komünist Parti yöneticisi.

¹⁵⁸ Baltabay, a.g.m., s. 21.

3. İktisat Politikası

Çarlık Rusyası, halk işletmelerini Rusya'ya hizmet edecek biçimde şekillendirirken bütün tedbirlerini de buna göre almıştı. Çarlık Rusyası'nın iktisat siyaseti ile Türkistan, Rusya'nın ham madde kaynağı durumuna getirilmeye çalışılmıştı. Bir zamanlar Çarlık Rusyası tarafından uygulanan, Türkistan için siyasi esaret ve iktisadi kölelik anlamına gelen iktisat politikası, bir başka şekliyle Sovyet Rusya tarafından uygulamaya konulmuştur. Her şeyden önce Sovyet iktisat politikası ile işletmelerin bütün dalları temelden değiştirilip, ona Sovyet Rus doktrinine uygun ve onun amaçlarına hizmet edecek bir şekil verilmek istenmiştir. Türkistan'ın, Rusya'ya pamuk, yün, deri, ipek ve diğer ham madde hazırlayıp vereceği, Rusya'dan da Türkistan'a tahıl ve üretilmiş madde verileceği plânlanmıştır. Dolayısıyla her iki Rus hükümetinin iktisat politikalarındaki ortak amaç; Türkistan'ı Rusya'nın menfaatine hizmet edecek bir duruma getirmek olmuştur.

Şubat 1917'de ihtilâl gerçekleşmiş, monarşi devrilerek geçici hükümet kurulmuştu. Ekim 1917'de gerçekleşen ihtilâl ile geçici hükümet de devrilerek, Lenin önderliğinde Bolşevikler iktidara gelmişti. Bolşeviklerin ilk girişimi, toprakların kamulaştırılarak köylülere paylaşılmasıydı. Bu politika ile Rusya'da ilk kez büyük toprak sahipleri yerine, köylüler, tarımsal üretimin miktarının belirleyicisi olacaklardı. Bu karar, köylülerin Bolşevikleri desteklemesini beraberinde getirmişti.

1918'de Rusya'da başlayan iç savaş, Savaş Komünizmini (18 Haziran 1918–21 Mart 1921) ortaya çıkarmıştı. Savaş Komünizm'i, iç savaş döneminde ortaya çıkan iktisadi sorunların çözümlenmesi için uygulanan bir politikaydı. Tüm gücün merkezde toplandığı bu politika ile köylülerin bütün ürünlerine devlet tarafından el konulmuştu, özel ticaret ve grev yasaklanmıştı, devlet bütün tüketim mallarının tek sahibi olmuştu. Halkın aç kalmaması için köylünün elindeki fazla tarımsal ürüne el konularak, gıda ve birçok ihtiyaç maddesinde karne uygulaması başlatılmıştı. Lenin, köylünün elindeki ürüne zorla el konulması usulünün sadece savaş döneminin bir uygulaması olduğunu söylemişti.

Tarımdaki baskıcı yöntemler, köylülerin Bolşeviklere karşı tepkisini arttırmıştı. Tüm sektörlerde üretim düşmüştü. 1921 yılında köylülerin elinde

hiçbir ürün kalmadığı gibi ürünleri ellerinden alındığı için yeni ürün ekmeye de yanaşmıyorlardı. Şehirlerde işsiz kalanlar da köylere göç etmeye başlamışlardı. Ruble değer kaybettiği için doğal olarak sanayide üretim seviyesi de düşmüştü. Tüm bu etkenlere kuraklık da eklenince, açlıktan toplu ölümler yaşanmaya başlamıştı. Ülkenin her yerinde başlayan toplu isyanların Sovyet yönetimini tehdit etmesi üzerine Yeni Ekonomi Politikası'nın (NEP) uygulanmasını gündeme getirmişti.

3.1. Yeni İktisat Politikasının (NEP) Türkistan'da Uygulaması

NEP'in temelinde, Sovyet hükümeti ile köylü arasında ittifak vardı. Belirli şartlar altında köylülere topraklarını işletme, ekip biçme ve kiralama hakkı getirilmişti. Köylüler ürünlerini pazarlarda satabileceklerdi. Köylülerin zenginleşmesiyle kırsal alanda sınıfsal farklılıklar artmıştı. Vergi oranların arttırılması da bu durumun önüne geçememişti.

NEP, Lenin tarafından geçici bir önlem olarak ortaya çıkmıştı. Çünkü piyasaya güven, sosyalizmin felsefesine aykırıydı. NEP ile sosyalizmden taviz, izlenimi veriliyordu. Dolayısıyla, 1921–1928 yılları arasında uygulanan NEP, sosyalizm açısından gerilemeye işaret etmişse de, sosyalist bir modelin oluşmasını sağlamıştır.¹⁵⁹ Lenin 1924 yılında ölünce halefi Stalin devrinde, devletin elindeki sanayinin tamamen bittiği ortaya çıkmıştı. Stalin gerçek bir sosyalizm için büyük sanayinin yüksek seviyeye çıkarılması gerektiğine inanıyordu. NEP ile yol alınamayacağına karar vererek, 1927 yılında NEP'e son verdi. Tarımda özel mülkiyeti kaldırdı ve bütün toprakları kamulaştırdı. Köylülerin tamamının devlet otoritesi altında büyük kolektif şirketlerde¹⁶⁰ (kolhozlarda) toplanmasına karar verdi. Bolşevikler bunu yaparken, kırsal alanda kolhozların, tarım üretiminde hızlı bir artışa yol açacağını hedeflemişlerdi.

1929 yılı, kolektifleştirmenin ve plânlı kalkınmanın başlangıcı oldu. Sanayileşmenin gündeme gelmesiyle beraber, merkezin denetim aracı olarak plânlama ile iktisadî alanda hedefler yükseltildi. Stalin, Rusya'nın teknik ve ilmî güçsüzlüğüne bakmadan milyonlarca iş adamının talep ettiği Beş Yıllık Plân'ı

¹⁵⁹ Jean Maillet, *İktisadî Olayların Evrimi*, (Çev: Ertuğrul Tokdemir) İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983, s. 176.

¹⁶⁰ Kolhoz (kolektif tarımcılık): S.S.C.B.'de, köylülerin birlikte çalıştıkları tarım işletmesi. 99 yıllık süre için köylülere kiraya verilen, idaresi köylülere ait olan topraklarda, denetimi devlet tarafından yapılan, ücretin, emeğin niteliğine ve çalışma süresine göre belirlendiği, belli sayıda köylü ailenin oluşturduğu ortak tarım işletmesi.

uygulamaya başlayarak, sanayileştirme çalışmalarına ağırlık verdi. Bu konuda "İsen Tursun" mahlasıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, I. Beş Yıllık Plân (1927-1932) ile beş yıl içinde Rusya'da Teknik ve Sanayii Teşkilatı kurulacaktı ki bununla Rusya'nın Amerika'yı geçeceğinin öngörüldüğünü belirtiyor.¹⁶¹ Birinci Beş Yıllık Plân'ın ilk dönemlerinde (1928) başlatılan kolektivizasyon ile gruplar, kolхозlarda sistemli olarak bir araya getirilmişti.¹⁶² Bu plânın Sovyet Rusya'yı dolduran 150 milyon insandan ibaret çeşitli milletlerin, diktatörya süresince genel, özel, siyasî, toplumsal ve iktisadî hayatın her aşamasını devlet ve onun idaresindeki yardımcı resmî kuruluşlar aracılığıyla yürütmek, özel mülkiyeti ve özel kazanç imkânını ortadan kaldırmak gibi amaçları vardı. Bütün işletmelere, içindeki mallarla birlikte devlet tarafından el konularak, bu işletmelerin sahipleri tutuklanıp toplama kamplarına gönderildiler veya kurşuna dizildiler.¹⁶³ Kolхозlarda yaşayanların sadece evleri ve içindeki tüketim araçları, özel mülkiyetlerinde bulunacaktı; hayvanlar, makineler veya tarım âletleri gibi üretim araçları devlet mülkiyetine alınacaktı.

Yaş Türkistan'da, Kazakistan Halk Komiserleri Şûrâsı Başkanı İsaoglu Uraz'ın bir konuşmasında, I. Beş Yıllık Plân'ın esaslarını: 1. Uluslara ayırmak ve milli proletarya yaratmak. 2. Göçebe ve yarı göçebe hayvancılık faaliyetlerini sosyalist esaslara göre yeniden kurmak. 3. Görünüşte milli, içerik olarak sosyalist bir kültür yaratmak. 4. Feodalite hâkimiyetini ve zorbalar sınıfını yok etmek, şeklinde sıraladığı belirtiliyor.¹⁶⁴

Plân'ın temelinde, Çar'ın bakanları olan Pyotr Arkadyeviç Stolipin¹⁶⁵ ve Krivoşeyn'in¹⁶⁶ Türkistan halkının menfaatini Rusya için kurban etmek şeklindeki siyasetleri yatıyordu. Sovyet basınında, bu plânın beş yılda dünya cennetini

¹⁶¹ İsen Tursun, "Kautski Sovyet Rusyası Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağustos 1933), s. 27–32.

¹⁶² Oliver Roy. *Yeni Orta Asya 'da Ulusların İmal Edilişi*, Çev. Mehmet Morali, İstanbul: Metis Yayınları, 2000, s. 132.

¹⁶³ Örneğin 1000 evden ibaret olan Tacikistan'da köy halkının ekseriyetinin bağcılıkla (üzümcülük) meşgul olduğu, 1929 yılından beri bağcıların kendi üzümünü özel alıcılara satmalarına izin verilmediği, bu nedenle bağ sahiplerinin ürünlerini çok ucuz fiyatla Bolşeviklere vermek zorunda kaldıkları, bu isteklere cevap vermeyenlerin ise hapse atıldığı veya sürgüne gönderildikleri, bazılarının bu durumdan korkup dağlara kaçtıkları belirtiliyor. Ayrıca Bolşeviklerin bu kaçanların mal ve mülklerini müsadere ettikleri, kaçamayanların da bir yıldan üç yıla kadar hapse atıldıkları anlatılıyor. Bkz. "Türkistan'da Kuzgalış Hareketi (Rusça *Deni* Matbuasından)," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 26–30.

¹⁶⁴ "Türkistan İkinci Beş Yıllık Plân Aldında," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 2–9.

¹⁶⁵ Pyotr Arkadyeviç Stolipin (П. А. Столыпин, 1862–1911): Rusya'da 1906 -1911 yılları arasında Başbakanlık görevi yaptı.

¹⁶⁶ Çarlık Rusyası'nın son dönem Ziraat Bakanı.

gerçekten yakalayacağı ve bu plânın uygulanması ile kapitalist ülkeleri geçeceklerine ilişkin birçok makaleler yazılarak, plânın çeşitli şekillerde propagandası yapılıyordu; bunun üç beş tane fabrika ve diğer kuruluşlardan ibaret olmadığı, çok daha fazlası olduğu ileri sürülüyordu.¹⁶⁷

Yaş Türkistan'da, Sovyetlerin iktisadî politikasını, Sovyet basını dışında Avrupa basınına da yakından ilgilendirdiği belirtiliyor. Söz konusu plân ile ilgili olarak Avrupa basınında, Sovyet Rusya'nın ümitsiz hastalıktan kurtuluşu için son tedbir olduğu, plânın uygulanması ile Sovyetler Rusyası'nın hastalıktan kurtulacağına ilişkin çeşitli makaleler yayınlandığı ifade ediliyor. Örneğin, Alman iktisatçı Franz Oppenheimer'in Beş Yıllık Plân hakkında *Voss Zeitung*'da çıkan makalesini *Yaş Türkistan* yazarlarından Tahir Çağatay naklederken, Beş Yıllık Plân'ın beş yıl içinde değil, dört yılda % 100, hatta % 120 uygulandığını, bunun üzerine plânda gösterilenlerin sadece nicelik itibarı ile değil aynı zamanda nitelik itibarıyla de başarılı olduğunu kabul etmek gerektiğini, bunun aleyhinde söylenenlerin tamamen Sovyet düşmanları tarafından zarar vermek niyetiyle neşredilenler, olarak kabul ettiğini yazıyordu. Oppenheimer söz konusu makalesinde, Bolşeviklerin iki noktadaki hizmetlerini itiraf etmek gerektiğini; bunlardan birincisinin, devlet, hanedan, kilise ve mülk sahiplerine ait olan büyük mülk sahiplerini bitirmekle feodalizme son verildiğini, ikincisinin de; Rus halkının kendi ruhunu uyuşturan uykusundan uyanması olduğunu belirtiyor.¹⁶⁸

1930'lu yıllarda, dünyanın her yerinde olduğu gibi Sovyet Rusya'da da ekonomi hâ kimdi. Beş Yıllık Plân'ın temelini oluşturan iktisadî düzenleme ile bütün kaynakların % 80'i ağır sanayiye, sadece % 20'si gıda ve hafif sanayiye ayrılacaktı. Dolayısıyla bu plân, milli bir ekonominin uygulanmasını imkânsız hale getirmekteydi. Rusya'nın milli servetini iki katına çıkaracağını hesaplandığı plân doğrultusunda, halkın gelirinden önemli ölçüde kısılması gerekiyordu.¹⁶⁹ Rusya'da yeterli düzeyde sanayi makinesi bulunmuyordu. Bu nedenle halkın

---

¹⁶⁷ Poul R. Gregory, Robert R. Stuart, *Russian and Soviet Economic Performance and Structure*, Addison-Wesley, 1998, s. 48.

¹⁶⁸ Timuroğlu, "Bolşeviklerin Beş Yıllık Plânı Alman Profesörü Oppenheimer'niñ Kararı," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Ağust 1931), s. 7–13.

¹⁶⁹ Timuroğlu, "Beş Yıllık Plân ve Onun Türkistan'da Tesiri," *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Sintabr 1930), s. 29–37.

elindeki her şey alınarak Amerika ve Avrupa'dan gerekli makineler getirtiliyordu ancak bu makineleri kullanacak donanımına sahip uzmanlar da mevcut değildi.¹⁷⁰

"Timuroğlu" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, plânın asıl kaynağını, köy işletmelerinin ve çiftçilerin gelirlerinin alınması oluşturduğunu ileri sürüyor.¹⁷¹ Devlet, kolhozlara asgarî bir geçim düzeyi bırakıp geri kalan bütün tarım ürünlerine el koymuştu. Ancak her şeye rağmen, plânda hedeflenen miktardan çok az bir miktar devletin elinde kalmıştı. 1930–1931 yıllarında ihraç edilen tahıl, beklenenin çok altındaydı. Timuroğlu, kaynak kıtlığı nedeniyle hedeflerin küçültülmesi gerektiğini, Bolşevik ticarî kuruluşları tarafından Türkistan halkının milli sanat ve medeniyet eserlerinin, Rus halkının eserleri adı altında yurt dışına satılmasıyla da sanayinin geliştirilmesinin mümkün olamayacağını belirtiyor.

1931 yılında, Sovyet hükümeti sadece iktisadî bakımdan değil siyasî bakımdan da bunalımlı bir dönem geçirmekteydi. Aynı yıl içinde Stalin, Ukrayna'da ve Kuban nehri kıyısında bulunan tahıl bakımından zengin bölgelerde yaşayan köylülerin, bütün tahıl ürünlerinin toplanmasına karar vermişti. 1932 yılında bu bölgede büyük bir açlık başlamıştı.¹⁷² Bolşevikler tarafından, baş kaldıran hiçbir sınıf ve birlik bırakılmamış, tamamı dağıtılmıştı. Bunun yanı sıra, Türkistanlı çiftçilerin malları elinden alınarak ve yerlerinden atılarak Rusya'nın uzak yerlerine gönderilmişlerdi. İş adamlarının malları ise rüşvetçilik yaptıkları iddiasıyla ellerinden alınmış, parti kontrolü altında Bolşeviklerin yaptıkları işlere mecbur bırakılmışlardı.

Uygulanan plân, halkın tepkisini ve düşmanlığını arttırdığı gibi Sovyet hükümetini de çok zor duruma düşürmüştü. Stalin, Lenin'in yeni iktisadî siyasetine benzer bir siyasete başlamak zorunda kalmıştı. Bu yeni siyaset ile ilk olarak, mal ve mülklerinden edilen zorbalar (milliyetçiler) için genel af ilân

---

¹⁷⁰ M. Ç. "Rusya'da Siyasi Ahvâl," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Ganvar 1931), s. 14–18.

¹⁷¹ Timuroğlu, a.g.m., s. 29-37. 1931 yılında çok iyi mahsul alınmıştı ancak Türkistanlılar, kendilerine hiçbir yararı olmadığını, ürünlerin hepsinin ellerinden alındığını ve çocuklarının yine aç kaldığını, düşünüyorlardı. Ekin işleri başlarken Bolşevikler tarafından köylere gidilerek çiftçi evlerinin listesi hazırlanarak, her ailenin ne kadar mahsulât aldığı ve bunun ne kadarını hükümete vermeleri gerektiği konusunda birtakım kişiler görevlendiriliyordu. Çiftçilerin istenen miktarı doldurmak için 10–20 pud pazardan satın alarak kendi mahsulâtı ile birlikte hükümete vermek zorunda kaldıkları belirtiliyor. Bu konuda bkz. "Türkistan'da Kuzgalış Hareketi," (Rusça *Deni Matbuasından*), *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibril 1932), s. 26–30.

¹⁷² 4 milyon kişi Ukrayna'da, 1,5 milyon kişi Kuban'da, 1 milyondan fazla kişi de Kazakistan'da öldü. M. Ç. "Rusya'da Siyasi Ahvâl," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Ganvar 1931), s. 14–18.

edilerek, on beş yıl içerisinde Sovyet hükümetine düşman olan milliyetçilerin, siyasî haklarını kazanabilecekleri plânlanmıştır. İkinci olarak ise; idarelerin başında sadece parti üyelerinin değil, partili olmayanların da getirileceğine karar verilmiştir. Ancak bu durum uygulamada gerçekleşmemiştir.¹⁷³ Birinci Beş Yıllık Plân sonunda, on altı milyonluk Türkistan halkı maddî ve manevî çok zarar görmüştü.

I. Plân'ın 1931 Aralık ayında başarısızlıkla sona ermesiyle birlikte İkinci Beş Yıllık Plân (1932–1937) yürürlüğe konulmuştur.¹⁷⁴ II. Beş Yıllık Plân ile Türkistan'ın tam anlamıyla sosyalizm ülkesine dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Çünkü Bolşevikler, halkın aç olduğunu, o nedenle bu plâna ihtiyaç duyduğunu açıkça söylemişlerdi. Söz konusu plân; ülkedeki işletmelerde, sermayedarlık siyasetinin izlerini tamamen sona erdirerek, Sovyet ülkesini kapitalist ülkelerin esaretinden kurtarmayı hedeflemiştir.¹⁷⁵ Bu amaca; kolhoz işletmelerinde çalışan çiftçileri sosyalizm yolunda eğiterek, köy işletmelerine sanayi şeklini vererek, çiftçileri fabrika işçisi haline getirerek, köy ve şehir işletmeleri arasındaki çatışmayı sonlandırarak, proleter diktatörlüğü için daha geniş ve güçlü destek yaratarak ulaşmak plânlanmıştır. Bolşevikler bu plânı ayrıca, hâkimiyet altında bulunan halkların iktisadî ve medenî görünümüne son verip yeni bir görünüm yaratmak için önemli bir adım olarak görmüşlerdi. Birinci Plân'da olduğu gibi İkinci Plân'da da Türkistan'ın pamuk, ipek, yün, deri, lâstik ve diğer maddeleri hazırlayıp bunun karşılığında Rusya'dan buğday alacağı plânlanmıştır.¹⁷⁶

Plân, köy işletmelerinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ziraat alanındaki plânlar da gerçekleştirilememiştir. Bu plân doğrultusunda, Türkistanlı işçilerin % 48,8'i işten çıkarılmışlardır.¹⁷⁷ Bolşevikler, kendi politikasını uygulamak için ne

---

¹⁷³ M. Ç. A.g.m., s. 14-18.

¹⁷⁴ Timuroğlu, "İkinci Beş Yıllık Plân," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 9–14.

¹⁷⁵ Timuroğlu, A.g.m., s. 10.

¹⁷⁶ Timuroğlu, a.g.m., s. 11–14. Ayrıca bu konuda bkz. "Türkistan İkinci Beş Yıllık Plân Aldında," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 2-9. İkinci Beş Yıllık Plan ile özellikle Kazakistan'da halkın Sovyet hükümeti tarafından aç sefil bırakıldığı, tek meşgul oldukları konunun Kazakistan'a Rus muhaciri yerleştirmek olduğu iddia ediliyor.

¹⁷⁷ "İşlemb Çıkariş Plâni," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Dekabr 1935), s. 39.

şartları ne de imkânları gözetererek Türkistan'da yüz binlerce kişiyi açlık ve sefalet içinde bırakmışlardı.¹⁷⁸

3.2. Kolektifleştirme Politikası

Birinci Dünya Savaşı ve ardından iç savaş yaşayan Rusya'da ekonomik olarak çöküntü yaşanıyordu. NEP döneminde her ne kadar ekonomide düzelmeye görülmüşse de son derece yetersizdi. Stalin 1927 yılında, en kısa zamanda sanayileşmenin gerçekleşmesi gerektiğine karar verdi. Bu amacını gerçekleştirme yolunda Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1928-1933) ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1933-1938)'ni hazırladı.

Sovyet döneminin önemli etkisinden biri, her insan grubunu sistemli bir şekilde toprak temelinde bölgeselleştirip etnikleştirmesiydi. Kolektivizasyon, bireyin bir kolektife bağlanması ve komünist partinin idarî bölünme (köy, bölge, il Sovyetleri; il cumhuriyet komünist partisi) temelinde yapılanmasıydı.¹⁷⁹ Bu politika, bölgeci ve etnik çatışmaların kızışmasına yol açıyordu.

1929'da başlayan kolektivizasyon politikasının temelini, toprak sahiplerinin topraklarının alınıp kolektifleştirilmesi, tarımın devlet denetiminde olan sovhozlar¹⁸⁰ aracılığıyla modernleştirilmesi ve kaynakların daha verimli bir biçimde kullanılması oluşturuyordu. Böylece tarımdaki özel mülkiyet, yerini ortak mülkiyete bırakmış olacaktı. Amaç, tarımda sanayileşme sağlanarak, makinalaşmayla birlikte kırsal ekonomide büyük bir devrimin gerçekleşmesiydi.

I. Beş Yıllık Plân süresince toprakların dörtte birinin kolektifleştirilmesi amaçlanırken aradan bir yıl geçmesine rağmen toprakların yarısından çoğu, 1935'e gelindiğinde ise (II. Beş Yıllık Plân'ın 3. yılı) neredeyse tamamı kolektifleştirilmişti. Örneğin Özbekistan'da Birinci Beş Yıllık Plân'ın ilk yıllarında kolektifleştirilen tarım arazilerin oranı % 1-2'lerde iken, 1932 yılında % 70'lere, İkinci Beş Yıllık Plân sonlarına doğru ise % 95'lere kadar yükselmişti. Sovyet

¹⁷⁸ Tahir, "Türkistan'da Birinci Beş Yıllık Yekûnu: Kışlak Hocalığı I," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr-İyul 1934), s. 10-16. Tahir Çağatay bu konuya ilişkin olarak; Çarlık Rusyası'nın Rus emperyalizmi amacına ulaşmak için Bolşevikler kadar abartmadığını, her ülkenin doğal, sosyal ve ekonomik şartlarını birçok açıdan ele alarak hareket ettiğini belirtiyor. Ayrıca bkz. "Türkistan'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 30-35.

¹⁷⁹ Oliver Roy, a.g.e., s.130-131.

¹⁸⁰ Sovhoz: Devletin mülkiyetinde bulunan tarım işletmesi. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra kooperatif mülkiyetini gerçekleştiren kolhozların yanında devlet çiftlikleri olarak kuruldu. Sovhozlar, tarım sanayisini gerçekleştiren tarım fabrikaları niteliğindedi. Tarımsal üretimin elde edildiği sovhozlar, Beş Yıllık Plân'lara bağlı olarak işletilirdi.

siyasetinin köy işletmelerini kolektifleştirmesi, köy işletmelerini (kışlak hocalığı) sosyalleştirilmesi anlamına geliyordu. Bu durum Sovyet hükümeti için ise kolektifleştirmeye karşı çıkanları yok etmek amacı taşıyordu.

Özbekistan'daki iktisadî iki yerden biri olan Sırderya, kolektifleştirmede en ön sırada yer almaktaydı. Bunun dışında 18 reyonda daha kolektifleştirme yapılmıştı. Kolektifleştirilen yerlerin ana görevlerinin pamuk yetiştirmek olduğunu çok net söyleyebiliriz. Bazı yerlerde bu plân tutmamıştı, çünkü kolхозlarda, pamuk yerine buğday ekenler bulunuyordu. Halkın bu siyasete karşı duruşu ise ölüm ile sonuçlanıyordu.¹⁸¹ Ayrıca, Türkistan'ın Türkmenistan kısmında 8 yerde yapılan kolektifleştirme de durum aynıydı. Türkmenistan'daki kolhoz siyasetinin yolunda gitmesi için Türkmenistan Ziraat Komiserliği tarafından Rusya'dan 25 uzman getirilmişti ve Taş Havza'da 18 kolhozda değişiklik yapılmıştı. Bazı kolхозlara verilen yerlerin % 80'i çiftçilik için kullanılamaz hale gelmişti. Türkistan'ın Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan kısımlarında yapılan kolektifleştirme politikasında da asıl amacın, tahıl ekimini bitirip o yerleri pamuk ekim sahası haline getirmektir. Buna karşılık Sovyet hükümeti, Türkistan için gerekli olan ana malların Rusya'dan temin edileceğini vaat ediyordu.

"Canay" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, şahsî kolhozun tamamen sona erdirilip onun yerine kolektif kolhozların kurulmasının, bir "reform" değil, "devrim" olduğunu ileri sürerek, Bolşeviklerin halk kitlelerini alevlendirip propaganda yaparak, bunun parti ve Sovyet hükümetinin, köyde kapitalizm idealini yok etme siyasetinin neticesi olduğunu söylüyor.¹⁸²

Özbekistan kısmında kolhoz halk hareketi, birkaç parti ve Sovyet hükümeti yanlıları tarafından öldürülmeleri gibi kanlı hâdiselere sebep olmuştur.¹⁸³

---

¹⁸¹ Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 42-50. Örneğin Hıdıroğlu, kolhoz siyaseti ile ilgili konuşma yapması üzerine öldürülüyor.

¹⁸² Canay, "Kolhoz Siyaseti Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 37-42.

¹⁸³ "Kette Kurgan Ahalisiniñ Tavuşı," *Yaş Türkistan*, Sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 49. Semerkand vilâyetinde Kurgan halkının Semerkand'a gelerek hükümete, kolhoz sisteminin kaldırılması için tepki gösterdiklerini, bu sistemin kaldırılmadığı sürece mücadeleye devam edeceklerini bildirdikleri, Cumhurbaşkanı Ahunbabaoglu tarafından sert bir dille tehdit edildikleri ve ertesi gün çiftçilerin yerleri ellerinden alınarak gelenlere verildiği anlatılıyor. Bkz. "Kolhoz Belâsı," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 36. Ayrıca bkz. "Türkistan Haberleri: 1- Kolhozcular Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Eylül 1931), s. 34-39. Haber'de, *Pravda Vostoka* gazetesinde 25 Ekim'de Kremlin etrafındaki kolhozcular arasında Batıcılık tartışmalarının artmakta olduğunu yazdığı bilgisine yer veriliyor. Kolhozcuların birbirleri için "falân kolhozcu Sovyet hükümetine karşı düşmanlık gütmektedir" şeklinde parti ve hükümet kuruluşlarına şikâyetler gönderdikleri, bu şikâyetler sonucunda yöneticiler tarafından, şikâyet edilenlere birtakım baskılar yapıldığı ve bir kısmının yapılan

Türkistan'ın birçok yerinde hükümet tarafından askerler kolhozlara gönderilerek, köy komünist ve komsomolü çok fazla yetkilendirilmişti. Türkistan'da birçok kişi *kolhozbay* ilân edilerek bütün halk bu kişilere itaat etmek mecburiyetinde bırakılmıştı. *Kolhozbay*'lar, kolhoza girmeyenlere ölüm cezası verme hakkına sahiptiler. Ayrıca her taharet için 4 put¹⁸⁴ buğday, her namaz için 5 som¹⁸⁵ ceza verme yetkileri de vardı.¹⁸⁶

Sovyet basınında, kolhoz politikasının doğru uygulandığına yönelik haberlere sıkça yer veriliyordu. Ancak bu politikanın sonunda; Orta Asya Bürosu, Kazak, Türkmen, Özbek, Kırgız Tacik Parti Komiteleri, kolhozlar politikasının uygulanmasında siyasî hatalar yapıldığını resmen onaylamışlardı. Daima halk kitlesi ile kolhoz politikasından bahseden Zelinski, Galoşçyokin, Arunşatm gibi siyasîler, kolhoz politikasının olumlu yönlerini söylemek zorunda kalmışlardı.¹⁸⁷

Yaş Türkistan editörü Mustafa Çokayoğlu tarafından, Sovyet Rusya'da Beş Yıllık Plân ve kolhoz siyasetinin uğradığı başarısızlık konusunda yazılanlar arasında Fransız gazetesi *Le Temps*'de Bolşeviklerin resmi istatistiklerine dayanarak ağır sanayinin durumunu çok net bir biçimde ortaya koyduğunu ileri sürdüğü bir makale, söz konusu politikanın anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Gazete'de, ağır sanayi konusunda; kömür ocakları, çelik ve demir çıkaran fabrikalar, otomobil, traktör ve diğer ekin makine fabrikaları olduğunu, ayrıca bir Ağır Sanayi Komiserliği kurulduğunu, bu alanda çalışanların başka alanda çalışanlara oranla daha fazla iş hakkı olduğunu, ağır sanayinin ilerlemesi için en mükemmel araçlarla yeni lâboratuarlar kurulduğunu, buralarda çalışacak yabancı uzmanlar getirildiğini yazıyor. Ayrıca Bolşeviklerin, makine satın alabilmek için paraya ihtiyaç duyduklarını, Rus parasının yabancı para karşısında değerinin düşük olduğunu, o nedenle yabancı para bulmak gerektiğini, bu amaçla Sovyet

---

mahkeme sonucu hapse mahkûm edildiğine yönelik habere yer verildiği ifade ediyor. Ayrıca bkz. Canay, "Kolhoz Siyaseti Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Aygust-Sintabr 1930), s. 37–42. Kolhoz meselesi yüzünden Özbek Abdurrezak Hekimbay'ın öldürüldüğünü, Trotskicilerin Paris'de çıkardığı *Oppozitsiya Bulletin* isimli neşriyatın 11 numaralı sayısında verilen habere göre ise Kazakların bulunduğu kısmın Sırderya vilâyetinde karışıklık çıkıp üç hafta sürdüğü bildiriliyor.

¹⁸⁴ Yaklaşık 50 kilogram 3 put olduğu belirtiliyor. Canay, a.g.m., s. 38.

¹⁸⁵ Para birimi. (Yaklaşık 28 som 1 Türk Lirası yapıyor.)

¹⁸⁶ Canay, a.g.m., s. 38-41.

¹⁸⁷ Canay, a.g.m., s. 40-42.

hükümetinin halkın elinden zorla aldığı ekinlerini, altınlarını, Rusya'nın en zengin ormanlarından topladığı ağaçları yabancı ülkelere sattığını anlatıyordu.¹⁸⁸

Sovyet Ziraat Komiserliği 1937 yılında 221 bin 29 kolhozdaki araştırması sonucunda, kolhoz kışlaklarının ziraat makineleri ile temin edildiklerini, kolhoz hayatının analiz edildiğini ve ekin veriminin arttırıldığını açıklamışlardı.¹⁸⁹ Buna rağmen sosyal hayata ilişkin verilen bilgiler çok ilginçti; kolхозlarda ekin veriminin artmış olmasına rağmen yaşam şartları sefalet içindeydi.¹⁹⁰

Tacikistan, Azerbaycan ve Özbekistan'da Sovyetler Birliği'nin diğer yerlerine oranla zengin kolхозlar bulunmaktaydı. Muhaceretteki Türkistanlı aydınlar, bunun sebebini açıklarken; Türk halkı çiftçilerinin, Ukrayna ve Rus çiftçilerinden daha kolay kolхозları benimsediklerinden değil, Sovyet istatistiklerinin açıkça gösterdiği pamuk, meyve, çay ve ilâç bitkilerinin yetiştirilme alanlarının eskiden beri Türk ülkelerinin uzmanlığı olmasına bağlıyorlardı.¹⁹¹

Kolхозlarda toprak işinde traktör kullanılıyordu, makine ise Sovyet hükümetinin tekelinde bulunmaktaydı. Kolhozcuların toprağın sürülmesi işini yüzeyden yaptıkları, ekinin dikkatsiz ekildiği anlaşılınca, Sovyet hükümeti, kolhozcusunu ıslah için çeşitli çarelere başvurarak yeni kolhoz nizamnamesi hazırlamıştı. Bu nizamnamede; kolhozcunun çalıştığı toprağın kendisine ait olduğu, ancak devlet tarafından belirlenen plânı doldurma şartı getirilmişti. Kolhozcuya verdiği küçük toprak parçasında kolhozcunun istediğini ekme hakkı bulunuyordu, onun şahsî mülküydü, ürünü de tamamen kendisine aitti. Neticede, kolhozcunun işe bakışı değişmişti. Gücünü kolhoz işine değil, kendi istifadesine verilen toprak parçasına sarf ediyordu. Bu durum Sovyetler Birliği'nde, 1935 yılının tamamında 6,1 milyon beygir gücünde olan traktörlerin, 1936 yılında 7,9

---

¹⁸⁸ "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 7-13.

¹⁸⁹ Canay, "Kolhozların Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (Haziran 1939), s. 5-9. Bu, 221,29 kolhozun, bütün Sovyetler Birliği'nde mevcut kolhozların yüzde 91'i demektir.

¹⁹⁰ Canay, A.g.m., s. 5-9. Ayrıca bkz. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 61-64. Ayrıca bkz. "Bir Kolu Balasında - Bir Kolu Pahtada," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 64. Andican Bölgesi'ndeki "Azad" kolhozunda küçük çocuklar için bakım hane olmadığından tarımla uğraşan kadınların bir ellerinde çocuklarını tutup diğer elleri ile pamuk toplamak mecburiyetinde kaldıklarından bahsediliyor. Ayrıntılı bilgi için bkz. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 61-64.

¹⁹¹ Canay, a.g.m., s. 9.

milyon beygir gücü derecesine, 1937 yılında 9,4 milyon beygir gücü derecesine çıktığı anlamına geliyordu. Ayrıca 1938 yıl plânında yarım milyondan fazla arttırılmak istenildiğini gösteriyordu.¹⁹² Ancak ekin işlerinin 1938 yılında bir önceki yıla göre, traktör sayısının daha fazla olmasına rağmen, daha kötü olduğu ortaya çıkmıştı.

Sovyet basınında bu durumun sorumlusu olarak, mahalli yöneticiler işaret edilerek, ekin işinin en yoğun döneminde çeşitli siyasî müzakereler düzenleyip işin yapılmasını engelledikleri ileri sürülüyordu.¹⁹³ Ancak, ekin işinin bir önceki yıla göre kötü olmasının sebebi, mahalli yöneticilerin işlerini ihmal etmeleri değildi; gerçek sorun, kolhozcu çiftçinin mülkündeki ekini ile ortaya çıkan menfaati meselesindeydi. Çiftçi, tüm gücünü devlet tarafından kendisine verilen toprak için harcıyordu.¹⁹⁴ Sonunda, Sovyetlerin kolektifleştirme siyaseti, varlıklı Rus köylü sınıfı olan “kulaklar”ın tasfiyesi ve Türkistan köylülerinin özel mülkiyet ve şahsî girişimlerinin yok edilmesi ile sonuçlandı.¹⁹⁵

3.3. Pamuk Ekinciliği

Pamuk, 1830'lu yıllara kadar ister pamuk pazarında, ister ülke ekin kültürleri arasında göze gelir bir durumda değildi. Rus işletmeciliğinde yerini alması, Türkistan'ın Rusya tarafından istilâ edilip Rus sömürgesi haline getirilmesiyle başlamıştır. Rusya'yı ekonomik açıdan güçlü devletlerin pamuk sanayine bağımlılıktan kurtarması için Türkistan'da ve Kafkasya'da pamukçuluk genişletilmeye çalışılmıştır.

Türkistan halkının iki meşguliyeti bulunuyordu. Bunlardan biri ziraatçılık, diğeri hayvancılıktı. Türkistan çiftçilerinin en çok yetiştirdiği ürün, pamuktu. Ruslar geldikten sonra Amerika pamuğu da yetiştirilmeye başlanmıştı. I.

---

¹⁹² İskender, “Sovyet Kışlak Hocalığında Umumî ve Hususîlik (Kolhoz Hicranı),” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun-Haziran 1938), s. 25–26.

¹⁹³ İskender, a.g.m., s. 26–28. Mahalli yöneticilerin 1937 yılında kumanda rolünü milliyetçilere geçirme, ekin işlerini ihmal etmek ile suçlandıkları, ister iktisâdi ister siyasî devlet işini yürütmeye yararlı olmadıklarını öne sürdükleri anlatılıyor. Ayrıca bkz. Türkistan Haberleri: “Ziyançılar” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 36–38. (Kızıl Özbekistan'daki habere göre, kolhoz başkanlarından Gafuroğlu'nun, kolhoz sahibine itibarsız karalama ile suçlanarak görevinden alındığı ve hapse atıldığı, bunun dışında birçok kolhoz adı verilerek başlarındaki kişilerin, "ziyançı" olarak suçlanarak görevlerine son verilip hapse atıldıkları haberine yer verildiğinden bahsediliyor.

¹⁹⁴ a.g.m., s. 28.

¹⁹⁵ Murat Taçmurat, “Türkistan'da Hayvancılığın Vaziyeti,” *Dergi*, sayı 1 (Müni Ocak-Mart 1955), s.116–123.

Dünya Savaşı'na kadar Rusya'nın pamuğa olan ihtiyacının % 50'sinden fazlası bu bölgeden karşılanır durumdaydı.

Türkistan'ın ekonomisi, esas itibarıyla tarıma dayanıyordu. Bu nedenle Türkistan işletme plânında birçok yeri tarım işletmeleri tutuyordu. İkliminin subtropik ekinlere uygun olması, Rusya'nın da özellikle pamuğa ihtiyacı olması, eskiden beri Türkistan'ı pamuk alanına dönüştürme isteğini öne çıkarmıştı. Rusya'nın her zaman en çok dikkatini çeken pamuk meselesinin aslını, Türkistan pamuğunun, Rus dokumacılık sanayinin emrine verilmesi oluşturuyordu.¹⁹⁶

Çarlık hükümeti pamuk tedarikini, Türkistan'daki pamuk alanını genişletip, orada Mısır ve Amerika pamuk tohumlarını deneyerek, özellikle Amerika tohumunu yerli şartlara uydurduktan sonra sulanan yerin üçte birini pamuğa ayırmıştı. Türkistan halkını Rusya buğday pazarına bağımlı kılma hedefine bu şekilde ulaşmıştı.

Çarlık dönemi Ziraat Bakanı Krivoşeyn'in 1912 yılında Türkistan'a yapmış olduğu seyahatinde, hükümetin Türkistan'da yürüttüğü pamuk siyaseti ile ilgili düşüncelerini açıklarken, Amerika'dan Rusya'ya gelen malın yüzde 9-10'unun pamuk olduğunu, pamuğu almak için Amerikalılara çok para verildiğini, bu durumun Rus dokumacılık sanayisinin Amerika'dan gelen ham maddeye bağımlılığını arttırdığını söylemişti. Türkistan'da Buhara ve civarının Rusya'nın pamuk ihtiyacının yarısından fazlasını karşıladığını belirterek, Rusya'nın ihtiyacı olan pamuğu Delhi'de yetiştirerek bu bağımlılıktan kurtulabileceğini ifade eden Bakan, pamuğun, Türkistan'ı Moskova ve Rusya'nın diğer yerlerine bağladığını belirtmişti. Çar Bakanı, hâ kim millet olan Rus köylüsünün, Sartların¹⁹⁷ yönetiminde gündelik işçi olarak çalışmalarını, özellikle bu işin hükümet kanalıyla yürütülmesini, yerli halk ve komşu devletlerin halkları nazarında Rus itibarını zedelediğini düşünüyordu. Bakan'ın son sözleri Bolşeviklerin yeni düsturunu oluşturacaktı.¹⁹⁸

---

¹⁹⁶ Çokayoğlu Mustafa, "Türkistan'da Pahta Etrafında Küreş," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 4-16.

¹⁹⁷ Sart: Rusya'da 1917 yılına kadar, konuştukları dil ne olursa olsun (Türkî, Özbek veya Tacik) Maveraünnehir'deki kabileleşmemiş yerleşik köylüleri ifade etmek için kullanılan terim. Bkz. Erwin Orywal. *Die ethnischer Gruppen Afghanistans*, L. Reichert, Wiesbaden, 1986, s. 292.

¹⁹⁸ Bir Türkistanlı, "Çar Ministeri Krivoşeyn'in Türkistan Pahtaçılığa Karaşı," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s.16-25.

Türkistan'ın doğal şartlarında subtropik bitkiler kültürünün kolaylıkla yapılmakta olduğu söylenebilir. Türkmenistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın sulanan kısmında ceviz, badem, nar ve incir yetiştirilen yerlerde Japon hurması gibi meyveler yetiştirilebildiği gibi çeşitli yerlerde yüz binlerce hektar genişlikte, yabanî orman halinde büyümekte olan ceviz cinsi bitkiler meyvesinden de yeterli derecede yararlanılıyordu. Tahmini hesaplara göre Türkistan'ın 70 bin hektar genişlikte (bunun 45 bini Kırgızistan'da, 25 bini Tacikistan'da) ceviz ormanı, 25 bin hektar yabanî badem ve 220 bin hektardan fazlası yabanî kürk ormanıydı. Türkmenistan ile Tacikistan'da kabuklu bitkiler başarıyla yetiştirildiği gibi Tacikistan ile Özbekistan'ın güneyinde şeker kamışı yetiştirilebilirdi. Deneyimler sonucu, Türkmenistan ve Tacikistan dairelerinde limon, portakal ve bunlara benzer meyvelerin çok iyi bir şekilde yapılacağı ümit edilerek, Türkmenistan'ın farklı yerlerinde keçiciliğin de gelişmesi, Türkistan'ın güney kısmında subtropik kültürün yapılabilme ümidini yıldan yıla olgunlaştırıyordu.¹⁹⁹

1917 İhtilâli'nden sonra iktidar olan Bolşevikler pamuk siyasetini, tıpkı Çarlık Rusyası döneminde olduğu gibi Türkistan'da pamuk ekim alanlarını arttırmak yolunu izlemişlerdi. "Timuroğlu" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, Sovyet hükümetinin, Rusya sanayi ihtiyacının tamamını iç pamuk ile temin etmek gerektiği düşüncesine sahip olduğunu, hatta Türkistan'da, sadece Amerikan cinsi pamuk değil, Mısır cinsi pamuğu da yetiştirerek, Mısır pamuğu getirmek mecburiyetinden de kurtulma yoluna gittiğini ifade ediyor.²⁰⁰ Çiftçi, kısa süre içerisinde Amerika tohumundan pamuk yetiştirme işinde büyük başarı göstermişti. Türkistanlılar kendi vatanlarının toprağında ve teneffüs ettikleri havanın pamuk ekimine olan etkisini çok iyi bildiklerinden pamuk ekiminde çok başarılı olmuştu. Ancak tahıl, kavun, meyve ve pamuk gibi kıymetli ürünlerin yetiştirildiği yerlerde buğday ekimine izin verilmemesi Türkistanlıları çok zor duruma düşürmüştü. Sovyetlerin politikası ne olursa olsun çiftçileri pamuk ekmeye mecbur bırakmaktaydı ki burada tek bir amaç vardı o da, Rusya'nın bütün pamuk ihtiyacını Türkistan'dan elde etmektir.

---

¹⁹⁹ Türkistan Haberleri: "Türkistan'da Subtropik Kültür," *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul-Avgust 1938), s. 73–74.

²⁰⁰ Timuroğlu, "Pahta Meselesi ve İmperyalizm," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Sintabr 1935), s. 27–34.

1928 yılında Sovyet hükümeti, Pamukçuluğun Gelişmesinin Beş Yıllık Plânı'nı onaylamıştı.²⁰¹ I. Beş Yıllık Plân başında (1928), Sovyet Rusya'nın pamuk ihtiyacının % 90,7'sini karşılayarak Rusya'yı Amerika sanayisine bağımlılıktan kurtarmıştı.²⁰² Bolşevikler, Türkistan'ı sadece pamuk yetiştiren bir köye dönüştürürken, Rusya'yı dışarıdan pamuk getirmekten kurtarmayı plânlıyordu. Bu politika ile bir yandan Türkistan, Rusya'dan getirilen tahıla bağımlı hale getirilirken, diğer yandan Rus dokumacılık sanayinin en önemli ayağı haline getirilmiş olacaktı.

Türkistan komünistlerinden Hıdır Ali, Yedigâr Sadık, İsmail Said Vakkasoğlu ve diğer birçok komünist, Türkistan ile Çarlık Rusyası arasındaki eski sömürge politikasını, Sovyet perdesi altında devam ettiriyorlardı. Sovyet hükümetinin pamuk politikasını Türkistan'ın medenîleşmesi amacına yönelik hazırladıklarını, halkın kendini yönetebilmesi için temel oluşturduğunu öne sürüyorlardı.²⁰³ Ancak muhaceretteki Türkistanlı milliyetçiler bu görüşün tam tersine, asıl düşünülenin, Rus dokuma işçilerini Türkistan pamukçuluk reyollarında yönetici yaparak Rus merkezinden Türkistan üzerinde kızıl emperyalizmi gerçekleştirmek olduğunu iddia ediyorlardı. Pamuk politikasının pratik sonucu olarak, Rusya'dan Türkistan'a gönderilen Rus işçilerin hükümetin "gözü kulağı" olacağını düşünüyorlardı. Bolşeviklerin uyguladığı pamuk politikasının, Türkistan halkının birliğini tehdit eder nitelikte olduğunu ve özellikle Türkistan çiftçileri açısından iktisadî bakımdan son derece zararlı olduğu fikrindeydiler.²⁰⁴

Rusya'daki ekonomik hayatın gidişatı günden güne gücünü kaybetmekte iken, kendi hâkimiyetlerinin tehlikede olduğu düşüncesinde olan Sovyet yöneticileri, güçlü bir sanayiye birkaç milyon kişinin menfaatine bağlayarak, köy işletmelerinden kendi zenginlerini yaratma düşüncelerini uygulama yoluna gitmişlerdi. Pamuk ekimi doğrultusunda özellikle Özbekistan'da bu yönde önemli kararlar çıkarılmıştı. Örneğin, Özbekistan'ın bazı yerlerinde arpa, buğday ve tahıl ekme izni verilmişti, ancak Sovyet hükümeti, pamuk politikasına karşı çıkıp, arpa,

²⁰¹ Çokayoğlu Mustafa, "Türkistan'da Pahta Etrafında Küreş," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 4.

²⁰² Tahir, "Türkistan'da Birinci Beş Yıllık Yekûnu: Kışlak Hocalığı I," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr-Eylül 1934), s.10-16.

²⁰³ Ç. "Pahta Etrafında Küreş," *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Şubat-Mart 1930), s. 10-15

²⁰⁴ Ç. a.g.m, s. 10-15.

buğday, tahıl gibi ekinleri ekenlerin mallarını ve mülklerini müsadere ederek pamuk reyonlarında kalacaklarını, yerlerinin ise kolhozlara ve hükümete hizmet eden yoksul ve orta halli çiftçilere verileceğini, eğer bunlar içinde pamuk siyasetine karşı çıkanlar olursa da onlara verilen çay, yağ ve şekerden mahrum bırakılacaklarını söylemişlerdi. Dolayısıyla, buğday arpa veya tahıl gibi ürünlerin ekildiği yerlerin pamuk alanına dönüştürülmesi zorunlu hale getirilmiş oluyordu.²⁰⁵ Bunun anlamı, Türkistan'ın tamamının pamuk sahasına dönüştürülmesiydi. Bolşeviklerin pamuk politikasını “iktisâdi sömürgecilik” olarak nitelendiren "Bir Türkistanlı" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, Çar döneminde izlenen politikanın bile bu denli ağır olmadığını ileri sürüyordu.²⁰⁶

Türkistan'daki milli cumhuriyetlerdeki pamuk ekiminin dağılımına bakıldığında, en fazla yer ayıranlar Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Karakalpakistan olarak sıralanıyordu.²⁰⁷ Türkistan'da pamuk ekiminin fazla olması diğer ürünlerin fiyatlarını arttırırken, tahılın da az olması pazarda fiyatının artmasına sebep oluyordu. Yani; pazardaki tahılın fiyatı, devlet tarafından pamuğa verilen fiyattan 5–6 kat daha fazlaydı. Bu durumda çiftçiler kendi pamuklarının bir kısmını saklayarak özel alıcılara satmak zorunda kalıyorlardı.²⁰⁸ Ancak, Türkistan'ın tamamında pamuk ekildiğini söyleyemeyiz. Bunun sebeplerinden birincisi; milliyetçilerin pamuk siyasetine karşı propagandası, ikincisini ise; Sovyet hükümetinin Türkistan'ı tahıl ile tatmin etme işine ciddî ve insafî bakmaması idi.

Türkistan için Rusya'dan gelen tahıl çok önemliydi ancak bu tahılın arkasında Rusya'nın iktisadî ve siyasî hâkimiyetinin geleceği vardı. Türkistan'ın, Rusya'dan tahıl aldığı sürece kendi siyasî bağımsızlığı için mücadele etmesi çok zordu. Dolayısıyla, Türkistan'ın kurtuluşunu, bağımsızlığını ve güçlü olmasını isteyen herkesin, Türkistan'ın kendi tahılını yetiştirmesi için mücadele etmesi gerekiyordu. Mustafa Çokayoğlu, Bolşeviklerin izlediği politikayı; Türkistan çiftçilerinin, çaresizlikten Bolşeviklerin programını uyguladıklarını, Bolşeviklerin

---

²⁰⁵ Türkistan Haberleri: “Türkistan'da Pahtaçılık,” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 36.

²⁰⁶ Bir Türkistanlı, “Çar Ministeri Krivoşeyn'in Türkistan Pahtaçılığına Karşı,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Aralık 1929), s. 16–25.

²⁰⁷ Türkistan Haberleri: “Türkistan'da Pahtaçılık,” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 35-36.

²⁰⁸ Türkistan Haberleri: “Pahta Plâni Neticesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 46.

ise bu durumu “Sovyet Hükümetine Sadakat” olarak gördüklerini ve bunu "toplumsal İnkılâb" olarak tanımladıklarını söylüyordu.²⁰⁹

Türkistan’da 1929 yılında pamuk yerine tahıl ektiği için mahkûm edilen birçok çiftçi mevcuttu. Aynı durum 1930 yılında da devam etmişti. Sovyet Rusya’da bütün ümit ve plânların birdenbire köy işletmelerinde ortaya çıkması, ihracat bir yana dursun, kendi halkını doyuramaz bir duruma gelinerek açlık ile karşı karşıya kalınması, Birinci Beş Yıllık Plân’ın olumlu bir netice vermediğini ve vermeyeceğini göstermişti. Sovyet Rusya çok büyük malî ve ekonomik bir kriz içine düşmüştü. Paranın değeri düşmüş, malın değeri yükselmiş, sanayi mallarının bulunmadığı büyük şehirlerde açlık başlamıştı.²¹⁰

Türkistan pamukçularına tahıl verme işi, Sovyet hükümeti tarafından; 1. Yerinin % 75’ine pamuk eken ve oradan 100 kilo taze pamuk toplayan kolhozculara 50 kilo, yoksul ekincilere 45 kilo, orta halli ekincilere 40 kilo tahıl. 2. Yerinin % 40 ile 75’i geçen pamuk ekilen taraflarda 100 kilo taze pamuk toplayan kolhozculara 35, yoksul ekincilere 32, orta halli ekincilere 28 kilo tahıl. 3. Yerinin % 40’ından azını pamuk eken ekincilere tahıl verilmeyecek, şeklinde düzenlenmişti.²¹¹ Dolayısıyla Türkistan halkının aç kalmaması, hükümet tarafından belirlenen ölçüde pamuk üretimine bağlanmıştı.

Sovyet hükümeti 1931 yılına gelindiğinde, 1915 yılına göre, Fergana vadisinde pamuk alanlarını % 208 arttırdığı halde alınan pamuk 1915 yılına nispeten ancak % 22 artmıştı. Yani, ürünün oranı azalmış, pamuk işinin değeri artmıştı. Sovyet hükümeti tarafından alınan bütün tedbirler, pamuğun işlenme değerini arttırmaya hizmet etmişti. Makineleşmeye bağlanan ümitler de boşa çıkmıştı, çünkü halkın eski tarzda çalışmasından daha masraflıydı. Bu surette de Türkistan pamuğunun Amerika pamuğuna karşı rekabet etmesi çok zordu.²¹²

²⁰⁹ Çokayoğlu Mustafa, “Türkistan’da Pahta Etrafında Küreş,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 4–16.

²¹⁰ Yaş Türkistanlı, “Kızıl İmperyalizm,” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 15–20. Türkistan milliyetçilerinden olan aynı zamanda *Yaş Türkistan*’da "Yaş Türkistanlı" mahlâslıyla yazan yazar, bu mukaddes görev için hazırlanmakta olduğunu belirterek, ilk hedefinin ve gayesinin milletinin derdine tercüman olup, halkına özgürlük havasını teneffüs ettirmeye hazırlamak ve ülkesinin geleceğinden "uğursuz baykuşlar"ı kovup "sevimli istiklâl kuşu" milli bayrağını dalgalandırmak olduğunu ifade ediyor.

²¹¹ “Türkistan Haberleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (İyul-Ganvar 1931), s. 36–37. Bu konu ile ilgili ek bilgi için bkz. Türkistan Haberleri: “II- Pahta Atlası,” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr-Eylül 1934), s. 37. Orta Asya Seleksi istasyonunun görevlilerinin "Pamukçuluğun Değişimi" adında atlası tamamladıkları, bu atlasla pamuğun tohumundan toplanılmasına kadar bütün evrelerinin gösterildiği 200 resim, cetvel ve çizimleri kapsadığı, atlasdaki cetvellerin Türk-Rus ve İngiliz dillerinde basıldığı belirtiliyor.

²¹² Çokayoğlu Mustafa, a.g.m., s. 13-14.

Türkistan çiftçisi, Amerika tohumundan pamuk yetiştirme işinde büyük başarı göstermiş olsa da Sovyet hükümeti tarafından, pamuk işi için Türkistan'a Amerika'dan tarım uzmanları getirilmişti. Bu durum, Türkistan halkının gelişmesine engel olmak için yürütülen bir politika olduğu düşüncesiyle Türkistan halkının tepkisine yol açmıştı.²¹³ "Çağatay" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, pamuk işi için uzman oldukları söylenen görevlilerin, Türkistanlı çiftçiler üzerinde "insanlık dışı" davranışlar göstererek, haddinden fazla çalışmaya mecbur bıraktıklarını, bir nevi "devrim jandarmalığı" yaptıklarından bahsederek, bu uzmanların, Sovyet hükümeti tarafından yaşam şartlarının en iyi derecede karşılandığını ifade ediyor.²¹⁴

Sovyet hükümetinin Türkistan halkının parası ile Amerika'dan, Mısır'dan ve Hindistan'dan uzmanlar getirmesini, sadece Türkistanlılar değil, Bolşeviklerin bizzat kendileri de çok anlamsız buluyordu. Getirilen tarım uzmanlarının, Türkistan pamuğunun gelişmesine faydası olmayacaktı, çünkü bunlardan bir kısmı sovhozlara (devlet işletmeleri) bir kısmı da deneme istasyonlarına gönderilecekti. Bu kişiler yerli dili bilmedikleri gibi Rusçayı da bilmiyorlardı, dolayısıyla yanlarında İngilizce, Rusça ve Türkçe bilen tercümanların bulunması gerekiyordu.²¹⁵

Türkistan pamukçuluğunun gelişmesi için modern sisteme geçilmesi gerekiyordu. Sovyet hükümetinin bu amaçla Türkistan'a, Rusya, Amerika, Mısır ve Hindistan'dan uzmanlar getirmesine yönelik bir kısım Türkistanlılar (gerek muhacerette gerekse Sovyetlerde bulunanlar), bunun Türkistanlılardan uzman yetiştirerek, bu uzmanlar aracılığıyla, yerli çiftçileri modern usulde pamuk ekmeye hazırlamakla olabileceğini veya Türkistanlıları Amerika'ya gönderip, ihtiyaç olunan alanlarda eğitilmeleriyle gerçekleşebileceğini düşünüyorlardı. Muhaceretteki Türkistanlı milliyetçi aydınlar, Rus Bolşeviklerinin Türkistanlı gençlerin tahsillerini engellemeyip, yerli tahsillileri bin türlü yalanlarla işten çıkarıp ÇEKA (Gizli Polis Örgütü) zindanlarına atmasalardı, onlara kendi liyakatlerine uygun işler verselerdi, bunları gerçekleştirebileceklerini ileri

---

²¹³ Çağatay, "Türkistan'da Habeşler," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 1- 5. Bu uzmanlardan birinin mühendis ve Amerika Komünist Partisi'nin üyesi, on kişinin de tarım uzmanı olup, Orta Asya Pamuk Şube İdaresi tarafından Türkistan'da pamuk işlerinde sürekli çalıştırılmak üzere getiriliyor.

²¹⁴ Çağatay, A.g.m., s. 3-5.

²¹⁵ Çağatay, a.g.m., s. 4.

sürerken, Rus Bolşeviklerinin yaldızlı sözleri sadece propaganda aracı olarak kullandıklarını ileri sürüyorlardı.²¹⁶ Almanya'da Berlin Yüksek Ziraat Okulu'nu bitiren, pamuk işlerinde önemli bilgilere sahip olan ve Mısır'a gidip pamukçuluk konusunda deneyim kazanan, daha sonra ülkesine hizmet etmek amacıyla dönen Türkistanlı pamuk uzmanı Abdulvahab Merdâ ni, hiç bir işle meşgul olmadan Taşkent'e dönüp Ziraat deneme istasyonunda çalışırken hapse atılmıştı ve akıbeti bilinmiyordu. Aynı şekilde Türkistan'da önemli bir diğer konu olan hayvancılık alanında Berlin'de tahsil gören Âlim Bey Birimcan da, Rus Bolşevikleri tarafından ülkeye girer girmez hapse atılarak uzun süre sürgünde kalmıştı.²¹⁷

Birinci Beş Yıllık Plân ile 1932 yılında başlayıp Rusya'nın bütün pamuk ihtiyacını Türkistan pamuğuyla karşılamak, hatta yabancı ülkelere pamuk satmak amaçlanmıştı. Ancak Türkistanlı çiftçilerin Sovyet pamuk siyasetine karşı yürüttüğü mücadele, Sovyet hükümetinin bu plânını boşa çıkarmıştı.²¹⁸ En önemli pamuk bölgesi olarak görülen Fergana'da ve Andican'da yürütülen bir araştırmada, yüzlerce hektar ekin yetişmediği ortaya çıkmıştı. Hokand ve diğer yerlerde de durumun çok farklı olmadığı, özellikle pamuk ekiminin eski yıllara göre % 50 arttığı, fakat kolhoz ve sovhozlardaki durumun eskiye göre giderek daha da kötüleştiği anlaşılmıştı.²¹⁹

1932 yılında Orta Asya Bürosu, mahalli parti komiteleri, halk komiserleri ve sorumlu olarak çalışanların hepsi Ekim Devrimi bayrağı üzerine and içerek her ne yolla olursa olsun pamuk mahsulünü kış gelmeden bitirmeyi vaat etmişlerdi. Özellikle pamuk toplamak için gruplar düzenlenerek, okul öğrencilerini pamuk toplamaya göndermek için okullar kapatılmıştı. Pamuk işçilerine engel olmamaları için binlerce "zorba" Türkistan'dan çıkarılarak, pamuk politikası aleyhine propaganda yapma hakkından mahrum bırakmak amacıyla bütün mecitler de kapatılmıştı. Kolhoz ve sovhozlarda "zararlı kişiler" dağıtılarak, Amerika'dan on bir zencinin davet edilmesi gibi tedbirlere rağmen pamuk, 1932 Aralık başına kadar toplanamamıştı. Bolşeviklerin aldığı çok sert tedbirlere

---

²¹⁶ Çağatay, a.g.m., s. 5.

²¹⁷ Çağatay, a.g.m., s. 5.

²¹⁸ "Sovyet Hükümeti Amerika'dan Pahta Almak Mecburiyetinde," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (İyul 1933), s. 41-42. Bu konu ile ilgili olarak bkz. Timuroğlu, "Pahta Ekini Plânı Kanday Becerilmekte?" *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 21-25.

²¹⁹ Türkistan'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 38-41.

rağmen pamuktan beklenen verim sağlanamamıştı.²²⁰ Sonunda bütün pamuğun, 1 Ocak 1933'te teslim edilmesi zorunlu hale getirilmişti.²²¹ Taşkent, Hokand, Hive, Merv, Buhara, Semerkant ve diğer şehirlerden gelen raporlarda, Amerika'dan, Mısır'dan, Hindistan'dan ve diğer yerlerden getirilen her türlü uzmanlar ve ziraatçılar ordusunun varlığına rağmen işlerin iyi gitmediği, uzmanlara göre, pamuk ekinlerinin dörtte birinin susuzluktan harab olduğu, 1933 yılının pamuk ekininin, bir önceki yaz ayının pamuk ekimine oranla % 30–40 az olacağı tahmin edilmişti.²²²

Sovyet hükümeti, Türkistan'da en başarılı olduğu politikasının, pamuk işletmeciliği konusunda olduğunu söylüyordu. Ancak, pamukçuluktaki başarılarının iktisadî mahiyetine bakıldığında, pamuk ekim alanları genişletildiği için daha fazla pamuk alınıyordu. 1934 yılında fabrikalarda yurt dışından getirilen pamuk miktarı azalmıştı. Bu durum, siyasi bakımdan Sovyet hükümeti ve işletmeleri bakımından olumlu görünse de pamukçuluğun iktisadî bakımdan iyi bir durumda olduğunu göstermiyordu.²²³ Aynı yıl Sovyet hükümeti, Türkistan'ın Orta Asya diyerek adlandırdığı bölümündeki bir kısım işletmelerde, pamuğun değerini % 7,5 – 8,6'ya çıkarmayı büyük bir başarı olarak gösteriyordu. Dünya pazarında Amerika pamuğunun değerinin % 60 seviyesinde olduğu düşünüldüğünde Türkistan pamukçuluğunun iktisadî mahiyetinin ne durumda olduğu anlaşılabilir.

1935 yılına gelindiğinde, Sovyet hükümeti, Çarlık Rusyası'nın Türkistan'daki pamuk siyasetini aynı şekilde, hatta farklı açılardan daha sert bir şekilde devam ettiriyordu. Çar hükümetinin pamuk ekini için uygun olan yerlerde, sulanan yerdeki ekinin üçte birinin pamuk olmasını istediği halde Sovyet hükümeti bu oranı "yüzde yüz pamuk" diyerek hayali bir biçimde arttırdığından, ister Rusya'nın diğer yerlerindeki işletmelerin ister Türkistan'daki işletmelerin pamuk bakımından eskisine göre başarısı çok azalmıştı. Bu durumda Türkistan

---

²²⁰ "Darbeli Meselege Darbe," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 1-4. Ayrıca bkz. Türkistan Haberleri: "Pahta Tayarlaşta Muvaffakiyetsizlik," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 39-40.

²²¹ A.g.m. s. 2–4.

²²² "Pahta Harab Bola Yatır..." *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 41. Ayrıca bu konu ile ilgili olarak bkz. Tahir Şakir, "Kitabiyat: Sovyet Hükümeti'nin Türkistan'dağı Pahta Siyaseti Hakkında Bir Alman Profesörün Hükmi," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 34–36.

²²³ Timuroğlu, "Bolşeviklerin Türkistan'da Hocalık Sahasındaki Yutuklarından," *Yaş Türkistan*, sayı 52, (Mart 1934), s. 11–14. Aynı konuda bkz. Türkistan Haberleri: "Pahta Tayarlaş İşinin Ünümsüzlüğü," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 41-42.

halkına açlık, idam, sürgün ve zindan tehditleri altında pamuk ektirilmeye devam ettiriliyordu.²²⁴

Alınan bütün önlemlere rağmen başarı sağlanamamıştı. Bolşevikler, muhacerette yaşayan milliyetçi Türkistanlıların, Türkistan çiftçilerine olan etkisi yüzünden beklenen verimin sağlanamadığını bile ileri sürmüşlerdi.²²⁵ Bolşeviklerin, Türkistan'da Sovyet aleyhtarlığının yapılmasından kendilerinin gösterilmesini memnuniyetle karşılayan Türkistanlı muhacirler ise Bolşeviklerin payına düşen asıl büyük rollerini görmezlikten geldiklerini düşünüyorlardı.²²⁶

Rusya'da göçebe yaşayan Türk toplulukları yerleşik düzen içerisinde devlet kontrolüne alınarak, emek ortaklığına dayalı yeni bir sosyal yapı oluşturulmuştu. Kolektivizasyon ve onu takiben zorunlu pamuk ekimi politikası neticesinde, Türkistan'a çok sayıda Rus muhaciri yerleştirilmişti.

4. Rus Göçmen Yerleştirilmesi

İç Rusya köylerinden Rus devletinin sınır vilâyetlerine muhaceret şeklindeki güçlü akın, XIX. yüzyılda başlamıştır. Bu muhaceretin gerçek nedeni toprağa olan açlıktı. 1861 yılında köleliğin ortadan kaldırılması ile ilk kez Rus köylüleri etrafa dağılmaya başlamışlardı. 1880 yılına kadar muhacirlerin amacı Volga vilâyeti ile Kuzey Kafkasya çölleri idi ki muhacirlerin % 80'i bu bölgedeydi. Bu vilâyetler nispeten dolduğu için Ural'ı aşır, Sibirya'ya, Kırgız ormanlarına, Türkistan'a ve Uzak Doğu taraflarına akmaya başlamışlardı. Sibirya 1880 yılına kadar muhacirlerden ziyade hükümlüler için sürgün yeri idi. 1801'den 1880'e kadar Sibirya'ya 670.000 olan hükümlü sayısına karşı, sadece 398.000 muhacir köye getirilmişti.²²⁷ (Toplam 1.068.000 kişi.) Takib eden senelerde sürgün sayısı muhacirlere göre biraz azalmıştır. 1901 ile 1910 yılları arasında ise 225.700 muhacire karşı ancak 25.000 sürgün görünmektedir.

²²⁴ Timuroğlu, "Sovyet Hükümeti'nin Yutuğu Türkistan Üçün Beladır," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr-Eylül 1935), s. 8-13.

²²⁵ Sovyet ülkesi içinde de *Yaş Türkistan*'ın okuyucuları mevcuttu. Moskova, Tiflis gibi büyük Sovyet merkezlerinde *Yaş Türkistan*'a abone olanlar vardı. Bu konuda bkz. "*Yaş Türkistan*'ın Üçünçü Yıllığı," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 1-4.

²²⁶ "1937 neçi Yıl Pahta Plâni Kalay Becerilmekde?" *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 40-41.

²²⁷ Yaş Türkistanlı, "Rusya Muhaceret Siyasetine Bir Kuş Bakışı," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 12-13.

4.1. Rus Muhaceret Politikasını Doğuran Nedenler

Yaş Türkistan yazarlarından Abdulvahab Oktay, Çarlık Rusyası dönemindeki muhaceret politikasının ortaya çıkma sebebini şöyle izah etmektedir: "Çar I. Nikola (1796–1855) kendini "Rusya'nın ilk toprak ağası" olarak adlandırmıştı. Rusya devleti içerisinde 130 bin kişiden oluşan Ak Süyek sülâlesi Rus Çarlığı tahtına sadakatle hizmet ederlerdi. Rus Çar'ı da onların menfaatini, yerlerini korumak mecburiyetindeydi. Rusya'da geniş yerlere sahip olan Rus soyluları (alpavotlar) köylülerin hasat ekmelerine izin vermedikleri gibi onları sınırdan sürüp oturmalarına da müsaade etmiyorlardı. Rus soylularına karşı Rus köylülerin günden güne düşmanlıklarını arttıran bu durum, muhaceret politikasını ortaya çıkarmıştı. Rus hükümeti bu muhaceret politikasıyla iki amaç güdüyordu. Birincisi, Ak Süyek'lerin yerlerinin ellerinde kalmasını sağlamak, ikincisi de Rus alpavotlarının (seçkinlerinin) yerlerine göz diken köylüleri Rus olmayan ülkelere yerleştirmek suretiyle, oraları Rus devletinin himayesine almaktı."²²⁸ Rusya devleti özellikle Türkistan'da bu ikinci amaca ulaşmayı çok istemiştir.

Rus muhaceret politikasını yersizlik değil, siyasî amaçlar doğurmuştur. Bu politika yolunda çok büyük paralar sarf edilmiştir. Von Mende eserinde; Çarlık Rusyasının muhaceret için 1896–1906 yılları içinde ortalama 2,5–3 milyon altın som sarf ettiğini belirtmektedir. Bu miktarın 1907 yılında 13 milyona çıktığı, 1912 yılında ise 26,4 milyon soma çıktığını; Yedisu'da ve Türkistan'ın diğer yerlerinde Yenisey, Transbaykal ve Uzakdoğu'da muhacir yerleştirmek politikası için gerekli olan paranın, devlet yardımı olarak yapıldığını belirtiyor.²²⁹

Yaş Türkistan'da yer alan bilgiye göre; 1896'dan 1914'e kadar Avrupa Rusyası'ndan Orta Asya'ya toplam 3.623.000 muhacir köylü yerleştirilmişti.²³⁰ 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Sibiryaya 336.339 muhacir daha yerleştirildi. Savaş zamanında Avrupa Rusyası'ndan Ural üzerine toplam 42.214

²²⁸ *Yaş Türkistanlı*, a.g.m., s. 14-15.

²²⁹ Gerhard von Mende, *Studien zur Kolonisation in der Sowetunion (Sovyet Birliği'ndeki Kolonizasyon Üzerine İncelemeler*, Breslau, Verlag Priebatsch's Buchhandlung, 1934, s. 15-16. Aktaran: *Yaş Türkistanlı*, a.g.m., s. 16.

²³⁰ Bunların yarısından çoğu (% 58,35'i) Ukrayna'da, % 22,92'si sol Dnyeper'de, % 16,86'sı sağ Dnyeper'de, % 18,57'si merkezi Karatoprak vilâyetinde, % 10,94'ü Beyaz Rusya'da, % 9,54'ü Orta İdil'de idi. *Yaş Türkistanlı*, a.g.m., s. 13–15.

muhacir geçmişti.²³¹ Bunlar içerisinde 1916 ve 1917 yıllarında toplam 12.744 muhacir kendi ana toprağı olan iç Rusya'ya dönmüştü.²³²

Savaşta olanlar 1917 yılının sonunda geri dönmeye başlamışlardı. Bu askerler savaşa gitmeden önce, devletin askerlik hizmetine alınmaları için kabul edilen Mülkiyet Hakkı Kanunu'na göre, kendileri için Sibiry'a da ayrılan yerlere gidip yerleşmek istemişlerdi. Bunların yanına kendi istekleri ile göçmek isteyenler de eklenince muhaceret hareketi 1918 yılının ilk altı ayında çok artmıştı. Muhaceret idaresinin verdiği bilgiye göre, 1918 yılında yerleşmek niyetiyle 500.000'e yakın muhacir kaydedilmişti.²³³ Ancak 1918–1919 yıllarında Rusya'da ortaya çıkan iç karışıklıklar, Rus muhaceret politikasını kesintiye uğratmıştı.²³⁴

Rusya'nın XIX. yüzyılda uygulamaya başladığı bu politika ile 1917 Ekim İhtilâli'ne kadar önemli yol kat edilmişti. Çarlık hükümeti, Türkistanlıların tepkilerine hiç aldırmış etmeden yoluna devam ederek, ihtilâl dönemine kadar, Türkistan'ın milyonlarca hektar işletme bakımından işe yarayan yerlerini Rus muhacirlerin istifadesine sunmuştu. Hayati imkânları ellerinden alınan yüz binlerce Türkistanlı zengin, yok edilerek sefalet içinde kalmışlardı.²³⁵

1917–1918 yıllarında Türkistan halkının önemli bir kısmı Türklere oluşuyordu. Plân ve tatbikatı Çarlık döneminde başlayan muhaceret politikası, Sovyet hükümetinin karşısına gündelik mesele olarak çıkmıştı. Bu politikayı en çok eleştirenlerin başında Bolşevikler geliyordu. Ayrıca bunlar Çarlık dönemi sömürge politikasının ikinci bir kolu olan pamuk politikasının, Türkistan çiftçilerini, bütün ülke halkını sefalete sürükleyen bir politika olduğunu söylemişlerdi.

1917 İhtilâli esnasındaki kongrelerde, toplantılarda ve programlarda muhaceret meselesi ilk madde olarak yerini almıştı. Rusya'nın ilk devrimci

---

²³¹ 1915 yılında 28.185 muhacir, 1916'da 9.209 muhacir, 1917'de 4.820 muhacir. Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 16-17.

²³² 6.928'i 1916 yılında, 5.816'sı ise 1917 yılında. Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 13–15.

²³³ Bunların 200.000 (% 40)'i Ukrayna'da, 40.000 (% 8)'i Litvanya ve Baltık'ta, 5.000 (% 1)'i Vayhazel vilayetinde, 5.000 (% 1)'i Kafkasya'da, 250.000 (% 50)'i merkezi vilayette İdil'lerde ki bu kaydedilen muhacirlerin % 25'i Sibiry'a da, % 21'i Uzakdoğu vilayetlerinde, % 53,5 'i Türkistan'da (% 50,8'i Kazakistan'da, % 27'si Türkistan'ın diğer yerlerinde) yerleştirilmişlerdi. Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 16-17.

²³⁴ Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 17-18.

²³⁵ Timuroğlu, "Emperyalist Çar ve Milletler Halâskarı Sovyet Hükümetleri'niñ Türkistan Siyaseti I," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Ganvar 1933), s. 5–11.

hükümetinde yer alan Türkistanlılar, muhacereti durdurmak için kesin bir biçimde söz almışlardı. Hatta Şubat İhtilâli döneminde Rusya'dan Türkistan yönüne muhaceret akını durmuştu ve bu durum İhtilâl'de elde edilen bir zafer olarak algılanmıştı.²³⁶ Ancak Rus Bolşevikleri, Türkistan'da Rus kitlesi olmadan kendi hâkimiyetlerini kuramayacaklarını anlamışlardı. Bu nedenle hükümetin maddî ve idarî yardımıyla Türkistan'a Rus muhacirlerini getirip yerleştirmek istemişlerdi.

Stalin-Krivoşeyn politikalarında izlenen metot, bir yandan yerlileştirme imkânlarını bitirmek, diğer taraftan yerlileştirmek için zorlamaktan ibaretti. Bir yandan çöllerdeki yerli hayatı ve ziraat işletmelerine müsait yerleri Rus muhacirlerine verip hatta Yedisu'da binlerce yerli hayat ve işletme sistemine çoktan geçmiş olan Kazakların yerlerini ve mülklerini ellerinden alarak Rus Kazaçi ve köylülerine verip, diğer yandan Kırgız-Kazakları ekime uygun olmayan yerlerde oturmaya mecbur bırakmaktı.²³⁷

1924 yılında Sovyetler Birliği Merkezi Komitesi tarafından Yer Islahatı Kanunu kabul edildi ve bu kanunun 14. maddesinde; göçebe ve yarı göçebe bölgelerde, yerlilere yer verme işi tamamen bitinceye kadar, ne muhacirlere ne de yabancılara kiraya yer verileceği kararı alınmıştı. Ayrıca, Mihnet ve Müdafaa Şûrâsı'nın 17 Ekim 1924 yılında aldığı "Hiç bir yerde yerleşmeye izin verilmeyecektir" şeklindeki kararı, Kazakistan İcra Komitesi'ni çok sevindirmişti. Komite'nin 1925 yılında, "Kazakistan toprağına kendi isteğı ile gelen muhacirler, yer almaktan mahrum bırakılacaklar" kararı alması üzerine, Moskova temsilcisi Galoşçyokin'in emriyle Kazak komünistleri, Rus kızıl askerinin gücü ile tehdit edilerek, Kazakistan'a akan Rus köylülerinin Kazak topraklarına akışına engel olamamıştı.

---

²³⁶ "İskerme," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgustos 1939), s. 6-8. 1918 yılında Petersburg'da Geçici Hükümet tarafından pamukçuluk meselesini görüşmek için çağırılan büyük mecliste, muhaceret meselesi de görüşülüyor. Gelecek 25 yıl içinde Rusya'dan Türkistan'a muhacir getirilmesi gündeme alınıyor ve bu süre zarfında Türkistanlıların yerleştirilme işi tamamlanmalıydı. Geçici Hükümet içerisinde yer alan Türkistanlılar, Rus hükümeti tarafından 1905/6'dan sonra Türkistan'a getirilip yerleştirilen muhacirlerin geri dönmelerini istiyorlar. Ruslar bu duruma şiddetle karşı çıkıyorlar ve sadece bir kısmının 1914'ten sonraki muhacirlerin dönmelerini kabul ediyorlar. Şiddetli müzakere ve görüşmeler esnasında Mustafa Çokayoğlu meclise bir teklif sunuyor. Bütün meclisi Türkistanlıları da şaşırta bu teklifte, Rusya'ya dönecek muhacirlerin yerine Türkistan'a Tatar-Başkurt göndermeyi, biraz daha ileri giderek eğer gelecekte Türkistan'a muhacir getirilecekse sadece Tatar-Başkurt'lara yer vereceklerini söylüyor. Cevap olarak ise kendisine bunun "Türkizm"cilik olduğu veriliyor.

²³⁷ Timuroğlu, "Otraklaştıru Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Fibral 1933), s. 8-9.

İlk olarak Kazakistan bölgesine binlerce Rus köylü ailesi getirilmişti ve bu durum bölge halkını derinden etkilemişti.²³⁸ Türkistan Türkleri, Moskova'nın Kazakistan'a getirdiği Rus ailelerle Türkistanlıların milli varlığının yok edilmeye çalışıldığını düşünerek bunu kabul edemiyorlardı.²³⁹ Kazak komünistleri içinde farklılıklar başlayarak, bu duruma komünistlerden çoğu muhalefet etmişlerdi.²⁴⁰ İsmail Said Vakkasoğlu başta olmak üzere Kazakistan komünistlerinden birçok kişi Sovyet Rusya'nın muhacirler politikasına şiddetli bir biçimde karşı çıkarak, Ali Han Bükeyhanoğlu²⁴¹, Ahmet Baytursunoğlu²⁴² ve diğerleri itiraz edince, Kazak Komünistler tarafından "Kazak halkının düşmanları" olarak nitelendirildiler.²⁴³

Devlet Plân Komitesi'nin 1930 yılında yaptığı plâna göre, Türkistan'ın Kazakistan tarafına 5 yıl içinde 420 bin Rus muhaciri için yarım milyon hektar yer hazırlanması gerekiyordu. Birçok Türkistanlı buna sert tepkiler gösterse de bazıları, Rusların Türkistan'a muhaceret etmesini olumlu bir gelişme olarak görüp, Kazakların sayısında azalma olmasının hiçbir sakıncası olmadığını savunuyordu.²⁴⁴ *Yaş Türkistan*'da, Kazakistan parti kâtibi Azmukan Körmesoğlu'nun, Moskova'daki 16. Parti Kongresi toplantısında yaptığı bir konuşmasında; "Biz Kazakistan'da idaresizlikten zorlanmaktayız. Kazakistan'a çok fazla muhacir getirmek gerek" diyerek düşüncelerini dile getirdiği belirtiliyor.²⁴⁵

Buna karşın Sovyet hükümeti, Türkistan'a muhacirler getirme politikasını devam ettirirken, bunun Türkistanlılar için faydalı bir iş olduğunu savunuyordu. Türkistan'ı sanayileştirmek, Türkistan'da proleter medeniyeti

---

²³⁸ Yaş Türkistanlı, "Rus Muhacereti Siyaseti Tehlikesi," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 8-11. Muhaceret siyasetinin fecaatini anlayan Türkistanlı komünistlerden Hıdır Alioğlu'nun intihar ettiğini hatırlatarak, ölüm yatağında vasiyetnamesinde "yurdumuzu Ruslar ile doldurdular" ibarelerini yazdığından bahsediyor.

²³⁹ Yaş Türkistanlı, A.g.m., s. 11. Daha fazla bilgi için bkz. Taşbalta, "Yerlileştiriş," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 11-14. Ayrıca bkz. "Proleteriyat Kadroları," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 39-40.

²⁴⁰ "Kazakistan'ın On Yıllığına," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 3-5.

²⁴¹ Alihan Bükeyhanoğlu (1870-1937) Kazakistan'da kurulan Alaş -Orda hükümeti (1917-1920) başkanı.

²⁴² Ahmet Baytursunoğlu (1873-1937) XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın ilk otuz yılında Kazak edebi ve sosyal hayatı ile siyasete damgasını vurmuş bir şahsiyet. Bkz. Nergis Biyar, "Ahmet Baytursunoğlu ve Eserleri (1873-1937)," Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı 5 (1999), s. 10-11.

²⁴³ "Kazakistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 33-37.

²⁴⁴ "Yurt Haini," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 29.

²⁴⁵ "Kazakistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ocak 1930), s. 38-40.

yaratmak ve Türkistanlılarla Ruslar arasında dostluk oluşturmak gibi amaçları olduğunu ileri sürerek, Türkistan halkının ve yerli komünistlerin tepkilerine aldırmadan, Türkistan'ı Ruslarla doldurmuşlardı.

Türkistan-Sibirya demiryolu²⁴⁶ 400 bin Rus muhacirinin Türkistan'a yerleştirilmesinde en etkili araç olmuştu. Türkistan'da Beş Yıllık Plân'ı uygulamak için uzman sıfatıyla binlerce Rus genci, Türkistan'daki Milli Cumhuriyet merkezlerine yerleştirilmişlerdi. Muhaceret politikası sonucunda Türkistan'da, yerli nüfusun etkisi Rus nüfusa göre azalmıştı.²⁴⁷

1931 yılında Tacikistan'a medeniyet getirecekleri ileri sürülerek, Rusya'dan getirilen muhacirler, yerli halkın yerlerini almışlardı. Duşanbe'ye göç ettirilen muhacirler, demir yolunun iki yanına tamamen yerleştirilmişlerdi. Türkistan'ın Fergana ve Semerkant vilâyetlerine yerleşmek istemeyen muhacirler, (çünkü Çarlık Rusyası döneminde buralara yerleşen Rus muhacirler 1917 İhtilâli zamanında buraları terk etmek zorunda bırakılmışlardı.) Sovyet hükümeti tarafından Andican ve Hokand'daki halkı köylerinden çıkararak buralara yerleştirilmişlerdi.²⁴⁸

Türkistanlılar, Rus hükümetinin milli politikasının, Türkistan'a Rusları getirip, Türkistanlıları yurtlarından çıkarmak olduğunu düşünüyorlardı.²⁴⁹ Türkistan'ın özellikle bozkır kısmında keskin bir şekilde sürmekte olan muhaceret politikası ile Türkistan halkının yerini yurdunu alıp kanunî bir şekil vermek isteyen Sovyet hükümeti, bütün Türkistan bozkırlarını kendi istek ve iradesi ile süresiz bir şekilde göçebe Kazak ve Kırgızların istifadesine sunarak devlet mülkü ilân etmişti.

Sovyetler Birliği'nin ilk döneminde (1922–1931) Türkistan'da, Çarlık Rusya dönemine göre çok daha fazla sayıda Rus muhacir vardı. Türkistan'ın her

---

²⁴⁶ Türkistan-Sibirya demiryolu 1926'da başlayıp 1931'de tamamlanmıştır. Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'dan geçerek Rusya'da son bulmaktadır.

²⁴⁷ Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 8-11. Ayrıca bkz. "Köçebeleri Otraklakka," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40.

²⁴⁸ "Kilgendiler Köpeymekte," *Yaş Türkistan*, sayı 7–8 (İyun-İyul 1930), s. 49. Ayrıca bkz. "Oturuş," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 30. Türkistan'ın Kazak kısmında en önemli işin, çoğunun yarı göçebe olan hayvan yetiştiricilerinin yerleştirme işi olduğu vurgulanıyor. 1930 yılında Kazakistan İcra Komitesi tarafından yerleştirme işi ile ilgili kararlar alındığından bahsediliyor. 25 Şubat'ta parti komitesi bürosunun hiçbir yerde hiç kimseyi bu işe ciddi bakmadığını ortaya çıkardıktan sonra yeniden emirler verildiği, 1930 yılı içinde 84.340 işletmenin yerleştirilmesi gerekiyordu, Sırderya, Semi, Gürgen, Kostana, Ak Tûba ve diğer yerlerde yerleştirme plânı düşünüldüğüne yönelik haberler yer aldığı bildiriliyor.

²⁴⁹ "Türkistan Muhacirleri," *Yaş Türkistan*, sayı 3–4 (Fibril-Mart 1930), s. 50.

köşesinde Rus muhacirlerle karşılaşmak mümkündü. Çarlık Rusya'sı döneminde kesinlikle bir Rus'un bile görülemeyeceği yerler artık Rus muhacirlerle doldurulmuştu.²⁵⁰

"Yaş Türkistanlı" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarının bu konudaki bir makalesini incelediğimizde; Kazakistan'da kömür yatakları bakımından zengin olan Karaganday'da 1930 yılında nüfus 5.000 kişiden oluşuyordu. 1933 yılında 100 bine çıkmıştı. Kazakistan'ın merkezi Almata şehrinde, 1929 yılında 50.000 kişiden oluşan nüfus, 1931 yılında 150.000'e çıkmıştı. Bütün Türkistan'ın merkezi olan Taşkent'in 1926 yılında nüfusu 323.000 iken bu sayı 1930 yılında 430 bine çıkmıştı. Taşkent Şehir Şûrâ sının verdiği bilgiye göre; 1933 yılında Taşkent'in nüfusu 500 bin olmuştu. Sovyetler Birliği'nin tamamında nüfus bakımından yedinci sırada, yüz ölçümü bakımından ise ikinci sırada yer alıyordu.²⁵¹ 1935 yılında Çarlık Rusyası döneminde 10 milyondan fazla olan göçebe sayısı, üç milyona düşmüştü; yedi milyondan fazla göçebe, yerleşik hayata geçirilmişti.²⁵²

Muhaceret politikası ile Türkistanlılar ile Ruslar arasında tartışmalar giderek artmaktaydı. Türkistan halkı için yararlı ekin ekilen yerlerin Rus muhacirlerine verilmesi yerel gazetelerden *Pravda Vostoka*'da; "Bolşevikler göçebe ve yarı göçebe halkı yerinden ettiler" veya "onu içilecek su bulunmayan yerde şehir kurmaya mecbur ettiler" şeklinde yer almıştı.²⁵³

Türkistan'da Rus hükümrânlığı devam ettikçe bu meselenin doğru ve gerçek anlamda çözülmesinin mümkün olamayacağına inanan muhaceretteki Türkistanlı aydınlar, bu hareketin Türkistan milliyetçisinin milli ve vicdanî görevi

---

²⁵⁰ "Türkistanlılar Askerlikde," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 1-5. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. "Yirileştirir Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 39-40. Kazakistan'daki yerileştirme konusunda, *Enbekçi Kazak* gazetesinin VI. 9. sayısında Kazak demiryolu (Türkistan-Sibirya) işlerinin yerileştirilmesine ilişkin olarak; 1930 yılında Kazak demiryolunda çalışanların % 16'sının Kazak olduğu, bu çalışanların en vasat derecede çalıştırıldıkları, parti ve hükümet kararına göre, 1931 yılında demiryolu çalışanlarının % 52'sinin Kazak'lardan oluşması gerektiği, fakat bu yolun başında bulunanların Rus olduğu, bu sayıyı % 52'den 48'e, daha sonra 45, en son 35'e düşürdükleri, ancak bunun sadece kağıt üstünde olduğu gerçekte durumun çok farklı olduğu, örneğin, demir yolunun hoca ve memuriyet bölümündeki 18 kişiden sadece 4 kişinin Kazak olduğu, inşaat bölümü bürosunda 28 kişiden 4'ünün, diğer şubelerde 82 kişiden 10'unun, 62 kişiden 7'sinin, 24 kişiden 5'inin Kazak olduğu bilgisine yer verildiği belirtiliyor.

²⁵¹ Yaş Türkistanlı, "Rus Muhacereti Siyaseti Tehlikesi," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 10.

²⁵² Yaş Türkistanlı, A.g.m., s. 12.

²⁵³ Yaş Türkistanlı, a.g.m., s. 4-5. Aynı konuda bkz. Taşbalta, "Türkistan'da Sovyet Kadro Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 17-21.

olduğunu, Türkistan'ın milli refahının Rus proletarya hükümlanlığının çökmesine bağılı olduğunu savunuyorlardı.²⁵⁴

Mustafa Çokayoğlu bu konu ile ilgili olarak; Alihan Bükayhanoglu'nun kendilerine her zaman "ülkenize faydalı olmak istiyorsanız her şeyden önce Rus hükümetinin Türkistan'daki yer politikasını çok iyi öğrenin, bu siyaset size nasıl çalışılması gerektiğini gösterecektir" şeklinde telkinde bulunduğunu belirterek, o zamanlar kendisinin Rus ülkesinde okuyan genç Türkistanlılar ve sayıca çok olmayan Cedit okullarında yetişmekte olan gençler olarak, bütün gayretleriyle muhaceret meselesini öğrenmeye çalıştıklarını ve Türkistan için en kötü tehlikeyi gözleriyle gördüklerinden bahsediyor. Ayrıca Türkistan'ın tamamında Rus hükümeti muhaceret politikasının ana uygulayıcısının Bahtiyar Karatay olduğunu ileri sürerek, Stalin ve Krivoşeyn ve onların talancılık politikalarını överek, tasvip edip yazan kişinin de Bahtiyar olduğunu, (önceden Türkistan bozkırlarına Rusya hükümlanlığını getiren Ebul Hayr Han'ın olduğunu öne sürüp) "bozkırlara Rus çiftçilerini getirip yerleştirerek, Kazak ve Kırgızları, eğitimli Tatar'ların istismarından koruma"yı savunarak Rus Çarı'na dilekçe yazan kişinin de yine bu "kara yüzlü" Bahtiyar'ın olduğunu iddia ediyor.²⁵⁵

Çokayoğlu'na göre; Bakan Feyzulla Hoca, Ekmel İkrım, Abdulla Rahimbay, Turar Ruskulin, Merd, İtekoğlu hatta İsaoglu Uraz ve bunlar gibi Türkistanlı komünistlerin tamamı, Rus muhaceretini açık bir biçimde desteklemişlerdi ancak hiç biri Bahtiyar Karatay'ın seviyesine düşmemişti. Sovyet hükümetinin 22. yılında (1939) yeni bir kızıl Bahtiyar Karatay olduğunu, bu kişinin ise Kazakistan Hükümet Başkanı Undasinoğlu Nurtas Bahtican olduğunu, Bahtiyar Karatay ile bu kızıl Bahtican arasındaki tek farkın, Bahtiyar'ın sadece şahsî menfaatleri için halkını sattığını, kızıl Bahtican'ın ise ihanete mecbur bırakıldığını, bu farka rağmen aynı çirkin rolde olduklarını ileri sürüyor.²⁵⁶

Gerek Çarlık Rusya'sı gerekse Sovyet Rusya'nın muhaceret politikasına en çok maruz kalan yerler; İdil boyları, sonra Kırım ve Kuzey Kafkasya, daha

---

²⁵⁴ Çokayoğlu Mustafa, "Ayıblayanı Tapkanlarımış..." *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 5.

²⁵⁵ Mustafa Çokayoğlu, "Harab Bolsun Rusya İmperyalizmi," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgustos 1939), s. 4-5.

²⁵⁶ Mustafa Çokayoğlu, A.g.m., s. 5-6.

sonra Türkistan'ın Gustanlı ve Akmola vilâyetleriydi.²⁵⁷ Milli Türkistan için büyük bir felâket olarak görülen muhaceret politikası ile iç Rusya'dan getirilen Rus köylüler, Türkistan'ın en güzel semtlerine yerleştirilmişlerdi.²⁵⁸ İç Rusya'da Sovyet yanlısı olduğu düşünülen birçok kişi Türkistan'a getirilerek, devlet organlarında görevlendirilip, bu suretle Türkistan'da Rus hâkimiyetinin geleceği, güvence altına alınmak istenmişti.

Sovyet hükümeti, 17 Kasım 1937 tarihinde, muhaceret politikasının yeni amaç ve hedeflerini yeni bir deklârasyonla ilân etmişti. Bu plânı uygulamak için İç İşleri Komiserliği yanında düzenlenen Özel İdare görevlendirilmişti ki, her şeyden önce plânın nasıl uygulanacağını göstermekteydi,²⁵⁹ bu, zorunlu sürgün demektir. Bunun dışında Rus köylülerini ilgilendiren birtakım yardım tedbirleri de düşünülmüştü.

4.2. Göçmenlere Yapılacak Yardımlar

Göçmek isteyen Rus köylülere yardım yapılacaktı. Türkistan köylülerinin vergi borçları varsa affedilecekti. Çiftçiler, göçmekte olan yerde tedbir için saklanan buğday, hayvan ve başka mallar bulursa, o dairenin muhaceret idaresine verip, borç alacaktı. Gittiği yerin idaresinden de bu borca karşılık aynı değerde aynı cinsten mallar alabilecekti. Grup halinde göçen muhacirler için demiryolu kullanılacaktı. Eşyaları kiradan muaf tutulacaktı. *Yaş Türkistan*'da bu konuyu "Timuroğlu" mahlâsıyla yazan yazar değerlendiriyor:

Ev İnşa Etmek İsteyenlere Yapılacak Yardımlar: Muhacirlere mümkün olduğu kadar, gittikleri yerde sürülen çiftçilerin boşaltılan evleri verilecekti. Gerekli tamir işini muhacirin kendisi görecekti. Fakat ona bu iş için 5 yıl süreyle borç verilecekti. Uzak doğu ve sınır etrafında yerleşmek isteyen kızıl asker

²⁵⁷ Gerhard von Mende, a.g.e., s. 127. Önceki ve yeni Rusya'nın muhaceret siyasetine ilişkin bilgilerin yer aldığı eser, beş bölümden oluşuyor. Kitabın V. Bölümü'nde; Rus muhaceret siyasetinin Beş Yıllık Plân'daki taşıdığı renk ve karaktere ilişkin bilgi yer alıyor. Bkz. "Rusya Muhaceret Siyasetine Bir Kuş Bakışı," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 12–18.

²⁵⁸ M. "Bir İnturistinîñ Türkistan Tesirâtı," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 27–30. Kazakistan ve Kırgızistan'daki açlığın sebebi olarak ise kolhozlardan başka "yerleştirme" siyasetinin sebep olduğunu ifade eden Turist, göçebe ve yarı göçebelerin yerleştirilmeleriyle aynı zamanda Hristiyan Rusların da göçürülerek en güzel yerlere yerleştirildiklerini, hükümet tarafından onlara yardım edildiğini, yeniden yerleştirilmekte olan Kazak-Kırgız'lara ise güvenliği olmayan yerlere, kendilerinin beğenmediklerini, göçebe hayvancılık ve işletmelere gitmeyi tercih ettiklerini, özellikle Avlıya-Ata bölgesinde yaşayan Kazakların, büyük yoksulluk içinde yaşadıklarını, mallarının ellerinden alınarak çok zor şartlar altında yaşamlarını sürdürmeye çalıştıklarını hatta birçoğunun açlıktan öldüğünü anlatıyor. Ayrıca bkz. Yaş Türkistanlı, "Rus Muhacereti Siyaseti Tehlikesi," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 8–11.

²⁵⁹ Timuroğlu, "Sovyet Rusya Muhaceret Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (Haziran 1938) s. 35.

ailelerinin bu tip yardımlarının yarısını devlet üstlenecekti. Eğer muhacir gittiği yerde yeni bina yapmak zorundaysa Uzak doğu, sınır halkı ve Rusya'nın kuzey sahaları gibi uzak yerler için muhacir, 10 yıl süreyle borç alacak ve bina yapma masrafının yarısını devlet ödeyecekti. Doğu Sibiry ve Kazakistan için 15 yıllık süreyle kredi alacak ve bina yapma masrafının % 35'ini devlet üstlenecekti. Sovyetler Birliği'nin diğer yerleri için 8 yıl süreyle borç verilecekti ve borcun süresi Doğu'da 4 yıl sonra, diğer yerlerde 3 yıl sonra başlayacaktı. 5 yıldan sonra bu bina, muhacirin kendi mülkü olacaktı. Muhacirin evi yapması için gerekli materyaller mahalli idareler tarafından belirlenen yerlerden temin edilecekti.²⁶⁰

İşletme Kurmak İsteyenlere Yapılacak Yardımlar: Süt veren ineği olmayan muhacire hayvan tedariki için 5 yıl süreyle kredi verilecekti. Kızıl asker ailesinden olan muhacirlerin bu cins masraflarından yarısı devlet tarafından ödenecekti. Muhacir aileleri plân süresince gerekli üründen başka aile başına belli bir miktarda tahıl, borç verilecekti. Bundan başka her muhacir aileye işletmesini yola koymak için 3 yıllık süreyle 300 som nakit borç verilecekti. Uzak doğu ve Doğu Sibiry'da bu borç 400 soma çıkarılacaktı. Kızıl asker aileleri geri dönmezlerse 500 som yardım alacaktı. Bu farklı muhacir ailelerine verilen yardımlardan başka muhacirlere, çiftlik işletmelerini yoluna koymak için farklı şekillerde borç verilecekti. Ekin yeri hazırlama, sulama koruma gibi işlerin masrafı devlet tarafından ödenecekti.

Muhacirler bir süre vergi ve farklı resmi masraf yükünden muaf tutulacaklardı. Bu muafiyet, Uzak doğu ve Kuzey'de, askeri açıdan önemli olan kısımlarda 10 yıl devam edecekti. Bu kısımdaki muaflık her cins vergi ve masrafa dâhil olacaktı. Aynı dairelerin farklı kısımlarında ise tahıl vergisi 10 yıl devam edecekti. Köy işletmelerinin farklı cins mahsulât vergisi ise 5 yılda % 50 oranında alınacaktı. Çite, Buryatya-Moğol Cumhuriyeti dairesinde muhacirlerin vergiden muaflık süresi 6 yıl, Türkistan'ın Tacikistan kısmında 5 yıl, İrkutsk (Sibiry'da bulunan bölge) bölgesinde 3 yıl, Sovyetler Birliği'nin diğer yerlerinde ise 2 yıl devam edecekti. Bütün bu yardımlar için hükümet tarafından getirilen tek şart, hükümetin yapmış olduğu plân ve programa göre, muhacirin gösterilen yere gitmesiydi.²⁶¹

---

²⁶⁰ Timuroğlu, A.g.m., s. 36-37.

²⁶¹ Timuroğlu, a.g.m., s. 37-38.

İkinci Beş Yıllık Plân (1932-1937)'a göre 1938 yılında göç ettirilmesi hedeflenen yaklaşık 171 milyon kişinin, 169 milyonu göç ettirilmişti. Nispeten görülen bu azalmaya köy halkı veya Rus olmayan halklar da eklendiğinde rakam çok daha büyüktü. 1930 yılında 25,4 milyon olan köylü ailesi sayısı, 1937 yılında 19,9 milyona düşmüştü. 5,5 milyon, yani bütün köylü ailelerinin beşte birinin göç ettirildiği anlamına geliyordu. Bu kırgının en ağır yükü de Ukrayna, İdil boyu, Kafkasya, Türkistan (özellikle Kazakistan kısmı) gibi Rus olmayan ülkelerin üzerine düşmüştü.²⁶²

Bu deklâryonda Sovyet hükümetinin amacı, Rus olmayan ülkelerde, özellikle sınır ülkeleri, mümkün olduğu kadar Rus unsuruyla doldurmaktı. Yerli çiftçi halk kitlesini başka taraflara göndererek, getirdiği Rus muhacirine hazır yer bulunacaktı. Yerinden yurdundan ayrılan Rus olmayan unsurlar, ya gittiği muhitin doğal şartlarına tâbi olacaklardı, ya da tamamen yabancı muhite gidip bu unsurun milli ruhu ve milli rengini yavaş yavaş alarak, Ruslaşmaları kolaylaşacaktı.²⁶³

Türkistan'da, bozkır Kazakları, Ural taraflarına ve Sibirya'nın güney tarafına akıtılarak yerleştirilmişlerdi. Özbek, Kazak, Türkmen, Tacik kısaca bütün Türkistan boyları, ülkenin en kuzey kısmına yerleştirilmişlerdi. Bu suretle boşaltılan yerlere de Rus, Ermeni, Gürcü, Ukraynalı, Karaimli, hatta Uzakdoğu'nun sahillerinde yerleşen Koreli muhacirlerden getirilip yerleştirilmişti. Von Mende bu politikayı; "Bu, doğal yollarla gerçekleşen bir muhaceret değil, kanlı bir terörle yürütülmekte olan bir sürgün, kırgındı" şeklinde ifade etmiştir.²⁶⁴ "Timuroğlu" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı ise bu politikayı: "doğal hayatına kast edilmiş halkların, mukavemet ve mücadele ruhunun yanında, düşmanlığını da arttırdı" şeklinde yorumlamıştır.²⁶⁵

5. Yerlileştirme Politikası

Sovyet Rusya'nın sömürge siyasetlerinden biri olan yerlileştirme politikası; idareleri yerli halklara yakınlaştırma, yani idareleri yerli halk dilinde yürütme, şeklinde ortaya çıkmıştı. Çünkü Bolşevikler iktidara geldiklerinde Rus olmayan halklara kendi geleceğini belirleme sözü vermişlerdi ve bu politika,

---

²⁶² Timuroğlu, a.g.m., s. 38.

²⁶³ Timuroğlu, a.g.m., s. 37-39.

²⁶⁴ Von Monde, a.g.e., s. 16.

²⁶⁵ Timuroğlu, a.g.m., s. 40.

verilen sözün bir görüntüsüydü. Bir kısım idarelerin 1931 Nisanı'nda yerlileştirileceği, bir kısmının 1932 yılının Eylül ayında ve 1933 yılının Nisan ayına kadar bütün Orta Asya Mahalli Cumhuriyetleri idarelerinin yerlileştirilmesi amaçlanıyordu.²⁶⁶

Yerlileştirme meselesi Bolşeviklere göre, devlet kuruluşlarını ve işletmelerini yerli halkın eline tamamen geçirmeden halka yaklaştırmaktı. 1927 yılında başlatılan bu politikanın, 1932 yılının sonuna kadar tamamlanması gerekiyordu.²⁶⁷

1917'de Bolşeviklerin beyannamesinde Türkistan halkının varlığının ve bir devlet oluşunu tanınacağı, dağıtılmasının engelleneceği gibi sözlerin verilmesinin yanı sıra bağımsızlık hareketlerine yardım edeceklerine dair vaatler de yer almıştı. İşin yalnızca bunlarla kalmadığı, çeşitli parti ve Sovyet kongrelerinde alınan kararlarda, Türkistan halkının, özellikle Kazakların zulüm ve haksızlık gördükleri, bu haksızlıklara son verilmesi gerektiği ve Çarlık hükümeti tarafından gerçekleştirilen haksızlıkların neler olduğu ifade edilmişti, hatta bunlar Türkistan milliyetçilerinin düşünceleriyle aynıydı.

Sovyet hükümeti 1917 Ekim İhtilâli'nin ilk dönemlerinde, yerlileştirme denen düşüncesini adlandırmamıştı. Ancak Rus emperyalizmi için bir tehlike çıktığını görünce çok geçmeden çeşitli yollarla politikasını uygulamaya başlamıştı. Karşılaştığı her bir zorluk karşısında Çarlık döneminin uygulamalarına müracaat eden Sovyet hükümeti, meşruluğunu her fırsatta kanıtlamaya çalışıyordu.²⁶⁸ 1930'lu yılların başında bu politikayı, Sovyet hükümeti tarafından yönetime getirilen Türkistanlı idarecilerden de uygulayanlar olmuştu.²⁶⁹

Bolşevikler, yerlileştirme politikası doğrultusunda, yönetimi ele aldıklarında yerli halkın mukadderatını belirleyecek, halkın içinden çıkan birini provokatör olarak görevlendirme yoluna da gitmişti. Örneğin; bu amaçla

---

²⁶⁶ Taşbalta, "Millileştirilme İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 27–30.

²⁶⁷ "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 39–42.

²⁶⁸ Timuroğlu, "Yerlileştirilmenin 1935 nci Yılı Hâli," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 13–17.

²⁶⁹ "Türkmenistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 37–39. Ayrıca bkz. Örneğin; Hive'de kurulan, Harezmi İnkılabı'nın Tarihi Müzesi olarak adlandırılan müzeye, Hanlar Devri'nin zulmünü göstermek için o dönemi canlandıran materyaller yerleştirilerek, Hanlar Devri'nin fecaatini hatırlatarak, Harezmi halkının bir zamanlar nasıl zulüm çektiğini düşünmesini sağlayarak, Sovyet rejimine minnettar olmalarını düşünen yöneticiler mevcuttu. Yaş Türkistanlı, "Bolşevikler Tarihi Hakikatini Süyümediler," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 14–20.

kurulduğu öne sürülen Bütün Kazak Vilâyetleri Fevkalâde Komiserliği”nde Stepnov adında birini görevlendirerek, bu kişiyi Kazak halkından gizlemek için Ali Bik Cengeldin ismi ile tanıtmışlardı.²⁷⁰

Yaş Türkistan'da, Türkistan halkı için idarelerin sadece şekil itibarıyla değil, ruh itibarıyla yerlileştirilmesi gerektiği belirtilerek, yerlileştirmenin, mevcut yöneticilerin uyguladığı politikalarla gerçekleştirilmesinin mümkün olamayacağına inanan yerli halkın, idarelerin başında o halkın dilini, ruhunu, örf ve âdetini, tarihini, yaşam şartlarını bilen, ihtiyaçlarını anlayan, o halkın içinden çıkan ve yine o halk tarafından seçilen kişilerin bulunmasıyla sağlanabileceği vurgulanıyor.²⁷¹

Ancak yerlileştirme politikası ile tezat bir biçimde Türkistanlılar, sayısal olarak yönetimde daha az temsil ediliyorlardı. Türkistan'da Rus halkının % 5'i oluşturmalarına rağmen yönetimde daha etkiliydiler. "Canay" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, Türkistanlıların sayıları oranında yönetime katılmaları, bu işlerin hakkaniyetle yapılması gerektiğini savunanların "karşı devrimci" olarak suçlanmakta olduklarını ileri sürüyor. Bunların yanı sıra % 94'ünü Türklerin oluşturduğu Türkistan'da, Sovyet hükümetinin bu politikası neticesinde iki milyondan fazla Türkistanlının helâk olduğunu anlatıyor.²⁷²

Rusya Komünist Partisi Orta Asya Bürosu Başkanı Zelinski, yerlileştirme politikasının Orta Asya'da uygulandığını ve halkın nüfusu oranında yönetime katıldığını iddia etse de halkın çoğunluğu buna inanmıyordu. Halkın tepkisinin nedeni, yerli halkın dilinin yerine Rus dilinin hâkim kılınmasıydı.²⁷³ Aslında Sovyet hükümeti, yerlileştirme politikası ile Sovyet idaresini yerli halka yakınlaştırırken, her cumhuriyetteki Sovyet çalışanlarına yerli halk dilini öğrenme zorunluluğu getirmişti. Örneğin; 1930 yılının ortalarında Kazakistan İcra Komitesi tarafından tüm komiserliklere yerlileştirme meselesi ile ilgili hazırlık yapılması için emirler verilmişti. Buna göre, bütün idarelerdeki Ruslara, Kazak

²⁷⁰ “Kazakistan'ın On Yıllığına,” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 1–2.

²⁷¹ A.g.m., s. 29–30.

²⁷² Canay, “Türkistan'da Yirlileşdiriş,” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ocak 1930), s. 5–13. Taşkent demiryolunda çalışan 220 kondöktürün yalnızca 6'sı Özbek'ti. Bkz. Türkistan Haberleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Dekabr 1933), s. 39–42.

²⁷³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. “Türkmen Şikâyetleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 33.

dili öğretilenecekti. Kazakça öğrenirken de Kazaklara Rusça hazırlık kursları açılması sağlanacaktı.²⁷⁴ Ancak uygulamada bu formül gerçekleştirilemedi.²⁷⁵

1927 yılından itibaren uygulanan yerleştirme siyasetinin bir görüntüsü olarak Orta Asya'daki eğitim kurumları incelendiğinde; 950 öğrenciden oluşan Ziraat Fakültesi'nde yalnızca 50 öğrencinin yerli halktan olması,²⁷⁶ Özbekistan hükümetinin Rusya'daki Rus öğrencilerin eğitimi için Özbek parasını harcaması, Yer İşleri Halk Komiseri tarafından Rusya ve Ukrayna yüksek okullarından 170 talebe ile anlaşma yaparak bu talebelerin okullarını bitirdiklerinde uzun süre için Özbekistan'a gelmelerini sağlaması gibi uygulamalar, bu politikanın görüntüsü olarak karşımıza çıkıyor. Özbekistan Sovyet hükümeti tarafından yetiştirilen Rus öğrencilerin, Özbekistan'ın menfaati için değil, Rusların ve Rusya'nın menfaati için çalışacaklarını akla getiriyor.

Kazakistan ve Kırgızistan idarelerinin başında bulunan yöneticiler, göçebe işletmelerin yerleştirilmesine "büyük mükemmel sosyalistik şehirlerin kurulması" şeklinde bakıyorlardı. Bu bölgedeki göçebe ve yarı göçebe halkı yerleştirme çalışmaları 1929 yılında başlamıştı ve beş yıl içinde 465 bin işletmeden sadece 90 bini yerleştirilmişti. Göçebe ve yarı göçebe işletmelerin yerleştirme işinin çok yavaş olması, hükümetlerin başarısızlıkları olarak değerlendirilmişti. Bu nedenle Kazakistan ve Kırgızistan'ın eski başkanları yerleştirme işinde yanıltıcı bilgiler vererek gerçek durumu gizlemek durumunda kalmışlardı.²⁷⁷

---

²⁷⁴ "Kazaklar Arasında Yirileştirme," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 54-56. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 26-29.

²⁷⁵ Timuroğlu, "Yirileştirme İşinin Akıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 14-17. Rus Komünistleri için bu kadarının da fazla görüldüğünü, "biz yerli dili öğrenmeyiz, isterseniz bizi kovabilirsiniz, zaten bu dil yakında yok olup gidecek ve bize yine evrensel Rus dili kalacak" dediklerini, ne hükümetin ne de Parti'nin bu çıkışa karşı bir tepki sergilemediğini, tersine sustuklarını, isteklerinin unutmaya çalıştıkları ifade ediliyor.

²⁷⁶ "Türkistan'da Komünist Fırkası Safında," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Ganvar 1938), s. 39-40. Aynı konuda bilgi için bkz. "Türkistan'da Sovyet Âli Şûrâları ve Başçılığı," *Yaş Türkistan*, sayı 108, (Dekabr 1938), s. 42-43. Örneğin, Kazakistan Âli Şûrâsı'na seçilen 300 üyenin işçi, çiftçi köylü ve aydınlardan oluştuğu, millî kuruluşunda ise; 152'si Kazak, 3'ü Özbek, 3'ü Tatar, 3'ü Uygur, 161 yerli Türk halkı mensuplarından, geriye kalanların ise yabancı oldukları anlatılıyor. Bu konu ile ilgili olarak bkz. "Türkistan'da Komünist Fırkası Safında," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 39-40. Canay, "Türkistan'da Yirileştirme," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ocak 1930), s. 5-13.

²⁷⁷ "Sovyet Hükümetininin Türkistan Köçebelerini Urnaşturu Yani Dehkan Hâlige Ketirü Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 2-6. Galoşçyokin'in verdiği bilgiye göre 1932 yılında 230 bin göçebe işletmesinin yerleştirilmiş olsa, 1933 yılının sonunda Sovyetler Birliği'nin Merkezi İcra Komitesi tarafından yürütülen araştırmalar sonunda sadece 77 bin olduğunun anlaşıldığını, Kırgızistan'da Abdurrahmanoğlu'nun 1932 yılı göçebe işletmelerinin % 70'inin yerleştirildiğini söylese de 1933 yılının sonunda % 35'i geçmediği görülüyor.

Özbekistan Cumhuriyeti idaresinde çalışan 8.365 kişiden, milli kadro 1.886 kişiden oluşuyordu. Özellikle "tamamen millileştirildi" denen Eğitim Bakanlığı'nda milli kadro % 53,4 idi. Türkistan'ın diğer yerlerinde de durumun buna benzer olduğu söylenebilirdi.²⁷⁸ 1930 yılında, Fergana şehrinin yakınındaki dokuma fabrikasında çalışan 1200 işçiden sadece 421'i Özbek, geri kalanlar ise Rus'lardan oluşuyordu.²⁷⁹ Yine bu konuya ilişkin olarak; Türkistan-Sibirya demiryolunda çalışan 400 makinistten 8'inin Kazak, 509 makinist yardımcısından 101'inin Kazak, istasyonlarda çalışan 449 yöneticiden sadece bir kişi, demiryolu ustaları içinden de yine bir kişinin Kazak olduğu görülüyor.²⁸⁰

Sovyet hükümeti 1934 yılında düzenlenen bir komisyon ile yerleştirme meselesini araştırmak amacıyla bir çalışma plânı hazırlamıştı. Burada, İkinci Beş Yıllık Plân (1932–1937)'ın kalan üç yılında Kazakistan ve Kırgızistan'daki göçebe ve yarı göçebe halkın tamamen yerleştirileceğine dair karar alınmıştı. *Yaş Türkistan*'da bu karar; komisyonun meseleye sınıfi açıdan baktığı, Rus proletarya diktatörlüğü ile Rus köylüsünün menfaatinin düşünüldüğü, yerleri yurtları Rus muhacirlerine verilen Türkistan halkının sayıca azalacağı, Türkistan'a akıtılmakta olan Rus muhacirlerinin sayısının ise artacağı şeklinde yorumlanmıştır.²⁸¹

Muhaceretteki Türkistanlı milliyetçi kadro, yerleştirme politikasının Rus köylüsü (mujik) ile Türkistan çiftçisi (dehkan) arasındaki seviye farkını günden güne su yüzüne çıkardığını, Türkistan'a Rusya'dan getirilip Türkistan çiftçilerinin yanı başına yerleştirilen, yüzlerce hatta binlerce Türkistanlının, yaşam imkânlarından mahrum bırakılarak uygulanan Rus muhaceret politikası ile Türkistan çiftçisinin yüksek ziraat kültürüne sahip olduğunu, Rus köylülerinin de

---

²⁷⁸ Türkistan Haberleri, "Yaş Türkistan", sayı 48 (Dekabr 1933), s. 38-42.

²⁷⁹ Fabrika kurulmaya başladığında burada çalışacak olan işçilerin Türkistanlılardan özellikle de Özbeklerden olma şartı getirildiği belirtiliyor. Bkz. "Özbekistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 39–40.

²⁸⁰ "Türkistan Haberleri: Yirileştirilme," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 36–39. *Sosyalidi Kazakistan*'da, bu konuya ilişkin haberlerden sonra, fabrika, zavod ve diğer teknik okullarda okuyan Kazak çocukların sayısının bu okulları bitiren Kazak çocuklarının gerekli uzmanlıklarını alamadıklarından kendi çabalarıyla her tarafa dağıldıklarından bahsettiği ifade ediliyor. Ayrıca, Türkistan-Sibirya baş yönetiminin Kazakistan Parti Komitesi ile Hükümeti'nin kararları ile yerleştirilme plânının düzenlendiği, buna göre; 1934 yılının Ocak ayında bu yolun % 57'sinin yerleştirileceği belirtiliyor. Baş idarenin plânın göre, yerleştirme için ayrılan 4170 yere 2119 kişinin "Türkistan-Sibirya'nın diğer tarafından yani Türkistan dışından getirileceğini, bunun anlamının ise, Sovyet hükümetinin bu yerleri Türkistanlılara layık görmediği belirtiliyor. "Türkistan'ga Yeniden Rus İşçileri Kiterilecek," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 1. Mançurya demir yolunun satılması ile işsiz kalan Rus işçilerden 842 kişinin Türkistan'a geleceği, bunların Kızılsu, Kızılarvad, Kazancık, Aşkabad, Çarjoy, Kağan, Avrastiyefskiye (Havas), Hokand, Taşkent ve Aris gibi Orta Asya demir yolunun en önemli istasyonlarına yerleştirileceklerinden bahsediliyor.

²⁸¹ "Dehkan-Mujik Küreşinde Ehemmiyetli Bir Cihet," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 13–19.

bu kültürü almaya muhtaç olduğunu ortaya çıkardığını savunuyorlardı. Bir bakıma, Rusya-Türkistan mücadelesinin bir başka anlamının, mujik-dehkan mücadelesi anlamına geldiğini ileri sürüyorlardı.²⁸²

Yerileştirme politikası ile 50 milyondan fazla olduğu tahmin edilen göçebe-yarı göçebe nüfus dağıtılarak 15 milyona düşürülmüştü.²⁸³ *Yaş Türkistan* editörü Mustafa Çokay, Türkistan'da milli bir devletin kurulabilmesini, milli kadroların oluşturulmasına bağlıyordu. Türkistan'da Rus proleter diktatörlüğü altında milli kadro oluşturabilmenin imkânsız olduğunu, sadece milli kadrolarla milli öğrencilerin yaratılabileceğini ve sadece onların Türkistan'ın milli devletini kurabileceklerini düşünüyordu.²⁸⁴

6. Kadının Sosyal Yaşama Katılması

Türkistan halkının medenîleşmesinde en önemli rol oynayan konu, Kadın meselesi idi. Ceditçi yayınların amaçlarından biri Türkistan düşünce hayatını, kadın meselesi ile tanıştırmaktı. Ceditçiler, dindar ve çoğunluğu mutaassıp olan halk kitlesini aydınlatmak için kadınların eğitim görmesi gerektiğini, çağdaş dünyada kızların okullara giderek, oradan öğretmenler, doktorlar ve mürebbiyeler yetiştirmek gerektiğini savunuyorlardı. Evlenme, düğün ve boşanma konularında ıslahat yapılmasını istiyorlardı. Kadınlar meselesine yönelik olarak verdikleri bilgilerde, geleceğe yönelik olarak Türkistan'da, öncelikle kız okullarının sayısı artırılarak, Türkistanlı öğretmenler yetiştirilmesi gerektiğini öne çıkarıyorlardı. Kadın meselesi ile kadının eğitimi, kadının ailedeki yerinin ıslahı, kadının hak ve özgürlüklerini medeni mefhuma taşımak gibi konuları öne çıkarıyorlardı.

Ceditçiler, Taşkent taraflarında, kız okulları açıp Tatarların girişiyle kurulan bilim ocaklarında birçok eğitilmiş kız yetiştirmişlerdi. Kadınların sosyal hayata katılmasında tedbirli olunması gerekiyordu çünkü ulemanın etkisi, görüldüğünden daha fazlaydı. Bolşevikler, hükümeti kurarken Ceditçileri eğitim kurumlarından kovma gücüne sahip değillerdi. O dönemde Ceditçiler, kadınların

---

²⁸² a.g.m., s. 6.

²⁸³ Timuroğlu, "Türkistan'da Sovyet Hükümeti Kuruluşına Ait Materyallerden," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 6-10. 1930-1939 yılları arasında, resmi kayıtlarda sayıları 4.12 milyon olarak görünen Kazakların % 40'ı ölmüştü. Bkz. Roy, a.g.e., s. 132.

²⁸⁴ Canay, "Her Kaday Kadrolar İmes, Milli Kadrolargına..." *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 9-13.

eğitimi konusunda çok olumlu işler başarmışlardı.²⁸⁵ "Yaş Türkistanlı" mahlasıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı, bu konuya ilişkin olarak, Alman gazetelerinde, okullu Türkistanlı kızların, Ceditçilerin yetiştirdikleri meyveler olduğunu yazdıklarını belirtiyor.²⁸⁶

Yaş Türkistan'da, kadın meselesine yönelik olarak yerli gazetelerde çıkan haberlerde (*Kızıl Özbekistan* 28.II.1932'de çıkan 48. sayısında) Sovyet memurları ve parti üyelerinin kadın haklarına kesinlikle uymadıklarının yazıldığı belirtiliyor.²⁸⁷ rneğin Bolşeviklerin, Türkistanlı kadınların parti işlerine alınması ile ilgili olarak; en fazla işçinin çalıştığı yerin Taşkent Tramvay İdaresi olduğu halde, burada bile parti yesi olan iki Türkistanlı kadın işçi bulunuyordu. Genellikle Türkistanlı kadınların işe alınmamaları Türkistan halkının tepkisine neden oluyordu. Bolşevikler, Türkistan'da ipek fabrikası kurulurken, bu fabrikanın Türkistanlı kadınlar için iş okulu olacağını duyurmuşlardı ancak fabrika bittiğinde Türkistan'daki yerli gazetelerde, buralara Türkistanlı kadınların alınmadıklarına ilişkin řikāyetlerin arttığına yönelik haberler çıkmaya başlamıştı.²⁸⁸

Sovyet hükümeti 1924 yılında Rusya SSC Ceza Kanunu ile küçük yaşta evlilik, başlık parası, çok eşlilik gibi geleneksel tarzdaki eğilimleri yasaklamıştı. 1927 yılında kadınların geleneksel giyinme tarzlarını değiştirmeleri için başlatılan kampanya özellikle Özbekistan üzerinde yoğunlaşmıştır. 8 Mart 1927'de, cumhuriyetin tamamında toplu başörtüsü açma törenleri düzenlenmişti.²⁸⁹ 1938 yılında, Özbekistan ve Tacikistan'da kadınların çarşaf ve pee ile Türkmenistan'da ise başörtüsü ile gezmesi geleneksel bir giyim tarzıydı.²⁹⁰ 1938 yılında, hükümet tarafından bu giyim tarzının yasaklanmasına, mollalar ve milliyetçiler Sovyet hükümetine karşı isyan ederek, çarşafını çıkaran 300'den fazla kadını öldürmüşlerdi. Bunun zerine kadınlar bu kıyafetleri yeniden giymeye

---

²⁸⁵ Yaş Türkistanlı, "Rus İstilası Astıda Türkistanlıların Milli Hareketlerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ocak 1930), s. 13–22.

²⁸⁶ Yaş Türkistanlı, "Alman Muharirlerinin Türkistan Tesirātu II," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 18–24.

²⁸⁷ Türkistan Haberleri: "Hatun Kızlar Fırka ve İşlerde," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 37.

²⁸⁸ Türkistan Haberleri: "Hatun Kızlar Fırka ve İşlerde," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 37.

²⁸⁹ Oliver Roy. a.g.e., s. 122.

²⁹⁰ Türkistan Haberleri: "Dini Hareket ve Anane," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral-şubat 1939), s. 37-38.

başlamışlardı.²⁹¹ II. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda, Müslüman nüfusun antipatisini çekmek istemeyen Bolşevikler, bir süre bu uygulamalara göz yumsalar da bu durum çok uzun sürmedi. Bu durum her ne kadar geleneksel yaşam tarzına müdahale gibi görünse de pratikte olumlu yönleri ağır basmaktaydı. Çünkü geleneksel yaşam tarzında evin içinde olan kadın, artık toplumda ön plâna çıkabilmişti ve sosyal bir kimlik kazanmıştı. Bunun yanında Bolşevikler, kadınların da içinde yer aldığı emek pazarında, Moskova'ya bağımlı bir ekonomik yapı ile Rus kültür yapısının korunmasını sağlayarak, genç nesillerin proleter kültürü ile yetiştirilmelerini amaçlamışlardı.

7. Sovyetlerin Din Politikası

1917 Çarlık rejiminin yıkılmasının ardından, güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmak isteyen Bolşevikler, iktidarı ele geçirdiklerinde Müslümanların tepkisini azaltmak, hatta sempatisini kazanmak amacıyla, zaaflarından yola çıkarak onları kendi saflarına çekmek, yani ihtilâ li desteklemeleri için faaliyetlere başlamışlardı. Bunun için bazı somut uygulamalar da gerçekleştirmişlerdi. Örneğin; Lenin ve Stalin imzasıyla, "Rusya'nın ve Doğu'nun Bütün Müslüman İşçilerine" adlı beyanname ile Müslümanların inançlarına ve geleneklerine saygı duyulacağı"nı içeren beyannameyi yayımlamışlardı.²⁹²

Bolşevikler iktidara, bütün Rusya'da sosyalizmi yerleştirmek ideali ile gelmişlerdi. Ünlü sosyalist Karl Marx "din, halklar için bir zehirdir" ve Lenin'in "din, halklar için afyondur", ifadelerindeki anlayışla materyalist felsefeyi savunuyorlardı. Çünkü Marxizm, materyalizmden ibaretti ve bu özelliği ile dine tamamen karşıydı, dine karşı mücadele edilmesini, bunun için kitlenin inancının engellenmesini gerektiriyordu. Lenin, Marxizm'in her zaman bütün mevcut dinlere ve ibadethanelere, her türlü dini teşkilâtlara, burjuva sınıfının işçi sınıfını istismar eden silâhı olarak baktığını, ifade ediyordu. İslâm, eğitimli burjuvanın

---

²⁹¹ "Sovyetler Birliği'nde İslâm Dini Hareketi," *Marxizm Bayrağı Altında*, (1938) Bu dergi, Moskova'da Rusça çıkıyordu. Aktaran: "Türkistan Haberleri: Dini Hareket ve Anane," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 37-38.

²⁹² A. Bennigsen, Lemercier C. Quelquejay, *Stepte Ezan Sesleri*, Çev: Nezih Uzel, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1994, s. 127.

ideolojisi ve istismarcı sınıfın elinde silâh olan bir araç olarak tanımlanıyordu ve mücadele edilmesi gereken alan olarak düşünülüyordu.²⁹³

Bolşevikler iktidara geldiklerinde her yerde nüfuzlarını arttırırken dine karşı düşmanlıklarını çok fazla ortaya çıkarmadan, hatta dinden yardım alarak yürütmüşlerdir. Bunu da o zamanlar her ülkedeki halkın ruh haline bakarak dini tarif ederek yapmışlardır. Örneğin Başkırt komünistlerinden biri, komünizmin aslında İslâm dininin temelinde var olduğunu söylemiştir. Ancak aradan çok geçmeden bütün diğer din adamları gibi İslâm din adamları da Sovyet hükümeti nezdinde haksız duruma düşürülmüşlerdir.²⁹⁴

Rus olmayan halklara ulusal ve dinsel bütün haklarının devlet güvencesine alınacağı ve tanınacağı sözü, kısa sürede Rus olmayan halkların kutsiyetlerini yok sayma politikasına dönüşmüştür. Stalin, 1927–1939 yılları arasında dini değerleri ortadan kaldırmak istemiştir.²⁹⁵

Bolşevik yöneticilerin bir kısmı, İslâm dininin, ortaya çıkmadan önce Mekke'de Kureyş kabilesine mensup orta ve yüksek eğitilmiş kişilerden oluşan Hanifi isimli gizli bir teşkilâtın hareket programı olduğunu, amacının Batı kabilelerini, özellikle Kureyş büyük ve orta burjuvasını birleştirerek İslâm devleti kurmak olduğunu ve bu teşkilâtın işi o kadar yolunda gitti ki İslâm'ın ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdi.²⁹⁶

Yerli gazetelerde de, Bolşeviklerin İslâm dinine karşı bakış açısını yansıtan birçok makale yayımlanıyordu.²⁹⁷ Bolşevikler dine karşı düşüncelerini yazmakla bitirmedikleri gibi dini kuruluşları yok etmek için Allahsızlar Cemiyeti kurarak din aleyhinde yüzlerce, belki binlerce gazete ve makaleler yazıyorlardı.²⁹⁸

---

²⁹³ Çağatay, "Bolşevikler Nazarında İslâm Dini ve Onun Zuhuri," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Ağust 1933), s. 25–26.

²⁹⁴ Çağatay, "Bolşevikler Nazarında İslâm Dini ve Onun Zuhurî," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 27.

²⁹⁵ Oliver Roy, a.g.e., s. 90.

²⁹⁶ Çağatay, a.g.m., s. 26. (Bolşevik yazarlardan Hekimof denen kişi Tatarca *İslam'ın Ortaya Çıkışı* adlı kitaptan bu teşkilat üyelerini isimlerini veriyor. 1. Ebubekir: Orta eğitilmiş, 2. Osman: Yüksek eğitilmiş, 3. Abdurrahman Afv: Yüksek eğitilmiş, 4. Abbas Ebu Talib: Orta eğitilmiş, 5. Hadice: Orta eğitilmiş, 6. Zabir Avam: Orta eğitilmiş, 7. Talha Abdullah: Orta eğitilmiş vesaire. Muhammed Ali İslâm da bu teşkilâtın üyesiydi.

²⁹⁷ C. Naumof, "Tenkid ve Kitabiyat," *Revolutsiyoneri Vostoka*, sayı 3–4 1932, s. 325–339. *Revolutsiyoneri Vostoka* gazetesinin 1932'de çıkan 3–4. sayısında çıkan bir makaledeki tanım, Bolşeviklerin İslâm dinine karşı bakış açısını tam olarak yansıtıyordu. "İslâm bir din siyaseti olarak VI. ve VII. yüzyıllarda o zamanki Arabistan'ın sosyal-ekonomik esasları üzerinde, okur-yazar burjuvanın ideolojisi şeklinde ve onun elinde çalışkan kitlenin istismar silâhı ve halk için zehir olarak ortaya çıkmıştır."

Sonradan hükümet ve Parti güçleri ile de dine karşı saldırıya geçerek diyanetli görünen Sovyet vatandaşları çeşitli uygulamalara maruz kalıyorlardı.²⁹⁹

Bolşevikler tarafından yıkılan mescit ve medreseler sayıca az değildi. Gerekçe olarak örneğin; Türkistan'da mescitte namaz kılan Müslümanlar dışarı çıkarılarak, imamların "halkını hükümet aleyhine doldurmak için topladı" şeklindeki "suç"ları gösterilebiliyordu. Özellikle Türkistan köylerinde yürütülen dinsizlik propagandası, bir kısım Müslümanlarla kızıl askerleri karşı karşıya getirerek kanlı hâdiselere sebep oluyordu.³⁰⁰ Ayrıca, Türkistanlıların kutsal günlerinde, örneğin Kurban Bayramı münasebetiyle Türkistan şehirlerindeki resmi Allahsızlar Teşkilâtı'nın, dinsizliği telkin eden çıkışları oluyordu. Türkistanlı işçilerin, kolhozcuların veya memurların yanında kurban ve oruç hayatına karşı propagandalar yürütülerek, Taşkent ve diğer şehirlerde çıkan Türkçe gazetelerde "Din ve Hayata Bakış" başlıklı sütunlar açılarak bu sütunlarda, Allahsızlık'ı, dinsizliği teşvik edici makaleler basılıp dağıtılıyordu. Bunların yanı sıra Türkistanlı işçiler ve memurlar, bayram günlerinde ailelerin yanına gönderilmeyerek çalışmaya mecbur bırakılıyorlardı.³⁰¹ *Yaş Türkistan* yazarı Tahir Çağatay, bu uygulamaların temelinde, Bolşevik memurların bireysel davranışlarının yanında, aslında komünizmin kendisinin olduğunu ve bu uygulamaların, Lenin veya Leninciler tarafından dine karşı verilen emirlerin yerine getirilmesi olduğunu düşünüyor.³⁰²

---

²⁹⁹ Çağatay, "Bolşevikler Nazırında İslâm Dini ve Onun Zuhuri," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 24–27. Aynı konu ile ilgili olarak bkz. Taşbalta, "Sovyet Türkistanı'ndaki Yırlı İşçiler Turmuşundan Bir Safha (Bir Muhacir Mektubu)," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 28–32. 1933 yılında Türkistan'dan dört kişi ile birlikte kaçan bir muhacir yazdığı mektupta, Türkistanlı işçilerden birinin, çalışma saatinde namaz kıldığı şeklinde iftiraya maruz kaldığını, sekiz ay hapse mahkûm edildiğini, iki ay yatıp çıktığını, bundan sonra iki yıl demir yollarında çalıştığını, çalışıp didinip eşi ve çocuğu için bir ekmek aldığını anlatıyor. Bir gün kooperatif başkanının yanına gittiğini, bu kişinin kendisini Şehir Şurası'nın yanına gönderdiğini, burada üç üye bulunduğunu, bunlara durumunu anlattığını, 15 yıldan beri çalıştığını söylediğini, cevap olarak kendisine; "sizler her gün 5–6 somge çalışsanız bizler her gün için 3 somgeye çalışıyoruz, çaremiz yok, bizde olsa size verirdik, çocuklarınız aç ise hükümete bildirin" denildiğini ifade ediyor ve devam ediyor. Bir gün kendisine 900 somluk vergi geldiğini, yetkililere başvurduğunda, hükümete yardım edileceğini, 4–5 gün sonra hükümet tarafından kişilerin gelerek kendisini Bölge Komünist Partisi'nden çağırıldıklarını söyleyerek eline bir kâğıt verdiklerini, daha sonra gittiğini ve kendisine namaz hane sahibi olduğu için vergi ödemesi gerektiğini söylediklerini, bu kadar vergiyi ödeyemeyeceğini söyleyince kendisine bundan sonra namaz kılmamasının söylendiğini ve birkaç gün sonra evini barkını gasp etmek suretiyle vergiyi aldıklarını, on beş yıl çalışmanın sonucunun bu olduğunu, dindar kişilerin halinin çok kötü olduğunu belirtiyor. Ayrıca bkz. A. "Türkistan'da Din Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 28–32.

³⁰⁰ "Türkistan Mescitleri," *Yaş Türkistan*, sayı 7–8 (İyul 1930), s. 48.

³⁰¹ Türkistan Haberleri: "Hüdasızlar Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Temmuz 1935), s. 37.

³⁰² Çağatay, A.g.m., s. 27.

Sovyet Türkistanı'nda, 1925 yılının Nisan ayında Moskova'da, Sovyet Rusya'daki Bütün Allahsızlar Teşkilâtları'nın I. Kurultayı yapılmıştı ve Kurultay kararları kısa sürede uygulamaya konulmuştu. Türkistan'da 1930 yılına gelindiğinde fazla mescit kalmamıştı. Tarihi medreselerin ve mescitlerin önemli bir kısmı komünist kalıplarına yaklaştırılmıştı.³⁰³

Yaş Türkistan'da Mustafa Çokayoğlu, 1933 yılında Buhara'da kesin olarak bilinen 360 mescit ve medreselerden, 60'ının kaldığını, Türkistan'ın diğer yerlerindeki mescit ve medreselerin durumunun da farksız olmadığını belirtiyor.³⁰⁴ 1933 yılına gelindiğinde, Sovyet hükümetinin dine karşı “Din, halklar için zehirdir” şiarından hareketle Sovyet ülkesinde mescit ve ibadethaneleri Allahsızlar Derneği'ne dönüştürmek amacıyla kurulan teşkilâtların³⁰⁵ faaliyetleri yasaklanarak mevcut mescit ve medreselerin % 80'i kapatılmıştı. Kapatılan mescit ve medreselerin binası okul, yatakhane, kulüp, sinema, müze veya tiyatro binasına dönüştürülerek, duvarlarına Bolşevik önderlerinin resimleri asılıyordu. Kulüplere Lenin'in heykeli dikilerek, heykelin önündeki masaya Lenin'in hayatı ve faaliyetlerine ait resimler, kitaplar konularak, "Lenin köşesi" düzenleniyordu. Mescitlerin duvarlarına, Lenin, Stalin, Kalinin, Voroşilov, Marks, Engels, Feyzulla Hoca, Ahun Babaoğlu gibi komünist liderlerin portreleri yapıştırılarak, ortaya konulan masanın üzerinde çeşitli konulardaki kitapları ve gazetelerdeki yazıları sergileniyordu.³⁰⁶

1938–1939 yıllarında Sovyet hükümeti tarafından dine karşı yürütülen siyasetin şiddeti daha da artmıştı. Özbekistan ve Tacikistan'da İslâm dini propagandası yaptıkları hatta komsomol arasında kendilerine taraftar kazandıkları gerekçesiyle Hokand'da mahkemede yargılananlardan bir kısmının öldürülmesine karar verilirken, kalanlara ise 10 yıl hapis cezası verilmişti.³⁰⁷

Abdulşüküroğlu Rüstem adında bir Türkistanlı komünist, makalesinde, Parti olarak "din halk için afyondur" şiarıyla Sovyet memleketinde din

---

³⁰³ “Nazır Türkulof Cengâver Hüdâsızlar Başluğı,” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 37.

³⁰⁴ A.g.m., s. 30-32.

³⁰⁵ “İmansız Hacı,” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 37–38.

³⁰⁶ “Türkistan'ın Mescid ve Medreseleri Halinden [Meşhed'den],” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 29–32.

³⁰⁷ “Din Üçün Kurban Bolganlar,” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Sintabr 1935), s. 39–40.

temellerinin yok edilmesi için çok çalıştıklarını itiraf ediyordu.³⁰⁸ Parti Merkezi Komitesi'nin kararının çıktığı şehirlerde ve reyonlarda Hüdâsızlar Birliği'nin çalışmaları canlanmıştı, ayrıca mücadeleci Hüdâsızlar Birliği'nin teşkilât bürosu 1938 Kasım ayında yeniden düzenlenerek faaliyetlerini arttırmıştı.³⁰⁹

Parti merkezi de 28 Şubat 1938 yılında çıkardığı kararı ile dine karşı birçok tedbir almıştı. Din karşıtı propagandist yetiştirmek üzere 2 aylık kurslar açmıştı. Ancak mollalar ve din adamları, seçimlerin yaklaşmasına doğru dini faaliyetlere başlamışlardı. Özellikle bu durum Sovyetler Birliği Yüksek Sovyet'i seçimleri yaklaştığında çok net olarak ortaya çıkmıştı. Uzun süredir kapalı olan mescitlerin açılması için çalışmalara başlamışlardı.³¹⁰ Sovyet Meclisi seçim zamanında din adamlarının propagandalarına da izin verilmişti. Dolayısıyla milliyetçilerin ve din adamlarının etkisi 1939 yılında oldukça artmıştı.³¹¹

Özbekistan'da 12–13 yaşlarındaki kız çocukların okullara gönderilmedikleri, sokağa çıkarken çarşaf ve peçe ile gezdikleri bu dönemde, cumhuriyet merkezlerinde bazı Sovyet temsilcilerinin İslâm ananelerinin halk içinde uygulanmasına yardım ediyorlardı. Örneğin; Kazakistan'ın bazı reyonlarında molla ve eski tabiplere dini ve tabiplik görevini yerine getirmek için hükümet tarafından resmi izin verilmişti. Kolhozcu çiftçi halkın, hatta komsomol (Komünist Gençler Birliği) dîni bayram günlerinde işlerini bırakarak bayramlaşıyorlardı. Bütün Türkistan Cumhuriyetleri'nde din adamlarının, müzeleri ziyaret etmek için giden cemaati toplayıp gizli namaz kıldırarak, rastlanılabılır durumdu.³¹²

1939 yılında Bolşevikler, Türkistan'ın merkezî şehirlerindeki Allahsızlar Teşkilâtı'nın sayısını arttırdıkları gibi üye sayılarını da arttırmışlardı.³¹³

---

³⁰⁸ "Dine Karşı Propaganda-Partili ve Partisiz Hemi Bolşeviklerin İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (Ağustos 1938), s. 70–73. (*Kızıl Özbekistan*'ın 18.4.1938 tarihli sayısında)

³⁰⁹ "Hüdâsızlar Mecmuası," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Sintabr 1938), s. 1. Aynı makalede, *Kızıl Özbekistan*'ın 12 Haziran 1938'de basılan sayısında yer alan bir habere göre; Özbekistan'daki Allahsızlar Teşkilâtı'nın merkezi bürosu 6 Haziran'da *Özbekistan Allahsızları* denen bir gazete çıkarmaya başlamıştı. Ayda 3 kez çıkarılan derginin ilk sayısında "Dine Karşı Mücadele Fevriyanındaki Zıyançılık Akıbetlerini Bitirin", "Din Sanat Düşmanı", "Hayatın Galip Çıkışı", başlıklı makaleler ile Allahsızlık hareketine dair çeşitli haberlere yer veriliyor.

³¹⁰ a.g.m., s. 72.

³¹¹ A.g.m., s. 38.

³¹² a.g.m., s. 38.

³¹³ "Türkistan'da Dinsizlik Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (Nisan 1939), s. 1.

Türkistan'ın Özbekistan kısmına bakan 56 reyonda Hüdâsızlar Birliği'nin teşkilât bürolarının düzenlendiği 2.209 Hüdâsızlar Birliği'nin 1.440 üyesi bulunuyordu.³¹⁴ Türkistan'ın diğer yerlerinde yaşıyan yerli halka oranla Özbekistan halkının dini hassasiyetlerinin daha yoğun olduğunu düşündüğümüzde, halkın nefretini kazanmış olmalı ki, artık Türkistan işçilerinin kendi istekleriyle çalışıp, kendi ürünlerini istedikleri gibi satıp, yurtlarını kurtarmak ve Bolşevikleri kovup çıkartmak arzusundaydılar.

Kutsal mabetlerinin, çayhane, şirahane, zinahaneler olup, Ruslara yatak olmasına dayanamayan Türkistanlılar, komünist tarzda eğitilen Türkistanlı gençler, harab edilen Cengiz ve Timur eserlerini onarmak istiyorlardı.³¹⁵ Zira Türkistan toprağı, Türk tarihinin her dönemindeki eserleri barındırıyordu. Oluşturulan medeniyetin bir kısmı göz önüne alındığında tarihi eserlerin birçoğunun korunduğu, ancak bunların çoğunun Türk tarihinin son dönemine yani Müslümanlık dönemine ait olduğu bilinmektedir. Bu eserler zaman geçtikçe ya kendiliğinden bozulmuş ya da bakımsızlıktan dağılıp yıkılmışlardı.

Tüm bu uygulamalar; kolektivizasyon, pamuk ekinciliği, tasfiyeler ve yeni bir ideolojik modelin dayatılmasıyla toplumun bütünü yeniden tanımlanmıştı. Siyasal amaçla yaratılan uluslar; yeni sınırlar, kurumlar, dil, edebiyat, tarih ve etnografya ile donatılmışlardı. 1917 Şubat İhtilâli ile ümitlenip ardından yaşanan hayal kırıklığı, ardından 1917 Ekim İhtilâli ile dayatılan reformlar, Türkistan'da uzun yıllar sürecek mücadelenin habercisi olmuştu.

8. Sovyet Politikalarına Tepki: Basmacılık

1917 Şubat İhtilâli, Rus olmayan halkların aydınlarını ümitlendirmişti. Bolşeviklerin, Rus olmayan halkların kendi geleceklerini belirleme haklarını tanıyacaklarını, hatta Rusya'dan ayrılıp bağımsız devlet kurmalarına izin vereceklerini, dini ve milli kuruluşlarına hürmet ve riayet edeceklerini, Çarlık zamanında zorla ellerinden alınıp Rus muhacirlerine verilen yerlerin geri verileceğini vaat etmeleri, Türkistan'da mili bütünlük kurulması yönündeki girişimlere hız kazandırmıştı. Ancak Bolşevikler, Türkistan'da yönetimi ele geçirince, Türkistanlıları ülke merkez idarelerinden ziyade daha alt kademelerde

---

³¹⁴ A.g.m., s. 71-73.

³¹⁵ "Türkistan'da Dinî Ananelerge Hücüm," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 25.

görevlendirmişlerdi. Çarlık Rusyası döneminin politikası olan Türkistan'a muhacir getirme siyasetini devam ettirerek, Türkistan'da Rus nüfusun yerli halk aleyhine artması, yerli halkın dini hassasiyetlerinin göz ardı edilmesi gibi³¹⁶ değişimler, Türkistan'daki olumlu havayı değiştirerek, farklı bir döneme geçilmesine neden olmuştu.

Hokand Muhtariyeti (1917–1918), Türkistan halkına, Sovyet hükümeti tarafından yaratılan toplumsal, iktisadî ve millî çıkmazdan kurtulma ümidi vermişti. Türkistan Muhtariyet Hükümeti'nin merkezi olan Hokand şehrinin, 31 Ocak 1918 günü Birleşik Bolşevik ve Ermeni Taşnak güçleri tarafından dağıtılıp, halkın önemli bir kısmının öldürülmesi³¹⁷ bölgedeki atmosferi büsbütün değiştirmişti. Ülkenin her tarafında galeyan başlamıştı. Açlık, işsizlik başta olmak üzere ekonomik ve toplumsal sıkıntılar, şiddeti günden güne arttırmıştı ve halk dehşete kapılarak birçok yerde isyan etmeye başlamıştı.

Milli mücadele Hokand'da yürütülürken, gözle görülür bir hedefi vardı; çünkü muhtariyet, siyasî bir girişimin sonucuydu. Ancak hükümetin yıkılıp Hokand şehrinin Bolşeviklerin eline geçmesi ile birlikte bu hedef de yok olmuştu.³¹⁸ Hokand Muhtariyeti'ni yıkıp, Türkistan'ı yeniden istilâ eden Rus kuvvetlerine karşı mücadele, siyasî bir zeminden ayrılmıştı artık. En azından uzun bir süre yeni bir hükümet kurmanın imkânsızlığı, isyanı tam manasıyla fitillemişti. Dini hassasiyetleri ön plânda olan yerli halktan kişilerin girişimiyle başlayan silâhlı mücadele, Bolşeviklere karşı yürütülen, en önemli, belki de en etkili isyan olan Basmacılık isyanını ortaya çıkarmıştır.³¹⁹ Hokand'da başlayan direniş, 1921–1922 yıllarında Doğu Buhara'da devam etmiştir.

Bolşeviklerin "talan eden", "yağmalayan" "haydut" anlamlarında kullandıkları Basmacılık, Türkistan milli hareket tarihinde, önemli yer tutan, isyan

---

³¹⁶ "Rus Diktatörlüğü Bayramı Biz Üçün Milli Bir Matem Künidir," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 1–4.

³¹⁷ "Türkistan Milli Hareketindeki Büyük İki Hadisenin Yıldönümü (1918-Fibral–1939)," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 2-8. Aynı konuda bkz. "Basmacılık... (1918 – 1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Fibral 1933), s. 2–6. Bolşevikler, Basmacılık direnişinin doğmasını farklı sebeplere bağlıyorlardı. Onu Avrupa emperyalistlerinin kuşkusunun eseri olarak görüyorlardı. Bu konuda bkz. "Türkistan Milli Hareketindeki Büyük İki Hadisenin Yıldönümü (1918-Fibral–1939)," s. 2-8.

³¹⁸ "Kemçiligimizi Bitirmek Galibiyet Yolıga Tüşmek Dimekdir," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 2–8.

³¹⁹ "Sovyet Hükümeti'nin 21 nci Yıllığı Münasebetiyle 1917–1938," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 5–10.

dönemidir. E. H. Carr: "Hokand'daki hükümetin dağıtılması ardından dağlarda, esas itibarıyla eşkıyalıkla geçinen, yasa dışı serüvenci çetelere bölge halkınca verilen ad" şeklinde tanımlıyor.³²⁰ "Timuroğlu" mahlâsıyla yazan *Yaş Türkistan* yazarı; bu hareketin talancılık olmadığını, bir hedef doğrultusunda, siyasî bir millî hareket olduğunu ifade ederek, hareketin, "Türkistan'ın yabancı hâkimiyetine karşı çıkması" anlamına geldiğini, keskin bir dille öne çıkarıyor.³²¹ Bir diğer *Yaş Türkistan* yazarı ise "Basmacı" sözünün "mücahit", hareketin ise "ihtilâl hareketi" anlamına geldiğini söylüyor.³²² *Yaş Türkistan*'da yer alan bir başka makalede de; Türkistan'daki Rus proletarya hâkimiyetine karşı "genel halk hareketi ruhu ve karakterini taşıyan bir isyan" olarak tabir ediliyor.³²³ Veya "ezilen halk kitlesinin zalimlere karşı düşmanlık duygusunun bir ilânı" olarak tanımlanıyor.³²⁴ Sovyet hükümeti ise Basmacılık hareketini, "dış düşmanlar (kısmen İngiltere) tarafından yaratılan sadece sınıfı (burjuvazi) bir hareket" olarak görüyordu.³²⁵

Basmacılık, modern savaş yöntemlerinden haberi olmayan Türkistanlı köylülerin en eski savaş yöntemiydi. Hareketin içinde aktif olarak yer alan kişiler, Rusların Türkistan politikasını içine sindiremeyen yerli halktan kişilerdi; esaret altında yaşamaktansa, dağa çıkarak, eşkıyalığı tercih eden gruplardan oluşuyordu.³²⁶ Sovyet hükümetinin kolhoz, pamuk ve diğer alanlardaki politikaları yüzünden, maddî varlığı tehlike altında, çaresiz, ümitsiz kalan halkın isyanıydı bu.

Basmacı liderlerine "Korbaşı" deniliyordu.³²⁷ O dönemde "güvenlik görevlisi" veya "savunma komutanı" anlamında kullanılıyordu.³²⁸ İlk dönem liderleri arasında, Bolşevikler tarafından dağıtılan Hokand hükümetinin görevlileri

---

³²⁰ E. H. Carr, *Bolşevik Devrimi (1917–1923)*, (Çev: Orhan Suda), cilt I, İstanbul: Metis Yayınları, 2012, s. 304.

³²¹ Timuroğlu, "Türkistan'da İnkılâb Devri," (Bir *Yaş Türkistan*çının Hatıra Defterinden Basmacılık Hareketi Tarihiğe Dair Notlar II), *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 9–14.

³²² Canay, "Basmacılık Togrısında," *Yaş Türkistan*, sayı 3–4 (Fibral-Mart 1930), s. 5–9.

³²³ "Kuzgalıştan Kuruluşga (İsyandan Teşkilâtge)," *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 1–7. Basmacı Hareketi, Rusya'da Türkistan'ın istiklâli için faaliyet gösterenlerin millî ayaklanmalarına verilen genel isimdir. Bkz. Abdülkadir Donuk, "Basmacı Hareketi," *DİA*, c. 5, İstanbul, 1992, s. 107–108.

³²⁴ "Kuzgalıştan Kuruluşga (İsyandan Teşkilâtge)," *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 1-7.

³²⁵ "Basmacılık... (1918 – 1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Fibral 1933), s. 2–6.

³²⁶ Başkarma, "Basmacılık," *Yeni Türkistan*, sayı 8 (Mart 1928), s. 11–16.

³²⁷ Korbaşılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Bademci, 1917–1934 Türkistan Milli Hareketi Korbaşılar ve Enver Paşa, İstanbul: Ötüken Yayınları, cilt I, 2008, s. 408–440.

³²⁸ Canay, a.g.m., s. 6-7.

bulunuyordu. İlk lideri, Hokand şehir idaresi tarafından güvenlik görevlisi olarak tayin edilmiş olan Ergeş'ti.³²⁹

Hokand'da başlayan isyan, çok geçmeden bütün Fergana'ya dağılmıştı. Türkistan'ın birçok yerinde isyancı gruplar oluşturulmuştu. Hokand dışına yayılmasında belli bir sistem ve düzen olmaması (ne milli birlik, ne siyasî ne de askeri birlik) hareketin en zayıf noktasıydı. Her korbaşının kendi grubu üzerinde tamamen serbest hareket etmesi, liderler arasındaki rekabet gibi sebepler, hareketin gücünü baltalayan sonuçlar doğurmuştu. Örneğin, milli hareket Hokand'da başladığında bütün korbaşılar, Ergeş'i lider olarak görüyordu ve onun öncülüğünde harekete geçiyorlardı. Hareket Hokand sınırlarını geçince, Ergeş'in, Mergilan şehri korbaşısı Muhammed Emin (Bek)³³⁰ Andican şehrinde Zahirüddin (Bek)³³¹ gibi rakipleri ortaya çıkmıştı. Ne Ergeş'in ne de Muhammed Emin (Bek)'in, hareket için kat'i ve siyasî bir çizgileri veya programları vardı. Ancak hareketin ilk dönemlerinde, grupları bir araya toplama nüfuzuna sahiplerdi. Ergeş, Hokand Şehir İdaresi tarafından güvenlik görevlisi olarak tayin edildiğinde, Muhammed Emin (Bek) Mergilan'da korbaşı idi. Ergeş, muhtariyet hükümetinin Bolşevikler tarafından dağıtılıp, Hokand şehrinin yıkılması ile muhtariyetçilik fikrini savunmaya başlamıştı. Aynı şekilde, Muhammed Emin (Bek) de "çiftçinin elindeki son ekmeğini alan" Bolşevik güçlerine karşı mücadele etmek gerektiğini savunuyordu. Çok uzun süre geçmeden bu iki korbaşı, liderlik hırslarından kaynaklanan sebeplerden çekişmeye başladılar.³³² 1919 yıllarında Ergeş ile

³²⁹ Canay, a.g.m., s. 5-6. Ergeş, Çarlık Rusyası döneminde Sibiry'a sürgüne gönderilmişti. 1915 yılında oradan kaçarak Fergana vadisinde Gerbaba'da hareketin liderliğini yapmıştır. Mergilan korbaşısı Muhammed Emin Bek ile olan mücadelede Rusların desteğiyle karşı tarafı mağlûp etmişti. Bu konuda bkz. Başkarma, "Basmacılık," *Yeni Türkistan*, sayı 8 (Mart 1928), s. 11. Ergeş korbaşı, kendini Fergana'da Han ilân ederek "Emîr-ül İslâm" olarak atamıştı. Bkz. Mirza Azmi, "Türkistan Basmacılık Hareketi Devrinden Bir Hatıra (Korbaşı Muhammed Emin Bik Kanday Kılıb Öldürülen)," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 6-12.

³³⁰ Ergeş ile birlikte aynı dönemde (1915) Sibiry'a'da sürgündeydi. Bkz. Başkarma, "Basmacılık," *Yeni Türkistan*, sayı 8 (Mart 1928), s. 11. 1918 yılında Mergilan korbaşısıydı. Ergeş ile mücadeleyi kaybetmişti. 1920'de Sovyetlerin hizmetine girmişti. Bkz. Timuroğlu, "Türkistan'da İnkılâb Devri," (Bir *Yaş Türkistan*çının Hatıra Defterinden Basmacılık Tarihiğe Dair Notlar III) *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 17. Hokand'da Ergeş dışındaki korbaşılar arasında; Muhammed Emin Bek, Halhoca, Mahkemhacı, Şir Muhammed, Parpi, Aman Pehlivan, Rahmankul, İslâm, İş Muhammed, Ahundcan Zahirüddin Bek korbaşılar başı çekmektedir. Bütün Fergana ülkesi partizan savaşı meydanına dönmüştü. Bkz. Mirza Azmi, "Türkistan Basmacılık Hareketi Devrinden Bir Hatıra (Korbaşı Muhammed Emin Bik Kanday Kılıb Öldürülen)," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 6-12.

³³¹ Fergana'nın Andican şehrinde sorumlu korbaşı. Sonradan Afganistan'a iltica etti. 1935 yılında Kâbil'de öldü. Bkz. "Zahirüddin Korbaşı'nın Ölümü," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (Nisan 1935), s. 31-32.

³³² Ergeş-Muhammed Emin Bek tartışmalarının olduğu zaman, Fergana'da Şir Muhammed Bek, Halhoca, Mahkem Hacı, Rahmankul, Aman Pehlivan, Mahileddin Bek ve diğer birçok korbaşılardan her biri, bu hareketi özgün bir biçimde idare etmekteydiler. Timuroğlu, "Türkistan'da İnkılâb Devri," (Bir *Yaş Türkistan*çının Hatıra Defterinden Basmacılık Tarihiğe Dair Notlar III) *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 17.

Muhammed Emin (Bek) güçleri arasındaki mücadele, Bolşeviklerin işine yaradı. Bu güçler arasındaki mücadelede, Muhammed Emin (Bek)'in güçleri zayıf düşürüldüğü gibi Ergeş'in teşkilatı da dağıldı. Hatta bu mücadele sonunda Ergeş amacından vazgeçerek Sovyet hükümeti hizmetine girmeyi kabul etti.³³³

İki korbaşı arasındaki çekişmeler ve anlaşmazlıklar sadece hareketin içindekileri değil, Türkistan milli hareketi ile ilgilenen herkesi endişelendirmişti. Bu durumu toparlamak, Bolşeviklerin eline geçen kozu almak için birtakım tedbirler alınsa da bir işe yaramamıştı. Ergeş'i bertaraf edip gücü elinde toplayan Muhammed Emin'in, kısa bir sürede bütün Fergana sokaklarını kendi kumandası altında toplayarak bir teşkilât haline getirmesi de olumlu bir sonuç vermemişti. Çünkü Muhammed Emin (Bek), bu mücadeleyi Ruslardan aldığı destekle kazandığına yönelik şüpheleri arttırmıştı.³³⁴ 1920 sonbaharında Bolşeviklerin hizmetine girmeyi kabul etmesi bu durumu şüphe olmaktan çıkarmıştı.³³⁵

Ardından, hareketin başına korbaşı olarak Şir Muhammed (Bek) geçti. Bu arada Sovyet hükümeti Muhammed Emin'i konuşması için Şir Muhammed'in yanına gönderdi. Muhammed Emin giderken, yolda Halhoca'nın eline geçirildi ve öldürüldü. Vaktiyle kendini ön plâna çıkarmak için Ergeş'i ortadan kaldıran Muhammed Emin, Sovyet ajanı sıfatıyla arkadaşları tarafından öldürülmüştü.³³⁶

Yaş Türkistan yazarlarından Tahir Çağatay, Basmacıların nüfuz alanlarında her şeyden önce Ceditçilerin olduğunu ve onlara karşı düşmanlık duygusu beslediklerini ileri sürüyor ve özellikle Fergana Basmacıları arasında Ceditçi aleyhtarlığının vahim bir hal aldığını, Fergana'da seçim listeleri asıldığında, gençlerin, Ceditçilerden yana tavır sergilediklerini ifade ediyor.³³⁷ Basmacılık tarafına aydın kesimden kimse yanaşmadığı için hareketin modern anlamda siyasî bir liderden mahrum bir şekilde devam etmek zorunda kaldığını,

---

³³³ Timuroğlu, a.g.m., s. 17-18.

³³⁴ Timuroğlu, a.g.m., s. 17-18.

³³⁵ Fergana Basmacıları'nın lideri olan Şir Muhammed Bek, 7 yıl boyunca Bolşeviklerle mücadele ettikten sonra Afganistan'a iltica etmiştir. Bu konuda bkz. Başkarma, "Basmacılık," *Yeni Türkistan*, sayı 8 (Mart 1928), s. 10-11.

³³⁶ Timuroğlu, a.g.m., s. 17.

³³⁷ Timuroğlu, a.g.m., s. 18-19.

zamanla Basmacı güçler arasında, aydın kesimden, Basmacılık hareketinin siyasî yol haritasını belirleme işini sahiplenenlerin olduğunu belirtiyor.³³⁸

Direnişin ilk yıllarındaki Basmacılarla Türkistan'ın aydın kesimi arasındaki mesafe, 1920 yılı sonlarında Buhara'nın Sovyetleştirilmesi ile kapanmaya başlamıştı. Bu dönem, Türkistan Basmacılık hareketi tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Hareket, Fergana ile sınırlı kalmayıp, bütün ülke hareketi yolunu almaya başlamıştı. Bu tarihten sonra Türkistanlı aydınlar, Basmacılık konusuyla yakından ilgilenerek, Taşkent, Semerkant ve Buhara gibi merkezlerde gizli toplantılar düzenlemişlerdi. Siyasî yolu belirlemek maksadıyla teşkilâtlar kurmaya başlamışlardı. Mücadelenin amacı ve hedefi bu toplantılarda tespit edilmişti; tüm güçlerin kumanda heyetleri yanında bir de siyasî heyet yer alacaktı. Yani, dağlarda bulunanlar at üzerinde, gerillâ savaşı biçiminde mücadele ederken, şehirdeki kadro, siyasî amaca yönelik girişimlerde bulunacaktı. Tâbi ki, yapılan toplantılarda bu yönde bir karar alınmış değildi, ancak fiiliyatta durum böyleydi. Çünkü belli bir program dâhilinde, plânlı bir eşgüdümün sağlandığı bir zemin hâlâ oluşturulabilmiş değildi.

Maddî araçları temin edebilmek için birtakım çarelere başvurulmuştu. Milli teşkilât tarafından, Doğu Türkistan konsolosu aracılığıyla İngiltere'ye müracaat edilmesi gerektiği söylenmişti fakat bu müracaat yerine getirilememişti.³³⁹ Bu sebeple, yüzlerce Türkistan milliyetçisi hapse atılmıştı. Mahkûm edilen milli birlik üyelerinden büyük bir kısmı, çok geçmeden kaçıp gitmişlerdi. Şir Muhammed Fergana'da Bolşevikler tarafından iyice köşeye sıkıştırılmıştı. Bölgenin idaresini Mahileddin (Bek)'e bırakıp önce Buhara'ya, ardından Doğu Buhara'daki harekete fiili olarak katıldıktan sonra Afganistan'a geçmişti. Fergana korbaşları içinde davasından vazgeçmeyen kişilerin başında

---

³³⁸ Timuroğlu, a.g.m., s. 19.

³³⁹ Postaneye giden kişi yolda Bolşeviklerin eline düşmüştü. Timuroğlu, a.g.m., s. 20. Ancak bu konuya ilişkin Batı basınında daha farklı yazılara yer verilmişti. Basmacılığın, Rus kızıl kolonizatörleri ile Türkistanlılar arasındaki milli muhalefetlerden dolayı ortaya çıktığını, ayrıca Basmacıların, Afganistan'daki Buhara Emiri ve Türkistan meselesi ile yakından ilgilenen Avrupa devletlerinden yardım aldıklarının tahmin edildiğini yazmışlardı. Bu konuda bkz. Yaş Türkistanlı, "Alman Muharirlerini Türkistan Tesirâtı," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 15-21. Ayrıca Buhara'da, Halk arasında "Basmacılar Afganistan'dan yardım alıyorlar" diye haberler yayılmıştı. "Türkistan'ın Bugünkü Feci Ahvâli (Türkistan'dan Aldığımız Mektubdan)," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 32-36.

gelen Şir Muhammed'in iltica etmesiyle birlikte, Fergana Basmacılık hareketi siyasî bir lideri olmadan devam etmek zorunda kalmıştı.³⁴⁰

Enver Paşa (1881–1922) Moskova'da 1919–1920 yıllarında, özellikle Bakü'de gerçekleşen Doğu Halkları Kongresi'nden sonra bu hareketle çok yakından ilgilenmeye başlamıştı. 1921 yılında Türkistan'a geçerek hareketin başına geçmeye karar vermişti. Aralık 1921'de Türkistan'daydı. Türkistan'a geldiğinde Buhara Halk Şûrâları Cumhuriyeti yöneticileri arasında fikir ayrılıkları başlamıştı. Bu tarihten itibaren bu bölgedeki hareketin liderliğini yürütmüştü.³⁴¹ O dönemde Buhara Halk Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Osman Hoca (1878–1968) idi. Buhara hazinesi ve mallarının Bolşevikler tarafından Moskova'ya taşınmakta olduğu düşüncesinde olan Buhara yönetimi, Moskova'nın müdahalesine karşı tavır almıştı. Bu durumda Enver Paşa'nın gelmesinden memnun olan Buhara Halk Cumhuriyeti hükümet üyelerinden Basmacılık hareketine katılanlar olmuştu.³⁴² *Yaş Türkistan* editörü Mustafa Çokay, Enver Paşa'nın Türkistan'a gelerek hareketin başına geçmesini önemli bir fırsat olarak görüyordu. Ona göre; Enver Paşa, Türkistan'da Basmacılık Hareketi'nin amacına ulaşabilmesi için gerekli tüm niteliklere sahipti; her şeyden önce o, Türkistan dışından gelen bir Türk'tü ve her bir Türkiyeli Türk için Türkistan halkının önceden beri itimadı tamdı. Türkistan halkı, Enver Paşa'yı daha tanımadan seviyordu; o, Padişah'ın, Halife'nin damadı idi. Diğer yandan Osmanlı ordusunun başında bulunmuş tecrübeli bir başkumandandı.³⁴³

Bu dönemde birtakım kazanımlar elde edilmişti. Aslında bu kazanımlar, Sovyet hükümetinin, isyanı engelleyebilmek için geçici olarak verdiği tavizlerdi. Şeriat mahkemeleri yeniden (1921) kurulmuştu. Vakıf malları iade edilmişti.(1922), Müslüman ibadethaneleri dönüştürülmüştü. Milli aydınlar arasından nüfuzlu kişiler hükümet işlerine çekilmişti. Yerlileştirme siyasetinden

---

³⁴⁰ Timuroğlu, A.g.m., s. 18. Çekist Arutunov Agabekov'un hatıralarında Bolşevik ÇEKA'sının, Şir Muhammed Bey'i kendi tuzağına düşürerek öldürdüğü hakkında yazdığı belirtiliyor. Ancak yazar, Türkistan milliyetçisi olan Şir Muhammed Bey'in Çekistler tarafından üzerine atılmakta olan iftiraya inanmadıklarını Şir Muhammed'e karşı inançlarını kaybetmediklerini anlatıyor. Bu konuda bkz. *Yaş Türkistan*, “Burungu Çekist Agabekov Hatıralarından I,” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 19–21.

³⁴¹ Enver Paşa hareketin başına geçtiğinde önceki Buhara Emiri Âlim Han, Afganistan'da bulunuyordu. Enver Paşa'yı İttihat Terakkicilerden olduğu için gelecekte kendisi için tehlike olabileceğini düşünüyordu. Bu konuda bkz. M. “İbrahim Bik Lakaylı,” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 27.

³⁴² Osman Hoca, Nasri Bek ve Abdülhamid Arif gibi hükümet liderleri. Bkz. Timuroğlu, a.g.m., s. 21.

³⁴³ M. Ç. “Türkistan'ın Bahtsızlığı ve Ondaki Kurtuluş Yolu,” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibril 1932), s. 11–17.

vazgeçmek gibi birçok değişiklik yapılmıştı.³⁴⁴ Tüm bunlar yerli halkın, direnişçilere olan desteğini azaltmak içindi. Geçici olarak düşünülen bu tedbirlerle, isyanın gücü oldukça zayıflatılmıştı.

1922 yılının ilkbaharında, Türkistan'ın her tarafından gelen üyelerden oluşan Türkistan Müslümanlarının II. Toplantısı yapılmıştı.³⁴⁵ Artık bu dönemde isyan hareketi başlangıç dönemine nazaran oldukça muntazam bir hal almıştı. Her şeyden önce bütün güçler tek bir merkezden idare edilmek istenmişti. Bu dönemde milli hareketin başında Emir-i Leşker-i İslâm bulunuyordu.³⁴⁶

Enver Paşa'nın liderliği, söz konusu harekete yeni bir ivme kazandırmıştı. Bu durum, Sovyet hükümetini endişelendirmişti. Hareketin en şiddetli dönemi idi. Türkistan'ın her tarafında arka-arkaya isyanlar çıkıyordu. Sovyet hükümeti, hareketi bastırmak için bütün gücünü kullanarak, askeri güçlerini bölgeye göndermeye başlamıştı. 1922'de genel bir saldırıya geçen Ruslar, Basmacı liderlerini dağıtarak, Enver Paşa'yı aynı yıl Duşanbe yakınlarında öldürmüşlerdi.³⁴⁷ Enver Paşa, Türkistanlıların gözünde, Türkistan milli mücadelesinin yeri doldurulamayacak bir kahramanı olmuştu. Bu tarihten sonra Basmacıların büyük çoğunluğu, Afganistan, İran ve Doğu Türkistan'a iltica etmişlerdi.³⁴⁸

Basmacılar, 1927 yılının sonu, 1928 yılının başında Özbekistan'ın çeşitli yerlerinde yeniden harekete geçmişti. Kolektifleştirme politikasına olan tepkinin

---

³⁴⁴ “Kemçiligimizi Bitirmek Galibiyet Yolıga Tüşmek Dimekdir,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 3. Ayrıca bkz. Çokayoğlu Mustafa, “Bir İlimi Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'nin 14 nci Yıldönümü Münasebetiyle III),” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 4–11.

³⁴⁵ 1922 yılında yapılan Türkistan Müslümanlarının II. Toplantısında alınan kararlar İhtilâl davet eder nitelik taşıyor. Kurultay'da yabancı üye hiç bulunmuyor. Alınan kararların 8. maddesi mücadelenin amacının, Türkistan milli kurtuluşu olduğunu açık göstermektedir. Kurultay'da alınan kararın 12. maddesi ile “Müstakil Türk İslâm Cumhuriyeti” ilân edilmesine karar veriliyor. 14. maddesinde, hükümete, memleket Sovyet hükümetinden kurtulur kurtulmaz idare şeklini belirlemek için halk kurultayını toplama görevini veriyor. İsyancılar Kurultayı aynı zamanda Türkistan'da yaşayan Türkistanlı olmayan halkların, hakları konusunda da yer vererek, Türkistanlılarla aynı haklara sahip olacaklarını belirtiyor. 15–18. nci maddelerde isyancılara geniş bir demokratik haklar veriliyor. Bkz. “Bir Tarihi Vesika,” *Yaş Türkistan*, sayı 29, (Nisan 1932), s. 5–9. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Başkarma, “Türkistan Müslümanlarının İkinci Kurultayında Birilgen Kararname,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Nisan 1932), s. 9-17.

³⁴⁶ Timuroğlu, “Türkistan'da İnkılab Devri (Bir *Yaş Türkistan*çınının Hatıra Defterinden Basmaçılık Tarihiğe Dair Notlar III),” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 17–22.

³⁴⁷ “Enver Paşa'nın Şehadeti (Burungı Çekist Agabekov Hatıratı Münasebetiyle) (*Yeni Türkistan*ın 32 nci sanından),” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 28–37. Bkz. “Alman Matbuatında: “Basmaçılık Hareketi Enver Paşa'nın Şehadeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr-İyul 1931), s. 47. Bkz. Çokayoğlu Mustafa, “Merhum Enver Paşa Hakkında Hatıra Parçaları,” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932) s. 5–12. Bu konuda ayrıca bkz. “Enver Paşa (Ölümünün 17 Yıl Tulu Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul-Avgust 1938), s. 2–5. Ayrıca bkz. Merhum Enver Paşa'nın Şehadeti Yıl Dönümü,” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (İyul-Avgustos 1939), s. 56.

³⁴⁸ Timuroğlu, a.g.m., s. 22.

yansımasıydı bu. Basmacıların masum halkı öldürmeleri sonucu, Bolşevikler tekrar saldırıya geçmişti. Nisan ayında son bir hareketle, Basmacılardan Mahdum ve onun yardımcısı Sadık öldürülerek, Fergana'da Basmacılık neredeyse sonlandırılmıştı.³⁴⁹

1931 yılında, Sovyet hükümeti 18 yaşından 50 yaşına kadar olanları askere almaya başlamıştı.³⁵⁰ Türkmen Basmacılardan iki yüz güç, çöl etrafına kaçmıştı. Tecen etrafında 400 atlı Basmacı harekete geçerek, kooperatifleri basıp yemeklerini alıp gitmişlerdi.³⁵¹ Yeme içme ihtiyaçlarını çeşitli istasyonlardaki kooperatiflerden müsadere yoluyla karşılamaktaydılar. Tüm yiyecek ihtiyaçlarını toplayıp ordugâhlarına götürmek için el koyuyorlardı.³⁵² Kızıl askerler, Basmacılara karşı şiddeti daha da arttırarak, zehirli gaz kullanmışlardı. Basmacı İbrahim Bey³⁵³ başta olmak üzere, en yakın arkadaşlarından Ali Merdan Dadahov, İşan İsaHan ve diğer birçok Basmacı, Tacikistan'da Bolşevikler tarafından yakalanıp tutuklanmışlardı.³⁵⁴

1930–1932 yılları Türkistan'da, Bolşeviklerin köy (kışlak) politikası sonucunda, isyan hareketinin hızını arttırdığı yıllardı. Semerkant çevresindeki bazı köylerde Basmacılık Hareketi'nin yeniden ortaya çıkmasıyla (1932) Bolşevikler, o köylere 500 kızıl asker göndererek, bir günlük top atışından sonra hepsini tutuklamışlardı. 3 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasının³⁵⁵ yanı sıra on binlerce Türkistanlı, Rusya'nın uzak kuzeyine, Solofki'ye sürgün edilmişti.³⁵⁶ On binlerce

---

³⁴⁹ Bolşevikler, Basmacılara kimlerin yardım ettiğini bilenlerin 24 saat içinde hükümet idaresine bildirilmesini duydular. Bkz. "Türkistan Haberleri: Özbekistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ocak 1930), s. 33–38.

³⁵⁰ "Türkistanlılar Askerlikde," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 1.

³⁵¹ "Basmaçılar Hareketi: Cüneydhanoğlu [Meşhed'den]," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 41.

³⁵² "Karakum'da Basmacılık Hareketi [Meşhed'den]," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 1.

³⁵³ Canay, "İbrahim Bik Lakaylı Kalay Tutulgan İdi (Mukim Sultanoglu'nuñ Hikâyesi)," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 22–26.

³⁵⁴ "İbrahim Bik ve Yardımçıların Uşlanması," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 40. Bu konuda ayrıca bkz. "III- Basmaçılar Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 36–37. 1930 yılında Kabil'deyken Afgan hükümeti tarafından hapse atılmıştı. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. "İbrahim Bik Kamalgan," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 25. İbrahim Lakaylı'nın, Şir Muhammed ve Cüneyd Han'dan daha hararetli bir Basmacıydı. Buhara Emiri Seyd Âlim Han taraftarı olarak, kumandası altındaki güçlerle on yıldan fazla Doğu Buhara'da (Tacikistan'da) Sovyet hükümetine karşı hareket yürütmüştü. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. M. "İbrahim Bik Lakaylı," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 26–28.

³⁵⁵ Türkistan'da Kuzgalış Hareketi," (Rusça *Deni Matbuasından*) *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 26–30.

³⁵⁶ Solofki'ye sürgün edilenler arasında Ahmet Baytursun ve Mir Yakub Devlet de bulunuyordu. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Meşhed Muhbirimizden, "Türkistan'dan Kaçıp İran'ga Sığınış Devam İtmekte," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 38–40.

Basmacı da Afganistan'a iltica etmişti. Bunun yanı sıra Sovyet hükümeti de kayıp vermişti.³⁵⁷

Ekim 1933'te Karakum'da devam eden Basmacılık hareketi³⁵⁸ bastırılmayınca, Sovyet hükümeti önemli miktarda buğday karşılığında Türkmen ve Ruslardan oluşan gönüllü askerler toplayarak, Karakum'a Basmacıların üzerine göndermişti. Bu askerleri teslim alan Basmacılar, bunlardan dört bölük başkanını öldürmüşlerdi. Karakum Basmacıları'na Türkistan'dan gidip katılanların sayısı oldukça fazlaydı, gelenler arasında Rus Kazaçileri de bulunuyordu. Eskiye göre silâh bakımından biraz daha iyi olan hareketin içerisinde, Bayram Bükeoğlu ve Durdu Mürüvet gibi okçu ve keskin nişancılar da yer alıyordu.³⁵⁹

1938 yılında, Türkistan'ın Karatag taraflarında bin kişilik³⁶⁰ bir Basmacılık hareketinin başladığına ilişkin, *Yaş Türkistan* idaresine gönderilen bir mektup, çok seyrek de olsa, direnişin olduğunu gösteriyordu. Esasında, Basmacılık Hareketi'nin 1922'den sonra oldukça zayıfladığını söyleyebiliriz. Sovyet politikası Türkistanlılar bakımından sertleştiğinde zaman zaman nüksediyordu ancak yukarıda da bahsettiğim gibi Bolşeviklerin bir iki günlük karşı saldırısıyla kısa sürede bastırılıyordu.

İsyan biçiminde ortaya çıkan Basmacı Hareketi direnişçilerinin, ilk dönem (1918–1920) plânları arasında mücadele etmek yoktu. Ayrıca mücadelenin amacına yönelik birlik de mevcut değildi. Direnişçilerin birçoğunun, Sovyet hükümetini kovma isteği dışında bir amacı yoktu. Kendi aralarında anlaşamayan bir gücün Sovyet hükümeti açısından bir zorluk taşımadığı da aşikârdı. Bazen isyancıların yanında yer alıyor gibi görünerek, gruplar arasındaki mücadeleyi ateşleyip hareketi yönlendiren Bolşevikler, bu mücadeleyi kendi lehlerine

---

³⁵⁷ Bu makale, Türkistan'dan kaçıp Afganistan'a sığınan bir Türkistanlının *Yaş Türkistan* idaresine gönderdiği 10.9.35 tarihli mektupta yazılanları içeriyor. Kendisinin de sürgün edilenler arasında olduğunu, Kuzey Kafkasya'ya sürgüne gönderilen Türkistan çiftçilerinin çoğunun 1932–1933 yıllarında, açlıktan helâk olduklarını anlatıyor. Bkz. “Türkistan'da Vaziyet,” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 42–45.

³⁵⁸ Buradaki hareketin lideri Durdu Mürüvet. Bkz. “Karakum'da Basmaçılık Hareketi,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 1.

³⁵⁹ Tecen ve Hive'den 600 kızıl asker Basmacılara karşı gönderilmişti ancak bunlar teslim olmaya mecbur kalmışlardı. “Basmaçılık [Meşhed'den],” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 41.

³⁶⁰ Mektupta; Türkistan'ın Karatag taraflarında bin kişilik bir Basmacılık hareketinin başladığı, 300'e yakın kişinin Duşanbe (Stalinabad) ceza evinden kaçan Türkistanlılar olduğu belirtiliyor. Bkz. “Türkistan'da Basmaçılık,” *Yaş Türkistan*, sayı 101 (Nisan 1938), s. 58.

dönüştürmeyi çoğu zaman başarmışlardı. İsyân süresince, maddî-manevî bütün gücü elinde bulundurmuşlardı.

Birbirine bağılı olmayan mahalli çıkışlar ile Türkistan'da bulunan gücün esarettten kurtulması mümkün olamazdı. Türkistan Milli Hareket Birliğı'nin kurulması ve bu birliğin, milli ve bağımsız Türkistan'ı kurması gerektiğı hissi yavaş yavaş uyanmaya başladığında ise zamanın geçmiş olduğı anlaşılımişti.

Hareketin başındaki liderler -Ergeş ve Muhammed Emin korbaşılar- milli mücadele hedefini iyi anlayan kişiler değillerdi. Bolşeviklere karşı düşman olan halkın bir kısmı, belli bir yol haritası olmayan bu kişilerin arkasından gitmek zorunda kalmıştı. Liderler arasında birliğin olmaması, bütün hareket için ortak bir merkezin eksikliği, her idarenin kendi başına hareket etmesi gibi, milli şuur eksikliğinden kaynaklanan unsurlar, mağlûbiyetin en önemli nedenleriydi.

Basmacılık yenilgisine yönelik söylediklerimizi genel olarak iki noktada değerlendirebiliriz: Yenilginin, direnişçilerden kaynaklanmayan nedenleri (dış sebepler), bir de direnişçilerin kendilerinden kaynaklanan nedenler (iç sebepler) olarak. Dış Sebepler: 1. Askeri gücün olmaması ve savaş alanında yol gösterecek bir askerin olmayışı. 2. Silâh olmadığı gibi hiçbir yerden silâh temin etmenin mümkün olmaması. (Hokand hükümetinin Kafkas cephesinden gelen Kazaçi askerlerinden kaliteli silâh satın alma projesi vardı ama gerçekleştirilememişti.) 3. Bütün nakliyat ve muhaberat araçlarının -demiryolları, vapurlar, telgraf, telefon- tamamen Bolşeviklerin elinde bulunması. (Çabuk hareket edebilmek, savaş güçlerini cephelere zamanında ulaştırıp zamanında kullanmada Bolşevikler üstündü.) 4. Türkistan halkının açlıkla mücadele içinde olması. 5. Türkistan dışındaki Bolşeviklere karşı mücadele cepheleriyle iletişimin sağlanamaması. (Özellikle Orenburg cephesinin yardımı temin edilememişti. Sovyet hükümeti Orenburg'da hareketi bastırmak için, silâhlandırılan Rus işçileri ve Rus çiftçilerine takviye olarak 75 bin Rus askeri göndermişti.)³⁶¹

İç sebeplerden bahsedecek olursak; 1. Bolşeviklere karşı en şiddetli mücadele döneminde isyancıların merkezi olan Fergana'nın her bir yerindeki korbaşı, farklı müstakil reyonları (bölge, semt veya ilçe) yönetiyordu. Hareket'te idare birliğinin ve belli bir siyasî merkezin bulunmaması, liderlerin siyasî

³⁶¹ "Kemçiligimizni Bitirmek Galibiyet Yolıga Tüşmek Dimekdir," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 2-5.

hırslarından kaynaklanıyordu. Daha sonradan çeşitli şehirler, siyasî merkez olarak belirlenmiş olsa da sabit bir merkez belirlenebilmiş değildi.³⁶² 2. Fergana'da hüküm süren disiplinsizlik. Farklı korbaşların hâkimiyeti altında, farklı müstakil mıntıkların bulunması; Buhara, Hive, Türkmen ve diğer alanlardaki mücadelelerde birlik yoktu. Her korbaşı kendi bölgesinin mücadelesini veriyordu; bütün Türkistan'ın birliğinin gerekli olduğuna dair bilinç, halkın kendisinde de mevcut değildi.³⁶³ 1922 yılına kadar bu durum hâkimdi, bu tarihten sonra belli bir merkez ve program yoluyla ilerlemek istedilerse de olumlu bir netice alınamamıştı.³⁶⁴ Çünkü program zamanı artık geçmişti ve sonunda Basmacılık bitmişti.

Yaş Türkistan'da, Türkistanlıların milli bağımsızlığa kavuşmasının ancak güçlerinin birleştirilmesi sonucunda gerçekleşebileceğini bilmeleri gerektiğini vurgulayan Mustafa Çokayoğlu, siyasî lider ve modern hayata uygun olan bir milli program dışında uygulanacak her türlü hareketin, eski Basmacılık usulünün, Türkistan'ı, Rus Bolşevizminden, başka bir tür Rus hâkimiyetine mahkûm edeceğini ifade etmiştir.³⁶⁵

Muhaceretteki Türkistanlı aydınlar, milli mücadelenin ilk yıllarında Türkistanlıların amaçlarının birbirinden tamamen farklı da olsa Ruslarla birlikte aynı tarafta görünmek mecburiyetinde kaldıklarını belirtiyorlardı. Halkın, Müslüman olan herkesi kendine müttefik gördüğünü, ancak durum değişince, Rus Bolşevizmi'nin her bir muhalifi ve düşmanının Türkistanlılar için müttefik ve dost olması gerektiğini, ayrıca her Müslüman'ın kendileri için siyasî müttefik ve dost olması gerektiğini söyleyerek, artık dini cihâd döneminin geçtiğini, siyasî ve milli mücadelenin yürütülmesi gerektiğini savunuyorlardı.³⁶⁶

---

³⁶² Ekim 1932'de Berlin'de Osman Hoca tarafından sunulan bildiriye, Türkistanlılar ile ilgili söylemlerinde, Taşkent merkezinin Buhara'daki merkezle olan rabitasının nasıl bir durumda olduğu hatırlatılıyor. A.g.m., s. 6.

³⁶³ a.g.m., s. 6-8.

³⁶⁴ Genel milli bir merkez düşünülmüştü hatta Türkistan veya Moskova plânlar arasındaydı. Özellikle Müftü Sadreddin Han Efendi Şerif Hacıoğulları'nın rolü önemliydi Bkz. "Türkistan Milli Hareketindeki Büyük İki Hadisenin Yıldönümü (1918-Fibral-1939)," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 7-8. Ayrıca Müftü Sadreddin Han Efendi için bkz. "Müftü Sadrüddiñ Han Efendi," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 42.

³⁶⁵ Yazar, daha sonradan genel milli bir merkez yaratıldığı, onu yaratma hakkında Türkistan ve Moskova'nın düşünüldüğünü, bu noktada özellikle şimdilerde (1939) dışarıda yaşayan Müftü Sadreddin Han Efendi Şerif Hacıoğulları'nın rolünün unutulmaması gerektiğini belirtiyor. Ancak bu isyan hareketinin toparlanması için geç kalındığı söylüyor. Bkz. "Sovyet Hükümeti'niñ 21 nçi Yıllığı Münasebetiyle 1917-1938," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 5-10.

³⁶⁶ "1939 nçi Yıl," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 2-4.

Sovyet yönetimine karşı olan Türkistanlı Ceditçilerin ve Basmacıların, komünizm ideolojisi karşısında fazla şansları kalmamıştı. Bu mücadelelerde hayatta kalmayı başarabilenler de yenildiler ve dış ülkelere dağıldılar. lkelerinin içinde bulunduğu Sovyet baskısı altında, fikrî mücadelelerini yapamayacaklarını anlayan bir grup aydın Türkiye ve Avrupa'da fikrî mücadele hareketlerini sürdürdüler. Artık tek bir amaçları vardı: "Bağımsız Türkistan" mücadelesini hariçte sürdürmek. Sovyet rejimini ve Türkistan'ın içinde bulunduğu ortamı dış dünyaya anlatarak yaşadıkları ülkelerin kamuoyunu bilinçlendirmek. Bu da ancak, basın ve yayın aracılığı ile gerçekleşebilirdi.

İkinci Bölüm

MUHACERETTEKİ TÜRKİSTANLILAR'IN FİKRİ MÜCADELESİ: YAŞ TÜRKİSTAN (1929–1939)

Hokand Muhtariyeti, Buhara Halk Cumhuriyeti, Harezmi Halk Cumhuriyeti ve yıllarca süren Basmacılık Hareketi gibi girişimlerle amaçlarına ulaşamayan Türkistanlı bir grup aydın, Afganistan'dan Avrupa'ya uzanan geniş coğrafyaya dağılarak, 1920'li yılların ortalarından itibaren özellikle Türkiye'de, Bolşevizm karşıtı siyasi mücadelelerini başlatmışlardı. Bu dönemde mülteci liderler, gizli veya açık cemiyetler halinde bir araya gelerek, çeşitli gazete ve dergi gibi yayın organları çıkararak, kendilerini dünya kamuoyuna anlatmaya başlamışlardı. 1920'lerin ortalarında, Sovyetler Birliği tarafından hâkimiyet altına alınan bütün ülkelerin milli kadroları, sözcülüklerini yapan basın organlarına sahip olmuş durumdaydılar.³⁶⁷ Bu yayın organları ile Sovyetler'e karşı verilen mücadelenin potansiyel gücü haline gelmişlerdi.³⁶⁸

Türkistanlı aydınlar için 1917–1924 yılları ümitlerle ve kaygılarla geçmiştir. Bu yıllarda Osman Hoca (1878–1968), Zeki Velîdî Togan (1890–1970) ve Mustafa Çokayoğlu (1890–1941)'nin Türkistan içinde ve dışında yürüttükleri faaliyetlerin tamamı Türkistan halkının bölünmesini engellemeye yönelik girişimlerdi. Bunun için; Türkistan'ın bağımsızlık talebini dünya kamuoyu ile paylaşmak, dünyanın değişik coğrafyalarında yaşayan Türkistanlı muhacirler arasındaki iletişimi sağlamak, ayrıca Türkistan Türkleri'nin birlik ve beraberliğine vurgu yaparak, bütünlüklerini sağlamaya çalışmışlardır.

1920–1922 yıllarında lise eğitimini tamamlayan Türkistanlı gençler arasında, devlet bursuyla Taşkent, Bakü, Moskova, Petersburg, Türkiye ve Almanya'nın çeşitli okullarına gönderilenler oldu. Genç Türkistanlılar, üniversite eğitimlerini tamamladıktan sonra Türkistan ve Türkistan halkı için faaliyetlere başlayarak, Türkistan milli mücadelesine yön veren yayınlar çıkardılar.³⁶⁹

---

³⁶⁷ A.Ahat Andican, "Yurt dışındaki Türkistan Milli Hareketi'nin Sesi *Yeni Türkistan*," *Yeni Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler (1927–1931)*, İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı, 2005, s. 11.

³⁶⁸ Baymirza Hayit, *Türkistan, Rusya ve Çin Arasında*, İstanbul: Otağ Yayınevi, 1975, s. 197.

³⁶⁹ Türkistan Basın Tarihi ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Timur Kocaoğlu, "*Yaş Türkistan*'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," *Yaş Türkistan* Tıpkıbasım, İstanbul: Ayaz-Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı Yayınları, 1997, s. 13–19.

29 Haziran 1927'de İstanbul'da, merkezi Sultanahmet³⁷⁰ olmak üzere Türkistan Türk Gençleri Birliği'ni kurdular.³⁷¹ Bu birlik, Türkistan'dan Türkiye'ye gelip çeşitli üniversitelerde okuyan, öğretmenlik veya doktorluk yapan gençlerin oluşturduğu bir teşkilâtı.³⁷² Birliğin, kendine ait bir marşı³⁷³ ve bayrağı³⁷⁴ bulunuyordu.

Türkistanlı muhacirlerin bir kısmı Avrupa, bir kısmı Türkiye Cumhuriyeti'ni merkez alarak siyasi çalışmalarına başlamışlardır. 1923 yılında İstanbul'da Kafkasyalı Türkler tarafından çıkarılan *Yeni Kafkasya*³⁷⁵ dergisine katkı sağlamışlardır. Derginin kapatılması ile birlikte, aynı yıl İstanbul'daki Türkistan Milli Birliği³⁷⁶ yeni bir yayın organı çıkarılmasına karar verdi ve Türkistan'da yaşayan gençler başta olmak üzere aydın kesimi hedef kitlesi olarak

³⁷⁰ “Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Yıldönümü Bayramı,” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 50.

³⁷¹ 1924 yılında Mustafa Çokayoğlu ve Zeki Velîdî Togan'ın girişimiyle Berlin'de kurulan "Orta Asya Milli Avami Cemiyetleri İttihadı"nın adı, Bolşeviklerin Türkistan'ı bölme politikalarına karşı değiştirildi ve "Türkistan Azadlık Cemiyeti" oldu. Avrupa'daki Türkistanlıların sayısının az olması nedeniyle merkezini 1927'de Türkiye'ye taşıyan cemiyet, "azadlık" kelimesinin Türkiye Türkçesi'nde yer almaması dolayısıyla adını önce Türkistan Türk Gençleri Birliği (1927) daha sonra Türkistan Milli Birliği (1929) olarak değiştirdi. Birliğin başında Zeki Velîdî Togan bulunuyordu. Avrupa temsilciliğini ise Mustafa Çokayoğlu yürütüyordu. Bu konuda bkz. Zeki Velîdî Togan, *Bugünkü Türkîli (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981, s. 484-485. T.M.B.'nin görevleri: 1. Türkistan'ı Rus proleter hâkimiyetinden kurtarmak. 2. Türkistan'da herhangi bir Rus hâkimiyetine yol vermemek. 3. Bir an önce milli ve müstakil Türkistan Devleti'ni kurmaktır. Bkz. *Yaş Türkistan*, [Mustafa Çokayoğlu] “1935 nci Yıl Üçün Tilegimiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar1935), s. 2-4.

³⁷² Her yıldönümü açılışında, İstiklâl Marşı, sonra Birliğin marşı okunduktan sonra Meveddin Bey tarafından açılıyor. Birliğin 5. yılında (1932) başkan Doktor Salih İsmail Bey oluyor. Atatürk ve İsmet İnönü tarafından tebrik mesajı gönderiliyor. Bkz. Doktor İter, “İstanbul'da Türkistan Küni (Türkistan Türk Gençler Birliği'nin 5 nci Yılı 1927 Temmuz 1932),” *Yaş Türkistan*, sayı 36, (Noyabr 1932), s. 26-30. 1933 yılında Osman Hoca başkanlığa, Zahid Bey ise kâtipliğe seçildi. 1933 yılı itibarıyla Birliğin 60 üyesi bulunuyordu. Bu konuda bkz. Doktor İter, “Türkistan Türk Gençler Birliği'nin 10 nci Umumi Yığılışı,” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 27-32. 1929 yılında Türkistan Milli Birliği adını alıyor. Bu konuda bkz. “*Yaş Türkistan'ın Üçüncü Yılı*,” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 1-4. Ayrıca bkz. “Türkistan Türk Gençleri Birliği (VI nci Yıl Dönümü Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 6-8. Ayrıca bkz. Mustafa, “*Yaş Türkistan'ın 9 nci Yılı (1937-Dekabr-1929)*,” *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 6.

³⁷³ 1929 yılından itibaren, İstanbul'daki *Türkistan Türk Gençleri Birliği*'nin yıllık bayramında okunan marşları vardı. Bu konuda bkz. İter, "Marşımız," [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 40.

³⁷⁴ 1927 yılında Berlin'de, Mustafa Çokay, Tahir Çağatay ve Meveddin Delil gibi aydınların yaptığı bir toplantıda, Türkistan Milli Bayrağına yeni şekli verildi. Bu değişikliğin sebebi, bir önceki bayrağın renk olarak çok çeşitli olması ve karmaşık şekillerden oluşması, muhaceret koşullarında yapımını zorlaştırıyordu. Yeni bayrak, Timur devletinin kırmızı rengi ile Türkistan Cumhuriyeti'nin gök mavisi renginden oluşan zemin üzerine ay ve yıldızdan oluşuyordu. Bu konuda bkz. Abdulvahab Kara, "Türkiye'deki Kazaklar Hakkında Araştırmalar," (Ocak 2013), s. 1.

³⁷⁵ 26 Eylül 1923 tarihinde, Azerbaycanlı siyaset adamı Mehmet Emin Resulzade tarafından İstanbul'da yayınlanmaya başladı. Ayda iki kez çıkarılan dergi 1927 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmıştır. *Yeni Kafkasya* dergisi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Adem Can, "Yeni Kafkasya Mecmuası," *Bilgi*, sayı 41 (Bahar 2007), s. 109-122.

³⁷⁶ Türkistanlıların 29 Haziran 1927'de İstanbul'da Türkistan Türk Gençleri Birliği adında kurdukları birlik. 1929 yılında Türkistan Milli Birliği adını alıyor. Bu konuda bkz. “Türkistan Türk Gençleri Birliği (VI nci Yıl Dönümü Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağustos 1933), s. 6-8. Ayrıca bkz. Mustafa, “*Yaş Türkistan'ın 9 nci Yılı (1937-Dekabr-1929)*,” *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 6.

belirleyen, *Yeni Türkistan*³⁷⁷ dergisini çıkardılar. Beş yıllık ömrü olan *Yeni Türkistan*, hariçte, Türkistan milli mücadelesinin sesi oldu.³⁷⁸ Latin harfleriyle yayınlanan derginin etkinlik alanı daralınca, bu durumda Türkistan Milli Birliği, İstanbul'da, Eylül 1929'da bir toplantı düzenleyerek *Yeni Türkistan*'ın Türkiye'de yayınlanmasının devam etmesine, Arap harfleriyle yayınlanacak yeni bir dergi çıkarılmasına karar verdi. 1931 yılının Eylül ayında *Yeni Türkistan*'ın, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkileri zedelediği gerekçe gösterilerek, Türkiye'de yayınlanması yasaklanınca³⁷⁹ Türkiye ile Türkistan Türkleri arasındaki bağ da iyice koptu. İşte böyle bir ortamda, Türkistan milli kurtuluş hareketinin yeni bir neşriyatı olarak *Yaş Türkistan* doğmaya başladı.

1. *Yaş Türkistan*'ın Yayın Hayatına Başlaması

Yaş Türkistan adlı derginin çıkacağına dair ilk habere *Yeni Türkistan*'ın 24-25. sayılarında rastlıyoruz.³⁸⁰ *Yeni Türkistan*'ın kapatılmasıyla birlikte artık hariçteki Türkistan hareketinin tek sözcüsü *Yaş Türkistan* olmuştur. Merkezi, Berlin olarak belirlenen dergi, Mustafa Çokayoğlu yönetiminde çıkarılmıştır.³⁸¹ Dergi'de Mustafa Çokayoğlu'ndan sonra en fazla katkısı olan isimler Berlin'de tahsil için bulunan ve Özbek Türkleri'nden Tahir Çağatay ve Abdulvahab Oktay (İshakoğlu)'dır. Dergi'nin yazı işlerini birlikte yürütüyorlardı. Çokayoğlu bu dönemde Paris'te yaşıyordu. *Yaş Türkistan* dergisinin Paris değil de Berlin'de

³⁷⁷ *Yeni Türkistan* ile ilgili yapılan tez çalışmaları için bkz. Aysen Uslu, "Türk Matbuatında Türkiye ile Türkistan Arasında Edebi ve Fikri Münasebetler (1905–1937) (*Yeni Türkistan* ve *Yaş Türkistan* Dergilerine Göre), " Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1997. Ayrıca bkz. Tevfik Evci, "*Yeni Türkistan* Dergisi (1927–1931)," Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2006. Ayrıca bkz. Orhan Çınar, "Muhaceretteki Türkistanlıların Gözünden Orta Asya ve *Yeni Türkistan* Dergisi (1927–1931)," Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.

³⁷⁸ Tamamı 39 sayı olan derginin ilk 16 sayısı Arap harfli yayınlandı ancak Kasım 1928'de Türkiye'de gerçekleşen Harf Devrimi ile Latin alfabesine geçilince Ocak 1929 tarihinden sonra Latin alfabesiyle yayınlanmaya başlandı.

³⁷⁹ "*Yeni Türkistan*'ın Kapatılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 40. Bu konuda ayrıca bkz. Ahad Andican, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya Tarihi*, İstanbul: Doğan Yayınları, 2009, s. 468. Aynı konuda bkz. "*Odlu Yurt ve Bildiriş*'ni Kapatılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 40.

³⁸⁰ "Avrupa'da bulunan milletperver Türkistanlı arkadaşlarımızın iştirakiyle Berlin'de *Yaş Türkistan* isminde bir mecmuamız intişara başlayacaktır. Yurdumuzun istiklâl davasını bizimle beraber müdafaa edecek bu refikimizi yakında okuyacaklarını muhterem karilerimize tebşir ederiz." Bkz. [İsimsiz], "*Yaş Türkistan*," *Yeni Türkistan*, sayı 24–25 (Kasım-Aralık 1929), s. 24.

³⁸¹ Derginin 7. yılını doldurması münasebetiyle yazılan makalede, Türk-Müslüman-Asyalı olarak Batı'da çıkarılmak zorunda kalınmasından memnun değillerdi. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa, "*Yaş Türkistan*'ın 9 nci Yılı (1937-Dekabr-1929)," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 4-8. 1932 yılından itibaren *Yaş Türkistan*'ın yeni adresi Paris oldu. (Mustafa Çokayoğlu'nun Fransa'ya geçmesi ile birlikte) *Yaş Türkistan*, sayı 32 Temmuz 1932. Ayrıca 1935 yılı Nisan ayının sonunda matbaa taşınıyor. Bu konuda bkz. Başkarma, "Okuçularımız Dikkatine," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (Nisan 1935), s. 1.

çıkarılmasının nedeni, Paris'te Mustafa Çokayoğlu dışında az sayıda Türkistanlı bulunması ve Türkistanlı diğer aydınların çoğunun Berlin'de olmasıydı. Ayrıca, dergi Arap harfleriyle yayınlandığı için o dönemde Arap harfiyle dizgi yapan sınırlı sayıda matbaanın bulunmasıydı.³⁸² Fon olarak, *Yeni Türkistan* dergisinde olduğu gibi Promete Hareketi Fonu'ndan yararlanıldı. Promete Hareketi³⁸³ I. Dünya Savaşı'ndan sonra Polonya'nın bağımsızlığa kavuşması ile Polonya lideri Pilsudski'nin³⁸⁴ önderliğinde, anti-Sovyet grupları bir ara getirerek (Ukraynalı, Gürcü, Azeri, Kırım, Tatar, Başkırt gibi) başlattığı ve maddi kaynakla desteklediği bir hareketti.³⁸⁵ Mustafa Çokay'ın çalışmaları da bu hareketin fonundan destek görmüştür.

2. Derginin İçeriği

Yaş Türkistan, "Genç Türkistan" anlamına gelmektedir. Neden bu ismin konulduğuna dair herhangi bir bilgi mevcut değil, ancak Türkiye'ye okumak için gelen genç Türkistanlılar tarafından kurulan Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin bir yayını olmasından esinlenilmiş olabilir. 117 sayıdan oluşan ve 10 ciltlik bir koleksiyon oluşturan *Yaş Türkistan* dergisi, muhaceretteki Türkistan milli mücadelesinin 1929–1939 yılları arasındaki her safhasını anlamamızı sağlayacak karakterdedir. İki Dünya Savaşı arasında yayınlanmış olması, döneme ilişkin uluslar arası durumun analiz edilmesine, daha da önemlisi aynı döneme denk gelen Sovyetlerin Türkistan'ı dönüştürme politikalarının değerlendirilmesine önemli katkı sağlayacak niteliktedir.³⁸⁶

³⁸² Saadet Çağatay, *Muhammed Ayaz İshaki*, Ankara, 1979, s. 280–281.

³⁸³ Promete hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Ç. "Türk Birliği Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 7-11. Moskova emperyalizmine karşı birleşik bir cephe kurulmazsa, gelecekte de bu facia ile karşılaşabileceğinin belirtildiği makalede, "Birimiz, hepimiz için" düşüncesi ile hareket edilmesi gerektiği vurgulanıyor. Ukrayna, Kırım, Birleşik Kafkasya, İdil-Ural Türkistan'ın birleşik bir organ halini alması gerektiği, Promete cephesinin ister dışarıda ister muhacerette isterse de Türkistan'da, gerçek birleşik bir cephe halini alması gerektiği, bu şekilde mücadele edilerek kızıl emperyalizm harabesi üzerinde bağımsız milli devletler kurulabileceği ifade ediliyor. Bu konuda bkz. "Sovyet Hükümeti'nin 18 nci Yıl Dönemi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 2–4.

³⁸⁴ József Klemens Pilsudski (1867–1935): 1918–1922 yılları arasında Polonya devlet başkanlığı yapan devlet adamı.

³⁸⁵ Pilsudski hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çokayoğlu, "Mareşal Yosef Pilsudski 5. XII. – 12. V. 1935," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 29–34. Ayrıca bkz. K. "Paris'de Mareşal Pilsudski Hatırasına Bir Toplanış," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 34–35.

³⁸⁶ Tam koleksiyon bugün dünyadaki çok az sayıdaki kütüphanelerde bulunmaktadır. Mustafa Çokay, XX. ve XXI. yüzyıldaki Türk halkı sevgisinin sembolü haline gelen *Yaş Türkistan* dergisinin orijinal nüshalarını, Kazakistan Devlet Kütüphanesi'ne vermiştir.

Yaş Türkistan, 1860 makale³⁸⁷ ve 31 şiirden³⁸⁸ oluşan, 4.895 sayfalık bir külliyattır. Dolayısıyla edebî yönü çok az olan *Yaş Türkistan*'ın, siyasî bir dergi olduğunu söylemek mümkündür. 10 yıl süreyle hiç aksamadan yayınlanmıştır. Nadiren de olsa bazı sayılar iki sayı halinde çıkarılmıştır. Sayılar ortalama 42 sayfadan oluşmaktadır. Hemen hemen her sayının dış kapak kısmında abone şartlarına yer verilmektedir.³⁸⁹ Dergi'nin dış kapağında Fransızca olarak (Jach Turkistan) derginin adı ve her türlü gönderiler için Mustafa Çokayoğlu'nun adresine yer verilmektedir.

Yaş Türkistan'ın kaç adet basılmış olduğuna dair net bir bilgi mevcut değildir. Birçok sayıda derginin içinde bulunduğu maddî yetersizlikler yüzünden sınırlı sayıda basıldığına ilişkin haberlere rastlıyoruz.³⁹⁰ Dünyanın değişik yerlerinde zor şartlar altında yaşamakta olan Türkistanlılara dergiyi parasız göndermek zorunda kalınması durumu daha da zorlaştırmaktaydı. Dergiye gelen müracaatlara bakıldığında, tirajın artması ve hacminin genişletilmesi gerekiyordu ancak içinde bulunulan maddî durum buna izin vermiyordu. Bu nedenle maddî durumu iyi olan Türkistanlılardan yardım beklenildiğine dair duyurular yapılarak,³⁹¹ sık sık abonelere ödemeleri zamanında yapmalarına yönelik ricada bulunuluyordu. Ayrıca, dergiye yeni aboneler kazandırılması yönünde³⁹² duyurular da yapılıyordu.³⁹³

Yaş Türkistan'ın 1–10 arası sayılarında şiarı: "Türkistan milli istiklâl fikrine hizmet eden aylık dergi" olarak ifade edilmişken, 11–35 arası sayılarda bu şiar "Türkistan milli istiklâl mefkûresini yayan aylık dergi" olarak değiştirilmiştir.

³⁸⁷ Bu makalelerin 646'sının yazarı belirtilmiş iken, 1193 makalenin yazarı belirtilmemiştir.

³⁸⁸ İlder (Abdulvhab Oktay) (6), Ahmet Haki (5), Taylak Ahmed (2), Çolpan (2), Mağcan (2), Mirza Azmi (2), F.N. (1), Fitrat (Abdurrauf Fitrat) (1), İlbek (1), Kuleli Türkşan (1), San'an (1), Başkarma (1), Bir Mücahid (1), Tuygun (1), Ebulnasır Naci (1), Almas Yıldırım (1), T. Yolçı (1) ve Rıza (1). Şiirlerin künyesi için Ek-2'ye bakınız.

³⁸⁹ Örneğin ilk sayıda abone şartları; yıllık 2 dolar, altı aylık 1,2 dolar, üç aylık 60 sent, tek sayı 20 sent olarak belirtilmiştir. Bkz. Başkarmadan, "Abone Şartları," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. Dış Kapak.

³⁹⁰ Yulavçı, "Yuldan... II." *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 24–30.

³⁹¹ Başkarma, "Saygılı Okucularımızge Müracaat," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar1935), s. 1.

³⁹² Başkarma, "Okucularımız Dikkatine," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (Nisan 1935), s. 1. Ayrıca bkz. "Saygılı Okucularımıza," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 41. Ayrıca bkz. Başkarma, "Saygılı Okuyucularımızga," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Agustus 1933), s. Arka kapak. Ayrıca bkz. Başkarma, "Saygılı Okucularımızga," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 41.

³⁹³ Başkarmadan, "Yaş Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 12.

36. sayıdan (Kasım 1932) itibaren son sayıya kadar ise "Türkistan'ın milli kurtuluşu için mücadele eden aylık dergi" şeklinde değiştirilmiştir.

Yaş Türkistan siyasî, edebî ve haberler bölümlerinden oluşuyor. Siyasî bölümde; Türkistan'da Sovyetlerin uyguladığı pamuk, eğitim, muhaceret, yerlileştirme, iktisat ve din politikaları, muhacirlerin yaşamları, milli mücadelenin önemi, gerekleri ve metotları konularına ağırlık verilmiştir. Edebî bölüm'de; kitap tanıtımları, tercüme ve şiirler yer almaktadır. Haberler bölümü ise; dış haberler (uluslar arası haberler) ve Türkistan haberleri olarak iki kısımda sunulmaktadır. 117 sayının tamamı için bu sistemin geçerli olduğu söylenemez. 1–27 arası sayıların ilk sayfasında, konular, bu üç başlık altında toplanmıştır. Sonraki sayılarda ise Siyasî Bölüm, Edebi Bölüm veya Haberler diye bir başlık kullanılmadan, "Bu Sayıda" şeklindeki başlıkla tüm içerik gösterilmiştir.

Yıllara göre *Yaş Türkistan*'ın değerlendirmesini yapacak olursak; ilk yılında³⁹⁴ (1929–1930) Mustafa Çokayoğlu başta olmak üzere Tahir Çağatay ve Abdulvahab Oktay'ın makalelerinin ağırlıkta olduğunu görüyoruz. İlk yıl olması münasebetiyle neden bu yayını çıkardıkları ilk üç makalede ayrıntılı bir biçimde anlatılıyor. Amaçlarını açık olarak "azad ve müstakil Türkistan" olarak sadece siyasî makaleler ile değil, Mağcan ve Çolpan'ın şiirleri ile de vurguluyorlar. 1928 yılında Sovyet hükümeti, Pamuk Ekiminin Gelişmesinin Beş Yıllık Plân'ını onaylamıştı. I. Beş Yıllık Plân'ın ilk yılında, Sovyet Rusya'nın pamuk ihtiyacının % 90,7'sini karşılayarak Rusya'yı Amerika sanayine bağımlılıktan kurtarmıştı. Bundan bir sonraki yıl yayın hayatına başlayan *Yaş Türkistan* dergisi ilk sayısında Sovyetlerin Türkistan'ı dönüştürme politika araçlarından biri olan pamuk ekinciliği konusuna ayırdığını görüyoruz. Bunun dışında, Türkistan'da açlık ve milliyet politikasına kısmen yer veriliyor. Basmacılık Hareketi ile ilgili olarak sadece Enver Paşa üzerinden kısa bir değerlendirme yapılıyor.

İkinci yıla gelindiğinde (1931) Çarlık Rusyası ve Sovyet Rusya'nın Türkistan'da uyguladığı politikalardan özellikle pamuk, eğitim ve yerlileştirme politikalarının birbirine benzer olduklarına ilişkin haberlere çok sık rastlıyoruz. Musa Carullah, Ayaz İshaki gibi İdil-Urallı aydınların bakış açıları üzerinden,

³⁹⁴ 408 sayfadan oluşan I. cilt (1929–1930) 1–13 (13 sayı) arası sayılardan oluşuyor. Toplam 114 makale 6 şiir yer alıyor. Bu konuda ayrıca bkz. "Yaş Türkistan'ın 8 Yaşga Kirişi Münasebetiyle (1929-Dekabr–1936)," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 2–3.

Sovyetlerin Türkistan politikaları değerlendiriliyor. Türkistan'ın farklı kesimlerinde çıkan isyanlar hakkında, Türkistanlıların gönderdiği mektuplar yayınlanıyor. Türkiye'de Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılan *Yeni Türkistan*, *Odlu Yurt*, *Bildiriş* gazetelerinin içerikleri ve bu dergilerin, muhacirlerin hariçteki yayın faaliyetlerine olan katkılarına ilişkin haberlere yer veriliyor.

Derginin üçüncü yılında (1932) Türkistan'da çıkan isyanlar sonucu sürgüne gönderilen Türkistanlılar ve onların durumlarını anlatan birçok makale ve mektup yer alıyor. Türk gazeteciliğini anlatan makaleler oldukça yoğun. Bu yıl, I. Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın sona erip II. Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın başladığı yıl olması sebebiyle, bu plânların başarısızlıkları üzerinde durularak özellikle plânların neticesi olarak görülen açlık kırgını sonucu, Türkistan'daki kötü yaşam koşullarının anlatıldığı makalelerin sayıca fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra yerleşirme konusu da yine bu yılın öne çıkan konuları arasında bulunuyor.

Yaş Türkistan'ın dördüncü yılında, Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti (12 Kasım 1933 tarihinde) ilân edilmişti. Dolayısıyla bu yılın öne çıkan konusu da Doğu Türkistan. Hakkında birçok makale bulunuyor. 40, 41 ve 42. sayılarda Mustafa Çokayoğlu tarafından Ermeni Meselesi'ne ilişkin uzun makaleler de yer alıyor. Bu yıl içinde, Basmacılık Hareketi derginin en fazla önem verdiği konular arasında yer almaya başlıyor. Basmacılığın başlangıcından itibaren hareketin seyri ve liderleri hakkında orijinal bilgilerin olduğunu görüyoruz. Pamuk politikasının sonuçları, açlık, bunların yanı sıra muhaceret birçok makalede öne çıkan konular arasında bulunuyor. Tahir Çağatay'ın dil konusunda yazdığı makaleler ve Abdulvahab Oktay'ın Türk gazeteciliği hakkındaki makaleleri bu yılda da devam ediyor.

Derginin beşinci yılı olan 1934'te Sovyetler Birliği, Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti)'a üye olmuştu. Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele içinde bulunan kuruluşların hepsi, Milletler Cemiyeti üyesi bir ülke aleyhine gösteri yapan kuruluşlar durumuna düşmüşlerdi. Aynı yıl Türkiye'de *Yaş Türkistan* ve Azeri bir yayın organı olan *İstiklâl* dergilerinin, Türkiye hükümetinin 6 Ekim 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye topraklarına girmeleri

yasaklanmıştı.³⁹⁵ O dönemin politikasında Sovyetler Birliği ile Türkiye'nin arasını bozacak konulara hassasiyet gösteriliyordu. *Yaş Türkistan* idaresi, bu karar için Türkiye hükümetinin veya başka bir hükümetin, kendi politikalarına uygun kararlar almalarına itiraz etmediklerini, hatta Ankara hükümetinin bu kararını eleştirmek istemediklerini ancak kendilerinin hiçbir zaman Türk-Sovyet dostluğunu bozacak bir neşriyatta bulunmadıklarını, ayrıca hiçbir zaman kendilerinin Türk-Rus düşmanlığını savunmak, ihlâl etmek amacını da taşımadıklarını ifade etmişlerdir. Türk-Sovyet dostluğunun hangi şartlar altında doğduğunu ve geliştiğini çok iyi bildiklerini bu dostluğa inanmadıklarını da açıkça belirtmişlerdir.³⁹⁶

Ayrıca bu yılki sayıda (1933); Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bir yıl sonra Çin ordusu tarafından imha edilmesi, bu konuda yer alan makale sayısının da arttığını gösteriyor. Yine bu yıl öne çıkan konu, Türkistan'daki iktisadî hayata yönelik. I. Beş Yıllık Plân ile ulaşılamayan amaçlar neticesinde II. Beş Yıllık Plân'ın uygulamasına geçilmişti. *Yaş Türkistan*'da, her iki plânın da Türkistan'a felâket getirdiği yönünde çeşitli değerlendirmeler yapılıyor.

Yaş Türkistan'ın altıncı yılında (1935) yerlileştirme politikasına ilişkin makalelere her sayıda rastlıyoruz. Doğu Türkistan, yine en çok makale yazılan konular arasında bulunuyor. Bu yıl içindeki sayılarda özellikle edebî konularla ilgili makalelerin diğer yıllara göre biraz daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Konuların daha çok eski sayıların devamı veya tekrarı niteliğinde olduğunu görüyoruz.

Yedinci yayın yılında (1936) özellikle uluslar arası haberlerin öne çıktığı görülüyor. Eğitim haberleri de oldukça fazla. Lâtin alfabesine geçilmesi ile birlikte Türkistan'da alfabe değişikliğine yönelik birçok makale bulunuyor. Önceki sayılara göre derginin kendini tekrarladığı görülüyor.

---

³⁹⁵ Bu karar *Milliyet* gazetesinin 07.10.34 tarihli sayısında ve Adana'da çıkan *Türk Sözü* gazetesinin 08.10.34 tarihli nüshasında "Hükümetimiz ile Sovyet Rusya hükümetinin münasebet ve ilgisi aleyhinde yazılardan, Berlin'de çıkan *Yaş Türkistan* dergisinin ülkemize girmesi Bakanlar Kurulu kararı ile yasaklanmıştır" şeklinde sunulmuştur.

³⁹⁶ "Yaş Türkistan Türkiye'ge Kiritelme yeturgan Buldı..." *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 6-11. Ayrıca bkz. Çokayoğlu Mustafa, "Yıkılğanga Yumrug," *Türkistan*, sayı 2 (Noyabr 1934), s. 6-7.

Yaş Türkistan'ın sekizinci yılında (1937) muhacirlerin zor yaşam koşullarını anlatan makaleler göze çarpmaktadır. Yine Doğu Türkistan haberlerine yoğun bir biçimde yer veriliyor. Basmacılık konusu birçok sayıda öne çıkan konular arasında yer alıyor. Türkistan'da mahkemeler, sürgünler ve idamların yaşandığı bir dönem olması sebebiyle her sayıda bu konuya ayrıntılı bir biçimde yer veriliyor. Türkistan'daki yerli gazetelerde yer alan haberlerden yola çıkılarak, mahkûmların yargılanma süreçlerine ilişkin haberlerin ağırlıkta olduğunu görüyoruz.

Dergi'nin dokuzuncu yılı (1938), bir önceki yılda olduğu gibi Türkistanlı aydınların birçoğunun ölümle cezalandırıldığı döneme denk geliyor. Abdulvahab Oktay, "Mücadele Kurbanları" isimli makaleleriyle bu konuya geniş yer veriyor. Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü üzerine, Atatürk'ün Türkiye ve Türk Dünyası açısından önemi anlatılıyor. Bu yılın son sayılarında Türkistan'daki opera ve tiyatro gibi sanatsal haberlere de rastlayabiliyoruz. Kırgızistan'da 1916 isyanını anlatan bir operanın sahneye konulacağı ve Kırgızların Manas destanının anlatıldığı bir tiyatro oyununun sahneleceğine yönelik haber olumlu bir gelişme olarak aktarılıyor. Sovyetler döneminde sanatsal faaliyetlerde Çarlık Rusyası dönemini eleştiren oyunların sahnelenmesinde sakınca görülüyordu ancak Sovyet dönemine yönelik herhangi bir etkinliğin gerçekleştirilmesi mümkün değildi.

Avrupa'da savaş seslerinin duyulmaya başlandığı 1938 yılında, *Yaş Türkistan*'ı kuran Türkistan Milli Birliği, merkezini Fransa'dan Berlin'e taşıyarak orada faaliyetlerini devam ettirmeye başlamıştı. Ancak bir yıl sonra Moskova'da, Alman-Sovyet Saldırmazlık Antlaşması imzalaması üzerine³⁹⁷ (Mulutov-Ribbentrop Paktı, 23 Eylül 1939) Almanya'da Sovyet aleyhtarı tüm kuruluşlar ve organlar yasaklı hale gelmişti. Savaş nedeniyle dış ülkelerdeki abonelerle irtibat da kesilmişti.³⁹⁸ Sonunda, *Yaş Türkistan* iki sayının birleştirildiği Ağustos sayısı ile yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştı.³⁹⁹

³⁹⁷ Almanya, 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne saldırarak bu antlaşmayı yok saymıştır.

³⁹⁸ Bkz. M.Y. Çokayoğlu, *Eşinin Ağzından Mustafa Çokayoğlu*, (Çev: Türkistanlı [Abdulvahab Oktay]), sayı 22, İstanbul: Yaş Türkistan Yayını, 1972, s. 115.

³⁹⁹ "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (Haziran 1939), s. Dış Kapak.

Yaş Türkistan dergisinin son yayın yılı 1939'un ilk sayısında, Atatürk'ün reformları ayrıntılı bir biçimde anlatılıyor. Ayrıca Enver Paşa'yı anlatan makalelere yer veriliyor. Doğu Türkistan'a ilişkin makaleler yine sayıca fazla. Edebî haberlerin birçok sayıya nazaran biraz daha fazla olduğunu görüyoruz. *Yaş Türkistan*'ın son yılı olmasına rağmen, derginin kapanacağına yönelik en ufak bir habere rastlamadık. Yalnızca, *Yaş Türkistan*'ın 115. sayısında, 116. ve 117. sayıların bir arada çıkarılacağına dair bir bilgiye yer veriliyor.

Dergi'nin misyonunu devam ettirmek amacıyla Türkiye'ye yerleşen Avrupa yayın kadrosu tarafından yayınlanmasına devam edilmiştir. Tahir Çağatay, Saadet Çağatay ve Abdulvahab Oktay Türkiye'de *Yaş Türkistan* Yayınları adı altında 1950–1988 yılları arasında 28 eser yayınlamışlardır. Bunlardan biri Mustafa Çokay'ın eşi Mariya tarafından 1949-1950'de Çokay'ın 60. doğum günü münasebetiyle Rusça yazdığı ve Abdulvahab Oktay tarafından Türkçeye tercüme edilen kitaptır.⁴⁰⁰

3. *Yaş Türkistan*'ın Amacı, Hedefi ve Misyonu

Yaş Türkistan'ın Amacı; *Yaş Türkistan*'ın ilk sayısında, dergi idaresi tarafından yazılan “Bizniñ Yul,” adlı makalede kısa ve öz bir biçimde ifade edilmiştir. "Biz Türkistan istiklâlcileri, yurdumuzun bağımsızlığı ve kurtuluşu için kurulduk. Türkistanlılara bundan başka yol yok, olamaz, olmasın. Biz buraya yurdumuzdaki Moskova Sovyet hükümrânlığı zulmü altında bağımsızlık için atılan milyonlarca Türkistan Türkleri'nin az bir grubuyuz. Bizim sesimiz yurdumuzdaki güçlü figanın güçsüze bir yansımasıdır." şeklinde belirtilmiştir.⁴⁰¹

Başka ülke ve halkları, Türkistan davası ile tanıştırap, onların dikkatini milli mücadele ve milli bağımsızlık amacına çekmek isteyen Türkistanlı aydınlar, Sovyetler Birliği'ne karşı ortak bir cephe oluşturabilmenin sadece milli basın ile gerçekleştirmek ile mümkün olabileceğine inanmışlardı. Amaçları, hem görünüş, hem içerik itibarı ile milli devlet düzeni kurmaktı.⁴⁰² Türkistan'daki milli

⁴⁰⁰ M.Y. Çokayoğlu, *Eşinin Ağzından Mustafa Çokayoğlu*, Çev: Türkistanlı [Abdulvahab Oktay]), sayı 22, İstanbul: Yaş Türkistan Yayını, 1972,

⁴⁰¹ *Yaş Türkistan* Başkarması, “Bizniñ Yul,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 1–2.

⁴⁰² *Yaş Türkistan*, “Azad ve Müstakil Türkistan,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 2–3.

mücadeleyi büyütmek gerekliliği, ikinci bir neşriyat meselesini ortaya çıkarmıştı.⁴⁰³

Yaş Türkistan'ın Misyonu; Türkistan halkının ana yurdunda özgürce yaşayabilmesi için milli devlet kurma yolunda mücadeleye devam etmekten başka yollarının bulunmadığını düşünen bir grup aydın, vazifelerinin; buldukları yerden Türkistan'ın bağımsızlığı için Moskova Sovyet hükümlerine zulmü altındaki milyonlarca Türkistanlının sesi olmak ve halkın güçsüzlüğünü *Yaş Türkistan* sayfalarında anlatabilmek, olarak belirlemişlerdi. Türkistan halkının bu mücadeleye yalnızca manevî destek vererek katılmalarını istiyorlardı.⁴⁰⁴ Bağımsızlık için Türkistan ve Türkistan halkını sevmenin yeterli olamayacağı, Türkistan'ı ve Türklüğü başkalarına da sevdirmek gerektiğine inanıyorlardı.⁴⁰⁵ Türkistanlı aydın gençler, halkının varlığını, bağımsızlık mücadelesini tüm dünyaya anlatmak için Türk, Fars ve Avrupa dillerinde milli yayınlarla farklı halkları ve ülkeleri, kendi halkını sevmeye davet etmekteydiler. Yurtçu ve istiklâlciler Azerbaycanlıların örnek alınmaları gerektiğini belirtiyorlardı çünkü milli neşriyat için onlardan yararlanıyorlardı.⁴⁰⁶

Derginin Hedefi; *Yaş Türkistan*, Sovyetler Birliği'ne karşı mücadeleyi hedeflemiştir. Dolayısıyla Sovyetlerin uygulamalarını ve Türkistan'daki gelişmeleri takip etmeleri gerekiyordu. Sovyet politikası ile ilgili güncel konularda yazılar yazabilmek ve bu politikaları analiz edebilmek için özellikle Türkistan Sovyet basınına çok yakından takip etmeleri gerekiyordu ki bunu Sovyetler'deki yerel gazete haberlerine, dergide oldukça sık yer verildiğini gördüğümüzde, yakından takip edildiğini söyleyebiliriz. Dergiye incelediğimizde makalelerin neredeyse tamamına yakın kısmı, bu gazetelerdeki haberlerin temel alınarak değerlendirildiğini görüyoruz. Haberler, temelde iki kaynaktan neşr ediliyordu: Bunlardan biri, Bolşevikler tarafından Türkistan'dan sürgün edilen, sonradan kaçanların gönderdiği mektuplar, bir diğeri de Sovyetler Birliği'nde çıkan yerel gazeteler başta olmak üzere ulusal gazetelerdi ki, bu

---

⁴⁰³ *Yaş Türkistan*, "1929-Dekabr -1934," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 5-6.

⁴⁰⁴ *Yaş Türkistan* Başkarması, "Bizniñ Yul," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 1-2.

⁴⁰⁶ Başkarma, "Saygılı Okuvçılarımızga." *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 37.

kaynaklar doğrudan Sovyetlerden alınıyordu.⁴⁰⁷ Burada özellikle belirtilmesi gereken bir diğer husus, *Yaş Türkistan* idaresi, Meşhed'de sürekli olarak bir muhabir bulunduruyor ve muhabir, *Yaş Türkistan*'ın ilk sayısından son sayısına kadar her sayıda, dergi idaresine Meşhed'den haberler bildiriyor.⁴⁰⁸

Türkistan'ın kurtuluşu ve bağımsızlığı için yürütülen mücadelenin bayrağı olarak görülen *Yaş Türkistan* dergisinde her şeyden önce, millî birliği korumak ve millî şuuru arttırmak istenmiştir. Rus emperyalizmi ve baskısı altındaki Türkistan Türklüğü'nün milli birlik ve beraberliğini teşvik etmek, gençlerin milli benliklerini ve kültürel değerlerini korumaları için gerekli olan fikrî ve manevî atmosferi yaratarak milli davayı telkin etmek de hedefleri arasında yer alıyordu. Mustafa Çokayoğlu: "*Atsız Mecmua* ve önceki dergilerde belirtildiği gibi, "Türkiye'den Yakutistan'a kadar birleşen Türk milleti kurmak" isteğinde olduklarını söyleyemeyeceklerini belirtiyor. Ayrıca, Ankara Türk Tarih Kongresi'nde Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Bakanı Doktor Reşid Galip Bey (1893–1934)'in: "İstanbul'da basılan bir gazete, Semerkant'ta da okunmalı ve anlaşılmalı" şeklindeki beyanatının çok önemli olduğunu hatırlatıyordu. Bütün Türk güçlerinin -Tatar, Başkırt, Kırımli, Azerbaycanlı, Türkistanlı- kendi aralarında birleşmelerini önemsemişlerdir.⁴⁰⁹

Yaş Türkistan'da sadece Türkistanlıların değil, kendileri gibi bağımsızlık için mücadele eden Azerbaycan, Kuzey Kafkasya, Kırım, İdil-Ural, Gürcistan ve Ukrayna halklarının hakları konusunda da yazılar yazılarak; onların başarılarının kendi başarıları, kaygılarının da kendi kaygıları olduğu⁴¹⁰ sık sık ifade edilmiştir. Dolayısıyla dergide Türkistan milli bağımsızlık mücadelesinde, altı Sovyet Cumhuriyeti (Kazakistan, Kırgızistan, Karakalpakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan)'nin Milli Türkistan Devleti biçiminde kurulması için Moskova hâkimiyeti zincirinden kurtulmak isteyen bütün milli güçler ile birlik yapılması gerektiği sürekli olarak vurgulanmıştır.

---

⁴⁰⁷ Canay, "Lâstik Goğırçağlar," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 15.

⁴⁰⁸ "Meşhed'den 12 Şubat'ta haber veren muhabirin; üç gün önce Meşhede, 15 gün önce Karakum'dan ayrılan bir grup Türkistanlının geldiğini, gelenlerin getirdikleri habere göre ..." şeklinde birçok haber yer alıyor. Bkz. "Karakum'da Basmaçılık Hareketi (Öz Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 1.

⁴⁰⁹ "Dekabr Hatıraları," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 1–7.

⁴¹⁰ *Yaş Türkistan* Başkarması, "Yaş Türkistan Başkarmasından," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 3–4.

Dünyanın çeşitli yerlerine dağılan Türkistan muhacirlerini kaynaştırmak gibi önemli bir misyonu da olan derginin, bu kişiler arasında bağlantıyı kurmak görevini başarıyla yerine getirdiğini, *Yaş Türkistan*'a, Türkistanlı muhacirlerin gönderdikleri mektuplardan anlıyoruz. Çeşitli ülkelerden Türkiye'den, Batı ülkelerinden, İran'dan, Hindistan'dan, Afganistan'dan, Doğu Türkistan'dan ve Uzakdoğu'dan gelen mektupların, *Yaş Türkistan*'ın, Türkistan muhacirleri arasında sürekli okunan, hizmetin takdirle takip edilmekte olduğunu gösteriyordu.⁴¹¹ *Yaş Türkistan*, Türkistanlı muhacirleri birbirine bağlamakla kalmayıp, muhacirlerin Türkistan'la olan bağlantısını da sağlamaktaydı.⁴¹²

Yaş Türkistan'ın Etkinlik Alanı; Dergi idaresine gelen mektuplardan *Yaş Türkistan*'ın sadece Avrupa ve Türkiye'de değil, İran, Afganistan, Çin, Japonya, Suriye ve Arabistan'da da okuyucuları bulunduğunu anlıyoruz. Türkistan dışındaki okuyucular arasında Türkçe bilen Avrupalılar arasında özellikle Macarlar ile Almanlar yer alıyordu. Macar ve Alman bilim adamları tarafından, böyle bir yayının çıkarılmasından dolayı duyulan memnuniyeti anlatan tebrik yazılarında; Türklük ve Türk medeniyetinin beşiği olan Türkistan'ın yakın tarihte kurtulacağı kanaatinde olduklarını bildiriyorlardı.⁴¹³ Ayrıca, *Yaş Türkistan*'ın bazı sayıları veya bazı makaleleri değişik dillere tercüme edilerek yayınlanmıştır.⁴¹⁴

Bunun yanında, *Yaş Türkistan* idaresine Afganistan, Hindistan,⁴¹⁵ Doğu Türkistan, İran, Uzak Doğu, Türkiye, Hicaz, Mısır ve Suriye'de yaşayan muhacirlerden gelen mektuplardan bazılarının yayımlanması, derginin, dünyanın değişik yerlerinde yaşayan Türkistanlılarca takip edildiğini gösterdiği gibi

⁴¹¹ *Yaş Türkistan*, "1929-Dekabr -1934," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 5–9.

⁴¹² Mustafa, "*Yaş Türkistan*'ın 9 nçı Yılı (1937-Dekabr–1929)," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 4–8.

⁴¹³ *Yaş Türkistan*, "Milli Neşriyat Elangesi," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 21–24.

⁴¹⁴ Belçika gazetesinde; *Yaş Türkistan*'ın 115. sayısındaki "Sovyetler İttifakındaki Umumî Halk Sanayi Materyallerinden" başlıklı baş makalenin Belçika'nın en büyük gazetesi olarak bilinen (her gün 5 kez neşr edildiği belirtiliyor) *La Libre Belgique* gazetesinin 17.08.1939 tarihli sayısında baş makale olarak basıldığı bilgisine yer veriliyor. Roma'daki Doğu Enstitüsü tarafından çıkarılan *L'Orient Moderno* dergisinin 5. sayısında (Mayıs 1939) dergi müdürü Ettore Rosi'nin *Yaş Türkistan*'daki makalelerden istifade ederek, Doğu Türkistan milli hareketine dair uzun bir makale yazdığından bahsediliyor. Bkz. "Türkistan Milli Hareketi Avrupa Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (İyul-Avgust 1939), s. 58. Berlin'de çıkan *Ost-Europa* dergisinin Şubat sayısında, Vasilevski'nin *Revolutsiya i Natsionalnosti* (Şubat-Mart 1931) dergisinde, *Yaş Türkistan*'ın 23. sayısındaki "Türkistanlılar Askerlikte" başlıklı makale yayınlanmıştır. Bu konuda bkz. "*Yaş Türkistan* Avrupa Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 39–40. Hindistan'da *Yaş Türkistan*'ın 21 ve 22. sayılarının Urdu diline çevrilerek dağıtılmıştır. Bu konuda bkz. "*Yaş Türkistan* Urdu Tilinde," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 39.

⁴¹⁵ "Hindistan İslâm Matbuatında *Yaş Türkistan*," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 42.

Türkistan'da yaşananları, olaylara bizzat tanık olan kişilerin anlatması bakımından da önem taşımaktadır.

Sovyet ülkesi içinde de *Yaş Türkistan*'ın okuyucuları mevcuttu. Moskova ve Tiflis gibi büyük Sovyet merkezlerinde dergiye abone olanlar vardı.⁴¹⁶ Tabi bu duruma Sovyet hükümetinin izin vermesi düşünülemez. Hatta *Yaş Türkistan*'da belirtildiğine göre; Efdal Bey adında Türkistanlı bir üniversite öğrencisinin Berlin'deki Sovyet sefaretine çağrılarak, Özbek hükümetinden aldığı bursun kesildiğinin söylendiği, kendisinden Sovyet muhbirliği yapmasının istendiği, bu görevi yerine getirmediği takdirde ilerleyemeyeceğinin söylendiği anlatılıyor. Devamında, Sovyet Sefiri'nin, bu görev ile Efdal Bey'den; Türkistan Milli Teşkilâtı ile sıkı ilişkiler içinde bulunmasını, Türkistanlı gençleri takip etmesini, Türkistan Milli Neşriyatı'nın hangi yollarla ülkeye girdiği ve bunları kimlerin aldığını öğrenmesi isteniyor.⁴¹⁷

Bir yayın organı olarak *Yaş Türkistan* dergisinin etki alanının bu kadar geniş olması, Sovyet yöneticilerini de rahatsız etmiştir. Hatta Sovyet basınında, *Yaş Türkistan* idaresi, Sovyetler Birliği'ne casuslar göndermekle suçlanmıştır.⁴¹⁸ Türkistan'da birçok kişi "Çokaycı" veya "Alaş Ordacı" şeklinde suçlanarak cezalandırılmışlardır.⁴¹⁹ *Yaş Türkistan*'ın *Enbekçi Kazak*, *Kızıl Özbekistan* gibi Sovyet yerli gazeteleri ile tartışmaları olmuştur.⁴²⁰ *Yaş Türkistan* yazarlarından olan Abdulvahab Oktay'ın bir makalesinde; Rus milliyetçilerine göre; *Yeni Türkistan* ve *Yaş Türkistan* olmasaydı, Türkistanlılar sessiz sedasız Bolşevik pamuk politikasına boyun eğeceklerdi.⁴²¹

---

⁴¹⁶ "*Yaş Türkistan*'ın Üçüncü Yılı," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 1-4.

⁴¹⁷ Bu talep karşısında Efdal Bey'in, Sefaret evinde bulunduğu için bu iş için teklif edilen parayı almak zorunda kaldığı ancak iki gün sonra Sovyet sefirinin adına posta ile gönderdiği anlatılıyor. Yazar, Sovyet sefirinin bir memur olduğunu ve verilen emirleri yerine getirmek zorunda olduğunu hatırlatıyor. Bkz. *Yaş Türkistan*, "Türkistanlılar Nazar-ı Dikkatige," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (Haziran-Temmuz), s. 1-3.

⁴¹⁸ "1938 nci Yıl," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 2-5. Bu konuda ayrıntılı bilgiler için bkz. "Bolşevikler *Yaş Türkistan*'ga Karşı," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 37-38. Ayrıca bkz. *Yaş Türkistan*, "1929-Dekabr -1934," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 5-9.

⁴¹⁹ "Petliyoacılar, Çokayoglular, Ramiz, Kâmili ve Başkalar," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 1-8.

⁴²⁰ "Bolşevikler *Yaş Türkistan*'ga Karşı," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 37-38. Ayrıca bkz. Mariya Çokayoğlu, a.g.e., s. 31.

⁴²¹ *Yaş Türkistan*lı, "Bugünkü Türkistan Yaşlığı," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 15-19.

4. Derginin Yazar Kadrosu

Yaş Türkistan, Avrupa'da bulunan Türkistanlı gençlerin desteğiyle yayınlanmıştır. Bu gençler, 1911, 1912 ve 1922 yıllarında Türkistan'dan Türkiye ve Almanya'ya tahsil için gönderilen kişilerden oluşuyordu. 1911 yılında 15 öğrenci, 1912 yılında 30 öğrenci İstanbul ve Berlin'e gönderilmişti.⁴²² 1922'de Türkistan⁴²³ ve Buhara Halk Cumhuriyeti'nden 58 öğrenci Almanya'ya gönderilmişti.⁴²⁴ Tahsil için gönderilen öğrencilerin başında Âlimcan İdrisî (1887–1959) bulunuyordu ve öğrencilerin Sovyet elçiliği ile olan ilişkilerini yürütüyordu.⁴²⁵ Bu öğrencilerden iktisat doktoru Naim Öktem ve kimya mühendisi Sabir Türkistanlı Türkiye'de faaliyet yürütürken, tıp doktoru Abdulvahap Oktay, felsefe doktoru Saide Oktay ve iktisat doktoru Tahir Çağatay Berlin'de faaliyetlerini devam ettirdiler.⁴²⁶ Daha sonradan bu öğrencilerden bir kısmı maddî sıkıntılar yüzünden Türkiye'ye gelerek Trabzon Muallim Mektebi'ne yerleştirilmişlerdi.⁴²⁷

Genel siyasal sistem içinde karşılaşılan sorunlarda öğrenciler, toplumun diğer kesimlerine göre daha duyarlı olup daha çabuk harekete geçmektedirler. Türkistan Milli Birliği (TMB) de genç Türkistanlı kadroya bağlanan büyük ümit ve onların girişimiyle, Türkistan'ın milli bağımsızlık programı olan *Yaş Türkistan*'ı hayata geçirmiştir. Dergi kadrosunda, üç alanda yetişenler var; Sovyetler'de, Batı'da ve Türkiye'de. Profillerine baktığımızda, birçoğu ya üniversite öğrencisi ya da üniversiteden yeni mezun olmuş, henüz yirmili yaşlarda olan kişilerden oluşuyor. Bunlar içinde en olgunu Mustafa Çokay ki, o da *Yaş Türkistan* yayınlanmaya başladığında 37 yaşındaydı. Bu nedenle Çokayoğlu'nun makalelerinde daha çok izah etmek, teşvik etmek, milli vicdanlarını uyanık

⁴²² Zeki Velîdi Togan, *Hatıralar, Türkistan ve Diğer Müslüman Doğu Türkleri'nin Milli Mücadeleleri*, İstanbul: Hikmet Gazetecilik, 1969, s. 557.

⁴²³ Ekmel İkrâm, Feyzulla Hoca, Osman Yusuf oğlu gibi Türkistanlı komünistler, (Özbekistan'daki hükümet üyeleri) Türkistanlı gençlerin bir kısmını Avrupa'ya okutmak için göndermişlerdi. Bu konuda bkz. Osman Yusuf oğlu sonradan, "faşist casuslar yetişti" şeklinde yorum yapmıştı. Rusya'da faşist demek, Bolşevik karşıtlığıyla aynı anlama geliyordu. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yaş Türkistanlı, "Bugünkü Türkistan Yaşlılığı [Gençliği]," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 15–16.

⁴²⁴ Togan, *Hatıralar*, s. 557.

⁴²⁵ Togan, a.g.e., s. 587.

⁴²⁶ Ülker Çağatay, "Hokand ve Alaş Orda Milli Hükümetleri ve Mustafa Çokayoğlu," *Türk Kültürü*, sayı 100 (1971), s. 380–385.

⁴²⁷ Ahmet Temir, *60 Yıl Almanya (1936–1996) Bir Yabancı'nın Gözü ile Geziler-Araştırmalar-Hatıralar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998, s. 156.

tutmak gibi unsurlar ön plâna çıkarken, genç kadronun yazılarında, Sovyetlere karşı duyulan öfkenin çok daha ön plâna çıktığını söylemek mümkün. Zaten başlangıçta, kadronun tamamına yakın kısmının gençlerden oluşması, Çokayoğlu'nu oldukça kaygılandırmıştı. *Yaş Türkistan*'ın üçüncü yılına girmesi münasebetiyle, Çokayoğlu yazdığı bir makalede; dergi çıkmaya başladığında büyük zorluklarla karşılaştıklarını bu zorlukların sadece maddî olmadığını, kendilerinin, derginin başarılı bir şekilde devam edip etmeyeceği konusunda ciddi kaygıları olduğunu itiraf ediyor. Ancak, siyasî faaliyette bulunmak isteyen genç Türkistanlıların, geçen iki yıl içinde göstermiş oldukları performans ve derginin ulaştığı kitlenin genişliği, bu kaygısını gidermiştir.⁴²⁸

Genç aydın grubun yazılarında, Sovyet hükümetinin Türkistan politikasının oldukça sert bir dille eleştirildiğini görüyoruz. Neticede, bir şekilde, ya yurdunu terk etmek zorunda kalmış veya tahsil yapmak amacıyla Batı'ya veya Türkiye'ye gitmiş, bir daha ülkesine geri dönemeyeceğine inanmış eğitilmiş bir grup tarafından çıkarılan yayın organı olduğundan, makalelerin tümünde anti Sovyet bakış açısının hâkim olduğunu çok net bir biçimde söyleyebiliriz. Şimdi, söz konusu dergi kadrosunu tanımaya, dergideki rolleri ve önemleri neydi? anlamaya çalışalım.

Yaş Türkistan makale sayısı bakımında oldukça zengin bir koleksiyondur. Dergi'de, Mustafa Çokayoğlu, Tahir Çağatay, Abdulvahab Oktay İshakoğlu ve Mecdeddin Ahmed dışında, 86 yazarın daha makalesi yer almaktadır. Bu yazarlar içinde A. imzasıyla 7 makale, Va. Nu. (Vala Nureddin) imzasıyla 7 makale, Baltabay imzasıyla 6 makale bulunuyor. Diğer yazarların bir veya iki makalesi bulunuyor.⁴²⁹ *Yaş Türkistan*'da yer alan makalelerin birçoğunda yazar adı belirtilmemiştir.⁴³⁰ Bazen, "*Yaş Türkistan*", "Türkistan İstiklâlcileri", "Türkistan Türk Gençleri Birliği" gibi imzalar kullanılmıştır. Bu makalelerin çoğunun Mustafa Çokayoğlu'na, daha sonra Tahir Çağatay ve Abdulvahab Oktay'a ait olduğu kanaatindeyiz. Çünkü hareketin Avrupa temsilciliğini yapan Çokayoğlu, genellikle uluslar arası konferanslara katılıyor ve oradaki izlenimlerini nakleden makaleler yazıyor.

⁴²⁸ "*Yaş Türkistan'ın Üçüncü Yılı*," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 1-2.

⁴²⁹ Ek-2'de hepsi gösterilmiştir.

⁴³⁰ İsimli makaleler için Ek-2'ye bkz.

4.1. Mustafa Çokayoğlu (1891–1941)

7 Ocak 1891'de Akmesic'te doğan Çokay, iyi bir eğitim almıştır.⁴³¹ Üniversite'de öğrencisi olduğu yıllarda Balkan Savaşları başlamıştı. Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilân etmişti. Bu dönem, aktif siyasî hareketinin başlangıcı olmuştu. Petersburg'daki Türk öğrencilerden oluşan bir birlik kurmuştu. 1917'de Petersburg Hukuk Fakóltesi'nden mezun olduktan sonra⁴³² Rusya Devleti'nin IV. Duma'sına Alihan Bükeyhanoğlu tarafından Müslüman Komitesi'ne hukuk danışmanı olarak işe alınmıştı. Duma'da 1916 isyanına katılanları cezalandıran Rus Kazaklarının insanlık dışı muamelelere tâbi tutulmalarını araştıran komisyonun kurulmasında büyük rol almıştı. Ayrıca, Türkistan halklarının hukuki çıkarlarını savunan komisyonun başkanlığını da yapmıştı.⁴³³

Ocak 1918'de kızıl ordunun Hokand şehrini ele geçirmesi ve Hokand'daki hükümetin dağıtılması sonucunda, hükümet üyelerinin bir kısmı kurşuna dizilerek öldürölmüşlerdi. Bir kısmı da hapse atılmıştı. Hükümet başkanı olan Mustafa Çokay da ölüme mahkûm edilenler arasındaydı ancak kaçarak kurtulmuştu. Bu dönemden sonra Rusya'nın çeşitli yerlerinde kaçak hayatı yaşamak zorunda kalmıştı. İşte Çokayoğlu'nun Sovyet karşıtı ittifak arayışı tam olarak bu dönemde başlamıştı. Özellikle Çek, Beyaz Rus ve Ukrayna liderleriyle görüşerek Sovyet karşıtı ittifak arayışlarına girmiştir. Önce Bakü'ye sonra Tiflis'e geçerek gizli görüşmelerde bulunmuştur. Kafkas Bölgesi'nde Sovyetler Birliği'nin işgali üzerine İstanbul'a, oradan da Avrupa'ya gitmiştir.⁴³⁴ Bu dönemden sonra bir daha yurduna dönememiştir.⁴³⁵ Muhacerete gitmesi, o dönem için sosyalizm

---

⁴³¹ "Canay" takma isminin, bu konuda yazılmış gerek tez gerekse araştırma eserlerde Abdulvahab Oktay'a ait olduğu belirtilmişe de Mustafa Çokayoğlu'na ait olduğunu söyleyebilirim: Canay, Çokayoğlu'nun altıncı kuşaktan dedesidir. Bu konuda bkz. Çokayoğlu Mustafa, "Kazak Urugları Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 16–23. Mustafa Çokayoğlu ile ilgili yapılan çalışmalar için bkz. Abdulvahab Kara, *Türkistan Ateşi Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi*, İstanbul: DA Yayınları, 2002. Ayrıca bkz. Darhan Hıdıraliyev, *Mustafa Çokay, Hayatı, Faaliyetleri ve Fikirleri*, Ankara: Avrasya Yayınları, Aralık 2001, s. 13–24.

⁴³² Çokayoğlu, "Hatıralarım Sahifelerinden...(Rusya'dağı Türk Talebeler Turmuşundan)," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 20–24.

⁴³³ 1905 Devrimi'nin ardından kurulan Müslüman Birliği'ne katılarak çalışmalarda bulunmuştu. Bu tarihten itibaren güçlenen Çarlık yönetimi çok sert tedbirler almaya başlayınca, 1915 yılında Kazaklar büyük bir isyan hareketine girişmişlerdi. Bunun üzerine Çar, Türkistan bölgesinden bir temsilcinin Duma'da bulunmasına izin vermişti. Müslüman Birliği'nin temsilcisi olarak Mustafa Çokayoğlu, mecliste görev almıştır.

⁴³⁴ 1921'de Paris'e geçmeden önce Mart ayında Türkiye'ye gelerek burada 3 ay kadar kalmıştır. Bkz. Mariya Çokayoğlu, a.g.e., s. 101-110.

⁴³⁵ Çokayoğlu Mustafa, "1936," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 5–9.

sistemine dışarıdan nasıl bakıldığını tanıma ve anlama şansına sahip olma gibi Türkistan'da yaşayanlar için önemliydi.⁴³⁶

Çokayoğlu, bu tarihten itibaren "Silâhım, sözden ibaret" diyerek, Fransa'da yazar olarak aktif yayın hayatına başladı.⁴³⁷ Avrupa'nın çeşitli yerlerinde Türkistan halkının durumunu anlatan gerek çeşitli makaleler neşrederek, gerekse konferanslar vererek Türkistan mücadelesinin Avrupa temsilciliğini yürütüyordu artık.⁴³⁸ Burada şunu hatırlatmakta fayda var; Çokayoğlu Fransa'ya gider gitmez *Yaş Türkistan*'ı çıkarmamıştır. Önce, Fransa'da eski Rus demokratlarla (Kerenski, Molotov gibi) bir ara çalışmıştır.⁴³⁹ Daha sonra Rus demokratların Bolşeviklere eğiliminin arttığı görünce 1926 yılından sonra onlarla çalışmaya son vermişti. Aynı yıl *Promete*'de yazmaya başlamıştı. On beş yıl boyunca fikrî mücadelesine Fransa'da devam eden Çokay, II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın, Fransa'yı zapt etmesi sonucunda hapse atılanlar arasındaydı. 27 Aralık 1941'de Berlin'de bir hastanede vefat etmiştir.⁴⁴⁰

---

⁴³⁶ Burada neden Fransa? sorusu aklımıza gelebilir: Fransa, siyasi mültecilerin çok rahat çalıştıkları demokratik bir ülküydü. Beyaz Ruslardan Kerenski ve Molotov gibi (Geçici hükümet dönemindeki hükümet mensupları) siyasiler de burada bulunuyordu. Zira dönemin Avrupa'sı, Sovyet karşıtı faaliyetlerin meşrû biçimde yapılmasına oldukça uygun bir zemindi.

⁴³⁷ Mariya Çokayoğlu, a.g.e., s. 29.

⁴³⁸ [İsimsiz], "Birleşen Üç," *Yeni Türkistan*, sayı 4 (Eylül 1927), s. 3.

⁴³⁹ Kerenski tarafından Berlin'de çıkarılan *Deni*, Molotov'un *Posledniye Novosti* gazetelerinde makaleler yazmıştı. Bkz. M. "Deni Sayısında Sovyet Rusya'nın Roli," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 35-37. Ayrıca bkz. Mariya Çokayoğlu, a.g.e., s. 115.

⁴⁴⁰ "Yalgaçımın Aygacı Yanında," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (İyul 1932), s. 21-25. 1921'den sonra sık sık Berlin'e giden Çokayoğlu, o dönemde Avrupa'da yaşayan Türk muhacirler arasında herkes tarafından çok iyi tanınıyordu. Sovyetler Birliği - Almanya ittifakının bozulmasıyla birlikte Rus muhacirler tutuklanarak kamplara gönderildiler. (1939 Almanya-Sovyetler Birliği Saldırılmazlık Antlaşması) Mustafa Çokay da Nazi'ler tarafından tutuklanmıştı (II. Dünya Savaşı'nda Almanya, Fransa'yı zapt edince 22 Haziran 1941'de Mustafa Çokay'ı hapse atmışlardı.) Bir ay sonra Türkistanlı savaş esirlerine tercümanlık etmesi için Almanya'ya gönderildi. Savaşın ilk üç ayında üç milyondan fazla kızıl asker esir düşmüştü. Almanlar, bu esirlerin amaçlarını anlamak amacıyla kurdukları komisyonlar aracılığıyla nerede Türkler daha çok, nerede Kafkas halkları çok, nerede Ruslar Ukraynalılar, bunları ayrı ayrı tespit etmeye başlamışlardı. Alman hükümetinin amacı; ellerinde bulunan Türkistanlılardan bir birlik oluşturarak Sovyetler Birliği'ne karşı kullanmaktı. Bu halkların dilini bilen birine ihtiyaç vardı. Dolayısıyla aradıkları isim Mustafa Çokayoğlu idi. İngilizce, Fransızca, Almanca, Türkçe, Rusça ve Arapçayı çok iyi bilen Çokay'dan, esirleri ikna etmesi istenmişti. Bkz. Mariya Çokayoğlu, a.g.e., s.135-139. Savaş esirlerine nasıl davranılması gerektiğinin hukuki boyutlarını çok iyi bilen Çokay, kampta durumları kötü olan esirler arasında Müslüman esirlerin çoğunlukta olduğunu görünce, Alman hükümetine, esirlerin durumlarının iyileştirilmesi için mektup yazdı. Bkz. Mariya Çokayoğlu, a.g.e., s. 141. Ayrıca bkz. Tahir, "Türkistan'da Rusya İmperyalizmine Karşı Türk Birliği," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 2-5. Alman hükümeti bu mektuba olumlu cevap vermeyince ikinci mektubunda Alman hükümetini suçlamıştı. Esirleri, Sovyet Rusya'ya karşı savaşa ikna etmek isteyen Alman hükümetinin ajanlık teklifini de reddetmişti. ⁴⁴⁰ Mariya Çokayoğlu, a.g.e., s. 127. Ayrıca bkz. Veli Kayyum Han, "Mustafa Çokay'ı İleş," *Milli Türkistan*, sayı 70-71 (Mart 1951), s. 23. Bu teklif, Almanya'da esir olarak bulunan Özbek asıllı Veli Kayyum Han'a götürülmüştü. Mustafa Çokay, tekrar kampa gönderilmişti ve 19 Aralık 1941'e kadar orada kalmıştı. Serbest bırakıldıktan sonra "kamplardan hastalık getirdin" denilerek karantinaya alınıyor. Bir hafta sonra 27 Aralık 1941'de Berlin'de bir hastanede vefat etti. Mariya Çokayoğlu, a.g.e., s. 141. Böylece, 51 yaşında, siyasi mücadele içinde 20 yıllık muhacir yaşamı bu şekilde sona ermiş oldu. Mustafa Çokayoğlu'nun ölümüne ilişkin çeşitli iddialar bulunmaktadır. Kırgız araştırmacı,

Yaş Türkistan dergisinde fikrî ve siyasî ideallerini geniş bir kitleye anlatmayı hedeflemiştir. Dergi'de en çok makalesi bulunan yazarlar arasında ilk sırada yer alan Çokayoğlu'nun kendi imzasıyla yazdığı 230 makalesi bulunuyor.⁴⁴¹ Bunun yanı sıra imzası bulunmayan makaleleri de yer alıyor. Siyasî olarak kendi toprakları dışında ve halkından uzakta, eskisi kadar aktif mücadele yürütemediği için kalemini kullanarak Avrupa'nın entelektüel çevresinde, Türkistan ve Türk halklarının bağımsızlık davasını anlatmaya ve bu davayı destekleyen bir zümre oluşturmaya çalışmıştır.⁴⁴²

Çokayoğlu'nun, Türkistan'ın genel durumuna yönelik yazmış olduğu makalelerinin yanı sıra çoğunluğunu uluslar arası duruma yönelik makaleler oluşturmaktadır. Özellikle Bolşevik ihtilâli sırasında ve sonrasında Türkistanlıların siyasi duruşlarını belirleyen faaliyetlerine ilişkin konulara ağırlık verdiğini görüyoruz. *Yaş Türkistan* dergisinin genel yıllık değerlendirmeleri, yine Çokayoğlu tarafından kaleme alınmıştır. Bunun dışında, Türkistan milli mücadelesi ve Türk Birliği içerikli birçok makalesi bulunmaktadır.

Çokayoğlu'nun makalelerinde, siyasete girişinin "Türkçülük" ideali olduğunu anlıyoruz. Hayali, Büyük Türkistan Devleti'ni kurmaktı. Siyasî yaklaşımı başlangıçta bağımsızlık değil, demokratik bir Rusya devleti içinde otonom bir Türkistan olan Çokayoğlu, fikrî ve siyasi ideallerini geniş bir kesime anlatmanın gerekliliğine inanarak; eğer başarılı olunacaksa, bunun, halkın desteğiyle gerçekleşeceğini savunmuştur. O zaman, halka ne istediğini en doğru

---

Almanya'daki hastane raporunda, tifo hastalığından öldüğünü yazan raporu gördüğünü belirterek, bunun doğru olabileceği ihtimalinin kuvvetli olduğunu belirtiyor. Çünkü 17 Aralık 1941'de yazılan, Alman arşivinden alınan belgede "bütün Sovyet esirlerinin kaldığı kamplarda şimdi tifo salgını başladı, o kamplarda çalışan komisyon üyeleri dâhil herkesin karantinaya alınması gerek" yazıyordu. Tüm kamp karantinaya alınmıştı. Dolayısıyla bütün kampları gezen Mustafa Çokay'ın da tifoya yakalanmış olmasının doğal olduğu üzerinde duruyor. Bunun dışında Sovyet K.G.B.'si veya Almanlar tarafından öldürüldüğüne ilişkin spekülasyonlar da mevcut. Örneğin bu konuda bir Sovyet tezine göre; Türkistan lejyonlarının başında Çokayoğlu bulunuyordu ancak Veli Kayyum Han onun yerine geçmek istiyordu. Veli Kayyum Han (1905–1993) tarafından Çokayoğlu'nun, zehirlendiği ileri sürülmüştür. Veli Kayyum ise Berlin'de çıkardığı *Milli Türkistan* adlı dergide yazdığı makalelerde Çokayoğlu'nun tifodan öldüğünü yazmıştır. Veli Kayyum Han, *Milli Türkistan*, a.g.m., s. 20-25.

⁴⁴¹ Mustafa Çokayoğlu, makalelerini M., M.Ç., Ç.M., Mustafa ve Ç. ve Canay gibi imzalarla yazmıştır. "Ç" imzasıyla yazılan makalelerin Çağatay'a ait olma ihtimalini değerlendirdim ancak Mustafa Çokay olduğu konusunda şüphe yok diyebilirim. Şöyle ki: Bu imzayla yazılan beş makale bulunuyor. Ancak aynı konuda yazılan üç makale bu tespiti doğrulamaktadır. *Yaş Türkistan*'ın 85. sayısında yer alan M. Ç. "Sovyetler İttifakı Kanun-i Esasîsi Etrafında," s. 35-37. başlıklı makalenin Çokayoğlu'na ait olduğu zaten belirtilmiş. Dolayısıyla 86. sayı da yer alan Ç. "Sovyet İttifakı Kanun-i Esasîsi Etrafında," s. 4–8. başlıklı makale ile 87 sayı da yer alan Ç. "Sovyetler İttifakı Kanun-i Esasîsi Etrafında 3. (*Yaş* 85–86 nçı sanlarda)," s. 6–11.

⁴⁴² Avrupa'ya gitme sebebini; Avrupalılardan yardım istemek değil, Avrupa ve Dünya'ya, yeryüzünün altında birine yakın kısmını kapsayan Rusya'nın, totaliter ve baskıcı rejiminin sadece Türkistan için değil, tüm dünya için tehdit oluşturduğunu anlatmak, olarak belirtmiştir. İşte o zaman dünya, Türkistan'ı tanıyacak ve destek verecekti.

şekilde anlatmalıydı ki, halkın ne için mücadele ettiği hakkında kuşkusu kalmamasın ve ilerledikleri yolda geriye bakma istekleri olmasın. Bu amaçla kalemimi oldukça etkili kullanmıştır.⁴⁴³ İstanbul'da çıkan *Yeni Türkistan*'da yazmaya başlamıştır⁴⁴⁴ ve son olarak 1929 yılında Berlin'de *Yaş Türkistan*'ı çıkarmıştır.⁴⁴⁵

Yaş Türkistan'da, bir yandan mevcut dönemde Türk halklarının sürdürdüğü mücadeleye yer verirken diğer yandan Türk Birliği'nin gerekliliğini ve önemini vurgulamıştır. Dergi'de özellikle "millet" olgusunu ön plâna çıkararak, "millet"i; tarihsel, kültürel ve sosyo-ekonomik bir olgu olarak kabul etmiştir. Bolşeviklerin sosyalist kültür ideali altında Türkistan'ın milli manevî hayatını kurutmak istediklerini vurgulayarak,⁴⁴⁶ Türk Birliği'nin, ilk olarak dil alanında sağlanması gerektiğini düşünüyordu. Bunu takiben siyasî ve iktisadî iş birliğinin gerçekleştirilmesinin önemli olduğunu savunuyordu.⁴⁴⁷

Çokay, fikrî mücadelesine, 1930'ların ortalarında Polonya'da, Sovyetler Birliği döneminde anti-Sovyet grupları bir araya getirerek Ukraynalı, Gürcü, Azerî, Kırım, Tatar, Başkırtlar ile yaratılan anti-Sovyet hareketin içinde yer aldığı, Türkistan mücadelesi için gerekli olan fon da sağlanmış oluyordu.⁴⁴⁸ Avrupa merkezlerinden birinde Kırım, İdil-Ural, Türkistan, Gürcistan, Ukrayna ve

---

⁴⁴³ Çokay, hukuk eğitimini tamamladıktan sonra Taşkent'te çıkan *Uluğ Türkistan* 1917 yılında Kazan Tatarlarından Fatih Kerîmi'nin idaresinde çıkan dergi, Yazı Kurulu'nun şeref üyesi olarak Mustafa Çokayoğlu'nun yazılarına yer verdi. Altı bin tiraja sahip olan derginin amacı, Türkistan halkının Tatar, Sart Kazak olarak bölünmesini engellemek, Türklük ve Müslümanlık altında birleşmesinin gerektiği mesajı vermektir. 1918 yılının ortalarında Sovyet makamlarınca yayını durduruldu. Bkz. Abdulvahap Kara, *Türkistan Ateşi-Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi*, İstanbul: Da Yayıncılık, 2002, s. 253–254. gazetesinde yazmaya başlamıştı. Aynı yıl *Birlik Tuvi* (1917 yılında Kazak aydınların Mustafa Çokayoğlu ve Sultanbek Kocanov etrafında birleşerek İttihat Birliği'ni kurduktan sonra birliğin yayın organı olarak kuruldu. Çokayoğlu'nun Taşkent'ten ayrılması üzerine gazetenin yönetimini Kocanov üstlendi. 1918 yılının ortalarına kadar yayını devam ettiren dergi 30 sayıya kadar çıkardı ve Bolşeviklerin Türkistan'ı ele geçirmesiyle kapatıldı. Bu konuda bkz. Abdulvahap Kara, a.g.e., s. 251-252.)

⁴⁴⁴ 1927–1941 yılları arasında İstanbul'da yayınlanan *Yeni Türkistan* dergisinde Çokayoğlu'nun, 20 makalesi bulunmaktadır.

⁴⁴⁵ Önce Fransa'da *Promete* dergisinde yazılar yazmıştı. Bkz. "*Promete Revuesi*," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 1. Bu konuda ayrıca bkz. "*Promete Mecmuası (La Revu'e de Promè thè e)*," *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (İyul-Avgustos 1939), s. 57–58.

⁴⁴⁶ "Petliyoacılar, Çokayogullar, Ramiz, Kâmili ve Başkalar," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 7.

⁴⁴⁷ "Türk Birliği Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 7-11. Ayrıca bkz. "Hatıralarım Sahifelerinden...(Rusya'dagi Türk Talebeler Turmuşundan)," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 20-24.

⁴⁴⁸ Polonya lideri József Pilsudski (1867–1935)'nin, Polonya'nın I. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığa kavuşmasıyla başladığı, Promete Hareketiydi bu. Almanya ve Rusya tarafından iki kez parçalanmış Polonya'nın gelecekte de parçalanma riski olabilirdi. Dolayısıyla güçlü bir Rusya, Polonya için bir risk demektir. Mustafa Çokay'ın çalışmaları da Promete Hareketi'nin Fonu'ndan desteklenmiştir. Keza Promete Hareketi'nin Türkistan temsilcisi Mustafa Çokay idi. Pilsudski ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çokayoğlu, "Mareşal Yosef Pilsudski 5. XII. – 12. V. 1935," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 29–34. Ayrıca bkz. K. "Paris'de Mareşal Pilsudski Hatırasına Bir Toplanış," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 34–35.

bağımsızlık yanlısı Rus Kazaçileri'nin temsilcilerinden oluşan bir meclisin toplanması için girişimde bulunmuştu.⁴⁴⁹ Çokayoğlu'nun bu yöndeki girişimleri Sovyetler Birliği'nde tehlikeli ve riskli olarak algılanmış olmalı ki, Stalin tarafından asker kaçağı ilân ettirilmesinin yanı sıra Polonya'nın ajanı olarak propagandası yaptırılmıştı. Hatta 1928–1937 yılları arasında tasfiye edilmesi istenen milliyetçi kadroların önemli bir kısmı "Çokaycı" olarak suçlanmıştı.⁴⁵⁰

Yaş Türkistan'da Promete cephesinin gerek ülkelerinin içinde gerekse dışında gerçek bir birleşik cephe olmasını savunan Çokay, bu birlikteliğin kültürel değil, siyasî bir birliktelik olması gerektiğini düşünüyordu.⁴⁵¹ Gücünü halktan almayan hiçbir idarenin kalıcı olmadığına inanan Çokayoğlu, Türkistanlıların en zayıf noktalarını, güçlerini birleştirememelerinde görüyordu.⁴⁵² Siyasî olarak çeşitli gruplara ayrılmış olan Türklerin, her alanda birbirlerini himaye etmelerini, ancak mevcut dönemde Bolşeviklerin hâkimiyeti altında olan Türkistan halkının, siyasî mücadele içinde olması gerektiğini, böyle bir ortamda kültürel alanda birleşik bir Türk cephesi oluşturmaya çalışmanın, yersiz bir hareket olacağını ifade ediyordu.⁴⁵³

Mustafa Çokay, *Yaş Türkistan*'da devlet anlayışını anlatırken; coğrafya ve toprak birliğine vurgu yapmaktadır. Devletin yapısını; bölgesel veya konfederasyon temelinde ele almıştır.⁴⁵⁴ Örneğin; Azerbaycan'ın coğrafi ve kültürel yapısından dolayı Türkistan ile değil de Kafkasya halkları ile konfederasyon oluşturması gerektiğini düşünüyordu.⁴⁵⁵ Bunun için, Kafkasya'nın, farklı halkların kültürlerini kendinde toplayabilen birleşmiş müstakil bir devlet olması gerektiğini öne sürmüştür.⁴⁵⁶ Türkistan için ise; "tarihî, coğrafi, millî, iktisadî ve her açıdan bir olan Türkistan'da milli müstakil Türkistan Devleti

⁴⁴⁹ [Mustafa Çokayoğlu] "Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesi," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1.

⁴⁵⁰ "Petliyoacılar, Çokayogullar, Ramiz, Kâmili ve Başkalar," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 1-8.

⁴⁵¹ [Mustafa Çokayoğlu] "Sovyet Hükümetiniñ 18 nci Yıl Dönimi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 2-4.

⁴⁵² [Mustafa Çokayoğlu] "Türkistan ve Buhara mı? Yoksa Togrıdan Togrı Türkistan?" *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 2.

⁴⁵³ Çokayoğlu Mustafa, "Cebhemizni Birleştiriş Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 10.

⁴⁵⁴ [Mustafa Çokayoğlu] "1918-May–1936 (Kafkasyalı Dostlarımızga)," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 26-27.

⁴⁵⁵ Çokayoğlu Mustafa, "Cebhemizni Birleştiriş Hakkında," s. 10.

⁴⁵⁶ [Mustafa Çokayoğlu] "1918-May–1936 (Kafkasyalı Dostlarımızga)," s. 27.

kurulmalıdır" şeklinde ifade ederek, Türkistan'da toprak birliği olmadıkça milli birliğin olamayacağını savunmuştur. Ona göre, Türkistan'da birbiriyle düşman gibi yaşayan halklar tarihî hata yapmaktaydılar ve bu hatalardan ders alınmalıydı.⁴⁵⁷

Yaş Türkistan'daki makalelerini incelediğimizde, siyasî mücadelesinde isyan hareketlerinin taraftarı olmadığı gibi herhangi bir isyan hareketinin içinde de yer almadığını görüyoruz. Çokay'a göre; mevcut dönemin gerek iç gerekse dış konjonktürü herhangi bir isyanın başarıya ulaşması için uygun değildi; bu tür girişimlerin boş yere harcanmış bir faaliyet olacağını düşünüyordu.⁴⁵⁸ Bu yüzdendir ki, Basmacılık Hareketi'ne katılmamış, mücadelesini, Sovyetler Birliği'ne karşı ortak bir cephe oluşturmak amacıyla komünizm karşıtı Avrupa'ya giderek, fikrî mücadele yoluyla sürdürmüştür. Ancak burada şunu belirtmek gerekir ki, Basmacılara muhalif olmamış, bilâkis onlardan "mücahit" olarak bahsetmiştir.

Muhaceretteki vazifesini; "sürekli izah etmek, teşvik etmek, muhacirlerin milli vicdanlarını uyanık tutmak" şeklinde açıklayan Çokayoğlu, "özgür düşünebilmek için özgür olmak gerekir" diyerek, her şeyden önce Türkistan'ın kurtuluşunu düşünmek gerektiğini savunmuştur.⁴⁵⁹ Bu kurtuluşu sağlayacak olanların gençler olduğunu, yani; bağımsız bir Türkistan için gerekli tüm unsurları genç nesilden beklediğini sık sık hatırlatmaktadır.⁴⁶⁰ Mustafa Çokayoğlu, 1929–1939 dönemlerine bakıldığında, Türklük, Türk Birliği, bağımsız Türkistan ideallerinin öncülüğünü yapan, *Yaş Türkistan* sayfalarında bunu tüm dünyaya duyurmaya çalışan bir siyasî aktör ve fikir adamıdır.⁴⁶¹

---

⁴⁵⁷ [Mustafa Çokayoğlu] "Türkistan ve Buhara mı? Yoksa Togriden Togrı Türkistan?" *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 3.

⁴⁵⁸ Abdulvahab Oktay, *Türkistan Milli Hareketi ve Mustafa Çokay*, (Merhum'un Ölümünün 60. Yılı Münasebetiyle), İstanbul, 1950, s. 30–32.

⁴⁵⁹ *Yaş Türkistan*, [Mustafa Çokayoğlu] "1935 nci Yıl Üçün Tilegimiz," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 3–4.

⁴⁶⁰ [Mustafa Çokayoğlu] "Kuzgalıştan Kuruluşga (İsyandan Teşkilâte)," *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 1–7.

⁴⁶¹ *Yaş Türkistan*'ın çıktığı yıllar, Çokay'ın en üretken olduğu yıllar olmuştur. Bu yıllarda üç kitap yazarak bu etkinliğini devam ettirmiştir. İlk olarak 1928 yılında Fransızca yayınlanan *Orta Asya'da Sovyetler*, ikinci olarak 1935 yılında Rusça yayınlanan *Proletarya Diktatörlüğü'nün Karakteristiği* ve üçüncü olarak 1937 yılında Türkçe olarak yayınlanan *1917. Yıl Hatıra Parçaları'ndan* (Bu eser, daha sonra Prof. Dr. Saadet Çağatay tarafından 1988'de Ankara'da basılmıştır.) isimli çalışmaları oldukça önemlidir. Mustafa Çokayoğlu 1915–1941 dönemlerine bakıldığında, Türklük, Türk Birliği, bağımsız Türkistan ideallerinin öncülüğünü yapan önemli bir siyasî aktör ve fikir adamıdır.

4.2. Tahir Çağatay (1902–1984)

Bir Özbek Türkü olan Tahir Çağatay, ilkokulu Taşkent'te, ortaokul ve liseyi Bakü'de tamamlamıştır.⁴⁶² 1922 yılında Türkistan'dan bazı öğrenciler burs ile Avrupa'ya gönderilirken, kendi imkânı ile yurt dışına çıkma iznini almıştır.⁴⁶³ Avrupa'nın önemli merkezlerinde; Berlin, Paris, Londra, Varşova ve Cenevre'de, Türkistan davasını yürüten⁴⁶⁴ Çağatay, tahsil için Almanya'ya gittiğinde Mustafa Çokayoğlu'nun Berlin'de Türkistanlı öğrencilerle birlikte yaptığı toplantıda bulunuyordu.⁴⁶⁵ *Yaş Türkistan* dergisinde genel koordinatör Mustafa Çokayoğlu'nun Paris'te olması sebebiyle, Abdulvahab Oktay ile birlikte Berlin'de, derginin yazı işlerini birlikte yürütüyorlardı. Türkistan'dan gelen yerli gazeteleri okuyup yayına hazırlayanlar, Tahir Çağatay ve Abdulvahab Oktay idi. Dolayısıyla, Türkistan'ın mevcut durumunu, Türkistan Sovyet gazetelerindeki⁴⁶⁶ haberlerden yola çıkarak değerlendirenlerin bu iki yazar olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir.

Yaş Türkistan'da, makale sayısı bakımından Çokayoğlu'ndan sonra ikinci sırada olan Çağatay'ın, kendi imzasıyla ve takma isimleriyle yazdığı toplam 160 makalesi bulunuyor.⁴⁶⁷ İktisat tahsili almasından olacak ki dergideki makalelerinde

⁴⁶² 1917'de arkadaşlarıyla birlikte Azerbaycan'a Mehmet Emin Resulzâ de (1884–1955)'nin yanına giderek, (imkân olursa İstanbul'a gitmek niyetiyle) Şeki ve Bakü'de orta öğrenimini tamamladı. Bakü'de Yüksek Eğitim Enstitüsü'ne devam ederken 1921 yılında Azerbaycan'dan tekrar Taşkent'e geri döndü. Bkz. ⁴⁶² Saadet Çağatay, "Prof. Dr. Tahir Çağatay (27.3.1902 - 27.7.1984)," *Türk Kültürü*, sayı 261 (Ankara 1985), s. 55–58.

⁴⁶³ Tahir Bey ve arkadaşları Rusya'dan dışarıya sürgün edilen 64 profesör ailesiyle birlikte vapurla 18–19 Kasım 1922'de Berlin'e gidenler arasında yer almıştır. Avrupa'nın önemli merkezlerinde Berlin, Paris, Londra, Varşova ve Cenevre'de, Türkistan davasını yürütmüştür. Bkz. Tahir, "Varşova'da Bir Kongre," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 35–37. 1932 yılında Berlin'de Türkoloji öğrenimi gören Ayaz İshaki'nin kızı Saadet İshaki (1907–1989) ile evlendi. II. Dünya Savaşı başladığında eşi ile birlikte Türkiye'ye geldi. Ankara'da bir süre Ziraat Bakanlığı Müşavirliği'nde çalıştıktan sonra 26 Mayıs 1949 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Sosyoloji Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başladı ve *Kapitalist İktisat Nizam ve Bugünkü Durumu* adlı çalışmasıyla 16 Kasım 1953'de Doçent ünvanını almıştır. *Günün Sosyolojisine Giriş* adıyla sunduğu çalışma ile Profesör olmuştur. Bkz. Mehmet Rami Ayas, "Bir Gerçeklik Bilimi Olarak Sosyoloji ve Tahir Çağatay," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 33, sayı 31 Ankara, 1994, s. 22–28. 1972 yılında emekliye ayrılan Tahir Çağatay, 1984 yılında Bursa'da vefat etmiştir. Bkz. Saadet Çağatay, "Prof. Dr. Tahir Çağatay," *Emel*, sayı 141–145 (Mart-Aralık 1984), Ankara, s. 83–87. 1950'den sonra Çağatay, Abdulvahab Oktay ile birlikte *Yaş Türkistan Yayınları* adı altında yayınlar çıkarmaya başlamışlardı. Bu yayınlar arasında Türkistan ve Mustafa Çokay ile ilgili kitaplar da yer alıyordu. Oktay vefat ettikten sonra bu çalışmalarını Tahir Çağatay sürdürdü. Çağatay'ın ölümünden sonra ise eşi Profesör Doktor Saadet Çağatay aynı yayınların devamını getirdi. Bkz. Saadet Çağatay, a.g.m., s. 56–58.

⁴⁶⁴ Tahir, "Varşova'da Bir Kongre," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 35–37.

⁴⁶⁵ Bu toplantıda Abdulvahab Oktay ve İbrahim Arifhan (Yarkın) da bulunuyordu.

⁴⁶⁶ *Pravda Vostaka, Kızıl Özbekistan, Türkistan Vilayetiñ Gazeti, Enbekçi Kazak (Sosyalidi Kazakhstan), Kızıl Kalem, Türkmenistan (Şürâlar Türkmenistanı), Sovistkaya Step (Sovistkaya Pravda), Buhara Proleteryatı, Bolşeviskaya Poçet, Kazakhstanskaya Pravda, Tacikistan Komünisti, Krasnaya Başkırya* gibi.

⁴⁶⁷ Tüm makaleleri Ek-2'de verilmiştir. Makalelerini 8 farklı takma isimle kaleme almıştır. A. Çağatay, Çağatay, Taşbalta, İsen Tursun, Timuroğlu, Timir, Tahir Şakir ve Ş. Kuliyef olarak. Burada şu açıklamayı yapmak yerinde olacaktır. Ş. Kuliyef imzasıyla yazılan makalelerin Tahir Çağatay'a ait olduğu tespit

Türkistan'ın iktisadî durumuna ilişkin makalelerinin ağırlıkta olduğunu görüyoruz. Beş Yıllık Plânların Türkistan'daki uygulama sonuçlarının kritiğini hemen hemen her makalesinde görmek mümkün. Makalelerinde Sovyet politikalarını anlatırken Çarlık Rusyası dönemiyle mukayeseli olarak sunmaktadır. Bunu yaparken her iki Rus hâkimiyetinin birbirinin aynısı olduğunu, değişen tek şeyin devletin ismi olduğunu, her iki Rus idaresinin tek amaçlarının Türkistan'ı her yönüyle sömürmekten başka bir şey olmadığı düşüncesini öne çıkarmaktadır.

Tahir Çağatay, *Yaş Türkistan*'da Sovyet hükümeti ne yaptı? ve ne yapıyor? sorularına cevap arıyor. Bu sorulara cevap ararken, Türkistan halkının milli işletmeleri, milli kültürü bakımından ne ifade ettiklerini, Türkistan halkının hayatını nasıl etkilediğini ve etkileyeceğini araştırıyor. Araştırmaları sonucunda, Sovyet döneminin Çarlık dönemine göre, Türkistan'da uyguladığı politikaların çok daha ağır olduğunu tespit ediyor ve Sovyet hükümeti politikalarının Türkistan halkına açlık, idam, sürgün ve yozlaşmadan başka bir şey getirmediğini ileri sürüyor. Ona göre; 30 milyonluk Türk-Müslüman nüfus, Türk kültür tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Türkistan, milli mücadele davasında öksüz bırakılmıştı.⁴⁶⁸

Sovyetlerin Türkistan'daki kültür politikasını yakından takip ederek, Türkistan milli edebiyatı, Türkistan'daki ediplerin durumu, çalışanların durumu ve eğitim konularında birçok makale yazan Tahir Çağatay, "İsen Tursun" takma adıyla "Türkistan'da Dil Siyaseti" başlıklı 16 sayıda devam eden bir makale yazmıştır. Bu başlık altında vurguladığı ana tema; yeni kelime ve terimlerin bulunmasında ve farklı dillerden bir kelime veya terim alınırken dikkat edilmesi gereken noktalar üzerinedir. Bu noktada; Sovyet dilcilerinin, Sovyet hükümetinin siyasî gayesini gerçekleştirmeye hizmet ettikleri, bir dilin ilerlemesi ve zenginleşmesinde ilk müracaat edilecek kaynağın, kendi tarihi gelişimi sürecinde yarattığı zenginlik olduğu, eğer bu doğal kaynakta bulunmayan bir kelime varsa, bunu Rusça veya diğer dillerden değil, herhangi bir Türk lehçe veya şivesinden

---

edilmiştir. Şöyle ki: Çağatay, "Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürülemes," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 19–25. başlıklı makalenin II. si Ş. Kuliyeft imzasıyla yazılmıştır. Bkz. Ş. Kuliyeft, "Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürülemes II," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 27–30. III. s. yine Çağatay imzasıyla yazılmıştır. Bkz. Çağatay, [Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürülemes] "III," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 30–33.

⁴⁶⁸ Tahir Şakir, a.g.m., s. 5.

kullanmak gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁶⁹ Bu konuya yönelik olarak; Sovyet hükümetinin dil stratejileri ve Türk Dil Kurultayları'nda yapılan tartışmalar üzerinde durmuştur.

T. Çağatay'a göre; Türkistan halkının çeşitli kabile cumhuriyetlerine ayrıldıktan sonra her bir cumhuriyetin dili "müstakil bir dil" haline gelmişti. Sovyet dil siyasetinde ana amaç, Türkistan halkının başka ülkelerdeki Türk halkları ile hiçbir ilgisinin olmamasıydı. Bu amaçla Sovyet hükümetinin, Türkistan halkının dışarıdaki Türklerle olan ilgisini kesmek için her türlü tedbirleri aldıklarını, hatta Çarlık döneminde çeşitli kütüphanelerde bulunan edebî eserlerin bile Sovyet hükümeti tarafından Türkistan okuyucuları ile ilgisini kestiklerini savunuyor.

Yazar, Çağatay edebiyatını "Özbeklere kadar yaşayan Türk halkının edebiyatı" olarak tanımlamanın büyük bir cahillik olduğunu ileri sürüyor. Çünkü Çağatay hanedanı iş başına gelene kadar Türkistan halkı ne idi ise onlar gittikten sonra da aynı şekilde kaldığını, kendi kültür tarihi eserlerini yaratmaya devam ettiğini, aynı şekilde Çağataylılar yıkılıp Timurular geldikten ve onlar yıkılıp yerine Özbekler geldiğinde de Türkistan Türk halkı üzerinde bir değişim olmadığını belirtiyor. Bu konuya ilişkin olarak, Sovyet hükümetinin, Abdurrauf Fıtrat'ın⁴⁷⁰ eski Türkistan şairlerinin eserlerinden oluşan *Özbek Edebiyatı Numuneleri* adında bir kitap çıkarttığında, feodalite ve o dönemki yaşam tarzını tasvir ettiklerini ileri sürerek, bu kitabın onun en büyük "suç"larından biri olarak gösterildiğini anlatıyor.

Tahir Çağatay, Sovyet hükümetinin Özbekistan, Türkmenistan gibi Türkistan'ın değişik yerlerinde uygulanmakta olan dil siyasetlerinden bahsediyor. Bolşevikler tarafından, milli dil akımının "Türkçülük", "milliyetçilik" veya "Pantürkistlik" ile suçlandığını ifade ederek, milli dil akımını tamamen reddeden Sovyet dilciliğinin, yeni Türkmen edebi dilini Sovyet hükümeti enternasyonal dil siyasetinin dayandığı temeller üzerinde düzenleyerek değiştirmek gerektiğini öne sürdüklerini belirtiyor. Hatta örneğin Türkmen halkının, Sovyet dönemine kadar bir edebi dili veya edebiyatı olduğunu da kabul etmek istemediklerini, Sovyetlerden önce Türkmen edebi dili varlığından bahsederken, "esaretten

⁴⁶⁹ Tahir Şakir, "Aç ve Kimsesiz Bir Halk," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 2-3.

⁴⁷⁰ Abdurrauf Fıtrat (1886-1937): Özbek şair ve yazar.

kurtulan halklara Sovyet hükümeti tarafından edebi dil verildi"ğini inkâr edenlerin de Sovyet hükümetine karşı nankörlük yaptıklarını düşündüklerini ifade ediyor.

T. Çağatay, Türkistan'daki dil meselesinin aslını; Sovyet hükümeti tarafından zorla tatbik ettirilen imlâ ve harfler, Türk dilinin kaidelerini bozan yabancı kelimeler, edebiyat alanında Sovyet hükümeti tarafından yok sayılan milli edebiyat eserleri ve sindirilen Türkistanlı yazarları düşündürdüğünü belirtiyor.

Yaş Türkistan'da, Türkistan'ın yer altı zenginliklerini anlatan tek yazarın Tahir Çağatay olduğunu görüyoruz. Ona göre, Sovyet hükümeti özellikle Türkmenistan'daki petrol yataklarını kendi menfaatine bağlamak istiyordu. Bunların dışında, muhaceret, pamuk, yerleşirme ve Türkistan kültür eserlerinin durumuna yönelik birçok makalesi de yer almaktadır.

Tahir Çağatay tarafından kaleme alınan makalelerde; Klasik Türk Edebiyatı'ndan özellikle Ahmet Yesevi, Ali Şir Nevai ve Mirza Babür'ün hayatı ile edebî yönleri ele alınırken, meselenin ilmî yönünden çok millî ideoloji yönleri göz önünde bulundurulmuştur. T. Çağatay, "Türkistan Türk Mefkûresi ve Ali Şir Nevai" adlı makalelerinde, Türk dili ve edebiyatının zenginliğini öne çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra; Arap ve Fars dilinin Türkçeye olan etkisi, Kaşgarlı Mahmut'tan başlayarak, Ali Şir Nevai'ye kadar uzanan ve Türkçenin saflığı ve devamı için sarf edilen çabalara yer ayırdığı görülüyor.

4.3. Abdulvahab İshakoğlu Oktay (1904–1968)

Özbek Türkleri'nden olan Abdulvahab Oktay, ilkokulu Taşkent'te Usûl-i Cedit okulunda bitirdikten sonra Tahir Çağatay gibi (1916'da) ortaokul ve lise eğitimi için Azerbaycan'a giderek Bakü'de tahsilini tamamladı.⁴⁷¹ 1922 yılında Buhara'dan Avrupa'ya tahsil için gönderilen burslu öğrenciler arasında yer alıyordu.⁴⁷² Almanya'da Heidelberg Tıp Fakültesi'ndeki eğitimini tamamladığı yıl *Yaş Türkistan*'ın da yayın hayatının ilk yılıydı. *Yaş Türkistan*'da, 10 yıl boyunca Mustafa Çokayoğlu ve Tahir Çağatay'dan sonra aktif olarak yazarlık yapan Oktay,

⁴⁷¹ Abdulvahab Oktay, Mart 1933 tarihinde Berlin'de, Berlin Üniversitesi Fen Bölümü'nde doktorasını yapmakta olan Seide Şir Ahmed ile evlendi. Bkz. "Bahtlı Bir Evlenme," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 41. 1939'da İstanbul'a geri dönerek Haseki Hastanesi'nde kadın doğum uzmanı olarak görev yapan Oktay, 1968 yılında vefat etti. Bkz. Saadet Çağatay, "Dr. Oktay (Abdulvahab, İshakoğlu) 10.02.1904 – 12.06.1968," *Türk Kültürü*, sayı 69 (Ankara 1968), s. 674–676. Abdulvahab Oktay, Mustafa Çokayoğlu'nun eşi tarafından Rusça neşredilen kitabı tercüme etmiştir. Bkz. Mariya Y. Çokayoğlu, *Eşinin Ağzından Mustafa Çokayoğlu*, (Çev: Türkistanlı [Abdulvahab Oktay]), Yaş Türkistan Yayını, sayı 22, İstanbul, 1972.

⁴⁷² Yaş Türkistanlı, "Bugünkü Türkistan Yaşlığı," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 15–19.

Berlin'de Tahir Çağatay ile birlikte derginin yazı işlerinden sorumluydu. Sovyet Türkistanı'ndan gelen yerel gazetelerin tercüme edilmesini Çağatay ile birlikte yayına hazırlıyorlardı.⁴⁷³

Abdulvahab Oktay'ın *Yaş Türkistan* dergisinde, 109 makalesi ve 7 şiiri bulunmaktadır.⁴⁷⁴ Kendisi aynı zamanda İstanbul'daki Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin marşının da yazarıdır.⁴⁷⁵ Makaleleri ağırlıklı olarak, basın ve eğitim konuları üzerinedir. Sadece "Türk Gazeteciliği" başlıklı, "Toktamışoğlu" imzasıyla kaleme aldığı 17 sayıda devam eden bir makalesi bulunmaktadır.

Türk gazetecilik tarihinin en ince ayrıntılarıyla anlatıldığı bu makaleler, gerçek anlamda bir bilgi kaynağı niteliğindedir. Abdulvahab Oktay, bu başlık altındaki makalelerini iki kısımda ele alıyor. İlk olarak Türk gazetecilik tarihini, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkçe çıkan ilk gazete olan *Takvim-i Vekayi*'den (1831) başlayarak II. Meşrutiyet'e kadar geçirdiği dönemi anlatıyor. Ardından Rusya'da 1905 İhtilâli ile başlayan Türk gazetecilik tarihinin 1918 yılına kadar geçirdiği evreleri anlatıyor.

Makalelerinde, Türk gazetecilik tarihi ve Türk ülkelerinde gazeteciliğin gelişimi dışında, Türk dünyasında gazeteciliğin yerleşmesi ve yaygınlaşması konusunda da bilgiler yer alıyor. Bu noktada, Türk dünyasında gazeteciliğin yerleşmesinin ve yaygınlaşmasının diğer yerlere göre çok daha yavaş olduğunu öne sürüyor. Bunu etkileyen en önemli faktör olarak, sansürcü idareleri görüyor. Oktay'a göre; Türk gazeteciliği sosyal ve siyasî açılardan birbirine benzemeyen iki farklı mahiyet doğrultusunda gelişmişti. Bu iki mahiyetin biri Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altındaki Türk-İslâm ülkesi, diğerinin de Rusya emperyalizmi altında olan Türk ülkeleriydi. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tutucu idarenin günden güne Türk gazeteciliğini baskı altına aldığını, onu mümkün olduğu kadar sindirmeye çalıştığını, bu nedenle 1875'ten 1908'e kadar Türk gazeteciliğinin çok sönük olduğunu söylüyor. Rusya egemenliğindeki Türk ülkelerindeki gazeteciliğin ise Çarlık yönetiminde sert önlemlere maruz kaldığını

⁴⁷³ Yaş Türkistanlı, "Türkistan Mekteplerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 17–21.

⁴⁷⁴ Makaleleri ve şiirleri için Ek-2'ye bkz. Makalelerini; Abdulvahab, İshakoğlu Abdulvahab, Yaş Türkistanlı, Toktamışoğlu, İter veya Doktor İter, T. imzalarıyla makale ve şiirlerini yazmıştır. Şiirlerinin hepsini "İter" imzasıyla yazmıştır. "Yaş Türkistanlı" takma adının kime ait olduğu konusu belirsizdi. Çokayoğlu'nun bir makalesinden yaptığım tespit ile bu adın Abdulvahab Oktay'a ait olduğu konusunda şüphe yoktur. Bkz. Çokayoğlu Mustafa, "Milli Ziyal," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 8.

⁴⁷⁵ İter, "Marşımız," [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Eylül 1931) s. 40.

ve 1905 Rus ihtilâli döneminde müthiş bir sansüre uğradığı için ilerleyemediğini belirtiyor.

İlk Türk gazetesinin İstanbul'da 30 yıl boyunca devletin yardımıyla çıkan *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Havadis* dışında başka Türkçe gazete çıkmadığını, özel girişimle çıkarılan *Tercüman-ı Ahvâl*'in, *Ceride-i Havadis*'ten 20 yıl sonra 1860 yılında Bekir Çobanzade⁴⁷⁶ tarafından, Şinasi'nin yardımıyla çıkarıldığından bahsediyor ve gazete hakkında bilgi veriyor.

İslâmiyet'ten önce Türkistan'da gazeteciliğin olmadığını belirterek, o döneme ilişkin bu alanda bir araştırma yapılmadığı için herhangi bir vesika da bulunmadığını ifade ediyor. Dünya gazetecilik tarihinde matbaanın ana yurdu olan Çin'in önemine değinerek, matbaanın denizleri aşarak Avrupa'ya gittiğinde, gazeteciliğin Avrupa'da geliştiğini ve dünyaya oradan yayıldığını belirtiyor. İlk Türk gazetesi olan *Takvim-i Vekayi*'nin hangi koşullar altında çıkarıldığı, geçirdiği tüm evreleri ve içeriğine ayrıntılı bir biçimde yer veriyor. Osmanlı döneminde; 1861, 1869, 1871, 1873 ve 1874 ve 1875 yıllarında çıkarılan gazetelerden, örneğin; *Tasvir-i Efkâr*, *İttihad*, *İstikbal*, *Vakit*, *Sadakat* gibi gazeteler hakkında bilgiler veriyor.

Rusya'daki Türk ülkelerinde çıkan tek gazetenin, 1905 yılında Türkçe *Türkistan Vilayetniñ Gazeti*⁴⁷⁷ olduğunu, bu resmi gazetenin Türkistan Genel Valisi Von Kaufman'ın emriyle ve hükümetinin maddî yardımıyla Taşkent'te çıkarıldığını, 1870'ten 1917 yılına kadar, yani 47 yıl boyunca devam ettiğini belirterek, bu gazete hakkında geniş bilgiler veriyor. 1905 İhtilâli'nin Rusya Türkleri tarafından fırsat olarak görülerek, basın faaliyetlerini arttırdıkları, örneğin Münevver Kari'nin hükümete müracaat ederek, *Hurşid* adlı bir gazete çıkarmak istediğini, hükümetin bu müracaata "Rusça bilmeyen birinin gazete çıkarması mümkün değildir" şeklinde cevap vererek bu müracaatı reddettiğini ifade ediyor. Devamında, kendi memurlarından biri tarafından başka bir isimle gazete çıkarılmasına izin verdiğini, Münevver Kari'nin de bunu kabul etmediğini ve yeni çıkarılan gazetenin Molla Âlim Kazi idaresinde çıkarıldığını anlatıyor. Söz

⁴⁷⁶ Bekir Çobanzade (1893–1937) Kırım Tatar milli şairi.

⁴⁷⁷ (Taşkent, 1870–1918) Nikolay Petroviç Ostroumov, Sartça (Türkî /Özbekçe). Bkz. Timur Kocaoğlu, "Yaş Türkistan'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," *Yaş Türkistan*, cilt I, İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, 1997, s. 16.

konusu gazetenin içeriği hakkında ayrıntılı bilgi veriyor. Sadece Türkistanlı gençlerin desteğiyle 1906 yılında Taşkent'te *Hurşid* adlı gazetenin çıkarıldığını ifade ederek, yine bu gazete hakkında da bilgi veriyor.

Abdulahab Oktay, Türkistan'da Ceditçiler tarafından çıkarılan gazetelerin uğradıkları sansürlerden de bahsediyor. Hatta hükümet tarafından bir dönem üç yıl süresince gazete çıkarmalarına izin verilmediği, sonunda 1911 yılında *Kazakistan* adlı gazete çıkarabildiklerini ancak kısa süre sonra kapatıldığını anlatıyor. 1912 yılında Türkistan'da (Buhara'da) *Turan* ve *Buhara-yı Şerif* adlı iki gazete çıkarıldığından bahsediyor. Buhara'nın medreseleri ile ünlü bir yer olduğunu, bir zamanlar medeniyetin "Oxford'u" olarak görüldüğünü, Buhara medreselerinin Fars ve Arap dillerinin Türk dünyasına yayılmasında önemli yer tuttuğunu anlatıyor. Buralardaki medreselerde okuyan öğrencilerin çoğunun, Türkistan'ın her tarafından gelen gençlerden oluştuğunu, bu kişilerin medresede aldıkları eğitimin de etkisiyle Türkçeden ziyade Farsça yazılan eserleri okuduklarını belirtiyor. Bu nedenle eğitimlerinden sonra Türkistan'ın her tarafına dağılan genç medreselilerin, "akıllara ıslahat" düşüncesini yerleştirmek amacıyla Buhara'da çıkarılan *Buhara-yı Şerif* gazetesinin Türkçe değil, Farsça olarak çıkardıklarını ifade ediyor. Bu suretle medreseliler arasında Ceditçilik fikirlerinin mümkün olduğu kadar çabuk yayılacağını amaçlandığını belirtiyor. Ancak bu derginin Farsça çıkmasının Türkistan dışındaki Türkler tarafından, örneğin İstanbul'da çıkan *Türk Yurdu* dergisinde eleştirildiğinden bahsediyor.

1913 yılında Türkistan'da çıkan *Kazak*, *Semerkand* ve *Eşim Dalası*⁴⁷⁸ adlı gazeteler, 1914 yılında Taşkent'te Sadullah Hoca'nın yönetiminde çıkan *Sedâ-yı Türkistan*⁴⁷⁹ adlı gazete ve Abdican Mahmud yönetiminde Hokand'da çıkarılan *Sedâ-yı Fergâne*⁴⁸⁰ adlı gazetelere yönelik olarak, kaç sayı çıktılar? ne zamana kadar devam ettiler? içerikleri nedir? gibi soruların cevaplarını bulabileceğimiz bilgilere yer veriyor. Yine 1915 yılında Semerkand'da Türkçe çıkarılan gündelik gazetelerden biri olan *Telgram Haberleri* adlı gazete 1916 yılında Taşkent'te *Şark*

---

⁴⁷⁸ (Kereküv/Petropavlosk, 1913), S.K. Voronkov (Rus İdaresi tarafından çıkarılan Rusça *İşimskiy Kray* gazetesinin eki), Kazakça. Bkz. Timur Kocaoğlu, a.g.e., s. 19.

⁴⁷⁹ (Taşkent, 1914–1915), Ubeydullah Hoca, 67 sayı, Türkî /Özbekçe. Bkz. Timur Kocaoğlu, a.g.e., s. 17.

⁴⁸⁰ (Hokand, 1914–1915), Â bidcân Mahmudcan, 123 sayı, Türkî /Özbekçe. Bkz. Timur Kocaoğlu, a.g.e., s. 17.

ile *Alaş* ve Semerkant'ta çıkan *Agent Telgrafları* adlı gazeteler, ardından 1917 yılında çıkan gazeteler hakkında da bilgi veriyor.

A. Oktay, Sovyet hükümetinin Türkistan'daki amacının, bilinçli bir biçimde Leninizm ve Marxizm'i yerleştirmek olduğunu düşünüyor. Hemen her makalesinde duygusal ifadelere rastladığımız yazarların başında gelen Oktay, dünyadaki tüm Türkleri, tüm Türkistanlıları da bu mücadeleye davet ediyor. Dolayısıyla makalelerinde, Mustafa Çokayoğlu ve Tahir Çağatay'ın makalelerinden farklı olarak, bilgi vermekten ziyade kendi kitlesini etkileyecek düzeyde, hatta ikna etmeye yönelik makaleler yazdığı söylenebilir. Belki de "ikna" yoluyla kitleleri bilinçlendirme yolunu tercih etmiş olabilir. Ayrıca şairleriyle de bu durumu pekiştiriyor.

Abdolvahab Oktay, Tahir Çağatay ile birlikte sadece Sovyet Türkistanı'ndan gelen gazete haberlerini değil, aynı zamanda özellikle Almanya'da çıkan gazetelerde Türkistan ile ilgili çıkan makalelerin de değerlendirmesini yaparak yayınlıyorlar. Yabancı basındaki Türkistan haberlerini seçerken tamamen kendileriyle aynı görüşte olan makalelerin tercümelerini yaptıklarını söyleyebiliriz.⁴⁸¹ Gerçi burada şunu da söylemek gerekir; Soğuk Savaş yıllarında, Batı basınında, S.S.C.B.'nin politikalarını destekleyen haberlere yer verildiğini de düşünemeyiz.

Sovyet hükümetinin, Türkistan'da uyguladığı muhaceret politikasını, Türkistan ve Türkistan halkı için "en tehlikeli" politika olarak tanımlayan Oktay, bu politikanın arkasından ortaya çıkan milli düşmanlık ve iktisâdi ezilmişliğin, bağımsızlık yolunu tamamen kapadığını, ayrıca Moskova'nın Türkistan'a getirdiği Rus ailelerle, Türkistanlıların milli varlığını yok etmeye çalıştıklarını düşünüyordu.⁴⁸²

A. Oktay'a göre; Ekim Devrimi ile gelen hükümet, Türkistan'ın mevcut durumunu değiştirmemişti. Çarlık Rusyası döneminde nasıl ki mülk sahipleri ve sermayedarlara karşı mücadele etmek zorunda kalmışlarsa, Sovyet hükümeti döneminde de aynı şekilde köleler durumuna getirildiklerini düşünüyordu. Bunun için, Türkistanlıların ve Sovyet Rusya'nın boyunduruğu altında bulunan tüm Rus

---

⁴⁸¹ Yaş Türkistanlı, "Alman Muharirlerinin Türkistan Tesirâtı," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 17-18.

⁴⁸² Yaş Türkistanlı, "Rus Muhacereti Siyaseti Tehlikesi," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 8-11.

olmayan milletlerin diğ er dünya halkları gibi kendi haklarına ve geleceğine sahip olmadıkça Rusya meselesinin sağlam bir temelde halledilme imkânı bulunmadığını vurgulayarak, bütün halkların Rus emperyalizm siyasetine karşı mücadele içinde olduklarını ileri sürdüğü görülüyor.

D. Mecdeddin Ahmed [Delil]

Türkistan davasına öğrencilik çağlarında başlayan Mecdeddin Bey, Türkistan Milli Birliği'nin başkâtipliğini yapmıştır.⁴⁸³ Mecdeddin Ahmed Bey, İstanbul'da çıkan *Yeni Türkistan* dergisinin 1930–1931 yıllarında sorumlu müdürü olarak görevini yürütmüştür. 1931 yılında, derginin hem imtiyaz sahibi hem de sorumlu müdürü olarak görev yapmıştır.⁴⁸⁴

Yazar'ın, *Yaş Türkistan* dergisinde 13 makale yazdığını görüyoruz. Dergi'de 1938-1939 yılları arasında yazmıştır. Makalelerinin tamamını Doğu Türkistan davası üzerine kaleme almıştır.⁴⁸⁵ Ancak bu araştırmada, Doğu Türkistan konumuz dâhilinde olmadığı için ayrıntıya girmeyeceğiz.⁴⁸⁶

5. Derginin Dili

Yaş Türkistan'ın dil politikası; Türkistan halkının siyasi ve kültürel hayattaki değişikliklerle birlikte ihtiyaç duyduğu yeni kavram ve ifadeleri karşılayacak kelimeleri, kullanılan dile kazandırılmasını amaçlamıştır. Özellikle Türkiye Türkçesinin zengin kelime haznesinden yararlanmak gerektiğini

---

⁴⁸³ Doktor Mecdeddin Bey, uzun yıllar Türkiye'de yaşamış, İstanbul Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Eylül 1933'de Doğu Türkistan İnkılâbı'na hizmet etmek için Türkiye'den ayrılarak 1934 yılının başlarında Doğu Türkistan'a gitmiştir. Gittiğinde Kaşgar'daki Türk askerlerinin çekilip, Kaşgar'ın Dunganlar tarafından işgal edildiği dönemdi. Mecdeddin Bey'de Dunganlar'a esir düşmüştü. Bir süre sonra ellerinden kurtulduktan sonra Mahmud Mehti ile birlikte milli hareket ve eğitim faaliyetlerine başladılar. "Doktor Mecdeddin Ahmed Bik Avrupa Seyahatinde," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 42. Mahmud Mehti'nin Hindistan'a gitmek zorunda kalmasının ardından Mecdeddin Bey, önce Hindistan'a oradan İstanbul'a geçti. Burada hastalandı ve 5 yıl boyunca büyük rahatsızlık geçirdi. 1938 yılında bir ameliyat geçirdi. Hastaneden çıktıktan sonra 12 Eylül'de İstanbul'a döndü. Bu bilgileri, *Yaş Türkistan*'da Doğu Türkistan İnkılâbı hakkındaki makaleleri yazan Emin Vahid Efendi'nin 10 Ağustos 1938 tarihinde Lahor'dan, *Yaş Türkistan* idaresine yazdığı mektuptan öğreniyoruz. Bkz. "Doktor Mecdeddin Ahmet Bik," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 40–42.

⁴⁸⁴ *Yeni Türkistan*'da kendi imzasıyla yazdığı, aynı adı taşıyan iki makalesi bulunmaktadır. Bkz. Mecdeddin Ahmed, "Türkistan Gençleriniñ Macaristan Seyahati," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15 (Eylül-Ekim 1928), s. 4-7. ; Mecdeddin Ahmed, "Türkistan Gençleri'niñ Macaristan Seyahati," *Yeni Türkistan*, sayı 16 (Teşrin-i Sâni 1928), s. 24-32.

⁴⁸⁵ Makalelerinin tamamı için Ek-2'ye bkz.

⁴⁸⁶ Dergi'de yazarın annesi ile ilgili bir haberi burada hatırlatmak gerekir: Türkistan Milli Birliği kâtiibi Doktor Mecdeddin Ahmed Bey'in Taşkent'te yaşayan 60 yaşındaki annesinin Sovyet milisleri tarafından, Şubat 1932'de hapse atılıp 5 ay tutulduğu, Bolşeviklerin gayri insanî muamelelerine dayanamayarak ağır biçimde hastalandığı ve hapishaneden çıktıktan iki gün sonra Ağustos başlarında öldüğü bildiriliyor. Bkz. "Kara Bir Haber," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. İ. Kapak.

savunarak, hem Acem hem de Rusçanın etkisinden kurtulmak hedeflenmiştir.⁴⁸⁷ *Yaş Türkistan*'da ortak bir Türkçe arayışı yaşanmıştır. Herhangi bir Türk boyunun lehçesi değil, her Türk boyuna ait kelimeler barındıran,⁴⁸⁸ daha geniş Türk kitlesine ulaşabilmek maksadıyla Arap harfli Çağatay Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Dergi'de kullanılan dil, birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Örneğin, İstanbul'da çıkan *Atsız Mecmua*⁴⁸⁹'da: "Doğu Türk lehçesiyle çıkarılan *Yaş Türkistan*'ın lehçesinin halis bir Özbek Türkçesi değildir. Türkistan lehçelerinin Acem etkisiyle bozulmuş şeklidir. Özbek veya Çağatayca olarak bile yazılıysaydı daha iyi olurdu" şeklindeki yoruma Çokayoğlu: "Siyasî bir yayında nasıl bir etki altında olunursa olunsun, şehir halkı dili daha etkilidir. Şehirlerde ve köylerde yaşayan halkın Acem etkisi altında kalan, şekli bozuk lehçe konuşan halk da Özbek-Türkistanlılardır." şeklinde cevap yazmıştır.⁴⁹⁰

XV. yüzyılda kullanılan Çağatay lehçesinin şekline dönemeyeceklerini belirten Çokayoğlu, XX. yüzyılda yaşayan bir topluluğun derdinin, XV. yüzyılın dili ile anlatılamayacağını savunmuştur. Kullandıkları dilin gerçek Çağatay Türkçesi olduğunu, fakat aradan geçen beş yüzyılda değişikliklere uğradığını, her halkın ihtiyacına göre bu durumun olmasının çok doğal olduğunu, *Yaş Türkistan*'ın da siyasî bir dergi olması sebebiyle, halkın XX. yüzyıldaki ihtiyacına göre kullanma gereğini duyduklarını ifade ediyor. Amaçlarının, çağdaş medeniyet bakımından daha önde olan (Türkiye Türkleri) Batı Türkleri'nin tecrübesinden istifade ederek lehçeyi geliştirip, hem yerli ihtiyacı karşılamak hem de Türk medeniyetine hizmet etmek olduğunu, bu nedenle *Yaş Türkistan*'da kullanılan dilde Acem etkisi değil Batı Türkçesi (Türkiye Türkçesi) etkisinin olduğunu ve Rus etkisinden kurtulmanın en geçerli yolun da bu olduğunu vurguluyor. Çokay, yabancı bir dilin etkisi altında kalmaktansa lehçelerin birbirlerinden istifade etmelerinin önemine değinmiştir.

Mustafa Çokay, her siyasî derginin önemli bir diğer amacının da mümkün olduğu kadar geniş bir kitle tarafından okunarak manevî dayanağını arttırmak olduğunu, *Yaş Türkistan*'ı sadece Türkistanlılar için değil daha geniş

⁴⁸⁷ İsen Tursun, "Mecmuamızın Tili Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 19-20.

⁴⁸⁸ Kara, Ag.e., s. 263.

⁴⁸⁹ *Atsız Mecmua*'nın 15 Ocak 1932 tarihli sayısında yer alan bilgiden aktarılıyor.

⁴⁹⁰ İsen Tursun, "Mecmuamızın Tili Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 17-18.

kitleye ulaşmak için çıkardıklarını, davalarının dışında kalan Türk ülkelerinde yaşayan Türkleri de okuyucular arasında görmek istediklerini belirtiyor. *Yaş Türkistan*'ın bir "lehçe mecmuası" olmaktan ziyade, bir "Türkistan Türk mecmuası" olmak istediğinin altını çiziyor. Yabancı etkisinden kurtulmak istediklerini, bununla ne XV. yüzyıla dönmek, ne de kabile şivesinin ilkel şekline bağlanmak olduğunu ileri süren Çokayoğlu, amaçlarının muasırlaşmak ve Türkleşmek olduğunu vurguluyor.⁴⁹¹

Sovyet hükümeti her ne kadar Türkistan'daki Türk lehçeleri arasındaki ortaklığı ortadan kaldırmak istemişse de hatta yerli dilleri her ne kadar yabancılaştırmaya çalışsa da yerli diller önemini ve değerini kaybetmemiştir.

---

⁴⁹¹ İsen Tursun, "Mecmuamızın Tili Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 17-20.

SONUÇ

Bolşevikler tarafından Sovyetlerin Türkistan'da uyguladıkları kültürel, iktisadî ve toplumsal alanlardaki dönüştürme politikaları, Bolşevik Devrimi'nin, Türkistanlılar açısından Rus sömürgeciliğinin yeni bir türü olarak algılandı.

Mustafa Çokayoğlu editörlüğünde çıkarılan *Yaş Türkistan* dergisinin, Türkistan milli mücadelesi üzerinde önemli bir yayın organı olduğu, Sovyet dönemi Türkistan milli mücadele tarihinin 10 yılını en iyi anlatan kaynak olduğu görüldü. Derginin aynı zamanda Sovyetlerin dönüşüm projesini anlatan en önemli kaynak olması, söz konusu dönemdeki olayları farklı bir perspektiften sunduğu görülmektedir.

Muhaceretteki Türkistanlılar tarafından çıkarılan veya desteklenen *Yeni Türkistan*, *Yana Milli Yul* gibi diğer süreli yayın organlarından farklı olarak, *Yaş Türkistan*, Stalin tarafından Türkistan'da uygulanan toplumsal, kültürel, siyasal ve iktisadî dönüşüm projelerinin başlaması ve şekillendirilmesi sürecini her yönüyle yansıtan en ayrıntılı tek yayın organı olması ve bağımsız Türkistan mücadelesinin uzun yıllar tek başına sözcülüğünü yapması bakımından önem taşıyor. Bu bilgiler, dönemin politikalarını, farklı bir açıdan değerlendirmemize yardımcı olduğu gibi Türkistan ve Türkistanlıların içinde buldukları atmosferi de anlamamıza yardımcı oldu. Çünkü Sovyet hükümetinin Türkistan politikası Batılı yazarlar tarafından her yönüyle incelendi. Sovyetler'de ise bu konular belli bir ideoloji çerçevesinde sunuldu. Bize, bu yayın aracılığı ile muhaceretteki Türkistanlıların, Türkistan milli mücadelesine olan katkılarını değerlendirme imkânı oldu.

Yaş Türkistan, farklı araştırmacılar tarafından belli konular çerçevesinde ve yüzeysel olarak ele alınmıştı. Ancak bu çalışma ile *Yaş Türkistan*, derinlemesine incelendi. Bugün, Orta Asya Cumhuriyetleri'nin milli mücadele tarihlerini anlamada oldukça faydalı oldu. *Yaş Türkistan*, bazı ilim adamları tarafından iddia edilenin aksine, bugünkü Orta Asya Cumhuriyetleri'nin, Bolşevik yönetiminin uygulamaları karşısında sessiz kalmadıklarını, önce silâhlı mücadele, sonuç alamayınca fikrî mücadele yolu ile bağımsızlık yolunda önemli adımlar attıklarını ispat etti. Bu mücadeleyi kendi toprakları dışında sürdürmek zorunda kalan Türkistanlı aydınların fikrî ve siyasî faaliyetlerinin anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırdı.

Ayrıca araştırmanın, derginin orijinal nüshaları üzerinden yürütölmüş olması, başka kaynaklarda olmayan orijinal bilgilerin de ortaya çıkarılmasını sağladı. Dergi yazarlarının kullandığı takma isimlerden bir kısmının hangi yazara ait olduğunu doğrudan görme imkânı elde edildiği gibi, Türk Dünyası için önemli faaliyetlerde bulunmuş olan birçok aydının, biyografisine veya faaliyetlerine ulaşma şansı oldu. Türkistan'ın bağımsızlığı yolunda, dönemin bazı aydınlarının birbirleriyle olan fikir ayrılıklarını ve bunların sebeplerini ilk ağızdan öğrenmemize yardımcı oldu.

Yaş Türkistan'daki makalelerin, ilmî açıdan tartışmaya açık olduğu da inkâr edilemez. Zira dergi yazarlarının Bolşevikler tarafından idama mahkûm edilenler, ülkeye girmesi yasaklananlar veya milliyetçi kadrolardan oluşması, makalelerin belli bir ideoloji ve atmosferde yazıldığını unutmamak gerekiyor.

Yaş Türkistan dergisinde yer alan şiirler, siyasî makaleler, birer propaganda amaçlı ve duygusal içerikli olsa da dergide yer alan makalelerin önemli bir kısmı orijinal bilgiler içermektedir. Çünkü dergi yazarlarının kullandıkları kaynaklar orijinal niteliklidir. *Yaş Türkistan* Sovyetler'de çıkan dergi ve gazeteleri takip etmekte ve orada yer alan haber ve yorumları eleştirmekte ve cevap vermektedir. Bazen de orada yazılanlarda satır aralarında verilen hoşnutsuzlukları bulup çıkarmaktadır.

Bunun dışında, bizzat Türkistan'da olaylara tanık olmuş, orada yaşamış kişilerin gönderdiği mektuplar ve makaleler de dergi yazarları için önemli kaynak oluşturuyor. Bu mektuplar sadece Türkistan'dan değil, dünyanın değişik yerlerinde yaşayan Türkistanlılarca, özellikle İran ve Afganistan'a iltica eden Türkistanlılardan gönderiliyor. Dolayısıyla Türkistan'dan olaylar sıcağı sıcağına aktarılıyor, güncel olaylar günü gününe takip edilerek, canlı bir şekilde izlenebiliyor.

Fikrî ve siyasi mücadelenin geniş kitlelere anlatılması gerektiğine inanan milliyetçi kadrolar, eğer milli mücadelede başarılı olunacaksa, halkın desteği sayesinde olacağına inandılar. O zaman halka ne istediklerini en doğru şekilde anlatmalılardı ki halkın yolu aydınlansın, ne için mücadele ettikleri hakkında kuşkuları kalmasın ve ilerledikleri yolda geriye bakmak istekleri olmasın.

Yaş Türkistan, aynı zamanda muhaceretteki Türkistanlılar için toparlayıcı bir işlev görüyordu. Türkistan'ı hiç görmeyen kişilerin, özellikle genç neslin milli duygularını canlı tutarak, onları bağımsız milli Türkistan'ın kurulması yönünde eğitmek gibi önemli bir misyonu da yerine getirdiği görülmektedir. *Yaş Türkistan* yazarları içinde özellikle Mustafa Çokayoğlu, Türkistan davasının genç nesle anlatılması gerektiğini sürekli vurguluyor. Bu genç neslin, Sovyet devrinde yetiştiğini ve Sovyet ideoloji ile eğitildiğini unutmamak gerekiyor. Türkistan sınırları dışında yetişen gençler de mevcut. Bunların bir kısmının Avrupa'da bir kısmının Türkiye'de eğitim gördüklerini de unutmamak gerekir. Bu gençlerin tamamı olmasa da önemli bir kısmı gerçek milli ruha sahiptiler.

Ayrıca, *Yaş Türkistan*cular, başka ülke ve halkları, Türkistan davası ile tanıştırap, onları Türkistan halkının içinde bulunduğu durum hakkında bilgilendirip, dünya kamuoyunun dikkatini, milli mücadele ve milli talep amacını takip etmekteydi. Bu anlamda bir dereceye kadar başarılı oldukları da anlaşılmaktadır. Özellikle yayınların çıkarılması için gerekli fonların sağlanmasında, Sovyet karşıtı ittifakların faydalı olduğu görülebilir. Bunun yanı sıra, Avrupa'da, Türkistan ve Türk halklarının bağımsızlık davasını anlatmada ve bu davayı destekleyen bir zümre oluşturmada da başarılı olduğu anlaşılmaktadır.

Her siyasî derginin önemli bir amacı, mümkün olduğu kadar geniş kitlelere ulaşarak, manevî dayanağını arttırmaktır. Bu anlamda *Yaş Türkistan*'ın sadece Türkistanlıları değil, Türkistan davasının dışında kalan Türk ülkelerinde yaşayan Türkleri de okuyucuları arasına alarak, manevî dayanağını güçlendirdiğini söyleyebiliriz. Dergi, uzun süre Türkistanlıların Avrupa'daki (dış dünyadaki) sesi oldu. Bu anlamda dergiyi bir teşkilât gibi görmek gerekir. Dünyanın değişik yerlerinde yaşayan Türkistanlıları bir araya getirmek, aydınlar arasında iletişimin kopmasını engellemek gibi ideolojik misyonu da yerine getirmiştir.

Yaş Türkistan'da yer alan makaleler incelendiğinde, Sovyetler Birliği döneminde yasak olan birçok meselenin, dış dünyada rahatlıkla dile getirilebildiği görülmektedir. 1924 yılında, Türkistan farklı cumhuriyetlere ayrılarak, "Türkistan" kelimesi literatürden çıkarılmıştı. Ancak dergide sürekli olarak, Türk birliğine vurgu yapılarak, derginin ilk sayısından son sayısına kadar bölge için "Türkistan" kavramı kullanılmıştır. Ayrıca söz konusu dönemde hatta günümüzde

dahi birçok Batılı ve Amerikalı ilim adamlarının eserlerinde bölge için "Türkistan" ifadesine yer verilmesini sağlayarak, bu kavramın unutulmaması için çalışmıştır.

Araştırmada, çok geniş bir coğrafyada çok zengin doğal kaynaklara sahip Sovyetler Birliği'nde uygulanan sosyalizmin, beşerî ve iktisâdi ağır bedeller karşılığında sosyal güvenlik ve ağır sanayide başarılı olduğu görüldü. Ancak belli bir süre sonra ortaya çıkan teknolojik yoksunluğun, iktisâdi işletmelerdeki başarısızlığın, ekonomide durgunluğu getirdiği ve iktisâdi alandaki zafiyetin, toplumsal ve siyasal alanda da yanlış uygulamalara sebep olduğu tespit edildi. Dünyanın ilk komünist devleti olan Sovyetlerin, Türkistan'da uyguladığı dönüştürme politikalarının, devletçilikten başka bir şey olmadığını ortaya çıkardı. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde, şekli eşitlikle birlikte, siyasi, iktisadi, kültürel ve toplumsal yaşam üzerinde sıkı bir kontrol mekanizması kurulması, insanın maddi bir varlık, bir üretim faktörü olarak görülmesi, sosyalist sisteme olan inancı oldukça zayıflattığı ortaya çıktı.

Yaş Türkistan'da, Sovyetler Birliği döneminde Türkistan'da uygulanan dönüşüm projesinin, siyasetten ekonomiye, kültürden sanata, yaşamın her alanında kendini gösteren birer Sovyet icadından ibaret olduğu iddiası, 1991 yılında Türkistan'daki cumhuriyetlerin bağımsızlıklarına kavuşması ile yerini bulmuş, bu "dönüşüm" denilen değişimin amacına ulaşamadığını kanıtlamıştır. Ancak Sovyetlerin, yeni oluşturulan milletlerin ve devletlerin tarihi geçmişlerinden tecrit edilerek ve ortak dilden uzaklaştırılarak, Türk halkları arasındaki dayanışmayı engellemek olan amacını kısmi olarak yerine getirdiği söylenebilir.

Bolşevikler tarafından dinleri, kültürleri, tüm milli benlikleri sistematik bir biçimde yok edilmeye çalışılan, din adamları, aydınları ve gençleri kitle halinde sürülmek ve katledilmek suretiyle yok edilmek istenilen bir milletin içinde buldukları durumu yansıtmaya çalışılan *Yaş Türkistan*'ın, bu anlamda gayesini gerçekleştirdiği söylenebilir. Muhacerette yazılanlar belli bir siyasî ortamda kaleme alındığından, dergide anlatılmaya çalışılanlar veya dikkat çekilmek istenilen mevzular, günümüzde değerlendirilirken mutlaka daha derin ve anlamlı olacaktır. *Yaş Türkistan*, sadece bu alanda araştırma yapmak isteyenler için değil,

sanat, edebiyat ve uluslar arası ilişkiler alanlarında çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için bugüne kadar bilinenlere orijinal bilgiler sağlamaktadır.

EK- 1:

YAŞ TÜRKİSTAN'DAKİ MAKALELERİN ANALİTİK ÖZETLERİ

Bu kısımda, *Yaş Türkistan*'da yer alan makalelerin analitik özetleri yapıldı. Ancak tüm makalelerin analitik özetleri verilmedi, çalışmamızda sadece konumuz dâhilinde olan makalelerin hepsini bir arada görmek mümkündür. Konumuz dışındaki yazıların ise sadece künyeleri verilmekle yetinilmiştir. Örneğin Doğu Türkistan konumuz dâhilinde olmadığı için, bu konuda yazılan makalelerin sadece künyeleri gösterildi. Bunun yanı sıra aynı konuda, fakat birbirini tekrar eden makaleler özetlenmedi. Sonuç olarak, özeti verilmeyen makaleler ve şiirler dâhil derginin tamamının künyesi bir araya getirildi.

Yaş Türkistan Başkarması, “**Bizniñ Yul,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 1-3. Makalede, *Yaş Türkistan*'ın siyasi amacının ne olduğu, hangi nedenlerle çıkarılmaya başlanıldığı üzerinde duruluyor. Türkistanlıların, Türkistan'ın kurtuluşu için mücadele etmeleri gerektiği, bundan başka yollarının bulunmadığı ifade edilerek, amaçlarının; buldukları yerden Türkistan'ın bağımsızlığı için Moskova Sovyet hükümlanlığı zulmü altındaki milyonlarca Türkistanlıların sesi olmak ve halkın güçsüzlüğünü *Yaş Türkistan* sayfalarında anlatabilmek olduğu belirtiliyor. Türkistan halkının bu mücadeleye yalnızca manevi destek vererek katılmaları bekleniyor.

Yaş Türkistan, “**Azad ve Müstakil Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 2-3. Moskova hükümetinin, proletaryanın önemli bir sınıf olduğunu ilân etmesine rağmen, Özbekistan Cumhuriyeti (demek bütün Türkistan)'nin proletaryası olmadığı; Türkistan'ın, Bolşeviklerin söyledikleri gibi şekil olarak milli, mana itibari ile proleter olmadığı, Türkistan Cumhuriyetleri'nin şekil itibari ile kabilevi olduğu üzerinde duruluyor. Amaçlarının ise hem şekil hem de mana itibarî ile milli devlet düzeni kurmak olduğunun altı çiziliyor. Türkistan halkının kendi ana yurdunda özgürce yaşayabilmesi için milli devlet kurma yolunda mücadeleye devam edilmesi gerektiği belirtilerek, bu yolda ilerlerken yardım ümit ettikleri bildiriliyor.

Başkarma, “**Yaş Türkistan Başkarmasidan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 3-4. Dergi idaresi, Moskova'ya karşı mücadele içinde bulunan Azerbaycan, Kuzey Kafkasya, İdil-Ural, Kırım, Gürcistan ve Ukraynalıların

başarılarının kendi başarıları sayılacağı, kaygılarının da kendi kaygıları olduğunu ifade ediyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Türkistan’da Pahta Etrafında Küreş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 4–16. Bolşeviklerin pamuk siyasetinin amacı anlatılıyor. Bolşeviklerin pamuk siyasetinde, Türkistan halkının menfaatini düşünmedikleri, Türkistan pamuk meselesinin aslını, Türkistan pamuğunun Rus dokumacılık sanatının emrine verilmesinin oluşturduğu ileri sürülüyor. 1928 yılında bir yönüyle de pamukçuluğu geliştirmek için onaylanan Beş Yıllık Plânı'nın önemine değiniliyor. Bu konuda yazılmış Rusça bir eser olan F. İ. Uşkulof'un “Pahtaçılık Meselesi ve Türkistan- Sibir Timir Yulu” isimli makalesi gösteriliyor. Yazar, Bolşeviklerin izlediği politikanın özünü şu şekilde ifade ediyor: Türkistan çiftçilerinin çaresizlikten Bolşeviklerin programını uyguladıklarını, Bolşeviklerin ise bu durumu “Sovyet Hükümetine Sadakat” olarak gördüklerini ve bunu "sosyal devrim" olarak tanımladıklarını ileri sürüyor. Türkistan için Rusya'dan gelen tahıl çok önemliydi. Rusya, Türkistan'ı kendisine bağımlı kılarak, iktisadi ve siyasi hâkimiyetini sağlayacaktı. Türkistan da Rusya'dan tahıl aldığı sürece kendi siyasi bağımsızlığı için mücadeleye cüret edemeyecekti. Bu nedenle, Türkistan'ın kurtuluşu için Türkistan'ın kendi tahılını yetiştirmesi için mücadele etmesi gerektiğinin altı çiziliyor. Bu da ancak, Türkistanlıların birlikte hareket etmeleri ile gerçekleşebilirdi.

Bir Türkistanlı, “**Çar Ministeri Krivoşeyn’iñ Türkistan Pahtaçılığığa Karaşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 16-25. Sovyet hükümetinin izlemiş olduğu pamuk siyaseti “iktisadi sömürgecilik” olarak tanımlanıyor. Çar döneminde izlenen politikanın bile bu kadar ağır olmadığını ifade eden yazar, Çarlık Rusyası'nın düşünceleri ile Bolşevik Rusya'nın düşüncelerinin temelde aynı olduğunu belirtiyor. Bolşeviklerin siyasetinin özü, Türkistan'da pamuk ekim alanlarının arttırılması idi. Türkistanlılar ise tahıl, kavun, meyve ve pamuk gibi değerli ürünlerin yetiştirildiği yerlerin buğday ekimine verilmesini istemiyorlardı. Bu ikilem tartışılıyor.

Altay Noyan, “**Sovyet Rusiye Cennetinden Avlak,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 25–29. Yazar, II. Katerina (1729–1796)'nın Alman hükümetine iyilik etmek maksadıyla ve Rus köylüsüne örnek oluştursun diye Alman çiftçilerini Rusya'nın çeşitli yerlerine getirerek yerleşmelerine izin

verdiğini, bu amaçla 1772–1780 yılları arasında on binlerce Alman çiftçileri Rusya’ya, Ruslara ziraat işletmeciliği konusunda ders vermeleri amacıyla getirildiklerini hatırlatıyor. Bolşeviklerin de Rusya’yı dünya proleterlerinin merkezi haline getirmek için beş yıllık işletmecilik plânu ile özel ziraat işletmelerinin yerine kolektif işletmeler kurarak, ülkeyi endüstrileştirip, Amerika’yı beş yıl içinde geçmeyi amaçladıklarını ifade ediyor. Makalede, kızıl Rusların çiftçilere bakışının Türkistan’da daha da ağır olduğunu belirtiyor. Türkistan çiftçilerinin 10 yıldan fazladır maddi manevi azap içinde olduklarını ifade eden yazar, bu zulmün devam ettiğini yüz binlerce ailenin bu politikadan acı çektiğini belirtiyor.

Türkistan Haberleri:

“**Kazakistan’da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 33-37. Haber’de, Sovyet hükümetinin Çar Hükümeti’nin Türkistan’a muhacir getirmeye devam ettiği, İsmail Said Vakkasoğlu başta olmak üzere Kazakistan komünistlerinden birçok kişinin Sovyet Rusya’nın bu muhacirler siyasetine şiddetli bir biçimde itiraz ettiklerinden bahsediliyor. Çarlık Rusyası döneminde uygulanan muhaceret politikası ne ise Sovyet hükümetinin de aynı siyaseti uyguladığı ifade ediliyor. Bolşevikler, Kazaklara ait boş yerlere Rus muhacirlerinin getirilmesini, Kazaklar için faydalı bir iş olduğunu savunuyor. Ali Han Bükeyhanoğlu, Ahmet Baytursunoğlu ve diğerleri muhaceret politikasına itiraz edince, Kazak Komünistler tarafından Kazak halkının düşmanları olarak nitelendiriliyorlardı. Makalede, Çarlık Rusyası döneminin muhaceret siyaseti; Kazakistan’ın en güzel yerlerine Rusların yerleştirilerek, yerli halkın göç ettirilmesi şeklinde anlatılırken, Bolşevik döneminin muhaceret siyasetinin de Çarlık döneminden farkı olmadığı ileri sürülüyor.

“**Türkmenistan’da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 37-39. Türkmenistan Cumhuriyeti’nin kuruluşunun beşinci yılının dolması sebebiyle Türkmenistan İcra Komitesi Başkanı’nın *Türkmensakaya İskra* isimli gazetede yayımlanan makalesine yönelik eleştiri yapılıyor. Başkanın makalesinde; Türkmen halkının bütün Şark ülkeleri için örnek oluşturduğunu ve buna sebep olan “zafer”lerini anlatıyor.

“**Özbekistan’da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 39-40. Makalede, Fergana şehrinin yakınında 1926 yılında kurulmaya başlanan dokuma fabrikasındaki durum anlatılmakta. Fabrika kurulmaya başladığında burada çalışacak olan işçilerin Türkistanlılardan özellikle de Özbeklerden olma şartının konulduğunu, ancak *Yeni Fergana* gazetesinin 95. sayısında bu konu ile ilgili verilen bilgiye göre; fabrikada çalışan 1200 işçiden yalnızca 421’inin Özbek, geri kalanının ise Ruslardan oluştuğu belirtilmiş. Kendi milli haklarını savunanların “Şovenist” ya da “İnkılâb ve Proleter haini” diyerek suçlandıklarını ifade ediyor yazar.

“**Şövinizm Togrısında** [Hakkında],” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 1–5. Bolşeviklerin politikaları karşı çıkanların, hükümet tarafından "şovenist" olarak suçlandıkları, ancak bu şekilde suçlamak için gerekli olan ana şartların Türkistan’da olmadığı, çünkü Türkistan’da hâkim milletin Ruslar olduğu belirtiliyor. Devlete hâkim olanların tamamen Ruslardan yana olduğunu, eskiden bu hâkimlerin "Büyük Rus" diyerek adlandırdıkları, Bolşeviklerin döneminde ise "Rus emekçisi, işçisi çiftçisi" diyerek adlandırdıkları ifade ediliyor. Yine eskiden Türkistan ve Türkistan Türklerinin milli menfaatlerinin, sadece Rusya ve Rus halkının menfaati için istendiği, Sovyet döneminde ise Türkistan’ın menfaatleri Sovyet Rusya’nın yararına kullanılmakta olduğu anlatılıyor. Rus Hükümeti’nin her türlü şekline karşı çıkacaklarının altını çizen yazar, bunun şovenizm olmadığını da özellikle belirtiyor. Yazar’a göre, eğer Türkistanlılar kendi milli hükümetlerini kurarken, Rusları ve başka milletleri ezerek veya üzerek, Türkistan vatandaşlarının hukukundan faydalandırma imkânından mahrum kılarak ya da onları Türkistan’da “Proletarya Diktatörlüğü Egemenliği” altında ezseler, ancak o zaman şovenizm ile karalanmayı hak edebileceklerini söylüyor.

Canay, “**Türkistan’da Yirlileşdiriş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 5-13. Yazar, Sovyet Hükümeti’nin en yeni siyaseti olan “milliyetler” siyasetinin amacının, hükümet idarelerini Türkistan yerli halkına yakınlaştırmak olduğunu ifade etmektedir. Bolşeviklerin, 1917’de iktidara geldiklerinde, bütün Rusya Müslümanları ve Türkistanlıların kendilerini istedikleri gibi yönetileceklerini vaat ettiklerini, fakat bu yeni rejimin Rus milli refahının sağlandığı proleter diktatörlüğü olduğunu savunuyor. Makalede, sayısal olarak Türkistanlıların yönetimde çok az temsil edildikleri, Türkistan’da Rus halkının %

5'ini oluşturmalarına rağmen yönetimde daha etkili oldukları eleştirerek, Sovyet hükümetinin bu politikası neticesinde iki milyondan fazla Türkistanlının helâk olduğunu söylüyor. Yerlileştirme politikasının bir görüntüsü olarak Orta Asya'daki eğitim kurumları hakkında bilgiler veriyor. 950 öğrenciden oluşan Ziraat Fakültesi'nde yalnızca 50 öğrencinin yerli halktan olduğunu, bunun da son dönemlerdeki mücadele sonucu olduğu belirtiliyor. Sovyetlerdeki yerel gazetelerde çıkan haberlerden yola çıkılarak konuya ilişkin yorumlar yapılıyor.

Yaş Türkistanlı, “**Rus İstilâsı Astıda Türkistanlıların Millî Hareketlerinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 13–22. Bolşeviklerin, Türkistan'ı sadece iktisadi açıdan Moskova'ya bağlamadığı, aynı zamanda bütün tarihi yerlerini de tahrip ettiklerini ileri süren yazar, dünyada sömürgeciliğin en çok Türkistan'da olduğunu, Rus siyaseti kadar sömürge halklarını ortadan kaldırmaya yönelik politikanın tarihte görülmediğini ifade ediyor. Makalede, “millî eğitim” ve “kadınların özgürlüğü” konularına ağırlık veriliyor. Türkistan halkının ve Türkistan'ın medenileşmesinde en önemli rol oynayan konunun, Ceditçilerin de önceden söylediği gibi “Kadın Meselesi” olduğu, Ceditçi yayınların en önemli amaçlarından biri olan Türkistan düşünce hayatını kadın meselesi ile tanıştırmak olduğundan bahsediyor. Ceditçilerin, evlenme, düğün ve boşanma konularında ıslahat yapılmasını savunduklarını, kısa sürede halk arasında itibarlarının arttığını, Ruslara karşı olan mücadelelerinin takdir edilmesi gerektiği vurgulanıyor. Yazar, Sovyet hükümetinin Türkistan'daki amacının Leninizm ve Marxizm'i yerleştirmek olduğunu, Komünist partisinin tüm üyelerine bu politikanın faydalarını anlatmaları için emirler verirken bunun karşısında olanları yok ettiklerini, ancak milliyetçilerin, Bolşeviklerin bu tutumuyla neyi amaçladıklarını çok iyi bilecek kadar donanımlı olduklarını belirtiyor. Bu siyasetle amaçladıklarını yazar şöyle sıralıyor: 1. Milliyetçilerin kadınların özgürlüğüne engel teşkil etmesi. 2. Milliyetçilerin başarılı olduğunu görünce, dini, mutaassıp halk arasında yeniden kızıştırmak. 3. Entrikalar çıkarıp, muhtemel hainlerden istifade edip halkın gözüne görünmesine çalışmak. 4. Görevli tercümanlar olan çaresiz yerli komünistlere İnkılâb işleri vererek onları boş kılmak.

Timuroğlu, “**Türkistan'da Mekteb Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 22-30. Yazar, Türkistan'ın, Rus boyunduruğu altına girdiğinden

beri Rus hükümeti okulları sorununun devam ettiğini belirtiyor. Çeşitli şekillerle ortaya çıkan ve Rus-Mahalli adı altında tekrar eden bu okulların amaçlarının Rus dili ve Rus medeniyetine hizmet etmek olduğunu ifade eden yazar, halkın kendi amacını gerçekleştirecek “Cedid” okullarına ihtiyacı olduğunu belirtiyor. Rusya’nın hangi yönetimle olursa olsun Türkistan’ın maddi ve manevi tekâmülünü hiçbir şekilde istemediklerinin tecrübelerle sabit olduğunu ifade ediyor. Ancak halkın artık güvenmeyecek duruma geldiğini, en büyük sınavını kendi kuruluşlarını oluşturarak vereceğini belirtiyor. Yakın bir zamanda Sovyet Rusya’nın bu durumu Türkistan’da göreceğini ifade ederek, Genç Türkistanlıların halkın geneline şekil ve mana itibarı ile milli olan bir okul, bir idare, bir siyaset ve bir eğitim için mücadele etmeleri gerektiğini vurguluyor.

“**Paris’de Türkistan Ahvâlinden Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 32. Bu başlık altında verilen haber: *Yaş Türkistan*’ın baş yazarı Mustafa Çokayoğlu’nun 8. Ocak’ta Paris’de toplanan “Fransa-Şark” Komitesi’nin toplantısında “Türkistan Ahvâlinden” adlı bildirisinin, komitenin çıkardığı dergide basılıp yayımlanacağıdır.

Türkistan Haberleri:

“**Özbekistan’da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 33-38. *Yeni Fergana* gazetesinin 2. sayısında Basmacılık Hareketi’nin son dönemlerindeki olaylara yönelik verdiği bilgiler aktarılıyor. 29. Tabur’un kumandanlarının konferansında ortalığın karıştığı, Basmacıların tamamının ortadan kaldırılmasına ilişkin olarak kararların alındığı bildiriliyor.

“**Fırkadan Çıkarılınlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 36-37. Özbek komünistlerinin partiden atılmalarına dair yazılan bir makale. Kimlerin hangi nedenlerle atıldıkları maddeler halinde sıralanmış: Örneğin, Mecid Kadir: 1918’den beri parti azası. Özbek işçileri fakültesinin (Ortaokul) müdürü idi. Suçu Basmacılara silâh temin etme. Buhara İnkılâbından sonra (1920) Sovyet hükümetine düşman olanlar ile Buhara’da karşı devrimcilerle birlik olmak, İşçiler Fakültesi’ndeki sosyal hareketleri tanımaması, öğrenci ve görevliler ile çoğunu öğretmen yapması, kendisi için büyük paralara ev ve bağ satıp almak, hükümet tedbirlerine karşı propaganda yapmak, gibi.

“**Kazakistan’da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 38-40. Makalede, Rusların Türkistan’a muhaceret etmesi sonunda Kazakların sayısında azalma olacağı konusundaki endişeler aktarılıyor. Ayrıca, Parti’de eğitim işleriyle uğraşanların sayısının 4.645 kişi olduğu, her türlü milli “mayalar” yetiştiren teşkilâtların % 64’ünde toplam 4.011 kişinin Kazak’lardan oluştuğunu, bunlardan da 1929’da mezun olanların sayısının 253 kişi olduğu anlatılıyor. Aynı yıl içerisinde Kazakistan’da taşradaki yüksek okullarında Özbek, Kırgız ve diğer Türkistan Türkleri’nden hepsinin 106 kişi olduğu bilgisine yer verilerek, Kazakların % 29’unun eğitim işçisi olduğu ayrıca tüm Kazakistan’da 54.700 tirajlı 12 farklı gazetenin bulunduğu dair bilgiler verilmiş.

“**Kırgızistan’da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 40. Makalede, Kırgızistan Eğitim Komiseri Tanistanoğlu’nun Kırgızistan Merkezi İcra Komitesi Sessiyonu’nda verdiği bilgiler aktarılıyor. Verilen bilgiler göre; Türkistan’ın Kırgızistan kısmında 581 okulun olduğu ve burada okuyanların sayısının 54.000 kişiden oluştuğu, Kırgız çocukların sayısının toplamda % 47’yi bulduğu, okuyanlar arasında yüksek bilgili kişilerin bulunmadığı, % 10’unun orta bilgili, geri kalanların ise bilgisiz kişilerden ibaret olduğu belirtiliyor.

“**Türkistanlılar Başlarını İgmegenler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibril-Mart 1930), s. 1-5. Makale başlığı, Türkistan’ı araştırmaya gelen Lendsy Cubsen isimli Amerikalı gazetecinin, Türkistan ile ilgili yazdığı makalede, Türkistanlılar için kullandığı tabirden alıyor. Gazetecinin *Par-Mebdi* adında Paris gazetesinde 14 Şubat’ta yayınlanan makalesinde “Sovyetler, Türkistan’ı kızıl duvar ile kuşattılar” ifadesine yer verdiğini belirten yazar, yabancı yazarların Türkistan hakkındaki yazılarının çok önemli olduğunu vurguluyor. Bunların çoğunun Moskova hükümetinin daveti ile Türkistan’a gelen yabancı ülkelerin komünistlerinden olduklarını da belirtiyor. Türkistan’ın dilini ve alışkanlıklarını bilmeyen bu gazetecilerin, Bolşeviklerin ağzından söyledikleri “yalanlarını” tüm dünyaya dağıttıklarını, İngiliz, Fransız İtalyan, Polonyalı ve hatta Amerika komünistlerinin Sovyet hükümeti hesabına Türkistan’a geldiklerini, seyahatlerini Sovyet arabalarıyla yaptıklarını, Bolşevik Rusların kendi dillerinde anlattıklarını duydukları için ülkelere döndüklerinde, Sovyet idaresi altındaki Türkistanlıların göz kamaştırır nitelikte iyi durumda olduklarını söylediklerine dair bilgilere yer veriyor.

Canay, “**Basmaçılık Togrisıda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 3–4 (Fibral-Mart 1930), s. 5–9. Yazar, “Basmacı” sözünün iyi bir söz olmadığını, zamanında “düşman askerini talan eden” anlamına geldiği gibi Bolşeviklerin de “Rus Proleter Diktatörlüğü”ne karşı çıkan birçok Türkistan ihtilâlcilerine “Basmacı” adını verdiklerinden bahsediyor. “Basmacı” sözünün girdiği kategori ile ilgili olarak yazar, eski manası ile Sovyet Bolşeviklerin egemenliği altında Türkistan için günahsız yere kan akıtan, anlamına geldiğini belirtiyor. Kendileri için “Basmacı” sözünün “mücahit” anlamına geldiğini ifade ediyor. Bunun yanında Basmacılarla mücadele edenlerin, halktan ettikleri ürünleri satın alırken, paranın bir kısmını kendi paylarına ayıran kişilerden ibaret olduklarını da ekliyor.

Ç. “**Pahta Etrafıda Küreş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 3–4 (Fibral-Mart 1930), s. 10–15. Moskova Bolşeviklerinin amacının Türkistan’ı sadece pamuk yetiştiren bir köye çevirmek istediklerini, Rusya’yı dışarıdan pamuk getirmekten kurtarmak olduğunu ifade eden yazar, bir yandan Türkistan, Rusya’dan getirilen tahıla bağlı hale getirilirken diğer yandan Rus dokumacılık sanatının hamalı Hâline getirildiğini, bu konuda hem dışarıda olan muhacirler olarak kendilerinin, hem de halkın ayını düşüncede olduğunu altını çiziyor. Makalede, pamuk siyaseti ile ilgili olarak yerli gazetelerde verilen bilgiler aktarılıyor.

M. N. “**Kızıl Taşkintli Efendiler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 3–4 (Fibral-Mart 1930), s. 20–25. Çarlık Rusyası döneminde, Rusya merkezinde Türkistan’da “yaramazlık” yapan ve kazanan Ruslara “Taşkintli Efendiler” lâ kabı verilirken yazarın bu konudaki yaklaşımı “namussuz holiganlar” şeklindedir. Bolşeviklerin, eski Çarlık dönemini ortadan kaldıran, kendilerini Şark halklarının hamisi ve önderleri gibi gösteren bir politika uyguladıkları izlenimi yaratarak, her türlü propagandayı yaptıklarını, Çarlık sömürge siyasetinin aksine, yürüttükleri politikayı, halkların özgürlüğü olarak göstermeye çabaladıklarını, gerçekte ise bu propagandanın "eski tas eski hamam"dan öte gitmediğinin vurgusunu yapıyor. Çarlık Rusyası döneminde olduğu gibi Sovyet Rusya döneminde de Türkistan’da hüküm sürenlerin değişmediğinin altını çiziyor.

Baysungur, “**Ak Rus, Kızıl Rus, Barı Bir Rus,**” *Yaş Türkistan*, sayı 3–4 (Fibral-Mart 1930), s. 25–31. Yazar, Çarlık Rusyası hâkimiyetinin son günü olan 1916 yılında, Türkistan halkının haksızlığa karşı isyana gittiğini, sırf bir halk kitlesini yok etmekten ibaret olan bu isyanın, kanlı bir şekilde Ruslar tarafından

bastırıldığını hatırlatarak başlıyor. Çarlık Rusya döneminde Rusların Türkistanlılara bakışının “nankörler” şeklinde olduğunu, isyanın sonunda çıkan rezaletlerin neticelerini gören Rusların yaptıklarının üstünü örtmek için yeni bir politika izlemeye başladığını, hatta eskiden Türkistan’da bölünmüş ve yerli halkı talan eden General Krupatkin’in adaletli bir veli “Türkistan’ın Atası” olup çıktığını eleştirmektedir. Türkistan halkının parası ile Rus şovenizminin gerçekleştirilmeye çalışıldığını, buna karşı bütün güç ve vasıtaları kullanarak Ruslara karşı mücadele etmelerinin gerekli olduğunu belirtiyor.

Çokayoglu Mustafa, “**Bolşevikler Tarih’ni Kandı Yazadırlar?**” *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 31-33. Makale, *Orta Asya’da İnkılâb* adında Rusça çıkarılan bir dergide Alex Yenkof isimli Sovyet tarihçisinin Hokand Muhtariyeti hakkında yayımlanan yazısına eleştiri ile başlıyor. Söz konusu kitabın, Hokand Muhtariyeti dönemindeki olaylara yönelik bilgilerden ziyade, yalanlarla dolu olduğunu ileri süren yazar, kendisi tarafından hazırlanmakta olan risalede, bu yalanları reddettiğini belirtiyor ve açıklamalarıyla konuya aydınlık kazandırıyor

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 42-50. Bu başlık altında beş farklı haber veriliyor. 1. Sovyet siyasetinin köy işletmelerini kolektifleştirmesi ve köy işletmesini (kışlak hocalığı) sosyalleştirilmesiydi. Bu durum Sovyet hükümeti için ise “kolektifleştirmeye karşı çıkanları yok etmek” amacı taşıdığını ifade eden yazar, Özbekistan’da 18 reyonda kolektifleştirme yapılacağını tahmin edildiğini belirterek bu yerlerin isimlerini tek tek sıralıyor. 2. olarak; Türkistan’ın Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan kısımlarında yapılan kolektifleştirme politikalarında da Türkmenistan’daki gibi “büyük başarı” ile yapılan kolektifleştirmenin mevcut olduğunu belirtiyor. Pamuk ve köy işletmelerinin kolektifleştirilmesinin Türkistan için ne kadar çok zarar verdiğini, Türkistan halkının artık anlaması gerektiğinin altını çiziyor. 3. Özbekistan ve Tacikistan arasında toprak konusunda çıkan kavga ile ilgili bir haber. Bu sorunu çözmek için Moskova’da ünlü Patris başkanlığı altında bir komisyon kurulduğunu, bu Komisyon’un 12 Şubat’ta verdiği karara göre; Surhan Derya Tacikistan’a verilip Semerkand ve Buhara Özbekistan’da kalacaktı. Yazar, Türkistanlılar arasında ne kadar çok kavga çıkarsa Moskova için o kadar iyi olduğunu vurguluyor. 4. Türkistan’ın Kazakistan kısmında, göçmen ve

yarı göçmen halkın oturması hakkında bir haber. Kazakistan'ın en güzel yerlerinin büyük bir bölümünün Çarlık ve Sovyet dönemlerinde Rus muhacirleri için zorla alındığını, bunun için Kazakları yerlileştirme sorununun çıkmasıyla, Kazak komünistlerinden birçoğunun Rus muhaceretini durdurmak istediklerini, Sovyet hükümetinin ise Rusları Türkistan'a yerleştirmeye devam ettiklerini belirtiyor. Sovyet hükümetinin iki önemli siyasetinden birincisinin, Kazakları yerlileştirme ile Rusları göç ettirmenin ikisinin birlikte devamını sağlamak, ikincisinin ise yerlileştirilen Kazakların kolektifleştirilmesini sağlamaktan ibaret olduğu idi.

“**Türkistan Muhacirleri**,” *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 50. Yazar, Tiflis'de Rusça çıkarılan *Zarya Vostoka* gazetesinin 14 Şubat sayısında: Fergana'dan evli beş yüz yoksul ailenin Azerbaycan'ın pamuk ekilen yerlerine gönderildiği yönündeki habere çok az yer verildiğinden bahsediyor. Makalenin devamında *Yaş Türkistan* idaresi tarafından; Rus hükümetinin “milli siyaseti”nin, Türkistan'a Rusları getirip, Türkistanlıları yurtlarından çıkarmak olduğu şeklindeki yorum yer alıyor.

“**17 nci Fibral**,” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May), s. 1-5. Makale, 17 Şubat'ta Sovyet Özbekistanı'nın beş yıllık yıl dönümü olması münasebetiyle yazılıyor. 17 Şubat gününün Türkistan Milli İstiklâli'nin, Bolşevikler tarafından parçalandığı günlerden biri olduğunu vurguluyor. Bolşeviklerin eski Rusya'da olduğu gibi bütün halklara “milli özgürlük” vaatleri arkasında hâkimiyet altına alma siyasetinin olduğunu ileri sürüyor. Türkistanlıları Özbek, Kazak, Kırgız Türkmen gibi isimlerin yerine tarihi “Türkistan Türkleri” ismi ile değiştirmeye karar verdiklerini, Bolşeviklerin bu isimlerden korktuklarını ve Rus silâhı ile halkı parçalayarak, her birini milli cumhuriyetlere ayrıştırdıklarını ifade ediyor. Moskova'dan birçok tebrik telgraflarının geldiğini ifade eden yazar, Merkezi İcra Komitesi tarafından bir manifesto dağıtıldığını ve bu manifestoda Sovyet hükümetinin “milli siyaset” alanındaki “zaferler”inin yer aldığını bildiriyor. Özbekistan hükümetinin başkanı Feyzulla Hoca ve diğer yöneticilerle ilgili övgü dolu makaleler yazdıklarını anlatıyor. Yazar, Feyzulla Hoca'nın 1918'de Türkistan Sovyet Hükümeti'nin, ihanet yolu ile Ataman Dutof hapisten kurtulmasında başarılı olduğundan, ayrıca yer ıslahatı ve kadınların açılmasına karşı olduğundan bahsediyor. Ekmel'in, onun işlerini açığa çıkardığını, Feyzulla Hoca ağlayıp af dilediğini ve gönlünde karşı olduğu halde, Moskovalı patronların

bu konudaki emirlerini memurluk yoluyla yerine getirttiklerini, dolayısıyla her zaman Moskova Bolşeviklerinin “merhameti”ne nail olduğunu ifade ediyor. Bunun yanı sıra Ekmel’in siyasetinin Feyzulla Hoca’nın siyasetine göre daha iyi olduğunu savunmadıklarını, bunların ikisinin de siyasetlerini kabul etmediklerini, yalnızca Moskova’nın bütün buyruklarını ikiyüzlü bir şekilde yerine getiren kişilere göstererek okuyucuların dikkatini çekmek olmadığını belirterek, Georgi Safarof isimli bir Bolşevik yazarın *Sömürge İnkılâbı* adlı eserinden alıntılar yaparak konuyu derinleştiriyor.

Çokayoglu Mustafa, “**Türkistan Lenincilerine Cevap,**” *Yaş Türkistan*, sayı 5–6 (April-May), s. 5–16. Yazar, Bolşeviklerin, Türkistanlıların siyasî olarak güçlenmek için “maddî tarihçilik” taraftarı olanları ve bazı tarihi şahsiyetlerin rolünü tanımadıklarını, giderek derinleşmekte olan Türkistan milli kurtuluşu yolundaki mücadeleyi "farklı kişiler ve onların iş birlikçilerinin faaliyetleri" şeklinde izah etmekte olduklarını eleştiriyor. Türkistan’da milli hareketin günden güne yükseldiğini, Bolşeviklerin ise “Milli İnkılâbçı”lara karşı ayrılıkçı gözüyle baktıklarını anlatıyor. Yazar'a göre, Türkistan’ın milli hareketi iki temele dayanıyor. Birincisi; Türkistan halkının Ruslardan tamamen ayrı bir millet olması, ikincisi ise; Milli Türkistan iktisadi hayatının Rusya’ya karşı korunmasından ibaret olması. Bu gerçeği bilen her bir Türkistanlıya Leninciler tarafından “Çokaycılık” damgası yapıştırıldığını ve Türkistan milli İstiklâlcilerine de “Çokaycılar” demekte olduklarını ifade diyor. Bolşeviklerin, birilerini “Çokaycı” olarak niteleyebilmesinin zor olmadığını, örneğin ”Özbekistan’da Rusların rehberliğine gerek yok” diyen birinin bile “Çokaycı” olarak damgalandığını belirtiyor. Hatta Kazak komünistleri safında Sovyet hükümetinin muhaceret ve sömürge siyasetine karşı çıkışların başlaması ile *Enbekçi Kazak* gazetesinde; parti ve Sovyet müesseselerindeki “Çokaycılar oturmaktadır” şeklinde yazıların çıktığını söylüyor. Aynı konuda yazar, Türkistan’da Tomilof adında birinin öncülüğünde Troçkistler’in peyda olduğunu, bunların da “istilânın ahmak siyaseti”ne karşı görüş bildirdiklerinden, Sovyet gazeteleri tarafından “Çokaycılar”a yakın" olarak gösterildikleri bilgisine yer veriyor. Kısacası, Sovyet hükümetinin herhangi bir siyasetine karşı tepkili olan herkesin “Çokaycılar” olarak nitelendirildiklerini örneklerle açıklıyor. Bunun yanında, Türkistan milliyetçiliğini; “Türkistan üstünde milli hâkimiyetten başka hiçbir güç

tanınmazlık” şeklinde ifade ederek, milli ve bağımsız Türkistan’da sosyal yükseliş için mücadele etmenin gerekliliği üzerinde duruyor. Türkistan’ın yabancı bir devletin sömürgesi altındayken, kendi iç sorunlarının ikinci plânda olduğunu, önceliklerinin bağımsızlık için mücadele etmeleri olduğunu, özellikle belirtiyor. Rus muhacereti sonunda Kazakistan’da Kazakların azınlıkta kalmalarına sevinen Guramisov ve Özbekistan’da Rusların öncülüğünü savunan Nebi Kadirov, Ekmel İkrarov gibi kişilerin Türkistan milli istiklâlîne karşı olanların Türkistan’daki Moskova sömürge siyasetinin ajanları olarak düşündüklerini belirtiyor. Türkistan’ın Sovyet hâkimiyetinde olması dolayısıyla mücadelelerinin yalnızca Sovyet Rusya ile olduğunu, Sovyet hükümeti ile mücadelenin, “İngiltere öncülüğü için mücadele” olarak tanımak ve tanıtmamanın insafsızlık olduğunu, Türkistan’ın kendi öncülüğünü kendisinin yapabileceğini, Sovyet Rusya ve Rus öncülüğüne karşı mücadeleden yana olduklarını belirtiyor. Bu konu derinlemesine tartışılıyor. Örneğin; Suriye, Cezayir, Hindistan ve diğer sömürgelerin, Türkistan’a örnek teşkil etmediğini, amaçlarının bağımsız ve güçlü Türkistan ortaya çıkarmak olduğunu söylüyor. Hiç kimsenin karamsarlığa kapılmamasını, Milli Türkistan’ın sanayi, pamuk, yer ve diğer sorunları hakkında Özbek özel siyasetinin olacağını belirten yazar, Milli Türkistan, kendi medenî ve iktisâdi güçlerini kendi yükselişini için kullanmasını öğreneceğini, Nebi Kadirov, Ekmel İkrarov gibilerin “Türkistan, Rusların öncülüğünde yaşayabilir” fikrinin Türkistan’da günden güne şiddetlenen milli harekete engel olamayacağını belirtiyor.

N. M. “**Bolşeviklerniñ Türkistan Siyasetige Bir Alman Nazarı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 5–6 (April-May), s. 16–20. Yazar, Bolşeviklerin Türkistan birliğini parçalama girişimlerinden birinin de, Türkistan’ın bir kısmını diğer kısımlarından ayırıp doğrudan doğruya Moskova’ya bağlanması olduğunu, Rusların “parçala ve yönet” şiarı altında Türkistan’ın her bir kısmının diğer kısımlarla ilgisini keserek, doğrudan Moskova’ya bağlamanın, “Şarkî halkların özgürlüğü” yolundaki önemli işlerden biri göstererek propaganda yaptıklarını belirtiyor. Rusya’nın eski hâlini bilen Sovyet dönemini gözüyle gören bir Alman uzmanın Rusya’nın halkları tecrit siyasetine ilişkin olarak yazmış olduğu makalesinden bazı kısımları yayımlayan yazar, özellikle Tacikistan’ın Moskova’ya bağlanma sebebinin, Rusya’nın güney sınırını kontrol altına alma amacı taşıdığı üzerinde durduğunu ifade ediyor. Rusların Türkistan’da

uyguladıkları siyasetin iç yüzünü ortaya çıkaran bu ve buna benzer yazıların çok olduğunu, kendilerinin bu durumu sürekli anlattığını ama bu makalede, yabancıların gözüyle Türkistan’da uygulanan siyaseti okuyucularla tanıştırmak istediğini ifade ediyor.

“**Başkarmadan**,” [açıklama], *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May), s. 20. Makalede, “bağımsız” Tacikistan idaresinin başında Moskova'dan atananların bulunduğunu belirtiliyor.

Yaş Türkistanlı, “**Türk-Sib**,” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May), s. 28-34. Berlin’deki büyük sinemalarda Sovyet propagandasının yapıldığı “Türk-Sib” adlı filmde bahsediliyor makalede. Bu filmin hazırlanmasının arkasında yatan sebepleri yazar şu şekilde sıralıyor: 1. Çarlık Rusyası'nın vasiyetini yerine getirip Türkistan’ı istismar etmekte olan Batı Avrupa’daki ortaklarından, özellikle tüm dünyadan gizli tutmaktadır. 2. Türk-Sib demir yolunun geri kalmış Türkistanlılara Sibiryadan medeniyet, tahıl ve odun getireceği düşünülmektedir. 3. Türkistan’ın medeni-iktisadi yükselişinde Rusların rolünü göstermek yani; Rusların medeniyet getirdiğini anlatıp, kendilerinin takdir edilmesini sağlamak. 4. Türk-Sib demir yolunun Türkistanlılardan medeni işlere yararlı işçiler (proleterler) yetiştirecek bir işyeri olduğunu gösterip Avrupalıların gözlerini boyamak. Yazar, burada kendi yorumunu ekleyerek, burada çalışan işçilerden yalnızca % 20’sini Türkistanlı işçilerin oluşturduğunu anımsatıyor. Yazar, Sovyet hükümetinin Türkistan’ı yalnızca pamuk ekim alanına dönüştürme çabasının son derece ihtiyatlı biçimde yazılan “Türkistan-Sibir” filminde açık bir biçimde görüldüğünü söylüyor. Bu demiryolu, Türkistan’ın merkezden uzaklaşan köşelerini askeri ve iktisadi açıdan Moskova’ya bağlayacaktı. Moskova “Türkistan-Sib” filminin 1930 yılı içinde yazılıp bitirilmesini emrettiğini çünkü 1930 yılı Sovyet hükümetinin Türkistan’da tatbik etmekte olduğu muhaceret siyaseti için çok önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir. Ayrıca Taşkent-Orenburg demiryolu inşa edilirken Çar hükümetinin demiryolu kendince her iki yandan işe yarayan yerlerini Türkistanlıların elinden alıp, Rusya’dan getirilen Rus işçilerine verdiklerini hatırlatarak, Sovyet hükümetinin de Türkistan-Sibiryaya demiryolu etrafındaki güzel tarlaları Türkistan halkından alıp ziraattan hiç anlamayan Rus köylüsüne ve Rus proleterlerine verdiğini vurgulamaktadır.

Sadıkoğlu Alican,⁴⁹² “**Türkistan’dan Mektuplar I:** Özbekistan’da Kolhoz Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May), s. 37-40. Sadıkoğlu tarafından yazılan mektupta, Özbekistan’da, Bolşevikler tarafından uygulanan kolektifleştirme siyasetine yönelik eleştiriler yer alıyor. Özbekistan Yer İşleri Komiserliği’nin bu amaçla Orta Asya Bürosu’na gönderilen kararları uyguladığını, Özbekistan’ın Buhara dairesinde 30 ekincilik kolhozu, 20 hayvan yetiştirme kolhozu kurup, her 8 kolhoz üzerinde bir tarım uzmanının görevlendirildiği ancak bu uzmanların Ruslardan oluştuğu ve Özbekçe bilmedikleri belirtiliyor. Kolhoz üyelerinin hepsinin yerli halktan olmadıkları, dışarıdan gelen yerli olmayan Rus, Ermeni ve Afgan oldukları ancak Özbeklerden daha az oldukları ifade ediliyor. Mektupta, kolhozda çiftçilerin isteksiz çalıştıkları çiftçiye zarardan başka hiçbir şey getirmediği vurgulanıyor. Özbek çiftçilerinin yıl boyu çalıştığından kendilerinin yararlanamadıkları ve yıldan yıla pamuk yerine buğday ekme istediklerini ancak hükümetin buna izin vermediği hatta Buhara dairesinde buğday ekilen yerlerde, çiftçilere buğday ekim alanları bozularak yerine pamuk ekmeye mecbur bırakıldıkları anlatılıyor. Mektubun devamında, çiftçi olup da kendi arazisine istediği ürünü ekme hakları bulunmayan yerli halkın, hükümet tarafından getirilmek istendiği noktanın, Özbekistan’da buğday ekimini yok edip yerine pamuk alanlarının kurulması ile yerli halkı buğdaya muhtaç bırakmak, et, yağ vesaire ürünlerden mahrum ederek yalnız Rusya için hamal olan bir alana dönüştürmek olduğu ayrıca, Özbekistan çiftçilerinin kendi güçlerinden fayda görmedikleri ifade edilerek son buluyor.

[“**Türkistan’dan Mektuplar II,**”] *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May), s. 40-42. *Yaş Türkistan*’a gönderilen mektuplardan aktarma yapılıyor. Mektupta bahsedilen konular arasında, Sovyet komünistlerinin Türkistanlılar içinden birden bire işlenen kişilerin mevcut olduğu, bunların başında Feyzulla Hoca ve Ekmel İkrarov’un geldiği, bu ikisi kadar işlenen olmadığından bahsediliyor. Yani Özbekistan komünistleri arasında günden güne artmakta olan Bolşevik taraftarlığı vurgulanıyor. Birçok yerde protesto edilmesine rağmen kolhozların kurulmasına devam edildiği, iktisadi sıkıntıların hükümeti tedbirler almaya mecbur bıraktığı,

---

⁴⁹² Türkistan’dan, Avrupa’ya tahsil amacıyla giden gençlerden biri. *Yaş Türkistan* dergisine birçok yazı gönderiyor. Onlardan bazıları burada yayımlanıyor. Bkz. “Türkistan’dan Mektuplar,” *Yaş Türkistan*, II/5-6 (April-May 1930), s. 37.

çok yakın bir süre içinde yine Türkistanlılardan birçok kişinin işlerinden çıkarılacakları ifade ediliyor.

Haberler:

“**Türkistan’da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May), s. 47-48. Haberde, Kazakistan’da Eğitim Komiserliği tarafından çıkarılan karar ile ilgili olarak; Kazakistan’da Rus dilinin resmi dil olarak kullanılmasının mecbur kılınması ile ilgili bilgi yer alıyor. Ayrıca haberin devamında Meşhed muhabirinden alınan haberlere de yer veriliyor. Bu haberler: son dönemlerde Türkistan’ın hemen yerinde önemli olayların olduğu, milli bağımsızlık hareketlerinin Sovyet hükümetini endişelendirdiği için sert önlemler aldığı yönünde bilgiler yer alıyor. Ayrıca, halka hizmet verenlerden bazılarının kaçtığı ve bazılarının hapse alındığı, bunun yanı sıra Türkistan pazarlarından herhangi bir çeşit ürün alabilmek için özel komisyon tarafından verilen bir karneye ihtiyaç olduğu ve bu karne ile sadece tek bir ürün alınabildiği ile ilgili haberler var. Yine bu haberde; Türkmenler arasında Sovyet hükümetine karşı öfkenin arttığı, halkın kolhozlara zorla götürülmesi sonucunda bazılarının kaçtığı bildiriliyor. Son dönemde 5-6 yüz Türkmen erkeklerinin İran toprağına geçtikleri haberine yer veriliyor.

Yaş Türkistan, ”**Türkistanlılar Nazar-ı Dikkatige,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 1-3. Rus ordusunun gücü ile Türkistan’da Sovyet hükümetinin hâkimiyetinin devam ettiğini vurgulayan yazar, bu yollarla Milli Teşkilâtı bozmaya çalıştıklarını ve bazı provokasyonlarında maalesef başarılı olduklarını da belirtiyor. Binlerce Rus öğrencinin Türkistan parası ile okutulduğunu, Türkistanlı öğrencilerin gelirinden kısıp kendi halkına Moskova lehine ihanet eden, provokatörlük yapan Türkistanlılara verdiklerini ifade ediyor.

“**Rusya’da Milliyet Meselesi Yeşilgen mi?**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 3-8. Makalede, Rusya’yı ziyaret eden Avrupalı konukların Rusya’daki milliyet siyasetine ilişkin düşüncelerine yer veriliyor. Bu kişilerden Almanya’da parti başkanı olan Koh-Vezer’in “Rusya’da milliyet meselesinin her tarafı razı eder nitelikte” olduğu düşüncesinde olanlar gibi Rusya’da olan ve Sovyetlerin Milliyet politikasına yönelik birçok makale yazan ünlü siyasî ve tarihşinas âlimin şu yazdıklarına yer veriliyor: Sovyetler etrafında 200’den fazla milletin bulunduğunu, hâkim halk olan Rusların üç kola ayrıldığı ve her birinin

kendine özel cumhuriyet olduğu, Marxizm adı altında Rus olmayan halkların asimile edilmeye çalışıldığını ifade ediyor. Yazar, Sovyet Rusya'da aynen eski Çarlık Rusya'sı döneminde olduğu gibi ezmek ve ezilmekten başka bir şeyin olmadığını, Çarlık döneminin siyasetini harfî harfine uygulamaya devam ettiğini ancak eskisine göre daha zalimkâr ve çok daha şiddetli olduğunu ifade ediyor. Ayrıca, yerli komünistlerle Rus komünistlerinin birbirlerine kesinlikle inanmadıkları, hatta yerli komünistlerin Rus komünistlerine “Pan-Rusist”, “Kolonizatör” gibi isimler taktıkları bunun yanında Rus komünistlerinin de yerli komünistlere “milliyetçi” diyerek suçladıklarını, birbirlerine güvenmediklerini ifade ediyor. Makalede, Rusya'nın dağılmasını sağlayacak olan siyasetlerden birinin Milletler siyaseti olacağını vurgusu yapılıyor.

M. Ç. “**Rahîm İn'am Tövbe Kıldı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 8-12. Özbekistan'da idarî kadroda olan Türkistanlı Rahîm İn'am'ın “Partinin köylerde sermayedarlığı kökünden kurutması için zorbalar sınıfını ortadan kaldırma hareketlerinin doğru ve Rus partisinin sosyalizme doğru ilerlemekte” düşüncesinin aradan dört yıl geçince bu siyasetin kendini bile köle hâline getirdiği için protesto ettiğini, hatta “Türkistan çiftçileri, çalışanlar için zararlı öldürücü” biçiminde yorumladığını söylüyor. Yazar, bu tarz olayların Bolşevik tarihinde az olmadığını belirterek, Rahim İn'am'ın da, kişisel çıkarlarına ters düştüğü için komünist partinin siyasetine karşı çıktığı ve bu nedenle sürgüne gönderildiğini ifade ediyor.

M.Ç. “**İskerme**,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 12. Yazar, Orta Asya Bürosu tarafından Rahim İn'am'a verilen bir görevden bahsediyor. Bu görevin; komünist parti aleyhinde görüşleri olan kişileri açıklamak olduğunu belirten yazar, İn'am'ın kendini teslim ettiği gibi eski fikirdaşlarını da satmaya mecbur kaldığını anlatıyor.

M. Ç. “**Sadullah Kasım Muhakemesi**,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 12-21. Kasım 1930'da Semerkand'da Sovyet hükümetine karşı olanların mahkemeye çıkarılma sürecindeki olaylar anlatılıyor. Mahkemeye çıkarılanlar şunlar: Özbekistan Ali Mahkemesi'nin önceki başkanı Sadullah Kasım, mahkemenin önceki savcısı Bedreddin Şerif, Taşkent Halk Mahkemesi Başkanı Mirsat Zakir, Mirzaçul Halk Hâkimi İbrahim Hoca, Taşkentli Birbay Nasreddin Âlim ve Taşkentli tahsillilerden Ekber Semicanlar. Yazar, Sovyet

mahkemelerinde şahit olarak provokatörlerin kullanıldığını belirtiyor. Semerkant'ta da aynısının olduğunu ifade eden yazar, bunlardan birisinin “baş günahkâr” olarak nitelendirdiği Sadullah Kasım'ın bütün suçlarını bir bir sayan Taşkent Mahkemesi'nin başkanı İsa Mehmedoğlu. Bu kişinin bulunduğu konumu provokatör olmasına borçlu olduğunu söyleyen yazar, diğer provokatörlerin İshak Karışmas, Abdi Seid gibi kişiler olduğunu belirtiyor. Sadullah Kasım'ın “Pan-Türkistlik” ile suçlandıklarından bahsediyor. Sovyet hükümetinin milli siyasetinin özünü baştan sona ezme politikası oluşturduğunu savunan yazar, Rus proleterinin Türkistan halkını kırıp geçtiğini belirtmektedir. Günün koşullarını göz önüne alarak, ne kadar "suçlu" olursa olsunlar Sadullah Kasım, Bedreddin Şerif ve diğerlerinin “Pan-Türkizm” “Pan-İslâmizm” gibi plânlar ile Bolşeviklerin oyunlarına âlet olduklarını düşünüyor. Yazar, Semerkand'daki mahkemede görülen davaların komediden ibaret olduğunu ileri sürüyor.

M.Ç. “**Koşimça**,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 19-21. Yazar, yukarıdaki makaleyi yazdıktan sonra Sadullah Kasım, Bedreddin Şerif ve diğerlerinin ölüm cezasına çarptırılması üzerine bu olaylarla ilgili açıklamalarda bulunmak için bu makaleyi yazıyor. Semerkant mahkemesinin verdiği karara göre, bu cezaların verilmesinin nedeni, Moskova merkezi ve Orta Asya Bürosu'nun kolhoz siyaseti ile Türkistan'da yoksul yerli halk menfaatine karşı olanları, ihanet edenleri Türkistan halkının gözünden uzaklaştırmaktı. Semerkant mahkemesinin Sovyet siyasetinin Türkistan halkına karşı olan “milli düşmanlık” yüzünü gösterdiğini, Bolşeviklerin Türkistan'da yerli halkın menfaatlerine önem vermediklerini, Rusların menfaatlerini önemsediklerini, bunun için iki yıl önce Taşkent'te olan Su İşletme İdaresi yöneticilerinin mahkemesini hatırlatarak şunları söylüyor: Mahkemede suçlananların çoğunun Rus oldukları ve bunların hazinenin parasını çaldıklarını, Türkmen işçileri dövdüklerini, hatta en meşhur Sovyet uzmanlarından Risenkampf'nin yabancı sermayedarlarla münasebet kurduğunu, Türkistan sulama işlerini yabancı sermayedarlara Hatay'daki yabancı imtiyazlarında ağır koşullarla anlaştığının bilindiğini ancak mahkeme tarafından göz ardı edildiğini vurguluyor. Tüm bunlar için mahkemelerde dava açıldığını ancak mahkemede suçlu bulunmadıklarını ifade ediyor. Sovyet idaresinin siyasetinin 1918-1922 yıllarında geçen meseleleri için Kasım ve Şerif gibi kişilerin 1930 yılında mahkemeye çıkarıldıklarını, bu durum karşısında

Türkistanlılara şu soruların sorulduğunu anlatıyor: Neden halkın ve devletin milyonlarca parasını çaldınız? Türkmen işçileri dövüp devleti aldatan işçilerin neden görevlerine son verilmedi? Neden partinin milyonlarca parasının doğru düzgün yürütülmedi? Yoksul çiftçilere karşı zorbalık yapanların neden sorumlu tutulmadıkları? gibi soruların sorulduğunu anlatıyor. Semerkant mahkemesinde Sadullah Kasım ve diğerlerine isnat edilen suçlar doğru ise en ağır şekilde cezalandırılmayı hak ettiklerini ifade eden yazar, onlardan on kat daha fazla suçlu olan kişilerin “Avrupalı” (Rus) oldukları için cezalandırılmadıklarını iddia ediyor.

Bilgen, “**Milli Bilermenler Yetiştirme Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 22-27. Yazar, sanayileştirme ve Beş Yıllık Plân'ın uygulanması için teknik kuvvete ihtiyaç olduğunu, Sovyet yönetiminin “milli cumhuriyet” dedikleri idarelerde bu teknik gücün bulunmadığı ancak olması gerektiğini vurguluyor. Makalenin devamında yazar, öncelikle tahsil için Almanya'ya eğitim için giden Türkistanlılar hakkında yürütülen sert siyaset hakkında bilgi veriyor. Yurt dışına okumaya gidenlerin amaçlarının, tahsillerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönüp en iyi seviyede halkına hizmet etmek olduğunu ancak, Türkistan'da Basmacılık hareketi bitirildikten sonra Sovyet hükümetinin yurt dışında tahsil görenleri her fırsatta sıkıştırdığını, çoğunun ülkeye dönüp gönderildiklerini, bir kısmının Türkiye'ye kaçtığını, Almanya'da olanların ise bin bir zorlukla okumaya devam ettiklerini, bazılarının ise sürgüne gönderildiklerini ifade ediyor. Türkistan'ın sanayileştirileceği, köylere büyük ölçüde teknik gücün gerektiği ancak bu gücü kullanmada Türkistanlı öğrencilerin kabul edilmediği ifade ediliyor. Ayrıca, okullarını bitiren Türkistanlıların ya sürgüne gönderildiği ya da hapse konulduğu belirtiliyor. Rusya'dan binlerce uzman getirildiği ve Türkistan parasıyla binlerce Rus öğrencinin okutulduğundan bahsediliyor. Türkistan parasıyla okuyan öğrencilerin bir kısmının ise Türkistan'a gelip çalışmak istemediklerini ifade eden yazar, halkının parasını boşa harcatmak istemeyen yoksul ve aç Türkistan'ın parasının Bolşevikler tarafından yendiğini vurgulayarak bu olanların sorumlusu olarak Rus proleter hâkimiyeti olduğunun altını çiziyor.

A.N. “**Şark Hakikati Gazitasının Moskva Milli Siyaseti Hakkındaki Hakikati,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 27-31. Makalede, *Şark*

Gazetesi'nin 18 Şubat 1930'da Özbekistan'ın Sovyet hükümeti döneminde kazanılan "milli zafer"lere ilişkin çıkan makalelerinden bahsediliyor.

Toktamışoğlu, "**Kurukçı Bolmasa Kurada Kaban Kursıllaydı (Türk-Sib Yolunun Açılışı Münasebetiyle),**" *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 31-35. Mayıs başında Türkistan-Sibir yolunun resmen açılması üzerine bu makale yazılıyor. Rusya'nın pamuk, yün ve ipek gibi ham maddelere olan ihtiyaçlarını temin etme vazifesini "Beş Yıllık Plân" adı altında Türkistan'a yüklediklerini, bu plânın hemen işe konulması için Türk-Sib'in hizmet etmek için hayata geçirildiğini belirtiyor. Sovyet rejiminin, bu demiryolunun açılmasıyla Türkistanlılara her türlü isteklerini yaptırabileceklerini, pamuk ve muhaceret siyasetini istedikleri gibi uygulayabileceklerini sandıklarını ifade ediyor. Yazar, Türk-Sib demiryolu ile Türkistan'ın tüm köşelerinin Moskova'ya bağlanmasını, Türkistan'ın bağımsızlığı yolunda yeni bir aşamaya geçildiğini belirtiyor ve artık bağımsızlık yolunda sayısız kurbanlar verildiğini, Türkistan'ın kurtulması için kanlarının son damlasına kadar mücadeleye devam edeceklerini vurguluyor.

At Kiltir, "**Yeni Türk Latin Elifbası (Türkistan'dan Hususi Mektub),**" *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 43-47. Makale, 6 Mayıs'ta Almata'da Sovyetler Birliği'ndeki Türklerin "Yeni Elifba Komitesi"nin IV. Kurultayı'nın açılması haberi ile başlıyor. Yazar, Latin alfabesi ile ilgili şiddetli tartışmaların yaşandığı mecliste, Latin alfabesinin taraftarlarından birinin Sovyet Rusya'nın sadık memurlarından olan Azerbaycanlı Agamamlioğlu⁴⁹³nun olduğunu bildiriyor. Latin alfabesine en fazla tepki gösteren Kazaklar ve Tatarların olduğu ancak burada Latin alfabesini savunanların galip geldiğini, Latin alfabesinin kabul edilmesinde Türkiye'nin Latin alfabesine geçişinin çok etkili olduğunu belirtiyor. Makale, yazarın Sovyet Rusya'daki Türk cumhuriyetlerinde yeni alfabenin durumu hakkındaki görüşleri ile devam ediyor.

"Türkistan'ın Bugünkü Hâli (Hususî Mektublardan Topladığımız Haberler)," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 47-51.

"Türkistan Mescitleri," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 48. Yazar, Türkistan'da fazla mescit kalmadığı, tarihi medreselerin ve mescitlerin komünist kalıplarına yaklaştırıldığını ifade ediyor. İnançlı Türkistanlıların ibadet

⁴⁹³ Çar hükümetinin son döneminde Ziraat Bakanlığı görevinde bulunmuş bir kişi. Bkz. At Kiltir, "Yeni Türk Latin Elifbası (Türkistan'dan Hususi Mektub)," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 44.

haklarının engellendiğini hatta bir gün Andican’da namaz kılan Müslümanların dışarı çıkarılarak, imamın da “halkını hükümet aleyhine doldurmak için topladı” şeklinde suçlandığını ifade ediyor.

“**Açlık İle Öldürmek Yolu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 48. Makalede, Türkistan’ın her yerinde buğday, arpa ve pirinç gibi ürünlerin alınıp satılmasının yasaklandığını ve çiftçinin ürünlerini yalnız hükümete satabileceği ve satmayanların da hemen cezalandırıldığı ifade ediliyor.

“**Türkistan’da Korbaşlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 48. Fergana’daki sürgünlerin anlatıldığı makalede, sürgüne gönderilenler içinde komünistlerin de olduğu, bu kişilerin kısa sürede Rusların, Türkistan’da uyguladığı siyasetten korkarak bağımsız Türkistan düşüncesinde oldukları belirtiliyor. Korbaşı teşkilâtının ortaya çıkmasından ve kanlı mücadelelerden korkan Sovyet hükümetinin bu bölgeye binlerce asker gönderdiği ifade ediliyor.

“**Kilgendiler Köpeymekte,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 49. Makalede, 1931 yılında Tacikistan’a Rusya’dan çok fazla kişinin gelerek yerli halkın yerlerini aldıkları, bu gelenlerin Tacikistan’a medeniyet getireceği söylenerek Duşanbe’ye yerleştirildikleri, demiryolunun iki yanının bu gelenlerle doldurulduğu anlatılıyor.

“**Kette Kurgan Ahâlisiniñ Tavuşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 49. Makalede, Semerkand vilâyetinde Kette Kurgan halkının Semerkand’a gelerek hükümete, kolhoz sisteminin kaldırılması için tepki gösterdiklerini, bu sistemin kaldırılmadığı sürece mücadeleye devam edeceklerini bildirdikleri, Cumhurbaşkanı Ahunbabaoğlu tarafından sert bir dille tehdit edildiklerini ve ertesi gün çiftçilerin yerleri ellerinden alınarak yeni gelenlere verildiği anlatılıyor.

“**Mihnet Bircası - İş Biriş Başkarması,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 50. Sovyet hükümeti tarafından uygulanan muhaceret politikası sonucunda Türkistanlı komünistlerin, Türkistan’ın Ruslarla dolacağını, milli bağımsızlığı savunanlarla birlik yapılmazsa sonradan çok pişman olunacağı ve birlik beraberlik sağlanamazsa kısa sürede Türkistan’ın tamamen Rusya’nın eline geçeceğini düşündükleri belirtilerek, mevcut komünizm sistemine yardım etmenin Rus milletine yardım etmek anlamına geldiği, bu durumun da gerçek komünizm

lksne ihanet olacağını savundukları ifade edilerek, ayrıca bu kişilerin 9-10 yıllık komünistler olduğunun altı çiziliyor.

“**Azim Bik Sürgünde, Abdulvehâb Murad Kamakda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (yun-yl 1930), s. 50. Makalede, Berlin Yüksek Ziraat okulunu bitirip hizmet etmek için Türkistan’a dönen Abdulvahab Murad’ın hapse atıldığı ve Azim Bek’in ise sürgüne gönderildiği bildiriliyor. Abdulvahab Murad’ın hapse atılma sebebi olarak "hain" olarak ifade edilen Hoca Seid’in “Abdulvahab Murad Berlin’de Ceml Paşa’nın yardımı ile tahsilini tamamladı” şeklindeki ifadesi gösteriliyor. Azim Bek’in ise hizmete alınmadan sürgüne gönderildiği ayrıca Almanya’ya gitmeden önce Taşkent’te çıkardığı *Ak ul* isimli Sovyet gazetesini yönettiği de ifade ediliyor.

Türkistan Haberleri:

“**zbek Komünist Fırkasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7–8 (yun-yl 1930), s. 51–53. Haber’de, Özbekistan komünist partisinin birçok üyesinin çeşitli nedenler ile hem işlerinden hem de partiden çıkarıldıklarını ve parti teşkilâtlarının hükümet müessesesi olarak gösterilmesine yönelik eleşitiriler yer alıyor.

“**Sekiz lm Cezası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7–8 (yun-yl 1930), s. 53. Makalede, *Pravda Vostoka* gazetesinin 29.5.1930 tarihli haberine yer veriliyor. Sovyet Rusya’nın bazı bölgelerinde uygulanan cezalar anlatılıyor. 33 kişinin hapse atıldığı ve bunlardan 8 kişinin ölümle cezalandırıldıkları, 12 kişinin hapse mahkûm edildikleri, 12 kişinin ise serbest bırakıldığına yer veriliyor.

“**Özbekistan’da zbek Tili,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (yun-yl 1930), s. 53-54. Orta Asya Darülfünunu’nun yerli şiveleri öğrenmenin en önemli ve en ciddi yeri olduğu, bu okulu bitiren her bir Rus’un yerli dili iyi bildiğine dair belge aldığından bahsediliyor.

“**Kazaklar Arasında Yirlileştirif,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (yun-yl 1930), s. 54-56. Makalede, bütün yerli gazetelerde, tüm çiftçilerin yerlileştirme siyasetine karşı toplandıkları haberine yer veriliyor. Orta Asya Bürosu tarafından yerlileştirme siyasetinin çok iyi gittiğinin söylendiği bilgisine yer veriliyor. Kazak’ların durumundan bahsedilerek şu bilgiler yer alıyor: 1930 yılının ortalarında Kazakistan İcra Komitesi tarafından tüm komiserliklere “yerlileştirme” meselesi ile ilgili hazırlıklar yapılması için emir verildiği, bu

hazırlık işinin, bütün idarelerdeki Ruslara Kazak dilinin öğretilmesini, Kazakça öğrenirken de Kazakları hazırlık kursları açılmasının sağlanmasından ibaret olduğu ifade ediliyor. Aslında bu reformun başında Eğitim Komiserliği'nin durması gerektiği, hâlbuki bu araştırma sonucunda Eğitim Komiserliği'nin işlerini "Kazakça" yürütmesi gerektiği ayrıca diğer komiserliklerin de buna uymasının gerekliliği vurgulanıyor.

“**Kazakistan’da Mekteb İşleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 56. Makalede, *İzvestiya* gazetesinin, Kazakistan'daki okulların durumuna yönelik olarak, Kazakistan Eğitim Komiserliği tarafından verilen bilgiler değerlendiriliyor. Kazakistan’da 3 milyon halkın yaşadığı, var olan okullarda yalnız 334 bin çocuğun eğitim alabildiği, bu da okul başına Kazak çocukların % 37’yi oluşturduğu, Talim ve Terbiye Heyeti’nin 8 bin kişiden ibaret olduğu, bunların % 37’sinin orta derecede tahsil görenlerden oluştuğu ifade ediliyor.

“**Kuzgalıştan Kuruluşğa (İsyandan Teşkilâtge),**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 1-7. Yazar, Rus Bolşeviklerinin Türkistanlılara haksızlık ettiklerini özellikle Türkistan halkını mali zorluk altında bıraktıklarını belirtiyor. Yazar, Sovyet dönemindeki isyanın Çarlık Rusyası dönemindeki isyan gibi olmadığını, silâhlı kızıl ordu karşısında sakin bir halkın olmasından dolayı kanlı bir şekilde Türkistan’ı ikinci defa ele geçiren Bolşeviklerin, halk hareketini Türkistan’da istedikleri gibi kontrol altına almalarının mümkün olmayacağını ifade ediyor. Türkistan’daki isyanın Rus proleterleri hâkimiyetine karşı "genel halk hareketi" ruhu ve karakterini taşıdığı dönemler olduğu ifade ediliyor. Türkistan halkının mücadele ederken silâhsız ve savunmasız olduğunu, belli bir düzen kural olmadan, hiçbir yerden yardım almadan mücadele etmeye mecbur kaldıklarını vurguluyor. Bazen isyancıların yanında yer alıyor gibi görünen Beyaz Rusların, halkı korkutup kaçırmaktan başka bir işe yaramadıklarını ifade ediyor. Makalenin devamında Basmacıların neden başarısız oldukları değerlendiriliyor.

M. Ç. “**Milli Mesele Tüveregide,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 7–15. İster Sovyetler Birliği merkezinde ister milli cumhuriyetler merkezinde olsun konuşulan en önemli konunun milli mesele olduğunu, bu konuda Bolşevikler arasında hiç bir zaman birlik olmadığını, bazılarının bu konu hakkında milletlerin kendi mukadderatlarına sahip olmasını, proleter diktatörlüğü dönemine yakışmayan gerici bir mesele dediklerini, bazılarının ise bu milli

meseleyi ezilen milletlerin proleter diktatöryası taraftarları safına çekmek için bir vasıta olarak gördüklerini belirten yazar, bu iki farklı düşünen kesimin ortak noktalarının “iki yüzlü” olduklarını ifade ediyor. Bolşeviklerin milli özerklik talebini programlarına bile almadıklarını Lenin, Stalin, Zenevof ve diğerlerinin ise farklı yollarla ama aynı politikayı uyguladıklarını, onların farkının, milli bağımsızlık ve milli muhtariyet meselesinde yalandan da olsa ilân edilmesi gerektiğini söylemelerinin olmasıydı.

Yaş Türkistanlı, “**Alman Muharirleriniñ Türkistan Tesirati,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 15-21. Makale, Türk-Sib demiryolunun açılış bayramına Sovyet hükümeti tarafından davet edilen yabancı yazarların gelmesi üzerine yazılıyor. Bu seyahatte gördüklerini Almanya’nın en büyük gazetelerinin yanı sıra yerli gazetelerde de yayımladıkları ve Alman halkı arasında konuşulduğu belirtiliyor. Bu gazetelerde yazılan yazılar ve basılan resimler hakkında *Yaş Türkistan* okuyucularını bilgilendiriyor. Almanya’da çıkan gazetelerdeki yazılarda, Moskova’dan uzaklaştıkça yeme içme meselesinin yaşandığı, istasyonlarda, ekmek ve sigara gibi ürünlerin bulunmadığı, büfelerin boş olduğu yazılmış.

Çokayoğlu Mustafa, “**Kerenski ve Türkistan Milli Hareketi I,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 21-29. Makale, 1917-1918 yıllarında Bolşevik ihtilâ lleri dönemi, geçici hükümetin kurulması ve Türkistanlıların girişimlerinin ayrıntılı bir biçimde anlatıldığı ve önemli bilgilerin yer aldığı önemli makalelerden biri.

Timuroğlu, “**Beş Yıllık Plân ve Onun Türkistan’da Tesiri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 29-37. Beş Yıllık Plân’ın Sovyetler Rusyası tarafından “ümitsiz hastalık”tan kurtuluşu için son tedbir olarak görüldüğünü, hem Sovyet hem Avrupa basınının aynı düşünce olduğunu ifade eden yazar, Sovyet basınının bu plânın beş yılda “dünya cennetini” gerçekten yakalayacağını ve bu plânın uygulanışı ile sermayedar ülkelerin yarı yolda bırakıp gitmek istediklerini, yazdıklarını ifade ediyor. Avrupa basınının ise bu plânın uygulanmasının Sovyet Rusya’nın hastalıktan kurtulacağını yazdıklarını belirtiyor. Önceden bu plânın, Sovyetler devlet ve halk yaşamının önceden kurulan birçok plân yürüttüğü, bu Beş Yıllık Plân’ın Sovyet Rusya’yı dolduran 150 milyon insandan ibaret çeşitli milletlerin “diktatörya” süresince genel, özel

siyasî, toplumsal ve ekonomik hayatın her aşamasında devlet ve onun kölesi altında olan yardımcı resmi kuruluşlar aracılığıyla yürütmek, hem de özel mülkiyet, ekonomik faaliyetlerdeki başarılarının gerçek temeli sanılan ve özel kazanç imkânını ortadan kaldıran uygulamaların başlangıcı olarak görülebileceğini belirtiyor. Bu plânın beş yıl içinde büyük bir insan kitlesini mecburen yaşatmak, işletmek, kalkındırmak plânı olduğunu vurguluyor. Bu plânın aslında Çar bakanları Stolypin ve Krivoşeyn tarafından Türkistan halkının menfaatini Rusya için kurban etmek şeklindeki siyasetlerinin bir parçası olduğunu ifade ediyor. Bu plânın Türkistan için siyasi esaret ve iktisadi kölelik anlamına geldiğini, bir zamanlar Çarlık Rusyası tarafından uygulanan siyasetin bir başka şekliyle Sovyet Rusya tarafından uygulanan siyaset olduğunu vurguluyor.

Canay, “**Kolhoz Siyaseti Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 37-42. Yazar, Ekim 1916-1917’de Kazakistan’da Köylü Partisi Komitesi ve 28 Ocak 1930’da Orta Asya Bürosu’nun, Türkistan’da köy işletmelerini kolektifleştirme hakkında kararlar aldıklarını belirtiyor. Bu kararlara göre; Türkistan’ın Kazak kısmında 18 bölge, Türkmen kısmında 8 bölge, Kırgızistan’da 6 ve Tacikistan’da 4 bölge bütünüyle kolektifleştirilecekti. Yani bu dairelerde, şahsi kolhoz tamamen sona erdirilip onların yerine kolektif kolhozlar kurulacaktı. Yazar, bunun bir "reform" değil, "inkılâ b" olduğunu ifade ediyor. Bolşeviklerin halk kitlelerini alevlendirmek için propaganda yaptıklarını, bunun parti ve Sovyet hükümetinin köyde kapitalizm idealini yok etme siyasetinin neticesi olduğunu belirtiyor.

Türkistan Haberleri:

“**I. Pahta Plânı Neticesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 46. Türkistan’ın tamamına pamuk ekilmediği, bunun iki sebepten kaynaklandığını; milliyetçilerin pamuk siyasetine karşı propagandası ve Sovyet hükümetinin Türkistan’ın tahıl ile tatmin etme işine ciddi ve insafli bakmadığını, tahılın az olmasının pazarda fiyatının artmasına sebep olduğunu, pazardaki tahıl fiyatının devlet tarafından pamuğa verilen fiyattan 5–6 kat daha fazla olduğunu, Bolşeviklerin kendileri tarafından da onaylandığı ifade ediliyor. Çiftçilerin kendi pamuklarının bir kısmını kendine saklayarak özel alıcılara sattıklarını, dolayısıyla Bolşeviklerin plânlarında gösterdikleri 4 milyon 200 bin put az pamuk olduğu bilgisine yer veriliyor.

“**II. Türk-Sib,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 46–48. Türkistan-Sibiryaya demiryolunun üç büyük sorun oluşturduğunu vurgulayan yazar, bu sorunları şu şekilde sıralıyor: 1. Türk-Sib ile kendi işçi ve görevlilerini tahıldan yoksun bıraktıklar. 2. İstasyon binaları ve diğer hizmetler için gerekli olan maddeler bulunmamaktadır. 3. İşçi ve görevli yetişmemektedir. Türkistan’a sunulan Sibiryaya tahılı ile temin edilen Türk-Sib’in kendi işçilerinin yeme içmeye muhtaç olduğu, Türkistan’ı inşaat maddeleri ile doldurmakta olan Türk-Sib’in araç gereç eksikliğinden çalışmalarını durdurmak zorunda kaldığı ifade ediliyor. Yazar, Sovyet milli siyasetinin en önemli “zafer”lerinden biri olarak ilan edilen Türk-Sib’in durumu hakkında bilgi vermeye devam ediyor.

“**III. Milli Neşriyat ve Matbuat Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 48. Türkistan’ın çeşitli kesimlerinde, milli neşriyat ve basın hakkında bilgiler yer aldığını anlatıyor. 1929’da Kazakistan’da 1047 kitap basıldığı, Orta Asya’nın tamamında 43 gazetenin çıktığı, 12’sinin Rusça, 31’inin milli gazete olduğu, genel olarak 396.700 tiraja sahip oldukları belirtiliyor. Bunların dil itibarıyla milli oldukları, fakat ruh itibarı ile Türkistanlıların milli ruhu, ihtiyaçları ve isteklerini göz önüne sermekten çok uzak oldukları belirtiliyor. Daha sonra bu gazetelerin başlarında bulunanlara yer veriliyor. 76 milli neşriyatın (mecmua, gazete risale ve diğerleri) başında 33 yazarın bulunduğu, Özbekistan’da bir kişinin iki-üç neşriyatın başyazarı ve birçoğunun da heyet tahrirat üyesi olduğu, Türkmenistan’da bir kişinin aynı zamanda 5 ayrı neşriyatın başında yer aldığı ifade ediliyor. Bir gazete veya mecmuanın sadece bir kişi tarafından yazılıp tashih edilip neşredildiği gibi olayların olduğuna dikkat çekiliyor. Bu bilgilerin *Pravda Vostoka* gazetesinde yer aldığı ifade ediliyor. Başyazarsız sadece bazı tercümanların yardımı ile çıkarılan 20’den fazla “milli neşriyat”ın olduğu belirtiliyor. Bu 33 Sovyet “milli basın” başyazarlarının tahsil derecelerinin ise şu şekilde olduğu vurgulanıyor: 6 kişinin Ali Parti kurslarını bitirdiği, 4 kişinin gazetecilik kurslarını bitirdiği, kalanların ise ilk ve orta Sovyet okullarını bitirdikleri belirtiliyor. Sovyetler’in savunuculuğu yapan tercümanları aracılığıyla “milli matbuat” oluşturmaya çalışarak, proleter diktatöryasını kurmaya çalıştıkları vurgulanıyor.

“**IV. Sadullah Kasım ve Nasreddin Âlim Öldürüldüler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9–10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 50. Gazete haberlerine göre *Yaş Türkistan*’ın

eski sayısında Sadullah Kasım mahkemesinde ölüme mahkûm edilişinden önce Özbekistan Âli Mahkemesi başkanı Sadullah Kasım ve eski eğitimli yazarlardan Nasreddin Âlim'in öldürülenler arasında olduğu, kalan mahkûmlara on yıl hapis cezasının verildiği bildiriliyor.

“**V. Semerkand'dan Taşkent'ge,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 50. Milli Sınırlar, yani Türkistan Cumhuriyetleri'nin kuruluşundan sonra Bolşeviklerin, Özbekistan'ın başkentini Taşkent'ten Semerkant'a getirdikleri bildiriliyor. Vaktiyle Tacikistan'a Semerkant davasını da ortaya çıkardıkları, Özbekistan başkentini Taşkent'e taşıdıktan sonra belki bu meseleyi yeniden ortaya çıkarıp, Semerkant'ı Tacikistan'a vermek istediklerini ifade ediyor.

“**VI. Abdurrezzak Hâkim Bay'nın Öldürilişi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 51. Türkistan'dan alınan haberlere göre Taşkent Dairesi Bürosu İşleri İdaresi Başkanı Abdurrezzak Hâkim'in 10 Nisan'da öldürüldüğü haberi veriliyor.

“**Berlin Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 52.

“**Efdal Bik Vefatının Alman Matbuatına Aksisi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 52. Berlin'deki Sovyet elçiliğinde gerçekleşen olayın okuyucular tarafından bilindiğini, bu haberin dünyaca tanınan Paris'deki *Matan* gazetesinde yer aldığını, sonra bütün Alman gazetelerinde bu habere yer verildiğinden bahsediliyor. Sovyet hükümetinin Türkistan milli hareketine karşı bu davranışının, Berlin ve Paris gazetelerinde çok olumsuz şekilde yer aldığı ifade ediliyor.

“**İskerme,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 53. Bazı nedenlerden dolayı Türkistan haberlerinin büyük bir kısmının dış haberler ve "dost cephelerde"ki bilgilerin derginin bu sayısında yer verilmeyeceği hatırlatılıyor.

“**Bildiriş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 53. Finlandiya'daki okuyuculara, abone ücretlerini gönderdikleri için teşekkür ediliyor.

“**Kazakistan'ın On Yıllığı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 1-5. Makalede, Bolşeviklerin ilk işinin Kazak halkının mukadderatını belirleyecek, halkın içinden çıkan düşman bir provokatör görevlendirdiklerini, sonradan Bütün Kazak Vilâyetleri Fevkalade Komiserliği”nin kurulduğu belirtiliyor. Stepnov adında birini görevlendirdiklerini ancak bu kişiyi Kazak halkından gizlemek için Ali Bek Cengeldin ismi ile tanıttıkları ifade ediliyor. 1916’da bütün Türkistan halkının isyan edeceği bir anda, Çar hükümeti siyasetini yıkan Bolşeviklerin, aynı Çar dönemi politikalarını uyguladıklarına dikkat çekiliyor. Kazaklardan bazılarını kullanan Sovyet hükümetinin politikalarına karşı Kazak halkının her zaman mücadele ettiği ve edeceği vurgulanıyor. Sovyetlerin muhaceret siyaseti hakkında bilgi verilen makalede, muhaceret siyasetinin Rus hükümetinin Türkistan’da ne yapmak istediğini çok açık bir biçimde gösterdiği ifade ediliyor: 1924 yılında Sovyet İttifakı Merkezi Komitesi tarafından Yer Islahatı Kanunu’nun kabul edildiğini, bu kanununun 14. maddesinde göçebe ve yarı göçebe bölgelerde yerlilere yer verme işinin tamamen bitinceye kadar ne muhacirlere ne de yabancılara kiraya verilmeyeceğini dediklerini ifade ediyor. Fakat bu kararın Moskova temsilcisinin talebi ile ortadan kaldırıldığı, bu temsilcinin emriyle Kazak komünistlerin, Rus kızıl askerinin gücü ile tehdit ettiğini, böyle yollarla Kazakistan’a akan Rus köylülerinin Kazak topraklarına akışının devam etmekte olduğu vurgulanıyor. Kazak komünistlerinin içinde farklıların başladığı, komünistlerin çoğunun muhalefet ettikleri ifade ediliyor.

Bir Türkistanlı, “**Sovyet Kazakistan'ının On Yıllığı Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 6–11. Bir halkın üzerinde ne kadar baskı olursa o kadar çabuk baş kaldırışının gerçekleştiğini ifade eden yazar, Türkistan halkının Sovyet Rusya ile mücadele etmeye başlamasında Rus hükümetinin uyguladığı siyasetten kaynaklandığını ileri sürüyor. Rus sömürge siyasetinin özünü muhaceret meselesinin oluşturduğunun herkes tarafından bilindiğini belirtiyor. Çar hükümetinin son şiarı “Sibirya’da gerçek bir Rus Sibirya’sı yaratmak” olan amacının Sovyet Rusya’sı dönemindeki yansımasının “Türkistan’da da gerçek bir Rus Türkistan’ı yaratmak” olduğunu ifade ediyor. Bu amaç için eskiden beri izlenen iki yolun olduğunu, bunlardan birincisinin; yerli halkın iktisadi ve medeni bakımdan yükselmesini engellemek, ikincisinin ise; Türkistan’a Rus muhacir getirip Rus bölgesi hâline getirmektir. Çarlık Rusyası

döneminde çeşitli sebeplerle hükümete karşı mücadele eden partilerin bulunduğunu, bu partilerden bazıları Türkistan halkını yanına almak için beyannamelerinde bu konulara dair kayıtlarının mevcut olduğunu belirterek, hiçbirinin sözlerinde samimi olmadıklarını ifade ediyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Kerenski ve Türkistan Milli Hareketi II,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 11-19. Bir önceki makalenin devamı.

Yaş Türkistan, “**Burungu Çekist Agabekov⁴⁹⁴ Hatıralarından I,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 19-21. Bu makalede önceki Buhara Emiri ve liderlerinden Fazıl Mahdum ve Şir Muhammed Bey’den bahsediliyor. Eski Buhara Emiri’nin hükümet için kendi namusunu satılığa çıkarmış olmasının tüm Türkistanlıların bildiği bir şey olduğunu ifade eden yazar, Şir Muhammed Bey’in ise Bolşevik düzeni içine düşüp kalmasının kendilerini son derece mutlu ettiğini belirtiyor. Şir Muhammed Bey’in üstündeki Rus Bolşevik hükümlerine karşı onun kumandası altında mücadele eden ülkenin binlerce Türkistan şehitlerinin kanının sorumluluğundan, Buhara Emiri’nin Türkistan Milli Bağımsızlığı’nın en büyük düşmanı olduğunu, bütün Türkistanlıların Buhara Emiri’ne karşı olsalar da Bolşevik çekistler ile hiçbir şekilde müzakere etmemeleri gerektiğini vurguluyor. Yazar, gerçek Türkistan milliyetçisi olarak ifade ettiği Şir Muhammed Bey’in çekistler tarafından üzerine atılmakta olan kötülüğü temizleyeceğine inandıklarını belirtiyor. Yazar, kendi kumandası altında ülkesi için zalimlere karşı mücadele eden binlerce şehidin Şir Muhammed Bey’den böyle bir iftirayı temizleyeceğini istediğini ifade ediyor.

“**Türkistan ve Afganistan’dagi İş –Mir Ali Hasan-**,” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 21-22. Enver Paşa'nın Basmacılık Hareketi'ndeki yeri ve önemi anlatılıyor. Ayrıca, bu hareket içinde öne çıkan diğer isimlere yer veriliyor.

“**Buhara Emiri Bilen Müzakere,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 22-24. Makalede, *Yaş Türkistan* idaresinin ÇEKA ajanı Agabekov'dan özel mektup aldığı, sabık Buhara Emiri ile mücadele ederken nasıl bir ilişkide oldukları hakkında kendisinden bilgi istenildiği belirtiliyor. *Yaş Türkistan* idaresine Agabekov'dan gelen mektup yayınlanıyor: Mektupta, 1925 yılının ortalarında kendisine iki teklif geldiğini bunlardan birincisinin; Buhara Emiri

⁴⁹⁴ Asıl ismi Arutunof'tur. ÇEKA (gizli polis teşkilâtı) ajanlarından biri olduğu belirtiliyor. Bkz. *Yaş Türkistan*, “Burungu Çekist Agabekov Hatıralarından I,” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 19.

vekilinin teklifiydi. Bu teklifte Emir'in kendisi ile anlaşabileceğini bildirdiğini, fakat bunun için iki şart koştuğunu, birinin emekli maaşı verilmesi, diğerinin de Buhara'nın küçük bir kısmının kendi hâkimiyetine verilmesini, ayrıca Emir'in Afgan hükümetinde, o nedenle kendisinin, Emir'in, Buhara'nın bir kısmının hâkimiyeti konusundaki talebini reddettiğini, sadece maaş verme konusunda görüşme yaptığını ifade ediyor. İkinci teklifin ise; Fazıl Mahdum'dan geldiğini belirtiyor. Fazıl Mahdum'un ya Emir'i öldürmek veya onu alıp Sovyet toprağına göndermeyi teklif ettiğini belirtiyor. Her iki teklifi de derhal Moskova'ya bildirdiğini, Moskova'dan gelen cevapta, Sovyet hükümetinin Buhara Emiri ile hiçbir şekilde anlaşamayacaklarını ve Emir'in yok edilmesi meselesine esas itibariyle, Moskova'nın karşı olmadığını bildirdiği, bu plânın uygulanmasını kendisinden istediklerini ama bunun için Sovyet hükümetinin Kâbil'deki elçisinin görüşünün önemli olduğu şartı getirdiklerini belirtiyor. Daha sonra, bu konuyu Moskova'nın Kâbil elçisi Stark ile görüştüğünü, esas itibariyle bu meseleye karşı olmadığını ancak bu işin, Afganistan ve diğer bazı hükümetlerle Sovyet hükümetinin arasının bozulma ihtimalinin az olduğu bir anda gerçekleşmesinin gerektiğini, söylediğini anlatıyor. Mustafa Çokayoğlu'na hitaben yazılan mektubun devamında, söz konusu Emir'in vekili ile 1925 yılında görüştüğünü ve konuştuğunu ve parasını kendi eliyle verdiğini hatırlatıyor.

Tışgı Haberler:

“**İbrahim Bik Kamalğan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 25. Kâbil'den gelen habere göre önceki Buhara Emiri taraftarlarının ve lider İbrahim Bey'in Afgan hükümeti tarafından hapse atıldığı bilgisi veriliyor.

“**Bu Kaday Gep?**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 25. *Helsinki Sonomat* gazetesinden alınan bir haber naklediliyor: Sovyet Rusya'nın Buhara'yı işgal ettiğini, bütün birliğini bozduğunu, Emiri'nin de önce Afganistan'a kaçtığını, yerli Buhara halkının isteklerini geri plânda tuttukları, Sovyet Rusya'ya karşı mücadele etmek için yardım etmek gerektiği bilgisi yer alıyor.

“**Başkarma,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 26.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 26-29. Kazakistan'ın 10. yıl bayramında Bolşevik gazetelerinin Sovyet hükümetinin

Kazakistan'daki başarılarının yazıldığından bahsediliyor. Bu haberlerde, Sovyet hükümetinin “zafer”i olarak ilk sırada “milletler dostluğu” yani Kazaklar ile Rusların “ortak”lığının gösterildiği ifade ediliyor.

“**Yurt Haini,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 29. Kazakistan parti kâtibi Azmukan Körmesoğlu'nun 10 Haziran'da Moskova'daki 16. Parti Kongresi toplantısında yaptığı bir konuşmada: “Biz Kazakistan'da idaresizlikten zorlanmaktayız. Kazakistan'a çok fazla muhacir getirmek gerek”, dediği belirtiliyor. Bu kişinin, Kazak çöllerindeki halkın üçte birinin Sovyet hükümeti siyaseti yüzünden kırıldığını çok iyi bildiği ifade ediliyor. Kazakistan'daki idaresizliğin Moskova'nın siyasetinden kaynaklandığı, Moskova Bolşeviklerinin Çarlık muhaceret siyasetini devam ettirdikleri ifade ediliyor.

“**Oturuluş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 30. Türkistan'ın Kazakistan kısmında, çoğunun yarı göçebe olan hayvan yetiştiricilerinin yerleştirme işine devam edildiği belirtiliyor. 1930 yılında Kazakistan İcra Komitesi tarafından yerleştirme işi ile ilgili kararlar alındığından bahsediliyor. 25 Şubat'ta parti komitesi bürosunun hiçbir yerde hiç kimsenin bu işe ciddi bakmadığını belirttiğini ve daha sonra yeni kararlar aldığından bahsediliyor. 1930 yılı içinde 84.340 işletmenin yerleştirilmesi kararı alındığı belirtilerek, Sırderya, Sami, Gürgen, Kostana, Aktuba ve diğer yerlerde yerleştirme yapılacağına dair plânların yapıldığına yönelik haberler yer aldığı bildiriliyor.

“**Jübiley Piyesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 31. Kazakistan'ın onuncu yılı münasebetiyle Kazak dilinde düzenlenen bir piyes müsabakası düzenlendiği, bu piyeslerde Kazakistan'ın on yıllık sosyal ve ekonomik başarılarının tasvir edildiği, kazananlara da ödülleri verildiği anlatılıyor.

“**Türk-Sib Yolu Stalin Atılmakçı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 32. Türkistan gazetelerinin, Türkistan-Sibirya demiryolu ile ilgili olarak, Türk-Sib yolunun adının, "Stalin" olacağını yazdıklarından yola çıkarak, Türkistan'da kabile siyasetinin uygulandığından beri "Türkistan" sözünün ağza alınması ve kâğıda yazılmasının, Rus hükümeti altında ezilmekte olan Türkistan halkına, altı yıldan beri yasaklandığından bahsediliyor. “Türk-Sib” isimli bir film olduğu ve bu filmde Türkistan'daki kabile cumhuriyetlerinin birliğinden bahsedilmediği, parçalanmayan ve Rusların arkasında yükselmekte olan "Rusya

Türkistanı'nın gösterildiği belirtiliyor. Bolşeviklerin “Türkistan-Sibirya”nın Rus ağzıyla söylenmesini sağlayarak “Türk-Sib” şeklinde Sovyetleştirdikleri, yani “Türk”ün önceki “stan” (yurt)ını çıkardıkları ardından “Türk”ün kendisini yok etmeye çalıştıkları ifade edilerek, bu siyaset ile Rusya'nın hem iç hem dış yüzünü çok net gösterdiği belirtiliyor.

“**Türkmen Şikâyetleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 33. Aşkabad'da çıkarılan *Türkmenistan* isimli gazetenin birçok sayısında Türkmen işçilerinin durmadan işlerinden şikâyet ettiklerini yazdıkları, örneğin iki Türkmen işçinin yıllardan beri kooperatifte çalıştıklarını, onların işlerinden çıkarılıp yerlerine Rus işçilerinin alındıkları ifade ediliyor. Türkmenistan'da uygulanan Sovyet politikalarının olumsuzlukları anlatılıyor.

“**Türkmen Hükümeti'niñ Müracaatı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 34. *Türkmenistan* gazetesinde 16 Haziran'da çıkan bir haberde, Afganistan ve İran'a kaçan Türkmenlerin mal ve mülklerinin kendilerine verilmesi ile ilgili Türkmenistan hükümetinin emrinin yayımlandığına yer veriliyor. Yazar, "Hükümet bunlara mal ve mülklerini vererek başka yerlere kaçmaya mecbur olmayacaklarını da vaat edebilecek mi? şeklinde soruyor.

“**Türkmenistan Maarif İşçileri Kurultayı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 34. Haziran 1930'da Türkmenistan Aşkabad'da Türkmen Eğitim Çalışanları Kurultayı'nın yaptığı toplantıdan bahsediliyor. Kurultay'da Şimoleviç Zabolotny ve Woskanyan tarafından bildiriler sunulduğu, bu Kurultay'da karşıt fikirde olanların ortak noktalarının, Türkmenistan'da milli eğitim işlerinin çok kötü durumda olduklarıydı. Bolşevik yöneticilerin Türkmenistan'daki eğitim hizmetini, Eğitim Komiserliğini yerleştirmek gerektiğini söyleseler de Eğitim Komiserliği'nde sadece 4-5 çalışanın Türkmen olduğu, kalanının ise Rus olduğu bilgisine yer veriliyor. Eğitim Komiserliği'nden çıkan yazıların hepsinin Rusça olduğu, Türkmen okullarındaki öğretmenlerin çok düşük maaş aldıkları, okullarda, ne sıra ne kürsü ne de masa bulunduğu ifade ediliyor.

“**Kolhoz Belâsı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 36. *Yeni Fergana* gazetesinin 7.28.1930 yılında çıkan 133. sayısından alınan habere yer veriliyor. Haber'de: Ruzi Bakioğlu ile eşi Saliha Bibi'nin ve başka birçok kişinin

kızıl askerler tarafından öldürüldüğü, bir kısmına da mahkemeler tarafından hapis cezası verildiğine dair bilgiye yer veriliyor.

“**Cevapsız Kaldırılan Mühim Bir Soru,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 36. Semerkant Parti Aktifleri Meclisi'nde Ekmel İkrâm'ın ideoloji alanında mücadele konusunda bir bildiri okuduğu ifade ediliyor. Bu sorunun birinde “Münevver Kari şu an nerede?” diye sorulduğu, İkrâm'ında, bu soruya cevap vermek gerekmediğini belirttiği anlatılıyor.

Başkarma, “**Saygılı Okuyucularımıza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 37. *Yaş Türkistan* idaresi, muhacerette olan Türkistanlı gençlerin, halkının varlığını, bağımsızlık mücadelesini tüm dünyaya anlatmak için çalıştıklarını, Türk, Fars ve Avrupa dillerinde değerli milli neşriyatlarda diğer halklara ve ülkelere kendi halkını sevmeye davet etmekte olduklarını ifade ediyor. Yurtçu ve İstiklâlcî Azerbaycanlıların örnek alınmaları gerektiği ve milli neşriyat için onlardan yararlandıkları ifade ediliyor.

“**On Üç Yıl,**” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 1-7. Makale, 1917-1918 yıllarındaki gelişmelerin anlaşılmasında önemli bir bilgi kaynağı niteliğindedir. Özetler; önceki Çarlık Rusya yönetiminin Sovyetler tarafına geçtiği yönündeki bilgiyle başlıyor. Şubat İnkılâbı'nın yarattığı düzende hükümetin “işçi, asker ve çiftçi”ler tarafına geçmesinin kesinlikle doğal bir durum olmadığını belirtildiği makalede, bu sürece gelene kadar yaşanan gelişmelere yer veriyor. İlk olarak Rusya'nın I. Dünya Savaşı'na yeteri kadar hazırlanmadan başkalarının toprağına göz diktiği; İstanbul, Boğazlar ve Anadolu'nun önemli yerlerini Türkiye'den almak istediği ve savaşa hiç katılmayan İran'ın da Anadolu'nun büyük bir kısmını almak istediğinin unutulmaması gerektiği belirtiliyor. İkinci durumun; Çar hükümetinin uyguladığı yanlış politikadan kaynaklandığını, halkının isteklerine cevap vermediği halde halktan imkânsız fedakârlıklarda bulunma isteği olduğundan bahsediliyor. Üçüncü olarak, Çar hükümetinin Rus olmayan halklara karşı yürüttüğü kanlı siyaseti karşısında tüm Türkistan'ın Çarlık Rusya karşısında yer aldığı, Şubat 1917'de Çar II. Nikola'nın tahttan indirilişini bütün halkın sevinçle karşıladığı bilgisi yer alıyor. Onun yerine gelen hükümetin üzerine düşeni yapamadığını, görevinin mana ve ruhunu anlayamadığı, yeni kurulan hükümetin, yıkılan Çar hükümetinin devamı olduğu ileri sürülüyor.

M. Ç. “**Türkistan Fırka Kurultaylarında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 7-17. Yazar, XVI. Sovyetler Birliği Parti Kurultayı'nda Sovyet topraklarında yaşayan bütün milli komünist partilerindeki konferansları anlatıyor. Bu toplantıların hepsinde devlet idaresinin başarıları, sosyalizmin kuruluş işinin tamamlanmasının sağlanması için gelecekteki başarılarından bahsedildiği belirtiliyor. Makalenin tamamında Türkistan'daki parti kurultayları anlatılıyor.

Yaş Türkistanlı, “**Alman Muharirleriniñ Türkistan Tesirâtı II,**” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 18-24. Yazar, Alman yazarların Türkistan'ın çeşitli şehirlerinden Almanya'daki gazetelere gönderilen mektup ve makalelerde Türkistan'daki kadın meselesinin durumundan bahsettiklerini belirtiyor. Alman yazarların Türkistan'ın çeşitli yerlerinde, kadınların giyim tarzlarını nasıl gördüklerine dair izlenimlerine yer veriliyor. Yazar, “15-20 yıl önceden Türkiye'de çarşaf meselesinin ne halde olduğunu ve Türkiye'deki kardeşlerimizin çarşaf giymeye nasıl karşı olduklarını çok iyi biliyoruz” şeklinde yorum yaparak, Cumhuriyet Türkiyesi'nde çarşaf meselesinin çarşaflarını tamamen atıp çıkarmadan önce uzun yıllar halk eğitimine özellikle kadın-kızlar eğitimine çok fazla önem verildiğini ifade ediyor. Ayrıca yazar, Alman yazarların da kadın-kızlar eğitiminin Türkistanlıların istedikleri gibi olması gerektiğini yazdıklarını ifade ediyor. Türkistan'ın ferace meselesini de Türkiye ile bağdaştırmanın mümkün olmadığını, genç kızlar arasında ferace giyenlerin sayısının parmak ile sayılacak derecede az olduğunu belirtiyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Cellâtlar Provokasyonu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 31-32. Makalede, *Yeni Fergana* gazetesinin 25 Ağustos tarihli sayısında Özbek komünist partisinin sorumlu başkâtibi Yusufuğlu Osman'ın Hokand Parti Aktifleri Meclisi'nde yaptığı nutkun bir kısmının basıldığına yer veriliyor. Osman'ın Türkistan'ın her tarafında olan milli mücadeleden şu şekilde bahsettiğine yer veriliyor: Sovyet hükümetinin parasıyla Berlin'de okuyan bir kişinin Özbekistan'a döndüğünde Mustafa Çokayoğlu'nun yanına gelip Özbekistan'daki İnkılâb karşıtı teşkilât için konuştuğunu, Özbekistan'da İnkılâb karşıtlığı teşkilâtının hızına nispeten Çokayoğlu'nun rehberliğinin geciktiğini ve eskidiğini, Münevver Kari'nin gösterildiğini, yani Özbekistan'daki İnkılâb karşıtı teşkilâtın görevini zamanında başarı ile yerine getirdiği bildiriliyor. Ardından yazar, Osman'ın söyledikleri üzerinde değerlendirme yapıyor: “Hiçbir zaman

Sovyet parasını yiyip Berlin’de okuyan bir Türkistanlının ülkeye döndükten sonra veya başka bir zamanda yanına gelip Türkistan’ın filan kısmında İnkılâ b karşıtı teşkilat için benden yol yordam sormadı” şeklinde cevap veriyor.

Türkistan Haberleri:

"**Hatun-Kızlar Fırka ve İşlerde,**" *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 37. Haber’de, Bolşeviklerin Türkistan kadın-kızlarının parti işlerine almaları hakkında bilgi veriliyor. Kısa bir süre önce gerçekleşen Özbekistan 5. Parti Kongresi’nde Abduselâmoğlu isminde birinin konuşmasına yer veriliyor. Abduselâmoğlu'nun konuşmasında; Taşkent dairesinde en fazla işçinin olduğu yerin, Taşkent tramvay idaresi olduğu, burada parti üyesi olan iki Türkistanlı kadın işçi olduğunu ifade ediyor. Ayrıca traktör kursuna iki Özbek kadının gönderildiğini, bunların traktör kursunu başarı ile bitirdiklerini, bunlardan birisinin Yeni Yol reyonuna gönderildiğini orada bilgisinin sınanıp görmezden gelinerek gönderildiğinden bahsediyor. Genellikle Türkistanlı kadınların bu şekilde muamele gördüğünü ifade ediyor. Türkistan’da ipek fabrikası kurulurken Bolşeviklerin bu fabrikanın Türkistanlı kadınlar için iş okulu olacağını duyurduklarını, ancak fabrika bittiğinde Bolşeviklerin gerçek işlerine başladıklarını, Türkistan’daki yerli gazetelerin buralara Türkistanlı kadınların alınmadıklarına ilişkin şikâyet etmeye başladıkları belirtiliyor

"**Bolşevikler Yalغانı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 38. Kazakistan’ın 10. yıl dönümü münasebetiyle Kazak Komünist Parti Komitesi tarafından, Türkistan milli hareketinin tarihine ilişkin “temeldeki gerçekler”in yazıldığına ilişkin *Enbekçi Kazak* gazetesindeki haberden bahsediliyor. Bu haberde: ”Çokay başta olmak üzere kapitalist aydınlar Hokand Hanlığı'nı kurdular, yanlarına silâh alıp, Türkistan Cumhuriyeti’ne karşı çıktılar...” şeklinde ifade yer alıyor. Yazar, Bolşeviklerin "yalancılarının" “Hokand Hanlığı” deyip yazdıkları, 10 Aralık 1917’de Hokand şehrinde Fevkalâde Türkistan Kurultay’ı tarafından ilân edilen “Türkistan Muhtariyeti” kurulduğunu belirtiyor. “Yanlarına silâh alıp Türkistan Cumhuriyeti’ne karşı çıktılar” derken, Rus süngülerine karşı, halkı savunanlardan bahsettiklerini ifade ediyor. Bolşeviklerin “Türkistan Cumhuriyeti” ile Türkistan halkının tamamen siyasî haklarından mahrum bırakılan Rus askeri, Rus işçileri ve Rus köylülerinin “kolonizatörlük” (sömürgecilik) hâkimiyetinin ifadesi olduğunu ifade ediyor.

“**İrnazaroğlu Altay’ının Yalmanı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 39. Kazakistan İcra Komitesi başkanı (Cumhurbaşkanı) İrnazaroğlu Altay’ın Moskova’daki seyahatinde amacının Sovyet İttifakı ana hükümetine Kazakistan’ın on yıl içinde kazandığı “zaferleri”ni raporlamak görevi olduğu ifade ediliyor. Bu kişinin Türkistan’ın Kazakistan kısmı için en önemli başarı olarak, göçebelere yerleştirilmesi gösterildiği belirtiliyor. Altay, 1929-1930’da 84 bin 340 Kazak işletmesinin göçebe ve yarı göçebelikten yerleşik hayata geçirildiklerini rapor ediyor.

Başkarma, “**Muhtariyet’den İstiklâlge (1917- Dekabr 1930),**” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 1–5. Makalede, Türkistan milli mücadele tarihi için önemli tarihler olarak görülen günlere yer veriliyor. Bunlardan birincisi 10 Aralık 1917’dir. Bu tarihte Hokand’da toplanan IV. Türkistan Fevkalâde Ülke Kurultayı’nın Türkistan Muhtariyeti’nin ilân edilmesi. Yazar, bu hareketin milli kurtuluş hareketinin ilk aşaması ve bu yolda cesaretsiz atılan bir adım olduğunu belirtiyor. Aradan 13 yıl sonra, o zamanın yanlışlıklarını görmek ve söylemek gerektiğine inanan yazar, milli hareketin programını değerlendiriyor. O dönemde Rusya esaretinde olan Leh ve Fin’lerden başka bütün milletlerin Rusya ittifakı ve Rus demokrasisinin insaf ve hakkaniyetine inandıklarını ancak zaman, Leh ve Fin’lerden başka hiçbir halkın milli kurtuluşunu ortaya çıkarmadığını gösterdiğini ifade ediyor. 1918’de Maverai-i Kafkasya, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan’ın bağımsızlığını ilân ederken bu bağımsızlığın başlangıçta başarılı bir olay gibi görüldüğünü, bunları Rusya’da Demokratik Federatif Cumhuriyet idaresi kurursa Maverai-i Kafkasya’nın da bu federasyon ailesinin bir üyesi olduğunu düşündüklerini ifade ediyor. “Zaman değişkendir, biz de onunla değişiriz”, şeklindeki eski Romalıların bir sözünü hatırlatarak, Türkistanlıların zamanla Rus İnkılâbına olan inanç ve ümitlerini kaybettiklerini anlatıyor. Muhtariyet’in Türkistan’ın geçmişine ait bir olay olduğunu ifade eden yazar, şimdi bunu kendilerinin de istemediğini, artık bu yolda dönüşün olmadığını; muhtariyet düşüncesinin milli mücadelenin başında “milli çocukluk” döneminde kaldığını artık bu fikri benimsemediklerini vurguluyor.

“**Tarihi İşlemeler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 6–8. Makalede, Türkistan’ın muhtar ülke olarak ilân edildiği IV. Türkistan Fevkalâde Kurultayı’nın vesikasının, tarihi bir vesika olarak neşredildiğini, mazbatanın

Türkçe neşri bulunmadığından Rusçasından tercüme edilmek zorunda kaldığı belirtiliyor ve bu Kurultay ile ilgili bilgileri maddeler halinde sıralıyor

Çokayoğlu Mustafa, “**Mefkûre Meydanında Küreş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 8–22. Yazar, Bolşeviklerin Türkistan'ın milli ülküsünden korkmakta olduklarından ve yerel gazetelerin sayısının gittikçe artmasından bahsediyor. Özbekistan parti başkâtiplerinin önünde Osman Yusufoglu'nun, Hokand Parti Aktifleri önünde Ekmel İkramoğlu'nun, Semerkand Parti Aktifleri Meclisi'nde “ülkü etrafında mücadele” ile ilgili uzun uzun konuştuklarını anlatıyor. Konuşmalarda İnkılâb karşıtı Türkistanlılardan bahsediliyor. İnkılâb karşıtı teşkilâtının başı olarak Münevver Kari gösteriliyor. İnkılâb karşıtlarının, mücadele içinde oldukları, okullarını, okuttuklarını hepsini kendi ellerine almak istedikleri ve bunu kısmen başardıklarını ifade ediyor. İnkılâb karşıtı teşkilât yöneticilerinin, yalandan “komünist” göründükleri, parti içinde yükselerek proletaryalığa karşı başarılı oldukları, aslında proleter diktatöryasının en korkunç düşmanı oldukları ifade ediliyor. Okuyan öğrenciler sosyal açıdan araştırılırsa, milliyetçi olanların başarılı olduklarının görüleceği, okuyanların arasında çalışan çocukların oranı azalıp yabancı ve farklı unsurların oranının artmakta olduğunun görüldüğünü, yüksek okullardan mezun yabancı unsurların, Parti ve Komsomol teşkilâtlarının, Eğitim Komiserliğini (Bakanlık) kendi himayelerinde bulundurdukları ve tabandan yukarıya çıkarttıklarını anlatıyor. Sorulan sorular arasında “şimdi Münevver Kari nerede?” olduğu, Moskova “uşaklığı”nda yürüyen Ekmel İkramoğlu'nun, “bu soruya cevap vermek gerekmez” dediği anlatılıyor. Yazar, açıkça “kızıl cellatlar”ın, Münevver Kari'yi tutuklayıp gizlice hapse attıklarını ileri sürüyor.

Timuroğlu, “**Rusya'nın Bugünkü Vaziyeti ve Türkistanlıların Vazifesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 22-27. Makalede, Bolşevik Rusya'nın büyük bir buhran içinde olduğu, buhranın siyasi ve iktisadi boyutları anlatılıyor. İlk olarak siyasi sorunlar dile getiriliyor: “Cennet” olarak görülen yerin aslında kara zindan olduğu, Rus olmayan milletlerin insani haklardan yoksun, dünya tarihinde benzeri görülmemiş kanlı bir terör ve zulüm içinde tutuldukları ifade ediliyor. Türkistan Türklerinin Türk tarihinin hak ettiği “Ergenekon” hayatının gerçek şeklini yaşamakta oldukları belirtiliyor. Nasıl ki tarihte “Ergenekon”un sonunda Türk halkının bir “Bozkurt”un gösterdiği bir

demircinin öncülüğü altında özgürlük dönemine girdiyse, söz konusu dönemde de Türkistan halkının “kara zindan”da hayatını sürdürürken kendi ruhunda demircisini yaratmak için çabalamakta olduğu vurgulanıyor. Yazar, Türkistanlılar ve Sovyet Rusya’nın boyunduruğu altında bulunan tüm Rus olmayan milletlerin diğer dünya halkları gibi kendi hak ve mukadderatlarına sahip olmadıkça Rusya meselesinin sağlam bir temelde halledilme ihtimalinin bulunmadığını belirterek, bütün halkların kızıl Rus emperyalizminin siyasetine karşı mücadele etmekte olduklarını ifade ediyor. İşçi ve çiftçi hükümeti adını taşıyan bu siyaset altında, ne Rus çiftçisinin ne de Rus işçisinin hak ve hukuku olmadığı, her ikisinin de eskiden olduğu gibi köleler derecesine getirildikleri, eskiden nasıl ki mülk sahipleri ve sermayedarlara karşı mücadele etmek zorunda kalmışlarsa şimdi de Sovyet hükümetine karşı şiddetli bir biçimde mücadele etmek mecburiyetinde kaldıkları, yoksa günden güne yaşama İmkânlarının azaldığı ifade ediliyor. Daha sonra krizin ekonomik boyutu izah edilmektedir: Beş Yıllık Plân’ın asıl kaynağının köy işletmelerinin ve çiftçilerin gelirlerinin alınması olduğuna dikkat çekiyor. Yazar, Türkistan’da 1929 yılında birçok yerde zorla ektirilen pamuk yerine tahıl ektiği için mahkûm edilen birçok çiftçinin olduğunu, bu durumun 1930 yılında da devam etmekte olduğunu ifade ediyor. Sovyet Rusya’da bütün ümit ve plânlarının birden bire köy işletmelerinde ortaya çıkması, ihracat bir yana dursun, kendi halkını doyuramaz halde olduğunu, Rusya’nın ikinci bir açlık karşısında olduğunu, bu plânın hiçbir netice vermediğini ve vermeyeceğini belirtiyor.

Yaş Türkistan, “**Burungu Çekist Agabekov Hatıralarından II,**” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 31-36. Makalede, Basmacıların düzenli olmayan dağınık bir halde hareket ettiklerinden, kızıl ordu tarafından saldırı başladığında hemen düştüğü belirtiliyor. Enver Paşa’nın durumun ciddiyetini anladığı, adamlarına ve kendi askerlerine dağlara çıkmayı söylediği, otuz adamıyla birlikte Enver Paşa’nın köyden çıkmak isterken, önceden gönderilen bölükle karşılaştığı, kılıç ve süngü ile mücadele etmeye başladığı, kısa bir müddet içinde Enver Paşa’nın arkadan kılıç darbesi ile başı ve omzunun bir kısmının kesildiği, onlardan sadece iki kişinin kaçarak kurtulduğu anlatılıyor. *Yaş Türkistan* idaresi, Enver Paşa’nın ölümünden sonra kumandansız kalan Basmacıların yavaş yavaş dağılmaya başladıklarını, Enver Paşa taraftarlarının gruplar halinde ülkenin her tarafına dağıldıklarını, çoğunun Afganistan’a gittiğini belirtiyor.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 36-40. Haberde, Sovyet hükümetinin Moskova emperyalizminin yararına hizmet etmeyen veya hizmet edip de kendi ülkesine ve halkına zarar vermeyen Türkistanlılardan, partili partisiz yüzlercesini hapsediği bildiriliyor. Ayrıca, Moskova hükümeti tarafından Kazakistan’ın başına getirilen Filip Galaşçyokin’in Kazakistan’da parti kuruluşunun onuncu yıldönümünde Almata’da yaptığı konuşmasına yer veriliyor. Bu nutukta, Alaş Ordacılar’ın Türkistan inkılâbına karşı oldukları, Orenburg, Almata, Semey ve diğer şehirlerde şaibeler çıkardıkları, bunların başında sadece Ahmet Baytursunoğlu'nun olmadığından bahsediliyor. Yazar, hapse atılanların temelde, Türkistan’ın Kazakistan kısmında Moskova kızıl cellâtlarının "en korkulacak" deyip tanıttıkları kişileri; Alihan Bükeyhan ile Ahmet Baytursun olduğu, bunlar dışında suçlananlardan, şair Devletoğlu Mir Yakub, Abbasoğlu Hâlil gibi isimler olduğunu belirtiyor. Yazar, Galaşçyokin’in nutkunda dikkat edilmesi gereken noktanın, bu kişilerin 1920–1922 yıllarında Zeki Velî dî Bey ile olan münasebetlerinden bahsettiği kısmın olduğuna dikkat çekiyor.

“**Türkistan’daki Siyasi Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 1-6. Makalede, Bolşeviklerin başlangıçta bütün milletlerin hak ve hukukunu tanıyıp Rusya’dan ayrılacaklarını ve milli devlet kuracaklarını kabul ettikleri halde, Rus devrimcilerin bu milletlerin haklarını gasp ettikleri gibi haklarını arayanları da öldürmeye başladıkları anlatılıyor. Başlangıçta Rus İnkılâbını destekleyen Türkistanlıların mecburiyetten bu İnkılâba karşı çıktıkları, çünkü bu İnkılâb “sosyal devrim” olarak başlamıştı. Sebebi ise, toplumda iki farklı sınıf olmasıydı. Toplumdaki sınıf farkının ortadan kaldırılması için yapılacaktı bu devrim. (Burjuvazi sınıfı sermayedarlık siyaseti ile kendisine “İnkılâbçı” diyen, proleter sınıf mevcuttu.) Ancak Türkistan’da ise ne burjuvazi ne de proleter sınıf mevcuttu. Ayrıca makalede, Lenin’in daha 1920’li yıllarda Türkistan topraklarının işgal edileceğine karar verdiği, artık bu "facia"nın anlaşılmasının gerektiği vurgusu yapılıyor. 1920/28 yıllarında Türkistan’ın en önemli kısmı olarak tabir edilen Özbekistan’da, idareci olarak, Bolşevikler tarafından iki kişi (Ekmel İkrâm ve Hıdır Yusifoğlu) gösterildiğini belirten yazar, koca Özbekistan’da sadece bunların olmadığını çok daha yetenekli idarecilerin bulunacağını, ancak bu

kişilerin Bolşeviklerin arkasında yer alabileceklerini, Bolşeviklerin de siyasetlerini bu kişileri perde olarak kullanarak uygulayabileceklerini anlatıyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**İki Maruza Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 8.14. Yazar, Sovyet Rusya'ndaki olayların Paris Meclisi'nde görüşüldüğünü belirterek, bu makalede, Rus sesyonlarından iki kültürlü kişinin (Kerenski ve S. N. Molotov) konuşmaları üzerinde duruyor.

Yaş Türkistanlı, “**Rus İstilâsı (Tarihi Küreşler),**” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 14-18. Türkistan'ın tarihi mücadelelerinin iki kısımda anlatıldığı makalede, birinci kısımda; Türkistan'da hanlıklar dönemine kadar geçirdiği süreçler kısaca özetleniyor. İkinci kısımda ise Hanlıklar döneminden başlayarak mevcut döneme kadar olan süreç değerlendiriliyor.

Azerbaycanlı Agaoglu, “**Sürgün Yiri Solofki'de Türkistan Mücahidleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 18–22. (NOT: Bu makale *Yeni Türkistan*'ın 30. sayısında da yer almaktadır: R.E. Ağaoğlu, "Solofki Menfasında Türkistan Mücahitleri," *Yeni Türkistan*, sayı 30 Kanun-i evvel 1930, s. 5–8.) Bolşeviklerin sürgün yerlerinden biri olan Kuzey Buz Denizi'ndeki Solofki Adası'na sürgün edilen yazar, oradan kaçarak İstanbul'a geliyor ve hatıralarını *Bildiriş* dergisinde yazıyor. Yazar'a göre; Rusların sömürge siyaseti en fazla Türkistan Türkleri üzerine uygulanıyordu. 1917 İnkılâbından sonra birçok Türkistanlı aydınının idam edildiğini, kiminin hapse atıldığını, kiminin de sürgüne gönderildiğini anlatıyor ve kendisinin de gönderildiği yer olan Solofki'de birçok milliyetçinin bulunduğunu; Türkistanlıların, yol yapım çalışmaları, ağaç kesme gibi ağır işlerde çalıştırıldıklarından bahsederek, sürgün şartları altında, adada tifo hastalığının salgın hale geldiği, binlerce kişinin hastalanarak öldüğünü anlatıyor.

“**Burungı Çekist Agabekof Hatıralarından: Türkistan'da Hind Muhaciri Abdülkayyum,**” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 23-29. Agabekov'un hatıralarından alınan makalede, Ocak 1923'te Buhara'dan Losowatsk'dan gelen rapora yer veriliyor. Raporda, Buhara'da para ve silâh alıp, Yedisu taraflarına geçerek isyan etmeye hazırlanmakta olan bir teşkilâtın varlığından bahsediliyor. Teşkilâtın başında İngilizler ile iş birliği içinde olan Kaşgarlıların olduğu, Losowatsk'ın bu bilgiyi Hintli muhacir Abdülkayyum'dan aldığı belirtiliyor. Abdülkayyum'un 1920 yılında Hint Komünistleri yardımı ile

Kuzey Hindistan'dan kaçıp gelen bir kişi olduğu, ancak bu teşkilâtın Taşkent'ten geçmesi gerektiği ifade ediliyor. Bu konu ile ilgili ayrıntılı açıklamaların yapıldığı Agabekov'un hatıraları ile devam ediyor makale.

“**Türkistan’da Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 30-35. Makalede, *Yaş Türkistan* idaresine gelen, Türkistan'daki son durumu anlatan mektuplardan toplanan bilgiler yer alıyor. Bu mektupların İran ve Afganistan'dan kaçan Türkistanlılar'dan gönderildiğinden bahsediliyor ve bu mektuplardan altı tanesi yayınlanıyor. 1- Türkistan'da kolektifleştirmenin her tarafta isyana sebep olduğu, çiftçilerle Sovyet memurlarının propagandaları arasında kanlı çarpışmalar yaşandığı, birçok yerde kolhoza karşı protesto eden silâhsız çiftçilere karşı Sovyet hükümetinin kılıç, top ve tüfeklerle cevap verdiği, sayısız çiftçiyi öldürerek binlerce ailenin felâketine sebep olduğu anlatılıyor. 2- Bu mektup, 1920/22 yılında Bolşevikler tarafından hapse atılan sonra beş yıl Arhangil'e sürgün edilen Andican'lı Cemâlhan'ın tekrar Türkistan'a dönüp, zorluklar içinde Afganistan'a kaçıp oradan Meşhed'deki *Yaş Türkistan* muhabirine yazdığı mektuba yer veriliyor. Mektupta, Cemâlhan başına gelenleri anlatıyor. 3- Pazara arpa, buğday pirinç vesaire getirip satanlar arasında köyde bulunduğu dair vesika bulunmasının şart olduğu, müşterilerin haklı veya haksız olmalarının önemli olmadığı belirtiliyor. Her çiftçinin pazara 3-4 pud tahıl getirip satabileceği eğer çiftçinin torbası dolu ve hacmi büyük görünürse torbasını çekip alarak kendini "hükümete vermeyip pazarda satan zorba" diyerek suçlanıp hapse atıldıkları ve cezalarının üç yıllık sürgün olduğu yazılıyor. Sabun çorap ve buna benzer şeylerin Türkistan'da bulunup Rusya'da bulunmadığı, ekmeğin de Rusya'da olup Türkistan'da olmadığı belirtiliyor. Türkistan'daki çekistlerin kendilerine özel kooperatifleri olduğu, bu kooperatiflerde her şeyin bulunduğu, istediklerini sıra beklemeden alabildikleri ifade ediliyor. IV- Taşkent'te hayvan pazarı olduğu, kasap dükkânları bulunduğu bu dükkânların önünde 400-500 kişinin et almak için sırada beklediği anlatılıyor. V- Yazar, 29.VI.1930 tarihinde Oş şehrinin yöneticisi Mirsat Mallabay'ı gördüğünü, kazılan üç mezar ve üç ölünün olduğunu, Mirsat Mallabay'ın yanındaki arkadaşının söylediğine göre bu üç ölünün birincisi G.P.U.'nun baş ajanı, ikincisinin milisler başkanı (Müslüman) olduğu, üçüncüsünün kim olduğu hakkında ne söylendiğini duymadığını, ama bir Sovyet

memuru olabileceğini belirterek, Mirsat Mallabay'ın yanındaki arkadaşının ölülerini göstererek, Basmacılar tarafından öldürüldüklerini söylediğini ifade ediyor.

Başkarma, “**Türkistan Haberleri: I. Bolşevikler Yalmanı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 35-36. Haber'de, *Pravda Vostoka* gazetesinde Mustafa Çokayoğlu'nun arkadaşı olmayan birinin onun arkadaşımıyş gibi gösterilmesine tepki gösteriliyor.

"2," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 36. Haber'de, Bolşevik Devrimi'nin 13. yılı münasebetiyle *Pravda Vostoka* gazetesinin 7 Kasım sayısında: "bundan 2–3 yıl önce Mustafa Çokayoğlu Türkistan'da Bolşevik okullarının ilerlemesinden şikâyet edip, eski okulları ve Kur'ân'ın güzel yönlerini hatırlattı" şeklinde "yalan" ifadeler kullandıkları belirtiliyor. Haber'in devamında, Bolşeviklerin, Türkistan halkının yaşam tarzı milli ruhu ile hiç uyuşmayan "uluslar arası proleter sınıf mücadelesi" bayrağı altında yürütmekte oldukları kızıl sömürge siyasetine karşı mücadele içinde oldukları ifade ediliyor. Müstakil Türkistan'da okul meselesinin eski tarzda olmayacağı gibi sınıflı tarzda da olamayacağını, Türkistan'da okul meselesinin milli tarzda olacağını altı çiziliyor.

“**Milli Küreş Yulında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 1-3. Makalede, Moskova Bolşeviklerinin İcra Komitesi ile hükümetinin 15 Ekim 1930'da verdiği karara göre, “Müstakil ve Muhtariyetli Milli Sovyet Cumhuriyetleri”nin İç İşleri Komiserleri'nin dağıtıldığı ve bu kararın 1 Ocak'tan itibaren Türkistan gazetelerinde gerekli kararların neşredildiği belirtiliyor. Moskova'daki parti merkez komitesi ve partinin ülkelerdeki Milli Parti Komitesi adını taşıyan şubeler de muhalefetin arttığını görüyor. Bütün işlerin parti komitelerine göre yürütüldüğü, fakat İç İşleri Komiserliği'nin görevinin milli cumhuriyetlerde idare düzenleyip barışı koruyarak muhafaza etmekten ibaret olduğu vurgulanıyor. Bu komiserliğin iç işlerde bağımsızlığı talep ettiği ve Moskova tarafından yeni bir tehlike olarak görüldüğünden ortadan kaldırıldığı, bu durumun nelere sebep verdiği üzerinde duruluyor. Yazar, son aylarda Komünist Partisi'nin baskısını arttırdığını, yerli gazetelerde bu konuda birçok yazılar yer aldığını ifade ederek bu gazetelerdeki haberlere yer veriyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Ak-Kızıl,**” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 3-8. Yazar, Taşkent gazetelerinin "Yerli Haberler" kısmındaki makalelerin

Türkistan'da meydana gelen olayları çok net bir biçimde anlattığını belirtiyor. Örneğin, Fergana dokuma fabrikasında iki Rus işçinin Özbek dilini öğrenmek istememelerini, bu Rus işçilerinin iki üç yıl sonra Özbek dili diye bir şeyin kalmayacağını söylediklerini, ikinci hâdisenin ise; Taşkent'teki İşçi Lisesi'nde, İşçiler Merkezi üyelerinden Yusufoğlu adında bir Türkistanlının: “Bizim pamuk meselesi üstünde durup meşgul olmamızın manası yok, Ruslar Türkistan'da oturdukça sosyalizmin hiçbir şekilde kurulması mümkün olmayacak” dediği ifade ediliyor. Yazar, Rus işçilerinin ve Türkistanlı komsomolin, kendilerince Sovyet siyasetini temellendirdiklerini belirterek milli medeniyetin temelini, milli dilin oluşturduğunu belirtiyor. Çarlık Rusya'sı döneminde de kendi dillerinin kullanılmasına izin verilmediğini, Taşkent'teki Rus mahalle okullarına öğretmen yetiştirirken, Müslüman âlemine özellikle Türk milletine düşmanlığı ile ünlü misyoner Nikolay Ostrumonov'nun başmüdürlüğü altında Erkek Öğretmen Okulu'ndan başka okullarda dillerinin okutulmadığını hatırlatıyor. Eski bütün idarelerin yarı okur-yazar tercümanlara bağlı olduğunu, o nedenle yarım asırlık Çarlık Rusyası döneminde Türkistan'a medeniyet gelmediğini, hatta medeniyet bakımından Türkistan'ın gerilediğini belirtiyor. Bolşeviklerin, Türkistan'da Rus hükümlerinin ikinci devresini oluşturduğunu belirterek, Sovyet döneminde de eski Rusya dönemindeki gibi Türkistan'ın Rusya'dan ayrılması hakkında konuştuklarını, sonra da Lenin'in Türkistanlıların kendi ülkelerindeki idarelerde nüfus oranlarına uygun yerleştirileceklerini söylediğini, fakat Türkistan'da 100 Türk'e karşı 2-3 Rus düştüğünü gören Rus Bolşeviklerinin hemen idareleri “milletleştiriş” hakkındaki şiarlarını değiştirdiklerini belirtiyor. Çarlık Rusya'nın Ruslaştırma siyasetinin başka bir şeklinin Lenin'in “sosyalizm” “enternasyonalizm” temellerine bağlamak için Rus Bolşeviklerinin yeni bir medeniyet formülü düşünüp çıkardıklarını, bu formülün de, dış görünüş ile milli, mana itibarı ile proleter olduğunu belirtiyor. Yazar, her kültürün içerdiği unsurlarla ölçülebileceğini ifade ederek, Türkistan'da çeşitli cinsten birçok okulun olduğunu, çeşitli gazete ve mecmuaların çıktığını, okullarda Türkçenin okutulduğunu, çeşitli ilmi esasların okutulduğunu ancak bu okul ve neşriyatlar için milli denilemeyeceğini ileri sürüyor. Bunların Türkistan milli kültürünü yaymak değil, Türkistan'da Rus kültürü, Rus hükümlerliği düşüncesini yaymak için kurulan araçlardan başka bir şey olmadığını vurgulayarak, Çarlık Rusyası'nın yerine Sovyet Rusyası'nın gelmesi ile hiçbir şeyin değişmediğini vurguluyor.

Timuroğlu, “**Türkistan'da Rusya'ga Karşı Kuzgalişlar I: Ablay Han ve Kenesarı Han Küreşleri (Tarih Parçalarından)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 8-15. Yazar, XVIII. yüzyılın sonu XIX. yüzyılın ilk yarısında Türkistan tarihinin "kara günleri" olarak tanımladığı dönemi ayrıntılı bir biçimde anlatıyor.

Tuygun, “**Yaş Nevalarımız Tehlikededir!**” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 15–19. Yazar, halk eğitiminin en önemli can damarının ilkokullar olduğunu belirtiyor. Türkistan basınından öğrenilen bilgilere göre, Türkistan'da ilkokulların acınacak durumda oldukları, Sovyet hükümetinin bu okullarda okumayı mecbur kılmak için Türkistan'da hazırlık yaparak bu konuda komisyonlar düzenlediği, kararlar aldığı gibi faaliyetler gösterdiği halde uygulama ve sonuç itibarıyla kâğıt karalamaktan ileri gidemediğinin yazıldığını ifade ediyor. Genellikle şehir ve köy okullarında gerek ilmi, gerekse idari alanda bozuk bir teşkilât olduğu gibi diğer alanlarda da eksikliklerin ve yanlışlıkların olduğunu vurguluyor. *Türkmenistan* gazetesinin 129. nüshasında bu konuda yazılan bir makaleden yola çıkarak konuyu tartışıyor.

Canay, “**Bolşevizm-Ağudır!**” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 20-25. Makalede yazar, *Enbekçi Kazak* gazetesinde Sovyet hükümetinin Türkistan'daki Sovyet yaşantısını hâkim kılmasına yönelik yayımlanan şikâyet eder nitelikteki yazıdan bahsediyor. Yazar, “doğal hukuk”a göre her devletin işgali altına giren devletlere her şeyden önce kendini başkalarından ayıran milli hususiyetlerini getirmesi gerektiğini ifade ediyor. Avrupa emperyalist devletlerinin işgal ettikleri sömürgelere ilk önce makine, basın okul gibi şeyler getirdiğini, bunların hepsinin başlangıçta işgalci devletin menfaatine hizmet ettiğini ancak inkâr edilemeyecek olan şeyin ise, bu okul, makine ve basının sömürge halklarının milli mücadelelerinde en sadık dostları ve sonradan da kendi milli özgürlüklerini müdafaa etmek için en önemli araçlar olduğunu vurgulayarak, bu araçların sömürge devletlerin bağımsızlığı kazanmalarında temel taş olduklarını belirtiyor.

İlter, “**Şovenist Rus Tabâbeti ve Türkistan**,”⁴⁹⁵ *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 26-31. Makalede, 1930 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp

---

⁴⁹⁵ Bu makale *Yeni Türkistan*'ın 31. sayısında yayınlanmıştır.

Fakültesi Sağlığı Koruma Profesörü Server Kemal Bey'in, Moskova'daki araştırma seyahatinden dönerken izlenimlerini fakülte mecmuasında neşretmesinden bahsediliyor. Rus tıbbı ve tıp teşkilâtı hakkında bilgiler verdiğini bildiriyor. Yazar, tıbbın dini ve milliyeti olmadığı, beşeri bilim olduğu, şovenistlik yapılmaması gerektiğini vurguluyor. Türkistan'daki Rus doktorların, cinayetten başka bir şey yapmadıklarını, Türkistan'da, sağlıklı insanları ortaya çıkması muhtemel hastalıklardan korumak bir yana, hasta olanları muayene etmekten kaçtıkları belirtiliyor.

Mahileddin, “**Burunęı Çekist Agabekof Hatıraları Tüvereginde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 31-34. Makale, Enver Paşa'nın öldüğü ana bizzat şahit olan bir Türkistanlı tarafından yazılan önemli bir mektup. Yazar, *Yaş Türkistan* dergisinin 13. sayısında, Enver Paşa'nın son günlerine ait bazı parçalar okuduğunu ve hayret ettiğini, *Yaş Türkistan* okuyucularına Enver Paşa'nın son günlerine ait Bolşevik Agabekov'un hatıratında yazılan bilgilerin yalan olduğunu göstermek istediğini ifade ediyor. Bu konunun *Yaş Türkistan* okuyucularına yanlış anlatıldığını düşünerek bu mektubu yazıyor. Enver Paşa'ya Doğu Buhara'da Kubatyan kazasında katıldığını, şehit edilene kadar yanında bulunduğunu, kendisini Rusya'da bütün Basmacıların tanıdığını, Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden herkese elinden gelen her türlü yardımı yapmayı borç bildiğini, bu borcunu ödemek için Enver Paşa'ya katıldığını, şehit edildikten sonra Karatabkin vilâyetindeki Basmacılar tarafından verilen emirle eşyalarını alarak ailesi Naciye Sultan'a teslim etmek üzere Türkiye'ye gönderildiğini anlatıyor. Agabekov'un hatıratında yer verdiği gibi çayhanede karşılaşmadığını, çünkü Rusların adı geçen yerleri zapt ettiği zaman ellerinden geldiği kadar yakıp yıktıklarını, adı geçen köyde ne çayhane ne de bir dükkân bırakmadıklarını belirtiyor. Hatta Enver Paşa'nın, oturacak bir yer bulamadığından köyde bir bağda ikamet ettiğini ifade ediyor. Ayrıca Enver Paşa'nın her daim sarık giydiğinin de tamamen uydurma bir şey olduğunu, Doğu Buhara'da iken sadece bir saat, o da şehit olmadan önceki gün sarık giydiğini, diğer zamanlarda sürekli kalpakla gezdiğini belirterek, Agabekov'un bunu görmediğini veya görmek istemediğini belirtiyor. Enver Paşa'nın yanında Agabekov'un söylediği gibi 30 değil, 10–15 yerli asker bulunduğunu, Paşa'nın iki-üç Rus'u öldürdükten sonra karşısından gelen bir tane makinelinin kurşunuyla kalbinden vurularak şehit olduğunu, Agabekov'un

hatıratında yazdığı gibi kılıçla başından ve omuzlarından kesilerek öldürülmediğini ifade ediyor. Paşa'nın şehit düştükten sonra giysilerinin yanında olanlar tarafından çıkarılıp alındığını ve Rusların bunu sezmediklerini belirtiyor. Paşa'nın başında ve omzunda kılıç darbesi değil çakı darbesinin bile olmadığını, bunun yerli halktan sorulabileceğini, hatta gerekirse İran, Afganistan ve Türkiye'de olan mücahitlerin adreslerini verebileceğini söylüyor. Paşa'nın Doğu Buhara'da tüm halkın gözü önünde defin edildiğini anlatıyor. Agabekov'un hatıratında, Paşa'nın yanında Kuran-ı Kerim bulunduğunu, bunu da ispat etmenin kolay olduğunu ifade ettiğini, Paşa'nın yanında Kur'an-ı Kerim bulunmadığını, zaten sürekli kendisinde olduğunu, Türkiye'ye giderken diğer eşyalarıyla birlikte onu da eşi Naciye Sultan'a teslim ettiğini, hatta bu Kur'an-ı Kerim'de, Paşa'nın Buhara'ya geldiği tarihi, kendi yazısıyla yazdığını ve ailesinin elinde bulunduğunu belirtiyor.

“**Haberler Bulı: Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 34–36. “I- Okutu İşleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 34–35. Sovyet hükümetinin eğitim yılı başında tamamen zorunlu okuma programını uygulamaya başladığını, bu programın Türkistan'da pamuk programı gibi en keskin konulardan olduğunu, eğitim yılının başlayalı 4–5 ay olmasına rağmen bu programın Türkistan'da tatbik edilemediği, Semerkant ve Taşkent'te, örneğin; Semerkant'ta okul çağına gelen çocukların % 50'sinin okuldan mahrum bırakıldığı, bu çocukların çoğunun Semerkant eski şehir çocuklarından yani Türkistanlılardan oluştuğu belirtiliyor. Sovyet istatistiki bilgilerine göre, Semerkant'taki Rus çocuklarının % 90'ının okula gittiğini belirtmesinin, Semerkant bakımından % 50 okuldan mahrum kalan çocukların, milli Türkistan bakımından ise % 90'a yükseldiğini gösterdiği, Taşkent'te de durumun çok farklı olmadığı izah ediliyor. Ayrıca öğretmenlerin maaşları konusuna da değiniliyor. Taşkent'te 3-4 ay boyunca maaş almayan öğretmenlerin sayıca az olmadığı anlatılıyor.

“**II- Atıb Öldirilişge Hâkim Kılınganlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 35–36. Türkistan'ın Özbek kısmında Sarı Asya bölgesinde üç "zorba"nın Özbekistan'ın Âli Mahkemesi tarafından ölüme mahkûm edildikleri için propaganda yürüttükleri, bunlarla birleşip hareket edenlerden 2 kişinin 10 yıl,

2 kişinin 6 yıl, 4 kişinin 5 yıl ve 1 kişinin 4 yıl hapse mahkûm edildikleri bildiriliyor.

“**III- Öldirililenler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Fibral 1931), s. 36. Türkistan gazetelerinde, halk ile hükümet arasındaki düşmanlığın günden güne arttığına ilişkin yazılar çıktığı belirtiliyor ve yerli gazetelerde bu konuya ilişkin yazılan sayılar gösteriliyor.

“**Bolşeviklerin Bizge Karşı Hareketi (Açılıb Kalgan Bir Hainlik),**” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 1–4. Makalede, *Yaş Türkistan*’ın 5–6. sayısında Türkistan’dan İran’a kaçıp giden Sadıkoğlu Ali Han’ın "Özbekistan’da Kolhoz Siyaseti" isimli makalesinin basıldığı hatırlatılarak, Ali Han’ın makalesini *Yaş Türkistan*’a göndermeden önce uzun süre İran’da milliyetçi bir kimlikle Türkistanlılar arasına girip onları kendine inandırdığı, oradaki Türkistanlıların Sadıkoğlu ile ilgili raporu *Yaş Türkistan* idaresine gönderip makalesini basmamalarını söyledikleri anlatılıyor. İki sözünden birinin feryat dolu olan bir gence inanmamanın çok zor bir şey olduğunu ifade ediliyor. Bir süre sonra İran’a giden Türk Mukavemet Birliği merkez üyelerinden birisinin Ali Han Sadıkoğlu ile ilgili “şüpheli” diyerek bir mektup yazdığı ifade ediliyor. Yazar, kendilerinin inanmadıklarını, Bolşevikler hesabına çalışanların az olmadığı ancak genç bir Türkistanlının bunu yapmasına inanmanın çok zor olduğunu belirtiyor. Ali Han Sadıkoğlu’nun kendi söyleminin ise, 1929 yılında İran’a ajan olarak gittiği, çok uzun süre İran’ın her tarafına seyahat ettiği yönünde olduğu izah ediliyor. Makalede, Ali Han oğlunun oradaki görevinin Türkistanlıların etrafındakileri öğrenmek, onların fotoğraflarını çekmek gibi işler olduğu ve bu konuda da başarılı olduğuna yer veriliyor. Tahran’da, Ali Han ile birlikte meslektaş olan Hokandlı Mahmud Azizhanof isimli birinin olduğu, ikisinin İran’da birleşerek, Türkistanlı milliyetçileri çeşitli yollarla düşürmeye çalışan kişiler olduğu bilgisine yer veriliyor. Bu kişilerin Sovyet gizli servisi (GPU) adına çalıştıkları belirtilerek, "Sadıkof" adıyla Batum, Araklı, İstanbul’a gittiğinden bahsediliyor. Makalenin sonunda alınan habere göre, casus Ali Han’ın İstanbul’da hapse atıldığı bildiriliyor.

M. Ç. “**Sovyet Orta Asya Federasyonundan Milli Müttehid Türkistan Devleti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 4–9. Yazar, son zamanlarda Türkistan Sovyet matbuatında “Orta Asya Federasyonu” düzenleme hakkında

haberler çıktığı, bu makalede de okuyuculara kısaca da olsa bu Bolşevik projesi ile tanıştırap, federasyon fikrinin tarihçesinden bahsederek bu konu hakkındaki düşüncelerini anlatmak istediğini ifade ediyor. Bolşevik projesine göre Orta Asya Federasyonu'nun, Türkistan'ın Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Karakalpak vilâyetlerini içine aldığı bildirildiği, belirtiliyor. 1924 yılında Bolşevikler tarafından, Türkistan'ın kabile cumhuriyetlerine ve muhtar vilâyetleri kurmaya karar verdiklerinden, milli namus ve imanını koruyamayan Türkistan milli komünistleri tarafından bu fikrin ortaya atıldığı bilgisine yer veriliyor. Bu fikrin Moskova Bolşeviklerinin “parçala ve yönet” fikrinden kaynaklandığını, o zaman onların milli siyasi sebeplerden başka Türkistan'ın iktisaden de ayrılmaz bir birlik olduğunu iddia ettiklerinden bahsediliyor. Türkistanlı komünistlerin bu fikirlerini güçlendirmek için Orta Asya iktisadi hayatını araştırmayla meşgul komisyon tarafından 1922 yılında Taşkent'te neşredilen *Orta Asya İktisadi Reyonu* isimli kitapta söyledikleri belirtiliyor. Bolşeviklerin kendilerinin 1924 yılında reddettikleri nazariyeyi 1931'de kabul etmeye mecbur kaldıkları, Bolşeviklerin Türkistan'daki kabile cumhuriyetlerinde kendi aralarında birleşmeyecekleri fikrinin doldurulması ile yeni bir tartışma açtıkları belirtiliyor. Makalede, gelecekteki milli bağımsız Türkistan hükümetinin en önemli vazifelerinden birinin de usta bir siyaset sayesinde Türk boylarını bir kazanda kaynatıp büyük bir devlet milleti halinde meydana getirmek olduğu vurgulanıyor. Bu önemli hayatî meseleyi uygulamanın, yeni nesle düştüğü ifade edilerek, Türkistan milli komünistlerinin de, Bolşeviklerin “Orta Asya Federasyonu” projesini her Türkistanlının mukaddes milli vazifesi olan “Birleşik Milli Bağımsız Türkistan Devleti” yolunda istifade edeceklerine şüphe duymadıkları belirtiliyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Milli Şevangiler Kürültüsü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 10-15. Yazar, Emircan isimli bir Türkistanlı tarafından 1931'de yazılan *Pahta Şevangileri* isimli eserin ellerinde olmadığını ancak bu eser ve kişi hakkındaki bilgiyi *Pravda Vostoka*'da yer alan bilgilerden vereceğini, ancak burada da yeterli bilgi olmadığını belirtiyor yazar. Özellikle pamuk alanındaki mücadeleden bahsettiği için bu eserden Bolşeviklerin çok hoşlandığını, bu Rus gazetesinde eserin kendinden ziyade Özbekistan'daki edebi akımlar hakkında, Özbek yazarlar, Özbek devlet tiyatrosu programının milliyetçiliği hakkında teşhis

ve tenkitlere yer verildiği belirtiliyor. Makalenin geri kalan kısmında Rus edebiyatı ve edebiyatçıları hakkında bilgiler veriliyor.

Yaş Türkistanlı, “**Kızıl İmperyalizm,**” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 15–20. Makalede, Türkistan’ı adım adım gezip izlenimlerin 224 sayfalık bir kitap hâline getiren Alman yazar Gerhart Kalinin’in *Kızıl Emperyalizm* isimli eseri tanıtılıyor. Bu eserin, Rusların içini dışını çok iyi tanıttığını belirten yazar, Kalinin’in, Sovyet hükümetinin Rus olmayan milletlere bakmadığı, Avrupalı olmayan Asyalıları, ülkelerindeki hâkimiyetlerinden mahrum bırakmak için çeşitli şiarlarla yalan vaatlerle sömürge halklarını kışkırttıklarını belirtiyor. Amaçlarının Asyalıları Avrupa ve Amerikalıların hâkimiyetinden kurtarmak, yerine kendilerinin kızıl hâkimiyetini geçirmek olduğu, Rusların Asya’daki ülkelere Avrupalıları kovup sonra kendi başlarına istediklerini yapmak istedikleri belirtiliyor. Makalenin devamında, 80 milyonluk Rus olmayan milletlerin, özellikle Türkistanlıların, Moskova’nın kızıl emperyalizmini 13 yıl önce anlayanlar ve milli birliklerini kurtarmak için vahşî bir güce karşı durmadan mücadele ettikleri, Sovyet hükümetinin ise basın, tiyatro, sinema ve uluslar arası proleter bayramları gibi vasıtalarla gerçek emperyalizmini gizlediği, ancak zaman geçince gerçeğin ortaya çıkacağı ifade ediliyor.

“**Türkistan'da Rusya'ga Karşı Kuzgalışlar II: Can Hoca Batır Nur Mahmud Oğlu İsyanı,**” s. 20-23. Makalede, XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki Türkistan isyanlarını anlatıyor.

Timuroğlu, “**III- Adaylar Kuzgalışı,**” [Türkistan'da Rusya'ga Karşı Kuzgalışlar] s. 23-26. Bir önceki makalenin devamı.

“**Enver Paşa'nın Şehadeti (Burungı Çekist Agabekof Hatıratı Münasebetiyle) (Yeni Türkistan⁴⁹⁶’nın 32 nci sanından),**” s. 28-37. Makalede, eski ÇEKA üyelerinden olan Agabekov’un hatıralarında, Enver Paşa ile ilgili yazdıklarında yer alan bilgilerin "yanlış" olduğu ileri sürülerek, açıklama yapılıyor.

“**İmansız Hacı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 37-38. *Yana Milli Yul*’un Şubat sayısındaki *Komünist Hacı* diye baş makalesinde Arabistan’daki Sovyet temsilcisi Türkistanlı nazır Turekulof’un, İslâm ülkelerinden gelen hacılar

⁴⁹⁶ Akagündüz, "Enver Paşa'nın Şehadeti," *Yeni Türkistan*, sayı 32 (Şubat 1931), s. 3-9.

ile birlikte 1930 yılında Mekke'ye hacca gittiklerini yazdığı bilgisine yer veriliyor. Bu makale, *Yana Milli Yul*'da Sovyet hükümetinin dine karşı "Din halklar için zehirdir" şiarından yola çıkarak, Arabistan'dan *Yaş Türkistan* idaresine gelen bilgilerden yola çıkılarak yazılıyor. Sovyet ülkesinde kurulan "Hüdasızlar Derneği" gibi teşkilâtların görevlerinin mescit ve ibadethaneleri "Hüdasızlar Derneği"ne dönüştürmek olduğu belirtiliyor. Yazar, Türekulof'un hacca gelen Müslümanların gözlerini boyamak ve Müslüman kanına boyanan Rus Bolşeviklerinin kızıl bayrağını yeşil renkli göstermek için yalandan "hacı" sıfatına büründüğü, bu görevine de eski gazilerden Abdurreşid Efendi İbrahim'in yardım ettiği ifade ediliyor.

"Türkistan Haberleri: Milli Kızıl Askeri Katarlarında," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 38-39. Haberde, Ermeni olduğu sanılan Sefarez Bey adında birinin, Türkistan milli kızıl askerleri hakkında *Pravda Vostoka*'nın 5 Aralık 1930 sayısında verdiği bilgiden bahsediliyor.

"Bolşeviklerin Beynelmillel Biraderlegi," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 39-40. Haberde, Fergana'da Dejourinski adında kurulan bir dokuma fabrikasından bahsediliyor. Bolşevikler tarafından, "bütün Doğu âlemine örnek olarak uluslararası kardeşlik fabrikası" olarak nitelendirildiği belirtiliyor. Bu fabrikadaki Rus Bolşeviklerinin "sadece Rusça" uluslararasılık uygulamakta oldukları ifade ediliyor. Rusların fabrikanın elektrik bölümü müdürlüğünde görevlendirilen Mahmud Canoğlu adında bir Türkistanlının arkasından konuşup yüzüne tükürüp onu kovup gönderdikleri belirtiliyor. Haberde, 1923 yılında Boyan komsomol üyesi olan Abramov isimli bir Rus işçisinin, "Özbek dili nasıl bir şey? biz Avrupalıların onu öğrenmesine gerek yok, çünkü iki-üç yıl sonra Özbek dili diye bir dil Türkistan'da kalmayacak, onun yerine Rus dili geçecektir" dediği, buna benzer birkaç habere daha yer veriliyor ve Sovyet hükümetinin Türkistan'da uyguladığı siyasetin gerçek yüzünün bu olduğu vurgulanıyor.

"Taşkend," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 40. Makalede, bütün Türkistan'ın başkenti olarak kabul edilen Taşkent şehri hakkında 23 Aralık 1930 tarihili *Pravda Vostoka* gazetesinde verilen temel bilgilere yer veriliyor.

"Aladırgan Vaziyetimiz Açık Bulsun," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 1-4. Makalede, milli bağımsızlığı için mücadele eden halklar arasında

Rusya Türkleri'nin ayrı bir yer tuttuğu, milli kurtuluş amacı için ayrıca bir propaganda yürütmeye ihtiyaç olmadığı, her Türkistanlı, her Kırımli, her İdil-Uralı, her Azerbaycanlının kendisinin Rusya ve Rusluk ile hiçbir alâkası olmadığını bütün açıklığı ile bildikleri, bu halkların kendi yurtlarının Ruslar tarafından istilâ edildiğini ispat etmelerine ihtiyaçları olmadıkları vurgulanıyor. Şubat İnkılâbı ile kendi milli unsurlarını zorla Rus halkı ile birlikte yaşama yolunun benimsetilmeye çalışılarak "Rusya Demokrat Konfederasyonu"nda yaşamaya razı oldukları, Rus demokrasisinin hiçbir işe yaramaması sonucu Şubat İnkılâbı'nın yıkıldığı, Rusya'nın kanlı Rus Bolşevizm cehennemine dönüştüğünü en önemli Rus tarihçilerinin bile itiraf ettiklerinin bilinen bir gerçek olduğu ifade ediliyor. Türkistanlıların sadece ülkelerine gelip yerleşen Rus muhacirlerini değil, bütün Rusluk'u göz önünde bulundurarak, Türkistan'daki hâkimiyetin az olan Rus muhacirlerinin değil, bütün Rusluk'a ait olduğu, bu nedenle milyonlarca halka sahip olan Rusya ile mücadelede başarılı olmak için yol ve metotların olması gerektiğinden, bunun içinde Rusya boyunduruğundan kurtulmak isteyen halklar ile sıkı bir şekilde bağlantı kurularak birlikte hareket edilmesi gerektiğinden, özellikle Kafkas halkları, Ukrayna ve Rus Kazaçileri'nin kendi bağımsız devletlerini kurmak isteyenlerle, ister teşkilâtça, ister özel münasebetle sıkı bir hareket içinde olunması gereğinden bahsediliyor.

M. Ç. “**Cemal Paşa'nın Öldürülüşü (Moskva Bolşeviklerinin Cinayeti)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 4–8. Yazar bu makalesini, 1924 yılında Tiflis'te öldürülen Cemal Paşa cinayeti hakkında yazıyor. Moskova'nın o zamanlar bu cinayeti Ermenilerin üzerine yüklediğini, ancak yazılanların o zamanlar resmi Sovyet haberlerinde gösterildiği gibi olmadığını, Sovyet hükümeti görevlileri tarafından öldürüldüğünü bildiklerini belirtiyor. Berlin'de Türk siyasi devlet adamlarının Ermeniler tarafından nasıl öldürüldüklerini de çok iyi bildiklerini hatta Ermenilerin Cemal Paşa'nın öldürülmesi için de geçici bir süre uğraştıklarını ancak bu olayda Ermeni isminin Bolşevikler tarafından kullanıldığını ifade ediyor.

Toktamışoğlu, “**En Algi Mukaddes Vazifemiz**,” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 8–14. Yazar, bir milletin tarihinin her zaman aynı seyirde gitmediğini belirterek, milli tarihin görevinin; sürekli parlak dönemlerden, milli kahramanların fevkalâde işlerinden bahsetmekle değil, aynı zamanda halkı felâket

ve eğitimsizliğe sürükleyen olaylardan da bahsederek, sebeplerinin genç nesli aydınlatmak gibi görevi de olduğunu ifade ediyor. En büyük bahtsızlığın sebebi olarak esareti gören yazar, uzun süren esaret devrinin büyük bir halk kitlesini sosyal ahlâktan mahrum ettiğini belirtiyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Milli Küreş Meydanında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 14-21. Yazar, Bolşeviklerin "kızıl Peygamberi" (Lenin) nin "milletlerin kendi geleceklerini belirleme hakkı"na yönelik yazılarına yer vererek onlar üzerinden eleştiri yapıyor.

Timuroğlu, “**Türkistan'da Rusya'ga Karşı Kuzgalışlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 26–33.

“**IV- Semerkand ve Buhara İhtilâlleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 26-29.

“**V- 1875/76 nçı Yıldagi Hokand Milli Hareketi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 29-33.

“**Türkistan Haberleri: Türkistan'da Pahtaçılık,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 35-36. Moskova hükümetine göre, Türkistan'da 1931 yılında 2 milyon hektardan fazla yere pamuk ekilmekte olduğu, bu miktarın Türkistan'daki dağılımı gösteriyor. Buna göre en fazla pamuk ekimine yer ayıran cumhuriyetler sırasıyla, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Karakalpakistan, olduğu anlaşılıyor.

Yaş Türkistanlı, “**Azeri Tuganlarımızga!**” *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 1-3.

Çokayoğlu Mustafa, “**Milli Ziyal,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 3-9. Yazar, milli aydın ne demektir? sorusunu yönelterek açıklama yapıyor. İlk bakışta bu mesele kolay gibi görünse de, gerçekte bu soruya doğru cevap verebilmenin kolay olmadığını belirtiyor. Her okuyan, tahsil gören kişiyi "aydın" olarak görmek ve onun mensubu olduğu milletin "milli aydını" sınıfında sanmanın yanlış olduğunu ifade ediyor. Milli aydınlar sınıfına, kendi halkına siyasi ve kültürel yolda hizmet etmek isteyenler olduğunu ileri sürüyor. Yazar, bu konuyu derinlemesine tartışmaya devam ediyor.

Canay, “**Pahta Sanayinde Ziyañçılık,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 9-14. Yazar, Taşkent gazetelerinde pamuk sanayine karşı devrimci teşkilâtının ortaya çıktığı haberine yer veriyor. Bu teşkilâtlarda; Yuferof, Nikolaski, Kurbatof, Savosberki, Filotof, Şadirin, Kneyof, Gregoriof, Raskin, Markolis ve Maveir gibi isimlerin bulunduğunu, bu "ziyañçılar"ın arasında bir tane bile Türkistanlının olmadığı belirtiliyor. Bu kişilerin tamamının pamuk sanayinde büyük yere sahip oldukları, bazılarının Çarlık hükümetine hizmet edenler ve Türkistan'ın Rusya tarafından egemenlik altına alınmasında Rusya'ya hizmet etme arzusu ile gönüllü olarak Sovyet hükümetinin memurları olduklarını anlatıyor. Makalede, yıllara göre pamuk siyaseti hakkında bilgi verilerek, Sovyet hükümeti tarafından uygulanan plânın, amacına ulaşamadığını ifade ediliyor.

Çağatay, “**Türkistan'ın Yir Astı Baylıkları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 14–21. Türkistan'ın dağlarında volkanik taşlara çok rastlanıldığı bunun sebebinin, o dağların çeşitli madenler bakımından zengin olduğunu gösterdiğini belirten yazar, Türkistan yer altı zenginliklerinin ilmi incelemesinin 1880'li yıllardan itibaren, Muşkutof isminde bir araştırmacının seyahatleri ile başladığını ifade ediyor. Sovyet hükümeti tarafından bu zenginliğin kendi menfaatlerine kullanıldığını ileri sürüyor.

Azimzade, “**Ötken Künlerimiz,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 21-28, 30.

“**Ayaz İshaki Bek,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 29–30. 18 Mayıs 1931'de basın dünyasında verdiği hizmetin 25. yılını dolduran büyük edip ve yazar Ayaz İshaki'yi Türkistan'da tanımayan bir Türk'ün bile olmadığı belirtilerek, faaliyetlerinin *Yana Milli Yul*'un 1931 yılındaki 5. sayısında başlayıp basılmaya başlandığı, ilk eserinin 1899 yılında çıktığı, eserlerinden bazıları hakkında bilgi veriliyor.

Hila Münşi, “**Mayıs Bayramları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 30–34. 26 ve 28 Mayıs 1931 Gürcistan ve Azerbaycan'ın bağımsızlık ilânının 13. yıl dönümü olduğu, bu büyük günleri hatırlayıp Afrika ve Avrupa'nın her tarafından yayılan muhaceret hayatını yaşamakta olan Azerî-Gürcü milliyetçilerinin milli kahramanlarını andıkları bilgisine yer veriliyor. 26 ve 28 Mayıs'ın Kafkasya tarihinde yeni bir dönemin açıldığı tarih olduğu belirtilerek,

Kafkasya tarihinin arlık ordusunun egemenliği altındaki döneminden bağımsızlığa kadar olan süreç anlatılıyor.

Timuroğlu, “**Unutulmas Tarihi Vahşilik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 34-39. Makalede, Buhara Emiri'nin ordularını yenip Semerkant, Kurgan ve birçok şehirlerin Rus arı'nın vassalı olan Rus istilacı güçlerinin, Emir'in yardımı ile Hive ve Türkmenler üstüne yürüme hazırlığı yaptıkları anlatılıyor. Yazar, Türkistan'ın istilâsı tarihinde Ruslar için en zor ve en çok kıymete geçen hareketin şüphesiz Hive ve Maverai-i Hazar hareketi olduğunu söylüyor ve bu tarihi olayı anlatıyor.

“**Berlin'de,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 39-40. 27 Nisan'ın Azeriler'in kara günü olduğu, bütün Türkistanlılar için de matem günü olduğu belirtiliyor. 27 Nisan 1920'de kızıl Rus ordusunun savaş ilan ettiği, ilk Türk Cumhuriyeti olan Azerbaycan'ın çevresini kuşatıp, bu Türk ülkesinin müstakil milli hayatına son verdiği, bu kara gün her tarafta olduğu gibi Berlin'de de Azeri ve İran Türkleri, İdil-Ural ve Türkistanlılar, Gürcü ve Ukraynalıların üzüntüyle hatırladıklarından bahsediliyor.

“**Türkistan Haberleri: Orta Asya Bürosu'nun Tazelenişi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 41. Moskova tarafından Türkistan milli cumhuriyetleri üzerinde "karakol" olarak kurulan Komünist Parti Merkezi Komitesi'nin "Orta Asya Bürosu"nda yeniden düzenleme yapıldığı haberine yer veriliyor. Büro'nun en itibarlı üyelerinin ve Türkistan'da Sovyet siyasetini idare eden Zelinski, Kâhyan Bismenniler'in yerlerinden alındıkları belirtilerek, Orta Asya Bürosu'nun ilk başkâtibi Zelinski ile *Pravda Vostoka* gazetesinin baş yazarı ve büronun propaganda bölümü başkanı olan Pismeni'nin büyük itibara sahip oldukları anlatılıyor. Zelinski'nin, Moskova şehri Parti Komitesi kâtipliğinden çıkarılırken sebep olarak, onun "ahmak"lığının gösterildiğini, buna rağmen, Zelinski'nin Orta Asya Bürosu'na birinci başkâtibi Feyzulla Hoca, Ekmel İkram ve Osman Yusufogulları gibi komünistlerin gerçek Leninizm'i öğrenmek için "üstat" olarak temin edildiklerini, ancak şimdi "Bolşevizm üstatları" olarak tanınan bu kişilerin "Leninizm'i hiç anlamadıkları" için yerlerinden kovuldukları belirtiliyor. Orta Asya Bürosu'nun birinci başkâtibi olarak Moskova'dan Bumin, ikinci kâtip Dneprotrovski'den Simenof, üçüncü kâtipliğe ise Ekmel İkramoğlu'nun getirildiği ifade edilerek, Türkistanlılardan ilk kez birinin Orta Asya Bürosu'na kâtip olarak

getirildiği bilgisine yer veriliyor. Ekmel İkrâm'ın bir kaç yıl öncesine kadar Taşkent şehri elektrik tramvay müdürlüğüne getirildiğini, şimdi daha üst mevkiye getirildiğini dolayısıyla Moskova hükümetinin çalışanlarına benzediği ileri sürülüyor.

"Milli Hareketimizniñ Muvaffakiyeti Üçün (Siyasi Hatt-ı Hareket Meselesi)," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 1-10. Makalede, Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele ederken önemli görülen 6 madde üzerinde duruluyor. I. Moskova yanlısı Türkistanlılar eleştiriliyor. II- Rus hükümeti döneminde Türkistan ve Türkistan halkı için medeniyet bakımından, yıkılışın ve batışını gerçekleştirdiği anlatılıyor. Türkistan'da demiryolu yaptıkları, telefon-telgraf kurdularsa da bu işleri sadece kendi sömürge hâkimiyetlerini Türkistan'da mahkûmiyet kurmak için yaptıkları ifade ediliyor. Tarihin milli ananelerini halkın diğer alanlarda daha fazla korumaları gerekirken önceki Hanların oğullarının, Türkistan'da Rus idaresinin sadık köleleri oldukları belirtiliyor. III- Bolşevikler yanında Rus proletaryası diktatöryası altında hareket etmek zorunda kalanların, Bolşeviklerden ayrılıp milliyetçi tarafına geçip kendi bilimini Bolşeviklere kurban eden bozuk kişilerin her zaman olacağı ifade ediliyor. IV- Bu kısımda bahsedilen konu, sadece Bolşevik diktatöryasına değil, aynı zamanda milli bağımsızlığın mahkûmlaştırılmasına karşı da mücadele içinde oldukları vurgulanıyor. Özellikle ikinci kısmın (milli bağımsızlığın mahkûmlaştırılması), olağanüstü bir güç ve aynı zamanda olağanüstü bir tedbir gerektirdiği, ancak bunu kendisine vazife görmeyenlerin kendilerinden olmadığı vurgulanıyor. V- Önceki döneme göre üzerlerine daha fazla görev düştüğünün ifade edildiği bu kısımda, Hanlık dönemi ve Sovyet dönemi mukayeseli olarak irdelenerek, Türkistanlılar içinde yer alan Rus yanlıları hakkında tartışılıyor. VI- Geçmişte olanların çok uzakta kaldıkları ancak geçmiş hatırlandığında ona önemli bir yer vermek gerektiği, onu gelecekte milli bağımsız Türkistan'ı kurmak için mevcut siyaset ve sosyal şartlar altında suçlanan, temel taş diyerek idealize edilemeyeceği, İbn-i Sina, Farabi, Uluğ Bey'lerin medeni insanlık dünyasına ismini yazdıran büyük isimler oldukları vurgulanarak, o dönemin artık geçtiği o dönemin son temsilcilerinin Türkistan halkının milli menfaatlerini "Rus Çarı'nın Kölesi" adıyla satanların mevcut dönemdeki temsilcisinin Seyid Mir Alihan olduğu belirtiliyor. Son olarak, milli

meselede başarılı olabilmek için, düşmana karşı birlik olmak ve aynı cephede olmaktan geçtiği vurgusu yapılıyor.

Hokandlı, “**Orta Asya Bürosu**,” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 10-15. Yazar, Türkistan’da, Orta Asya Bürosu’nun en önemli yöneticilerinin dışarı atılıp yerlerine yenilerinin geldiğine dair gelen haberden ve Orta Asya Bürosu'nun Türkistan’da oynadığı rolden bahsediyor.

Yaş Türkistanlı, “**Bugünkü Türkistan Yaşlığı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 15–19. Makalede, 1920/22 yıllarında ortaokulu bitiren ya da bitirerek Taşkent, Bakü, Moskova, Petersburg, Türkiye ve Almanya’nın çeşitli okullarına yerleşen ve yerleştirilen genç Türkistanlıların, tahsillerini çeşitli zorluklarla tamamlayarak iş hayatına atılıp Türkistan ve Türkistan halkı için çalıştıkları anlatılıyor. Türkistan milli mücadele tarihinde özellikle 1920/22 yıllarının önemli yer tuttuğu belirtiliyor. Bu yıllarda Türkistan milliyetçilerinin tamamen milli zaferini kazanmak ve milli bağımsız Türkistan devletini kurmak için gençlerini medeni alanda hazırlamak gerektiği kanaatinde oldukları belirtiliyor. Büyük iman ve azimle Rus istilâsı ve Rus hâkimiyetine karşı mücadele için yeterli güçte bir orduya sahip olmadığından şikâyetçi oldukları vurgulanıyor. Türkistan milliyetçilerinin bu durumun farkında oldukları ve bunun için özellikle eğitim konusuna ağırlık vererek, okumuş genç güçler yetiştirmeye giriştikleri bilgisi veriliyor. Yazar, “Türkiyeli kardeşlerimizin, siyasi vaziyetten istifade ederek, genç mektepliler arasında gördükleri o zamanki çalışmaları de halkımızın mekteplere olan hevesini kısa zaman içinde arttırmıştır” şeklinde ifade ettiği düşüncesini, genç çocukların Türkistan’ın yabancı şehir ve köylerinden öğretmen ve okul araştırıp, eğitim seviyesi yüksek merkezi şehirlere akın akın gelmekte olduklarını, kısa süre sonra merkezi şehirlerdeki okullarda çok fazla sayıya ulaştıklarını belirterek açıklıyor. Yeni okul açılmadığından ve öğretmen yetişmediğinden genç çocukların dışarıya gönderildikleri, Taşkent ve Semerkant eğitim kurumlarının, Azerbaycan’a öğrenciler gönderip onların çoğunu öğretmen okullarına yerleştirdiklerini anlatıyor. Buhara’nın o dönemki siyasî durumunun ise Türkistan’ın diğer yerlerine göre özellikle eğitim alanında, serbest hareket etmeye yol gösterici olduğu, onun için Buhara Eğitim Bakanlığı’nın Türkiye’ye yavaş yavaş öğrenciler göndermeye ve Türkiye’den de sayısız kitaplar getirmede başarılı olduklarını, o dönemde Buhara hükümeti başında duranların Almanya’ya

okumak için öğrenci gönderenlerin takdir edilen kişiler olarak görüldüğünü ifade ediyor. Genç Türkistanlılar'dan bazılarının çeşitli zorluklara göz yumarak pasaportsuz yazın yakıcı güneşli günlerinde sınırları geçmekten yorulmadıkları, gece gündüz yolları aşındırıp çeşitli felâketlere uğrayarak dağları aşındırarak, dışarıda okumak isteğiyle Türkiye'ye doğru yola çıktıklarını, benzer zorluklarla Almanya'ya gidenlerin de olduğunu ifade ediyor. Türkistan'ın genç neslinin bu durumunu gören Türkistan milliyetçilerinin, haklı olarak bu nesle büyük ümitler bağladıkları belirtiliyor. 1927 yılının ortalarında genç öğrencilerinin birlik olup kendilerine güçlü bir destek verdiklerini, o tarihten sonraki milliyetçilerin ise gizli mücadele içine girdikleri belirtiliyor. Bu genç Türkistanlıların Bolşevik G.P.U'su tarafından takip edildikleri ve bunları Kuzey Buz cehennemine sürgün ederek zindanlara atmakta oldukları bilgisine yer veriliyor. Yazar, gençliğin, bugün ile gelecek arasında bir köprü olduğunu, kendi ülkesünü yaşatmak isteyen her siyasi hareketin bütün ümidini gençliğe bağladığını ifade ederek, genç Türkistanlılar olarak, Rus Bolşeviklerinin Türkistan ve Türkistan halkına reva gördüğü kanlı siyasetlerinin intikamını medeni yol ve medeni yöntemlerle almak için çabalayacaklarını, bunun için and içtiklerini vurguluyor.

Toktamışoğlu, “**Sınıf Küreşden Milli Cebhe,**” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 22–26. Yazar, Türkistan'daki proleter hâkimiyetinin tamamen Rus proleter hâkimiyeti olduğunu, bu gerçeği de artık Bolşeviklerin gizlemediklerine yönelik düşüncelerini açıklıyor. Birkaç yıl içinde Türkistan Sovyet basınında sınıf mücadelesi hakkında hararetli tartışmaların geçtiği, Bolşevik memurlardan birisinin “Türkistan'da proleter ve sınıf mücadelesi olduğunu söyleyenler *Arslan* adlı eseri okusunlar, o kitapta bizdeki sınıf mücadelesini görüp kendilerinin yanlış düşüncede olduklarını bilmelidirler” sözü hatırlatılarak, gazetenin başyazarının Türkçe olarak Sovyet basınında yazdığı makalelerinin de olduğunu belirten yazar, bunların okunması gerektiğini ifade ediyor. Yazar, bu makalelerde başyazarın, Türkistan'ın köy ve şehirlerinin çoğunun Sovyet ülkesine dönüştüğünü, halkın ülkesini ancak araştırıp anladığını vurguladığını, ülkesini, halkını iyi tanıyan ve *Arslan* kitabını dosya eden bu Sovyet yazarın kendisinin de Türkistan'da sınıf mücadelesinin varlığına inanmadığını söylüyor. Türkistan'ın proleter olmadığını ifade eden yazar, Türkistan'ın, Avrupa ve Amerika tarzında kapitalistlerinin de bulunmadığını ifade

ederek, hâlbuki Rus Bolşeviklerinin Moskova ve Petersburg kapitalistlerine olan borçlarını zamanında ödemek gücünde bulunmadıklarından yılda birkaç defa dükkânı mühürlenmiş Türkistanlı tahsilli kişilerin, Avrupa ve Amerika'nın milyoner kapitalistleri kategorisine aldıklarını söylüyor. Türkistanlıların ezildiğini bu vahşî Rus zulmüne karşı duyarsız kalamadıklarını, Türkistan'ın her tarafında isyanların başladığını ve kan döküldüğünü ancak asker ve silâh gücünü elinde bulunduran Bolşeviklere karşı, Türkistan'ın Rusya'ya bağlandığını belirtiyor.

“Rus Bolşeviklerini Türkistan'daki Milli Siyasetleri (Küleşni Küçeytirmiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 27–30. Makalede, Türkistan'daki yerli gazetelerin haberleri (*Kızıl Özbekistan, Enbekçi Kazak*) bölümünde, Rus Bolşeviklerinin Türkistan'da uyguladığı “Lenin milli siyasetinin güzelliği”ni anlatmalarından bahsediliyor. Yazar, bu gazetelerde yazılan haberlerin yeni olmadığını, bunun “Rus proleter diktatörlüğü”nün doğasına bağlı ve hiç değıştirmedığı siyaset olduğunu ifade ediyor.

“Haberler Bölümü: Türkistan Haberleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 34-35.

“Lenin Milli Siyaseti...” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 34-35. Haber'de, *Enbekçi Kazak* gazetesinde, "Lenin'in milli siyasetinin son yıllarda parti milli siyasetinde hem büyük Rusluk hem milliyetçilik akımları artmaktadır" yer alan ifadeden yola çıkarak tartışıyor.

“Mefkûre Meydanında,” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 35-39.

I- Kızıl Kalem'niñ Tarkatılışı,” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 35-37. Haber'de, uzun yıllardan beri, Taşkent'te devam eden *Kızıl Kalem* birliğinin Sovyet hükümeti tarafından hazırlanıp dağıtıldığına, *Yaş Türkistan*'ın bir önceki sayısında da yer verildiği belirtiliyor. Söz konusu gazetede, Rus proletarya diktatörlüğüne dostane görünen, Leninizm milli siyasetine çok ümit bağlayan ve o siyasetin doğru haklı olduğuna inanan *Yaş Türkistan* yazarları tarafından yazıldığına yer verildiği, bildiriliyor. Son yıl içinde Türkistan milli ülküsüne karşı mücadele edenler ve “proletarya edebiyatı hegemonyası”ni uygulamak isteyenlerin bütün güçleriyle kızıl kalemcilere karşı koydukları ifade ediliyor. Başlangıçta Leninizm “İnkılâbî” usulüne uygun bulunan edebi eserlerin

“milli ülkü uyuşturucusu” olarak görüldüğü, o eserlerin ediplerinin *kızıl kalem* tarafında yer aldıkları ancak bu birliği son verildiği belirtiliyor. Ardından, *Kızıl Kalem*'in dağılmasıyla *Kızıl Kalemçiler* dergisinin yeni bir dergi çıkarmaya başladığı haberi veriliyor.

“**II- Üzbekskaya Assoşiasiya Proleterskaya Pisateli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 37-39. Makale başlığının Rus harfleriyle gösteriliyor. “Özbek Proleter Yazarları Birliği” anlamına gelen Rusça, “Üzbekskaya Assoşiasiya Proleterskaya Pisateli” sözlerden çıkarıldığı belirtiliyor.

“**Bolşevizm Türkçilik Düşmanıdır,**” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 1-5. Makalede, Moskova tarafından yetiştirilen üç Türkistan komünistinin ortaklaşa yazdıkları makale irdeleniyor. Yazar, Ziya Said, Curekol ve Kemal Ali tarafından yazılan bu makalenin, Moskova Bolşeviklerinin Türkistan'daki milli siyasetlerinin, diğerlerine göre ana hattını açıkça gösterdiğinden bahsediyor.

Mustafa, “**Kıpkızıl Ahmaklar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 6-12. Makalede “Kıpkızıl Ahmaklar” olarak nitelendirilenler, Ziya Said, Curekul ve Kemal Ali gibi Moskova yanlısı olduğu düşünülen kişilerden oluşuyor.

Kocaoğlu Osman, “**Aldamçı Moskva,**”⁴⁹⁷ *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 12-14. Yazar, Bolşeviklerin “çok çalışan çok kazanır” propagandası ile başlattıkları siyasetin gerçek amacının, Türkistan çiftçisini sömürmekten başka bir şey olmadığını ileri sürüyor.

M. Ç. “**Rusya'da Siyasi Ahvâl,**” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 14-18. Rusya merkezinden gelen haberlere göre, Sovyet hükümetinin siyasi bakımdan bunalımlı bir dönem geçirilmekte olduğu belirtilerek, bunun sebepleri üzerinde duruluyor. Yazar, Rusya içerisinde Bolşevik hükümetine baş kaldıran hiçbir sınıf ve birliğin kalmadığını, tamamının dağıtıldığını ve perişan edildiğini ifade ediyor. Türkistanlı çiftçilerin mallarının ve yerlerinin alındığını ve atıldıklarını, iş adamlarının mallarının rüşvetçilik yaptıkları iddiasıyla ellerinden alındıklarını, parti kontrolü altında avamkâr Bolşeviklerin yaptıkları işlere

---

⁴⁹⁷ Bu makale *Yeni Türkistan*'da da yer alıyor. Kocaoğlu Osman, “Moskova, Türkistan Rençberlerini İğfal Ediyor,” *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 1-2.

mecbur bırakıldıklarını belirtiyor. Bu durum Leninizm'e göre Rusya'yı, "cennet durumu"na getireceğine inanılıyordu ancak Sovyet hükümetinin düşüncesinin gerçekleşmediğini vurguluyor.

Timuroğlu, "**Andican Kuzgalışı Hakkında (33 Yıl Tuluşu Münasebetiyle)**," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 18-23. 1875-1876 yıllarındaki Türkistan isyanları anlatılıyor

M. "**İbrahim Bik Lakaylı**," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 26-28. Yazar, Sovyet telgraf acentesinde, Türkistan'ın Tacikistan bölümünde Bolşevikler ile Basmacılar arasında geçen bir savaş esnasında İbrahim Bey Lakaylı'nın kızıklar tarafından Taşkent'e getirildiği haberi verildiğinden bahsediyor. İbrahim Bey Lakaylı'nın, Türkistan isyanları öncüleri içinde Şir Muhammed Bey ve Cüneyd Han'dan daha gayretli olduğu, Lakaylı'nın önceki Buhara Emiri – Seyid Mir Ālim taraftarı olarak kendi kumandası altında olan kişilerle on yıldan fazla Doğu Buhara'da Sovyet hükümetine karşı hareket ettiğini ifade ediyor.

Haberler Bölümü:

"**Türkistan'ın Bugünkü Feci Ahvâli (Türkistan'dan Aldığımız Mektubdan)**," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 32–36. Beş farklı habere yer veriliyor. I- Mektupta, Türkistan halkının 1930 yılının kış ayını çok zorluklar içinde geçirdiği, açlığın Türkistan'ın her tarafında devam etmekte olduğu, açlıktan kendinden geçip düşenlere rastladıkları, her tarafta elma çayı içildiği, Türkistanlıların, misafirlğe giderken ekmeklerini yanlarına aldıkları, konuk olarak davet edilen kişilerin karşlarına elma çayından başka bir şey çıkaramadıkları belirtiliyor. Türkistan'da karnını doyuranlar arasında G.P.U. memurları ve askerlerin olduğu, bu kişiler dışında başka kimsenin yüzünde renk kalmadığı, herkesin aç açık yamalı solgun kalarak gerilediği yazılıyor. Mektupta, gelecek kışın büyük kıtlık içinde geçeceğinin sezildiği, Orenburg tarafında yeme içmenin Türkistan'a göre daha bol olduğu, bu nedenle Rusların gizliden ev eşyalarını satarak Rusya'ya geri dönmeye başladıkları anlatılıyor. II- Türkistan'da halkın büyük hoşnutsuzluk içinde olduğu, Basmacıların her taraftan dönüp mücadele etmekte oldukları, Mart-Nisan aylarında Kette Kurgan etrafındaki menzilde kızıl askerlerin Basmacılara karşı zehirli gaz kullandıkları, halk arasında

“Basmacılar Afganistan’dan yardım alıyorlar” diye haberlerin yayıldığı ifade edilerek, Türkistan halkının günden güne Rusya’ya karşı nefretinin şiddetlendiği bildiriliyor. Tramvaylarda, kahvehanelerde birçok idarede yerlilerle Ruslar arasında açık bir biçimde tartışmalar ve kavgalar olduğu, Türkistanlıların Ruslara: “Türkistan’da sadece Türkistanlıların hâkim olması gerekir, Sovyet ülkesi değil, işinize gelmezse başka yere gidin” dedikleri yazılıyor. Bunun yanı sıra mektupta, demiryollarında çalışan Türkistanlının çok olduğu ancak makinistlerin Ruslardan oluştuğu bildiriliyor. Türkistan’da askeri birimlerin Ruslara göre daha düzenli ve daha sağlam görüldüğü, büyük kumandanların hepsinin Ruslardan olduğu genellikle sorumluluk gerektiren mevkilerde Rusların durduğu bilgisine yer alıyor. III- Mektubun bir diğer bölümünde, "Kasımcılar" mahkemesinden sonra Münevver Kari’nin hapse atıldığı, G.P.U. memurlarının Münevver Kari’nin evine girip, Türkçe yazı makinesi bulup, bütün kitaplarını toplayıp arabaya atarak G.P.U. binasına getirdikleri bildiriliyor. Nisan 1930’da Abdulvahâb Merdani’nin de hapse atıldığını, bu kişinin Taşkent’in en fakir ailelerinden birinin oğlu olduğu, küçükken annesini kaybettiği, hayatını çok zor şartlar altında geçirdiği, okul çağında iken gazete ve su satarak karnını doyurduğunu, çok zor şartlar altında Almanya’da Ziraat Okulu’nu bitirdiğini, sürekli köylerin menfaati için çalıştığı, Sovyet hükümeti tarafından ailesinin de diğer bahtsız aileler safına konulduğu bilgisine yer veriliyor. Abdulvahâb’ın okul arkadaşı olan Azim Bey Bayramcan’ı da Rusya’nın kuzeyine sürgüne gönderdikleri belirtiliyor. IV- Mektubun bu bölümünde, Türkistan’da hemen herkesin hapse alındığı, Abdullah Hoca, Salim Can Talhan, İsen Bey, Taşkent’teki Kızlar Bilim Yurdu’nun müdürü, öğretmen Osman Hoca, Tohta Hoca ve diğer yüzlerce Türkistanlının hapse atıldıkları yazılıyor. Çolpan’ı vaktiyle hapse atıp sonra da çabucak geri çıkardıkları, Fıtrat’ı da hapse attıkları ancak Feyzulla Hoca, Çolpan ve Fıtrat’a benzer siyasi hareketlere karışmayan şairlerin hapse atılmalarının Türkistan halkını çok etkilediği, genellikle halkın hoşnutsuzluğunun hükümetin başındakileri çok korkuttuğu ifade ediliyor. V- G.P.U. memurlarından bazılarının Moskova’dan gelen Fevkalâde Komünist kararıyla Moskova’ya gönderildiklerini, son aylarda Taşkent ve Semerkant gibi büyük şehirlerdeki atmosferi çok etkilediği, G.P.U. memurlarının Taşkent’teki kahvehanelerde hükümet yöneticilerine karşı propaganda yapan Basmacıları aldıkları, Türkistan köylerinde Basmacılık propagandasının arttığı anlatılıyor.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 36-37. Türkistan pamukçularına hangi durumlarda ne kadar tahıl verileceğine yönelik bilgiler yer alıyor.

“**Matbuatda: Musa Carullah Efendi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 39. Haber’de, *Yeni Milli Yul*’un Haziran sayısında bütün İslâm dünyasının en büyük âlimlerinden olan Musa Carullah Efendi’nin Rusya’dan Doğu Türkistan’a (Kaşgar’a) kaçıp gittiği haberinin yer aldığı bildiriliyor. G.P.U. ajanlarının Musa Carullah’ın kaçmasına yardımcı olduğu düşünülen kişilerin hepsini tutuklayarak, Carullah’ın bütün ailesini hapse attıkları ifade ediliyor.

“**Namussuzlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 40. Makalede, *Emel* dergisinin 1 Haziran’da çıkan (37) 13. sayısında Almanya’daki Türkler arasında yaşayan tanınmış Âlimcan İdrisî hakkında, eski çekist Agabekov’un, *Yana Milli Yul*’un başyazarı Ayaz İshaki Bey’e yazdığı mektubun basıldığı bilgisi verilerek bu mektup yayımlanıyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 40. Âlimcan İdrisî’nin, vaktiyle Sovyet hükümeti tarafından Buhara Eğitim Vekili olarak görevlendirilen bir Bolşevik memuru olduğu bilgisine yer veriliyor.

“**Basmaçılar Hareketi Cüneydhanoğlu [Meşhed’den haber],**” *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 41. Haber’de, Tecen etrafında 400 atlı Basmacıların harekete geçtiği, kooperatifleri basıp yemeklerini alıp gittikleri, 100 atlı askerin bunlara teslim olduğundan bahsediliyor. Türkmenistan’ın her tarafında isyan olduğu, Sovyet hükümetinin 18 yaşından 50 yaşına kadar olan gençleri askere aldığı, Türkmen askerlerinden iki yüz kişinin çöl etrafına kaçtıkları, Meşhed muhabirinin ise Herat’a dönüp geldiği anlatılıyor.

“**Türkistan Milli Küreşiniñ Sebeb ve Maksadları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Ağust 1931), s. 1-6. Makalede, Türkistan halkını asıl isyan ettiren sebebin, bütün halkın Rus idaresine olan nefreti, bütün dünyada şiddetli bir emperyalizm olarak görülen Rus emperyalizminin boyunduruğundan kurtulmak olduğu ifade ediliyor. Komünizme karşı on dört yıldır Türkistan’ın mücadele içinde olduğu, Türkistan’ın yabancı boyunduruğu altında esir kalmak istemediği, Türkistan Türkleri’nin millet halinde mahvedilmek istemediklerini, kendi halkı menfaatine ve bağımsız bir devlet kurup yaşamak hakkı için mücadele ettikleri,

Türkistanlıların düşmanlarını yenmeleri için yeterli güce sahip olmadıkları, ancak Rusların haince saldırılarına sessiz kalmaktansa canları pahasına da olsa mücadele ettikleri ifade ediliyor. (Yatarak ölmektense atarak ölmek daha iyidir, deniliyor.)

“**Eskerîş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 6-7. Makalede, Moskova’da çıkarılan *Yeni Şark* dergisinin 29. sayısından alınan bir makaleden bahsediliyor. Makaleyi yazan Moskova yazarının, Başbakan İsmet Paşa’nın, Kürt isyanlarına yönelik olarak, Kürt hareketinin gerçek olmadığını, milliyetçilik propagandası arkasında doğduğunu söylediğini belirtiyor. Moskovalı yazarın, “emperyalistler, Kürtlerin milli ve dini hurafelerinden istifade etmektedirler, acaba Türkiye Kürdistan’ı emperyalist ajanlar için kullanabilir mi?” şeklinde ifade ettiğinden bahsediliyor. Makalede, Bolşeviklerin "dost"u Türkiye’ye karşı bakışının bu şekilde olduğu, Bolşeviklerin Türkistan toprağında izi olmayan bir takım unsurları kasıtlı olarak uydurdukları belirtiliyor.

Timuroğlu, “**Bolşeviklerin Beş Yıllık Plânige Alman Profesörü Oppenheimer’niñ Karaşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 7–13. Yazar, Sovyet basınına hatta Avrupa basınına en çok meşgul eden konuların başında Bolşeviklerin Beş Yıllık Plânı’nın geldiğini belirterek, söz konusu dönemde dünya iktisâdi ilimleri arasında özel bir yer alan Alman bilim adamı Profesör Franz Oppenheimer’in Beş Yıllık Plân hakkında çıkan bir makalesi olduğunu ve bu makalenin bazı bölümlerini *Yaş Türkistan* okuyucularıyla paylaşmak istediğini belirtiyor. Profesör’ün *Voss Zeitung*’da çıkan makalesinde; kendisine birçok defa Sovyet Rusya’daki ekonomik değişimi görüp inceleme yapmak için seyahat edip etmediğinin sorulduğunu, inceleme için böyle bir seyahate ihtiyaç olmadığını, bu seyahatin faydalarını anlattığını yazıyor. Profesör’ün; Bolşevikler iki noktadaki hizmetlerini itiraf etmek gerektiğini; bunlardan birincisinin, devlet, hanedan, kilise ve mülk sahiplerine ait olan büyük mülk sahiplerini bitirerek feodalizme son verdiklerini, ikincisinin de; Rus halkının ruhunu uyuşturan uykusundan uyandırmaları olduğunu anlatıyor. Profesör’ün, “yeni kurulan teknik eser ve kuruluşların hiç bulunmadığı bu yere fayda getireceği şüphesizdir, bu noktada ünlü Türk-Sibir yolunu düşünün”, şeklinde ifade ettiğine yer veriyor.

Yaş Türkistanlı, “**Milli Ziyal Meselesi Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 13-19. Makalede, son dönemlerde Türkistan’daki Sovyet

basınında özellikle Taşkent gazetelerinde, Türkistan milliyetçilerinin Türkistan'ı Rus proleter hâkimiyetinden kurtarmak niyetiyle gizli ve açık olan işler hakkında yazılanlardan bahsediliyor. Türkistan gizli milli komitesi üyelerinin milli bağımsızlığa kavuşma yolundaki faaliyetlerine yönelik olarak, Ziya Said ve Nazır Sefer tarafındaki iki komünist tarafından yazılan tiyatro eserinin Taşkent'teki "Hamza" tiyatrosunda oynandığını, *Kızıl Özbekistan*'da yer alan uzun tenkitten öğrendiklerini, Kâtibcan, Curekul ve Osman tarafından bu eserin eksikliklerinin görülmeden, Türkistan milliyetçilerinin faaliyetlerinin sahnede "Bolşevikçi" gösterildiklerinin konuşulduğu anlatılıyor. Bir zamanlar Rus okullarına gidip okuyan genç Türkistanlıların Ruslaştıklarını da hatırlatarak, İnkılâbın başlangıç döneminde Moskova, Leningrad ve diğer şehirlerdeki Rus okullarında okuyan gençlerle ilgili ümitsizleşenlerin olduğu, fakat geçirilen kaygılı günlerden sonra yolunu kaybedenlerin de doğru yola geldiklerini ifade ediyor.

Çağatay, "**Türkistan'ın Yir Astı Baylıkları**," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 19–25. Yazar, Rusların Türkistan'ın kuzey kısmının istilâ edilmeye başlamasından sonra görünür bir biçimde Akmola, Semi, Ural ve Turgay şehirlerini Türkistan'dan başka bir idareye tâbii tutulduklarını bildiriyor. Elllerinden tekrar çıkarmak korkusu ile ülkenin doğusuna Sibiryaya Rusları, batısına ise Ural Rusları için özel yerler ayırarak onları buralara yerleştirdiklerini, sadece yerleştirilmekle kalmadıkları ayrıcalıklı bir idareye tabi tutulduklarını, Rus hükümetinin ta o zamandan beri Rusları bu bölgelere getirerek yerleştirmeye başladığını anlatıyor. Çarlık Rusyası hükümetinin yıkılıp hâkimiyetin Rus Bolşeviklerinin eline geçtikten sonra bunların başka ülkelerde kaldıkları gibi buralarda birçok kez değişimler yaptıkları ve sonunda "Muhtar Kazakistan Sovyet Cumhuriyeti" adı verip ülkeyi tamamen Rusya'ya bağladıklarını ifade ediyor.

Çağatay, "**Eskerîş**," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 25.

M. "**Türkiye ve Milletler Uyuşması**," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 26–27. Yazar, son dönemlerde Avrupa basınında Türkiye Dış işleri Bakanı Doktor Tevfik Bey'in, Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) Şûra'sında Türkiye'ye daimi bir yer vermek şartıyla, Birliğe girmesine hazır olduğu hakkında beyanatta bulunduğu dair haber yer aldığını ifade ederek, bu durumun çok büyük öneme sahip olduğu için *Yaş Türkistan* okuyucularına Milletler Cemiyeti

hakkında bilgi vermek gerektiğini belirterek, Milletler Cemiyeti'nin yapısını anlatmaya devam ediyor.

Türkistan Haberleri:

“**Rakamlar Şehadeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 36-37. Haber’de, 1930 yılının Mayıs ayı başlarında ilân edilen resmi istatistik rakamları veriliyor. Buna göre, ilkbahar ekin plânının Türkistan'ın tamamında Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Karakalpakistan’da uygulanamadığını ifade ediyor.

“**Özbik Komünistleri Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 37–38. Sadullah Kasımoğlu'nun yargılanıp öldürülmesinden sonra Türkistan komünistleri arasında, özellikle Özbek komünistleri arasında milliyetçilerin bulunmaya başladığı, Lenin'in partisi ve onun Türkistan’da uygulamakta olan milli siyasetine karşı, gizli işlere giriştikleri gerekçesiyle partiden kovuldukları anlatılıyor.

“**Orta Asya’da Kaç Fırka Azası Bar?**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 38-39. Haberde, Orta Asya Bürosu'nun 23 Mayıs'ta verdiği bilgiye göre, 1931 yılında Ocak-Mart aylarında yeniden kabul edilenler ile bütün parti üyeleri ve adaylarının sayısının 87.709'dan 92.037'ye yükseldiği bilgisine yer veriliyor.

“**Yırlileştirilme Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 39-40. Haber’de, Sovyet Türkistanı'nda yerel gazetelerde çıkan haberlere yer veriliyor. Örneğin; Kazakistan’daki yerlileştirme konusunda, *Enbekçi Kazak* gazetesinin VI. 9. sayısında Kazak demiryolu (Türkistan-Sibir) işlerinin yerlileştirilmesine ilişkin olarak; 1930 yılında Kazak demiryolunda çalışanların % 16’sının Kazak olduğu, bu çalışanların en vasat derecede çalıştırıldıkları, parti ve hükümet kararına göre, 1931 yılında demiryolu çalışanlarının % 52’sinin Kazak’lardan oluşması gerektiği, fakat bu yolun başında bulunanların Rus olduğu, bu sayıyı % 52’den 48’e, daha sonra 45, en son 35’e düşürdükleri, ancak bunun sadece kâğıt üzerinde olduğu gerçekte durumun çok farklı olduğu; demir yolunun uzman ve memuriyet bölümündeki 18 kişiden sadece 4 kişinin Kazak olduğu, inşaat bölümü bürosunda 28 kişiden 4’ünün, diğer şubelerde 82 kişiden 10’unun, 62 kişiden 7’sinin, 24 kişiden 5’inin Kazak olduğu bilgisine yer verildiği belirtiliyor.

“**İbrahim Bik ve Yardımçıları'nın Uşlanması,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 40. Haber’de, başta Basmacı İbrahim Bey olmak üzere, en yakın arkadaşlarından Ali Merdan Dadahov, İshan İshahan ve diğerlerinin Tacikistan’da Bolşevikler tarafından yakalanıp tutuklandıkları, İbrahim [Lakay] Bey’in Taşkent’e getirildiği bilgisine yer veriliyor.

Başkarma, “**Saygılı Okuğularımızga,**” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Avgust 1931), s. 41. *Yaş Türkistan*’ın içinde bulunduğru sıkıntılı durum hakkında okuyuculara bilgi verilerek, abone şartlarını değıştirmek zorunda kaldıkları bildiriliyor.

“**Buhara İnkılâbı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 1-8. Makale’de 1920 yılının Ekim ayında Buhara’da gerçekleşen İnkılâp anlatılıyor. Emir Seid Mir Âlim Han’ın devrilip, Buhara ülkesinde Sovyet Halk Cumhuriyeti’nin ilân edildiğı süreç ayrıntılı bir biçimde anlatılıyor.

“**1920 nci Yıl Sintabr Aynın Başında Buhara Cumhuriyeti’niñ Tüzülüşi Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 9-23. Buhara’daki 1920 yılındaki olayları anlatılıyor. Bu dönem, Buhara gençlerine ve muhacirlerine ülkelerine dönmek, Ortaçağ esaslarına dayanan ve zamanı geçmiş idare şeklini değıştirmek ve Buhara’nın bin yıllık tarihinde yeni bir sayfa açılmasını sağladığı şeklinde yorumlanıyor.

“**Türkistan Türkmenleriniñ Gala-Gala İran'ga Kaçışları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 28–32. Sovyetlerin Orta Asya Cumhuriyetleri’ndeki kabileleri yerlileştirip, kolektif ziraatına dönüştürmek istediğı, göçebelerin ise kolektif ziraatın faydasına tamamen göz yumarak tepki göstermekte oldukları ifade ediliyor. Meşhed’deki 200 Türkmen ailesinin sınırları aşarak Meşhede geldikleri, söylediklerine göre mallarını ve hayvanlarını kolektife vermek mecburiyetinde bırakılan 1200 Türkmen’in Maru-Tacin taraflarına kaçarak Kum Çölü’nün otlaklarına yayıldıkları ve oradan Sovyet hükümetinin hâkimiyetine girdikleri bilgisine yer veriliyor. Bir süre sonra birçok Türkmen’in Afganistan’a geçtiğı ve Afganistan tarafından samimi bir şekilde kabul edildikleri, Teke Türkmenlerinin ise İran vilayetlerine geçmek istedikleri, Pehlevi hükümetinin bunların çoğunu bekleterek, aslen İranlı olan ailelerin İran’a geçebileceklerini bildirdiğı, bunlar için Burujird taraflarındaki otlakların tahsis

edildiği belirtiliyor. Ruslar onlardan sınırı geçmek isteyenlerinin öldürülmeleri için emir verseler de Türkmenlerin korkmadan sınırı geçtikleri ifade ediliyor. Meşhed'de çoğu iç Rusya'dan geçen göçebelerin yaşadığı, bunların Rusya'daki kolektifleştirmeden kaçıp, Türkistan'da rahat yaşamak niyetiyle Taşkent'e gelen Ruslardan oluştuğu, bu kişilerden alınan habere göre, Sovyet hükümetinin bütün Rusya'nın pamuk ihtiyacını karşılamak amacıyla Türkistan köylerinin birçok yerinde pamuk ekmeye mecbur bıraktığı anlatılıyor. Söz konusu dönem içerisinde Rusya'nın İran'a çok miktarda pamuk sattığı belirtilerek, Türkistan ekicilerinin ise açlıktan korktukları, kendileri için gerekli olan yiyecekleri kendilerinin yetiştirdikleri ve demiryolu ile getirilecek buğday yardımını istemedikleri belirtiliyor.

“Haberler Bölümü: **“Türkistan Haberleri,”** *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 41-45.

“**İşhanalarda Türkistanlılar Azaya Yatır [Azalıyor],**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 41-42. Haberde, *Kızıl Özbekistan* gazetesinin 13. sayısında yazılan bilgidен bahsediliyor. Fergana dokuma fabrikası başında bulunan Rus milliyetçilerinin (Türkistan için proleter sınıf yetiştirme vazifesini üzerine alanların) fabrikadan Türkistanlıları uzaklaştırmak için uğraşmakta oldukları, fabrikadaki Türkistanlı işçilerin Ocak ayında bütün çalışanların % 44,2'yi oluşturduğu, Mayıs ayına kadar % 39,9'a kadar düştüğüne dair bilgidен bahsediliyor. Türkistanlı olup, Su İşleri İdaresi'nde en büyük işyeri kurulan Taşkent'te "Birinci May" adlı işyerinde ise 900 Türkistanlı işçi çalışırken bunların sayısının 350'ye düştüğü belirtiliyor.

“**Şehir İşleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 42. Türkistan şehirleri içinde onarımı yapılan ve göze görünür şehrin Taşkent olduğu, bütün Türkistan'ın merkezi sanılan bu şehre suyu bile temin etmek için çok uzun yol kat etmek gerektiği belirtiliyor.

“**Türkistan Sovyet Mekteplerinde Milli Küreş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 43. Haberde, 30 Haziran'da *Pravda Vostoka* gazetesinde çıkan, Orta Asya Bürosu tarafından yürütülen teftiş neticesinde Özbek ortaokulları için basılan kitapların komünistlik yolunda eğitim esaslarına tamamen karşı olduğunun ortaya çıktığı bilgisine yer veriliyor. Gazetede, böyle haberlerden özellikle Özbek

edebiyatı hakkında yazılan dört kitap üstünde duruluyor. Ayrıca, Orta Asya Bürosu'nun bu eserlerin toplatılmasına karar verdiği haberine yer veriliyor.

“**Taşkend Mektebleriñ Tazelik ve Sıhhî Vaziyetleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 43-44. Haberde, "Lenin" adındaki işyerinde mide ve bağırsak hastalıklarının çoğunda Stalin Reyonu Sağlığı Koruma İdaresi tarafından, okullarda düzenlenen teftiş neticesinde toplanan bilgilerden örneklere yer veriliyor. Bu bilgilerde okulların çok kötü durumda oldukları görülüyor.

“**Türkistan'da Vaziyet [Meşhed'den],**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 44-45. 1931 yılının başından beri Türkistan çiftçilerinin hükümete karşı çıktığı anlatılıyor. İşin başında duranların ve partililerin çoğunun, silâhlı G.P.U. (ÇEKA) görevlilerinin, halkın çoğunu balta ya da orakla öldürdükleri bildiriliyor. Türkistan'dan kaçıp gidenlerin içinde demiryolunda çalışan memurların olduğu, bu kişilerin 120 som aylık maaş aldıkları halde karne ile yemek alamadıkları ifade ediliyor. Gece saat 9'dan gündüz saat 12'ye kadar nöbet tutturuldukları, nöbet tutanların çoğunun kadınlar olduğu haberine yer veriliyor. Ayrıca Türkistan'ın Kazakistan kısmında açlık yaşandığı, Türkistan'da pamuk vermeyen köylere yemek ve diğer gerekli ürünlerin verilmediği, bir ekmek fiyatının çok yüksek olduğu belirtiliyor. Bunların yanı sıra Taşkent'e yakın yerde partizan hareketlerin yaşandığı, Fergana'da bu durumun baş gösterdiği, Türkistan halkının hükümetle ters düştüğü, her gün birçok kişinin hapse atıldığı bilgisine yer veriliyor.

“**Taşkend'de Siyasi Öldiriş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 45. *Pravda Vostoka* gazetesinde 20 Ağustos'ta çıkan bir haberine yer veriliyor. 18 Ağustos gündüz saat 12'de Taşkent şehrinin ortasındaki Puşkin caddesinde Mir Azim Kasım Atalı adında bir komünistin öldürüldüğü, bu kişinin 25 yıldan beri parti üyesi olup, Türkistan'da Moskova diktatörlüğü adına hizmet vermekte olduğu bilgisine yer veriliyor.

“**Kitabiyat: Türkistan ve Sovyet Rejimi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 46. Mustafa Çokayoğlu'nun, Londra'da yayımlanan bir dergide yer alan makalesine yer veriliyor. Makalesinin son kısmında; eğer Bolşeviklerin İnkılâ b hareketinin tersine hareket (her halk milli bağımsız devlet halinde yaşama hakkına sahiptir) etmeselerdi, Sovyet Rusya'ya karşı mücadele edilmeyeceğini, Türkistan'da uygulanan Rus proleter diktatörlüğünün, halkın milli namusu ve

haysiyeti tarihinde görülmemiş duyulmamış bir hakaret olduğunu yazdığı bilgisine yer veriliyor.

“Alman Matbuatında: “Basmaçılık Hareketi Enver Paşa'nın Şehadeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47. Haber'de, Alman basınında Basmaçılık hareketi ve Enver Paşa'nın öldürülmesine ilişkin yer verilen haber anlatılıyor.

“Amerika Matbuatında:” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47. Mustafa Çokayoğlu'nun Londra'da yaptığı bir konferanstaki konuşmanın, Amerika'da, *Chicago Sunday Tribune* adlı bir dergide yayımlandığına ilişkin bilgi veriliyor.

“Azerbaycan'da,” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47.

“Türkistan Milli Birliği Avrupa Vekili Cenevre'de,” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 48. Mustafa Çokayoğlu'nun, Cenevre'de *Türkistan'da Milli Mesele* konusunda verdiği konferansa yer veriliyor.

“Türkistanlılar Askerlikde,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 1-5. Makale, 1931 yılını başlarında Türkistanlıların Rus ordusuna çağırılmaları üzerine yazılıyor. Sovyet gazetelerinde bu konuda "Türkistanlılara iş öğretmek için" yapıldığı şeklindeki yazılarla Sovyet hükümetini övücü makalelere yer verildiği belirtiliyor. Ayrıca bu politikanın Çarlık Rusya döneminde de uygulandığı ve bunun sebepleri anlatılıyor.

Çokayoğlu Mustafa, **“Ayıblayanı Tapkanlarmış...”** *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 5–10. Yazar, Sovyet gazetelerinin son dönemlerde, Türkistanlılar ile Ruslar arasında düşmanlık ve tartışmaların giderek artmasından dolayı çok fazla yazılar yazmaya başladıklarını, ancak bu durumun yeni bir şey olmadığını, bu milli mücadelenin Ekim İnkılâbı'nın 14. yıldönümü bayramı arifesinde bu durumu abartarak, "Sovyet bayrağı altındaki halkların kardeşliği devam etmektedir" şeklinde ilan ederek, dünyanın gözü önünde kızıl yalanlarını çok net bir biçimde göstermekte olduklarını belirtiyor. Bu mücadelede birbirine karşı olan Rus milliyetçiliği ile Türkistan milliyetçiliğinin olduğunu ifade ediyor. Sovyet gazetelerinin yazdıkları analiz edildiğinde, Türkistan milliyetçiliğinin, özellikle Sovyet hükümetinin pamuk siyasetine karşı mücadele içinde olduğu, Rus

milliyetçiliğinin de yerlileştirme konusuna karşı çıktığı şeklinde ortaya çıkmakta olduğunun görülebileceğini belirtiyor.

Timuroğlu, “**Türkistan'da 16 nci Yılgı Kuzgalış (15 Yılgı Münasebetiyle)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 10-17. Yazar, sosyal yapısının bozuk olduğunu iddia ettiği Çarlık Rusyası'nın, I. Dünya Savaşı'na hesapsız bir biçimde girdiğini ve savaşın başında aksiliklerin başladığını belirtiyor. Türkistan halkının, bu savaşın Çarlık Rusyası'nın sonu olduğuna inandığını gören Rusya hükümetinin mahalli idarelere günden güne şiddetini arttırdığını, halkın gözünü korkutmak, savaşta yenilmekte olan Rusya'nın, halkın gözünden düşmemek için her türlü önlemi aldığını, Türkistan halkının ise Rusya'nın mağlubiyeti için dua etmekte olduğunu anlatıyor. Türkistan halkı ile Rus idaresi arasında menfaat çatışması şeklindeki gerginliğin günden güne arttığı ve sonunda 25 Haziran 1916'da Çarlık idaresinin yıkıldığını belirtiyor. Bu dönemde Rusya idaresinde olup o zamana kadar askere alınan Doğulu ve Asyalı halkların 19 ile 43 yaş arasındaki erkeklerinin savaş cephesinde gerekli işlere alındıklarından bahsediyor. Çarlık idaresinin gider gitmez Türkistan'ın her yerinde hoşnutsuzlukların başlaması üzerine bütün ülkede sıkıyönetim ilân edildiğini, Türkistanlıların demiryollarında yürümesine engel olmak gibi birbirini takip eden şiddetli tedbirlerle hiddetini arttırdığını, bu hoşnutsuzluk ve heyecanın bir süre sonra isyan halini aldığını, 1916 isyanının, 11 Temmuz'da Taşkent eski şehir Polis İdaresi bahçesinde toplanan halk kitlesinin gösterisi ile başladığını ifade ediyor. Makalenin devamında yazar, Taşkent'te gerçekleşen bu olayın ülkenin her yerine nasıl ve ne şekilde dağıldığını anlatarak, 1916 isyanını her yönüyle irdeliyor.

Çağatay, “**Sovyetler Cennetinde**,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 17–21. Bolşeviklerin kendi yönetimi altına aldıkları milletler üzerinde sömürgecilik siyaseti uyguladığı, bu ülkelerin gücünü, Rusya'nın refahı için Moskova'ya taşıdıkları, bu yolla topladıkları paraları yabancı ülkelerde "Dünya İnkılâbı" ve "Bolşevizm" propagandaları için kullandıkları, özellikle Batı ülkelerindeki fakir tabakaya Bolşevik siyaseti sayesinde Sovyetler ülkesinin "cennet" haline dönüştüğü ve insanların Bolşeviklikten çok memnun olduğu düşüncesini vermek istedikleri belirtiliyor. Ancak, dünyanın her yerinde görülen büyük ekonomik krizin, Sovyetler'de olduğu kadar şiddetli yaşanmadığı, hatta halkın çoğunun ayda bir bile et yüzü göremediğini, yaşamak için en önemli iki

şeyin bulunmadığını, bir ekmek almak için insanların saatlerce nöbette beklediklerini ifade eden yazar, bütün Sovyetler'de bu durumun mevcut olduğu ancak bu durumun en şiddetli görüldüğü yerin Türkistan olduğunu, bu nedenle fırsatını bulanların komşu ülkelere göç ettiklerini anlatıyor. Bolşeviklerin ise bu duruma yönelik olarak, sadece Sovyetler Birliği'nde değil, bütün dünyada durumun bu şekilde olduğunu, kapitalist ülkelerde daha da kötü olduğunu söyleyip halkı kandırdıklarını belirterek, yabancı ülkeler hakkında doğru bilgiler alma imkânını bulamayan halkın, Bolşeviklerin bu yalanlarına inanmak zorunda kaldıklarını, bu düşünce ile biraz teselli olduklarını ifade ediyor. Bolşeviklerin bu taraflı söylemlerini ispat etmek için Almanca haftalık çıkan bir derginin 50. sayısında dünyanın üç büyük şehri sayılan Berlin, Moskova ve New York'daki hayat seviyesini gösteren rakamları gösteren bir makaleden bahsediyor. Bu rakamlara bakıldığında Moskova'nın adı geçen diğer şehirlerle yaşam seviyesi kıyaslandığında, iki üç kat, hatta bazen çok daha pahalı olduğu ortaya çıkıyor.

Yaş Türkistanlı, “**Afganistan ve Milli Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 21-23. Makalede, Ankara'da yayımlanan *Milliyet* gazetesinin 15 Haziran'daki sayısında, Afgan sefiri Sultan Ahmethan'ın Afganistan hakkındaki beyanatının basıldığından bahsediliyor. Bu beyanatta Milli Türkistan'a ait bir yerinde *Yaş Türkistan*'a kısaca yer verildiği belirtiliyor.

M. “**Bolşeviklerin Türkiye'ge Karşı Dostluğu...**” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 23-24. Makalede, *Pravda Vostoka* gazetesinin 11. sayısında, Türkiye hakkında, "Kemalistler yabancı kapitalistlerle uzlaşmaktadırlar" şeklinde yazılar çıktığını, bununla amaçlananın Türkistan Türklerine, Kemalistleri, Türk halkının düşmanı, Türk halkının gelecekteki menfaatlerini zedelediklerini anlatmak olduğu ifade ediliyor.

M. M. “**Türkistan'da Açlık,**” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 24-27. Makale, İstanbul'da çıkan günlük gazetelerden biri olan *Yarın*'da 8 Ağustos tarihinde, Türkistan'da buğday kıtlığı ve açlık başladığına dair bir haberden yola çıkılarak yazılıyor. Yazar'ın kendisi İstanbul'da bulunuyor. Haber'de, *Pravda Vostoka* gazetesinde yayımlanan, Ekmek Komiserliği'nin, Ukrayna, Kuzey Kafkasya ve Türkistan'a buğday yardımında bulunacağı, yapılacak yardımın nedeni olarak, Kuzey Türkistan'da buğday hâsılatının hâ lâ yeşil kalması ve Türkistan'ın diğer yerlerine ekilen buğdayların ihtiyacı karşılayamadığı,

Türkistan'da açlığın çok şiddetli bir biçimde sürdüğü, Moskova pamuğunu kurtarmak için acil önlemler alındığı, 1930 yılında böyle bir önlemin alınmadığı, Ukrayna ve Kuzey Kafkasya'nın aç iken nasıl olur da Türkistan'ın buğdayını verebileceği şeklinde, gazetenin kendi mütalâasını ilâve ettiği bilgisine yer veriliyor. Yazar Bolşeviklerin, Türkistanlıların elinden her ne varsa; kümesteki tavuklarını, bal kovanlarını, ahırdaki hayvanlarını, ambardaki yiyeceklerini, samanlıktaki samanlarını, neyi varsa zorla el koyduklarını, hatta bir kaza vilâyetinde, birçok ipek yorgan aldıklarının bile görüldüğünü belirtiyor. Halktan zorla alınan bu şeylerin ÇEKA ve REV-KOM (Devrim komiteleri) tasarrufunda olup istedikleri gibi idare ettiklerini ifade ediyor. Küçük memurlar kışın soğuk gecelerinde titreyerek yatarken ÇEKA ve mensuplarının ipek yorganlardan yirmio-
tuz tanesini yatak olarak kullandıklarını, küçük memurların sofralarında bir şey yokken onların sofralarında şarabından pilicine kadar eksik hiçbir şeyin bulunmadığını gördüğünü, o günden itibaren Bolşeviklerin saf halkı dolandıran bir kafaya sahip olduklarına kanaat getirdiğini, bu düşüncesini oradaki arkadaşlarına da açıkça söylediğini, bu nedenle bazılarıyla arasının açıldığını, sonunda Türkistan halkının elinde hiçbir şey bırakmadıklarını anlatıyor. 5-6 ay öncesinde Türkistan halkının elinden zorla topladıkları buğdayı vapurlara doldurup gösteriş için İstanbul'a gönderdiklerini, Türkiye'nin de Çin'den biraz daha ucuza aldığı için Rusların buğdayını almadığı için arpadan daha da ucuza satmak zorunda kaldıklarını belirtiyor. Yazar makalede, söz konusu dönemlerde Anadolu'nun bazı köylerinde kendisine "nasıl olurda Rusya'dan getirilen buğdayın bu kadar ucuz" olduğunu sorduklarını, kendisinin de "oradaki halkın elinden zorla alındı, bir yıl sonra orada açlık başlayacak" dediğini, tesadüfen 8 Ağustos'ta *Yarın*'da çıkan Türkistan ile ilgili haberi kendisine gösterdiklerini ifade ediyor.

İlter, "Türkistan'da Millileştirilme Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 27–30. Yazar, Bolşevik basınında Türkistan'da "millileştirme" siyasetinin % 20'den fazla olmadığını ortak görüş olduğu, örneğin; Orta Asya Bürosu ve Komünist Partisi'nin neşri olan *Pravda Vostoka* gazetesinin (No. 204) 3. satırında "Lenin'in milli siyaseti lâyük olduğu gibi uygulanmaktadır" şeklinde birçok habere yer verildiğini belirterek bu haberlerden bir kısmını yorumluyor. Yazar, Lenin'in Rus olmayan halkların teveccühünü kazanmak için millet

meselesini çıkardığını, bu siyasetin arkasında Beş Yıllık Plân'ın uygulanması yattığını, sonuç olarak yine Türkistanlıların aleyhine olduğunu belirtiyor.

Türkistan Haberleri: “**Yeni Timir Yulları**,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 36. Türkistan'daki demiryolları ile ilgili bilgi veriliyor.

“**Fergana'dagi Tokuma Fabrikasınıñ Ahvâli**,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931),s. 36-37. Haber'de *Pravda Vosrtoka*'da 19.8.1931 tarihinde yer alan bilgiye yer veriliyor. Fergana'da bulunan Dezerjinski dokuma fabrikasında çalışanların hepsinin işlerini lâyıkiyla yerine getirmelerine rağmen işten çıkarıldıkları, bu fabrikanın 1930 yılında sanayi mal hizmetinin % 35,8'ini yerine getirdiği, 1931 yılının ilk yarısında Plânın sadece % 53,6'sını yerine getirdiği, bunun üzerine malın işlenip çıkarılmasının plânda gösterildiğinden % 41 daha fazla olup malın niteliğinin kalitesiz olduğundan bahsediliyor. Haber'de ayrıca fabrika işçilerinin sürekli olarak işlerine son verilmesinin haddini aştığı, bunun sonucu olarak evlerine yemek vesaire götüremedikleri bildiriliyor.

“**İşçileriñ Avkatı [Yemeği]**,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 37. *Kızıl Özbekistan*'ın 5 Ağustos 1931 tarihli sayısındaki haberden bahsediliyor. Teminat Komiserliği işçileri için belirlenen yiyeceklerin ne kadarını alabildiklerine ilişkin rakamsal açıklamalara yer veriliyor; burada işçilerin çok az yeme içme ürünlerini alabildikleri, Taşkent'teki 341 bin işçi ve görevlinin 130 bininin işyerlerinden yiyeceklerini alabildikleri, diğerlerinin hiç bir şey alamadıkları belirtiliyor.

“**Avgust Ayı Norması**,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 37-38. Haber'de Teminat Komiserliği'nin emekçi çalışanlara yönelik uyguladığı yiyecek rakamları, *Kızıl Özbekistan*'ın Ağustos ayı rakamlarına yer veriliyor.

“**Bu Yılgı Yön**,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 38-39. 1931 yılı içerisinde Özbekistan'da toplanan yün miktarının 697.6 ton olduğu halbuki 1930 yılında 2240 ton yün hazırlanmış olduğu ifade ediliyor.

“**Yeni Türkistan'ın Kapatılışı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 40. Haber'de, İstanbul'dan alınan bilgiye göre, *Yeni Türkistan* dergisinin hükümet kararı ile kapatıldığı bildiriliyor. 1927 yılında çıkmaya başlayan *Yeni Türkistan*'ın Türkistan milli bayrağını ilk kez yurt dışına çıkararak mecmua olduğu, Türkistan

Milli ülküsünü ve çağdaş Türkçülük düşüncesini yayma ve Türkistan ile Anadolu Türkleri arasında dil ve kültür birliği etrafında büyük hizmetler yaptığı anlatılıyor.

“**Odlu Yurt ve Bildiriş'in Kapatılışı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 40. İstanbul'da Azerbaycan istiklâlcileri ve milliyetçileri tarafından çıkarılmakta olan *Odlu Yurt* ile *Bildiriş*'in hükümet kararı ile kapatıldığına ilişkin habere yer veriliyor.

“**Rus Diktatörlüğü Bayramı Biz Üçün Mili Bir Matem Künüdür,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 1–4. Makale, 7 Kasım 1931'de Rus Bolşeviklerinin egemenliklerinin 14. yıl dönümü bayramını kutlamaları üzerine yazılıyor. Rus Bolşeviklerinin İnkılâb adına gerçekleştirdikleri kanlı mücadeleden en çok zarar gören yerin Türkistan olduğu belirtiliyor. Bolşeviklerin başlangıçta vaat ettikleri hiçbir şeyi geçen 14 yıllık süre içerisinde gerçekleştirmedikleri vurgulanıyor. Bolşeviklerin halkların kendi geleceklerini belirleme haklarını, hatta Rusya'dan ayrılıp bağımsız devlet kurmalarına izin vereceklerini vaat ettiklerini, ancak Türkistan'da iş başına gelir gelmez, Türkistanlıları ülke merkez idarelerine almak istemediklerini açıkça söyledikleri ifade ediliyor. (Bu bilginin 3. Türkistan Şûralar Kurultayı kararlarından olduğu belirtiliyor.) Yine Rus Bolşeviklerinin, Çarlık zamanında zorla ellerinden alınıp Rus muhacirlerine verilen yerlerin geri verileceğini vaat ettikleri, ancak Çarlık Rusyası döneminden daha çok muhacir getirip her tarafa yerleştirdiklerini yazıyor. Bolşeviklerin dinî ve milli kuruluşlara hürmet ve riayet edeceklerine dair söz verdikleri, fakat başa geldiklerinde "din zehirdir" diyerek halkın mescitlerini harabeye çevirdiklerini, milli olan her ne varsa hepsini engellediklerini belirtiyor. Çarlık Rusyası'nın baskısına karşı mücadele ederken şimdi de Bolşeviklere karşı daha fazla mücadele etmek gerektiği, "yağmurdan kaçarken doluya tutulduk" şeklinde ifade ediyor. Yazar, bu zulümden kurtulmanın tek yolu olarak, milli birlik beraberliği korumak ve onu güçlendirmek olduğunu vurgulayarak, bunun üzerine Kafkasya halkları, Ukrayna, İdil-Ural, Kırım milli mücadelecileri ile birleşerek güçlerinin arttırılacağını, bu halklarla birleşerek, Bolşeviklere karşı kanlı bir mücadele içine girilebilmesi, hem Türkistanlıların hem de söz konusu halkların kurtulabilmesi için çok gerekli olduğunu vurguluyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**1916 nçı Yılgi Milli Kuzgalış Hakkında Bolşevikler Yalganı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 4-10. Makale,

1916 isyanının 15. yıldönümü üzerine yazılıyor. Yazar, bu nedenle Türkistan basınında bu konuya yönelik birçok makale yazıldığını belirterek, 1916 isyanının "Hokand Muhtariyeti" ve "Basmacılık Hareketi" ile birlikte Rus istilâsı altında, Türkistan milli hareket tarihinin en önemli olaylarından olduğunu ifade ediyor. Bunun sebebini de 1916 isyanının genel bir milli hareket olmasına bağlıyor ve söz konusu dönemde gerçekleşen olayları anlatıyor. Her şeyden önce, 1916 isyanının Türkistan milli İnkılâbının başlangıcı olduğunu ifade eden yazar, bu isyanın, Rusluk ve Rusya'ya karşı olduğunu vurguluyor.

Timuroğlu, “**Türkistan'da 16 nçı Yılgı Kuzgalış,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 11-17.

Toktamışoğlu, “**Bolşevikçe Akartu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 17-22. Yazar, Bolşeviklerin kitle iletişim araçlarını kendi siyasetlerine uygun bir biçimde kullandıklarını ifade ettiği makalede, Leningrad'da Sovyetlerin her yerine yayın yapan bir radyo istasyonunda, son zamanlarda özellikle Almanların dikkatini çekecek nitelikte olduğunu, Rusça anlayan bazı Almanların Leningrad radyosundan duydukları sözlere yer veriyor. Yazar Leningrad radyosunda: Almanya'da Brüning idaresindeki kapitalist hükümetin ve onun zalim polis terörünün devam ettiğini, Alman polislerinin, ister komünist, ister partisiz olsun onlarla karşılaştıklarında onları taşladıkları, tutukladıkları, Alman milli sosyalistlerinin her zaman zalim polislerin yardımcıları olduğu, Almanya'da şiddetli açlık olduğu, yiyecek içecek bulunmadığı, bir lokma ekmek almak için kimsenin parası olmadığı, bütün işçilerin yalın ayak gezdiklerinin bildirildiğini ifade ediyor. Yazar, birkaç ay öncesinde Stalin'in kendi ağzından, Batı Avrupa ülkelerine göre yarım asır geride olduklarına dair itirafına yer vererek, ülkede tamamen zorunlu eğitim hayatına başlamak isteyen Sovyet hükümetinin Rusya'nın en gelişmiş Moskova vilâyetinde dört bin öğretmen ve 700 okul binası eksikliğinin Moskova gazetelerinde ilân edildiğini hatırlatarak, Rus hükümetinin dünyanın en önemli keşiflerini halkların refahı için değil, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için kullandıklarını ifade ediyor.

Türkistan Haberleri:

“**I- Millileştirilme Neticeleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 33-36. Haber'de; üç ay öncesinde yapılan yoğun şikâyetler üzerine, Özbekistan

Eğitim Komiserliği'nin, bütün işlerin Türkçe yürütülmesi hakkında kesin karar çıkarmaya mecbur bırakıldığı bildiriliyor. *Kızıl Özbekistan*'ın 5 Ekim tarihli sayısında Eğitim Komiserliği'nin iki aylık yerlileştirme uygulamasına yönelik tasvirine yer veriliyor.

“**II- Türkistan'da Asker Toplanır Kn...**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 36. Haber'de, 1909 yılında Türkistan gençlerinin askerliğe ağırılmalarının, Türkistan'ın her yerinde büyük bir sevinçle karşılandığı, Sovyet gazetelerinde, Türkistan gençlerinin silâh altına girebilmek için büyük heves ve son derece gayret göstermekte olduklarına dair yazılar yazdıklarına yer veriliyor. Türkçe yayınlanan Sovyet gazetelerinde, askere toplama görevi için belirlenen memurların pamuk çalışmalarına karıştıklarından ve askerlik işlerini istenildiği gibi yapamadıklarından şikyetlerin yazıldığına yer veriliyor.

“**III- Basmalar Hareketi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 36-37. *Yaş Türkistan*'ın 22. sayısında yer alan Meşhed muhabirinin; Türkmenistan'dan gelen bir vekilin son aylarda Türkmenistan'da Basmacılık hareketinin artmakta olduğuna yönelik bilgiler verdiği, Türkistan'dan alınan özel haberler ve Türkistan gazetelerinde yer alan bilgilerin, bu durumun doğruluğunu ispat ettiği yönünde bilgiye yer veriliyor. Aşkabad gazetelerinde ise, (Türkçe-*Türkmenistan*, Rusça-*Krasnavadski İskra* ve *Trkmenistankaya İskra*) Basmacılık hareketinin Karakum etrafında olup, orada Basmacı gruplar ile kızıl askerler arasında "deşetli harb"ın devam etmekte olduğunu yazdıklarından bahsediliyor. Haber'de, savaşta Bolşeviklerin uçaklarla zehirli gazlar kullandıklarına yer veriliyor.

“**Müessif Bir Zay,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 38-40. Doktor Zhre Koşay'ın bir hastalıktan hayatını kaybettiği haberine yer veriliyor. Zhre Hanım hakkında biyografik bilgi veriliyor.

“**Paris Mahkemesinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 40. 1930 yılında Gürcistan nazırını öldüren Gürcü'nn yakalandığı ve Paris mahkemesinde yargılanıp 10 yıl hapse mahkûm edildiği bilgisine yer verilerek, mahkemeye çıkarılan şahitler arasında Mehmet Emin Resulzade ile Seyid şamil Bey'lerin de olduğu belirtiliyor.

“**İslâm Kongresi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 40. 7 Aralık 1931'de Kudüs'te Bütün Dünya Müslümanlarının toplandığı kongreden bahsediliyor. Kongre'ye, Türkistanlılar adına Türkistan Milli Birliği'nin Avrupa vekili ve *Yaş Türkistan* başyazarı Mustafa Çokayoğlu'nun çağırıldığını ancak siyasi sakıncalar sebebiyle Çokayoğlu'nun kongreye katılamayacağını gösterdiği belirtiliyor.

Başkarma, “**Bildiriş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 41. Dergi için gönderilecek makalelerin 3-4 sayfadan fazla olmaması duyurulmaktadır.

“**Yaş Türkistan'ın Üçüncü Yıllığı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 1-4. Makale, *Yaş Türkistan*'ın ikinci yılını doldurması üzerine yazılıyor. Aslında bir dergi için iki yıllık bir sürenin önemli olmadığı ancak buldukları zor koşullar açısından bakıldığında, *Yaş Türkistan* için bu sürenin önemli olduğu ifade ediliyor. Zorlukların sadece maddi olmadığı, genç bir kadroyla başlamanın da birtakım zorluklar içerdiği belirtiliyor. Dostların yardımlarıyla toplanan paralarla, gençlere bağlanan ümitlerle "Türkistan Milli Birliği"ni meydana getiren "Türkistan Milli İstiklâli" programıyla *Yaş Türkistan*'ın hayata geçirildiğini ifade eden yazar, Türkistanlılar tarafından *Yaş Türkistan* idaresine gelen mektup ve başvurulardan, iki yıl içinde nasıl muhabbetle bağlandıklarını gösterdiğini, *Yaş Türkistan*'ın sadece Avrupa ve Türkiye'de değil, İran, Afganistan, Çin, Japonya, Suriye ve Arabistan'da okuyucularının bulunduğunu, kısa bir süre önce Cidde'de yaşayan Türkistanlı vatandaşlardan mektup aldıklarını, bu mektuplarda, Avrupa'da kendi dillerinde Türkistan milli bağımsızlığı vazifesiyle görevli bir derginin çıkarılmasından duydukları sevince yer verildiğinden bahsediyor. Sovyet ülkesi içinde de *Yaş Türkistan*'ın çok okuyucusu olduğu, Moskova ve Tiflis gibi büyük Sovyet merkezlerinde *Yaş Türkistan*'a abone olanların bulunduğunu yazıyor. Yazar, kendi düşmanına duyulan güven, siyasi bir dergi için en büyük övgü olduğunu vurgulayarak, dost ve düşmanların bu güveninin, üzerilerine düşen görevi daha da arttırdığını ifade ediyor. *Yeni Türkistan*'ın kapatılması ile *Yaş Türkistan*'ın yalnız kaldığını, *Yeni Türkistan*'ın vazifesini de üstlendiği için güç kazanmak istediğini ifade ediyor.

“**Bir İlmî Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'niñ 14 nçi Yıldönümü Münasebetiyle),**” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 4-11. Makalede, Bolşevik tarih yazıcılığı hakkında bilgi veriliyor. Bolşevik tarihçilerin

izledikleri yolun; tarihçinin ulaşmak istediği sonucu önceden belirleyip o sonuca göre olayları araştırıp, maksadın icap ettirdiği şekliyle olayları düşünüp çıkardıkları, güvenilir olmayan kaynaklardan verileri topladıklarını, böyle bir tarih yazımının tarafsız ilmi tahlil yerine parti yalanının hâkim olduğu ifade ediliyor. Sovyet idaresi altındaki halkların milli hareketleri hakkında yazan Bolşevik tarihçilerin bu yolu tercih ettikleri ileri sürülüyor. Bolşevikler için ilmin, sınıf mücadelesi için araç olduğu belirtiliyor. Tarihten kendilerinin gelecekteki amaçları için istifade etmeye giriştikleri, çünkü Bolşeviklerin, tarih ile geçmiş hakkında bilgi vermekten ziyade, gelecek için ibret almaya hizmet eden bir ilme sahip olduklarını çok iyi bilindiği ifade ediliyor. Makalede, Ahmet Zeki Velî dî Togan'ın Türkistan'a ilişkin büyük bir kitap yazdığını, kendisinin de bu kitabı gördüğünü anlatıyor yazar. Bu kitabın yabancı dile çevrilmesi için Zeki Velî dî Bey ile görüşmeler yapıldığını belirterek, Zeki Velî dî 'nin söz konusu kitabında Hokand Muhtariyeti ile ilgili "yalanlar"a da cevap verdiğini ifade ediyor. Makalenin devamında Zeki Veli Togan'ın kitabının 340. sayfasından alıntı yapılıyor. Zeki Velî dî Togan'ın söz konusu kitabının Türkistan'da olan olaylardan haberi olmayan Türk okuyucuları için yazılan ciddi bir eser olduğunu vurguluyor. Bu kitapta yer alan "yanlışlıklar"a yer veriyor.

Yaş Türkistanlı, “**Sovyet Mektepleri ve Türkistan Yaşları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 12–16. Yazar, Bolşeviklerin en büyük korkusunun Sovyet topraklarında yaşayan Rus olmayan halkların birleşmeleri ve yükselmeleri olduğunu ifade ederek, milli ve dini okullarda öğretmen ve öğrencilerin başlarına gelen felâketleri anlatmanın çok zor olduğundan bahsederek, mevcut dönemdeki okulların durumundan bahsediyor.

Çağatay, “**Türkistan'ın Yir Astı Baylıkları III,**” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 17-20. *Yaş Türkistan*'ın 18. sayısında 21. sayfasında bu konudan bahsedilmişti.

Timuroğlu, “**Türkistan'da İnkılâb Devri I (Bir Yaş Türkstançının Hatıra Defterinden),**” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 21–26. Yazar, Türkistan halkının, 1916'da gerçekleşen olayda özellikle Rusya'nın yenilgisini, kendisi için bir teselli, gelecek için bir ümit, ışık olarak gördüğünü, bu ümidin boşa çıkmadığını 17 Şubat'ta II. Çar Nikola'nın tahttan düşürüldüğünü, böylece

Rus İnkılâbı'nın da başlamış olduğunu belirterek, Şubat İnkılâbı ile Türkistan'da yaşanan siyasî olaylara yer veriyor.

“**Türkistan Haberleri**,” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 34-39.

1- **Kolhozcular Arasında:** Haber'de *Pravda Vostoka* gazetesinde 25 Ekim'de Kremlin etrafındaki kolhozcular arasında Batıcılık tartışmalarının artmakta olduğunu yazdığı bilgisine yer veriliyor. Kolhozcuların birbirleri için "falan kolhozcu Sovyet hükümetine karşı düşmanlık gütmektedir" şeklinde parti ve hükümet kuruluşlarına şikâyetler gönderdikleri, bu şikâyetler sonucunda yöneticiler tarafından, şikâyet edilenlere birtakım baskılar yapıldığı ve bir kısmının yapılan mahkeme sonucu hapse mahkûm edildiğine yönelik habere yer verildiği ifade ediliyor.

2- **Siyasi Öldürüşler:** Türkistan gazetelerinde, memleketin her tarafında sınıf düşmanları tarafından hükümet ve parti görevlilerinin öldürülmekte olduklarına dair haberlere yer verildiği belirtilerek, son zamanlarda Kazakistan'da, kolhoz siyasetinin uygulanmasında çok çaba sarf eden birinin "sınıfı düşmanları"nın öldürdüklerinden bahsediliyor.

3- **Fırka Azaları Arasında Sevadsızlık:** *Pravda Vostoka* gazetesinin 4. sayısında yer alan baş makalede, Orta Asya Komünist Partisi üyelerinin eğitimsizliğinden şikâyet edildiğine dair habere yer veriliyor. Gazete'de; parti üyelerinin dörtte birinin okuma yazma bilmedikleri, Karakalpak vilâyetinde ise parti üyelerinin yarısının okuma yazma bilmedikleri, daha kötüsünün ise üç hatta beş yıldan beri partide bulunan komünistlerin eğitimsizliklerini gidermek için hiç bir çaba göstermediklerinden bahsediliyor.

4- **Karakalpak Vilâyetinde:** Haber'de, Orta Asya Bürosu'nun 10 Eylül'de Karakalpak Muhtar Vilâyeti Partisi'ne özel çıkardığı karara yer veriliyor. Kararda, partinin genellikle partinin ana çizgisini iyi anladığı, doğru siyaset yürüttüğünü tasdik ettikten sonra biraz da geçmişteki hatalarından bahsedildiği, kolhoz teşkilâtlarının yeterli düzeyde düzene koyulmadığı, zorbalıklara karşı saldırının güçsüzlüğü, parti üyelerinin zenginliği gibi konulara yer veriliyor.

5- **Kırgızistan Muhtar Cumhuriyeti:** Haber'de, Orta Asya Bürosu'nun Kırgızistan Parti Baş Kâtibi Şahray ile Mihailov'un bildirimlerini dinledikten sonra 23 Eylül'de çıkardığı özel kararında, Kırgızistan Komünist Partisi'nin kazandığı

"başarılar" ve faaliyetlerini takip edip, geçirdiği zorluklar üzerinde durduğu bilgisine yer veriliyor. Bu zorlukların temelinde yatan nedenler üzerinde duruluyor. Parti üyelerinin eğitimsizliği, zenginlere karşı yeterli düzeyde mücadele edilmediği, kolhozlardaki devletin malına mülküne zarar verdikleri, göçebeler arasında tayfa başkanlarının etkisinin azaldığı, parti üyelerinin sınıf düşmanları ile yakın ilişkilerde buldukları, idarelerinin yerleştirilmediği gibi konulardan bahsediliyor.

6- **On Kişige Bir Kaşık:** Moskova Bolşeviklerinin yürüttüğü siyasetin görünüşü olarak "on kişiye bir kaşık" ifadesi kullanılarak, yaşanan kıtlık vurgulanıyor.

7- **Arkası Kesilmegen Sürgünler (Türkistan Çeğarasından [Sınırından]Alınan Mektuptan):** Ağustos ayının sonunda Taşkent ve Namangen etrafındaki köylerden, iki binden fazla ailenin birkaç gün içinde toplanıp vagonlara doldurularak gönderildikleri haberine yer veriliyor. Sorumlu olan komünistin söylediğine göre, kendi yurdundan çıkarılan bu Türkistanlı çiftçi ailelerin Ukrayna'nın Hernifski bölgesindeki Baltazarufka şehrinin etrafındaki ve diğer yerlerde kurulan sovhozlarda (devlet işletmeleri) çalıştırıldıkları bilgisine yer veriliyor.

“**Atıb Öldürülüşge Hükm İtelgenler [Kurşuna Dizmeye]!”** *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 39. Kazakistan'da Lenin adına kurulan kolhozun yöneticisi olan Bolşevik Yercik'in öldürülmesi sonucu, Sovyet mahkemesi, altı kişinin öldürülmesine, on kişinin sekiz yıl hapsine, iki kişinin Türkistan'dan sekiz yıllığına sürgüne, iki kişinin üç yıl hapsine, üç kişinin iki yıl hapsine karar verdiğine dair habere yer veriliyor.

“**Encümen-i Saadet-i Buhara ve Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 40. Haber, Peşaver'den, 1931 yılının Ekim ayında *Encümen-i Saadet-i Buhara ve Türkistan* adında kurulan partinin, *Yaş Türkistan* idaresine bildirildiğine yer veriyor. Ayrıca bu partinin amaçları üç madde ile açıklanıyor: 1- Buhara ve Türkistan'ın kurtuluşu için mücadele etmek. 2- Buhara ve Türkistan'a gelen muhacirlerin iktisadi, milli, siyasi, mezhebi menfaatlerini savunmak. 3- İslâm yolunda birlik ve beraberliği sağlayarak, Bolşevizm aleyhinde hareket etmek.

Çağatay, "Türkistan'da Habeşler," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 1- 5. Yazar, *Pravda Vostoka* gazetesinin 16 Kasım sayısında, Türkistan'a Amerika'dan pamuk uzmanlarının geldiğinin bildirildiğine dair haberine yer veriyor. Türkistan halkının sempatisini kazanmaları için birçoğunun fotoğraflarının gazetede basıldığı belirtiliyor. Gazete'de, bu uzmanlardan birinin mühendis ve Amerika Komünist Partisi'nin üyesi, on kişinin de tarım uzmanı olup, Orta Asya Pamuk Şube İdaresi tarafından Türkistan'da pamuk işlerinde sürekli çalıştırılmak üzere getirildiği bilgisine yer verildiğini anlatıyor yazar. Bu münasebetle Türkistan pamukçuluğunun, Rus Bolşeviklerinin Türkistan halkının gelişmesine engel ve yerli halkın ebediyen bilgisiz kalması için yürüttükleri siyaset hakkında konuşmak istediğini ifade eden yazar, Türkistan halkının herkes tarafından bilinen iki meşguliyeti bulunduğunu, bunların ziraatçılık ve hayvancılık olduğunu, Türkistan çiftçilerinin en çok yetiştirdiği ürünün ise pamuk olduğunu, Türkistan pamukçuluğunun tarihi bir geçmişi olduğundan bahsediyor. Ruslar geldikten sonra Amerika pamuğunun da yetiştirilmeye başlandığı, Türkistan çiftçisinin kısa süre içerisinde Amerika tohumundan pamuk yetiştirme işinde çok başarı gösterdiğini, onların kendi vatanlarının toprağında ve teneffüs ettikleri havanın pamuk ekimine olan etkisini çok iyi bildiklerini, Türkistan'a Rusya'dan getirilenlerin ise Rus kuruluşlarının maddî manevî rehberliklerine rağmen bu işte başarılı olamadıklarını belirtiyor. Yazar, Sovyet hükümeti tarafından "uzman" oldukları söylenen görevlilerin bu iş için Türkistan'a getirildiklerini ancak Türkistanlı çiftçiler üzerinde insanlık dışı davranışlar göstererek haddinden fazla çalışmaya mecbur bıraktıklarını, inkılâp jandarmalığı yaptıklarını, Sovyet hükümeti tarafından yaşam şartlarının en iyi derecede karşılandığını ifade ederek, Türkistan Sovyet basınına takip eden herkesin bunları bilebileceğini söylüyor. Bu yol ile Sovyet hükümetinin Türkistan pamuğu sayesinde yabancı ülkelerin pamuğundan kurtulup "pamuk bağımsızlığı"na sahip olmak istediğinin altını çiziyor.

Çokayoğlu Mustafa, "Bir İlmî Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'niñ 14 nçi Yıldönümü Münasebetiyle II)," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 5-16. Çokayoğlu, Zeki Velî dî 'nin "Hokand hükümetinin tekerrür etmiş bir fikri ve programı yoktu" şeklindeki ifadesine karşılık bu makaleyi kaleme alıyor. Zeki Velî dî 'nin Hokand Muhtariyeti hakkında

yazdıklarına döndüğünü belirterek, *Yaş Türkistan* okuyucularına, muhtariyet amacını milli mücadelenin programıymış gibi savunduğunu düşünmelerini istemediklerini, bu konunun tarihe karıştığını, onu tekrar canlandırmanın siyasî intihar ve Türkistan'ın bağımsızlığı için canlarını verenlerin ruhuna hakaret olacağını ifade ediyor. Zeki Bey'in "yalan"larını tekzip etmekle ne muhtariyet ne de muhtariyet hükümeti hakkındaki gerçeği savunmak istemediğini de ekliyor. Zeki Velî dî Bey'in Rus Komünist Partisi tarafına girdiğinden beri "yalan"ını kendi siyasi mücadele metodu yaptığını, okuyucuların bunu kendi hayalinden çıkardığını düşünmemelerini istediğini, burada haklı olduğunu, Zeki Velî dî Bey'in kendi şahitliği ile ispat edeceğini söylüyor. Zeki Bey'in Aralık 1924'te *Türkistan Cemiyeti* adında milli demokrat ittifakının sosyalist partisi (?) tarafından sol Sosyalist Revolusyonerler partisi ve revolusyoner-maxilistler ittifakının Berlin'de toplanan vekillerine yazılı bildiri sunduğunu belirterek, Zeki Velî dî Bey'in Türkistan'ın sosyalist olmayan bütün muhtariyetçi ve istiklâlcî aydınlarını karalayarak kendisinin yeni "sosyalist" siyasî ahlâkını temin ettiğine yönelik cümlelerine yer veriyor. Yazar, makalenin devamında Zeki Velî dî Bey'in "yalan" ve "provokasyon"larını tekzip edeceğini söylüyor.

Canay, "**Sovyet Hükümeti'niñ Müzakereleri**," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 16–19. Makalede, Bolşeviklerin komşuları olan Finlandiya, Letonya, Romanya ve Lehistan ile yaptıkları anlaşmalara yer veriliyor.

Toktamışoğlu, "**Köçebe Hocalığınıñ Ana Hatları (Bir İlmi Eser)**," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 20–24. - Kitap Tanıtımı - Almanya'da üniversite eğitimi gören Türkistanlı gençlerden bazılarının, 1928/32 yılları arasında tıp, ziraat, iktisat ve teknik alanlarda ilmi eserler yazma ünvanını kazandıklarını belirten yazar, bu eserler arasında, kendi alanını aşip büyük kitleler arasında çok yankı uyandıran Dissertation Heidelberg Üniversitesi Felsefe Fakültesi İktisat ve Sosyal Bilim mezunu olan Tahir Şakir Bey'in *Göçebe Hocalığının Ana Hatları* isimli eseri olduğunu ifade ediyor ve Tahir Çağatay'ın doktora tezinin tanıtımı yapıyor.

Türkistan Haberleri:

"**Azuk-Avkat [Yeme-İçme] İşleri**," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 32. Rusya'da sosyalizm usulünde kurulan iş yerlerinin nasıl

çalıştıklarının *Kızıl Özbekistan* gazetesinin 08. 10,1931 tarihli sayısında basılan habere yer veriliyor.

”**Maarif Cebhesinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 33-35. *Kızıl Özbekistan*'ın 26. 10. 1931 tarihinde basılan sayısından bir bölüme yer veriliyor. Eğitim Komiserliği'ne üst üste gelen telgraflara göre okul açılalı 20 gün olmasına rağmen okul kıyafetlerinin gelmediğine ilişkin habere yer veriliyor ve okulların durumu anlatılıyor.

Ç. “**Paris'de Promete Konferansı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 39–40. Yazar, 13 Ocak 1932'de Paris'te *Promete* dergisinin idaresinde, Azerbaycan vekili Doktor Mir Yakup Bey'in "Milli hareketler ve milliyet meselesi" konusunda önemli bir bildiri sunduğu haberine yer veriyor.

”**Kafkasya'da Tinçsizlik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 40. Kerenski gazetesi olarak ifade edilen *Deni*'de Tebriz'den verilen bir habere yer veriliyor. Haber'de; son zamanlarda Kafkas ötesinden İran'a kaçanların sayısının arttığı, 11 Aralık'tan itibaren İran'a Azeriler, Ermeniler ve Ruslardan oluşan 160 kişilik kaçak geldiği, bu kişilerin söylediklerine göre Maverai-i Kafkasya'da ve Rusya'da durumun çok kötü olduğu, yok derecede yiyeceğin az olduğu, hükümet tarafından terör estirildiği, partiye girmeyen aydınların ve kolhozlara girmeyen çiftçilerin sonlarının hapis olduğunun belirtildiğine yer veriliyor. Ülkede genel durumun çok gerginleştiği, çiftçiler arasında özellikle Azerbaycan çiftçileri arasında Sovyet hükümetine karşı isyanların olduğu, kaçakların söylediğine göre gelecek sonbaharda çok önemli hadiselerin çıkacağını söylediklerinden bahsediliyor.

“**İstiklâl Gazitası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 40. Berlin'de, Resulzade Mehmet Emin Bey'in baş yazar olduğu *İstiklâl* adında siyasi bir gazete çıkarılmaya başlandığı bildiriliyor.

“**Darbeli Meselege Darbe,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 1-4. Makalede, Bolşeviklerin çok sert tedbirler almalarına rağmen, pamuktan beklenen verimi söz konusu yıl içinde alamadıkları belirtiliyor. 1931 yılında Türkistan gazetelerinin çoğunun pamuk hakkında alınan karar ve emirlerle dolu olduğu, Orta Asya Bürosu, mahalli parti komiteleri, halk komiserleri ve sorumlu olarak çalışanların kış gelmeden bitirmeyi vaat ettikleri ifade ediliyor. Özellikle pamuk

toplamak için gruplar düzenlendiği, okuldaki öğrencileri pamuk toplamaya göndermek için okulların kapatıldığı, pamuk işçilerine engel olmamaları için binlerce "zorba"nın Türkistan'dan çıkarıldıkları, Türkistan milli burjuvazisini pamuk siyaseti aleyhinde bulunma imkânından mahrum bırakmak amacıyla bütün mescitlerin kapatıldığı, kolhoz ve sovhozlarda "zararlı kişiler"in dağıtılarak Amerika'dan on bir zencinin davet edildiği belirtiliyor. Ancak tüm bu tedbirlere rağmen pamuğun Aralık başına kadar toplanamadığı ve sonunda bütün pamuğun 1 Ocak'ta teslim edilmesinin zorunlu olduğunun ilân edildiği anlatılıyor. *Pravda Vostoka* gazetesinin 13 Ocak sayısındaki baş makalede, alınan bütün önlemlere rağmen başarının yine de sağlanamadığını ve sonunda Bolşevikler tarafından Mustafa Çokay ve arkadaşlarının pamukçuluk birliğini engelledikleri gerekçesiyle "milliyetçi unsurlar" şeklinde ithamda bulunularak suçlandıkları bilgisine yer veriliyor. Makalede, Bolşeviklerin bu konudaki görüşlerinin, dış ülkede yaşayan milliyetçi Türkistanlıların, Türkistan çiftçilerine olan etkisi yüzünden beklenen verimin sağlanamadığı yönünde olduğu belirtiliyor. Başarısızlığın sebebinin bu şekilde açıklamanın yanlış olduğunu ifade eden yazar, Bolşeviklerin Türkistan'da Sovyet aleyhtarlığının başarısında kendilerinin gösterilmesini memnuniyetle karşılamakla beraber, Bolşeviklerin payına düşen asıl büyük rollerini de görmezlikten geldiklerini belirtiyor. Türkistan halkının Bolşeviklik'e karşı düşmanlık doğmasına asıl sebebin, Bolşevizm'in kendisinin olduğunu vurgulayarak, Türkistan halkı için gerçek zarar ve zorbalığın, Moskova Bolşevik hükümeti ve onun kızıl kolonizatörlük siyasetinin olduğunu, dolayısıyla Bolşevik diktatörlüğüne ilk günden itibaren karşı çıktıklarını ifade ediyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Bir İlmî Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'nin 14 nci Yıl dönümü Münasebetiyle III)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 4–11. Yazarın, amacı ve programı olmayan hiçbir teşkilâtın olamayacağı, uzmanların hepsinin bir program ile hareket etmek mecburiyetinde olduğundan yola çıkarak, Zeki Velî dî'nin "Hokand muhtariyetinin fikri ve programı yoktu", "Hokand hükümeti tamamen sermayedarların etkisi altındaydı" vesaire ifadelerine eleştiri olarak yazıyor.

M. Ç. “**Türkistan'ın Bahtsızlığı ve Ondan Kurtuluş Yolu**,” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 11–17. Yazar, bu makalede, temelde iki kaynaktan haber neşr ettiklerini belirterek bunlardan birinin, Bolşevikler

tarafından Türkistan'dan sürgün edilen sonradan da oradan kaçan bir Ermeni, diğèrinin ise, uzun süre Aşkabad'da "Eğitim ve medeniyet işçisi" sıfatıyla çalışan sonra kaçan bir Türkistanlı olduğunu ifade ediyor. Ermeni'nin kendi hatıratını Kerenski'nin dergisi *Deni*'ye, Türkistanlının ise *Yaş Türkistan* idaresine yazdığını belirtiyor. Bunların ikisinin de Türkistan Sovyet basını ve İran muhabirlerinin ihbarlarına istinaden *Yaş Türkistan* sayfalarında defalarca neşr edilen, Türkistan'da isyanların eskisi gibi devam etmekte olduğunu yazdıklarından bahsediyor. Yazar, Sovyet hükümetinin "barış içinde yaşama"nın Türkistan'daki Bolşevik sömürgecilik ruhunun yeniden yükseldiğini, Türkistan'ı Rus tahılına sıkı bir şekilde bağlayan pamuk siyasetinin, Türkistan'ın bütün işletmelerini Moskova hükümetinin menfaatine kurban eden kolhozların Rus çiftçileri ile Türkistan çiftçileri arasında iktisâdi ve medenî bağı derinleştirerek ülkede Rus halkını Çarlık Rusyası zamanına göre kat kat daha fazla muhaceret siyaseti, ülkedeki idari araçların "millileştirilmesi"nin, özellikle Türkistan'ın bütün milli menfaatlerini "Rus proleter diktatöryası" isteklerine tâbi "proleter siyaseti"nin genel "Büyük Rus Devleti"nin refahı vesaire bunların hepsinin Türkistan "milli Bolşeviklerinin gözünü açtığını ifade ediyor. Parti içinde de "muhalif gruplar"ın ortaya çıktığını, Sultan Bik Hocanoğlu, Rahîm İn'amoğlu, Hıdır Alioğlu, Kasımoğlu, Mennan Ramiz, Batu, İsmail Said Vakkasoğlu ve onlarca yüzlerce diğèr eski komünistlerin Moskova siyasetinin Türkistan'da sert muhalifleri olduklarını, aslına bakılırsa bunun da bir "Basmacılık" olduğunu fakat bu eski hayatın ananelerini korumak yolunda değil, komünist hâkimiyetinin gerçekleştirileceği "ideolojik Basmacılık" olduğunu ifade ediyor yazar. Bu "ideolojik Basmacılık"ın, kızıl askerin isyancılara üstün gelmesi sonucunda olduğu, bu isyancılık hareketinin zayıfladığı zaman güçlü bir biçimde terakki edeceğini belirtiyor. 1931 yılının Bolşevikler tarafından parti içindeki her bir "milli muhalefet"in bastırıldığı yıl olarak adlandırıldığını, hâlbuki 1932 yılının isyancılık hareketinin yeniden alevlendiğinin görüldüğünü belirtiyor. Yazar, 1932 yılının, Türkistan isyancılığının büyük güven kazandığı yıl olduğunu ifade ediyor. Bazı yerlerde Sovyet hükümetinin idare başındaki nüfuzlu kişileri celp etmek için "İnkılâb karşıtı" işlere izin vermek zorunda kaldığını belirterek, isyancıların en büyük eksikliğinin, belli bir örgütten yoksun olmaları ve yol gösterecek güçlü bir siyasi merkeze sahip olamamalarını gösteriyor.

İsen Tursun, “**Mecmuamızın Tili Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 17-20. Yazar, İstanbul'da çıkan *Atsız Mecmua*'nın 15 Ocak 1931 tarihli 9. sayısının *Yaş Türkistan* idaresine geldiğini, burada *Yaş Türkistan*'ın 25. sayısına yönelik yer alan bilgilerden bahsediyor. *Atsız Mecmua*'nın bahsedilen sayısında, *Yaş Türkistan* ile ilgili eleştiri yapılıyor. Fransa'da Türkistanlılar tarafından çıkarılan mecmuanın 25. sayısında yer alan Ahmed Zeki Velî dî Bey ile ilgili yazılanları doğru bulmadıkları, Doğu Türk lehçesiyle çıkarılan derginin lehçesinin halis bir Özbek Türkçesi olmadığı, Türkistan şehirlerinin Acem etkisiyle bozulmuş şekli olduğu, *Yaş Türkistan*'ın Özbek veya Çağatayca olarak yazılsa bile daha iyi olacağına dair bilgiler yer alıyor. Yazar, kendilerinden en azından bu şekilde bile olsa bahsetmelerinin sevindirici olduğunu, Ahmed Zeki Velî dî Bey'in "ilmi" eseri hakkında yazılanları unutmadıklarını, burada o konu hakkında düşündüklerini bir yana bırakıp, mecmuanın dili hakkında yazdıklarına ilişkin bir şeyler söylemek istediğini belirtiyor. Öncelikle siyasî bir yayında nasıl bir etki altında olunursa olunsun, şehir halkı dilinin daha etkili olduğunun *Atsız Mecmua*'nın başında bulunanların kendilerinden çok daha iyi bilmeleri gerektiğini ifade eden yazar, şehirlerde ve köylerde yaşayan halkın "Acem etkisi altında kalan", "şekli bozuk lehçe konuşan" halkın da Özbek-Türkistanlılar olduğunu, onların lehçesinin de "uruğlu Özbek" lehçesinin çeşitli dairelerden etkilenecek değişikliğe uğramış şekilden başka bir şey olmadığını belirtiyor. Yazar, *Atsız Mecmua*'da *Yaş Türkistan*'ın dili hakkında söylemediği ve söylemek istemediği bir nokta olduğunu ve bu konuda konuşmak istediğini belirtiyor. Düşüncelerinin, çağdaş medeniyet bakımından daha önde olan (kardeşlerimizden) Batı Türkleri'nin (Türkiye Türkleri) tecrübesinden istifade ederek lehçeyi geliştirip, hem yerli ihtiyacı karşılamak hem de Türk medeniyetine hizmet etmek olduğunu, bu nedenle *Yaş Türkistan*'da kullanılan dilde Acem etkisi değil, Batı Türkçesi etkisinin olduğunu ve Rus etkisinden kurtulmanın en geçerli yolunun bu olduğunu ifade ederek, yabancı bir dilin etkisi altında kalmaktansa lehçelerin birbirlerinden istifade etmelerinin önemini vurguluyor.

Çağatay, “**Türkistan Sovyet Matbuatına Bir Karar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 20 -24. Yazar, her millet için milli bir basın, yeme içme kadar önemli olduğunu ifade ediyor. 1905 Rus İnkılâbı'ndan sonra yavaş yavaş 1917 İnkılâbı'nın ilk yıllarında hız kazanan Türkistan milli basınının o zamana

kadar Türkistan halkının genel durumunu yansıttığını Türkistan halkı tarafından benimsendiğini belirtiyor. Ancak, Rusya Bolşeviklerinin Türkistan'ı hâkimiyet altına alır almaz bu milli basını yok etmek ve yerine kendi amaçlarına uygun Bolşevik basınıni yerleştirdiklerini söylüyor. Türkistan'da "şekilce milli anlamca proleter" bir basın meydana getirdiklerini, bu basının nasıl bir manzara sergilediği, milli bir basın olarak Türkistan halkına bir faydası olabilir mi? sorusuna cevap veriyor. Ayrıca makalede, söz konusu gazetelerin dili, tirajı vesaire bilgilere yer veriliyor.

“Türkistan’da Bolşevik Vahşiligi (Bir Türkistanlı’nın Başkarmamıza Yazgan Mektubundan),” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 25. Makalede, mektubun takma bir isimle nakledildiği ancak, mektubu gönderen kişinin gerçek adı ve adresinin dergi idaresi tarafından bilgilendirildiği belirtiliyor. Mektupta; son zamanlarda birçok arkadaşıyla birlikte "milliyetçilik" ile suçlanarak mahkûm edildikten sonra ailesini alıp İran'a kaçtığını belirten kişi kendisiyle birlikte mahkûm edilenlerin birçoğunun öldürüldüğünü yazıyor. Ayrıca, bütün Türkmenlerin Bolşevik zulmünden dolayı Sovyet hükümetine karşı isyanda oldukları, kendisinin "henüz karşı çıkmak" vaktinin gelmediğini söylemesine rağmen, halkın bunu dinlemeyip her yerde Sovyet hükümetinin idarelerini dağıtmaya başladığını, kısa bir süre öncesinde Türkmenistan'daki Sovyet yöneticilerin, Türkmenlerin üzerine iki zırhlı otobüs ve 2000 asker çıkarıp, Türkmenleri kılıçtan geçirdiği, erkekleri esir ederek mallarını mülklerini yok ettikleri, öldürmediklerini 8 veya 10 yıl süreli sürgün ettikleri bununla Türkmenleri mahvettikleri bilgisine yer veriliyor.

“Türkistan’da Kuzgalış Hareketi (Ruşça Deni Matbuasından),” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 26–30. Gazete’de, son iki yıldır (1930–1932) Türkistan'da, Bolşeviklerin köy (kışlak) siyaseti sonucunda isyan hareketinin devam ettiği, kendi şerefini ve haysiyetini korumak için buna mecbur olduğu, halk ile hükümet arasında ciddî telefîn yaşandığı gerçek bir savaşın olduğu, on binlerce Türkistanlının Rusya'nın uzak kuzeyine Solofki'ye sürgün edildiği ve on binlercesinin de Afganistan'a kaçıp gittiği, bunun yanı sıra Sovyet hükümetinin de çok fazla kayıp verdiği belirtiliyor. Makalede, halkın bu duruma gelmesinin ana sebep olarak, Bolşevikler tarafından tamamen dilenci haline getirilmeleri gösteriliyor. Mevcut isyanların bazen şehir merkezlerine kadar ilerlediği ifade

ederek, bu isyanların sebebinin de Bolşeviklerin iki yıldan beri köylerde uyguladığı siyaset olduğu belirtiliyor. Örneğin 1000 evden ibaret olan Tacikistan'da köy halkının ekseriyetinin bağcılıkla (üzümcülük) meşgul olduğu, 1929 yılından beri bağcıların kendi üzümünü özel alıcılara satmalarına izin verilmediği, bu nedenle bağ sahiplerinin ürünlerini çok ucuz fiyatla Bolşeviklere vermek zorunda kaldıkları, bu isteklere cevap vermeyenlerin ise hapse atıldığı veya sürgüne gönderildikleri, bazılarının bu durumdan korkup dağlara kaçtıkları belirtiliyor. Ayrıca Bolşeviklerin bu kaçanların mal ve mülklerini müsadere ettikleri, kaçamayanların da bir yıldan üç yıla kadar hapse atıldıkları anlatılıyor. 1931 yılında çok iyi mahsul alındığı ancak bütün Türkistanlıların, bunun kendilerine hiçbir yararı olmadığı, bu ürünlerin hepsinin ellerinden alındığı ve çocuklarının yine aç kaldığı, düşüncesinde oldukları ifade ediliyor. Ekin işleri başlarken Bolşevikler tarafından köylere gidilerek çiftçi evlerinin listesinin alındığı, her ailenin ne kadar mahsulat aldığını ve bunun ne kadarını hükümete vermeleri gerektiği konusunda birtakım kişileri görevlendirdiği, çiftçilerin hükümete vermesi gereken mahsulü alıp almadığının Bolşevikleri ilgilendirmede, hatta çiftçilerin istenen miktarı doldurmak için 10–20 pud pazardan satın alarak kendi mahsulü ile birlikte hükümete vermek zorunda kaldıkları, hükümetin, çiftçi ile olan pamuk konusundaki ilişkisinin ise bu durumdan çok daha kötü olduğu belirtiliyor.

“**Kural Taşlaş Konferansı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 30-32. Makalede, 2 Şubat 1932'de Cenova şehrinde silâhsızlanma konferansının başladığını ve 60'tan fazla devletin katıldığı bu konferansın, en büyük dünya konferansı olduğu belirtiliyor. Konferansta iki önemli konudan birinin Fransa tarafından ortaya atıldığını; öncelikle bütün devletler için güvenliğin sağlanması gerektiği ve Milletler Cemiyeti üyesi devletlerin herhangi birine silâhlı güçle müdahale edildiği takdirde o devletin güvenliğini ve huzurunu bozan devletin yargılanması gerektiğini savunduğu belirtiliyor. Fransa'nın bu teklifini, I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan milli devletler; Lehistan, Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya'nın kabul ettiği ancak Almanya tarafından bu durumun kabul edilmediği belirtiliyor. Sovyet Rusyası'nın ise bunlardan tamamen farklı bir noktada olduğu, bütün devletlerin derhal silâhlanmayı bırakması gerektiğini talep

ettikleri, amaçlarının, başkalarının silâhsızlığından istifade ederek, dünya komünizm inkılâbını oluşturmak için kolaylaştırmak olduğu vurgulanıyor.

M. “**Uzak Şark'ta,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 32-33. Makalede, Uzakdoğu'daki olaylardan en çok ilgilendikleri konunun Rusya-Japonya arasındaki ilişkinin olduğunu belirten yazar, Rus-Japon savaşında, Rusya'nın yenilmesinin onun kölesi altında olan milletler için büyük bir başarı görüldüğünü ifade ediyor.

“**Türkiye Hakkında Sovyetler Yalganı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 33-34. Makalede, Moskova'daki Sovyet diplomatlarının Türkiye ile ilgili söylediklerine yer veriliyor. Aynı zamanda Sovyet hükümetinin Türkistan halkının Türkiye'ye olan ilgilerine müdahale ettiği, Bolşeviklerin inançlı bir biçimde, Türkiye'nin milli menfaatlerini emperyalistlere "satıcı" bir biçimde göstermeye giriştikleri, Türkistanlılara "Türkiye'de isyan" hakkında "İstanbul'dan Alınan Haberler" şeklinde sundukları belirtiliyor.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 35- 37.

1- Haber'de, Türkmenistan'da Türkmen şivesinde 4 merkezi, 9 reyon gazetesi ve 5 derginin çıktığına yer veriliyor. 2- *Enbekçi Kazak* gazetesinin 11 Aralık sayısında yer alan habere göre, Türkistan-Sibiryaya demiryolu üzerindeki Ayguz şehrinde bir okulda okuyan Türkistanlı çocuklardan 81'inin çıkarıldıkları, Kazak öğretmenlerin: "Bu çocukları neden sürdürünüz çıkardınız" şeklindeki sorularına, okul müdürü olan bir Rus'un: "Kazak çocuklar size göre kıymetli olsa da bana göre değil" şeklinde cevap verdiği ifade ediliyor. 3- Aralık ayının 7'sinde Almata'da toplanan Kazakistan Eğitimcileri Kurultayı'nda, Eğitim Komiseri'nin verdiği bilgiye göre, Kazakistan'daki 13 bin 890 öğretmenin % 80'inin eğitim bilimine (pedagoji bilimine) vakıf olmadığını ifade ettiğini, dolayısıyla öğretmenlerin halk eğitimine ne derece yararlı hizmet verdiklerinin üzerinde durmaya gerek olmadığı vurgulanıyor.

“**Lâtin Hurufatı Karşuluk,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 37. 4- *Enbekçi Kazak* gazetesinin 16 Aralık sayısında yer alan bilgiye göre, Gazali ile Pahta Aral bölgelerinde Lâtin alfabesine karşı çıkılarak haberlerin Arap harfleriyle yazıldığı, Gazali Bölgesi İcra Komitesi Merkezi'nin bu konudaki

sorusuna "bizi Lâtin alfabesine geçireceğinize önce halkı geçirin" şeklinde cevap verildiği belirtiliyor.

“**Siyasi Öldürüşler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 38. 5- Aziz Hocoğlu'nun 3 Aralık'ta, yine pamuk işlerinde çalışan kolhoz vekili olan Bektioğlu Rahmetağa'nın "sınıfî düşmanlık" suçundan öldürüldüğü haberine yer veriliyor.

“**Yaş Türkistan Urdu Tilinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 39. Haber'de, Hindistan'da *Yaş Türkistan*'ın 21 ve 22. sayılarının Urdu diline çevrilerek dağıtıldığından ve halk arasında çok rağbet gördüğünden bahsediliyor. (Dergi idaresine bu haber mektupla gönderiliyor) Ayrıca Türkistan'ın milli mücadelesine verilen destekten duyulan memnuniyet dile getiriliyor.

“**Yaş Türkistan Avrupa Matbuatında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Şubat 1932), s. 39-40. Berlin'de çıkan *Ost-Europa* dergisinin Şubat sayısında, Sovyet askerleri hakkında bilgi toplamışken Vasilevski'nin *Revolutsiya i Natsionalnosti* dergisinin Şubat-Mart- 1931 sayısında, *Yaş Türkistan*'ın 23. sayısındaki "Türkistanlılar Askerlikte" başlıklı makalesinin basıldığı belirtiliyor.

“**Türkistan ve Buhara mı? Yoksa Togriden Togri Türkistan?**” *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 1-4. Makalede vurgulanan ana konu, Türkistan'da bir birliktelik olmadıkça milli birliğin sağlanamayacağıdır. Yazar, her bir mücadelede başarılı olabilmenin ilk şartının belli bir program çerçevesinde birlikte hareket etmek olduğunu belirterek, Türkistan'ın Rusya tarafından alınması döneminde birleşik bir kuruluş hâline gelemediklerini, 1917 İnkılâbı ve ondan sonraki isyan hareketlerinin en şiddetli dönemlerinde de en zayıf noktalarının milli güçlerini gerçek anlamda birleştirememek olduğunu ifade ediyor. Hokand, Buhara, Hive ve Türkistan hanlarının, Karategin ve şehirsiz beylerinin her birinin kendi başına hareket ettikleri, kendi başına kendi memleketini, yabancı düşmana karşı müdafaa ettikleri bilgisine yer vererek, o zamanlarda çocuklarda "Türkistanlılık duygusu"nun olmadığını belirtiyor. Ortada "Türkistan Vatanperverliği" diye bir durum olsaydı, Türkistan'ın kendi bağımsızlığını sağlayabileceğini ileri sürüyor. Rusya'nın Türkistan'da hâkimiyeti ele geçirdikten sonra kabilecilik yapmaya başladığını, bu politikanın başarısının az olmadığını 1917 İnkılâbında görüldüğünü belirten yazar, Türkistan'ın muhtariyet programına

Kazak, Kırgız, Türkmen, Özbek gibi toplulukların her birinin ayrı ayrı kendisini müdafaa etmeye giriştiğini ifade ediyor. Buhara ve Hive'nin Rusya'nın vassalı olabileceğini, ancak bu iki devletin bağımsız iki devlet olduklarını söyleyen Rusya'nın, bu hanlıkların cismini yok edip ismini saklamasının göz boyamaktan başka bir şey olmadığını söylüyor. Yazar, Sovyet hükümetinin Basmacılık Hareketi'nden kurtulsa da Türkistan'ın tam ortasında Rusya'nın birer vassalı olan Buhara ve Hive hanlıklarının mevcut olduğu takdirde, hiç şüphesiz Türkistan'ın kısa sürede Rusya'nın boyunduruğundan kurtulamayacağını belirterek, Türkistanlıların bunu hiçbir zaman unutmamaları gerektiğinin altını çiziyor. Artık Türkistan'ın parça parça olan devletlerinin birleşmesinin vakti geldiği, her Türkistan vatanperverinin, mevcut milli mücadelede, bağımsız milli kuruluşun ciddiyetini anlayan her Türkistanlının "Türkistan ve Buhara" "Türkistan ve Hive" "Türkistan ve Kazakistan" diyerek ayırmadan her yerde ve her zaman Türkistan'ın ayrı kısımlarını milli, iktisâdi vesaiklerden bölünmeden bir bütün olarak telkin etmesi gerektiğini vurguluyor. "Türkistan" ve "Buhara" diyerek ayrılınırsa dışarıda da "Türkistanlı" "Buharalı" denilerek iki farklı ülkeymiş gibi yanlış ve milli hareket için zararlı düşüncelerin yayılmasına sebep olabileceği üzerinde duruyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Türkistan! Şekilçe Komünist Manaçe Milletçi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 4–9. Yazar, *Yaş Türkistan*'ın bu sayısında yer alan bazı makalelerde okuyucuların, Türkistan'daki Sovyet işçileri arasında Leninciliğe karşı bir durumun sürmekte olduğunu anlayacaklarını ifade ederek, Feyzulla Hoca'nın bu duruma dâhil olmadığını, her ne kadar kendini "halis" komünist-Leninci olarak görse de hiç bir zaman gerçek bir Bolşevik olmadığı ve olamayacağını belirtiyor. Bolşeviklerin iktidara geldiklerinde Türkistan'da kendilerine eleştiri yapmadan emirlerini yerine getirecek itaatkâr kişilere ihtiyaç duyduğunu ve bu konuya, Türkistan'da Sovyet hükümeti tarihine ait önemli bir eser olan Bolşevik Georgi Safarov'un kitabında onayladığına yer veriyor. Bununla bire bir Feyzulla Hoca'nın eski Ceditçilerden Bolşevik partisinde bir "numune" olması sebebiyle Moskova Bolşevikleri için gerekli ve kıymetli olduğunu, çünkü Feyzulla Hoca'nın Rus Bolşevikleri ile eski Türkistan milli kurtuluş hareketi arasındaki, gerçekte hiç bir zaman mevcut olmayan "canlı delil" rolünü oynadığını belirterek, Moskova Bolşeviklerinin onun hiç bir hatasını kusurunu görmezden

geldiklerini ve Özbekistan'daki hükümet başkanlığında Sovyetler Birliği Merkezi İcra Komitesi'nin 7 başkanından biri olarak görevlendirdiklerini ifade ediyor. Makalede, Türkistan'daki Lenin aleyhtarlığının "burjuva ideolojisi" ve onlarca farklı "milli karşı İnkılâbçı" biçimlerinin çoğunun, zaman itibarıyla Beş Yıllık Plân'ın sonuncu yılına doğru gerçekleştiği ifade ediliyor. Zaten Türkistan'daki milli komünistler arasında asıl "milli İnkılâbçılık hareketi"de "Beş Yıllık Plân"ın uygulanmasıyla net bir şekil almıştı. İsmail Said Vakkas'ın Moskova'da çıkardığı *Bolşevik* mecmuasında Ziraat Komiseri Semirnof ile Komiserler Şûrası Başkanı ve bütün Sovyet hükümetini sömürgecilik ile suçlayan Sadullah Kasım meselesinin, Taşkent Komünist Eğitim Müdürü Hansuvar gibi yeni ideolog sanılan komünistlerin "devrim karşıtı" hareketlerinin ve özellikle Yunus Menobay gibi kızıl profesörlerin "burjuva ideolojisi esirliğinde" olduklarının anlaşılması olaylarının hepsinin "Beş Yıllık Plân" ile doğrudan bağlı olaylar olmasa da bu plânın doğurduğu sonuçlar olduğundan bahsediliyor. "Beş Yıllık Plân" karşısındaki ilk isyan eden kişinin Bolşevik fraksiyondan milli İnkılâbçılar safından çıkan İsmail Said Vakkas olsa da, bu Beş Yıllık Plân'ın sonuncu yılında "burjuva ideolojisi esirliği"nde olanların Lenin okulunda eğitim gören, komünist okulu genç kızıl profesörleri Yunus ve Menabay gibilerin olduğu ve bunun tesadüf olmadığı vurgulanıyor.

Timuroglu, "**Türkistan'da İnkılâb Devri (Bir Yaş Türkistançının Hatıra Defterinden Basmacılık Hareketi Tarihi Dair Notlar II)**," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 9-14. Yazar, Türkistan milli hareketinin en önemli "başarı"larından biri olarak tanımladığı Basmacılık Hareketi'nin Türkistan halkının Rus emperyalizmine karşı kurtarılmasından ibaret bir hareket olduğunu ifade ediyor. Hareket'in Ruslar tarafından kasıtlı olarak "talancılık" anlamına gelen "Basmacılık olarak gösterilmeye çalışıldığını, oysa ki bu hareketin, ana bir hedef doğrultusunda ilerleyen siyasî ve milli bir hareket olduğunu vurguluyor. Bu makalede, "milli bir hareket" anlamına gelen Basmacılık Hareketi'nin amaçlarından bahsedeceğini belirtiyor.

Canay, "**Lastik Goğırçaglar**," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 14-16. Makalede, Türkistan'da (şimdilerde) gerçek Lenincilik denen şeylerin gerçekte "Troçkicilik", "Stalincilik", "Çokaycılık" ve "Kasımcılık" olduğunun anlaşıldığı (*Pravda Vostoka*'nın 20 Ocak sayısında) belirtiliyor. Türkistan gazetelerindeki

haberlere göre, Parti'nin ana çizgisini bozanlar tarafından ilk sırada Sovyetler Birliği Merkezi İcra Komitesi başkanlarından biri ve Özbekistan hükümetinin başkanı olan Feyzulla Hoca'nın bulunduğu anlatılıyor. Bunun yanında, Feyzulla Hoca'nın 1926 yılında *Buhara İnkılâbına Dair* isimli Türkçe ve Rusça kitabında, Türkistan'da özellikle Buhara'da milli bilincin doğması konusunda Ceditçilerin ilerici ve yenilikçi rollerini ayrıca gösterdiği belirtiliyor. Yazar, Ceditçiler hakkında yazmakla amacının onları idealize etmek değil, o zamanın gerçeğini tasdik etmek olduğunu vurguluyor. Feyzulla Hoca'nın kitabının da bu konuda yazıldığından bahsederek, Feyzulla Hoca'nın kendi kitabında gerçek hatalarından en önemlisinin Ceditçiliği, Rus Bolşevizmi ile yakın görmesi olduğunu söylüyor. Ceditçiliğin özellikle milletin özgürlüğünü ve hiçbir şekilde sınıf ayrımı yapmadan herkes için tek siyasi özgürlük tanımak gibi bütün istenen özellik ve sınıflara sahip olan sağlam milli bir ilerici hareket olduğunu, Bolşevizmin ise bu meziyetlerin hepsini inkâr ve reddettiğini belirtiyor. Makalede "Lâstikten Kukla" ifadesi, boksörlerin bütün güçleriyle karşılına konulan lâstik makete vurup, maketin şekil değiştirip sonradan yine eski şekline döndüğü ve bu şekilde sporcuların güçlerini arttırdığı, fakat lâstik makete hiç bir şey olmaması gibi Feyzulla Hoca'nın üzerinde de buna benzer canlı "maketler" olan Bolşevizmin kızıl yumrukçularının aynı "jimnastik"i yaptıklarını anlatıyor. Bu yolla Feyzulla Hoca'nın Özbekistan devlet başkanlığında ve Sovyetler Birliği İcra Komitesi Başkanlığı'nda durduğunu belirtiyor.

Ç. [Makalenin adı belirtilmemiş] *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 16-19. Makalede, Feyzulla Hoca'nın izlediği politikaların tutarsız olduğu ileri sürülerek, bu durum çeşitli örneklerle anlatılıyor. Bu makale dergide yazıldıktan sonra Feyzulla Hoca'nın nutkunun ellerine geçtiğini belirten yazar, bu nutku okurken Moskova Bolşeviklerinin memurlarının ahlâken çok zayıf olduklarını, söz konusu nutukta, Parti çizgisinden çıkmakla defalarca karalanan Feyzulla Hoca'nın, "bu parti çizgisine karşı olanlarla Bolşevikçesine mücadele etmek" istediğinden bahsediyor. Makalenin devamında Feyzulla Hoca'nın söylemek mecburiyetinde kaldığı yalanlarının derecesini göstermek istediğini belirten yazar, Feyzulla Hoca'nın 1917 İnkılâbında Ceditçiler hakkında söylediklerine yer veriyor. Feyzulla Hoca'nın, 1917 yılından sonra Ceditçilerin sadece bir kısmının kendileriyle birlikte yürüdüklerini, Ceditçilerin inkılâpçıların ideolojisine

inandıklarını, işçi, çiftçi ve şehir fukarasının Bolşevik Partisi rehberliğinde olan inkılâp mücadelesine karşı çıktıklarını söylediğini ifade diyor.

Çağatay, “**Sağlam Fikirge Karşı Bolşevik Hücumu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 19-24. Yazar, komünizmin dogmasının ana düşüncesinden birinin, komünizmin marşında belirtildiği gibi insanlık dünyasının yarattığı bütün kuruluşlarının ve diğer medeniyetleri temelden sarsarak, yerine "sosyalizm kurma" ve "proleter medeniyeti"nin yaratılmakta olduğundan bahsediyor. Rusya Bolşeviklerinin, sembol olarak orak ve çekiç resmini koyduklarını, hem silâh gücüyle hem de Rusya'dan ayrılmak isteyen Rus olmayan milletleri ilgilendiren "milletlere tam bağımsızlık verme" gibi "yalan" vaatler ile hükümetin yanına alarak bu ideolojilerini gerçekleştirmeye çalıştıklarını belirtiyor. Yazar, Rusya Bolşeviklerinin amacının halkın sefaletini son dereceye kadar getirerek maddî olanaklarını kurutmak olsa da bütün güçlerine rağmen milli ruhu yok etmeyi başaramadıklarını ifade ediyor. Moskova Bolşeviklerinin Türkistan'daki mevcut olan milli ruhta yazılan bütün eserleri yakıp yok ettiklerini, bu konuda yazanları da ölümle korkutarak engelledikten sonra eli kalem tutanları da "proleter" eserler yazmaya mecbur bıraktıklarını, bu konuda birçok risale ve okul dersleri yarattıklarını belirtiyor.

Kuvat, “**Burjuva Mefkûresi Esirliğinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 24-27. Yazar, Moskova Bolşeviklerinin, Türkistan'da komünizm ideolojisi hakkında konuşurken Türkistanlıların kendi aralarında "kızıl profesörler" yetiştirmesinden duydukları memnuniyetten bahsediyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı I.**” *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 27–30. Yazar, ilk Türk gazetesi sayılan *Takvim-i Vekayi*'nin birinci sayısının Ekim 1831'de İstanbul'da çıktığını belirterek, Ekim 1931'de Türk Gazeteciliği'nin yüz yaşına girdiğini, bu münasebetle Türk gazetecilik tarihi ve onun Türk ülkelerinde başlaması hakkında kısaca bilgi vermek istediğini belirtiyor. Bu konudaki ilk makalesinde, Avrupa ve Çin'deki gazetecilik tarihine değiniyor.

T. “**Eskerme,**” *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 30-31. Bir hatırlatma yapan Toktamışoğlu, aslında ilk Türk gazetesinin *Takvim-i Vekayi*'den üç yıl önce 1828'de, yarısı Türkçe yarısı Arapça olarak Mısır'da *Vekay-i Mısır*'ın

ilk Türk gazetesi olarak kabul edildiğini belirtiyor. O zamanlar Mısır Valisi Mahmud Ali Paşa'nın bağımsızlık davasında Türk devletinin aleyhine hareket ettiğinin söylendiğini ve bu gazetenin ilk Türk gazetesi olma sıfatından çıkarıldığını belirtiyor.

"Yabancı Ülkelerde: İstiklâlçi Kazaçiler," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 32–34. "İstiklâlci Kazaçiler" ile Rusya'da, devletin durumundan memnun olmayan, ayrılmak isteyen Rusların var olduğunu bildirmek için kullanılıyor. Yazar, Kazaçilerin önceleri canlı bir "ceza makinesi" olarak tasvir edildiklerini belirtiyor. Çarlık Rusya'nın beklenmedik biçimde bitince onların da bir bir bittiğini, şimdi ise karşılarında, Rus dünyasına hizmet etmekten vazgeçen yeni bir Kazaçi grup olduğunu ifade ediyor. Don ve Kuban gibi iki büyük Kazaçi vilâyetlerinde Bolşevik hükümetin başa gelir gelmez kendi ülkelerinde kendilerine bağımsız devlet kurmaya başladıklarını, bu Kazaçilerin temsilcilerinin Avrupa'ya giderek orada büyük devletler nezdinde Don ve Kuban'ın bağımsızlığının tanınmasını istediklerini anlatıyor.

"Solofki'den Finlandiya'ga Kaçub Çıkgan Üç Türkistanlı Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 36–39. Makalede, 1930 yılında sürgün yeri olan Solofki'den Finlândiya'ya kaçıp giden üç Türkistanlı hakkında Finlândiya'da çıkan *Yeni Turan* gazetesi idaresiyle *Finlândiya İslâm mahallesi* arasında çıkan anlaşmazlığa yer veriliyor.⁴⁹⁸ Yazar, zamanında bu kişilerin Finlândiya'ya yerleşmeleri işine katkıları olduklarını belirterek, söz konusu idareler arasında çıkan anlaşmazlığı ortadan kaldırmaya yardımcı olması ümidiyle kendisinin bilgi vermek istediğini ifade ediyor.

Türkistan Haberleri:

"Pahta Tayarlaşda Muvaffakkiyetsizlik," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 39-40. Haber'de, Türkistan'daki Sovyet gazetelerinin pamuk depolama işlerinde görülen başarısızlığı münasebetiyle "İnkılâb kaygı"larıyla dolduğu belirtilerek çeşitli gazetelerde bu konuda bahsedilen yazılara yer veriliyor.

"Sovyet Kooperatiflerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 40. Haber'de, Sovyet kooperatiflerinde çalışanlara verilen ücretlerin yetersizliğine yer veriliyor.

---

⁴⁹⁸ Bu konunun *Yeni Turan* ve *Yana Milli Yul*'un 3. sayılarında anlatıldığı belirtiliyor.

“**Türkistan Kaçınları Faciası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 1-4. Makalede, Türkistan'da Rus Proletarya diktatörlüğü altında ağırlaşan durum hakkında konuşmak istediğini belirtiyor yazar. Türkistan halkının kendi ülkesinde köle gibi yaşamakta olduğunu, milli bağımsızlıktan mahrum olduklarını, hatta Moskova Bolşeviklerinin Türkistanlıları birleştiren tüm araçları ellerinden çekip aldıklarını ifade ediyor. Bütün milli benliklerinden, dini inançlarından vazgeçmelerini istediklerini, Lenin'i "Âlemin Peygamberi" şeklinde ilân ettiklerini, *Kur'ân* yerine Marx'ın *Kapital*'ini öne çıkardıklarından bahsediyor. Ülkede insanca yaşamamanın imkânsızlığı vurgulanarak, Türkistanlıların komşu Müslüman ülkelerde sağlıklı yaşamak ümidiyle gittikleri, dini düşünceleri tahkir edilen halkın kendi dindaşları arasında ruhani bir himaye buldukları, milli duyguları yok sayılan halkın, kendi kandaşları tarafından yardım gördüğü, derdini felâketini paylaştığı bir dostluk gördükleri belirtiliyor. Yazar, Erat'dan kaçıp gelen bir kişiden Türkistan'ın durumu hakkında bilgi aldıklarını belirterek, Türkistanlı kaçkınların durumu hakkında ve onlara yardım konusunda Türkiye ve Afganistan konsoloslarının, hükümetlerine yazdıklarını ama hiç bir cevap gelmediğini anlatıyor. İran, Türkiye ve Afganistan hükümetlerine karşı eleştiri yapıyor, Türkistan halkının bu kötü gününde yanlarında olmalarının çok önemli olacağını vurguluyor.

“**Bir Tarihi Vesika,**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 5-9. Makale, Türkistan'ın müstakil Cumhuriyet ilân edilmesinin 10. yılı münasebetiyle, Türkistan'ın bağımsızlığı için şehit olanların hatırlatılması için yazılıyor. Yazar, bir tarihi vesika olan Türkistan Müslümanları II. Kurultayı'nın Kararlarını aynen naklediyor: Bu vesikanın, 1922 yılında Türkistan halkının dışarıdan bile hiçbir yardım alamadığı halde, gücünü milli duygularından aldığı ve Moskova Bolşeviklerine karşı mücadele edilen yıllar olduğu belirtiliyor. Bolşeviklerin, "Milletlerin Özgürlüğü ve Kardeşliği" şiarı ile Türkistan'ı kurşun yağmuruna tuttıklarını ifade ediyor. Bu şiar ile çar hükümetinin de, Çin, İran ve Türkiye topraklarını almak için kullandığı sözler olduğunu hatırlatıyor. Makalede 1916 isyanından bahseden yazar, General Krupatkin'in, Türkistanlı vekiller karşısında, Rusların ve Türkistanlıların kardeş olduklarını, Rusların "büyük abi", Türkistanlıların ise "küçük kardeş" olduğunu, "çok güzel bir adet" olarak, Türkistanlıların, büyüklerinin sözlerini dinlemeleri gerektiğini söylediğini ifade

ediyor. Yazar, Bolşeviklerin, ülkenin gerçek hâkimi olarak Rusların "özgür"lüğünü kabul ettiklerini, bunun yanında "kardeşlik" deyimi ile Rus olmayan milletleri, Rus proletarya diktatörlüğüne itaat ettirmek niyetinde olduklarını ileri sürüyor. Kurultay'da alınan kararların 12. maddesinde Türkistan'ın, Müstakil Türk-İslâm Cumhuriyeti olarak ilân edilmesine yer veren yazar, Türkistan'ın tüm vilâyetleri yani, Sırderya, Fergana, Semerkand, Yedisu, Gaspi ve Amu Derya vilâyetlerinin, yeni kurulan hükümetin idaresine verileceğine yönelik karardan bahsediyor. Bu vesikanın öneminin, düzenlenişinde Avrupa tahsili gören hiçbir kişinin yer almaması sebebiyle bir kat daha arttığını ifade ederek, bu kararların isyancıların kendileriyle ve halkın kendi isteğiyle hazırlanmış bir eser olduğunu belirtiyor. Kurultay'daki Türkistanlılardan kaç kişinin hayatta kalıp kalmadığını bilemediğini ifade eden yazar, bu kurultayda alınan kararların her bir maddesinin kendileri için çok değerli ve mukaddes olduğunu vurguluyor.

Başkarma, "**Türkistan Müslümanlarının İkinci Kurultayında Birilgen Kararname**," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 9-17. Bu makale, tarihi bir vesikadan aynen naklediliyor. 1922 yılında, Türkistan Türk Müstakil İslâm Cumhuriyeti yönetimi için 95 Türkistanlı Müslüman tarafından düzenlenen Türkistan Müslümanlarının II. Kurultayı'nda hazırlanan 7 bölüm ve 36 maddeden oluşan kararname sunuluyor. Türkistan'ın tüm vilâyetleri yani, Sırderya, Fergana, Semerkand, Yedisu, Gaspi ve Amu Derya vilâyetlerinin, yeni kurulan hükümetin idaresine verileceğine yönelik karardan bahsediyor.

Timuroğlu, "**Türkistan'da İnkılâb Devri (Bir Yaş Türkistançının Hatıra Defterinden Basmaçılık Tarihige Dair Notlar III)**," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 17-21. Yazar, 1920 sonbaharında Muhammed Emin Bey'in,⁴⁹⁹ Bolşeviklerle anlaşarak onların hizmetine girdiği, gider gitmez mücahidiler kumandasının Şir Muhammed Bey'in yanına geçtiğini, çok geçmeden Sovyet hükümetinin Şir Muhammed Bey'e haber getirmek için Muhammed Bey'i onun yanına gönderdiğini, o yolda giderken Sovyet ajanı olarak kendi kardeşleri yanında öldüğünü anlatıyor. Makalenin devamında Basmacılık Hareketi anlatılıyor.

---

⁴⁹⁹ 1922'de toplanan Türkistan Müslümanlarının İkinci Kurultayı üyelerinde. Bkz. Başkarma, "Türkistan Müslümanlarının İkinci Kurultayında Birilgen Kararname," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 16.

Çokayoğlu Mustafa, “**Cephemizni Birleştireylik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 23–26. Yazar, Uzakdoğu olaylarının her zaman dünya devletlerinin ilgisini çektiğini bu makalenin de Japonya ile Sovyet Rusya arasındaki muhtemel savaş ve onun sonuçları ile ilgili olduğunu belirterek, kendi isteğinin çok net bir biçimde Sovyet Rusya'nın yenilmesi şeklinde olduğunu ifade ediyor. Bu yenilginin Türkistan için yeterli olamayacağını, Sovyet Rusya'nın yenilmesini kolaylaştırmak ve bu yenilgiden istifade etmek için hazırlanmak gerektiğini belirtiyor. Bunun için ise Türkistan, Kafkas, Ukrayna, İdil-Ural, Kırım ve bağımsızlık isteyen halkların her birinin tek başına hareket etmesiyle başarı sağlanamayacağını, güçlerin birleştirilerek birleşik bir İstiklâl cephesi ve birleşik İstiklâl merkezinin kurulması gerektiğini vurguluyor.

Çağatay, “**Türkistan Hakkında Bir Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 26-29. Yazar, Ocak 1932'den beri Paris'te *Promete* idaresi tarafından toplantılar düzenlenerek çeşitli konularda bildiriler sunulduğu bilgisine yer veriyor. Bu toplantıların birinde Azerbaycan Milli Teşkilât vekili Doktor Mir Yakup Bey tarafından okunan bildiri hakkında *Yaş Türkistan*'da bilgi verildiğinden bahsediyor. Onun öncesinde ve sonrasında Gürcistan ve Kuzey Kafkasya vekillerinin de birer bildiri sunduklarını, burada 26 Mart'ta *Yaş Türkistan* başyazarı Mustafa Çokayoğlu tarafından "Türkistan Şubat İnkılâbı" adlı bildiri hakkında kısaca bilgi veriyor.

Toktamışoğlu, “**Bir Türkistanlının Servetige Hıyanet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 30–32. Yazar, Rus Bolşeviklerinin, Türkistanlıların çalışmalarıyla elde ettikleri tüm hâsılatı gasp ederek iç Rusya'ya götürdüklerini ifade ediyor. Son dönemlerde Berlin mahkemesinde cereyan etmekte olan bir davada, Alman ve Rus muhacirleri basınına meşgul eden bir Türkistanlının serveti üzerindeki maceranın, özellikle Türkistanlı muhacirler için ibret verici olduğunu söylüyor. Almanya'daki bir bankaya tüm servetini yatıran bir Türkistanlının yaşadıklarını anlatıyor.

Türkistan Haberleri:

“**Büyük İslahat,**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 38. 21 Ocak'ta yayımlanmaya başlanan Kazakistan'ın en büyük gazeteleri olduğu bilinen *Enbekçi Kazak* ile *Savitskaya Step*'in isimlerinin yukarıdan gelen emirle değiştirilerek, *Enbekçi Kazak* yerine *Sosyalidi Kazakistan*, *Sovetskaya Step* yerine *Savitskaya Pravda* olarak adlandırılacağı haberine yer veriliyor. *Sosyalidi Kazakistan* gazetesinin çıktığı gün *Enbekçi Kazak* hakkında bir sayfa dolusu makaleye yer verdiği belirtiliyor. Ayrıca, *Türkmenistan* gazetesinin 46. sayısından başlayarak *Şûrâlar Türkmenistanı* olarak çıkarıldığı bilgisine yer veriliyor.

“**Okucu ve Okutucuların Dine Bağlılığı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 38–39. Haber'de, *Kızıl Özbekistan* gazetesinin 10.11.32 tarihinde çıkan bir habere göre, Taşkent Eğitim İdaresi'ne, Ramazan Bayramı'nda okulda inceleme yapmak üzere savcılarının gönderildiği, bu savcılarının, bayram günü okulun yarısından çoğunun gelmediğine şahit oldukları haberine yer verildiği belirtiliyor. Eski şehir'deki bir okulda 780 öğrenciden 200 öğrencinin okula geldiği, yüksek okullardan bir olan Yeni Hayat'ta 793 öğrenciden 570'inin gelmediği, öğretmenlerden de gelmeyenlerin çok olduğu ifade ediliyor.

“**Türkistanlı Doktorlar Kayda?**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 39. Hastanelerde çalışan doktorların listesinin ilân edildiğini, bunlar arasında sadece bir kişinin Türkistanlı olduğu belirtiliyor.

“**Fırka Mektebiniñ Müdürü Sevadsız,**” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 39-40. Bolşevik Parti okulunun müdürü olan Harpukin'in, I. Dünya Savaşı'nın, bir Sırp prensinin öldürülmesi ile başladığını söylediğini, Sırp'lar ile Rusların Ortodoks Hıristiyan olduklarını, Rusya'nın bu emperyalist savaşa katılmak mecburiyetinde kaldığına yönelik ifadesi eleştiriliyor.

“**Kızıl Şovinizm Tolkunu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 1-4. Makalede, Türkistan Sovyet gazetelerinde, Türkistan'ın sosyalizm ülkesine dönüştürülmesi amacını taşıdığı ileri sürülen, II. Beş Yıllık Plân hakkındaki bilgilerle "kızıl şovenizm" dalgası haberleriyle doldurulduğu bilgisine yer veriliyor. Burada, Türkistanlı işçilerin dövülmekte olduğu, işten kovuldukları, onlara ait olan eşyaların Rus işçilerine verilmekte olduğu yazılıyor. Ayrıca kendi dillerini kullanmalarına izin vermedikleri gibi, Bolşeviklerin "yerli

Türkistanlıların her konuda Ruslara oranla diptedir" düşüncesinde oldukları iddia ediliyor.

Yaş Türkistanlı, “**28 Mayıs**,” *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 5-8. Makalede, Azerbaycan'ın Türk tarihindeki önemi ve yerinden bahseden yazar, bütün Azerbaycan halkının 28 Mayıs 1918'te, kadın erkek, hep birlikte Azerbaycan Milli Şûrası'nı ilân ederek kurulan ilk Türk Cumhuriyeti olduğu ifade ediyor. Azerbaycan'ın iki yıllık milli bağımsızlık süresince takdir edilecek işler yaptığı, kültürel alanlarda idealist şair, edip, öğretmen, mütefekkir, yazar ve gençlere sahip olduğu ifade ediliyor. Türkçenin sadece güneyde yayılmasında değil Kafkasya halkları arasında uluslar arası bir dil hâline gelmesini de sağladığı ayrıca Türk tarihinin her döneminde Azerbaycan'dan büyük âlimler çıktığı belirtiliyor.

Timuroğlu, “**İkinci Beş Yıllık Plân**,” *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 9-14. Makale, Birinci Beş Yıllık Plân'ın 1931 Aralık ayında sona ermesiyle hazırlanan İkinci Beş Yıllık Plân'ın genel hatlarını açıklamak için yazılıyor.

Çağatay, “**Düşmanımızın Ekmekige Yağ Sürtküçiler**,” *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 15–19. *Yaş Türkistan*'ın geçen sayısında da belirtildiği gibi 1931 Aralık ayında Kudüs şehrinde gerçekleşen İslâm Kurultayı'nın İdil-Ural Bağımsızlık Komitesi Başkanı Ayaz İshaki Bey'in katıldığına belirtildiğini ifade eden yazar, Ayaz İshaki Bey'in söz konusu kurultayda⁵⁰⁰ Rusya'da köle altındaki Müslümanların ve onlara Rusya devleti özellikle Bolşevik Rusya tarafından uygulanan zulmün çok ağır olduğuna dair önemli bir konuşma yaptığını belirtiyor. Kurultay'da bu konuşmanın üyeler arasında çok etkili olduğu, bu bildirinin İslâm basınında yer aldığı, bütün Müslümanların Bolşeviklere karşı nefretine ve protestolarına sebep olduğunu, aynı zamanda Avrupa basınında da Sovyetler aleyhine yazılar yazıldığını anlatıyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı II**,” *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 19–23. *Takvim-i Vekayi*'nin ilk döneminden başlayarak Türkiye Cumhuriyeti dönemine kadar geçirdiği evreler ayrıntılı anlatılıyor.

---

⁵⁰⁰ Kurultaylardan diğerinin Arabistan, bir diğerinin Berlin ve Mısır'da yapıldığı belirtiliyor. s. 15.

Çokayoğlu Mustafa, “**Atsız Mecmua’da K. A. Harfleri Astıga Yeşiringen Efendige (Açık Mektub Urniga),**” *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 23-25. Yazar, "Bir İlmî Yalana Karşı" isimli makalelerine cevaben, *Atsız Mecmua*'nın 12. sayısında yer alan itiraza karşılık olarak bu makaleyi "Açık Mektup Yerine" olarak yazdığını belirtiyor.

Taşkentli, “**Kızıl Kamçı Astında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 25-28. Yazar, *Kızıl Özbekistan* gazetesinde son dönemlerde çıkan yazılardan bahsediyor. Gazetede yazıların önceki döneme göre daha çok Rusça sözlerle dolu olduğu, yazarların makalelerinde korkunun hâkim olduğu, makalelerde "Siyasi Sevda", "Sosyalizm Kuruluşu", "Stalin'in Altı Şartı" ve buna benzer cümleler kurduklarını ifade ediyor. *Kızıl Özbekistan*'ın, Bolşeviklerin tüm emirlerini yerine getirmesinden bahsederek değişik örnekler veriyor. "Dünya İnkılâbı" perdesi altında gibi yazılar yazmaya mecbur bırakıldıklarını belirtiyor.

Türkistan Haberleri:

"**Maarif İşleri ve Muallimler Teminatı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 35-38. 1- *Kızıl Özbekistan* gazetesinin 6.III.1932 tarihli sayısında çıkan Taşkent bölgesindeki eğitim durumundan bahsedilirken Eğitim müdürü Mehkum Resul'un eğitim işlerinden habersiz ndan bahsediliyor.

"**Yeni Kamaşlar,**" *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 38-39. Haber'de, Almanya'nın eğitim gazetelerinden biri olan *Berliner Tageblatt*'ın 27 Nisan sayısında verilen habere göre, Taşkent'te, Özbekistan Sovyet Cumhuriyeti Bürosu'nun Genel Müdürü Yedreleddinof'un beş arkadaşıyla birlikte devrim karşıtı hareketi ile suçlandıklarını yazdığı bildiriliyor. Mahkemenin 4 Mayıs'ta başlanacağına dair haber veren *United Press*, mahkeme sonunda birçok suçlunun ölümüne mahkûm edileceğini bildirdiği belirtiliyor.

"**Kızıl Müstemleke,**" *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 1-6. Makalede, Sovyetlerin Doğu kısmının "kızıl memleket" hâline getirilmesi için uyguladığı siyaset anlatılıyor. Bolşeviklerin 1931 yılını -"Sovyet Doğusunda Milli Cumhuriyetler" kurma siyasetinin, eski Romanov padişahlığının kölesi altında olup, sonradan (Türkistan ve Başkurdistan gibi) kısmen milli muhtariyet kısmen de (Azerbaycan ve Gürcistan gibi) tamamen bağımsız devletler hâline gelmesinde Rus olmayan milletlerin yeniden Rusya esareti altına alınmasını - 10.

yıl bayramını kutladıklarından bahsediliyor. Bolşeviklerin 1918 yılından önceki dönemi yok saydıkları, Azerbaycan'ı 1920 yılında, Gürcistan'ı 1921 yılının sonbaharında istila ettikleri, bunun için 1921 yılının Bolşevikler için "Sovyetler Birliği tarihinin en önemli noktası" olarak tanımladıkları belirtiliyor. Bolşeviklerin proleter diktatörlüğü yaratmayı amaçladıklarını anlamak için 10. yıl dönümü bayramındaki kongrede, Moskova tarafından seçilen Türkistan Heyeti adına konuşan Safarov'un: "Eski sömürge ülkelerinin, Sovyet bayrağı altında Sovyet şeklinde devam ettirilmesinden ibarettir" şeklindeki sözüne yer verilerek, Safarov'un söylediklerinin söz konusu dönem içinde doğru olduğu ifade ediliyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Cebhemizni Birleştiriş Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 6–10. Yazar, *Yaş Türkistan*'ın 29. sayısında bu konuya ilişkin ortaya attığı düşüncelerinin, *Yana Milli Yul*'un 4. sayısında, *İstiklâl*'in 9. sayısında, *Yeni Turan*'ın 5. sayısında ve *Volonya Kazaçista*'nın 105. sayısında dostane bir şekilde karşılık gördüğünü belirterek başka türlü olamayacağını çünkü 1918–1921 yıllarının hazin tecrübelerini herkesin bildiğini ifade ediyor. Yazar, bütün halkların ortak bir amacının bulunduğunu ve bu amacın bağımsız devlet kurmak olduğunu vurguluyor. Hazin geçmişten herkesin ders alması gerektiğini, önceki özgürlükçü Tatarların, Başkırtların ve Türkistanlıların çoktan Kafkasya ve Ukrayna'nın "son menzil"e kadar "siyasî mücadele yoldaşı" olduklarını belirtiyor. Kazaçi İstiklâlcilerin günden güne arttığını, İstiklâlciler arasında artık Avrupalılara eskisi gibi güçlü bir şekilde bağlanmalarının da şüpheli olduğuna dikkat çekiyor. Ayrıca düşmanın çok güçlü olduğunu, bütün yaşam merkezlerini ele geçirdiklerini, bağımsızlık yolunda mücadelede tüm halkların birlikte hareket etmeleri gerektiğinin altını çiziyor. Mehmet Emin Resulzade'nin *İstiklâl* gazetesinde bu konuya ilişkin olarak yazdığı makalesinde, düşüncelerinin kendisiyle aynı olduğunu belirten yazar, Resulzade'nin sadece Azerbaycan'ın bağımsızlığı için mücadele etmediğini, Kafkasya'nın geneli için mücadele eden simalardan biri olduğunu söylüyor.

Timuroğlu, “**Fırka İçinde Milli Agmaçlıklar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 10–14. Yazar, Sovyet basınının, Türkistan komünistlerinden, Sovyet kuruluşlarındaki milli tartışmalarından, yerli ve Rus memurlar arasındaki "dönek"lerden bahsettiğini, Rusların yerli memur ve işçileri, işyeri, idare ve fabrikalardan kovduğu, yerli halkın dilini ve kültürünü aşağılama gibi hareketler

ile ilgili yazılarla meşgul olduğunu anlatıyor. Bu konuda partili partisiz bütün Rus memur ve işçisinin kol kola yürüdüğünü belirtiyor.

Ç. “**Burra Til Üçün,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 14–18. Yazar, mevcut yılın, Beşinci Milli Rusya Bolşevik Partisinin baş neşri olan *Pravda* gazetesinin çıkmaya başlamasının 20. yılını doldurması münasebetiyle Basın Günü ilân edildiğini ve bütün Sovyet gazetelerinin söz konusu gün için haftalarca öncesinden hazırlandığını, o günkü sayılarını bu bayrama adadıkları ayrıca Türkistan'da çıkarılan bütün Sovyet gazetelerinde de Sovyet siyasetinde gördükleri başarılarla doldurulduğundan bahsediyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Yalgaçınıñ Aygagı Yanında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 18–26. Yazar, *Yaş Türkistan*'ın 25–27. sayılarında Zeki Velî dî Bey'in "İlmi Yalanı" hakkında yazdığı makalelerine *Atsız Mecmua*'nın 12. sayısında A.K harfleri altında gizlenen kişinin itirazına geçen sayıda cevap veremediğini bu sayıda yer vereceğini ve bu makalenin son kısmının da gelecek sayıda olacağını belirtiyor.

Taşbalta, “**Millileştiriş İşleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 27-30. Makalede, Türkistan cumhuriyetlerindeki idarelerde millileştirme çalışmalarının durumunu araştırıp, Moskova merkezinden, mahalli hükümet ve parti idarelerine kadar çıkarılan kararlardan bahsediliyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılıgı III.**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 30-34. İlk Türk gazetesi *Takvim-i Vekayî*'nin 10. yılını doldururken William Churchill'in 1840 yılında İstanbul'da *Ceride-i Havadis* adlı gazete çıkardığından bahsediyor ve bu gazetenin içeriği hakkında ayrıntılı bilgi veriyor.

“**Suriye'de,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 35.

Türkistan Haberleri:

“**Maarif İşleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 35. Haber'de, Duşanbe'de çıkan *Rehber Daniş* gazetesinin 1932 yılındaki 4. sayısında Türkistan'ın Tacikistan kısmında eğitim işlerinin ne durumda olduğuna dair yer verdiği bilgiden bahsediliyor. Gazete'deki habere göre; Tacikistan'daki halk eğitiminin eksikliklerini düzeltmek için çok fazla para harcandığı ancak hiçbir sonuç alınmadığı ve bunun için harcanan paraların boşa gittiği, 6–9 aylık kurslardan sonra okuryazarın çok az olduğu belirtiliyor.

“**Kazakistan Mekteplerinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 35–36. *Sotsiyalistiçeskiy Kazahstan* gazetesinin 27 Nisan'da çıkan sayısında bildirilen habere göre; ilkokullarda 1932 yılı için 9 bin 238 öğretmen eksiği olduğu bilgisine yer verildiği bildiriliyor.

“**Hatun Kızlar Hukukga Bolşevikçe Riaya,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 36. Haber'de *Kızıl Özbekistan* 28.II.1932'de çıkan sayısında Sovyet memurları ve parti üyelerinin kadın haklarına kesinlikle uymadıkları her türlü rezaletlere sapıp durduklarına ait uzun bir yazı olduğu bildiriliyor.

“**Lâtin Elifbasıga Savug Karaşlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 36–37. Sovyet ülkesinde kabul edilen Lâtin harflerine geçilse de bu alfabenin değişmesine şikâyetler olduğu, hatta parti üyelerinden yetkili yerlerde olanların çoğunun Lâtin alfabesini okuyamadıkları belirtiliyor. Hükümet makamında oturanların Latin alfabesiyle yazı yazmaya çekindiklerinden bahsediliyor. Hokand bölgesinde halka en yakın idare olan Pamuk İttifakı İşleri'nin % 95 Rusça % 5 Türkçe yürütüldüğü, bunun da Arap harfiyle olduğu ifade ediliyor. (*Kızıl Özbekistan* 26. II. 32)

“**Azuk Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 37. Türkistan gazetelerindeki bazı haberlerde, halkın çoğunun yemek bulabilmek için, yemek olan işyerlerinde çalışmak istediklerini, bu işyerlerinde de durumun iyi olmadığını bu yerlerde Rusların olduğuna ilişkin haberlere yer verildiği belirtiliyor.

“**Timiryol Kazaları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 38. Haber'de Türkistan'da demiryolu kazalarının çok fazla olduğuna yer verilerek, Orta Asya demir yolunda⁵⁰¹ çalışan 45 bin 576 kişinin çalıştığını, bunlardan 11 bin 264'ünün (% 25'inin) Türkistanlı olduğu, bu sayının da 1008 mühendis-teknik güçlerinden sadece 28'inin Türkistanlı olduğu ifade ediliyor.

“**Sosyalizm Turmuşu Kuruçularınıñ Bilim Seviyesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 38-39. Türkistan'daki Komünist Partisi teşkilâtları için Marxizm-Leninizm doktrini ile kurulan ve ideoloji alanında partinin ana gücü için mücadeleciler komünistler yetiştirmek amacıyla Taşkent'te Orta Asya Komünistleri Eğitimi adında bir okul açıldığı belirtiliyor. Bolşeviklerin iddiasına göre, bu okulun Türkistan'da gerçek Marxizm ve Leninizm ideolojisini benimsetecek

⁵⁰¹ Orta Asya demiryolunun önceki adının Taşkent-Orenburg demiryolu olduğu belirtiliyor. s. 38.

güçler yetiştirecek ve bunların Türkistan'da Sovyet rejimini temelden yerleştirerek sosyalizm hayatının kurulmasına hizmet edeceği yönünde olduğu ifade ediliyor. Bu okula parti ve cemaat işlerinde faal olan deneyimli komünistlerin girmelerinin gerekli olmasına rağmen, çoğunun kendi dilini okuyup yazmayı bilmeyen kişiler olduğundan ve bu nedenle okuryazar olmayan komünistlere Marx-Lenin talimatlarını ayrıntılı öğretme imkânı olmadığı anlatılıyor.

“**Sürgünler, Kaçkınlık, Kamaşlar, Atı Öldürüşler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 39–41. 1. Türkistan Çevresinden Alınan Bir Mektup) 1931 Ağustos'unun sonlarında Taşkent ve etrafındaki köylerden 2000'den fazla ailenin kendi vatanından sürgün edilerek, Ukrayna'nın Herlinski bölgesinde kurulan sovhozlara çalışmak üzere gönderildiği, 1932 yılının Nisan başında hükümet tarafından Eskadavski denilen bölgeye göç ettirildikleri, yerlerine 400 sovhozdan ibaret Türkistan göçebelerini getirdiği belirtiliyor. Yetkili görevlerde çalışan komünistlere göre, Sovyet hükümetinin Türkistan'dan getirilen bu binlerce çiftçi ve göçebenin Ukrayna'da pamukçuluk ve hayvancılık konusunda gelişme gösteremediği düşüncesinde olduğu bilgisine yer veriliyor. 2. Meşhed'den Alınan Bir Mektup. Türkmenistan'da sıkıyönetimin hüküm sürdüğü, Kazaçi askerlerinin sert baskısı altında oldukları, onlardan para ve mal istedikleri, halkı vurup öldürecek derecede mallarını çekip almanın kanun haline geldiği belirtiliyor.

“**Mekteplerde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 41. Türkistanlıların mevcut durumlarının diğer alanlarda da iyi olmadığı belirtilerek, örneğin bir teknik okulda, Türkistanlıların hâlinin çok kötü olduğuna dair sürekli şikâyet edildiği halde hiçbir sonuç alınmadığı ifade ediliyor.

“**Türkistan Türklüğü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 1-5. Makalede, Türkistan'ın bütün bir milli birlik ve beraberlik halinde olması gerektiği, Türkistan'ın milli, siyasi ve kültürel geleceğinin bu Türkistan Türklüğü ve birlikteliğinde olduğu vurgulanıyor. 1918 yılında Türkistan Kazak Türkleri'nin, Türkistan şehrinde toplanan kurultayda bu birliğin güvenliğinin takdir edildiğini gösterdiklerini, 1919 yılında Türkistan Türkleri'nin bazı devletlerin adayları tarafından kendilerine Türkistan'ın başka bir yerinde kendi başlarına bir hanlık kurma hakkındaki teklifi kesinlikle reddettiklerinin bu meselenin ne kadar açık ve net olduğunun göstergesi sayıldığı belirtiliyor. Makalede, Riskuloğlu Turar'ın

başta olduğu halde, 1919 yılında Türkistan komünistlerinin Taşkent'te toplanan Müslüman Komünist Teşkilâtları Kurultayı'nda, "Özbek", "Kazak", "Kırgız", "Türkmen", "Tatar" "Başkirt" yerine hepsini, Türkistan Türk Sovyet Cumhuriyeti içinde toplamak gerektiği şeklinde alınan kararın bu birlik beraberlik konusu bakımından önemine dikkat çekiliyor. Bu birliğin ne anlama geldiğini eski Rus Devleti'nin çok iyi anladığını, o nedenle Türkistan halkını kabilelere ayırarak özellikle Kazaklar ve Özbekleri birbirinden ayırmak için ellerinden gelen her şeyi yaptıkları, söz konusu dönemdeki Sovyet hükümetinin de bunu çok iyi bildiği, bunun için Türkistanlıların tek bir devlet millet şekline gelmesinden korktuklarını, bu birlikteliğin gerçekleşmemesi için her türlü önlemi aldıkları ifade ediliyor.

“**Sovyet Rusya’da: I- Kızıl Potemkin Kışlakları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 5–9. Haber’de, Rusya’nın iç işleri hakkında özellikle iktisâdi siyasî ve "Beş Yıllık Plân"a yönelik, basında birçok makaleler yazıldığı belirtiliyor. Bu yazılarda, Sovyetler Birliği hakkındaki kanaatlerin Bolşevikler tarafından gösterildiği şekilde yansıtıldığı ifade ediliyor. Muhacir ve Sovyet Rus gazetelerinde Sovyet Rusyası’ndaki kötü durumu gösterirken sayısız örnekler verilebileceği, fakat bir ülkenin ekonomik durumunu o ülkenin kendi parasına karşı olan güvensizliğinden daha iyi tasvir eden bir araç olamayacağı vurgulanıyor. Ayrıca makalede, bu konuya ilişkin Türkiye’de çıkan *Akşam* gazetesinin 26 Mayıs sayısında yer alan Vâ. Nû Bey’in makalesine yer veriliyor.

Vâ-Nû, “**II Sovyet Memleketlerinde Para,**” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 9–12.

Timuroğlu, “**Alaş Orda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 12-21. Alaş Orda hükümeti hakkında bilgi veriliyor.

“**Yalgañcınıñ Aygağı Yanında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 21-25. Not: Bu makalenin baş kısmının 31. sayıda olduğu belirtilmiş ve devam ediliyor. Ayrıca 32. sayfanın sonuna kadar farklı başlıklar da olsa aynı konunun devamı.

Çokayoğlu Mustafa, “**Bu Vaziyetden Kandañ Kutulmak Kirek?**” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 25-29. Yazar, bu sorunun cevabını vermek için mümkün ve elzem olarak şunları gördüğünü belirtiyor: 1. Düşmanlara karşı silâhlı mücadeleyi parti ve hükümet içindeki fikir mücadelesi ile bağdaştırmak

gerektiği. 2. Ülkenin içinde birleşen bu güçlerin kendi bağımsızlıkları yolunda Rusya'ya karşı mücadele eden güçlerle bağlamak. 3. Zeki Velî dî 'nin muhtariyet düşüncesinin *Yeni Türkistan* sayfalarında da anlattığını belirtiyor. Makalenin devamında Zeki Velî dî ile Çokayoğlu'nun sürtüşmeleri ayrıntılı anlatılıyor.

“**Türkistan’da Sermayedarlık**,” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 29-32. Makalede, Bolşeviklerin, Türkistan'da İnkılâb öncesi dönemde sermayedarlığın (kapitalizm) hâkim olduğunu ileri sürdükleri üzerinde duruluyor. Çünkü bunun Marx tarafından "medeniyetin üç doğuş devri" -gericilik, feodalizm ve sermayedarlık- hakkında ortaya atılan düşüncüyü doğruduğu belirtiliyor. Bolşeviklerin Türkistan'da "sınıf mücadelesi" var diyebilmek için Türkistan'da sermayedarlık olmadığı halde varmış gibi göstermeyi gerekli gördükleri ifade ediliyor. Marks ve Lenin'e göre; sermayedarlığın olmadığı dönemde "sınıflar" (sermayedarlar ve proleterler) yoktu, Türkistan'da sermayedarlık olmasaydı, proletaryanın kendisi de tasvir edilmezdi. Ayrıca, Türkistan hakkında yazan bütün Bolşeviklerin, Türkistan halk işletmeleri hayatının sermayedarlık tarzında doğduğunu "deliller" ve rakamlar ile ispat ettikleri ifade ediliyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı IV.**” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 32–37. Yazar, Türk dünyasında gazeteciliğin yerleşmesi ve yaygınlaşmasının diğer yerlere göre çok daha yavaş olduğunu, ilk Türk gazetesinin İstanbul'da 30 yıl boyunca devletin yardımıyla çıkan *Takvim-i Vekayi* ve *Ceride-i Havadis* dışında başka Türkçe gazete olmadığını anlatıyor. Özel girişimle çıkarılan *Tercüman-ı Ahvâl*'in *Ceride-i Havadis*'ten 20 yıl sonra 1860 yılında Çobanzade tarafından, Şinasi'nin yardımıyla çıkarıldığından bahsediyor ve gazete hakkında bilgi veriyor. Makalenin devamında 1861'de Şinasi tarafından çıkarılan *Tasvir-i Efkâr* adlı gazeteden de bahseden yazar, 1870 yılına kadar geçen süre içerisinde çıkarılan gazeteler hakkında bilgi veriyor.

Turançi, “**Kardaşlık Tezahürâtı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 37–40. Yazar, Azerbaycan'ın bağımsızlığının 14. yıl dönümü münasebetiyle 28 Mayıs 1932'de Helsingfors şehrinde çok samimî ve canlı bir tezahürat yapıldığı, gençlerin, bütün İdil-Ural, Türkistan, İran ve Azerbaycanlıların katılmalarıyla bu merasime Finlândiya'nın diğer şehirlerinde yaşayan İdil-Ural Türkleri'nin de aileleriyle birlikte katıldıklarını belirtiyor.

“**Türk Tarihi Kurultayı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 1-5. Makalede, Ankara'da 2 Temmuz'dan 11 Temmuz'a kadar süren ve 200 tarihçinin katıldığı Türk Tarih Kurultayı'na ilişkin bilgi veriliyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Merhum Enver Paşa Hakkında Hatıra Parçaları**,” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 5-12.

Canay, “**Sınıfi Düşmanlar Muhakemesi**,” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 13–19. Taşkent'te, 5 Mayıs'tan 15 Mayıs'a kadar süren Sovyetler Birliği Âli Mahkemesi, Özbekistan Âli Mahkemesi'nden Bedreddin ile birçok adliye çalışanları üstünde yürütölen mahkeme inceleniyor. Makalede, Sovyet gazetelerinin bu mahkeme hakkında verilen bilgilerde ne suçlananların lehine şahitlik yapanların ifadesine ne de bu suçlanan kişilerin kendi ifadelerine yönelik hiçbir bilgiye yer verilmediği gibi sadece bu kişileri suçlayan kişilerin ifadelerine yer verildiği eleştiriliyor.

Çağatay, “**Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürölemes**,” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 19–25. Yazar, Moskova Bolşeviklerinin Türkistan'ı kızıl Rusya ve dünya İnkılâbının faydası için istismar edildiğini, âdetâ Türkistan halkını silmekle kalmadığı, onu manada "proleterleştirmek" amacıyla onun milli duygusunu ve milli ruhunu yok etmek hareketine varan bir şekilde devam etmekte olduğunu ifade ediyor. Türkistan'ın bütün bölümlerinde ve halkın ortak bir geçmişı olan asırlardan beri bütün dünyaca bilinen tarihi "Türkistan" ismini kullanmaya engel olmaktan, dilin Ruslaştırılmasına kadar hesapsız uygulamaların varlığından bahsediliyor. Milli ruh içinde yazılan eski yeni edebi eserler ve okul kitaplarını Türkistan Sovyet gazetelerinden tenkit ettirip müelliflerini suçlu gösterip, o eserleri imha ettikleri belirtiliyor. Sovyet hükümetinin vatanperver şair ve ediplere ve onların eserlerine karşı mücadele ettiği, Batı edebi eserlerini tercüme ettirerek, Shakespeare, Goethe, Heine, Hugo, Mopsun, Senkler, Yasenski ve diğerleri gibi eski ve yeni klâsik eserleri Özbekçeye tercüme ettirilmesi için görevlendirdiği ifade ediliyor. Makalede, Sovyet hükümetinin, Türkistan'da milli duyguyu öldürmeye ve "milli" sanılan her şeyi yok etmeye çalıştığı, halk için çok değerli olan Nevai ve Namık Kemal, Tevfik Fikret ve Abdülhak Hamid gibilerin eserlerine karşı durulduğu, halkın düşüncelerini Batı milli ediplerin, şairlerin klâsik eserleriyle meşgul etmek istediği eleştiriliyor.

Timuroğlu, “**Bolşevik Cinayetleri Kurbanları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 25-28. Yazar, Sovyet hükümetinin 1931 yılında pamuk siyasetinin başarısızlığının sorumluluğunu mahalli idarelere yüklediğini, 1932 yılında yaz ortasında pamuk ekinleri ve pamuk ekini işlerini inceden inceye araştırmaya başladığından bahsediyor. İkramov, Zelinski ve diğer pamuk bölgelerindeki kolhoz ve bazı pamuk işletmelerinde araştırmalara geçildiği, bu araştırmalar sonucunda 1932 yılının 1931 yılından da kötü olduğunu ortaya çıkarttığı ifade ediliyor. Türkistan'da bu tür işlerde köle olmakla suçlanan Sovyet memurlarının hemen Sovyet Adliyesi karşısına çıkarıldıkları, 1930 yılında olan Kasımoğlu ve yardımcıları mahkemesi, şimdi de Özbekistan'da olan Bedreddinoğlu ve yardımcıları, Türkmenistan'da Receboğlu ve yoldaşları mahkemelerinin, iddianın canlı örneklerini oluşturduğu ifade ediliyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı V.**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 28-31. Türk gazeteciliğinin 1878'e kadar olan süreci hakkında bilgi veriliyor.

M. “**Sovyetler İttifakının Siyasi Coğrafyası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 31-33. Bu makalenin, *Revelüasyonu Vostoka* (İnkılâbçı Şark) dergisinin 11-12. sayılarındaki bilgiler esas alınarak yazıldığı belirtiliyor. Yazar, 26 Mayıs'ta Dörtgöl'de Karakalpak Sovyetlerinin Birinci Meclisi'nin açıldığı, bununla birlikte Karakalpak'ın resmen "Muhtar Vilâyet"liğinden "Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti"ne dönüştürüldüğünü, bu nedenle Sovyetler Birliği siyasi coğrafyasının genel şeklini göstermek için bu makaleyi kaleme aldığını ifade ediyor. I- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hayatına 7 komşu Cumhuriyet'in girdiği; 1-Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti, 2- Ukrayna, 3- Mavera-i Kafkas Sovyet Sosyalist Federasyonu, 4- Belarusya, 5- Özbekistan, 6- Türkmenistan, 7- Tacikistan. II- Rusya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'nin 12 muhtar cumhuriyetinden ve 14 muhtar vilayetinden oluştuğu belirtilerek sıralanıyor.

“**II- Milli Azerbaycan Merkeziniñ Bir Kararı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 34–35. (*İstiklâl* gazetesinin 10 Temmuz'daki 12. sayısından)

“**III- Kafkasya Konfederasyon Misakı,**” s. 35-36. (Aynı gazeteden)

“**Sovyet Rusyası’nda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 36-37. Sovyetler Birliği'nin büyük merkezlerinde kendi başına olan yabancı muhabirlerin ve yabancı seyyahların hepsinin, *Sosyalistçiki Vostanik* adlı Menşevik dergisine vakıf olan bir muhabirin haberlerine göre, Rusya'da çok şiddetli açlığın hâkim olduğu, özellikle Sovyetler Birliği'nin en zengin olan ve dünyanın en büyük buğday ambarlarından olan Ukrayna'da çok daha şiddetli olduğu bilgisine yer veriliyor. Makalede, Sovyetler Birliği'nin "halkın bütün varlığını çekip almak" için oluşturduğu "Beş Yıllık Plân"ın halkı açlıktan kırıp geçirdiği, bu açlığın etkisi altında Sovyet Hükümeti'nin taviz vermeye mecbur kaldığı ve erzak ürünlerini sınırlı kılmak için pazarlar açılmasına izin verdiği ifade ediliyor.

“**Afganistan'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 37-38.

Türkistan Haberleri:

“**I- Türkmenistan’da Sınıflı Düşmanlar Muhâkemesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 38-39. Haber'de, Türkmenistan'da, 17 kişinin "sınıf düşmanlarına yardım edenler" şeklinde suçlandıkları, Türkmenistan'da görevli memurları öldürme teşkilâtı kurmaktan suçlanarak mahkeme önüne çıkarıldıkları bildiriliyor.

“**II- Piyoner Teşkilâtları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 39–40. Komünistlerde, komsomol ve komünistlerin yıldızı piyonerler olarak tanındıkları, bu nedenle piyonerler teşkilâtı ve bu teşkilât dairesinde eğitime çok önem verildiği belirtiliyor. Bütün ülke parti teşkilâtları gibi Kazakistan Parti Merkezi'nin de 20 Nisan'daki meclislerde eski piyonerler teşkilâtı meselesi ile ilgilenip bu konuda kararlar çıkardığı ifade ediliyor.

“**III- Köçürülgenler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 40-41. *Kızıl Özbekistan*'ın 12 Haziran sayısında yer alan habere göre; Özbekistan'da 2082 işletmenin başka bir yere geçirilmesinin plânlandığı, bunların bir kısmının yeni kolhoz kurdukları, bir kısmının yeni kolhozlara girdikleri ifade ediliyor. *Dergi* idaresi tarafından, bu işletmelerin nasıl bir yere göç ettirildikleri hakkında hiç bir bilginin yer almadığı belirtiliyor.

“**IV- Hüdasızlık Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 41. Haber'de, *Sotsiyalistiçeskiy Kazakhstan* gazetesinin 12 Haziran 1932 tarihli sayısına göre; Kazakistan'da Allahsızlar Teşkilâtı ve bu yoldaki propagandanın

yok derecede güçsüz kaldığından şikâyet edildiğini, ayrıca son zamanlarda bazı din adamlarının kolhozlara girip orada işçilerin Dinsizlik Eğitimi'ni bozmakta olduklarının bildirildiğinden bahsediliyor. Gazete'deki habere göre; Türkistan'ın Kazakistan bölümünde 52 yerde bu teşkilâtların olduğu, ne Allahsızlık düşüncesinin halk içine girmesi için yeterli güce sahip teşkilâtçıların ve ne de bu iş için yeterli derecede edebiyatın olduğu belirtiliyor.

“**V- Taşkent’de Büyük İslahat,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 41. *Kızıl Özbekistan*'ın 4 Haziran sayısına göre; Taşkent'in Beşağaç kısmı (Stalin bölgesi), "Çolpan mahallesi" cümlesi burjuva ve milliyetçi şair Çolpan adına koyulan önceki Rezakbay mahallesinin isminin "Bir Mayıs"a dönüştürülmesi hakkında Bölge Birliği'ne müracaat etmesi sonucu bu isteklerinin kabul edildiğinin bilgisi yer aldığı belirtiliyor.

“**Başkarmaga Mektub,**” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Avgust 1932), s. 41. Berlin'de çıkan *İstiklâl* gazetesinin 11. sayısında "Berlin'de 28 Mayıs Merasimi" başlıklı makalede, Türkistan Milli Birliği'nin üyesi Doktor Abdulvahâb İshakoğlu (Oktay)'nun "Almanya'da Türkistan İstiklâl Komitesi Reisi" olduğunun yazıldığı belirtiliyor.

“**Türkistan’da Milli Terör,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 1-6. Makale, 1918 yılında 18 Türkmen'in 2 Bolşevik'i öldürdüğü iddiasıyla, Moskova "milli terörü" tarafından kurban edildikleri ve bu olayın iç yüzünü aydınlatmaya yönelik olarak yazılıyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Tövbe Kılğan Alaş Ordaçılar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 7-13. Yazar, *Sotsiyalistiçeskiy Kazakhstan*'ın 10 Haziran sayısında önceki Alaş Ordacı'lardan Avazoğlu Muhtar ile İrnekoğlu Âlimhan'ın mektuplarına yer verildiğinden bahsediyor.

“**Bizniñ Protest,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 14–16. Makalede, 1931 yılının 14 Ağustos'unda P.N. Molotov'un idaresi altında çıkan *Posledniye Novosti* gazetesinde Kinez Baritinski isimli birinin 1905 yılında Türkistan'a olan seyahatine ait hatıratın basıldığı, Baritinski'nin "bir polis veya bir Pristof'un rehberliği altında Semerkand'da "Bay-Kabak" adında bir yere vardığı, Türkistan'da Rus hükümeti memurunun ona anlattığına göre, "mahalle

fahişehaneden başka bir şey olmadığı" Rus hükümeti görevlisi Gospudin'in⁵⁰² Baritinski'ye güya yerlilerin "ahlâklarına uygun olarak" buraya kendi kızlarını ve kadınlarını getirdiklerini, hatta şehirde yüksek mevkiye sahip birinin kızı ve eşinin orada bulunduğunu söyleyerek, güzel bir kız ile genç bir kadın gösterdiği belirtiliyor. Her bir Türkistanlı için çok acı olarak tanımlanan bu konuya ilişkin *Yaş Türkistan* idaresine gelen mektuplardan "Bay-Kabak" olayının Türkistanlıları ne derece kötülediğini gösterdiği ifade ediliyor. Mustafa Çokayoğlu'nun bu mektuplar gelmeden önce *Posledniye Novosti* gazetesi idaresine bir mektup yazarak, Türkistan'da böyle bir ahlâksızlığının olmadığını, "Bay-Kabak" sözünün de tamamen yabancı bir söz olduğunu, Baritinski'nin kendisi tarafından bulunduğu, Çokayoğlu'nun aynı zamanda "Rus aydın tabakası içinde birçok kişinin Türkistan halkı hakkında en kötü söylemlere inanmak eğiliminde olduklarını söyleyerek, Molotov'un idare ettiği gazeteye hitaben; en güçlü ve en medenî Rus gazetesi olarak görülen bu gazete tarafından bunun gibi çirkin iftiralara kendi sayfalarında niteliksiz biçimde göstermesinin bunu ispat ettiğini ifade eden bir yazı yazdığı ifade ediliyor.⁵⁰³

Timuroğlu, "**Türkistan'da Açlık**," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 18-22. Yazar, gerek Sovyet basınının gerekse Sovyet ülkelerindeki iktisadi durumla ilgili basının, iktisadi durumun gelişimi hakkında çok sert tepki gösterdiklerinden bahsediyor. Bu tepkinin iki şekilde olduğu; Sovyet basınının Beş Yıllık Plân'ın uygulanması işindeki aksaklıktan bahsettiği, ikinci olarak ise halkın iktisadi gücü ile orantısız yürütülen sanat, kolhoz ve sovhozlaştırma siyasetinin etkisi altında günden güne fakirliğe sürüklenen halkın yaşam şartlarının tehlikede olduğundan bahsettiğini ifade ediyor. Yazar, Türkistan'da açlığın en şiddetli yaşandığı yerlerin başında Kazak ve Kırgız kısımları olduğu, Kazakistan'dan gelen bir yolcunun, orada durumun facia olduğundan, Kazakistan'ın Semi Paletinsk tarafında açlıktan bitip sıra sıra dizilip yatan insanların olduğu, halkın açlıktan kırıldığını söylediğini belirtiyor.

Toktamışoğlu, "**Türk Gazitaçılığı**," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 22-26. Osmanlı döneminde I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinde çıkan gazeteler ve o gazetelere devlet tarafından uygulanan sansürler anlatılıyor.

⁵⁰² "Efendi" veya "bey" anlamına geliyor.

⁵⁰³ Bu makalenin Rusçası da yazılmış.

Ş. Kuliyeş, “**Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürülemes II,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 27-30. Birinci kısmı diğer sayıda.

Çağatay, [**Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürülemes**] “**III,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 30-33. Yukarıdaki makalenin devamı.

“**Türkiye'nin Milletler Uyuşması İçin Bolşeviklerin Kararı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 33–35. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesinin olumlu olduğu, bununla Türkiye'nin uluslar arası durumunun gelişeceği belirtiliyor. Kendisini Türkiye'ye "en sadık dost" olarak tanıtan Bolşeviklerin bu durumdan son derece rahatsız oldukları ifade ediliyor. Moskova Bolşeviklerinin Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk'ün itibarını düşürmek için Türkistan gazetelerinde her türlü iftiralarda buldukları, Aşkabad'da çıkan Rusça *Türkmeniskaya İskra* gazetesinin 6 Ağustos sayısında basılan "Türkiye Altın ve Diplomasi Türü İçinde" başlıklı uzun bir makalede Türkiye'nin başarısına Bolşeviklerin bakışını açıkça gösterdiği, söz konusu makalede; Türkiye'nin dış politikasının yönünün birden bire değiştiği, özünde Batı yanlısı politikaları izlediği ve desteklediğine yönelik ifadeler yer verildiğinden bahsediliyor.

“**İran ve Afganistan'ga Sığınan Türkistanlıların Hâli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 35. Makale, Meşhed'den alınan bir mektup üzerine yazılıyor. Mektupta; 1931 yılında Türkistan'dan kaçıp İran'a geçen Türkistanlıların İran hükümeti tarafından 30 fersah içeriye yerleştirilmesine karar verildiği, bu kararın Türkistanlıları kaygılandığı, Bolşeviklerin Afganistan etrafında özellikle Serhas etrafına askeri güçler getirdikleri, Sovyet hükümetinin bu hareketinin herkesi düşündürdüğü anlatılıyor. Takriben 300 bin evli Türkistan muhacirin mevcut yerlerinden çıkartılarak, Afganistan'ın uzak köşelerine yerleştirmenin Türkistanlıları çok büyük hasrete düşüreceğini bilmenin üzücü olduğu, "Bolşevik zulmünden kaçanların feryatlarını duyacak kimse yok mu?" şeklinde düşüncelerini dile getiriyor.

Türkistan Haberleri:

“**Türkistan Bazarlarında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 35–40. Haber'de, Sovyet idaresinin, Türkistan'ı, ihtiyacı olan erzak ekme işinden

mahrum bıraktığı, Türkistan için gerekli olan bütün buğday yetiştirilen yerlerin pamukçuluğa dönüştürüldüğü fakat Çar hükümeti tarafından Türkistan'ın elinden en önemli yerlerin alınıp yerlerine getirilen Rus muhacirlerin buğday ekme hakkına sahip oldukları, Rus muhacirlerin sayısının Sovyet idaresi döneminde çok fazla arttığı belirtiliyor. Türkistan'daki açlık konusunda Bolşeviklerin hiçbir şey yazmadıkları, sadece Türkistan'dan alınan özel haberlerde açlığın çok şiddetli olduğunu öğrenebildikleri ifade ediliyor. Türkistan Sovyet gazetelerinde yer alan haberlere bakıldığında bu korkunun yersiz olmadığı, bunu Taşkent gazetesi *Pravda Vostoka*'nın 24 Temmuz sayısında verilen rakamlara bakıldığında yiyeceklerin çok pahalı olduğunun gösterdiği belirtiliyor.

“**18 Türkistanlığa Hüküm,**” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 4.1.1918 yılında iki Rus Bolşevik'i öldürdükleri gerekçesiyle suçlanan 18 Türkmen'in, 17'si hakkında mahkûmiyet kararı verildiği haberine yer veriliyor.

“**Sovyetler İttifakı ve Britanya Kommunvelti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 1–7. Makalede, ne önceden ne de şimdi Rus proletarya diktatörlüğü altında bulunan milletler için "Britanya Komunvelti"⁵⁰⁴ amacının propagandisti olmadıkları, Britanya komunvelti yaratmak için her şeyden önce Britanyalıların siyasi kültürünün gerekli olduğunu ifade ederek, bu makalenin konusunun Britanyalılarla Rusların siyasi kültürünün derecesini anlatmak olmadığı, Britanya Konservatuarları başkanı olan Baldun'in devlet siyaseti konularında Rusya Geçici İnkılâb Hükümeti Başkanı olan sosyalist-revaulyoner Kerenski'den daha radikal olduğunu Rusların bile inkâr edemeyeceğinden bahsediliyor. Makalenin başlığının "Sovyetler İttifakı ve Britanya Kommunvelti" olarak adlandırılmasının, kendi hâkimiyeti altında ayrılan milli ülkeleri birleştiren bu iki tip devlet arasındaki ayrımı göstermek için olduğu ifade ediliyor.

“**Sovyet Rusyası'nda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 7–13. Makalede, Sovyet Rusyası'nda Beş Yıllık Plân ve kolhoz siyasetinin uğradığı başarısızlıktan artık hiç kimsenin şüphesi olmadığı, bu konuda birçok yazılanlar arasında en nüfuzlu Fransız gazetesi *Le Temps*'de Moskova muhabirinin, Bolşeviklerin en son resmi istatistiklerine dayanarak "ağır sanayii"nin durumunu çok net bir biçimde ortaya koyduğunu belirten yazıya yer veriliyor.

---

⁵⁰⁴ "Halk Saadeti" anlamına geliyor.

T. D. “**Türkistan'dagi Açlıknın Sebepleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 13-16. Yazar, Türkistan'daki açlığın sebebini, tahıl ekimi alanının çok az olması sonucu ülkenin kendi tahılından mahrum bırakılmasından kaynaklandığını söylüyor. Yılda yıla tahıl ekimine ayrılan oranın büyük ölçüde küçültüldüğünü belirterek, bunun dışında yer alan sebepleri de açıklıyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Kazak Urugları Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 16–23. Yazar, yine Zeki Veli dî Togan'ın *Bugünkü Türkistan* adlı kitabı üzerinde konuşmak istediğini belirtiyor. Bu kitap ile ne kadar çok haşır neşir olunursa o kadar çok yanlışlıklar ve gerçeğin değiştirilmesine rastlanacağını iddia ediyor. Zeki Bey'in gerçekleri, bazı kişilerle olan şahsi ilişkilerinin etkisinde kalarak veya doğrudan doğruya uydurarak, kendine yarayan bir şekle büründürdüğünü ekliyor.

Timuroğlu, “**Kızıl İmperyalizm Sanayii,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 23–28. Yazar, söz konusu dönem içerisinde Türkistan'daki Sovyet gazetelerinin en çok bahsettiği konunun, sanayileştirme siyaseti ve bu yolda kazanılan başarılar olduğundan bahsediyor. Birkaç fabrikanın kurulmasının doğru olduğunu, bunun Lenin'in milli siyasetinin doğrudan uygulanması olduğunun da doğru olduğunu fakat bunlardan hepsinin de Türkistan'da Türkistan halkının menfaatine uygun olan doğru bir milli siyaset yürütülmekte olduğunu göstermediğini ifade ediyor. Fabrika kurmakla işin bitmediğini, onun iktisadi, siyasi mahiyetinin, Türkistan halkının iktisadi hayatı açısından ne demek olduğunun Türkistan halkının milli iktisadi menfaati ile nasıl ilgisi olduğunun araştırılması gerektiğini belirtiyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı VII.**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 28-35. 1869, 1871, 1873 ve 1874 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde çıkarılan gazeteler hakkında bilgi veriliyor.

M. “**Mançugu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 35-39. Mançurya'da, Japonya ile Çin arasında Eylül 1931'de başlayan ve Mançurya'nın bağımsızlığının ilânıyla sonuçlanan savaşın yeni bir döneme girdiği gerekçesiyle yazılıyor.

Ahmed Haki, “Kabahat Bende mi?” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s.39.

“**Afganistan'ga Sığınan Türkistanlıların Hâli Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 40. Bir önceki sayıda Afganistan'a sığınan Türkistanlıların sınırdan içeriye yerleştirilmeleri konusu hakkında bilgi verilmişti. Afganistan'a sığınan Türkistanlılar için Afgan hükümetinden dostane bir muamele göstermeleri arzu ediliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Kazakistan'da Kaç Fırka Azası Bar?**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 40. Haziran 1932'de Almata'da gerçekleşen IV. Parti Toplantısı'nda verilen resmi bilgiye göre, Kazakistan Partisi'nde 91.736 kişinin olduğu, bunların 51,143'ünün aday, kalan 40,593'ünün üye olduğu, yani toplam üyelerin yarısından biraz fazlasının Kazaklar, % 4,3'ünün diğer Türkistanlılar'dan olduğu belirtiliyor. Buradan, Rusların % 45'e yakın olduğu sonucu çıktığı ifade ediliyor.

“**Berlin'de,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 41. Almanya'da yüksek tahsil gören genç Türkistanlılar'dan Doktor Said Ali Hoca Osman Bey'in 16 Eylül 1931'de saat 8'de Berlin merkezindeki salonlardan birinde Türkistan'daki adet ve farklılıklar hakkında Almanca bir bildiri okuduğu, dinleyicilerin çoğunun Alman olduğu, Almanya'daki bir dergide basıldığına ilişkin habere yer veriliyor.

“**Koşa Karisınlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 41. Haber'de, 22 Eylül 1931'de İstanbul'da, milletperver gençlerden Doktor Salih İsmail Bey'in Rüstem Bey'in kızı Leman Hanım ile ayrıca 8 Ekim'de Berlin'de Doktor Tahir Şakir Bey'in *Yaña Milli Yul*'un başyazarı Edip Ayaz İshaki Bey'in kızı Doktor Saadet Hanım'la nikâhlandıkları bildiriliyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 41. *Atsız Mecmua*'nın müdürü H. Nihal [Adsız] Bey'in "Çokayoğlu Mustafa Bey'e Son Cevap"ına gelecek sayıda cevap yazılacağı belirtiliyor.

“**1917-1932 Bolşevik Diktatöراسının 15 nci Yıllığı Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 1-3. Makalede, Bolşevik diktatörlüğünün 15. yılının dolması üzerine yazılıyor. Bu süre içinde çok değişiklikler olduğu, eski milli aydın gücün çok azaldığı, birçoğunun Bolşevikler tarafından öldürüldüğü, bir kısmının sürgünde bir kısmının hapislerde ezilmekte olduklarından bahsediliyor. 10-15 yaşındaki çocukların ise şimdi ölen kimseler oldukları, onların

bir kısmının Bolşevik okullarında yetişen, Bolşevik İnkılâbının nesli olduklarından bahsediliyor. Türkistan ve onun geleceğinin bütün ümidinin Türkiye ile Avrupa'da eğitim alıp yetişen Türkistanlı gençler ve onların arkasından yetişecek olan nesilde olduğu ifade ediliyor.

İsen Tursun, “**Türk Tili Kurultayı Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 3–5. Yazar, İstanbul'da, Dolmabahçe Sarayı'nda 26 Eylül'den 5 Ekim'e kadar süren Türk Dili Kurultayı'nın, kültürel kuruluş alanında atılan adımlardan en önemlisi olduğunu, 10 gün devam eden Dil Kurultayı'nda çeşitli uzmanlar tarafından Türk Dili'ne dair çeşitli konularda bildiriler okuduklarını, ünlü şahsiyetlerin Türk Dili'ne dair beyanatta bulduklarını, şiddetli tartışmaların olduğu Kurultay'da, ele alınan konular hakkında bilgi veriyor.

H. Nihal [Adsız], “**Çokayoglu Mustafa Big'e Son Cevab,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 6–10. Makalede, *Atsız Mecmua*'nın önceki müdürü Nihal Bey'in makalesine karşı yazılan Mustafa Çokayoğlu'nun cevabının *Yaş Türkistan*'ın gelecek sayısında verileceği, bu sayıda, İstanbul'daki Türkistan Türk Gençleri Birliği Başkanı Doktor Salih İsmail Bey'in protestosuyla Doktor Tahir Şakir Bey'in "Nihal Bey'e General Krupatkin'in Cevabı" başlıklı makalesinin basılacağını bildiriliyor.

Doktor Salih İsmail, “**Her Koy Öz Ayagıdan Asılır (Atsız Mecmuage Cevab ve Protesto),**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 10-12. Nihal Atsız'ın mektubuna protesto olarak yazılmış.

Tahir Şakir, “**Nihal Bikge General Kurupatkin'in Cevabı,**” s *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 13–17. Nihal Atsız'ın mektubuna cevap olarak yazılmış.

Timuroğlu, “**Türkistan'da Sovyet Maarifiniñ Kemiyet ve Keyfiyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 17-22. Yazar, Sovyet görevlileri tarafından, Türkistan'daki okul ve eğitim işlerinin değişimine dair yazılanlar ve söylenenlerin eleştirisini yapıyor. Söz konusu dönem içerisindeki Orta Asya Sovyet okullarında, Sovyet görevlilerinin bahsettiklerinin gerçek dışı olduğunu, bunların göz boyamaktan başka bir şey olmadığını vurguluyor. 15 yıl içinde pamuk ektirme, kolhozlaştırma, muhacir yerleştirme alanındaki faaliyetlerin

yüzde birini bu yolda sarf etseler idi az da olsa işe yarar bir şey yapmış olacaklarını ifade ediyor.

Çağatay, “**Sovyet Dâhili İstikrazı (Zayumu) ve Onun Türkistan'da Tarkatış Usuli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 22–26. Yazar, milli durumu ağırlaşan bir devletin para tedarik etmek için çeşitli çarelere başvuracağını, yani, devlet bankası tarafından değerinden daha düşük ve faizle borç bulacağını, bu borcun gerek dış maliye kuruluşlarından gerekse halk tarafından alınabileceğini, bazen devletin, halkın elinde ne varsa alarak ülke sermayesini arttırmak, istifade etmek maksadıyla borcu dağıtma yoluna gidebileceğini belirtiyor. Bir devletin borcunun kolaylıkla veya zorlukla dağıtılmasının o devlete kendi halkının bağlılığı derecesine ve onun itibarına olan inancına bağlı olduğunu ifade ediyor. "Dünya İnkılâbı" ve "Sosyalizmin Kurulması" yararına birçok ülkede milyarlarca para harcanarak yürüterek propagandalarını devam ettirmek ve hazırladığı Beş Yıllık Plân'larını uygulayabilmek için milyarlarca daha paraya ihtiyacı olan Rusya Bolşeviklerinin para toplamak hususunda her türlü çareye, doğal olarak da istikraz usulüne (halktan borç para alma) de el attığını anlatıyor. Nefret ettikleri kapitalist ülkelerden para istediğini ancak güçlü devletlerin Rusya'ya güvenmeyerek para vermediklerini, mecburen iç borca başvurduklarından halk içinde hükümete güvenip parasını verecek kadar güvenen kişilerin olmadığından, hükümetin bu borç için her türlü propaganda ve hileye başvurduğunu anlatıyor.

Doktor İlter, “**İstanbul'da Türkistan Küni (Türkistan Türk Gençler Birliği'niñ 5 nçi Yılı 1927 Temmuz 1932),**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 26–30. Makale, Türkistan'da, Türkiye'ye çeşitli yollarla bilim yurtlarında okumakta, öğretmenlik ve doktorluk etmekte olan genç Türkistanlıların meydana getirdiği birliğin 5. yıl dönümü dolması üzerine yazılıyor. Bu yıldönümü kutlamalarının programından bahsediliyor.

“**Doktor Salih İsmail Bik'niñ Nutku,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 30–33.

Yaş Türkistanlı, “**Berlin'de İki Mühim Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 33-35. Berlin'de, Türkistanlılar tarafından gerçekleştirilen toplantılarda, Sovyet hükümetinin politikaları değerlendiriliyor.

Taylak Ahmed, “Dombguramga Kulak Sal,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 36-37.

Türkistan Haberleri:

“**Yene Sınıfı Düşmanlar Mahkemesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 37–38. *Sosyalidi Kazakistan* gazetesinde yer alan, Kartal kolhozunda başarısızlık bulunduğu gerekçesiyle, müdür, müdür yardımcısı ve birçok çalışanın mahkemeye verildikleri, bu kişilerin kolhozdaki 32 attan 23'ünün yok olması, 728 hektarlık buğday, 70 hektarlık başak, 96 hektarlık buğday, 27 hektarlık sonbaharlık buğday ekinliklerini harab etmekle suçlandıkları haberine yer veriliyor.

“**Müslümanlarga Müracaat,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 38-41. Çin'in Mançurya bölgesinde yaşanan olaylar ele alınıyor. Çin'de yaşayan diğer milletlerin arkasında hükümet, zenginler, özellikle yabancı ülkelerde yardıma hazır kuruluşlar olduğu, ancak Müslümanlarda bunların hiçbirinin olmadığı, yalnızca zekâtın olduğu belirtilerek, Müslüman Türk-Tatar'ların birleşerek Mançur Müslümanlarına yardım cemiyeti kurdukları haberine yer veriliyor.

“**Saygılı Okuçularımız,**” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 42. 1931 yılının Ağustos ayında gerçekleşen malı mülkü yok olan binlerce Türk-Müslüman için Tatarlar tarafından, Müslüman Mançur ve Türk-Tatar Komitesi kurulduğu, bu komitenin *Yaş Türkistan* okuyucularından yardım beklediği duyuruluyor.

“**Kara Bir Haber,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. İç Kapak. Alınan bir habere göre, Türkistan Milli Birliği kâtibi Doktor Meceddin Ahmed Bey'in Taşkent'te yaşayan 60 yaşındaki annesinin Sovyet milisleri tarafından, Şubat 1932'de hapse atılıp 5 ay tutulduğu, Bolşeviklerin ağır insanlık dışı muamelelerine dayanamayarak ağır biçimde hastalandığı ve hapishaneden çıktıktan iki gün sonra Ağustos başlarında öldüğü bildiriliyor.

“**Yer Yumşak Bulsun,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. İç Kapak. Türkistan milli kurtuluşu yolunda şehit olan Enver Paşa'nın annesi ve Hacı Ahmed Paşa'nın eşi Ayşe Hanım'ın Kasım ayında İstanbul'da öldüğü duyuruluyor.

“**Dekabr Hâturaları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 1-7. Makalede, Aralık ayının Türkistanlılar için hatırası olan bir ay olduğu belirtilerek, 10 Aralık 1917'de "Türkistan Muhtariyeti"nin ilân edildiği, 1929 Aralık'ta ise *Yaş Türkistan*'ın yayın hayatına başladığı hatırlatılıyor. Sovyet hükümetinin 14. yıl dönümü münasebetiyle yazılanların anlatılacağından bahsediliyor. Ne yüksek sesle söylenen sözlerin ne de dergi makalelerinin Türkistanlıları kurtaramayacağını, her şeyden önce milli birliği korumak, onu arttırmak ve milli şuuru arttırmak gerektiği vurgulanıyor. *Atsız Mecmua* gibi önceki dergilerde de yazılan "Batı Türkiye'den Yakutistan'a kadar birleşen Türk milleti" kurmak isteğinde olduklarını söyleyemeyecekleri ancak yeni şartların, Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Bakanı Doktor Reşid Galip Bey'in "İstanbul'da basılan bir gazetenin Semerkant'ta da okunmalı ve anlaşılmalı" şeklindeki beyanatı olduğu belirtiliyor. Makalede, Türkistan'ın kurtuluşunun kendi elinde olduğu, bu nedenle en kısa zamanda genel düşmana karşı mücadele etmek için birleşmenin gerektiği, özellikle bütün Türk güçlerinin, -Tatar, Başkırt, Kırımli, Azerbaycanlı, Türkistanlı- kendi aralarında birleşmek ve aralarında hiç bir şekilde ihtilaf olmaması gerektiği üzerinde duruluyor. *Yaş Türkistan*'ın var gücü ile bu gayeye hizmet ettiği vurgulanıyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Çıkışıya Karşı Cevabım,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 7–15. Yazar, *Yaş Türkistan*'ın 30–32. sayılarındaki K.A.'nın kendisini "düşüncesiz, yalancılık ve sahtekârlık" ile suçladığı makalelerine, medenî bir toplumda yaşayan her insanın böyle bir karalanmaya cevapsız kalamayacağını aşikâr bir şey olduğunu, o suçların delilleriyle birlikte üzerinde konuşmak gerektiğini ifade ediyor. Nihal Atsız ile olan tartışmalarının devamında yazılıyor.

Timuroğlu, “**Pahta Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 15-22. Yazar, Rusya'nın Türkistan pamuğuna olan tutkunluğunun çok eski bir mesele olduğunu, 1860 yıllarında Amerika'da olan pamuk ekini buhranında Amerika pamuğu arkasında büyümekte olan Rusya dokuma sanayinin de darbeye uğradığını belirtiyor. Rus hükümetinin erkenden kendi milli işletmelerini ikinci bir buhran korkusundan özellikle yabancı etkisinden kurtarma yoluna gitmeye başladığını, 1880 yıllarında, Türkistan'da Amerika pamuğu ektirme siyaseti şeklini aldığından bahsediyor. Bu durumun daha sonraları Türkistan'daki pamuk

işletmeciliği etrafında sert tartışmalara neden olduğunu, 1909 yılında Türkistan'a seyahat eden Gregory Palen'in araştırması sonucunda, yeni yer sulandığı, sulu ekin alanı oluşturulmadan Türkistan pamuk ekin alanını bir karış genişletmenin mümkün olmadığını ileri sürdüğünü anlatıyor. Makalede, Çarlık Rusyası döneminde hatta devrimin ilk dönemlerinde Rus Bolşeviklerinin Türkistan halkını ilgilendiren onun yararına olmayan Çar hükümetinin siyasetine karşı olduklarını, pamukçuluğun önceki şeklini de Türkistan halkı ve çiftçi için yararlı bulmadıklarını Safarov gibi Bolşevik yazarların eserlerinde görüldüğünü ifade ediyor. Rusya'daki Bolşevizmin artık renginin değiştiğini ileri süren yazar, kızıl renkli gerçeğin milli sömürge siyaseti olduğunu açıkça gösterdiğini, hedeflerinin, Türkistan'ın iktisadi bağımsızlığı olduğunu altını çiziyor.

Çağatay, “**Tenkid mi Ahmaklık mı?**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 22–27. Yazar, *Yaş Türkistan*'ın 33. ve 34. sayılarında da bahsedildiği üzere, Bolşeviklerin Türkistan halkının milli ruhu ve milli duygusunu öldürmek için kendi görevlileri aracılığıyla neler yaptıklarını ve amaçlarına ulaşabilmek için Türkistan halkının milli ve vatanî duygusunu arttıracak eski ve yeni her ne varsa okul dersliklerini ve bütün diğer eserleri Bolşevikçe tenkit ettirip yok ettirmeye çalıştığını, Türkistan Sovyet gazetelerinden alınan örneklerle gösterdiklerini hatırlatarak başlıyor. "Tenkitçiler" in bu sıfat ve hareketlerinin kendi âmirlerinin de (parti ve hükümet yöneticilerinin) dikkatini çektiğini belirtiyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı VIII.**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 27-30. 1875 yılında Osmanlı Devleti'nde çıkan gazeteler hakkında bilgi veriliyor.⁵⁰⁵

“**Sürgünler Hâli [Meşhed'den],**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 31-33. Makalede, Türkistan'dan sürgüne gönderilenlerin listesi veriliyor.

“**Kooperatifler Ahvâli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 33-36. Bu makale, Türkistan'dan kaçanların *Yaş Türkistan* idaresine gönderdikleri mektuplardan biri. Kooperatiflerin genel durumu değerlendiriliyor. Her gün kooperatiflerin önünde uzun nöbet bekleyenler sırasına rastlanabileceği, her gün kooperatifte başkanın kooperatif paralarını kendi özel ihtiyaçlarını karşıladığı veya mal yokluğundan halkın başkanlarını tutup dövdüğünü duymanın mümkün

---

⁵⁰⁵ *İttihad, İstikbâl, Vakit, Sadakat* gibi.

olduğunu belirtiyor. Ayrıca, Semerkant'taki bir kooperatif mağazasında 12 işçi, bir reis ve muhasebeci çalıştığı, şehirdeki kadroların çoğunun Ruslardan oluştuğu eleştiriliyor.

“Kuleli Türkşan, “Uludağ,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 36.

“**Sovyet Hükümetiyle Muahedeler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 36-37. Makalede, 23 Kasım 1931'de Sovyet hükümetiyle Lehistan ve 29 Kasım'da Sovyet hükümetiyle Fransa hükümetleri arasında saldırmazlık görüşmeleri imzalandığı, büyük bir güvenliğe sahip bu antlaşmanın analizini edip onların siyasi içeriğini gösteren makalenin *Yaş Türkistan*'ın gelecek sayısında basılacağı duyuruluyor.

“**Afganistan'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 37.

“**Türkistan Haberleri: Maarif İşleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 37-40. Kazakistan Eğitim Bakanı'nın verdiği bilgiye göre, okul çağındaki Kazak çocukların % 72,7'sinin okullara alındığı, bu bilginin ne derece doğru olduğu hakkında bilgi edinmek için Bakan'ın 7 yıl okullarda okuyan Kazak çocuklar hakkında verdiği rakamlar gözden geçirildiğinde, Özbekistan Eğitim Bakanı'nın verdiği bilginin yanlış olduğunun ortaya çıktığı rakamlarla açıklanıyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 40. Aralık 1929'da çıkmaya başlayan *Yaş Türkistan* dergisinin, birinci yılında 1-13 arası sayıların 408 sayfa, ikinci yılında 14-25 arası sayıların 482 sayfa, üçüncü yılında 26-37 arası sayıların 491 sayfa olarak toplam 1381 sayfa çıktığı bildiriliyor.

“**Sovyet Rusyası'ndan Çıkabilis Üçün,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 41. Sovyet Rusyası'ndan yabancı ülkelere gidebilmek için sadece dışarıda parti ve devlet işlerinde çalışan memurlar ile komünistler için mümkün olduğu, söz konusu dönemde ise farklı Sovyet tebaalarına büyük miktarda velâyet olma şartıyla Sovyet hükümetini bırakıp gitmek için izin verildiğinden bahsediliyor.

“**Saygılı Okuçularımıza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 41. Abonelere borçlarını zamanında ödemeleri için ricada bulunuluyor.

“**Münevver Kari Kayda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 1. Türkistan'dan alınan haberlere göre Münevver Kari'nin uzun süreden beri Orta Asya'nın Taşkent'teki G.P.U.'sunun bodrumunda hapiste yattığı, onu çok kınamakta oldukları belirtiliyor. Bunun yanı sıra diğer Türkistan cemaat görevlilerinin uzak yerlere sürgün edildikleri, iç Rusya'ya uzun süreli mecburî işe gönderilenler arasında birçok tanınan simaların olduğu, Seyd Nasr Mircelil'in Ural tarafına sürgün edildiği, birçok Türkistanlının da Moskova'da hapiste olduklarının bildirildiği anlatılıyor.

“**Sovyet Hükümeti Mayublarga Kanday Yardım İtedir?**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 1.

Başkarma, “**Kutlav,**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 1. Ramazan bayramı kutlanıyor.

“**Rusların Türk-Leh Hastalığı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 2-7.

Yaş Türkistanlı, “**Cumhuriyet Muhabiri Nadir Nadi Bik'niñ Musahebende Bulunduğı Esed Bik Kimdir?**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 7-13. Yazar, Türkiye'de İstanbul ve Ankara şehirlerinde Türk Tarih Kongresi ve Türk Dil Kurultay'larında dış Türklerin özellikle Rusya egemenliği altında ezilmekte olan Türkler hakkında çeşitli bildirimler okuduğu, bu toplantılarda, Türkiyelilerin dış Türklere karşı ilgili olduklarını, bunun çok sevindirici olduğunu belirtiyor. Ancak, Türkiye dışındaki yaşayan Türkler hakkında yanlış bilgilerle doldurulduklarından bahsediyor. Bunlardan birinin *Atsız Mecmua*'nın müdürü Nihal Bey'in yazdıklarında rastlanıldığını, bu makalede bu şekilde bir ifadeye rastlanılmasının iki örneği üzerinde durmak istediğini ifade ediyor.

M. “**Sovyet Hükümetiyle Muahedeler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 13-18. Lehistan-Sovyet Rusya ve Fransa-Sovyet Rusya arasındaki ilişkiler anlatılıyor.

“**Bugünkü Türkistan Ahvâlinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 18-22. *Yaş Türkistan* idaresi, bu makaledeki bilginin, kısa bir süre önce Türkistan'dan kaçıp giden bir Türkistanlı tarafından gönderildiğini, burada kısaltarak basıldığını açıklıyor. Makalede, Sovyet hükümetinin, Türkistan'da çok

sayıda okul açtığı, milli olmaktan çok uzak, ilim açıdan çok düşük olduğu, "Âli Mektepleri"nden sayılan "Afto-Yol Enstitüsü", Kolhozculuk ve Yerlileştirme Enstitüsü" ve buna benzer okullarda Türkiye ve Avrupa'daki orta dereceli teknik okulların derecesini geçmediğinden bahsediliyor. Taşkent'teki Orta Asya Üniversitesi'nde Türkçe okuma yazma bilmeyen Türkistanlı öğrencilerin olduğundan bahsediliyor. Rus Bolşeviklerinin bu okullarda eğitim gören Türkistanlılara kötü muamelede bulunmalarına rağmen, Türkistanlıların yine de bu okulları doldurdukları belirtilerek, bu okullardan mezun olup Türkistan halkının milli benliği için mücadele etmekte olan Türkistanlılar'dan hiç bir zaman şüphe etmediklerini, bunun ispatı olarak, dergiye gönderilen makaleyi gösteriyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Yene Kazak Uruğları Hakkında (Abdülkadir Bik Cevabıya Cevab)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 23-26.

Çağatay, “**Filipin İstiklâliyeti**,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 26-32.

“**Sovyetler İttifakında**,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 32-33. I- *Pravda* gazetesinin 30 Mayıs 1932'de Sovyetler Birliği'nin onuncu yıl dönümü münasebetiyle yazılan baş makalede milletler meselesi hakkındaki makaleden bahsediliyor. “**II- Dinge Karşı Beş Yıllık Plân**,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 33. 15 Mayıs 1933'te Sovyet hükümeti tarafından başlatılan Beş Yıllık Plân'ın içeriği hakkında yorum yapılıyor. “**III- Mecburi Pasport**,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 33-34. Sovyetler Birliği'nde 16 yaşını dolduran herkesin pasaport almak mecburiyetinde bırakıldığı, Sovyet gazetelerinin yazdığına göre, Sovyetler Birliği'nde günden güne artmakta olan "sınıf düşmanlığı"na karşı bir tedbir olduğu ifade ediliyor. Herkesin bulunduğu yerden köy, mahalle, şehir başka bir yere geçerken 24 saat içinde yerli milis idaresine pasaportunu gösterip kendini bildirmek zorunda olduğu, aksi durumda 100 som ceza ödemek zorunda olduğundan bahsediliyor. Mecburi pasaportun, Moskova, Leningrad, Harkov, Kiev, Odesa, Minsk Rostov-Don gibi büyük şehirlerin halkı için verileceği belirtiliyor.

“**İran'da**,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 34-37.

“**I- İngiltere-İran İhtilâfı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 34-35.

“**II- Şah Hazretleriniñ Beyânâtı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 35-37.

Turançı, “**Tarihi Bir Konferans (Rus Tarihinde Kalmukların Rolü),**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 37-38. 2 Kasım 1933 tarihinde Helsingford'da düzenlenen bir konferansta, Rusya'nın güneyinde yerleşmiş olan Kalmukların tarihi ile ilgili orijinal bilgiler verildiği belirtiliyor. Burada büyük bir hanedanlık kurdukları ve Rusya'nın daimi müttefiki oldukları, diğer Türk boylarına büyük zarar verdikleri, Başkurdistan'a kadar akınlar düzenledikleri, Çar Petro'nun Avrupa'ya seyahati esnasında Rusya'nın doğu ve güney sınırlarını koruduklarına yönelik bilgiler verildiğinden bahsediliyor.

Ahmed Haki, “Türke Sart Diye Kesüb Atan Vatandaşlara,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 38-39.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 39-42. Taşkent yakınında iki kadının 17 kilo pamuğu ziyan ettikleri için birinin bir yıl, diğerinin 6 ay hapse mahkûm edildiği haberine yer veriliyor. Makalenin devamında yerlileştirme konusu tartışılıyor.

“**İngiltere'de Kaç Komünist Bar?**” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 42.

“**Bildiriş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 1. Mustafa Çokayoğlu'nun 19 Şubat 1933'te Paris'te bulunan Promete idaresinde Basmacılık Hareketi hakkında bildiri sunacağı haberi veriliyor.

“**Yeni Türk Opera Eserleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 1. *İstiklâl*'deki habere göre, büyük sanatkâr Aziz Bey Hacı'nın Köroğlu destanını besteleyerek opera şeklinde düzenlediği aynı zamanda Neva operasını da bitirdiği belirtiliyor.

“**Basmacılık ...(1918 - 1933),**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 2-6. Makalede, Basmacılık hareketinin başlangıç dönemindeki olaylar anlatılıyor.

Sabri, “**Basmacılar Hakkında Bir Bolşevik Edibi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 6-8. Yazar makalenin, Bolşevik edibi Nikolay Tihonov'un *Göçebeler* isimli eserinden alındığını belirtiyor.

Timuroğlu, “**Oturaklaştırı Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 8-12. Yazar, Rusya'nın Türkistan'da uyguladığı sömürge siyasetinin bir bölümünü Türkistan'ın göçebe ve yarı göçebe halkını yerleşme konusundaki "oyunların" oluşturduğunu belirtiyor. Bir yandan yerleşme imkânını ortadan kaldırmak diğer yandan yerleşme için zorlamanın Stalin-Krivoşeyn hükümetlerinin uyguladıkları metotlar olduğunu, bir diğer yandan çöllerdeki yerleşik hayat ve ziraat işletmelerine uygun yerleri Rus muhacirlerine vererek hatta Yedisu'da yüz binlerce yerleşik hayat ve işletme sistemine çoktan geçmiş olan Kazakların, yerlerini ve mülklerini ellerinden çekip alarak Rus Kazaçi ve Rus köylülerine paylaştırdığını, diğer bir yandan, Kırgız-Kazak'ları ekincilik için yararlı olmayan yerlere yerleşmeye mecbur bırakan Stalin hükümetinin olduğunu ifade ediyor. Çarlık Rusyası döneminde de aynı siyasetin uygulandığını, Türkistan'ın işe yarayan kısmına Rus muhacirleri yerleştirdiklerini hatırlatıyor.

Başkarma, “**Türkçe Ay Atları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 13-14.

Ahmed Ahmedî, “**Türkçe Ay Atları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 14-18.

Çokayoğlu, “**Bir Tarihi İftiraga Karşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 18-22. Yazar, İslâmiyet tarihine ait bütün Avrupa ders kitaplarında Hâlife Emiri'nin ünlü İskenderiye kütüphanesini yaktırdığı hakkında yanlış bilgi verdiğini belirtiyor ve anlatıyor.

İgnat Bily, “**Kazaçi Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 22-27. *Yaş Türkistan* idaresi bu makalenin *Azad Kazaçi* dergisinin başyazarı İgnat Bily tarafından gönderildiğini, Kazaçi konusunda kendilerini celp eden şeyin, Kazaçilerin kendilerini Ruslardan tamamen ayrı bir millet olarak tanımlamaları ve Rusya'dan ayrılarak kendi başlarına bağımsız bir devlet kurma mücadelesine girişmeleri olduğunu belirterek, Kazaçilerin anlaşılmayan yanlarının da bulunduğunu, ortak yanlarının en büyük düşmanlarının Rusya emperyalizmi olduğunu ifade ediyor.

“**Rus İmperyalizmine Karşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 27-28. *Emel* dergisinin 1 Şubat 1933 tarihli sayısında Kıımlı Cafer Seydahmet'in "Rus Emperyalistleri Telâşta" başlıklı makalesinin kritiği yapılıyor.

“Türkiye’de Bir Türk Diplomatnıñ Ermeni Meselesi Hakkındaki Beyânâtı,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 28-29.

“Sovyet Rusyasıyla Türkiye Arasında,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 29.

“Kabil’de Türkiye’niñ Yeni Büyük İlçisi,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 29-30.

“İngiltere-İran İhtilâfı,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 30-31.

“Mançurya’da Kaçça Müslüman Bar?” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 31.

Adına Kurbanoğlu, **“Bugünkü Türkistan Ahvâlınden,”** *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 32-35. (Makalenin baş kısmı diğer sayıda.) Türkistan'daki okullar ve diğer idarelerin sayıları ve isimleri veriliyor.

Doktor İlter, **“Yigetler,”** [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s.36.

“Paris’de Türkistan Hakkında Bir Maruza,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 36–38. Mustafa Çokayoğlu'nun Promete meclisinde okuduğu "Türkistan'da Şubat İnkılâbı" isimli bir bildiri okuduğu belirtiliyor. Bu bildiride; Rusya Geçici Hükümeti ile Bolşevikler arasında mücadelenin başladığı dönemde Türkistanlıların tarafsız kaldıkları, bunun sebeplerinden birinin, iki tarafı da yabancı güç olarak görmeleri, diğerinin de Türkistanlıların birlikte hareket etmemeleri ve silâhlı güce sahip olmadıklarını gösterdiğinden bahsediliyor.

Çokayoğlu Mustafa, **“Zaporovlarnıñ Türk Sultanığa Mektubu (Edibsiz Bir Yazı Münasebetiyle),”** *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 38–40. Makale, Nihal Atsız ve Zeki Velî dî Togan'a eleştiri niteliğinde yazılıyor.

Türkistan Haberleri:

“I,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 40-41. Haber’de, Türkistan’ın birçok bölümünde pamuk ekim arazilerinin arttığını, örneğin Kazakistan’da, % 82,6 pamuk ürününün arttığı bilgisine yer veriliyor. **“II- Türkistanlılarga Yaman Muamele,”** *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 42. Türkistan’da demiryolunda çalışan 163 Türkistanlı işçinin Rus işçiler ve işyeri sahipleri tarafından kötü muamelelere maruz kaldıkları belirtiliyor. **“III- Yeni Pahta Etrafında,”** *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 43. Yerli gazetelerde, Fergana

ve çevresinde Sovyet hükümetinin pamuk siyasetine karşı halk tarafından yürütülen mücadeleden bahsedildiği bilgisine yer veriliyor. “**IV- Latin-Arab Mücadelesi**,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 43. Latin alfabesine geçişte karşılaşılan güçlüklerden bahsediliyor.

“**Karakum'da Basmaçılık Hareketi (Öz Muhbirimizden)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 1. Meşhed'den 12 Şubat'ta haber veren muhabirin; üç gün önce Meşhede, 15 gün önce Karakum'dan ayrılan bir grup Türkistanlının geldiğini, gelenlerin getirdikleri habere göre, geçen yıllarda dağıtılan mücahitlerin Karakum'a dönerek Ekim ayının başından beri harekete geçtiklerini, bu mücahitlerin başında Durdu Mürüvvet adında birinin olduğunu, mücahitlerin Bolşevik askerlerle olan çatışmalarda Bolşevik askerlerinin çok zarar gördükleri, dağılıp kaçtıklarını anlattıkları bilgisine yer veriliyor. Basmacıların yeme içme ihtiyaçlarını çeşitli istasyonlardaki kooperatiflerden müsadere yoluyla karşıladıklarından bahsediliyor. Ayrıca Basmacıların ordugâhlarını çok gizli tuttukları, tedbirli oldukları, içlerine dışarıdan gelenleri yaklaştırmadıkları, taşıdıkları yüklerini ordugâhtan çok uzakta çıkartıp boşalttıkları bilgisine yer veriliyor.

“**Kemçiligimizni Bitirmek Galibiyet Yolğa Tüşmek Dimekdir**,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 2–8. Makalede, Basmaçılık hareketinin başarısızlıkla sonuçlanmasının sebeplerini bilmenin her şeyden önce gelecekte geçmişteki yanlışlıkların tekrar edilmemesine yardım edeceği belirtilerek, hareketin sonuçları değerlendiriliyor.

Timuroğlu, “**Yene Pahta Etrafında**,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 8-14. Yazar, Sovyet hükümetinin Türkistan'da uyguladığı pamuk siyasetinin iktisadi ve siyasi sonuçlarını eleştiriyor. Türkistan halkı ve özellikle çiftçilerin üzerine çok fazla iş yüklendiği, pamuk için kendi tahılından mahrum bırakıldıkları, 1918 açlık yıllarına döneceği ihtimalinin çok yüksek olduğunu ifade ederek, bu siyaset sonucunda Türkistan halkının, çiftçisinin pamuk siyasetine karşı mücadeleye devam edeceğini vurguluyor.

Çağatay, “**Türkistan Dehkanı İşlese de Nişlemey Batır**,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 14-17. Yazar, Türkistan'daki pamuk siyasetine yönelik yerli gazetelerde çıkan haberlerden bahsediyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Ermeni Meselesi I.**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 17-22.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı IX.**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 22-27. Türk gazeteciliğinin mevcut dönem içerisinde sosyal ve siyasi bakımdan birbirine benzemeyen iki farklı yönde ilerlediğini, biri Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altındaki Türk-İslâm ülkesi, diğerinin de Rusya emperyalizmi altında olan Türk ülkeleri olduğunu söylüyor. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tutucu idarenin günden güne Türk gazeteciliğini baskı altına aldıkları, onu mümkün olduğu kadar sindirmeye çalıştıkları, bu nedenle 1875'ten 1908'e kadar Türk gazeteciliğinin çok sönük olduğundan bahsediyor. Rusya egemenliğindeki Türk ülkelerinde ise Çarlık yönetiminde sert önlemlere maruz kaldığını ve 1905 Rus ihtilâli döneminde müthiş bir sansüre uğradığından dolayı ilerleyemediğini belirtiyor. Makalenin bundan sonraki bölümünde İsmail Gaspıralı tarafından çıkarılan *Tercüman* gazetesi ve Gaspıralı'nın basın faaliyetleri hakkında bilgiler veriliyor.

M. “**Yaponya'nın Milletler Uyuşmasından Çekilişi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 28–30.

“**Türkiye'de Medeniyet Yolunda Büyük Hareketler: Ankara'da Üç Büyük İrfan Müessesesi (Cumhuriyet 11. 11. 933),**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 30-33.

“**Türkiye ile Afganistan Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33.

“**Rusya'ya 40 Talebe Gönderilecek,**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33. Türkiye'de, Aydın ve Nazilli'de incelemeler yapıldığı sırada, Aydın Sanat Okulu mezunlarından 40 kişinin işsiz kalmaları sonucu Ekonomi Bakanı Celâl Bey'i üzdüğü ve bu kişilerin staj görmek için Rusya'ya gitmelerinin uygun görüldüğü bilgisi veriliyor.

“**Bursa Hadisesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33. Bursa'da ezanın Türkçe okunması gerekçesiyle gösteri yapanların hapse atıldığı haberi veriliyor.

“**Sovyet Rusyası'nda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33–34. *Moskova* gazetesinde yer alan habere göre, Ziraat Bakanı yardımcısı ve

memurlarından birçoğunun yolsuzluk yaptıkları ve devrim karşıtı hareketler yaptıkları gerekçesiyle hapse atıldıkları bilgisine yer veriliyor. Aynı gazetede, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Kuzey Kafkasya sovhozlarında (devlet işletmeleri) ve deneme amaçlı kurulan ziraat alanlarında 75 "zarar"ının hapse atıldığı ve bunlardan 35 kişinin ölüm cezasına çarptırıldığı 40 kişinin de uzun yıllar hapse mahkûm edildiği haberinin yer aldığı belirtiliyor. Makalede, bu durumun "Beş Yıllık Plân"ın başarısızlığa uğradığı ve bunun için suçlular bulunup gösterildiği belirtiliyor.

Ahmed Haki, "Kıt'a," [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 35.

Yaş Türkistanlı, "Bir Yaş Azeri Türk Heykeltıraşı," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 36-37.

"**Türkistan Haberleri**," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 37-41.

1- Kazakistan'da: Kazakistan Komünist Partisi'nin başkâtibi Galoşçyokin'in (Yahudi) ölmesi üzerine yerine Leon Mirzoyan (Ermeni)'in gelmesiyle, Türkistan'daki devletlerin hiç birinde Parti başına Türkistanlıların getirilmemesi eleştiriliyor. Bu durumun, Moskovalıların, Türkistanlılara güvenmediğinin göstergesi olduğu belirtiliyor.

2- Kazakistan'da Gazita ve Mecmualar: Kazakistan'da çıkan 120 gazeteden 62'sinin, 9 dergiden 6'sının Kazak şivesinde olduğundan bahsediliyor.

3- Maarif: Kazakistan'da okul çağındaki çocukların çok az bir kısmının ilk ve ortaokullara alındıklarını, çoğunun fabrika sovhozcu gençlere mahsus okullara alındıklarını, plânda gösterilenlerin gerçekte uyuşmadığı bildiriliyor.

4- Okulların durumuna yönelik, *Sotsiyalistiçeskiy Kazakhstan*'da, Bolşevik Eğitim Plânı'nın ve Plânın ortaya çıkardığı hareketlerin "sözde" kaldığını ortaya çıkardığı bildiriliyor.

5- Kazakistan'da yüksek dereceli 12 okul bulunduğu, buralarda okuyan 3900 öğrencinin 2000'inin Kazak olduğundan bahsediliyor. 106 teknik okul ve orta dereceli okul bulunduğu, buralarda okuyan 58822 öğrencinin 15 bininin Kazak öğrenci olduğu, teknik okullardan 12'sinin Öğretmenler okulu olduğu bildiriliyor.

6- Oturaklaştırma Meselesi: *Sotsiyalistiçeskiy Kazakhstan*'a göre, 1933 yılında 120 bin evin (ailenin) yerleştirildiği, bunun 70 bin evden geçen yıllarda olduğu, 50 binin yeniden birleştirileceğinden bahsediliyor.

“**Bahtlı Bir Evlenme,**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 41. Berlin'de yaşayan Dr. İshakoğlu Vahap (Oktay)'ın Berlin Üniversitesi Tıp Bölümü doktorlarından Seyide Şir Ahmed Hanım ile evlendikleri bildiriliyor.

“**Moskva Pravdası Muhbiriniñ Şikâyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 42. Moskova *Pravdası*'nın 7 Mart sayısında Türkistanlı milliyetçilerden şikâyet edildiği, bazı burjuva milliyetçilerinin Sovyet organlarına, Eğitim ve Ziraat idarelerine yerleşmekte hatta kısmen Parti'ye girmekte olduklarından şikâyet ettiği yazıyor.

“**London'da Türkistan Hakkında Bir Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 1. Mustafa Çokayoğlu'nun, Berlin'de Uluslar arası Meseleler Enstitüsü'nde, Sovyetler Birliği'nin on beş yıllık siyasetine yönelik okuduğu bildiriden bahsediliyor.

“**Buhran,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 2-6. Dünya'yı saran açlık krizinden bahsediliyor. Siyasi krizin, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ülkeler daha fazla etkilense de, açlık krizinin bütün ülkeleri aynı derecede etkilediği belirtiliyor.

Mirza Azmi, “**Türkistan Basmaçılık Hareketi Devrinden Bir Hatıra (Korbaşı Muhammed Emin Bik Kanday Kılıb Öldürülgen),**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 6–12. *Yaş Türkistan* idaresi, bu makaleyi yazan kişinin (Mirza Azmi), Türkistan milli hareketine katılan vatandaşlardan biri olduğu, bu ismin takma ismi olduğu ancak kendilerinin gerçek ismini bildiklerini belirterek, bu makalenin, yazarın *Yaş Türkistan*'a gönderdiği hatıratından sadece bir parçası olduğu, bu hatıralarda inanılmaz gerçeklerin çok olduğu ancak çeşitli sebeplerden dolayı bir kısmının basıldığı, bu sebeplerin neler olduğunu Mirza Azmi Bey'in kendisinin çok iyi bildiği, bu makaleyi *Yaş Türkistan*'ın 40. sayısında da yer verildiğinden bahsediyor. O makalede; Ergeş, Muhammed Emin ve Halhoca gibi kişilerin öldüklerini, Türkistan Basmaçılık hareketinden önceki dönemde bu kişilerin atalarına olan bağlılıklarını anlattığını hatırlatarak, bu makaleyi basmakla onları "günahkâr" olarak göstermek istemediklerini, amaçlarının geçen dönemde

temel hata ve eksiklikleri göz önüne getirerek onları yeniden tekrar etmemek olduğu ifade ediliyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 12. Dergi abonelerinden milli ideolojilerinin yayılması ve milli neşriyatlarının güçlenmesi için yardım etmeleri beklendiği duyuruluyor.

“**Gaspıralı İsmail Bik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 13-21. *Tercüman* gazetesinin çıkmasının 50. yılı münasebetiyle İsmail Gaspıralı ve faaliyetleri anlatılıyor.

Timuroğlu, “**Körmesoglu Azmukan Nutku,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 21–24. Yazar, Almata Şehir Şûrası'nın toplantısında, Azmukan'ın, Kazakistan'ın 12 yılını anlatan bir makale sunduğunu ve bu makalede; Kazakistan'ın Rus İnkılâbına ilişkin olarak, Bolşevik Rus hükümlerinin, Lenin'in milli siyaseti sayesinde ulaşılan "zaferler"den olduğunu yazdığını belirtiyor. Körmesoglu'nun Kazakistan'da uygulanan siyasete ilişkin söylediklerine yönelik eleştiriler yapan yazar, uygulanan siyasetlerin "gerçekte" nasıl olduklarını anlatıyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Ermeni Meselesi II.**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 24-29.

“**Türkistan'ın Mescid ve Medreseleri Halinden (Meşhed Muhbirimizden),**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 29–32. Makalede, Özbekistan'da mevcut mescit ve medreselerin % 80'inin kapatıldığı, geriye kalanların da yüksek ihtimalle kısa bir sürede kapatılacaklarının uzak olmadığı, kapatılan mescit ve medreselerin binasının okul, kulüp, sinema, müze ve tiyatro binasına dönüştürüldüğünden bahsediliyor.

San'an, “Yaralı Arslan,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 32.

“**Türkiye'de,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 32-34.

“**Türkiye'de Yaşayan Arabların Bir Teşebbüsü,**” s *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 34-35.

“**Büyük Hars Adamlarımızın Heykelleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 35. Makalede, Türkiye'de çıkan *Cumhuriyet* gazetesinde 10.3.1933 tarihli haberine yer veriliyor. Hukuk Fakültesi Öğrenci Birliği'nin,

İstanbul Üniversitesi'nin bahçesine önemli kültür adamlarının heykellerini dikmeye karar verdikleri, bu heykellerin yarışma düzenlenerek Türk sanatçılara yaptırıldıkları, Öğrenci Birliği'nin öncelikle Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün heykeli ile işe başlayacaklarını, ardından Ziya Gökalp'ın heykeli, heykellerin tamamen öğrenci parasıyla yaptırılacakları, Öğrenci Birliği'nin bu iş için 15–20 güne kadar faaliyete geçmesine karar verdiği anlatılıyor.

“**Sovyet İttifakında Açlık,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 35–36. Yazar, son aylarda Sovyet Rusya'da yaşayan yabancıların çoğunun, ülkede açlığın hâkim olduğunu tasdik ettiklerini, Moskova'da birçok kişinin dilencilik yaptığını, Kuzey Kafkasya'da erzak olmadığını, Türkistan'da açlığın daha da korkunç bir halde olduğunu, özellikle Kazakistan'daki halkın durumunun çok kötü olduğunu belirtiyor.

“**Sovyet Hükümeti ve İngiltere,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 37. Sovyet hükümeti ile İngiltere arasında, Sovyet fabrikaları için İngiltere'den alınan arabaları kurup çalıştıran işle meşgul, 5 İngiliz mühendisin ÇEKA (G.P.U) tarafından "ziyancılık" ile suçlanarak hapse atılması sonucu çıkan anlaşmazlıktan bahsediliyor.

“**Fransız Mühendisleri Rusya'dan Geri Çağırılmaktalar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 38. Rusya'da çalışan Fransız 14 genç mühendisin Fransa tarafından geri çağırıldıklarına ilişkin bilgi veriliyor.

Çağatay, “**Cebhedaş Matbuatda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 38-41. *İstiklâl* gazetesinin 31. sayısında "Azerbaycan'da Askeri Hayat" başlıklı yazısından bahsediliyor.

“**Berlin'de Tukay Kiçesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 41. Nisan ayının 15'inde halk şairi Abdulla Tukay'ın ölümünün 20. yılını doldurması münasebetiyle Berlin'de Tukay'ı anma gecesi düzenlendiği bildiriliyor.

“**Türkistan'da Küçli Bir Neft Fuaresi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 41. Sovyet gazetelerinin haberine göre, Türkistan'ın Türkmenistan kısmında "nefti dağ" madenlerinden 31 Ocak 1933'te petrol fiskiyesi hazırlıklarına başlandığı, Orta Asya demiryolundaki Cebel istasyonundan yaklaşık 30 kilometre ilerisinde olduğu bilgisine yer veriliyor.

“**Şûrâlar Türkmenistanı'nın Şikâyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42. Türkmenistan'da bir bölgedeki oba basın cemaati yöneticisinin hiç sebepsiz yere iki Türkmen'i işten çıkartarak yerine Rusları aldığı, Rusların yerli dili bilmedikleri için kooperatif dükkânına eşya almaya gelen kolhozcu ve çiftçilerin kendi ihtiyaçlarını anlatamadıklarını, istedikleri şeyleri alamadan boş döndükleri anlatılıyor.

“**Azerbaycan Tarihi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42.

“**Hafriyat,**” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42. Azerbaycan'da arkeologlar tarafından yapılan bir araştırmadan bahsediliyor.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 1.

“**Asıb Öldürülgenler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 1. 17 kişinin asılmasından ve bu kişilerin isimleri verilerek, hapse atılan 10 kişi ve isimleri açıklanıyor.

“**Tanrısızlar Darülfünuni,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 1. 1 Mayıs 1933'te iç Rusya'daki Uyatha şehrinde Allahsızlar Üniversitesi'nin açıldığı, burada Sovyet hükümetinin tamamı 400 kişi okutacağı ve bu kişileri dinlere karşı mücadelede çalıştırmak için yetiştirileceği bildiriliyor.

“**Berlin'de İsmail Bik Kıçesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 1. *Tercüman* gazetesinin 50. yıl dönümü münasebetiyle düzenlenen geceden bahsediliyor.

“**Türkistan İkinci Beş Yıllık Plân Aldında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 2–9. Şubat-Mart aylarının, Türkistan cumhuriyetlerinde, Merkezi İcra Komite'lerinin toplandığı zamanlar olduğu, bu toplantılarda bir önceki yıl ve içinde bulunulan yıl için belirlenen Plânlar hakkında konuşulduğu belirtiliyor. Yazar, 1933 yılının toplantısında, I. Beş Yıllık Plân'ın toplam getirilerine yönelik gelecek için görüş bildirip bir hüküm vermeleri dışında farklı bir öneme sahip olduğunu söylüyor. Bu konuda daha ayrıntılı bilgilerin "Türkistan Haberleri" bölümünde bulunabileceğini ifade eden yazar, bu makalede sadece II. Beş Yıllık Plân'ın Türkistan'daki değerlendirmesini yapacağını söylüyor.

Çokayoğlu, “**28 Mayıs,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 9-12. Yazar, Azerbaycan milli bağımsızlık bayramını 14. defa yabancı ülkelerde

karşıldıklarını, bu sevinci paylaştıklarını göstermek için makaleyi yazdığını belirtiyor.

Timuroğlu, “**Köklem Ekiş Aldında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 12-17. Türkistan çiftçilerinin durumlarını anlatan bir makale.

Çokayoğlu Mustafa, “**Ermeni Meselesi III,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 17-22.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı X.**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 22–28. Rusya'daki Türk ülkelerinde çıkan tek gazetenin, 1905 yılında Türkçe *Türkistan Vilâyeti Gazeti* olduğu, bu resmi gazetenin Türkistan Genel Valisi Von Kaufman'ın emriyle ve hükümetinin maddî yardımıyla Taşkent'te çıkarıldığı, 1870'ten 1917 yılına kadar, yani 47 yıl boyunca devam ettiği belirtilerek, bu gazete hakkında bilgi veriliyor. 1905 ihtilali ile Türkistanlıların basın faaliyetlerini arttırdıkları, örneğin Münevver Kari'nin, hükümetin izniyle *Hurşid* adlı bir gazete çıkarmak istediği, hükümetin bu müracaatta "Rusça bilmeyen birinin gazete çıkarması mümkün değildir" şeklinde cevap vererek reddettiği, kendi memurlarından biri tarafından başka bir isimle gazete çıkarılmasına izin verdiği, Münevver Kari'nin de bunu kabul etmediği ve yeni çıkarılan gazetenin Molla Âlim Kazi idaresinde çıkarıldığı anlatılıyor. Gazetenin içeriği hakkında bilgi veriliyor. Ayrıca, sadece Türkistanlı gençlerin desteğiyle 1906 yılında Taşkent'te *Hurşid* adlı gazetenin çıkarıldığı belirtiliyor ve bu gazete hakkında bilgi veriliyor.

“**İstanbul'da Birinci Tapkır Yasalğan Türkistan Kiçesi (Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Büyük Muvafakati),**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 28–32. Makalede, 23 Mart 1933'te İstanbul'da Park Otel'de, birincisi gerçekleştirilen Türkistan Türk Gençleri Birliği tarafından yapılan Türkistan Gecesi'nden bahsediliyor.

“**Köstence'de Gaspıralı İsmail Bik Küni,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 32-35.

Mustafa, “**Sovyet Rusyası'nda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 35–40. Yazar, Sovyet Rusya'nın uluslar arası ilişkilerde kötü bir yola girdiğini, ilk olarak Sovyet Rusyası ile Mançurya arasındaki kavganın yer aldığı belirtilerek, bu münakaşanın içeriğinden bahsediyor.

Çağatay, “**Türkistan'ın Bugünkü Görünüşleri**,” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 40–41. Yazar, Paris'te çıkan *Tan* gazetesinde Clara Candina'nın bir makalesinin çevirisini yaparak bu makaleyi yazıyor. Clara Candina hanımın *Le Temps* gazetesinde yayınlanan makalelerinden birinde, Buhara'da gördüklerine ilişkin olarak; mescitlerin medreselerin kapatıldığından, âlimlerin öldürüldüğünden, insana en gerekli şeylerin bulunmadığından, bütün şehrin dilencilikte olduğundan, Özbekistan'ın en büyük pazarlarından olan Buhara pazarının dörtte üçünün bomboş olduğundan, çok kanaatkâr olan Özbeklerin (Buhara halkı) ise açlık belâsı içinde olduklarından bahsettiğini ifade ediyor. Ayrıca, Rusların çok güzel giyindiklerinden, çoğunun hükümet üyeleri olduğundan, onların bütün idarelerde görevli, çeşitli kuruluşlarda müdür, G.P.U. memurları ve diğer işlerde olduklarından bahsettiğini anlatıyor.

“**Şarkî Türkistan'da**,” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 41-42.

E. Resulzade, “**Vatansever Bütün Azerbaycanlılara**,” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 1.

“**Petliyoacılar, Çokayoglular, Ramiz, Kâmilî ve Başkalar**,” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 2–8. Makalede Bolşeviklerin, Ukrayna'da "Petliyoacılar", Türkistan'da "Çokayoğulcular"lığı bu ülkelerdeki milli hareket dalgasının arttığını hissettiklerinde kullandıkları ifadeler olduğu belirtiliyor. Bu isimlerin kullanılmasından "burjuva milliyetçiliği ile proleter beynelmilelciliği" arasındaki mücadelenin ne derece gerginleştiğini anlamının mümkün olduğu ifade ediliyor. Türkistan'da ilk kez Troçki'ciler çıktığı zaman onlara hemen "Çokayoğlucular" lâkabını taktıkları, sonra Moskova sömürgecilik siyasetine karşı ilk kez açık bir biçimde harekete başlayan İsmail Seid Vakkasasoğlu akımının çıktığı, İsmail Seid Vakkasoğlu'nun da "Çokaycılık" ile karalandığı, hatta Sultanbek Hocanoğlu, İsmail Said Vakkasoğlu ve diğerlerinin önderliği ve idaresi altında çıkan *Ak Çul*'u da "Çokayoğlu gazetesi" diyerek adlandırdıkları, daha sonra Moskova hükümetinin en sadık görevlilerinden olan Rahîm İn'amoğlu'nun da isyan ettiğinde ona da "Çokayoğulcu" dedikleri anlatılıyor.

Yaş Türkistanlı, “**Rus Muhacereti Siyaseti Tehlikesi**,” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 8-11. Yazar, Sovyet hükümeti tarafından Türkistan'da uygulanan sömürge siyasetinin önemli bir bölümünü muhaceret siyasetinin

oluşturduğunu belirtiyor. Milli Türkistan için büyük bir "felâket" olarak görülen muhaceret siyaseti ile İç Rusya'dan getirilen Rus köylülerinin Türkistan'ın en güzel semtlerine yerleştirildiklerini, sonra da bunların devlet organlarına getirilerek, bu suretle Türkistan'da Rus hâkimiyetinin geleceğini temin etmeyi amaçladığını ifade ediyor. Rusya'nın XIX. yüzyılda uygulamaya başladığı bu siyasetin İnkılâba kadar korkunç bir şekil aldığı ifade eden yazar, 1917-1918 yıllarına kadar Türkistan halkının % 96'sını Türk-İslâm halkının oluşturduğunu ileri sürüyor ve Türkistan'daki Basmacılık hareketi bastırılınca Plân ve tatbikatı Çarlık döneminde başlayan muhaceret siyasetinin Sovyet hükümetinin karşısına gündelik mesele olarak çıktığını ifade ediyor. Makalede, Sovyet hükümetinin muhaceret siyaseti ve bunun arkasından ortaya çıkan milli düşmanlık ve iktisadi bağımlılığın son noktaya geldiğini, Moskova'nın Türkistan'a getirdiği Rus ailelerle Türkistanlıların milli varlığını yok etmeye çalıştığını, ancak Türkistan Türkleri'nin bunu kabul etmedikleri vurgulanıyor.

Taşbalta, "**Yerlileştiriş,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 11-14. Türkistan cumhuriyetlerindeki idarelerde millileştirme çalışmalarının durumunu araştırıp, Moskova merkezinden mahalli hükümet ve Parti idarelerine kadar çıkarılan kararlardan bahsediliyor. Bu dönem için verilecek kararların da tarih olacağını belirtiyor.

Tengri Birdi, "**Şarkî Türkistan,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 14-19.

Toktamışoğlu, "**Türk Gazitaçılığı XI.**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 19-22. 1905-1908 yılları arasında Rusya Türkleri tarafından çıkarılan gazeteler hakkında bilgi veriliyor.

Doktor İlder, "**İstanbul'dagi Türkistanlıların Bir Cuması,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 22-26.

"**Türkistan'ın İnkılâb Aldındaki Vaziyeti,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 26-30. Makalede, Mustafa Çokayoğlu'nun, 29 Mart 1933 tarihinde Londra'da, Orta Asya Cemiyeti'nde (Royal Central Asian Society) Türkistan hakkında okuduğu bildirisinin, Çarlık Rusyası'nın Türkistan'da uyguladığı siyasetine bakışına yönelik kısmı yayınlanıyor.

Doktor Tahir Şakir, “**Kitabiyat: “Sovyet Rusyası'nın İkinci Hocalık Tecrübeleri,”** *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 30–34. Yazar, Avrupa'da, Sovyet Rusyası'nda genel duruma yönelik yazılan eserlerin çoğunda Sovyet propagandasının etkisi olduğunu, Sovyetler ülkesinde gerçek durumu görmekten uzak olduklarını, ancak arada bir gerçeği görüp araştıranların da çıktığını, *Yaş Türkistan* okuyucularına tarafsız görüşü ve bakışı olan âlimler ile tanıştırmak istediğini belirtiyor.

Çağatay, “**Paris'de Kafkasyalılar Milli İstiklâl Bayramı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 34–36. Makale, Paris'te Promete Heyeti tarafından 27 Mayıs akşamı Kafkas Milli Cumhuriyetleri'nin bağımsızlık ilânı etmelerinin 15. yılını doldurması münasebetiyle büyük bir konferans meclisi düzenlediği, Mecliste, Gürcüler, Azerîler, Kuzey Kafkasyalılar, Ukraynalılar, Türkistanlılar, İstiklâlcî Kazaçiler, Kalmuklar ve diğerlerinden ibaret 100 kişinin olduğundan bahsediliyor.

M. “**Sovyet Rusya'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 36–37. Yazar, Londra gazetesi *Daily Ekspres*'in haberine göre, Sovyet hükümetinin çok miktarda Kanada buğdayı satın aldığını bildiriyor. Önceden de Fransa'dan Arjantin buğdayı aldığını, aynı gazetenin haberine göre, Sovyet hükümetinin Amerika Birleşik Devletleri'nden buğday satın aldığına ilişkin görüşler yer aldığını ifade ediyor. Yazar, bu duruma rağmen, Bolşeviklerin ve görevlilerinin kolhoz siyasetinin başarıları hakkında konuştuklarını eleştiriyor.

M. “**Uzak Şark'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 37-39.

“**Şarkî Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 39.

Ahmed Haki, “Kıt'a,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 39.

“**Türkistan Haberleri: Umumi Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 40-42. Nisan ve Mayıs aylarında Türkistan gazetelerinde en çok yer verilen konunun, sonbahar ekin plânının yerine gelmediğine ilişkin olduğu belirtiliyor. Birçok yerde, özellikle Türkmenistan'da, pamuk için ayrılıp "pamuk ekildi" diye gösterilen yerlere buğday ekildiğinin bildirildiği, diğer yandan açlıktan ölmekte olan halk için verilen tahılların kısmen yendiği haberi veriliyor. Bu durumda Sovyet hükümetinin çok sert tedbirler aldığı, çeşitli

kuruluşlarda görev yapan memurların işten çıkarıldıkları, Parti komitelerini dağıttıkları, bazı kişilerin öldürüldüğüne yönelik haberlerden bahsediliyor.

"**Atıb Öldürülenler,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 42. Bu haberde ise, G.P.U. tarafından öldürülen 13 kişinin adları sıralanıyor. Suçlarının ise, eski "zenginler"den oldukları halde, Sovyet erzak kuruluşlarından buğday almaları olduğu belirtiliyor.

"**Öldürülüş,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 42. *Sosyalidi Kazakistan*'ın 24 Nisan'daki haberine göre, 13 Nisan'da Kazakistan'da Emiroğlu Mirzabay adlı bir komsomolün öldürüldüğü, bu komsomolün, etkin kolhozculardan olup birçok "eski zenginler"i, kolhozdan sürüp çıkardığı, buradan kovulan "zenginler"in komsomolün öldürülmesinden sorumlu tutulup suçlanarak mahkemeye verildikleri haberine yer veriliyor.

"**Doktor Meceddin Ahmed Bik Avrupa Seyahatinde,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 43. Türkistan Milli Birliği'nin başkâtibi Doktor Meceddin Ahmed Bey'in, Mayıs 1932'den beri Avrupa seyahatinde olduğu, Avrupa'nın çeşitli merkezlerinden Fransa'ya oradan da Türkiye'ye döneceğinden bahsediliyor. Avrupa'da çalışan Türkistan Milli Birliği üyeleri ile aynı safta yer almasından büyük mutluluk duydukları belirtilerek, Avrupa seyahatleri çalışmalarında kendisine başarılar dleniyor.

"**Berlin'de Sovyet Rusya'da Açlık Kurgezmesi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 43. Berlin'de, Sovyet Rusya'dan gelen mektupların sergisinin açıldığı, bu yazılarda, açlık ve sefaletin tasvir edildiği, aç insanların resimlerinin sergilendiği, bu sergide Sovyet Rusya'da yenen ekmeklerden parçalar getirilip konduğu, ayrıca Sovyet Rusya'da uzun süredir yaşayan o yörenin halkını yakından tanıyan bir kişinin gözleriyle gördüğü ve bildiklerini anlattığından bahsediliyor.

"**Bildiriş,**" *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 43. Burada, *Yaş Türkistan* idaresi tarafından hazırlanan Türkistan haritasının yakında bastırılıp satışa çıkarılacağı duyuruluyor.

"**Cihan İktisad Konferansı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 1.

"**Milli Gaye Kurbanları,**" *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 2-5. Türkistan üzerindeki Moskova diktatörlüğüne karşı mücadelede kurban edilen

Türkistanlılardan, Sovyet hükümeti tarafından öldürülen kişilerden bahsedilerek, bunlar hakkında verilen mahkeme kararına yer veriliyor.

Ahmed Haki, “Dilek,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 5.

Timuroğlu, “**Türkistan'da Maarif İşlerini Barışı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 5–9. Yazar, Sovyet basınında, aynı gazetede birbiri ardına çıkan hatta bazen aynı gazetenin aynı sütunlarında, aynı düşünceyi tekrar eden yazılara çok sık rastlandığını belirterek, ilk olarak kendi siyasetlerini savunan kişilerin başa getirilip bu yazıları yazmaya mecbur bırakıldıklarını ifade ediyor. Makalede, 1 Ocak 1933 tarihinde *Türkmeneskaya İskra* gazetesinde eğitim konusyla ilgili yazılanları değerlendireceğini belirtiyor. Ayrıca makale, bu konuya ilişkin diğer gazetelerdeki haberlere de yer vererek, Türkistan'da eğitim konusu hakkında verilen bilgilerle devam ediyor.

“**Şarkî Türkistan II**,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 10–15.

Timir, “**Şarkî Türkistan Küterilişi**,”⁵⁰⁶ *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 15–19.

“**Ruslukka Karşı Türkistan Yaşları**,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 20–25. Makalede, Rusya düşmanlığının sadece İnkılâb öncesi Türkistanlılarda değil, İnkılâb sonrası neslin ruhunda kanında da var olduğu belirtiliyor. Okullarda, Bolşevikler tarafından proletarya zihniyetiyle eğitildiklerini, bu amaçla birçok okulda Parti kontrolünü uyguladıklarını, fakat bu politikanın uygulanmasının altı yılı doldurmuş olmasına rağmen, Türkistan'daki Sovyet okullarında, Türkistan çocuklarının Rusluk düşmanlığını gösteren olaylarda bulduklarından bahsedilerek, Rusluk düşmanlığının altı yedi yıl öncesine göre çok daha keskinleştiğine yer veriliyor. Türkistanlı çocukların tepkilerinin her seviyede farklı olduğu, örneğin; ilkokullarda Rusça dersleri protesto edilerek, üniversitelerde ise Rus öğrencilerin çokluğundan ve yerlilerin az olmasından şikâyet edip, Rus öğrencilere açık bir şekilde kaba sözler ettikleri ifade ediliyor.

---

⁵⁰⁶ (Refikimiz *Yana Milli Yulnun* songu 7 nci sanından kıskartılıb alındı)

Çağatay, “**Kün Etekle Yaşırılması**,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 25–27. Makalede, Sovyetler Birliği'ndeki açlık ve sefaletin dış dünyaya farklı şekillerde yansıtılmaya çalışıldığından bahseden yazar, "Türkistan" kelimesinin kullanılmasına izin verilmediğini ancak bunu yok etmenin mümkün olamayacağını ifade ediyor.

M. “**Bir İnturistiñ Türkistan Teessüratı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 27–30. Yazar, 1933 yılının başında Türkistan'a gidip oradan dönen bir turistin kendisine Türkistan'daki izlenimlerini anlatması üzerine bu makaleyi yazıyor. Bu kişinin Türkistan'ın bütün büyük merkezlerinde bulunduğunu, Rus dilini çok iyi bildiğini, Türkçeye de aşina olduğunu, bir yabancının anlayamayacağı birçok şeyi anlama imkânı olduğunu belirterek anlatmaya devam ediyor. Turistin ismini vermek istemediğini, onun Türkistan izlenimleri hakkında anlattıklarının birçoğuna da bu makalede yer veremediğini ifade eden yazar, turistin kendi ağzından söylediklerinin bir kısmını anlatıyor. Turistin, Türkistan'ın her yerinde açlığın hâkim olduğunu, istasyonlarda, büyük küçük şehirlerde, Türkistan-Sibirya demiryolu boyunca her yerde açlığa maruz kalanların, Türkistan'ın yerli halkı olduğunu, ülkenin farklı yerlerinde (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan) açlığın sebebinin ne olduğuna dair sorduğunda herkesten aynı cevabı aldığını, Hükümet ve Parti'nin sorumlu idareleri ise açlığın sebebi hakkında aynı cevabı vermezken, Türkistan'da her zaman İnkılâbdan önce de mütemediyen açlık olduğunu söylemekle yetindiklerini söylediğini belirtiyor. Açlığın ortaya çıkmasına sebep olarak kolhozların büyük rol oynadığından bahseden Turist, Hükümet üyeleri ve Parti Teşkilâtları'nın kolhozlardaki açlığın sebebinin, kolhozlara girerek Sovyet düşmanlığı yapanları gösterdiğini, Semerkant'ta bulunan ünlü bir Komünistin kendisine, kolhozların, Türkistanlılara kesinlikle uygun olmadığını, açlığın sebebinin bu siyasetten nefret etmek olduğunu anlattığını ifade ediyor. Makalenin devamında, Turistin, Türkistan'daki yerleşirme ve okulların durumuna yönelik izlenimlerine de yer veriliyor.

İsen Tursun, “**Kandaş ve Milletdaş Kaygısı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 30–33. Yazar, birkaç ay önce dünyanın çeşitli yerlerinde Avrupa'nın farklı ülkelerinde kalan Almanların maddî manevî yaşam şartlarını araştırmak için Berlin'de yapılan bir toplantıdan bahsediyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı XII.**” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 33-36. Türkistan'da Ceditçiler tarafından çıkarılan gazetelerin uğradıkları sansür anlatılıyor. Hatta hükümet tarafından bir dönem üç yıl süresince gazete çıkarmalarına izin verilmediği, sonunda 1911 yılında *Kazakistan* adlı gazete çıkarabildikleri ancak kısa süre sonra kapatıldığından bahsediliyor. 1912 yılında Türkistan'da (Buhara'da) *Turan* ve *Buhara-yı Şerif* adlı iki gazete çıkarıldığı ifade ediliyor. Buhara'nın medreseleri ile ünlü bir yer olduğu, bir zamanlar medeniyetin "Oxford'u" olduğunu, Buhara medreselerinin Fars ve Arap dillerinin Türk dünyasına yayılmasında önemli yer tuttuğu, buralardaki medreselerde okuyan öğrencilerin çoğunun, Türkistan'ın her tarafından gelen gençlerden oluştuğu, bu kişilerin medresede aldıkları eğitimin de etkisiyle Türkçeden ziyade Farsça yazılan eserleri okuduklarını, bu nedenle eğitimlerini tamamladıktan sonra Türkistan'ın her tarafına dağılan genç medreselilerin, akıllara ıslahat düşüncesini yerleştirmek amacıyla Buhara'da çıkarılan *Buhara-yı Şerif* gazetesinin Türkçe değil, Farsça olarak çıkarıldığını belirtiyor. Bu suretle medreseliler arasında Ceditçilik fikirlerinin mümkün olduğu kadar çabuk yayılacağı düşünülmüştür. Ancak bu derginin Farsça çıkmasının Türkistan dışındaki Türkleri, örneğin İstanbul'da çıkan *Türk Yurdu* dergisinde eleştirildiği anlatılıyor.

“**Balık Başından Çiridi,**” Çev: Sabri, *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 36–40. *Yaş Türkistan* idaresinin belirttiğine göre; bu makale, Moskova'da çıkan *Krasnaya Arhiv* adlı derginin 56. sayısından çevriliyor. Bu makalenin yayınlanmasındaki amacın, rüşvetin Rusya'da nasıl hâkim olduğunu okuyuculara göstermek olduğu belirtiliyor.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 40-41. Haber'de, Moskova'da yayınlanan *İzvestiya*'nın 29 Haziran sayısında yer alan bilgiye göre; Türkistan'da ürün toplamanın ilk gününden başlayıp bir önceki yılın bütün yanlışlıklarının ve düzensizliklerinin devam etmekte olduğunun yer aldığından bahsediliyor. Dergi idaresi, bu durumun doğal olduğunu, aklıktan sıkılan halkın devlet Plânından ziyade kendi başının çaresine bakmakta olduğunu belirtiyor.

“**Sovyet Hükümeti Amerika'dan Pahta Almak Mecburiyetinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 41–42. Haber'de, Sovyet hükümetinin ilk

yaptığı Plâna göre 1932 yılında başlayıp Rusya'nın bütün pamuk ihtiyacını Türkistan pamuğuyla karşılayıp, hatta yabancı ülkelere pamuk vermek olduğunu, son yıllarda Türkistan pamukçu çiftçilerin Sovyet pamuk siyasetine karşı yürüttüğü mücadelede Sovyet hükümetinin bu plânını boşa çıkardığı bilgisi yer alıyor. Ayrıca, Avrupa basınında yer alan haberlere göre ise, Sovyet hükümetinin Amerika'dan 80 bin tona yakın pamuk satın almak için görüşmelere başladığına yer verdiği, Sovyet hükümetinin bu pamuğu nakit para ile değil kredi ile alacağından bahsettikleri belirtiliyor.

Türkistan Türk Gençleri Birliği, "**Bildiriş**," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 42. İstanbul'da Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin VI. yıl dönümü bayramını 18 Ağustos'ta yapılmasına karar verdiği bildiriliyor.

Türkiye'de: "**Maarif Islahatı**," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 1.

"**Tüzetiş**," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 1.

"**Türkistan Yaşları Arasında**," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 2-6. Moskova gazetelerinin birçoğunda burjuva milliyetçilerinin faaliyetlerinin canlandığından bahsettikleri belirtiliyor. Bir gazetede Kazakistan ve Kırgızistan'da Alaş Ordacılar'ın, Özbekistan ve Tacikistan'da Ceditçilerin, Türkmenistan ve Karakalpakistan'da milliyetçilerin etkin hareketlerinden bahsettiği, bir diğer gazetede ise okullarda, özellikle Taşkent Akademisi'nde ve diğer okullarda Duşanbe Pedagoji Akademisi'nde, Semerkant okullarında ortaya çıktıklarını kaydettiği ifade ediliyor. Bu gazetelerde bahsedilen etkin kişilerin, mahalli parti ve hükümet dairelerinde, kolhozlarda önemli yerlerdeki kişiler olduklarına yer verdiğinden bahsediliyor. Yazar, Sovyet okullarının "şekilce milli, manaca proleter" görevliler yetiştirdikleri fabrikalar olduklarını ileri sürüyor. Bütün milli değerlerin yok edilerek onların yerine Lenincilik, Stalincilik, sadece Sovyet hükümetini ve sadece Rus proletarya diktatörlüğünün Türkistan ve Türkistan halkına yaşam alanı olduğu düşüncesinin yerleştirildiğini ifade ediyor.

Yaş Türkistan, "**Türkistan Türk Gençleri Birliği (VI nçı Yıl Dönümü Münasebetiyle)**," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 6-8. Makalede, kuruluş amacının; Türk Gençleri'nin milli kültür ibaresiyle yükselmesine ve bilim ile Silâhlanmasını, üyeleri arasında yardıma muhtaç olanlara maddî manevî

yardımda bulunmak amacıyla Türkistan'dan Türkiye'ye gelen ve İstanbul'da çeşitli okullara yerleşen Türkistanlıların 29 Haziran 1927'de İstanbul'da Türkistan Türk Gençleri Birliği adında kurdukları birlikten bahsediliyor.

Tengri Berdi, “**Şarkî Türkistan III.**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 9-14.

“**Şarkî Türkistan'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 14-20.

“**Yaş Türkistan'ga Mektub,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 20.

Timuroğlu, “**Pahta Ekini Plânı Kandıy Becerilmekte?**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 21–25. Yazar, Sovyet basınıının şimdiye kadar bir işe başlarken, işin en başında çok başarılı olduğunu abartılı derecede empoze etmeye çalıştığını belirtiyor. Ancak, hocalık işlerindeki başarısızlığın su yüzüne çıkması sonucu Sovyet basınıının bile buna duyarsız kalamadığını ve yazdığını ifade ediyor. Makalenin devamında ekonomik işletmelerdeki Beş Yıllık Plân uygulama sonuçları tartışılıyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı XIII.**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 25–27. 1913 yılında Türkistan'da çıkan *Kazak*, *Semerkand* ve *Eşim Dalası* adlı gazeteler hakkında bilgi veriliyor.

İsen Tursun, “**Kautski Sovyet Rusyası Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 27–32. Yazar, Kautski'nin sosyal-siyasî ve ilmi eserleri ile herkes tarafından tanınan bir kişi olduğunu belirtiyor ve burada onun ne ilmi eserlerinden ne de siyasî tartışmalarından bahsetmeyeceğini, sadece Marks'ın öğrencilerinden olan Kautski'nin, *Mücadele* adlı dergide 1933 yılındaki 2. sayısında çıkan "Demokrasi ve Diktatör" başlıklı makalesinde, Sovyetler Rusyası'ndaki durum ve Sovyet diktatörlüğünün akıbeti hakkındaki yazdıklarından *Yaş Türkistan* okuyucularına bahsetmek istediğini ifade ediyor.

Said Abdullah Taşkendi, “**Başkarmaga Mektub,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 32. Mektup'ta, Hindistan'ın Peşaver şehrinde Türkistan Müslüman muhacirleri tarafından kurulan Encümen-i Saadet-i Buhara ve Türkistan hakkında bilgi veriyor.

“**Encümen-i Saadet-i Bahara ve Türkistan'ın Maksadları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 32–35. Bu makalenin *Yaş Türkistan*'ın 28. sayısında baş makale olarak basıldığı hatırlatılıyor.

Tışkı Haberler:

“**Mühim Muahedeler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 35. Haber'de, 3 Haziran 1933'te Sovyet Rusya ile komşuları olan Afganistan, Estonya, Letonya, İran, Lehistan, Romanya ve Türkiye ile 4 Temmuzda Sovyet Rusya, Romanya, Türkiye, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın, aralarında anlaşmaya vardıkları saldırmazlık anlaşmasından bahsediliyor. Bu anlaşmaların özellikle Doğu Avrupa'da huzuru sağlaması açısından önemli olduğu belirtiliyor.

“**İspanya Sovyet Hükümetini Resmen Tanıdı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 35.

“**Hindistan-Afganistan Çıgeresinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 35.

“**Afganistan-Yaponya Münasebeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 35.

“**Cihan İktisad Konferans Neticesiz Tarkaldı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 35.

Türkistan Haberleri:

“**Yırlileştiriş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 36-39. Türkistan-Sibirya demiryolu ile Türkistan'ın Ruslarla doldurulduğu konusunda değerlendirmeler yapılıyor. Ayrıca, demiryolunda çalışan işçi sayısından başlayarak, diğer alanlarda çalışan işçi sayısına bakıldığında Rus çalışan sayısının, Türkistanlı çalışan sayısına göre çok fazla olduğu çeşitli örneklerle anlatılıyor.

“**Türkistan'da Açlık [Meşhed'den],**” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 40-42. Haber'de, Türkistan'dan İran'a kaçıp sığınanların, Meşhed civarı dolduğundan Sebzaver, Nişabur, Peracend taraflarına yerleştirildikleri ve bu sığınanların çoğunun Türkmenlerden olduğundan bahsediliyor. Fergana'dan Aşkabad'a gelip oradan da İran'a giden Türkistanlıların sayısının son aylarda arttığı, bunların çoğunun çiftçi aileleri olduğu, içlerinde bekârların çoğunlukta olduğu, son katile arasında traktörcüler ve işçilerin çoğunlukta görüldüğü

belirtiliyor. Ayrıca haberde Türkistan'dan kaçanlar arasında Rusların da bulunduğu, bir kısmının İslâm dinini kabul ettikleri, sadakalar ve dilencilikle geçindikleri anlatılıyor.

"**Atb Öldürüşler**," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 41. Şûra Âli Hükümeti tarafından kolhoz siyasetinin uygulanmasından doğan eksikliklerden dolayı öldürülen kişilerden bahsediliyor. Bu konudaki bilginin devamının derginin bu sayının kapağında yer aldığı hatırlatılıyor.

Başkarma, "**Yeni Neşriyat**," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 42. I- *Yeni Milli Yul*'un başyazarı Ayaz İshaki'nin *Idel-Oural* adında Fransızca bir eseri çıktığı belirtilerek, İdil-Ural hareketinin genel durumu hakkında bilgi veren bu eserde çeşitli tarihi harita ve resimlere yer verildiğinden bahsediliyor. II- Heidelberg Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu Doktor Mehmed Yavuz Bey'in *Die Stellung des Prasidenten der Türkischen Republik mit besonderer Berücksichtigung des deutschen Reichsprasidenten* adında doktorasının basıldığı bildiriliyor. III- Milli Türk Talebe Birliği (M.T. T.B.) tarafından 2 Temmuz 1932'den beri İstanbul'da *Birlik* adında 8 yıllık bir aylık gazete çıkarılmaya başlandığı belirtiliyor. Şimdiye kadar 2 sayısı çıkan bu gençler gazetesinde her bir okumuş Türk gencini ilgilendiren çok önemli konulara ait yazıların yer aldığı belirtiliyor.

Başkarma, "**Saygılı Okuçularımızga**," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. Arka Kapak. *Yaş Türkistan*'ın, Rus istilası sonunda muhaceret ve onun ağır şartlarına maruz kalan okuyucuların birçoğuna yıllardan beri parasız verilmekte olduğundan bahsediliyor. Türkistan Milli Kurtuluş hareketinin fikir Silâhı olan *Yaş Türkistan*'ın her bir yurttaştan ve Türkistan dostlarından imkân dâhilinde maddî manevî yardım gördüğü belirtilerek, abonmanlardan ödemelerini zamanında yapmaları isteniyor.

"**Milli Türk Talebe Birliği'nin Ülkü Kuralı Birlik Gazitasının Bir Hitabesi: Üniversite Gençliği!**" *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 1.

"**Kazakistan Vaziyeti**," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 2-7. Makalede, 10 Temmuz 1933 tarihinde, Almata'da gerçekleştirilen Genel Sovyet Bolşevik Partisi'nin Kazakistan Ülke Komitesi'nin VI. Toplantısı'nı yaptığı belirtilerek, u toplantıda özellikle kolektifleştirme, göçebe ve yarı göçebelerin

yerleştirilmesi, kadrolara hazırlık, medeni kuruluş ve diğer alanlardaki "en büyük zaferler" in Kazakistan Bolşeviklerini coşturduğu ifade ediliyor.

Çokayoğlu Mustafa, "**Şarkî Türkistan Meselesi Etrafında,**" *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 7–11.

Yaş Türkistanlı, "**Katil Rusya'nın Parçalanışı Üçün,**" *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 11–15. Yazar, makalenin başında Lehistan ile ilgili bir hatırlatma yapıyor: Burada, bir zamanlar Lehistan'ın Almanya, Avusturya ve Rusya arasında kaldığını, asırlardır esaret altında yaşayan bu ülkenin artık Avrupa siyasetinde önemli bir rol oynayan güçlü bir devlet olarak yaşamakta olduğunu belirtiyor. Bundan 15 yıl öncesine kadar (1928) Türkistan'a benzeyen, elleri ayakları bağlanan Lehistan'ın bu huzurlu günlerine, Türkistan'ın ne zaman erişeceğini soruyor ve en büyük kaygılarının bu konu olduğunu ileri sürüyor.

İsen Tursun, "**Türkistan'da Til Siyaseti,**" *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 15-19. Makalede, Türkistan Sovyet basınında dil, imla, isim konularının yeniden yazılmaya başlandığı, ister Kazak, ister Türkmen ve Özbek gazeteleri isterse de Türkistan'da çıkan Rus gazetelerinin bu konuya ilişkin neşriyatta bulduklarından bahsediliyor. Yazar, Özbekistan'da bu konuda birçok yazılar çıktığını ancak bu konuda yazılanlar içinde komünist Profesör Atacan Haşim'in yazısının Türkistan'daki Sovyet dil siyasetini bütün açıklığı ile gösterdiğini belirtiyor ve Atacan Haşim'in yazdıklarından yla çıkarak bu konuda düşüncelerini açıklıyor.

"**Şarkî Türkistan Küni,**" *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 19-24.

Çağatay, "**Tanor Yalluğuda (Tenkidga Tenkid),**" *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 24-29. Makale, Azmi Eyüp imzasıyla Taşkent'te Özbek Devlet Müzik Tiyatro'da düzenlenen bir konser doğrultusunda yazılıyor. Yazar, Türkistan halkının ve özellikle tiyatro ve konserlere giden tabakasının seviye olarak yukarıda olduğu düşüncesinin doğru olduğunu ancak bu gibi halkın ruhunu okşayan vasıtaların istenilen etkisini gösteremediğini, bunun sebebinin ise Türkistan halkının maruz kaldığı Bolşevizm dehşeti, açlık ve ölüm dehşeti olduğunu ileri sürüyor.

Çokayoğlu, “**Kafkasya Meselesi (Kitabiyat)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 29-35.

“**Kırım'da Açlık**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 35.

“**Irak'da**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 35.

“**Türkiye'de: Hamdullah Suphi Bik**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 35-37.

Türkistan Haberleri:

“**Galleni Öz Ara Buluşub Almakdalar**,” (*Kızıl Özbekistan*, 17.7.1933) *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 37. Kolhozlarda çalışanlara buğdayın çok az miktarda verildiğinden bahsediliyor.

“**Okutuçılara Hak Tölenmey Yatur**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 37-38.

“**Berlin'den Urumçige Bir Alman İki Künde Uçub Bargan**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 38-39.

“**Yüksek Ziraat Mektebni Bitirgenler**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 39. Haber'de, Orta Asya Komünist Yüksek Ziraat Okulu'ndan 1933 yılında 247 öğrencinin mezun olduğu, bunlardan 55'inin Özbek, % 12 Tacik, % 7 Türkmen, % 15 Kırgız ve % 6'sının Karakalpak olduğu belirtiliyor. Burada, mezunlardan Türkistanlı olanların az olduğu eleştiriliyor. Türkistan gazetelerindeki haberlere göre, birçok Türkistanlının eğitim yılı içinde milliyetçilik ile suçlanarak okuldan atılmalarını sebep olarak gösterdikleri belirtiliyor.

“**Bazarda Kara Kul ile Sevda Kılış Yasak**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 40. *Kızıl Özbekistan*'ın 17.7.1933 tarihli sayısında yer alan habere göre; son zamanlarda Sovyet parasının yeniden değerlendirildiği ve bunun üzerine Sovyet hükümetinin dış ülkelere ihraç edilen malları kendi elinde tutmak amacıyla özel bir kararname çıkardığı belirtiliyor.

“**Sovyet Matbuatının Tarkatılışı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 40. Gazete ve mecmua dağıtımının durumu hakkında *Pravda Vostoka*'da; birçok fabrika ve kolhozların dergi veya gazete yüzü görmediklerini, gelen dergi

ve gazetelerin deste deste seranın çeşitli köşelerine rastgele atıldığına dair haberine yer veriliyor.

“**Oku Yulında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 41. Ankara Hukuk Fakültesi'nden 1933 yılında mezun olan Türkistanlı Zahid Kasımoğlu'nun aynı yılın Eylül ayında doktorasını yapmak üzere Berlin'e gittiğine ilişkin habere yer veriliyor.

“**Basmaçılık [Meşhed'den],**” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 41. Karakum'da devam eden Basmacılık hareketinin hükümetçe bastırıldığı, Sovyet hükümetinin herkese para karşılığında Türkmen ve Ruslardan oluşan gönüllü askerler toplayarak Karakum'da Basmacılara karşı gönderdiği, bunların Basmacılara teslim oldukları, bunlardan dört bölük başkanını öldürdükleri, Hive'den de 600 kızıl askerın Basmacılara karşı gönderildiklerini ancak bunların da teslim olmaya mecbur kaldıkları anlatılıyor. Karakum Basmacıları'na Türkistan'dan gidip katılanların sayısının artmakta olduğu bunlar arasında Kazaçilerin de olduğu, Basmacıların eskiye göre Silâhlanma bakımından durumlarının daha iyi olduğu ifade ediliyor.

“**Türkistan'dan Esdelikler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 42. Haber'de, İstanbul'daki Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin, Türkistan haritası ve Türkistan görünümlü 12.16 büyüklüğünde *Türkistan'dan Esdelikler* adında bir albüm bastırıp çıkarttıkları ve değerinin 25 kuruş olduğu duyuruluyor.

“**Ötünç,**” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 42. Rus istilası yüzünden ülkelerinden çıkmak zorunda kalan Türkistanlılar için Türkistan Türk Gençleri Birliği tarafından büyük bir albüm çıkarılmak istendiği, Dergi okuyucularından Türkistan'a ait fotoğraf ve resimleri, gösterilen adrese göndermeleri isteniyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 42. Eski şehirde, Türkistanlı Mehmed Kemal Bey'in *Yaş Türkistan* idaresine gönderdiği mektubun alındığı ve çok sevindikleri belirilerek teşekkür ediliyor.

“**Doktor Abdurreşid Rahmeti Bik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1. Berlin Üniversitesi Doğu Dilleri Tatar Dili öğretim üyesi olan Reşit Rahmeti'nin, İstanbul Üniversitesi'ne çağrıldığı bildiriliyor.

“**Ecnebi Medreseler Türkçe Örgenecekler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1. İstanbul gazetelerinde yazılan haberlere göre, İstanbul Üniversitesi'nde dışarı çıkarılan profesörlerin üç yılın sonunda derslerini Türkçe okutmaya mecbur edildikleri, İstanbul'a gelir gelmez Türkçe özel ders almaya başladıklarından bahsediliyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1. *Yaş Türkistan*'ın bir sonraki sayısının Sovyet hükümetinin 17. yıl dönümüne ilişkin çıkarılacağı bildiriliyor.

“**Türkiye Cumhuriyeti'niñ On Yıllığı (29. 1923-X. 1933),**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 2-6.

“**Milli Tulkun,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 6-13. Makalede, sadece Türkistan Sovyet basınında değil, Moskova merkezi neşriyat dairesinde de Türkistan'daki milli tartışmalar hakkında yazıların arttığı ifade ediliyor. Bu neşriyatlarda; milli varlık için mücadele etmenin Türkistan halkının bütün tabakalarında ülkenin her yanında yayılıp, kök salmakta olduğuna şahit olunabileceğinden, bütün okulların, kolhozların, iktisâdi kuruluşların ve diğer ilmi kuruluşların parti teşkilâtları dâhil her organda yerli halkın çoğunun bu mücadele ruhuna sahip olduklarından, bu durumun Sovyet hükümetinin sömürgecilik siyasetinde başarısızlığının göstergesi olduğunun yazıldığı belirtiliyor. Sovyet basınının doğal olarak bu hareketleri çeşitli alanlarda toplanan halk kitlesinin kendi hareketinden ziyade, "milliyetçi", "zehirli unsurlar"ın propagandasına karıştırılması şeklinde göstermeye çalıştığı ileri sürülüyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı XIV.**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 13–16. 1914 yılında Taşkent'te Sadullah Hoca yönetiminde çıkan *Sedâ-Türkistan* adlı gazete ve Abdican Mahmud yönetiminde Hokand'da çıkarılan *Sedâ-yı Fergana* adlı gazeteler hakkında bilgi veriliyor.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti II.**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 16–20. Yazar, bir dilin yükselmesi ve zenginleşmesinde ilk müracaat edilecek en doğal kaynağın, kendi tarihi gelişimi boyunca yarattığı zenginlik olduğunu dile getiriyor. Bu kaynakta bulunmayan şeylerin her şeyden önce diğer Türk lehçe ve şivelerinden tamamlanması gerektiğini belirtiyor.

Çokayoğlu, “**Hatıralarım Sahifelerinden...(Rusya'dağı Türk Talebeler Turmuşından),**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 20–24. Yazar, Petersburg'da irticanın en uç noktada olduğu yüksek okullarda özellikle üniversitenin sert bir biçimde polis nezareti altında olduğu, 1910–1914 yıllarında üniversiteye devam etmekte olduğunu, hükümete karşı gösteriler yaptıklarını, Balkan Savaşları'nın da bu durumu tetiklediğini belirtiyor. Rusya'nın o zamanlar tarafsız sanıldığını, ancak Türkiye'ye karşı Balkan Slavlarına yardım ettiğini, açık bir biçimde yardım yığıdığını ve askerler toplamakta olduğundan bahsediyor. Petersburg'da "Ayasofya üzerinde Haç" talebi ile gösteriler yapıldığını, Rus sınıf arkadaşlarının devrimci olmalarına rağmen çoğunlukla onlarla birlikte hareket ettiklerini anlatıyor. Üniversitenin duvarlarında Rus ve Rus olmayan talebelerin, Balkan Slavları için toplanan yardımlara protesto yazılarının yazıldığını, yardım edenlerin üniversiteden kovulup yardım paralarının toplandığı kutuların ellerinden çekilip alındığını, Türk talebelerin kendi aralarında, Azeri, Tatar ve Türkistanlı öğrencilerin Ruslardan ayrılarak toplanmaya ve kendi başlarının çarelerine bakabilecekleri faaliyet hakkında düşünmeye karar verdiklerini, toplanmak için o zamanlar Petersburg'da yaşayan Türkistanlı avukat Şirali Lapin'in isteğiyle toplandıklarını, bu meclise Azerilerden Mir Yakub Bey, Şeyhülislâmzade Ekber Ağa, Türkistanlılardan Aşkabadlı Berdioğlu Kakacan ile kendisinin olduğunu, ancak katılanlardan çoğunun isminin hatırında kalmadığını ifade ediyor. Bu toplantıda çok konuşulduğunu herkesin söz alarak tek tek konuştuğunu konuşmalardan aklında kalan şeyin sadece alınan karar olduğunu, bu kararın ise; Türk öğrencilerin her birinin okullarda, hükümete karşı olan çıkışlarına etkin bir biçimde karışmak, Türkler aleyhine Slavlar yararına yardım toplamakta olan teşkilâtlara karşı seferberliklere katılmak, Türklere göndermek için gizli olarak para toplamaya çalışmanın mecburî olduğunu, ancak kararlarının en dikkat çekici noktasının ise Rusya Türklerine karşı muharebeye katıldığı takdirde, demiryollarını, köprüleri, telgrafı bozmak için Kafkas cephesine gitmek gerekirse özel bir öğrenci grubunun hazırlanacağı olduğunu ifade ederek, bu kararnamenin hemen uygulandığını belirtiyor. Yazar, o dönemde Türkiye'nin Petersburg elçisi Turhan Paşa ile görüşmek isteyen bir arkadaşının, ona para vermek istediğini bizzat kendisine söylediğini, elçiliğe birlikte gittiklerini bizzat Turhan Paşa tarafından karşılandıklarını, burada Türkiye'ye biraz yemek ve para göndermek istediklerini söyleyen Sadıkoğlu karşısında büyük elçinin gözlerinin yaşardığını,

Turhan Paşa'nın kendilerine Türkistan'da Türklerin yaşamakta olduklarını ancak onların ne kadar olduklarını nasıl yaşadıklarını ve ne ile meşgul olduklarını hiç bilmediğini anlattığından bahsediyor.

Çağatay, “**Bolşevikler Nazarında İslâm Dini ve Onun Zuhurî,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 24–27. Yazar, Bolşeviklerin her bir dine, özellikle İslâm dinine bakışlarını, onun ortaya çıkışı hakkındaki tefsirleri ve dine karşı mücadeleleri doğrultusunda okuyucuları haberdar etmek istediğini belirtiyor.

Doktor İlder, “**Türkistan Türk Gençler Birliği'nin 10 nci Umumi Yığılışı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 27–32.

“**Hindistan Müslümanları Gazi Mustafa Kemal Paşa Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 32-35.

“**Şarkî Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 35-36.

“**Azerbaycan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 36-38.

“**Türkistan'da Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 38-41. (*Posaldinye Novosti* gazetesinin 26 Eylül 1933 tarihli sayısından) Genel olarak Türkistan'daki durum değerlendiriliyor. Özellikle pamuk ekiminin eski yıllara göre % 50 arttığı belirtilerek kolhoz ve sovhozlardaki durumun eskiye göre giderek daha da kötüleştiği belirtiliyor.

“**Pahta Harab Bola Yatır...**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 41. Taşkent, Hokand, Hive, Merv, Buhara, Semerkant ve diğer şehirlerden gelen raporlara yer veriliyor. Raporlarda, genellikle 1933 yılının pamuk ekininin başarılı olmadığı, bir önceki yaz ayının pamuk ekimine oranla % 30-40 az olacağını ifade ettiklerinden bahsediliyor.

“**Partizan Muharebesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 41-42.

“**Türkistan Dehkanları Atılığa Hükm İtilgenler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 42. Kolhozlarda, sosyalist ülkenin zararları hakkında konuşanların mallarının mülklerinin ellerinden alındıkları, bir kısmının ise 3 yıl hapse mahkûm edildikleri ifade ediliyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 42. Türkistan gazetelerinin bu sayı basıldıktan sonra geldiği için bu sayıda Türkistan haberlerine yer verilemediği belirtiliyor.

“**Türkistan'dan Kaçıp İran'ga Sığınanların Ahvâlden Haber Âlinler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 1. Türkmenistan'dan İran'a on binlerce ailenin kaçıp gittiği, kaçmadan önce Bolşevikler tarafından dağıtıldıkları, çoğunun evlerinden kaçtıkları, kaçanların sadece canlarını kurtarmak için İran'a sığındıkları belirtiliyor. Bunların yaşam şartlarının çok zor olduğu, açlık, yağmacılık gibi hoş olmayan durumların yaşandığı ifade ediliyor. İran hükümetinin Türkistan kaçkınlarının gerçek Hâlini bilmediği, açıkça görse yardım edeceği ileri sürülüyor. *Yaş Türkistan* okuyucularından onlar için yardım olarak durumlarını İran hükümetine bildirmeleri isteniyor.

“**Kırımli Yaşlar Dobruca'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 1.

Tahir Şakir, “**Aç ve Kimsesiz Bir Halk,**” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 2-5. Yazar, Sovyet gazeteleri her ne kadar inkâr etse de bütün Rusya'da açlık ve onun doğurduğu facia hadiselerin yaşanmakta olduğunu, Rusya'ya gelen seyyahların açlıktan köşelerde ölmekte olan insanları gördüklerini yazdıklarını belirtiyor. Makalede, bugüne kadar Rusya'ya gelen yabancı seyyahların, Ukrayna, İdil-Ural, Kafkasya gibi ülkelerdeki durumu görebildiklerini oralardaki aç kalan halkın durumunun korkunç bir manzara olarak anlattıklarını, hatta bir yazarın eskisine göre açlığın çok daha şiddetli olduğunu yazdığını, bu dönemde Rusya'ya gelen yabancı seyyahların hatta basın temsilcilerinin oralarda gezmelerinin engellendiği ifade ediliyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**1917-1933 (Sovyet Hâkimiyeti'niñ 16 nci Yıl Dönimi),**” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 5-18. Yazar, Sovyet hükümetinin bu kadar uzun süre iktidarda kalabileceklerini ne düşmanlarının ne de kendilerinin düşünemediğini ileri sürüyor ve Batı sömürgeciliği ile Rus sömürgeciliği arasında mukayese yapıyor.

Va. Nu. “**Başkarmadan: Türklük Sesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 18-22. *Yaş Türkistan* İdaresi, bu makalelerin Türk yazarlarından Veli

Nureddin Bey tarafından yazılıp *Hergün* isimli İstanbul'da çıkan gazetenin 27/28 Ekim sayılarında basıldığını belirtiyor.

İsen Tursun, "**Türkistan'da Dil Siyaseti III.**" *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 22-26. Yazar, bu konu ile ilgili yazılan diğer iki makalede Özbekistan'da uygulanmakta olan dil siyasetinden bahsettiğini hatırlatarak, bu makalede, Türkmenistan'da gerçekleşen olaylar ve oradaki akımlarla ilgili okuyuculara bilgi vermek istediğini ifade ediyor.

Toktamışoğlu, "**Türk Gazitaçlığı XV.**" *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 26-34. Türkistan'da (Semerkand'da) 1915 yılında Türkçe çıkarılan gündelik gazetelerden biri olan *Telgram Haberleri* adlı gazeteden bahsediliyor. Ardından 1916 yılında Taşkent'te *Şark* ile *Alaş*, Semerkant'ta çıkan *Agent Telgrafları* adlı gazeteler ve ardından 1917 yılında çıkan gazeteler hakkında bilgi veriliyor.

"**Sovyet Hâkimiyeti'niñ 16 nçi Yıl Dönümi Münasebetiyle,**" *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 35.

Çağatay, "**Yirlileştiriş Etrafında,**" *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 36-37.

"**Afganistan'da,**" *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 37-38.

"**Türkistan Haberleri,**" *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 38-42. Sovyet hükümetinin 16. yılını doldurması münasebetiyle, Türkistan'daki milli kadrolar konusundan bahsediliyor. Özbekistan Cumhuriyeti idaresinde çalışan 8.365 kişi içinde milli kadronun 1886 kişiden oluştuğu, özellikle "tamamen millileştirildi" denen Eğitim Bakanlığı'nda milli kadronun % 53,4 olduğu belirtiliyor. Haberin devamında, Türkistan'ın diğer yerlerinde de durumun buna benzer nitelikte olduğunu gösteren rakamlar veriliyor.

"**Proleteriyat Kadroları,**" *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 39-40. Bu haberde, okullarda, fabrikalarda yer alan kadrolar, rakamlarla gösterilerek, yerli çalışanların sayıca çok daha az olduğu belirtiliyor.

"**Başkarma,**" *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 40-41. Sovyet hükümetinin on altı yıl diktatörlük döneminde Bolşeviklerin Türkistan'da

uyguladığı "milli siyaseti"nin "göz kamaştırıcı zaferleri" yok denildiğinde "devrim karşıtı" veya "milliyetçi" denilerek suçladıklarından bahsediliyor.

“**Kırgızistan'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 41. Parti başkanı Abdurrahmanoğlu ile Parti başkâtibinin yerlerinden sürüldükleri, suçlarının ise Sovyet hükümetinin Türkistan'da uyguladığı milli siyaset çizgisinden saptıkları, "milliyetçi" olmalarından kaynaklandığı belirtiliyor.

“**Kazakistan'da (Hususî Mektublardan),**” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 41–42.

“**Berlin'de,**” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 42. Berlin'de İdil-Ural'lı, Azerbaycanlı, Türkiyeli ve Türkistanlıların bir araya gelerek yaptıkları toplantıdan bahsediliyor.

“**Ayaz İshaki Bik Uzak Şark'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 1.

“**Sovyet Tiyatrolarında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 1.

“**İnsanlık ve Kardeşlik Namına (Türkistan Kaçkınları Meselesi),**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 2–5. Türkistan'dan kaçanların durumlarından bahsedilerek, bu durumun sadece İhtilâl'dan önce İhtilâl dönemindeki Rusya hükümetlerinin zalim rejimlerinden ülkesini terk ederek komşu ülkelere sığınmaya mecbur kaldıkları ifade ediliyor. Makalede, bu durumun 1916 yılından itibaren uygulandığını, Çarlık hükümetinden kurtulmak için binlerce Türkistanlının, Doğu Türkistan'a, Moğolistan'a ve kısmen de İran'a ve Afganistan'a kaçtıklarını, buna sebep olan en önemli unsurların, Moskova idealistlerinin hâkimiyeti altında yaşamının imkânsızlığı, kolektifleştirme siyaseti, açlık ve benzeri uygulamalar olduğu gösteriliyor. Türkistan'da sayısız, hapisler, sürgünler idamlar hüküm sürmekte olduğunu ifade eden yazar, canını kurtarmak isteyen herkesin her şeyi bırakarak kaçtığını, Türkistanlı kaçkınlardan çoğunluğunun durumu hakkında fazla bilgileri olmadığını, bildikleri şeyin, yurt dışında yaşayan kaçkınlardan bir kaç yıl kaldıktan sonra kısmen Bolşevik görevlilerinin vaatlerine aldanarak, kısmen de kaçkınlık hayatının ağırlığına dayanamayarak ülkeye geri döndükleri olduğunu belirtiyor. Makalede, yurt dışına kaçan Türkistanlıların sayısını net olarak bilmeseler de sayılarının 250-300 bin olduğunu tahmin ediyor. Yurt dışına kaçanlarla ilgili olarak sadece İran'a

kaçanlarla ilgili bilgilere sahip olduklarını, çoğunun açlık, hasalık yağmacılık gibi ölüm korkusu içinde olduklarının söylendiği vurgulanıyor ve *Yaş Türkistan*'dan yardım beklediklerini, ancak maddî olanaksızlıklar yüzünden yardım edilemediğini, ellerinden gelen tek şeyin, dergi aracılığı ile soydaş ve dindaş halkların hükümetlerine yardım çağrısında bulunmak olduğu belirtiliyor.

Timuroğlu, "**İmperyalist Çar ve Milletler Halâskârı Sovyet Hükümetleri'nin Türkistan Siyaseti I.**" *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 5–11. Makalede, Çar yöneticilerinden Krivoşeyn'in formalite olarak "Sibirya'da gerçek bir Rus yaratıldığı gibi Türkistan'da da gerçek bir Rus Türkistan'ı yaratmak" sözünden yola çıkılarak, bu siyasetin Türkistan halkı için öldürücü bir zehir olduğu düşüncesinin o zamandan beri Rusya siyasetinde yer aldığı belirtiliyor. Bu siyaseti en çok eleştirenlerin de Sosyalist- Bolşeviklerin olduğu ayrıca bunların Çarlık dönemi sömürge siyasetinin ikinci bir kolu olan pamuk siyasetinin Türkistan çiftçilerini, bütün ülke halkını Felâkete sürükleyen bir siyaset olduğunu söylemekten hiç kimseden geri kalmadıkları ifade ediliyor.

Çağatay, "**Türkistan'ın Neft (Yir Mayi) Baylıkları,**" *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 11–14.

Çokayoğlu, "**Türkistan Sovyet Matbuatı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 10 Yıllığı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 14–17. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 10. yıldönümü münasebetiyle yazılan makalede, Türkistan Türkleri'nin bu konu hakkında söyleyecek çok sözleri olduğu belirtiliyor.

"**Yeni Özbek Edebiyatında Çokayoğlu Mustafa Bik Togriside Yazılan Eserlerden,**" *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 18-19.

"**Kara Tarih,**" *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 19-22.

Doktor Salih Can, "**Şehidlerimize Abide ve Matem Merasimi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 22–25. Yazar, kendisinin Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin temsilcisi olarak Adana'ya geldiğini, buradaki bütün Türkistanlılar ile görüştüğünü, amacının Birliğin bir şubesini orada açmak olduğunu, fakat mezarsız Türkistanlı şehitlerin ziyaret etmek gerektiğini, mezarı olmayan şehitler için, bütün Türkistanlılara müracaat ettiğini, bir abide dikmek gerektiğini anlattığını, bütün Türkistanlıların kabul ettiklerini, başta Türkistan

Türk Gençleri Birliği ve *Yaş Türkistan* olmak üzere hemen para gönderdiklerini ve Türkistanlı ustaların bir hafta gece gündüz çalıştıklarından ve 7 Ekim Cuma günü Tarsus Mezarlığı'nda anma merasiminin yapıldığından bahsediyor.

“**Doktor Rezha Bik'niñ Nutku,**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 25–27.

“**Doktor Salih Can'ın Nutku,**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 27-30.

T. “**Türk Gazitaçılığı XVI.**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 30-36. Yazar, Rusya'da 1917 Şubat ve Ekim İhtilalleri döneminde Türkistan'da çıkan gazeteler hakkında bilgi veriyor.

“**Şarkî Türkistan Haberleri (Öz Muhbirimizden),**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 36–38.

“**Şarkî Türkistan'da Cumhuriyet İlan İtilmiştir,**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 38–40.

“**Sedd-i Çin,**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 40-42.

“**Hindistan İslâm Matbuatında Yaş Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 42. *Yaş Türkistan* idaresine gelen gazetelere yer veriliyor. Bunların çoğunda *Yaş Türkistan*'dan alınan makalelerin yer aldığı, Hindistan Müslümanlarını Türkistan milli amacı milli mücadelesi ile tanıştırmak için hizmet etmek, *Yaş Türkistan* makalelerini tercüman eden dost ve yurttaşlara bu gazetelerde yer verildiği için teşekkür ediliyor.

“**Abdurrahman Oğı'nın İşi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 1. Bir önceki sayıda Abdurrahman Bey'in (Sovyetler Birliği İcra Komitesi'nin toplantısında Hükümet Başkanı) hem Komünist Partisi'nden hem de Birlik İcra Komite üyeliğinden çıkarıldığına yer verilerek, bu durumun Sovyet hükümetinin "milli siyaset" politikasını en açık biçimde gösterdiği belirtiliyor.

“**Münevver Kari,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 2-9.

“**Yeni Kurbanlarımız ve Münevver Kari,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 9-12.

Yakub, “**İylik Hocam,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 12-14. Makale, Münevver Kari'ye yönelik olarak bir öğrencisi tarafından yazılmış.

Sabri, “**Büyük Şehidlerimiz,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 14-17. Makalede, 16 yıldan beri Türkistan'da zalim, vahşet ve ölümlerin yaşandığının herkesçe bilindiğini belirten yazar, Münevver Kari, Salim Talhan ve birçok kişinin öldürüldüklerini hatırlatıyor. Yazar, Münevver Kari'nin Türkistan Türkleri içinde ilk kez milli benliği sezen, Türkistan'ın esaret altında ve halkının cehalet içinde olduğunu bilen, bu inançla bu durumdan kurtuluş çaresini birçok kez düşünen milliyetçi ve vatanperverlerden en önde gelen simalardan biri olduğunu vurgulayarak, Münevver Kari'nin önemine ilişkin düşüncelerini yazıyor.

Tahir, “**Yolbaşçımız Münevver Kari,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 17-21.

Abdulvahab, “**Üstadımız Münevver Kari,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 21-24.

Başkarmadan, “**Merhum Said Abdullah,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 24–26. Taşkentli olan ve Türkistan milli mücadelesine önemli katkıları olduğu belirtilen Said Abdullah'ın, Hindistan'ın Delhi eyaletinde öldüğü haberine yer veriliyor.

Çokayoğlu, “**Türkiye-Sovyet Dostluğu (Vala Nureddin Bik Makaleleri Münasebetiyle),**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 27-32.

Va. Nu. “**Benim Körüşüm : Bütün Dünyadaki Türkler!... Tanışınız!**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 32-34. Makalede, İstanbul'da *Haber* adlı gazetenin 14. 1933 tarihli 665 numaralı sayısından aynen yayınlandığı belirtiliyor. Yazar, dünyadaki Türklerin bir araya gelmelerinin gerektiğinin altını çiziyor, örneğin; çok uzaklarda olan Türklerden haberlerinin olmadığını, Japonların Çinlilerden ne gibi farklılıklarla ayrıldıklarını bilmeyen vatandaşlarının bulunmadığını, "Özbek ile Kırgız ve Türkmen arasında ilişkiler ve farklar nelerdir? 100 asır önce ne halde idiler? şimdi ne haldeler? bilen yok" şeklinde eleştirerek, "bunların hepsi Türk"tür diyerek, birlik beraberliğin önemi vurgulanıyor.

Va. Nu. “**Elli Milyonluk Bir Kitle Dağılmak Tehlikesinde...**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 35–37.

“**Bütün Dünyadaki Türkler... Tanışınız!**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 38-39.

M. Mümin Oglu.“**Unutulmas Bir Vahşilik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 39–42. Makalenin başında, İdare tarafından, Ocak 1933'te Lenin'in ölümünün 10.yılıni doldurduğu, bu nedenle Sovyetler Birliği'nin genelinde Lenin'in yaptıkları, onun "mazlum halkları özgürleştirdiği" hakkında makaleler ve farklı eserler yazıldığını, ayrıca Lenin'in "milli siyaset"inin Türkistan'da nasıl "milli özgürlük" hareketlerinin uygulandığından bahsedeceklerini belirtiyor. Bu nedenle *Kızıl Özbekistan*'da 9 Nisan 1925 tarihli sayısında basılan bir makale burada aynen yayımlanıyor.

Timuroğlu,“**İmperyalist Çar ve Milletler Halâskârı Sovyet Hükümetleri'niñ Türkistan Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 42–46. Makalede, Sovyet hükümetlerinin 17 yıldır Türkistan hocalık (ekonomik işletme) hayatında görülen manzaralardan bahsediliyor.

F. N. “Yuldan,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 46.

Yolalçı, [Makalenin adı belirtilmemiş] *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 46–51. Batı Türkistan'ın perişan halkının yürek acısı durumunun her gün her saat hissedildiği dönemde Doğu Türkistan'daki kurtuluş mücadelesi hareketinin son durumunun herkesi sevindirdiğini ifade eden yazar, bu genel durumun, Batı Türkistan dışında olan yurttaşların ne durumda olduklarının *Yaş Türkistan* okuyucularını ilgilendirir ümidini taşıdığını, amacının bütün yurttaşların ortak bir amaç etrafında toplanmasını sağlamak olduğu gibi bu yazılarla her taraftaki vatandaşların birbirlerinden haberdar etmek olduğunu vurguluyor.

Doktor Mustafa Ali, “**Şarkî Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 52–58.

“**Dost Matbuat Bitlerinde: Yana Milli Yul,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 58–59.

“**Türklerniñ Tanışma ve Anlaşmaları İçin,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 59–60. Makalede, Vâlâ Nureddin Bey'in makalelerine cevaben M. Emin Bey'in *İstiklâl* gazetesinin 49. sayısında basılan makalesine yer veriliyor. M. Emin Bey'in makalesinde; Dünya'daki Türklerin tanışmaları ve anlaşmaları için Türkiye'nin yapacağı bir şeyin olmadığını, bu amaçla Enstitüler, Türk Yılı

yıllığına benzer neşriyatlar, Türk ülkelerini tanımak ve tanıtmak gibi cemiyetler ve daha birçok sosyal, kültürel ve ilmi eserlere ihtiyaç olduğunu, bütün Türk dünyasını incelemek isteyen bir Avrupalının, dünyanın her yerinden ve her medenî merkezinden ziyade Türkiye'de daha fazla imkân ve araç bulması gerektiğini belirtiyor. Ancak bütün bu ideali gerçekleştirmek için öncelikle bu iş için öncelikle kalemleriyle, sözleriyle ve şahsi duruşlarıyla davaya sahip kişilerin olması gerektiğini ileri sürüyor. Yazar, M. Emin Bey'in düşüncelerine yürekten katıldığını belirtiyor.

“**Sedd-i Çin,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 60-61.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 61-64. Kazakistan gazetelerinde Sovyet Hükümeti'nin 16. yıldönümü münasebetiyle, Bolşeviklerin "zafer"lerinden bahsedildiği, bu açıdan Kazakistan'ın Sovyetler Birliği'nde ilk sırada yer aldığı, ancak daha öncesinde *Kazakhstanskaya Pravda* gazetesinin "Kazakistan'ın medeniyet açısından geride kaldığı"ndan şikâyet ettiği haberine yer veriliyor. Gazetelerde, Kazakistan'da, Beş Yıllık Plân'ın iki milyon kişiyi okur-yazar ettiği, yani % 50'sinin okur-yazar olduğunu, 1932 yılına ait eğitimsizliğin bitirildiğine yer verildiğinden bahsediliyor. Yazar, tüm bu yazılanlara karşı olduğunu nedenleriyle açıklıyor. Ayrıca, makalede, Sovyet hükümetinin göçebe Kazakları nasıl yerlileştirdiğine ilişkin bilgilere de yer veriliyor. 1932 yılında 54 yerde yerlileştirmenin belirlendiği, bunlardan sadece 25'inin uygulandığı, onların da "ziyancılık" yoluyla uygulandığı belirtilerek tek tek isimleri verilerek kolhozların durumları izah ediliyor.

“**Bir Kolu Balasında - Bir Kolu Pahtada,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 64. Haber'de Andican Bölgesi'ndeki Azad kolhozunda küçük çocuklar için bakımhane olmadığından tarımla uğraşan kadınların bir ellerinde çocuklarını tutup diğer elleri ile pamuk toplamak mecburiyetinde kaldıkları eleştiriliyor.

“**Türkistan'da Vaziyet (Öz Muhbirimizden),**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 65-66. Üç maddede Türkistan'daki durum hakkında bilgi veriliyor. İlk haber, Doğu Türkistan'da, Kasım ayı başında gelen bir kişinin ihbarına göre, bu yılın yeni gelen kış mevsiminin şiddetli olmadığı halde bir mahallede 50 kişinin öldüğü. Diğer haber, G.P.U (ÇEKA)'nın "sahtekârlığı"ndan,

devletin hazinesine altın, gümüş ve mücevher koymak için oynanan bir oyundan bahsediliyor.

Çağatay, “**Azerbaycan Milli Klasik Edebiyatı Hakkında Mühim Bir Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1933), s. 66.

“**Münevver Kari Kiçesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 1.

“**Şarkî Türkistan Cumhuriyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 2-5.

Habibürrahman el-bulgari, “**Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 5–16.

“**I- Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Kabinesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 5- 6.

Başkarmadan, “**II- Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Fevkalâde Murahhasınıñ Mektubu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 6–7.

Doktor Mustafa Ali, “**Yaş Türkistan Mecmuası Sahibi Çokayoğlu Mustafa Bik Efendiye,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 7–9.

“**III- Tefik Rüşdü Bik'niñ Şarkî Türkistan'a Dair Beyanatu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 10–11.

“**IV- Sovyet Hükümeti'niñ Urumçi Hitay Hükümetine Yardımı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 11.

Va. Nu. “**V- Pek Tiz Hükümler Veriyoruz (İstanbul Gazitası Haberniñ 7. 2. 34. sanından),**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 11–12.

“**VI- Şarkî Türkistanlılar Bahtiyar Olunuz,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 13.

“**VII- Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Avrupa Matbuatında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 13–14.

“**VIII- Nankin'de Şarkî Türkistan Milli İstiklâline Karşı Hareket,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 15–16.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti IV,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 16-21.

Yaş Türkistan, “**Milli Neşriyat Elangesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 21–24. Makalede, *Yaş Türkistan*'ın 49. sayısı ile 4. yaşını doldurduğu, bu münasebetle *Yaş Türkistan* okuyucularının gösterdiği fedakârlıklar ile ilgili bilgi vermek istenildiği belirtiliyor. *Yaş Türkistan*'ın çıkmasının, düzenli bir şekilde devam etmesinin, Rus Bolşevikleri istilâsı ve zulmü sonucunda Türkistan'dan kaçıp komşu-kardeş, İslâm ve dost ülkelere sığınan Türkistan muhacirlerinin kaygılı ruhunu heyecana getirdiği belirtiliyor. *Yaş Türkistan* idaresine Afganistan, Hindistan, Doğu Türkistan, İran, Uzak Doğu, Türkiye, Hicaz, Mısır ve Suriye'de yaşayan muhacirlerden mektuplar geldiği ve bu mektuplardan bazılarına yer veriliyor. Türkistan dışındaki okuyucular arasında Türkçe bilen Avrupalıların özellikle Macarlar ile Almanların olduğu, *Yaş Türkistan*'ın çıkması münasebetiyle idareye yazılan tebrik mektupları içinde Macar ve Alman bilim adamlarının yazılarının yer aldığı belirtiliyor. Bunlardan özellikle milli tarihin ve kültür çalışmalarını araştıran Alman bilginlerinin yazılarında, Türklük ve Türk medeniyetinin beşiği olan Türkistan'ın yakın tarihte kurtulacağı kanaatinin bildirilerek, Türkistan istiklâlcilerini samimi sözlerle alkışladıkları ifade ediliyor.

Yulavçı, “**Yuldan... II.**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 24-30. Yazar, Hindistan'ın en büyük merkezi şehri olan Bombay'da yüzden fazla Türkistanlı olduğunu belirterek, buradaki Türkistanlı muhacirlerin durumları hakkında bilgi veriyor.

Çağatay, “**Beynelmîlel Vaziyet ve Sovyet Rusya Kol Astındaki Milletler (Paris'de Mühim Bir Maruza),**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 30–33.

Tahir Şakir, “**Kitabiyat: Sovyet Hükümeti'niñ Türkistan'dagi Pahta Siyaseti Hakkında Bir Alman Profesörniñ Hükmi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 34–36. Yazar makalede, Türkistan ve Türkistan halkının yararına yeni bir eser ile okuyucuları tanıştırmak istediğini belirtiyor. Profesör A. Melkich tarafından, Berlin'de Paul Parey matbaasında basılan *Stand und Aussichten des Baumwollbaus in der Sowjetunion* isimli kitabın yeni çıktığından bahsediyor. Kitabın içeriğinden bahsediyor.

Nanyemes Oğlu “**Adana'daki Türkistanlıların Küzgi Son Eğlencesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 37–39.

“**Dost Matbuat Bitlerinde [Sayfalarında],**” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Fibral 1934), s. 40-42. *Yana Milli Yul, İstiklâl*, gazetelerinden ve bu dergilerin Münevver Kari'ye ilişkin haberlerine yer veriliyor.

“**Münevver Kari Dost ve Çit Matbuatda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 1.

“**Türkistan'da (Milli Komünist Fırka Kurultayları Yekûnu -1-),**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 2–11. Makalede, 17. Sovyetler Birliği Parti Kurultayı arifesinde, bütün Türkistan Cumhuriyetleri'nde Milli Komünist Parti Kurultayları'nın toplandığı bildiriliyor. Bu Kurultaylarda ana konuşmacı olarak, Mirzoyan, Bumin, Şadons, Mayurof, Belutski gibi isimlerin çıktığına bakıldığında, Türkistan'daki Milli Komünist Parti'lerin kimlerin rehberliğinde ve elinde olduğunu açık bir biçimde gösterdiği belirtiliyor. Bunların düşüncelerini tasvir eden, Bolşevik Gregor Safarov'un tabirine göre, "hukuklu yoldaşlar değil, Moskof direktiflerini sessizce uygulayan polis görevlileri rolünde" oldukları, ayrıca İsaoglu Uraz, Feyzulla Hoca, İkramoğlu Ekmel, Törebikoğlu, Aytakoğlu, Atabayoğlu, Velikoğlu Çare, Alioğlu Batır ve diğerleri gibi Türkistan'daki Moskova Proletarya diktatörlüğünün ikinci derecedeki mahalli parti memurlarının olduğu ifade ediliyor. Bütün bu adı geçen kişilerin söylemlerinin son derece uzun ve hayret verici derecede olduğu; birçoğunun burjuva-kapitalist dünyanın cenazesini okuyup, Stalin'in büyük dâhiliklerini överek, Dünya Proleter İnkılâbı'nın gelecekteki başarıları ve İkinci Beş Yıllık Plân'ın önemli "zafer"leri karşısında heyecana geldiklerinden bahsediliyor. Makalede, bu nutukların hiçbirinin kendilerini ilgilendirmediğini, ilgilendikleri tek şeyin, milli mücadelenin iç yönetimlerde ne kadar merkezi olduğu belirtiliyor. Bolşeviklerin bütün dünyaya, milli mücadelenin çoktan bastırıldığını haykırsalar da yukarıda bahsi geçen kurultaylarda konuşulan Bolşevik nutuklarında, Türkistan'daki milli mücadelenin, Türkistan'daki Sovyet rejimi için büyük korku teşkil ettiği anlatılıyor.

Timuroğlu, “**Bolşeviklerniñ Türkistan'da Hocalık Sahasındaki Yutuklarından,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 11–14. Yazar, Sovyet hükümetinin pamuk ekinin alanını genişlettiği, bu sayede daha fazla pamuk olduğunu, 1934 yılında fabrikaların dışarıdan getirilen pamuğun etkisinden oldukça kurtulduğunu, bunun siyasî hatta Sovyet hükümeti ve işletmesi

noktasından çok önemli olduğunu, fakat bunun, pamukçuluğun iktisâdi durumunu göstermediğini ifade ediyor. Makalede, pamuk alanlarının yıllara göre dağılımı veriliyor.

Toktamışoğlu, “**Türk Gazitaçılığı XVII.**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 14-18. Yazar, Moskova'nın maddi ve manevi yardımı ile Rus askerlerinin silâh gücüyle Türkistan muhtariyet hükümetinin yıkılıp yerine Türkistan Muhtariyet Şûra Cumhuriyeti kurulduktan sonra Taşkent şehrinde çıkarılan iki Türkçe gazetenin nasıl bir ideoloji ile çıkarıldıklarını anlatacağını ifade ediyor.

Çokayoğlu, “**Anlaşılmaslıkka Yir Kalmasın (Vâlâ Nureddin Bik Makalesi Münasebetiyle)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 18-22. Yazar, Sovyet hükümeti tarafından Sovyet Birliği içindeki Türkler ile Türkiye Türkleri arasında "Çin Seddi" ve "aşılmaz uçurum" yarattığını belirtiyor. Vâlâ Nureddin Bey'in *Yaş Türkistan*'da basılan makalelerinin hiçbirinin Sovyet-Türkiye dostluğuna zerre kadar zarar vermeyi düşünmediğini çok iyi bildiğini, onun makalelerini *Yaş Türkistan*'da çıkarmakla sadece muhaceretteki ve Türkistan'daki kardeşlerine Sovyet hükümetinin Türkçülük'e karşı yürüttüğü Türkçülük düşmanlığını göstermek istediklerini başka hiç bir amaçlarının olmadığını ifade ediyor. Vâlâ Nureddin Bey tarafından, makalelerine atıf edilmesinin memnuniyet verici olduğunu belirttikten sonra "yazılarımın istinsah edildiği, gazete ve dergilerin diğer sayfalarındaki Sovyet aleyhtarî yazıları, kendi adıma ve ülkem adına faydalı bulmuyorum" deme gereğini duyduğunu ifade ediyor. Yazar, Vala Nureddin Bey'in Çokayoğlu'nun (kendisinin) Sovyet aleyhtarlığı hareketini niçin doğru bulmadığını izah ederken, "Kuzey komşumuzda Çarlık hâkim iken, İstanbul bizden alınmak, ülkemizi parçalamak istiyordu, hâlbuki Sovyet hükümeti milli mücadelemizin ortaya çıktığından beri bize maddî ve samimiyetle yardım etti, o bizim ilk dostumuzdur, günden güne bunu gördüklerini, yakından bildiğimiz bir dost..." cümlelerine yer verdiğini belirtiyor. Yazar, kendilerinin en büyük düşmanı olan Sovyet hükümetinin bu şekilde tanımlanmasını ve yorumlanmasını eleştiriyor. Son olarak yazar, kendi ülkelerinde Türkiye Türkleri gibi kendi milli hâkimiyetlerini korumak istediklerini, bu yolda duran her güce karşı mücadele etmekten vazgeçmeyeceklerini vurgulayarak, bu makaleyi eleştirmek için değil, hakkaniyet menfaati için yazdığını ifade ediyor.

“**Adana'da Dört Kara Melun,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 23-27. Sovyet ajanı oldukları iddia edilen dört Türkistanlının Adana'da öldüklerine dair habere yer veriliyor.

“**Şarkî Türkistan'da Son Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 28-30.

“**Şarkî Türkistan Ahvâli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 30-34.

Ç. M. “**Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 34-37. Peşaver'de ve Delhi'de yaşayan Türkistanlılar hakkında bilgi veriliyor.

“**Bolşevikler Yaş Türkistanga Karşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 37-38. Makalede, Sovyet hükümetinin Türkistan'da Lenin'in uyguladığı milli siyasetini uygulamak yolunda Türkistanlılar tarafından rastlanan zorlukların öcünü *Yaş Türkistan*'dan almaya çabaladığından bahsediliyor.

“**Dost Matbuat Bitlerinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39-40.

“**İstiklâl Gazitası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39. Savaşta şehit düşen istiklâlciler Azerîlerin listesinin Azerbaycan'dan alındığı, *İstiklâl* gazetesinin 54. sayısında basıldığı belirtilerek, 16 kişinin ismi açıklanıyor.

“**II,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39. Kırım istiklâli fikrini ileri süren *Emel* dergisinin 3. sayısında “Kırım, Kırımlıdır” başlıklı baş makalesinden bahsediliyor.

“**III,**” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40. *Yana Milli Yul'un* Mart sayısında, Tokyo'dan alınan bir telgrafın basıldığına ilişkin habere yer veriliyor. Telgraf'ta İdil-Ural İstiklâl Komitesi düzenlendiği, Abdüley Kurbanali adında birinin Rus ve Tatar baskıncılarını toplayıp, Ayaz İshaki Bey'e hücum ettirdiğini ve Kurbanali'nin bu çıkışını bütün Türk Tatarları'nın şiddetle protesto ettikleri ve Japonya'nın çeşitli şehirlerindeki Tatar birliklerinden vekiller gönderip, boykot ettirdikleri haberinin verildiği bildiriliyor. Haber'de, saçlarını millet cemaat işleri yolunda ağartan Ayaz İshaki Bey'e karşı gösterilen böyle kötü harekete karşı nefret duyulduğu ifade ediliyor.

"**Büyük Bir Zay**" *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40. Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Bakanı Reşit Galip'in ölümü haberine yer veriliyor. "İstanbul'da basılan bir gazete Semerkant'ta okunmalı ve anlaşılmalı" ifadesinin sahibi Reşit Galip'in Türk kültürü için büyük bir isim olduğu belirtiliyor.

"**Türkistan Haberleri**," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40-42.

"**Köçebeleri Oturaklaka**," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40. Sovyetler Birliği Merkezi İcra Komitesi'nin İdare Heyeti Meclisi'nde, Rusya Şûra Cumhuriyeti Ziraat Bakanı'nın bildirisine yer veriliyor. Bildiride, göçebe ve yarı göçebe halkın yerleştirme çalışmaları sonucu Tüben ve Orta İdil'de (Volga), Sibiry'a'da, Kazakistan'da ve Kırgız çölünde göçebe ve yarı göçebe alanların olduğu, son dört yıl içinde 110 bin kadar göçebe ve yarı göçebe hocalıkların yerleşik hale dönüştürüldüğü belirtiliyor. Bildiriden, mahalli hükümet idarelerinin göçebeleri bazı yerlerde güçlkle yerleştirildiğinin anlaşıldığı, onları zorla ekincilikle meşgul ettirdikleri, sonunda göçebelerin yerleşik hale dönüştürme işine öncekinden fazla hazırlık yapmaya gerek kalmadığı, örneğin gerekli binalar ve yerlerin hazır olduğu, yeni bina ve yerlere gerek kalmadığının anlaşıldığı belirtiliyor.

"**Türkistan Neft Baylıkları**," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 41. *Pravda* gazetesinin (15.12.33.) Taşkent'ten telgrafla bildirdiği haberine yer veriliyor. Türkistan'daki yer altı zenginliklerinden bahsediliyor.

"**Tacikistan Milletçileri**," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 42. Aralık sonlarında Sovyet İttifakı Merkezi Partisi İcra Komitesi'nin; Tacikistan İcra Komitesi Başkanı Feyzulla Mahdum ile Tacikistan Hükümeti Başkanı Hacıbayoğlu'nun Parti kâtibi Hasanoğulları'nı "milliyetçilik" ile suçlayarak, resmi karar ile yerlerinden aldıkları, ikinci bir kararda Nusretulla Mahdum'un Genel Sovyetler Birliği İcra Komitesi Başkanlığı'ndan, Hacıbayoğlu'nun ise İttifak İcra Komitesi Heyet üyeliğinden kovulup çıkarılmalarının talep edildiğine ilişkin kararına yer veriliyor.⁵⁰⁷ (*Pravda Vostoka* 5.1.34.)

"**Türkistan Haberleri: Türkistan'dan Kilgen Bir Mektubdan**," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 1. Haber'de, Türkistan'da, tarım ve

---

⁵⁰⁷ (*Pravda Vostoka* 5.1.34.)

hayvancılıkla uğraşan halka tahıl, süt, yağ plânları yaptırıp, bu plânları bitirmeyenleri "hükümete karşı olanlar" (milliyetçi) olarak nitelendirildikleri, malları, ekinleri, giyimleri haciz edilip yurtlarından kovuldukları, bu kişilerin İran'a, Afganistan'a kaçıp gittikleri bildiriliyor.

Yaş Türkistan, “**Arif Kerimî (Osman)’nin Ölümü (5.IV.1934)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 2-3.

Tahir, “**Kızıl Müstemleke**,” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 4–8. Yazar, Türkistan Cumhuriyetleri'nin merkezlerinde olup biten Parti Kurultayları'nın Türkistan milliyetçilik akımının arttığından çok bahsedildiğini, özellikle Özbekistan Parti kâtibi Ekmel İkrâm ve Orta Asya Bürosu kâtibi Ermeni Şadons tarafından, bu durumun sorumlusu olarak yurt dışındaki Türkistan milliyetçilerinin gösterildiği belirtilerek, pamuk siyaseti hakkında bilgiler veriliyor. Yazar, ne Çarlık Rusya ne de Sovyet Rusya döneminin uygulanan siyasetlerin farklı olmadığını her ikisinin de sömürgeci olduğunu ileri sürüyor.

Çokayoğlu, “**Beynelmilel Sovyet Boyun Bağı ve Sovyet Çoçğaları**,” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 8-12. Yazar, "boyun bağı"nın Avrupa kıyımına ait bir şey olduğunu, bu makalede anlatılmak istenen "boyun bağı"nın "siyasi boyun bağı" olduğunu açıklıyor. Çarlık Rusyası döneminde "Stolipin boyun bağı" denen bir ifade olduğunu, bunun Çar döneminin bakanı Stolipin'in (1906–1911) hüküm sürdüğü dönemde, Rusya'da birçok kişiyi idam ettirip öldürttüğünden kaynaklandığını, bir kişiye "Stolipin boyun bağı" takıldı demenin, o kişinin idam edildiği anlamına geldiğini belirten yazar, zamanın değişmesi ile Stolipin döneminin tarihe karıştığını ve bu tabirin "uluslar arası Sovyet boyun bağı"na dönüştüğünü belirtiyor.

“**Rusya Muhaceret Siyasetine Bir Kuş Bakışı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 12–18. Makalede, Doğu Avrupa'yı öğrenmek amacıyla Almanya'da, Doğu Avrupa adında büyük bir cemiyet ile Prusya'nın bazı üniversiteleri yanında bu isimde Enstitüler kurulduğu, Alman devletinin ve çeşitli Alman Sanayii Üniversiteleri'nin maddî yardımıyla kurulup, bilimin çeşitli dallarında yetişen, kendi alanlarında ün kazanan Alman bilim adamlarının rehberliği ile bu cemiyet ve Enstitülerin kendilerine verilen vazifelerini her açıdan lâyıkiyle yerine getirdikleri belirtiliyor. Özellikle Rusya'nın tarih, sosyal, siyasî,

iktisâdi ve edebi hayatına ait değerli eserler çıkardıkları, bu neşriyatlar arasında Rusya'nın Kırım, İdil-Ural, Kuzey Kafkasya, Azerbaycan ve Türkistan gibi Türk ülkelerinde yürüttüğü sömürge siyaseti ile ilgili bilgi veren önemli eserlerin bulunduğu, bir kaç ay önce Breslov'daki Doğu Avrupa Enstitüsü tarafından çıkarılan *Sovyet İttihadındaki Kolonizasyonu Öğrenme*⁵⁰⁸ adındaki kitapta eski ve yeni Rusya'nın kendi sömürgelerine uyguladığı muhaceret siyasetini öğrenmek için çok önemli bir eser olduğu belirtiliyor

İsen Tursun, “**Bolşeviklerniñ Türkistan'da Medeniyet Sahasındaki Yutuklarından,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 18–26. Makalede, Sovyet hükümetinin 1934 yılının başına kadar Türkistan'a verdiği "medeniyet" in eğitim açısından değerlendirilmesi yapılıyor. Yazar, özellikle Kazakistan'daki eğitim işleri hakkında doğru bir tasvir edilmesine yarayacak bu bilgilerin, biraz dikkatle incelenirse Sovyet istatistiklerinin düzenlenişi, onların ne dereceye kadar güvenilir olduğu hakkında da fikir edinilmesinde yardımcı olacağını ifade ediyor.

“**Şarkî Türkistan'da: Şarkî Türkistan Milli İstiklâl Hareketi Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 26–28.

Sufizade, “**Bizge Taş Yürekli İşçiler Kirek (Kaşgar'da Çıkkın İstiklâl Mecmuasının san 1–2, s. 55–58 den),**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 28–30.

“**Şarkî Türkistan Cumhuriyeti'niñ Yeni Kağaz Akçaları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 30.

“**Kanun-i Esasi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 31-36. Doğu Türkistan Anayasası.

“**Şarkî Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 36–38.

---

⁵⁰⁸ Gerhard von Mende, *Studien zur Kolonisation in der Sovetunion*, Verlag Priebatsch's Buchhandlung, Breslau, 1934. 127 sayfalık bu eserin Almanca eseri Gerhard von Mende tarafından yazılıp, Verlag Priebatsch's Buchhandlung, Breslau'da basıldığı bildiriliyor. Makalenin devamında kitabın içeriğinde yer alan, önceki ve yeni Rusya'nın muhaceret siyasetine ilişkin bilgilerden bahsediliyor. Beş bölümden oluşan kitabın V. Bölümü'nde; Rus muhaceret siyasetinin Beş Yıllık Plan'daki taşıdığı renk ve karaktere ilişkin bilgi yer alıyor. Rusya'nın muhaceret siyasetine en çok maruz kalan yerlerin; İdil boyları, sonra Kırım ve Kuzey Kafkasya, daha sonra Türkistan'ın Gustanlı ve Akmola vilayetleri olduğunun rakamlarla gösterildiği bilgisine yer veriliyor.

Türkistanlı Yılmaz, “**Yılmayacağız, Yıkacağız,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 38-40. Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı kutlanıyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Pek Muhterem Ayaz Bik!**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 40-42.

“**Nefret Bildiredirler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 42. Japonya'nın çeşitli şehirlerinde yaşayan İdil-Ural'luların son zamanlarda *Yaş Türkistan* idaresine uzun mektuplar gönderdikleri, bu mektuplarda; Ayaz İshaki Bey'e Tokyo'da Rus ve bazı Tatar baskıncılar tarafından gösterilen kötü muameleye karşı nefret ve böyle hainlere karşı sert tepkiler gösterdiklerini bildirdiklerine yer veriliyor.

“**Kâbil'degi Türkistanlılar Turmuşından,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 42. Kâbil'den gönderilen bir mektupta; 9 Türkistanlının Arap üniversitesine ve 7 genç Türkistanlının da Harbiye okullarına girdiğini öğrendikleri, bu Türkistanlıların medrese ve harp okullarına yerleştirmek için yardımı olanlara teşekkür edilerek, öğrencilere başarılar dileniyor.

“**Bugünkü Taşkend,**” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April 1934), s. 42. Taşkent halkının son sayıma göre 543 bin kişi olduğu, bunun 81 bininin işçi, Taşkent caddelerinin uzunluğunun 1200 kilometre olup, bunun sadece 200 kilometresinin taş ile işlendiğinden bahsediliyor.

“**Türkistan Haberleri: Türkistan'ın Tâbii Baylıkları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 1. Petrol, kalay ve altın zenginliklerinden bahsediliyor.

“**28 Mayıs,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 2-3. On altı yıl önce Türk Dünyası'nın ilk Cumhuriyeti Milli Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilân edildiği, Azerbaycan halkının kadın ve erkek hepsinin Azerbaycan Şûra Milliyesi'nin bütün Azerî Türkleri'nin milli duygusuna, milli dileğine tercüman olup 28 Mayıs 1918'de beyannamesini ilân ettiği bilgisine yer veriliyor ve bu beyanname maddeler Halinde yayınlanıyor.

İshak Oğlu Abdulvahab, “**Feth Ali Han Hoyskii,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 3-4. Azerbaycan Cumhuriyeti Heyet Vekili Reisi.

Doktor Mustafa Ali, “**Türk Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 5-7. Yazar, yakında bütün ilim adalarını meşgul edecek konulardan

birinin Türk meselesi olduğunu ileri sürüyor. Türk meselesinin Türkçe konuşan akımın bağımsızlığı meselesi olduğunu, bağımsızlık mücadelesinin sadece Türklerin komşuları değil aynı zamanda bütün Avrupa'yı da ilgilendirdiğini, hatta Avrupa medeniyeti veya Batı medeniyeti denilen medeniyetin geleceğinin bu "zor" işe bağlı olduğunu, çünkü Türk milletinin en büyük düşmanının aynı zamanda medeniyetin de en büyük düşmanı olduğunu belirtiyor. Türk milletinin sadece Türkiye'deki Türklerden ibaret olmadığını, Adriyatik'ten Altaylara kadar uzanan yerde yaşayan Türklerin beşte birinin bağımsız olduğunu, Türk milletinin bağımsız olmayan büyük bir kısmının Rusya'nın esiri olduğunu belirtiyor. Yazar, Türk Milleti'nin İslâmiyet'i kabul ettikten sonra nasıl ki asırlarca İslâm medeniyetinin hamiliğini yapmış ise, gelecekte de Batı medeniyetinin hamiliğini yapacağını, Türk kavminin Batı medeniyetinin tedbir kuvveti olduğunu, hiç beklenmedik bir anda sahaya dâhil olacağını ileri sürüyor. Türk Milleti'nin bir medeniyeti kolay kolay kabul etmediğini, ettiği zaman da artık sözünden dönmeyeceğini, şimdiki Türkiye ıslahatını kuvvet ve şiddetle vücuda gelmiş geçici bir olay diye kabul edenlerin aldanacağını, Türkiye İnkılâbı'nın Atatürk'ten çok önce başlayan bir hareket olduğunu, Atatürk'ün dehasının, milletinin ne istediğini herkesten iyi anlamasından ve tam zamanında harekete geçmesinden kaynaklandığını ifade ediyor. Son olarak yazar, Gusto Lupon'un belirttiği gibi dünya siyasetinin merkezinin Orta Asya'ya geçtiğini, cemiyet akımının Türk Milleti'nin kalbini kazandığı takdirde medeniyeti kazanmış olacağını vurguluyor.

Çokayoğlu, “**Bolşeviklerin Türk Dostluğu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 8–13. Yazar, Bolşeviklerin oyununun en güzel örneğini Çin'de gördüğünü, orada Bolşeviklerin dışarıdan Çin Milli Hükümeti'ne karşı son derece dostane bir vaziyette göründükleri halde, diğer yandan maddî manevî yardımlarla Kanton'daki Çin Sovyet hükümetini güçlendirmeye çabaladıklarını ifade ediyor. Bolşeviklerin yeni Türkiye'nin milli güçlerine bakışları ile Çin milliyetçilerine bakışları arasında fark olmadığını ileri süren yazar, Türkiye halkının Çinlilerden farklı ruh ve hazırlıkta olduklarını, Türkiye halkı ve o halkın rehberlerinin, halkın birliğini koruyarak, onu bütün tehlikeli anlardan geçirmeye yaradığını belirtiyor. Bolşeviklerin, Türk milli hareketini bozmak için hiç zorlanmadıklarını, Türkiye'nin eğitimsiz tehlikeli anlarından faydalanmaktan hiç kaçınmadıklarını, bu vadideki Bolşevik faaliyetlerinin ilk kısmını Ermeni meselesinin tuttuğunu,

Sovyet Dış işleri Bakanı Çiçerin'in, Türklerden kendi topraklarının bir kısmını Ermenilere terk etmelerini teklif ettiğini, bütün araştırmacılara hatta Çarlık Rusyası'nın kendi resmi kaynaklarına göre, "hiçbir zaman ekseriyeti Ermeni olmayan Türk vilâyetlerinde, Türk halkının hak ve hukuku hakkında bir söz olmadığı"nı belirtiyor. Makalede, Türk milli hareketinin Rus Bolşevikleri tarafından maddî yardım aldığı yerli yersiz söyleyenlerin, özellikle Türk Milli İnkılâbı ile Rus Bolşevik İnkılâbı'nın arasında ideoloji ortaklığı kuranların, bir taraftan Rus Bolşeviklerinin bu yersiz iddialarını güçlendirmiş olsa da, diğer yandan Türk Dünyası'nın diğer kısımlarındaki Türklerin gözünde Kemalizm'in tuttuğu tarihi ve ideolojik yeri düşürmeye hizmet ettiğini ifade ediliyor. Yazar, Kemalist Türkiye'nin kendi içindeki Türklerin de fazla Kemalist olmadıklarını, bu yazının amacının da Kemalizm'i Rus Bolşevikleri çengelinden kurtarmak olmadığını çünkü Türkiye Türkleri'nin kendilerinin bunu çok iyi yaptıklarını belirtiyor. Yazar, Türkistan'da "Kemalizm ideası"nın başarılarının Rus Bolşeviklerinin maddi ve ideoloji yardımlarıyla değil, Türk Kuva-yi Milliyesi'nin sağlam milli temeli üzerine kurulduğunu, Türk halkının kahramanlığı ve önderinin dehasının arkasında kazandığını, Türkistan halkına anlatmak istediğini ifade ediyor.

“Bolşeviklerniñ Türkiye'ge Karşı Samimi Dostluguna Şahid Bolırlık Tarihi Bir Vesika,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 14–15.

Timuroğlu, **“Türkistan'da Hâkim Milli Komünist Fırkaların Vaziyeti,”** *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 15–17. Yazar, söz konusu dönem içerisinde Sovyet hükümetinin temelini Komünist Partisi'nin teşkil ettiğinden kimsenin şüphesi olmadığını, bu bakımdan Türkistan'da Sovyet hükümlerinin temeli olan Komünist Partisi teşkilâtının iç ve dış görünüşüne bir göz atmanın gerektiğini belirtiyor. Makalede, beş milyona yakın nüfusu olan Özbekistan'da Komünist Partisi'nin üye ve adayların sayısının 64.739 kişi olarak gösterildiğini, bunun yarısının adaylardan oluştuğu, bu gösterilen Parti üyelerinin farklı halk tabakaları arasından olduğunun şöyle gösterildiğini izah ediyor: % 47 işçi, % 42 çiftçi, % 11 memur, % 73'ünün yerli halktan olduğu. Gerek halkı, gerek işgal ettiği yer itibarıyla Türkistan'ın en büyük cumhuriyeti olan Kazakistan'da Ekim 1933'te parti mensuplarının sayısının 77.500 gösterildiği, bunun 40 bin kadarının üye, geri kalanının aday olduğu, Parti mensuplarının %

34,7'sinin işçi, % 50,7'sinin kolhozcu ve % 14,6'sının memur olduğu. Milli açıdan görünüşünün ise; % 50,6'sının yerli Türkistanlı % 39'unun Rus, kalanının 9600'ün diğer milletlerden oluştuğu. Bu durumun, az çok bir parti ile bütün Türkistan Cumhuriyetleri'nin anlamının mümkün olabileceğini belirten yazar, dış görünüşü böyle olan bu teşkilâtların iç yüzünün ilginç bir manzara sergilediğini ileri sürüyor. Özbekistan'da Ocak 1933 yılına kadar Parti teşkilâtlarından 16 binden fazla kişinin çıkarıldığını, Türkmenistan'da 5.ve 6. Parti Kurultayları arasında 2.644 Parti üyesinin mahkemeye verilerek 1.334 kişinin Parti'den çıkarıldıklarını, Parti'den çıkarılanların % 22,7'sinin "milli ağmaç"lıkla suçlandıklarını belirtiyor.⁵⁰⁹

Çağatay, “**İmla Meselesi Tivereginde [Dairesinde]**,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 18-23.

M. “**Milli Sovyet Cumhuriyetleri Gazitaları Hakkında Bolşevik Matbuatı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 23-24. Yazar, Komünist Partisi'nin Merkezi İcra Komitesi'nin Moskova'da çıkan *Bolşeviskaya Paçet* (Bolşevik Basını) dergisinin bu yılki ilk sayısında, Sovyet milli ülkeleri gazetelerini tenkit ederken ayrıca *Kazakhstanskaya Pravda*, *Sotsiyalistiçeskiy Kazakhstan*, *Tacikistan Komünisti* ve *Krasnaya Başkırya* gazetelerinin hataları üzerinde çok durduğunu belirtiyor. Moskova gazetesine göre, bu dört derginin üzerine yüklenen siyasi önderliği doğru düzgün yapamadıkları, özellikle *Kazakhstan* ile *Krasnaya Başkırya*'nın hatalarına dikkat çektiği belirtiliyor. (Genel olarak milliyetçilikle suçlanıyorlar.)

Taşbalta, “**Namussuzlar**,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 24-27.

“**Berlin'de Bir Protest Toplantısı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 27. 15 Nisan 1934'te Berlin'deki Azerbaycan, İdil-Ural, Türkistanlıların, Rus egemenliği altında bulunan bütün Türklerin bağımsızlığının düşmanları tarafından işlenen hakarete karşı nefretlerini bildirip bu menfur olayın ve bunun faillerinin Beyaz ve Kızıl provokatörler olduğunun belirtildiği bir bildiri okudukları, İdil-Uralıların hazırladığı bildirin *Yana Milli Yul*'un 76. sayısında basıldığı bildiriliyor.

⁵⁰⁹ Bu haberler ve istatistikler Sovyet Türkistanı'ndaki yerli gazetelerden alınıyor.

“**Şarkî Türkistan Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 28–29.

“**Şarkî Türkistan'ın Bütün Ümidi Gazi Türkiyesindedir,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 29–32.

“**Kanun-i Esasi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 32-35.

“**Avrupa Matbuatında Şarkî Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 35–39.

Abdullah Kayyum, “**Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Turmuşından,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 36-39.

“**I- Peşaver'den,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 36-37.

“**II- Delhi'de,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 37–39.

Bik Oğlu, “**Sürgün İsdeligi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 39–42. Yazar, eğitimini 1928 yılına kadar devam ettirip, Bolşeviklerin tahsillilere karşı olan siyaseti neticesinde işini toplayıp Taşkent'ten çıktığını, Semerkant, Buhara, Fergana Orenburg gibi şehirlerde gizlice eğitimini devam ettirdiğini anlatıyor. 1931 yılının 2 Ocak gecesi bütün Taşkent'te pamuk ablukası olup halkın elinden bir çok yerinin alınıp, çaresiz bir çok kişiyi mahkemeye verip üç yıldan on yıla kadar Solofki'ye sürgüne gönderildiklerini, evinden pamuk çıkmayan kişilerin evinden yataklarını söktürüp pamuklarını alıp gittiklerini, o gün kaçarak Moskova'ya vardığını, bir gece G.P.U.'da iki kişi gelip kendisini alarak hapse attıklarını anlatıyor. Makalenin devamında Moskova'daki hapis hatıralarından bahsediyor yazar. Ekim 1931'de hapse alındığını, orada Rus, Ermeni, Yahudi tahsillilerin de çok olduğundan bahsederek, 1933 yılının Ağustos ayına kadar yaşadıklarını anlatıyor.

“**Artı Açılğan Bir Yalğan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 42.

“**Yaponya'dan Türk Selamı (Tokyo'dan Yana Milli Yul Başkarmasığa Kilgen Telegram),**” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 42. Japonya'da Türk-Tatar'ların Genel Kurultaylarının yaptığı toplantıda milli meseleler üzerinde durulduğu, Japonya için merkez belirlendiği, Ayaz İshaki'nin başkan seçildiği belirtiliyor.

“**Çokayoğlu Mustafa Bik London'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 1. Türkistan Milli Birliği'nin Avrupa temsilcisi ve *Yaş Türkistan*'ın başyazarı Mustafa Çokayoğlu'nun son bir aydır Londra'da olduğu, Türkistan meseleleri ile ilgili bu seyahatinde çeşitli siyasî kurumlarla temaslarda bulunup, özellikle Doğu Türkistan'ın siyasî durumu hakkında görüşmeler yaptığı anlatılıyor. Burada okuduğu bildirinin bir sonraki sayıda basılacağı bildiriliyor.

“**Berlin'de Arif Kerimî Kıçesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 1.

“**28 Mayıs,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 1. Milli Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilân edildiği 28 Mayıs günü münasebetiyle Berlin'de bir toplantı düzenlendiği, davetliler arasında Azeriler dışında, İdil-Ural, Türkiye, Türkistan, Gürcistan ve Ukrayna temsilcilerinin de yer aldığı, toplantının çok samimi bir havada geçtiği belirtiliyor.

“**Dünya Silâh Buhranı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 2-4. Milletler Cemiyeti'nin nüfuzunun gün geçtikçe azaldığı, üye devletler arasında muhalefetin arttığı, dünyada "Silâhsızlanın" diyen ülkelerin hiçbirinin buna uymadığı, bunu sadece söz ile dile getirdiklerini, uygulamada hepsinin Silâhlandığından bahsediliyor.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 5-11.

“**Habibim Münevver Kari,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 11.

Ebunnasr Naci, “Millet Şehidi Münevver Kari Ruhuna,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 11-14.

Almas Yıldırım, “**Büyük Şehidimize...**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 14-15.

Müfti Sadriddin, “**Arif Kerimî'niñ Aziz Ruhına,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 15-19.

Oktay, “**Nankin'de Şarkî Türkistan Kaygısı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 19-28.

“**Kanun-i Esasi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 29-33.

M. “**Türkiye Hakkında Bolşeviklerin İki Neşriyatı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 33–35.

“**Türkiye-Sovyet Rusya Münasebetinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 35–36.

“**Yapon Amirali'nin Türkiye'ge Bir Teklifi (Moskva Gazitasından),**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 36–37. Japon Amiral tarafından, Sovyet Rusya'ya karşı Japonya, Almanya ve Lehistan'dan ibaret bir ittifak kurulmasının söylediği, Türkiye'nin de bu ittifakı tavsiye ettiğinin iddia edildiği, Türkiye'nin bu ittifakı kabul ederse, bu üç devletin savaş olduğu takdirde, Kafkasya ve Arabistan'da yer alıp Türkiye'ye vermek kefilliğini söz alacakları ileri sürülmüş. Bu iddiaların doğru olup olmadığının gazetenin insafına bırakıldığı belirtiliyor.

“**Sulh Severiz, Fakat Vatan Daha Çok Severiz,**”⁵¹⁰ *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 37-38.

[**Meşhed'den**], “**Türkistan'dan Kaçıp İran'ga Sığınış Devam İtmekte,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 38. Bolşevik zulmünden kaçarak Türkistan'ı terk etmek mecburiyetinde kalan Türkistanlılar'dan bir kısmının İran'a kaçıp sığındıklarının bilindiğini, şimdiye kadar İran'a sığınanların ekseriyetinin sınırın yakınında olanlardan oluştuğu, son zamanlarda ise daha uzaklardan Kazakistan'dan gelenlerin çoğunlukta olduğu belirtiliyor. Yine son günlerde Gazeli etrafından 68 kişilik bir kafilenin bin türlü eziyet içinden sınırı aşarak Meşhede geldikleri, bunların birçoğunun Nizamiye Nezareti gözetiminde saklandığı, son olarak Nişabur'a gönderildikleri, bu Türkistanlılar kabileleri arasında ak saçlı ak sakallı ihtiyarlar olup bunların her birinin çocuklarını derin endişeli manzaraların beklediği ifade ediliyor.

“**İran'da Türkistan Kaçkınları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 41. *Times* gazetesinin Tahran muhabirinden alınan 22.5.34 tarihli bir haberde Türkistan'dan kaçıp İran'a geçmekte olan kaçaklar akınının günden güne artmakta olduğu belirtiliyor. Hayvanlarının (mallarının) tamamen bitip tükendiğinden aç sefil bir durumda Meşhede gelip girmekte oldukları, son zamanlarda Türkistan'dan İran'a kaçanların sayısının 30 bini geçtiği, İran hükümetinin bu Türkistanlı kaçakları ülkenin iç taraflarındaki sahralara yerleştirmekte olduğunu

⁵¹⁰ *Cumhuriyet Gazitasının* 19. 4. 34. tarihli sanında.

yazdığından bahsediliyor. Meşhed'deki Amerika heyetinin onlar için ellerinden geleni yapsalar da İran memurlarının bu kaçakların ellerinden aldıklarını, gazeteye göre Türkistan'dan kaçıp İran'a sığınan muhacirlerin çilesinin kendi ülkelerindekinden kat kata daha fazla olduğunu yazdığından bahsediliyor.

“Türkistan Haberleri: Türkistan Yerli Kızıl Askerleriniñ Ahvâl-i Rûhiyesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 41–42. Haber'de, Kızıl Ordu ile Parti Komitesi siyasî rehberliğinde gizli bir toplantı yapıldığı, kızıl ordudaki Ahvâl-i rûhiyenin görüşüldüğü, bu görüşmelerde, Şûralar Birliği'nin çeşitli kısımlarındaki kızıl ordu hisselerinin hali ayrı ayrı araştırılarak, bütün çevre ülkelerdeki durumun güvenli olmadığı, özellikle Türkistan'da korkulacak durumda olduğunun tespit edildiği, Türkistan'daki yerli kızıl askerlerin doğrudan doğruya ayrılıkçı ruha sahip oldukları, yani Türkistan'ı Rusya'dan ayırmak temayülüne sahip oldukları, Bolşeviklerin bu dairelerdeki uygulamalarının güçsüz, etkisiz olduğu ve Türkistan'da milli, dini ruhun ister halk, ister kızıl askerler arasında olsun güçlü ve köklü olduğunun anlaşıldığı ifade ediliyor.

“Türkistan İşçileri Turmuşundan,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (İyul 1934), s. 42. *Kazakistanskaya Pravda* gazetesinin 6 Nisan sayısında Yusuf Beyoğlu'nun Kazakistan'daki işçilerin yaşamından bahseden bir makalesindeki bilgilere yer veriliyor. Söz konusu makalede; 600 bin işçinin 180 bininin eğitimsiz olduğu, Kazak işçilerin 215 bininin yarım yamalak eğitilmiş veya eğitimsiz olduğu, işçileri "medenileştirmek" için kurulan kulüp ve kütüphanelerin yetmediği, işçi kulübü ve kütüphanelerin binalarının çoğunun başka kuruluşlar tarafından işgal edildikleri, özellikle Türkistan işçilerinin haklarına ihanet edildiği çünkü hayvancılık ve çiftçi sovhozlarında ve eğitim alanında çalışanların ekseriyetinin, Türkistanlılar'dan oluştuğuna ilişkin bilgilerin yer aldığı belirtiliyor.

“Fırka Tazeleşisi,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 1. Makalede, Türkistan milli cumhuriyetlerinde bir süreden beri Parti temizleme çalışmalarının olduğu, yüzlerce hatta binlerce kişinin Parti'den çıkarıldıklarından bahsediliyor.

“Sovyet Hükümeti'niñ Türkistan Köçebelerini Urnaştırı, Yani Dehkan Hâlige Ketirü Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 2–6. Kazakistan ve Kırgızistan'daki göçebe ve yarı göçebe halkı yerlileştirilme çalışmalarının 1929 yılında başladığı, beş yıl içinde 465 bin işletmeden sadece 90

bininin yerlileştirildiği, göçebe ve yarı göçebe işletmelerin yerlileştirme işinin çok sakın olmasının kendilerinin yaratış işlerindeki başarısızlıklarının en büyük göstergesi olduğunu belirten yazar, Kazakistan ve Kırgızistan'ın eski başkanlarının yerlileştirme işinde Bolşevikçe mücadele yerine yalan bilgiler vererek gerçek durumu gizlemeye çalıştıklarını, örneğin; 1932 yılının sonunda Galoşçyokin'in Kazakistan'da, Şehray ve Abdurrahmanoğlu'nun Kırgızistan'daki durumu sakladıkları gibi. Yazar, Galoşçyokin'in 1932 yılında 230 bin göçebe işletmesinin yerlileştirildiğini bildirdiği halde, 1933 yılının sonunda Sovyetler Birliği'nin Merkezi İcra Komitesi tarafından yürütülen araştırmalar sonunda sadece 77 bin olduğunun anlaşıldığını, Kırgızistan'da Abdurrahmanoğlu'nun 1932 yılı göçebe işletmelerinin % 70'inin yerlileştirildiğini söylediğini ancak 1933 yılının sonunda % 35'i geçmediğinin ortaya çıktığını belirtiyor. Yazar, Sovyet Rusya'nın yerlileştirme siyasetinin Türkistan halkı bakımından millet aleyhtarı ve Rus köylüsü için milli bir karakter taşıdığını gösterme oyunu meselesini biraz daha açmak gerektiğini söylüyor. Türkistan halkı için sulak ekin için yararlı yerlerin Rus muhacirlerine verildiğini, bununla doğal surette biten Türkistan halkının ekin için yararlanacağı alanların alındığını ileri sürüyor ve Taşkent gazetesinin yazdığı gibi Bolşeviklerin "göçebe ve yarı göçebe halkı yerinden ettiler" ve "onu içilecek su bulunmayan yerde şehir kurmaya mecbur ettiler" ifadesine atıfta bulunuyor.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 6-13.

“**Dehkan-Mujik Küreşinde Ehemmiyetli Bir Cihet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 13–19. Makalede, yakında çıkacak olan *Türkistan'da Pamuk İşletmesi* adlı eserin Doktor Tahir Şakir Bey'in "gerçek bir Rus Sibiryası yaratmak" için hazırlanan Rusların bir de "gerçek bir Rus Türkistan'ı" yaratmak yolunda yürüdükleri ve bu yoldaki çabaları hakkında geniş bilgiler verdiğinden bahsediliyor.

Tahir, “**Milliyet ve Amalgam Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 20–23. Dünyanın her yerinde sürmekte olan karışıklığın olduğu, her ülkenin bu karışıklığın getireceği zorluklardan kendi başına kurtulmanın yollarını aradıkları, söz konusu dönem içerisinde dünyanın en zor şartlarının yaşandığı yerin Sovyet Rusya olduğu belirtiliyor. Rusya'nın eskiden beri "milletler zindanı"

olarak ün kazandığı, I. Dünya Savaşı ve İnkılâb ile bu tutsaklıktan bir kısmı kurtulsa da ekseriyetinin tutsaklığının devam ettiği hatta eskisine göre daha ağır bir biçimde sürdüğü ifade ediliyor. Aynı dönem içerisinde Sovyet Rusya'da en önemli meselenin "milletler meselesi" olduğunun altı çizilerek, ezici bir emperyalizmin egemenliğinin olduğu ve bu zulümden kurtulmak, kendi milli varlıklarını korumak için çabalayan halkların varlığından bahsediliyor. Kendi varlığını ve milli benliğini korumak için mücadele eden halkların, nüfusun yarısını teşkil ettiği, bu halkları Ruslaştırarak eritmek istedikleri, bu Ruslaştırma denemesinin yeni bir durum olmadığı, ona "ataları birbirine yakın olan halkların manevî amalgamı" ismi takarak, onun Sovyet hükümetinin milli siyaseti sayesinde daha kolay uygulanabileceğini söyleyenlerin Avrupa milletleri mahiyetinde görüldüğü ifade ediliyor. Bugün Sovyet hükümetinin ister maddî ister manevî, Türkistan halkına ihtiyacına karşılayacak bir şey verdiğini veya vermek istediğini düşünmenin basitlik olacağı, Rusluk ve Türklüğün ne maddi ne manevî bakımdan ortak yönü olmayan iki dünya olduğu, Rusya'daki meselelerin "amalgam"lar ile değil, milli meselenin doğal şeklini alması ile çözülebileceğine işaret ediliyor.

Çokayoğlu, “Şarkî Türkistan, Tıskı Dünya ve Bizniñ Vazifemiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 23–27.

“Sovyet Ordusu Şarkî Türkistan'da,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 28.

Taşbalta, “Sovyet Türkistanı'ndagi Yirli İşçiler Turmuşından Bir Safha (Bir Muhacir Mektubu),” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 28–32. 1933 yılında Türkistan'dan dört kişi ile birlikte kaçan bir muhacirin yazdığı mektupta başından geçen enteresan bir olayı anlatıyor: kendisinin 1931 yılında Hokand Bölge Şûrası reyonunda, 3500 işçinin çalıştığı kükürt işleyen yerli komitenin başında bulunduğunu, Rus işçilerin Türkistanlı işçilere göre kayırıldığını, orada en ağır işlerin Türkistanlı işçilere yaptırıldığını, günde on onbeş Türkistanlının öldüğünü, elli altmış Türkistanlının da yaralandığını, bunlardan da yarısının öldüğünü, bu durumu Taşkent'e bildirdiklerini, oradan gelen rehberin üç gün kaldığını bu üç gün içinde 50 kişinin daha öldüğünü ve 100 den fazla kişinin yaralandığını, gelen rehberin yerli ve Rus işçiler eşit olarak çalışsınlar diyerek gittiğini, bu karara rağmen her gün şehirde 100 Özbek ve

Tatar'lara şapka giydirerek Ruslar hesabına geçtiklerini, Taşkent'e ikinci defa başvurduklarını ve yine aynı cevabın verildiğini anlatıyor. Türkistanlı işçilere karşı muamelenin yeniden artarak kabalaştığını, uzmanların ve doktorların yaralanan Türkistanlı işçileri ölüme terk ettiklerini, milliyetçilikle suçlandıklarını, çalışma saatinde namaz kıldırıldığı şeklinde iftiraya maruz kaldıklarını, sekiz ay hapse mahkûm edildiklerini, kendisinin de bu kişiler arasında olduğunu, 2 ay yatıp çıktığını, bundan sonra iki yıl demiryollarında çalıştığını, bir gün kooperatif başkanının yanına gittiğini, bu kişinin kendisini Şehir Şûrası'nın yanına gönderdiğini, burada üç üye bulunduğunu, bunlara durumunu anlattığını, 15 yıldan beri çalıştığını söylediğini, cevap olarak kendisine; "sizler her gün 5–6 somge çalışsanız bizler her gün için 3 somgeye çalışıyoruz, çaremiz yok, bizde olsa size verirdik, çocuklarınız aç ise hükümete bildirin" denildiğini ifade ediyor. Bir gün kendisine 900 somluk vergi geldiğini, yetkililere başvurduğunda, kendisine namazhane sahibi olduğu için vergi ödemesi gerektiğini söylediklerini, bu kadar vergiyi ödeyemeyeceğini söyleyince kendisine bundan sonra namaz kılmamasının söylendiğini ve birkaç gün sonra evini barkını gasp etmek suretiyle vergiyi aldıklarını, on beş yıl çalışmanın sonucunun bu olduğunu, dindar kişilerin halinin çok kötü olduğunu belirtiyor.

“Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Faaliyetinden,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 32–35.

“Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Birliği'niñ Nizamnamesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 35–38.

“İkinci Türk Dili Kurultayı,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 38–39. 18 Ağustos 1934 yılında Ankara'da toplanan II. Türk Dil Kurultayı ile ilgili bilgi veriliyor.

“İran Şahı Rıza Han Pehlevi Hazretleri'niñ Türkiye Seyahati,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 39.

“Bazarcık'dan Mektub: Kırmılı Kardaşlarımızniñ Büyük Toplantısı,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 40–41.

Türkistan Haberleri:

“**Sahneden Atılğan Bir Eser (Türkistan'dan Alınan Bir Mektubdan),**” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 41–42. Haber'de, Türkistan ediplerinden Avazoğlu'nun 1930 yılında *Kene Sarı Han* adlı bir eser yazdığı, Türkistan tarihinde Kene Sarı Han'ın döneminin en ateşli dönemlerinden biri olduğu, tahminen 100 yıl önce Kazak Türkistan'ında Ablay Han'ın torunu Kenesarı'nın Rusya karşı isyan ettiği, Türkistan ormanlarını Rusya pençesinden kurtarmak için savaş açtığı, temel amacının Kazak ormanlarını Türkistan'ın diğer parçalarıyla birleştirerek Türkistan devleti için zemin hazırladığı, bu amacına ulaşmadan öldüğünden bahsediliyor. Doğal olarak Kenesarı'nın bütün Türkistanlılar gözünde çok saygı duyulan bir isim olduğu, bu eserde de Kene Han'ın Türkistan halkının rehberi, Kazak Türkleri'nin Rusya'ya karşı nefretinin büyük bir temsili olduğundan bahsedildiğine yer veriliyor. *Kene Han*'ın devlet neşriyatı tarafından basılıp çıkarıldığı, uzun süredir bu eserin Almata Devlet Tiyatrosu'nda göstermek için hazırlıklar yapıldığı ve sonunda sahnelendiğinden bahsediliyor. Halk tarafından çok beğenilen bu eserin, Kazakistan'daki Sovyet yöneticileri tarafından yasaklandığı ve Marksizm-Leninizm doğrultusunda değiştirilmesini emrettikleri ifade ediliyor. Haber'in son bölümünde eserin sahibinin (Avazoğlu) Parti'nin dönem hâ kim anlayışını kabul ederek, *Kene Han*'ı yeniden yazmaya başladığı bilgisine yer veriliyor.

[Kitap Tanıtımı] “**Gaspıralı İsmail Bik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (İyul 1934), s. 42. Cafer Seydahmet tarafından, İsmail Gaspıralı ile ilgili bir eser yazıldığı ve satışının 159 kuruştan başladığı haberi veriliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Yeni Hekimler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 1. Taşkent'teki Tıp Enstitüsü'nde söz konusu yıl içinde 125 yeni hekimin mezun olduğu, Sovyet gazetelerinin Temmuz ayında mezun olan genç hekimlerden çok azının genç Türkistanlılar olduğunun belirtildiğine yer verildiği haberinden bahsediliyor.

“**Türkistan'da Dan Ekini,**” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 1. 10.6.1934'te Taşkent'ten Moskova *Pravda* gazetesinin idaresine bildirilen habere göre; bütün Orta Asya Cumhuriyetleri'nin Buhara'dan tahıl aldıklarını, 1 milyon 257 bin hektar yere buğday, 374 bin hektar yere arpa, 53 bin hektar yere

tahıl ekildiğinden bahsediliyor. Sonbahar çok yağmurlu geçtiği için Buhara ekinlerden verimli mahsulün alındığı bildiriliyor.

“1934 nci Yılı Dan Ekini Ünüminden Salık Plâni,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 1. Sovyetler Birliği Merkezi tarafından hazırlanan, Orta Asya Bürosu tarafından onaylanan plâna göre, Orta Asya'nın 1934 yılı tahıl ekini mahsulünden hükümete 18 milyon 700 bin put tahıl teslim etmeleri gerektiği, bu miktarın 14 milyon 530 bin kolhoz işletmelerinden 4 milyon 170 bin put da farklı kolхозlardan alınacağı, bu verginin çeşitli cumhuriyetler arasında bölüneceği, en yüksek vergiden en az vergiye doğru sıralamanın; Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Karakalpakistan olduğu belirtiliyor.

“Türkistan'da Maldar Hocalığı,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 2-9.

“Türkistan'da Til Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 9-15.

“Türkistan Milli Kuzgalış Tarihinden Bir Parça (Seyyid Nasr Han Töre Hareketi),” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 15-21. Yazar, Türkistan'ın Fergana eyaletinde 1929 yılında Seyyid Nasr Han Töre⁵¹¹ tarafından idare edilen isyanda, kendisi, isyana yakından karışan Türkistanlıların mallarının ellerinden nasıl alındığını yazmak istediğini belirtiyor.

Çokayoğlu, **“Jusiyu Partu Gazitası Türkiye'niñ Siyaseti Hakkında,”** *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 21-25.

“Sovyet Hükümeti'niñ Milletler Cemiyetine Kirişi Aldında,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 25-28. Makalede, 5 Mayıs 1927'de Rusya'ya gelen yabancı işçilerle yapılan görüşmelerde, "Sovyet hükümeti niçin Milletler Cemiyeti'ne katılmıyor?" sorusuna Stalin'in verdiği cevap naklediliyor. Stalin'in cevabında, Sovyet hükümetinin Milletler Cemiyeti'nin üyesi olmadığını ve olmayacağını, Cemiyet'in yürütmekte olduğu emperyalist siyasete ve ülkelerin halklarını ezmek için kurduğu topluluğa katılmak istemediğini, emperyalizme, sömürge ve bağımsız olmayan halkların ezilmelerine tamamen karşı olduğunu,

---

⁵¹¹ Aslen Namangenli olan Seyyid Nasr Han Töre'nin Türkistan milli hareketine yakından karışmış ve ilmi nutku ile Türkistanlılarca değerli bir şahsiyettir. 1917 yılının Aralık ayında Hokand'da kurulan Türkistan Muhtariyet Hükümeti'nin Eğitim Bakanı. Bkz. “Türkistan Milli Kuzgalış Tarihinden Bir Parça (Seyyid Nasr Han Töre Hareketi),” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (1934 Berlin), s. 15.

Cemiyet'in arkasında gizlice yürütülmekte olan savaş hazırlıkları, silahlanma ve savaş ittifakları gibi yeni bir emperyalizm savaşından başka bir yere çıkması mümkün olmayan hareketlere katılmak istemediğine ilişkin sözlerine yer veriliyor. Bu konuya ilişkin iki vesika sunuluyor. Ancak makalede, Milletler Cemiyeti'nin 26 maddeden ibaret nizamnamesinde, savaştan sonra dünya barışını sağlamak amacıyla kurulduğu, Cemiyet'in büyük güçlü devletlerin, güçsüz halkların düştükleri zor durumlarda başvuracakları diplomatik bir büro olduğu belirtilerek, II. Enternasyonal'de Milletler Cemiyeti'nin bu faaliyetinin tamamen doğru bulunduğu, Sovyetler Birliği'nin çeşitli kuruluşlarında çalışanlar için yararlı işlerde teknik açıdan verilen işin kabul edildiğini ve bununla bire bir, Milletler Cemiyeti'ne girdiğinin kanıtı olduğu ifade ediliyor.

“**Türkistan Pahta Hocalığı: Başkarmadan:**” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 28–30. Makale'nin başında *Yaş Türkistan* idaresi tarafından, son günlerde basında çıkan iktisatçı Doktor Tahir Şakir Bey'in *Türkistan Pamuk İşetmesi* adındaki eserin başına Mustafa Çokayoğlu'nun *Yaş Türkistan* neşriyatı adına yazılan "Önsöz"e kısaca yer verileceği belirtiliyor.

"**Başlangıç Urnige,**" *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 28. Burada Mustafa Çokayoğlu'nun, Tahir Şakir'in yazdığı eserin önemine ve yazarın çalışmalarının önemine değindiğine ilişkin bilgiler var. Ayrıca Tahir Şakir'in 1931 yılında Alman Üniversitelerinden Heidelberg Üniversitesi'nin Felsefe Fakültesi'nin İktisat bölümünü bitirdiğini, Doktor olarak yazdığı *Göçebe Hocalığının Ana Hatları (Grundzüge der Nomadenwirtschaft)* adlı eseriyle⁵¹² "Türkistanlık vazifesini" çok iyi anladığını bildirdiği belirtiliyor.

Yaş Türkistanlı, “**Kitabiyat: Gaspıralı İsmail Bik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 30-33.

“**Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Faaliyetinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 33–35.

Yaş Türkistan, “**Kaygılı Haber,**” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 35. Habibürrahman el-bulgari Efendi'nin *Yaş Türkistan* idaresine yazdığı bir yazısında Peşaver'de milli çalışmalarla yakından ilgilenen, ileri düşünceli Türkistanlılardan Seyyid Azim Hoca'nın 8 Eylül'de vefat ettiğinin haberine yer

---

⁵¹² Heidelberg, 1931.

verdiği bilgisine yer veriliyor. Makalede, Seyd Azim Hoca'dan Mehmetali Hoca, Ekber Hoca, Ahmed Hoca ve Enver Hoca isimlerinde dört çocuk kaldığı, bunların okullarının devam ettiği, Türkistan halkı için değerli hizmetlere gelerek, atalarının ruhunu şâ d edecekleri ifade ediliyor.

M. **“Adaşkan Edibler (Kerbabaoglu Birdi Burunoglu [ve] Karaca'nın Tövbe Mektubu Münasebetiyle),”** *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 35–37. Yazar, 5 Mayıs 1934'te Aşkabad gazetelerinden *Türkmenskaya İskra*'nın 17. sayısında Türkistanlı ediplerden Kerbabaoglu Birdi ile Burunoğlu Karaca'nın "Tövbe mektup"larının okuduğunu, kendini dünyanın en özgür düşünceli yeri olarak göstermek isteyen Sovyet Rusya'da Moskova'nın gösterdiği "Parti ana çizgisi"nden en ufak bir sapmada dostlarını, hatta bazen kendi atalarını da karalayan bir şekilde "tövbe mektupları" yazıldığından bahsediyor.

“Kafkasya Konfederasyonu Misakı,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 37-38.

“Yaş Türkistan Mecmuası Muhterem Müdürine,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 38-39. İstanbul'dan Azerbaycan vekillerinden biri tarafından gönderilen Kafkasya ile ilgili kısa bir mektup.

“Fon Hindenburg,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 39–40. Sadece Alman tarihi açısından değil, dünya tarihi açısından da önemli bir asker olduğu belirtilen Fön Hindenberg'in 2 Ağustos 1925 tarihinde öldüğü bildiriliyor.

“Türkiyatçı Profesör Bang'nin 65 nci Togum Küni,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 40.

“Türkistan Haberleri: Maarif Cebhesinde,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 41-42.

“I- Kazakistan'da Derslik Yok,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 41. Haber'de, 1933–1934 eğitim yılında Kazakistan'daki okulların dersliklerin durumunun çok kötü olduğu, basımı kararlaştırılan 59 eserden sadece 32'sinin basıldığı, bunun da eğitim yılı başında sadece 6'sının hazır olduğu belirtiliyor. Ülkenin doğu bölgelerinin 1934 yılı süresince tamamen dersliksiz kaldığı, çeşitli reyonlarda Eğitim İdareleri'nin ellerine gelen kitapları dağıtmadıkları belirtilerek, yaklaşan eğitim yılında okulların dersliklerinin temin

edildiğinin de şüpheli olduğu, 42 eser basma belirlense de sadece 13'ünün basıldığı geri kalanının matbaada durduğu ifade ediliyor.

“II- Özbekistan Sabit Derslikler Neşir İtedir,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 41–42. Sovyet hükümetinin milli cumhuriyetler için şekil itibarî ile milli mana itibarı ile Rusça sabit derslikler hazırlanmakta olduğunun bilindiği, Özbekistan'da böyle dersliklerden bir kısmının çıkarıldığı, fakat Sovyet gazetelerinde yazılan haberlere göre, bu dersliklerin her açıdan eksikliklerinin gösterildiği, *Komünizm Eğitimi İçin* isimli bir derginin 4 Ağustos sayısında çıkan bir haberde, Rahîm tarafından yazılan yeni *Oku Kitabı*'nın bitirildikten sonra çok büyük hatalarla çıkarıldığına anlaşıldığı, bu kitabın 60 bin nüshasının basıldığı bilgisine yer veriliyor. Aynı kişinin bir başka kitabının da büyük hatalarla basıldığı, bundan da 100 nüsha basıldığı, boş yere kâğıdın israf edildiği, derslikler neşriyatı çalışmalarının ümitsiz bir durumda olduğu belirtiliyor.

“III- Türkistan'da,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgustos 1934), s. 42. Türkistan'da eğitim durumunun çok kötü olduğu, köy öğretmenleri ile çiftçiler arasında fark olmadığı, öğretmenlerin bir iki yıl okul okuduktan sonra öğretmenlik yaptıkları, hâlbuki Bolşeviklerin, bu okul az, dersliği ve okuma araçları yok derecede olan Türkmenistan için "bütün ülkeyi okur-yazar bir halka döndürdük" dedikleri eleştiriliyor.

“Saygılı Okuçularımızga Müracaat,” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 1. *Yaş Türkistan*'ın çok zor şartlar altında çıkarıldığı, maddi sıkıntılar içinde olduğu, bu nedenle Türkistanlılardan ve dostlarından dergiye abone olmaları, milli meselenin amacını gerçekleştirme yolunda yardım bekledikleri duyuruluyor.

“Doktor Tahir Şakir Bik’niñ Türkistan Pahta Hocalığı,” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 1.

“Şarkî Türkistan Faciası ve Onun Bizge Birdiği Ders,” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 2–7.

İsen Tursun, **“Büyük Türkistan Şairi Abay (1840-1904),”** *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 7-10.

Tahir, **“Türkistan'da Birinci Beş Yıllık Yekûnu: Kışlak Hocalığı I,”** *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s.10–16. Makale, I. Beş Yıllık Kalkınma

Plânı siyasetinin bitip İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın ikinci yılında yazılıyor. Yazar amacının, resmi Plân rakamları ile de olsa, Türkistan hakkında *Yaş Türkistan* okuyucularını bilgilendirmek istediğini söylüyor. Sovyet plân siyasetinin resmi plân rakamları ile farklı kaynakları göstererek birbirleriyle çeliştiklerini belirtiyor. Bu makalede gösterilen rakamların kaynaklarını açık bir biçimde göstererek mümkün olduğu kadar Sovyet kaynakları etrafında kalacağını da belirtiyor.

Yaş Türkistanlı, “**Azerî, Tatar ve Kırımli Sanatkârlar Türkistan Sahnelerinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s.16–21.

“**Türkistan'da Pahta Ekini Tarihinden,**”⁵¹³ *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 21-23.

Çokayoğlu, “**Kafkasya Konfederasyon Misakı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 23-27.

“**Kafkasya Konfederasyon Misakı (İstiklâl'niñ 64 nci sanından),**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 28–29.

Çokayoğlu, “**Moskva ve Türk Komünist Fırkası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 30–33. Bolşevik Parti Neşriyat İdaresi tarafından *Doğu Komünist Partiler Programlarına Dair Vesikalar* isimli bir kitap çıkarıldığı, bu kitapta Çin, Japonya, Hindistan, Filipin, Arap ülkeleri (Mısır, Suriye Filistin) ve Türkiye Komünist Partileri programı toplanan kitapta Marks-Engels-Lenin Enstitüsü gibi önemli bir Sovyet devlet kuruluşu adına çıkarıldığı belirtiliyor. Yazar, bu kitapta kendilerini sadece "Sovyet dostları"nın Türkiye'ye bakışını, "dostluk"unu gösteren bölümün ilgilendirdiğini ifade ediyor. Kitabı incelediğinde, Sovyet Rusya'nın barışmaz düşmanı Japonya'ya bakışı ile en yakın dostu Türkiye bakışı arasında zerre kadar fark görmediğini ancak Türk Komünist Partisi programını neşredip o Parti'ye aşikâr biçimde manevî yardımda bulunmakla değil, özellikle Sovyet Moskova'nın bugünkü Atatürk Türkiye'si'ne verdiği değerden bahsediyor.

“**Adana'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 33-36. Türkistanlı bir Türk ile Türkiyeli bir Türk'ün evlenmesi hakkında.

---

⁵¹³ (Ötken Ay İçinde Matbaadan Çıkan Doktor Tahir Şakir Bik'niñ *Türkistan Pahta Hocalığı* Nam Eserinin 12-14 nci Bitlerinden)

Türkistan Haberleri:

“**Uzun Ömürlü Göze,**” s *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 36-37.

“**II- Pahta Atlası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 37. Orta Asya Seleksi istasyonunun görevlilerinin *Pamukçuluğun Değişimi* adında atlası tamamladıkları, bu atlasla pamuğun tohumundan, toplanılmasına kadar bütün evrelerinin gösterildiği 200 resim, cetvel ve çizimleri kapsadığı, atladaki cetvellerin Türk-Rus ve İngiliz dillerinde basıldığı belirtiliyor.

“**[III] Yeni Türkistan Müttehassısları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 37–38. 29'u mühendis ve iktisatçı, içlerinde iki bayanın olduğu ve Ekmel İkrâm'ın nutkunda yer verilen Türkistan'ın uzmanları olarak gösterilen 60 kişilik bir kadrodan bahsediliyor.

“**IV- Bakü'de Mükafatlanan Türkistan Talebeleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 38.

“**V- Türkistan'da Müzik-Sanat Olimpiyadı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 38-39.

“**Türkistan Halk Köyleri Toplamı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 39. Türkistan halk musikisinin zenginliğinden bahsedilerek, 1750 kişinin bir sanatçı için bir araya geldiği, bunun milli kültür tarihi açısından taşıdığı öneme vurgu yapılıyor.

“**1933/34 nci Oku Yılı Kalay Ötkezildi?**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 39–40. Söz konusu eğitim yılında okulların durumunun hiç iyi olmadığı, binaların ısınma sorunu olduğu, Parti ve okul idarelerinin gereken önemi vermedikleri, öğretmenlerin maaşlarını doğru düzgün alamamaları gibi birçok sorunlarla karşılaştığı belirtiliyor.

“**Türlü Haberler: İslâm Devletlerinde Tebdilât,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 40–41.

“**Yaponya'dagi İdil-Ural Muhacirleri Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 41–42.

“**İstanbul, Ankara, İzmir,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 42. Ayasofya müzesinde bazı eserlerin gösterileceği, Bizans ve Osmanlı devrine ait eserlerden ibaret olacağı haberine yer veriliyor.

“**İstanbul'da Ayasofya Camii Müze mi Kılınacak?**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 42.

“**Tüzetiş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Eylül 1934), s. 42. Dergi'nin 57. sayısının 26. sayfasında, 11. satırında düzeltme yapılıyor.

“**Kuzgalış,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 1. *Times* gazetesinde Kazakistan'ın birçok yerinde isyan çıktığının yazıldığı, haberin Londra'da *News Crunic* gazetesinde de yer aldığına dair habere yer veriliyor.

“**Türkistan'da Fırka Tazeliş Netiçelerinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 2-7. Türkistan'da Parti'den çıkarılma sebeplerine yer veriliyor.

Tahir, “**Türkistan'da Birinçi Beş Yıllık Yekûnu: Kışlak Hocalığı II.**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 7-12.

Çokayoğlu, “**Milletler Cemiyeti ve Sovyet Hükümeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 12-17.

“**Milletler Cemiyeti Sovyet Hükümetini Kabul Etiş Münasebetiyle Kafkasya Türkistan ve Ukrayna Milletlerinin Protestosu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 18-20.

İsen Tursun, “**Tarihi Hakikat ve Sovyet Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 20-26. Yazar, daha önceki sayılarda konusu geçen Azmioğlu'nun kitabı *Kene Sarı Han*'a atıfta bulunarak, gerçek ile Sovyet siyasetinin kesinlikle uymadığını, Sovyet hükümetinin halkların tarihi geçmişi kendi isteği doğrultusunda yayımlamayı uygun gördüklerini ileri sürüyor.

Başkarma, “**Abdulla Avlanî,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 26-29.

Saadet [Çağatay], “**Türkolog Profesör Bang (9. VIII. 1869 – 8. X. 1934),**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 29-31.

Doktor Salih Can, “**Şehidlerimizge Hürmet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 31-33.

“**İstanbul'dan Mektub: Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Bayramı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 33-35.

“**Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 36–39.

Türkistan Haberleri:

“**Üç Türkiyeli Pahta Mütihazası Türkistan'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 39–40. *Kızıl Özbekistan* gazetesinin 30.7.34 tarihinde çıkan sayısında Bakü'ye gelen pamuk işçileri üzerinde çalışan Türkiyeli uzmanlardan üç kişinin Taşkent'e geldiklerinin yazıldığını, bunların Taşkent'teki pamukçuluk kuruluşları ve Taşkent etrafındaki pamuk sovhozlarının çalışmaları ile ilgilenmekte oldukları belirtiliyor.

“**Özbekistan'ın Moskva'da Kaçta Talebesi Bar?**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 40. *Kızıl Özbekistan'da*; Moskova'daki Özbekistan öğrencilerinin sayısının 650 olarak gösterildiği ve bunlardan ancak 260'ının yani % 40'ının Özbekler, kalanların Avrupalılar (Ruslar), Yahudiler ve diğerlerinin olduklarının bildirildiğinden bahsediliyor. Bunun anlamının, yakında bütün idarelerin yerli halkın eline geçirileceğini söyleyerek halkı aldatan Özbekistan hükümetinin, Özbekistan'ın medeni ihtiyacı için Moskova okullarında Özbekistan hesabına Rus ve Yahudi gençlerini okutmakta oldukları, dolayısıyla böyle davranışların Sovyet hükümetinin gerçek bakışını gösterdiği, Türkistan'daki okullarda yerlilerin sayısının Bolşeviklerin iddia ettiklerinin aksine olduğu ileri sürülüyor.

“**Yeni Kadrolar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 40. Aşkabad'da köy işletmesi okullarını söz konusu yıl 66 Komünistin bitirdiği, bu okulun ilk mezunları sanıldıkları, bu şehirdeki Pedagoji Enstitüsü'nün Dil-Edebiyat bölümünü 11 kişinin bitirdiği haberine yer veriliyor.

“**Fırka Tazeleş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 41-42.

“**Türkistan'da Mühim İslahat,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 42. Yabancı gazetelerin Moskova'dan alıp yazdıkları habere göre, Sovyet hükümetinin Orta Asya Bürosu ile Orta Asya Yüksek İktisâdi Şûrası'nın dağıtılmasına karar verildiği bilgisine yer veriliyor. Orta Asya Bürosu Bolşevik Partisi Merkezi İcra Komitesi tarafından Orta Asya Cumhuriyetleri dedikleri, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Karakalpakistan üzerine bakıp, Moskova direktifini Türkistan'da deneyen farklı bir kuruluş olduğu, Orta

Asya Yüksek İktisâdi Şûrası'nın ise, Başkanı'nın 1923 yılında Türkistan'ı açlıktan kırdıran Paskonski olduğu halde, Türkistan'da ayrıca bir iktisâdi diktatörlük kuran bir idare olduğu ifade ediliyor. Haber'de, bu iki kuruluşun yok olması ile Türkistan Milli Cumhuriyetleri'nin milli özgürlüğünü arttırsa da, bürokratizm usulünü biraz da kolaylaştırmak anlamına geldiği belirtiliyor.

“**Kızıl Yarım Aycılar Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 42.

“**Orta Asya Bürosu'nun Tügetilişi Hakkında Moskva'da Çıkarılan Karar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 1. Sovyet Cumhuriyetler Birliği Halk Komiserleri Şûrası ve Rusya Komünist Partisi Merkezi İcra Komitesi'nin, Bütün Rusya Merkezi İcra Komitesi Orta Asya Bürosunu, Orta Asya İktisadi Şûrasını ve diğer Merkezi Komiserliklerin Orta Asya organlarını kapatmaya karar verdiği belirtiliyor.

“**1917-1924-1934,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 2-6. Makalede, Bolşevik İhtilali sonrası Türkistan'ın genel durumunun değerlendirilmesi yapılıyor. Yazar, Türkistan'da Sovyet hükümetinin ilk 7 yılının milli isyanlarla mücadeleleriyle geçtiğini, Sovyet hükümetini çok önemli tedbirler aldığını, bire bir Türkistan'ın yenilgisiyle sonuçlandığını, bunun en önemli sebepleri arasında Türkistan'ın ekonomik açıdan Rusya'ya bağlı olduğunu, teknik açıdan hazır olmadığından milli hayat ve kurtuluş noktalarının Rusların eline geçtiğini, bunların doğrudan doğruya Rusya siyasetinin neticeleri olduğunu ileri sürüyor. Ancak, Türkistanlıların kendi aralarında birlik olmadığından milli birlik duygusunun her tarafta gerekli derecede olmamasının yenilginin önemli sonuçlarından biri olduğunu, zengin olsun fakir olsun bütün Türkistanlıların Bolşeviklik ve Rus Bolşeviklerine düşman gözü ile baktıklarını, bu Bolşevizm ve Bolşeviklere karşı birleşik bir mücadele cephesine dönüştürülemediğini anlatıyor. Türkistan'ın farklı kesimlerinin kendi kendilerine mücadele ettikleri, her tarafta mücadele eden bu güçlerin kendi başlarına kaldıkları, onları birleştirip idare eden milli bir merkezin olmadığını, her dairenin kendisini düşünerek hareket ettiğini belirtiyor. 1917 İnkılâbına bir Kazak, Kırgız, Özbek Türkmen gibi kabile isimleri ile girildiği, dışarıda Türkistan ve Türkistan Türkü'nden bahsettikleri, içeride ise bu kabile isimleri ile farklı durdukları, işte bu durumun milli Felâketin en kötü noktası olduğu vurgulanıyor. Türkistanlıların bu durumu anlamasının geç

olduğunu ancak bütün ülkenin kızıl Rus emperyalizmi eline geçtikten sonra anladıklarını belirten yazar, 1919 yılında Türkistan Türkleri'nin bütün kabile isimlerini çıkararak bütün halkı "Türkistan Türk Halkı" adı altında toplama hareketini başlattıklarını, Rus Bolşeviklerinin de aynı zamanda başlayan Türkistan Türkleri Türkçülüğe karşı mücadelelerini arttırdıklarını ifade ediyor. Türkistan halkının iç birliğine karşı siyaseten yavaş, fakat keskin adımlar ile hazırlanan Bolşeviklerin nihayet 1924 yılının sonunda Türkistan'ı bir çok kabile cumhuriyetlerine ayırdıklarını anlatıyor. Kabilecilik ile milli benliğin baltalanmak istendiği, her bir milliyetçi Türkistanlının farklı bir hassasiyetle karşılayacağı noktaları tesbit ettiklerini belirterek, buna karşın her bir Türkistanlının, Türkistan Milli Birliği amacını yaşaması gerektiğini, kısaca, milli kurtuluş için milli birliğin sağlanmasının şart olduğunu vurguluyor.

“Yaş Türkistan Türkiye'ge Kiritelmeyuturğan Buldı...” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 6–11. Türkiye hükümetinin 6 Ekim tarihli kararı ile *Yaş Türkistan*'ın Türkiye topraklarına girmesinin yasak edildiği haberine yer veriliyor. Bu kararın, Türkiye dışında yaşayan Türkistanlıları çok derinden üzdüğü belirtiliyor. Türkiye hükümetini bu şekilde karar almaya iten sebepler irdeleniyor.

Tahir, **“Türkistan'da Birinci Beş Yıllık Yekunu,”** *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 11–18.

“Sovyet Müstemlekeleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 18–20. Fransa ile Sovyet Rusya arasındaki yakınlığın başladığından beri Fransız basınında Sovyetlere dair dikkat çeken makalelerin basıldığı, bu makalelerin Sovyetlere karşı aldığı durum ve içerikleri bakımından farklı olduğu bilgisine yer veriliyor. Radikal Fransız Partisi'ne mensup üyeler ile sağ partiye mensuplar arasında Sovyet hükümetine ait yazdıkları arasında çok farklar olduğu, sağcılarının olumsuz bakış açısına sahip oldukları belirtiliyor. Bu konuda yazılan eserlerden örnekler veriliyor.

Benting, **“Türkistan'da Açlık Felâketi,”** *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 22-24. Yazar, 1931 yılından beri Türkistan'da çok ciddi bir açlık sefaletinin yaşandığını belirtiyor. Bir Alman mühendisin makalesinde, Türkistan'daki açlığın yeniden kötü bir durumda olduğunu yazdığından

bahsediyor. *Ich Dien* adlı bir Alman gazetesinin 21.10.34 tarihli sayısında basıldığını bildiriyor. Yazar, Alman mühendisin "Kazakistan'da Açlık Felâketi" adlı makalesinde, açlığın sebeplerini açıkladıktan sonra yersiz yurtsuz kalan Kazak'ların Doğu Türkistan'a kaçtıklarını, dilenci olarak şehre göç ettiklerinden bahsettiğini ifade ediyor.

Yaş Türkistanlı, "**Türkistan'da Garbçılık ve Şarkçılık Akımları,**" *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 24-25. Yazar, Moskova Bolşeviklerinin Türkistan halkına karşı yürüttüğü siyasetin bütün Türkistan'ı özellikle aydın tabakanın Rusluk'a karşı duyduğu nefret duygusunun öncekinden daha çok olduğunu ifade ediyor. Son zamanlarda Türkistan Komünistlerinin zihninde, Moskova'nın Türkistan'da izlediği Rusluk siyasetine karşı "Garbçılık" ve "Şarkçılık" olarak iki farklı akımı oynamaya şahit olduklarını belirtiyor.

"**Garbçılık, Şarkçılık,**" *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 25–27. Bu iki akımın tensilcilerinin Türkistan'daki yüksek okullardaki mevkileri işgal edebilen, Sovyet neşriyat dairelerine girebilen, öğretmenlik ve yazarlık mesleklerine mensup olanların, Türkistan komünistleri olarak açıklanıyor. Batıcıların öne sürdükleri fikirlerin Sovyet basınında şu şekilde yansıtıldığı belirtiliyor: 1. Yeni Alfabe'nin Lâtin alfabesinde olması gerektiğini öne sürdükleri. 2. Şimdilik dilde karşılığı olmayan ilmi isimlerin Batı Avrupa'da kullanılan doğru genel ifadelerden alınmasını istedikleri. 3. Dil(imiz)'e Batı milletlerinin yüksek klâsik edebiyat örneklerinden çokça tercüme edilmesi ve Batı'yı tanımak ve onu Türkistanlılara tanıtmak gereğinden bahsettikleri. 4. Bugünkü Avrupa tekniğine sahip sosyalist hayata erkenden ulaşmak için en önemli araç olduğunu söyleyerek Rus proletaryasının aynı Avrupa tekniğini öğrenmek arkasında yükselmekte olduğunu hatırlattıkları. Şarkçılık akımı taraftarlarının savundukları düşünce ise şu şekilde izah ediliyor: Doğu'dan ilham alınan kaynakları yok saymadan Doğu klasik edebiyatına ayrıca önem vermek gibi fikirlere sahipler. Dil(imiz)'de olmayan kelimeler yerine Arapça Farsça kelimeler kullanma taraftarları oldukları, örneğin Türkistan Şarkçıları'nın başka milletler tarafından alınıp kullanılmakta olan "Sovyet" gibi bir Rus kelimesi yerine "Şûra" kelimesinin kullanılması gerektiğini öne sürdükleri anlatılıyor. Makalede, Türkistan'daki Batıcılık ve Doğuculuk akımları arasındaki farkın, Yuman'a göre; "Batıcılığın, burjuva Batı'ya, Doğuculuk'un feodal Doğu'ya"

dayanması olarak tanımlandığı belirtilerek, ulaşılmak istenilen amacın, Moskova'dan, Sovyet medeniyetinden, Rus klasiklerinden uzak durmak olduğu ileri sürülüyor. Yazar, Türkistan'daki Batıcılık-Doğuculuk hareketlerinin gerçekte birbirine muhalif olmadığını, bilâkis bu iki akımın Türkistan'daki Rusçuluk hareketine karşı birbirinin tamamlayıcısı olduklarını vurguluyor. Son olayların Türkistan'daki aydınların ideolojik açıdan "ayrı ayrı yürek birleşerek tek yürek" denen ünlü prensibe başladıklarını gösterdiğini belirtiyor.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 27-32.

Başkarma, “**Şarkî Türkistan Faciası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 32–33.

“**Sultan Bik Bahtiyar Bik Efendi ile Mülakat,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 33-34.

Habiburahman el-bulgari, “**Merhum İsen Hoca Hani,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 34–35.

Mustafa, “**İsen Hoca Hani,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 35-37.

“**Paris'de Şarkî Türkistan Hakkında Bir Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 37–38.

“**Şarkî Türkistan Meselesi Bir İtalyan Mecmuası Bitlerinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 38.

“**Kâbil'degi Muhacirler Turmuşundan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 38–39.

“**Alman Yaşlarının Firdevsi Bayramı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 40–41.

“**Ali Merdan Bik Topçubaşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 41. Azerbaycan Cumhurbaşkanı olan Ali Merdan Topçubaşı'nın ölüm haberi duyuruluyor.

Türkistan Haberleri:

“**Pahta Tayarlaş İşiniñ Ünümsüzlüğü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 41–42. 3.10.1934 tarihinde Taşkent'te toplanan Özbekistan Cumhuriyet Faal İşçileri'nin önünde yapılan konuşmada, Ekmel İkrâm'ın pamuk toplama ve onu pamuk fabrikalarına verme işinin verimsizliğinden şikayet ettiği, getirdiği bilgilere göre aynı tarihe kadar yıllık Plânda belirlenen 82 bin ton yerine 45.365 ton pamuk toplandığı, 1933'de ise aynı tarihte 225 bin pamuk toplandığının belirtildiği haberine yer veriliyor.⁵¹⁴

“**Taşkend-İskender Timir Yulu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 42. 16 Eylül itibariyle Taşkent ile İskender köyü arasında, uzunluğu 40 kilometre olan demiryolu çalışmalarına başlandığı belirtiliyor.⁵¹⁵

“**Müftü Sadrüddiñ Han Efendi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 41. Türkistan'ın genç âlimlerinden cemaat görevlisi Sadrüddin Han Efendi'nin 1934 yılı içinde Meşhed'den, Herat ve Kandehar gibi şehirlerde kalarak, Türkistanlı muhacirlerin Afgan memurlarının konukseverliğine mazhar olup, Ağustos ayının sonunda Kabil'e geçtiği bildiriliyor. Haber'de, kendisine özellikle Herat'taki hükümet tarafından gösterilen ilgiye teşekkür ediliyor.

“**Türkiye Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin aldığı kararlardan bahsediliyor.

“**Soy Atları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 1. Türkiye'de çıkan Soyadı Kanunu'na yer verilerek Gazi Mustafa Kemal'e "ATATÜRK" soyadı verildiği, başvekil İsmet Paşa'ya Atatürk tarafından "İNÖNÜ" soyadı verildiği, TBMM Başkanı Kazım Paşa'ya ise "ÖZ ALP" soyadı verildiği belirtiliyor.

“**Türkistan'da Kanlı Terör,**” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 2-5. Avrupa'da çıkan gazete haberlerine göre, Türkistan'da son zamanlarda şiddetli terör hareketlerinin başladığı, *Pravda Vostoka* ile *Kızıl Özbekistan* gazetelerinin 12, 14, ve 15 Kasım sayılarında Taşkent, Semerkant, Buhara ve Harezmi taraflarında 13 kişinin öldürüldüğü, bir çok kişinin 5 yıldan 10 yıla kadar ağır hapse mahkûm edildiğinin okuduklarından bahsediliyor ve bu kişilerin isimleri veriliyor.

---

⁵¹⁴ (6.10.34 *Pravda Vostoka*)

⁵¹⁵ (17.9.34 *Pravda*)

Yaş Türkistan, “**1929-Dekabr -1934**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 5–9. *Yeni Türkistan*'in çıkarılma nedeni ve amacı, ayrıca *Yaş Türkistan*'in çıkarılma amacı anlatılıyor.

Tahir, “**Türkistan'da Birinci Beş Yıllık Yekûnu: Maarif**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 9–17. Sovyet Plân siyasetinin önemli bir bölümünü Eğitim ve Okul konularının oluşturduğunu belirten yazar, bu nedenle Sovyet Plân siyasetinin "başarı"larından bahsederken, kısaca da olsa bu konudan bahsedilmesi gerektiğini belirtiyor. 1933–1934 yılında Parti I. Sekreteri olan Mirzoyan'ın, okulların sayısının 6473, okuyanların sayısının 480 bin olduğunu, bunun da 200 bininin Kazak çocuklarının teşkil ettiğini söylediği, bu bilgiyi veren Mirzoyan'ın 1932–33 eğitim yılında Kazakistan'da okul sayısının 8 binden fazla olduğunu söylediğini, bununla araştırmacı gözünde bir yıl içinde iki bin kadar okulun azaldığı tesiri verdiğini, gerçekte ise 1932–33 yılına göre 1933–34 yılı okul sayısının arttığını kaydedip, "eğer Eğitim Bakanlığı istatistiklerine inanacak olsak" diyerek, her şeyden önce Sovyet rakamları hakkında ne derece inandırıcı olduğu hakkında bilgi sahibi olunabileceğini ifade ediyor. Mirzoyan'ın Kazakistan'da okul çağına gelen çocukların % 82-87'sinin okullara çekildiğini söylerken, Kazakistan hükümet başkanı İsaoglu Uraz'ın bu oranın % 50-60 olduğunu söylediği belirtiliyor.⁵¹⁶

Çokayoğlu Mustafa, “**Tarihi Abidelerimizniñ Hâli**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 17–29. Yazar, Türkistan'daki tarihi eserler hakkında bilgi veriyor. Türkistan toprağının Türklerin tarihinin her dönemindeki eserlerini barındırdığını, onların yarattığı medeniyetin bir kısmının göz önüne alındığında tarihi eserlerin birçoğunun saklandığını, ancak bunların çoğunun Türk tarihinin son dönemine yani Müslümanlık dönemine ait olduğunu belirtiyor. Bu eserler zaman geçtikçe ya kendiliğinden bozulmakta ya da bakımsızlıktan dağılıp yıkılmakta olduğunu ifade ediyor.

M. “**Ali Merdan Bik Topçubaşı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 29-33.

“**Merhum Ali Merdan Bik'niñ Tabutu Başında**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 33–36.

---

⁵¹⁶ (Sotsiyalistiçeskiy Kazakhstan 17.1.34)

Mühendis Mansur, “**Türkistan'da Kışlak Hocalığını Makineleştiriş Hakkında**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 36-37.

“**Korbaşı Şir Muhammed Bik'niñ Mektubu**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 38–39. Çekist Agabekov'un vaktiyle Şir Muhammed Bey'i kendi tuzağına düşürdüğünü yazdığını, ancak yazar, buna inanmadıklarını, bütün dünyaya yayılan bir eserde gerçeği göstermek için Agabekov'un söylediklerini basmaya mecbur kaldıklarını ifade ediyor.

“**Berlin'de Türkistan Hakkında Bir Maruza**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 40-41. Berlin Üniversitesi tarihi medreselerinde Profesör Doktor Jhon Chaplin'in 28.11.34 tarihinde Berlin merkezinde büyük bir konferans salonunda Alman Öğretmenleri Birliği'nin teklifi üzerine Türkistan hakkında önemli bir bildiri okuduğu haberine yer veriliyor. Profesör'ün Türkistan'a gidip tarihi abidelerin bir kısmını kendi gözüyle görüp inceleyen âlimlerden olduğu için onun bildirisine Berlin'in her tabakasından özellikle öğretmen sınıfından katılımın çok olduğu belirtiliyor. Konferansın Türkistan'la ilgili tarihi resimlerin gösterilerek ve ardından tartışma yapılarak sona erdiği anlatılıyor. Profesör'ün aynı ay içinde Türkistan ile ilgili yazdığı Almanca bir eserin çıkacağı bildiriliyor.

M. “**Bolşevik Sergey Kirov'nuñ Öldürülüşü Münasebetiyle**,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 41–42. 1 Aralık'ta Leningrad'da, Leningrad Şûrası'nın Başkanı, Bolşevik liderlerinden Sergey Kirov'un öldürüldüğü, öldürenin Tikolov isimli bir Rus işçisi olduğundan bahsediliyor. Kirov'un Stalin'in en yakın yoldaşlarından olduğundan bahsedilerek, Eylül 1920'de, Bakü'de Sovyet hükümeti tarafından toplanan Doğu Milletleri Kurultayı'nda Kirov'un da bulunduğunu, hatta Kurultay tarafından İcra Komitesi üyesi olarak temin edildiğini, Kurultay'dan dönerek Tiflis'e gelen Kirov'un (o zaman Kirov'un Sovyet hükümetinin Gürcistan elçisi olduğu belirtiliyor) orada Rus dilinde çıkan *Slov* adlı Ermeni gazetesinin muhabirinin, eski yoldaş Kirov'un Doğu bilginlerinden olmadığını ancak Doğuluların her türlü kurultaylarına çok ilgisi olduğunu söylediğinden bahsettiği anlatılıyor.

Başkarma, “**Saygılı Okuçlarımızge Müracaat**,” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 1. *Yaş Türkistan*'ın maddî açıdan büyük zorluklar içerisinde olduğunu kimseden gizlemediklerini ifade eden yazar, bir çok yerlerde zor şartlar

altında yaşamakta olan Türkistanlılara dergiyi parasız göndermek zorunda kalındığından bu durumu daha da zorlaştırmakta olduğunu, dergiye gelen müracaatlardan, derginin tirajının artmasını ve milli meselenin aldığı şekle bakıldığında hacminin genişletilmesini gerektirse de içinde bulunulan maddî durumun buna izin vermediğini belirtiyor. Bu nedenle maddî durumu iyi olan Türkistanlılardan yardım beklendiği, abonelerin borçlarını ödemekle milli neşriyata yardımda bulunmaları bekleniyor.

"**Kutlama**," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 1. Berlin'de İdil-Uralı Türklerin kurtuluş hareketi düşüncesini yayan *Yana Milli Yul*'un yedi yaşına girdiği ve Köstence'de (Romanya'da) Kırım milli bağımsızlık hareketini yayan *Emel* dergisinin ise altı yaşına girdiği, iki derginin faaliyetleri takdir edilerek başarılar temenni ediliyor.

Yaş Türkistan, "**Münevver Karini İslev**," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 2.

Yaş Türkistan, "**1935 nci Yıl İçin Tilegimiz**," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 3-4. Makalede, yeni yıl içinde bulunan derginin artık Rus hâkimiyetinden kurtularak kendini yönetme kudretine sahip olması, yurdun "kafirler"den temizlenmesi dileniyor. Bunun için sadece dua etmenin yeterli olamayacağı, harekete geçilmesi gerektiği ifade ediliyor. Türkistanlıların gözlerini açarak, siyasî ve teknik olarak ilerleyen halkların milli kurtuluşa ulaştıklarını görecekları belirtiliyor. Her türlü kurtuluşun, ister dini ister dil kurtuluşu olsun, sadece özgür ülkelerde olabileceği, bu nedenle her şeyden önce Türkistan'ın kurtuluşunu düşünmek, ona ulaşmak için her şeyle mücadele etmenin en büyük istekleri olduğu ifade ediliyor. Geçmişin ve onun verdiklerinin Rusya esaretine düşürdüğü, bu esaretten kurtulmak için eskiden kurtulmak gerektiği vurgulanıyor.

Mustafa, "**Yurt Vaziyeti**," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 4-6. Yazar, Türkistan'da kanlı terör hareketinin devam ettiğini, özellikle Türkistan Sovyet gazetelerinin Parti'den çıkarılanlar, hapse atılanlar, sürgüne gönderilenler ve idam edilenler hakkındaki bilgilerle dolu olduğunu, bu yazıları okurken insanın gözüne ilk önce suçlanan kişinin kendisi değil, onun çoktan ölüp giden atasının, zengin, eğitilmiş, zamanında saygı duyulan bir kişi olduğunu ya da suçlananın eski okul, medresede okuduğu gibi şeyler geldiğini belirtiyor.

“**Türkistan'da Kuzgalan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 7. Londra'da çıkan *Daily Ekspres* gazetesinde yer alan bir telgraf haberine yer veriliyor. Telgrafta; Sovyet Türkistanı'nın Afganistan çevresine yakın bir yerde kızıl ordu ile Türkistanlı çiftçiler arasında savaş olduğu, bu esnada 2000 kişinin öldüğü, savaşın, Türkistan çiftçilerinin hükümete tahıl vermediklerinden çıktığı, Afganistan çevresinde Türkistanlı çiftçilerin kızıl ordu tarafından silâh ve ok ile karşılandıkları, bu savaşın tam bir gün devam ettiği, çiftçiler tarafından çok sert karşılık verildiği, hatta hükümetin onlara karşı hava yolu ile onlara zehirli gaz bombaları yağdırmak zorunda kaldığı, sonunda çiftçilerin bir kısmının Afganistan içlerine çekildikleri, çatışmanın olduğu yerlere G.P.U.güçlerinin gönderildiği, isyanı başlatanlardan 14 kişinin öldürüldüğü, çiftçilerin tahıllarının müsadere edildiklerinin yazıldığına yer verildiği belirtiliyor.

“**1935,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 7–13. Makalede bir önceki yılın (1934) en önemli olaylarını hatırlatmak istediğini ifade eden yazar, 1934 yılı olaylarının korku dolu anlarla geçtiğini, herkesin savaş güttüğü gibi savaşın zor olduğuna inananların da çok olduğunu, Japonya sonra Almanya (14.10.1933)'nin Milletler Cemiyeti'nden çıktıklarını, birçok kişinin bu durumu her iki devletin savaşa hazırlanmalarına bağladıklarından bahsediyor. Korkanların da Bolşevikler olduğunu, bunların o zamanki Almanya Ekonomi Bakanı'nın, Londra'da Ekonomi Kongresi'nde yaptığı bir konuşmadan, Almanya'nın Sovyet Rusya üzerine yürüme hazırlıkları içinde olduğu anlamını çıkardıklarını anlatıyor. Sovyet hükümetinin Japonya'dan korktuğunu, Japonya siyasetinden Amerika Birleşik Devletleri'nin de korktuğunu, 16.11.1933.'te Amerika hükümetinin resmen Sovyetleri tanıdığını, bu suretle Japonya'ya karşı Rusya-Amerika birliğinin kurulmuş gibi olduğunu belirtiyor. 1934 yılına bu şekilde girildiğini belirten yazar, bunun üzerine çeşitli ülkelerde şiddetli olaylar çıktığını, Romanya hükümet Başkanı'nın öldürülmesinin Romanya'da vatandaş çatışmaları çıkma korkusunu doğurduğunu, Avusturya'da sosyal demokratların isyanı bir kaç gün içinde kanlı çatışmalara sebep olduğunu, daha sonra hükümet başkanı Dolfus'un öldürüldüğünü, birçok kişinin bu çatışmanın, Alman-Avusturya Plânı olarak gördüğünü ifade ediyor. Ekim 1934'te Marsil'de Yugoslavya Kralı Aleksandr ile Fransa Dışişleri Bakanı Barton'un öldürüldüğünü, bu ve bunlara benzer çok olaylar olduğunu belirtiyor. Yazar, dünyanın diğer bir tarafının da huzur içinde

olmadığını, Çin'de yıllardan beri devam eden kargaşanın devam ettiğini, Japonya'da siyasî ölümlerin gerçekleştirildiğini, Kuzey Amerika'da geniş ölçüde yapılan protestoların kanlı çatışmaların yaşanmasına sebep olduğunu, Güney Amerika'da Bolivya ve Paraguay arasında savaş çıktığını ve bunun devam ettiğini, Arabistan'da Hicaz Kralı İbn-i Suud ile Yemen Şeyhi İmam Yahya arasında savaşlar olduğunu, kısa bir süre önce de İtalya ve Habeşistan arasında çatışmaların yaşandığını anlatıyor. Silâhsızlanma birliklerinin başarısızlıkla sonuçlandığını ifade eden yazar, Japonya ile Kuzey Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla toplanan Londra Deniz İşleri Konferansı'nın neticesiz bir biçimde dağıldığını, Avrupa'da siyasi grupların değişip, yeni grupların kurulmaya başladığını, bu grupların en önemlilerinden bahsetmek istediğini ifade ediyor. 1933 yılının Eylül ayında Sovyet Dışişleri Bakanı Litunof'un, Roma'da, basın temsilcilerine, Sovyet hükümetinin hiç bir şekilde Milletler Cemiyeti'ne girme ihtimalinin bulunmadığını söylediğini, çok geçmeden 1934 yılının başında Cemiyet'e girme yollarını kurmaya başladığını, özellikle Fransa'nın yardımı ile 1934 yılının Eylül ayında Milletler Cemiyeti'ne üyeliğinin kabul edildiğini ifade ediyor. Artık yeni ittifakların kurulmaya başladığını, ayrılmaz ittifak olarak görülen Fransa ve Lehistan'ın arasının bozulduğunu, ayrıca eskiden beri itilâf olan Almanya ve Lehistan'ın artık bir dil kullanıp Şubat 1934'te bütün tartışmalı meselelerini on yıla kadar arttırılması için anlaşma imzaladıklarını, Lehistan'ın daha önce de Sovyet Rusya ile Saldırmazlık Antlaşmasını imzaladığını (1933) böylece kendisi için tehdit olan ülkelerle anlaşarak on yıla kadar kendisini güvenlik altına aldığını ve yenilerek siyasî sınır harekâtını belirlemede serbest hissetmeye başladığını belirtiyor. 1934 yılında Estonya, Letonya, Litvanya'dan oluşan üç Baltık boyu hükümetlerinin blok düzenlediğini, Romanya, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'dan oluşan Balkan Birliği'nin kurulduğunu, bu iki grup devletlerin kendi aralarında savaş çıktığı takdirde kullanılmak üzere kendi aralarında her türlü karşılıklı güvencelerin verildiğini, bu Doğu Bloğu devletleri arasına Fransa, Lehistan ve Sovyet Rusya'nın da girdiğini, bu devletler kendi aralarında sınırlara saygı ve riayet, savaş çıktığı takdirde karşılıklı yardımda bulunacaklarına dair söz verdiklerinden bahsediyor. Yazar, 1934 yılının ne kadar gergin ve kötü geçmiş olmasına rağmen 1934 yılının uluslar arası bakımdan rahat geçtiğini, etrafi saran savaş korkusunun, ülkeleri birbirleri ile savaş ihtimaline karşı her türlü teminat vermelerine mecbur

bıraktığını söylerken, bütün gerginliklerine rağmen 1935 yılının silâhlı geçeceğini belirtiyor. Yugoslavya tarafından Macaristan'a karşı koyan Kralın öldürülmesine katılma ithamı meselesinin 1935 yılına kaldığını, Avusturya bağımsızlığını koruma meselesinin de gelişemediğini, Avrupa uluslar arası siyasetinin en zor meselelerinden biri olduğunu, Bulgaristan'ın silâh anlaşmalarını yeniden araştırma davasındaki ısrarını devam ettirdiğini, bunun için Balkan Birliği'ne girdiğini anlatıyor. Sovyet Rusya açısından siyasî dairelerinin bildirdiklerine göre olayların çıkmasının muhtemel olduğunu, inançlı siyasî dairelerinin bildirdiklerine göre 1934 Aralık ayında Dış İşleri Bakanı Litunof'un Doğu Bloğu meselesinin kısa bir sürede Sovyet Rusya için olumlu bir şekilde gelişmesi, Moskova'da, Almanya'ya yaklaşma yönünde değişmeler olduğu ihtimalini bazı yakın dostlarına anlatmakta olduğunu, Sovyet hükümeti dairesinde böyle akımın başında Vurvuşlof'un durduğunu ileri sürüyor. Söz konusu yıl içerisinde savaşın olmasının, savaş hazırlıkları yapılmadığı anlamına gelemeyeceğini, her yandan savaş ihtimalinin düşünülüp tedbir alınmaya devam edildiğini ifade ediyor.

Timuroğlu, “**Yirlileştiriş İşiniñ Âkıbeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 14–17. Sovyetlerin etrafa "Milli Cumhuriyetler", ülkelerindeki siyasetini takip eden kişilerin, başından beri idareleri "millileştiriş", "yerlileştiriş" denen bir söz ile politikalarını yürüttüklerini ileri süren yazar, 1932–33 yıllarındaki Sovyet basını incelendiğinde bu konu hakkında çok yazılar yer aldığını belirtiyor ve yerli gazetelerdeki haberlerden yola çıkarak konuyu derinleştiriyor.

Yaş Türkistanlı, “**Türkistan Mekteplerinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 17–21. Yazar, Aşkabad, Buhara ve Taşkent'te çıkan Türkçe Sovyet gazetelerinin bir kısmının, bir önceki Eylül, Ekim Kasım aylarında çıkan sayıların kendilerine ulaştıklarını belirterek, özellikle bu aylardaki sayılarında Türkistan okullarının durumuna yönelik dikkate değer haber ve makaleler basıldığını ifade ediyor. Bu yazılarda 1934-35 eğitim yılının Türkistan'ın her tarafında, özellikle vilayetlerde belirlenen tarihten çok geç başlanıldığı, bir önceki yazki bayramda tamire ihtiyacı olan okul binalarını onarmak için, hatta bazılarını yıkıp yerine bina kurmak gerektiğinin yazıldığından bahsediyor. Köylerde, çiftçiler arasında pamuk ekme biçme çalışmalarını düzenlemek ve hükümetin sonbahar ekin plânını uygulama yolunda propaganda çalışmaları yükletildiğinden,

öğrencilerin tarlalarda kalmaya mecbur bırakıldıklarını, bu yıl olması gereken yere (okulda) zamanında dönemediklerini, o nedenle eğitime sadece şehirlerdeki yatılı okullarda zamanında başlanıldığını açıklıyor. Bir çok kargaşaya rağmen dersler meselesinin bu yıl da en büyük sorunu teşkil ettiğini ifade eden yazar, özellikle vilâyet okullarında dersliklerin yeterli derecede olmadığını, Kazakistan'ın bu konudaki durumunun kaygılandırıcı derecede olduğunu ifade ediyor. Bazı okullarda Sovyet hükümetinin gözünü kamaştırırcasına olumlu şeylerin görüldüğünü, Hükümet ve Parti tarafından çoktan yasak edilen dersliklerin bazı öğretmenler tarafından "fani kural" olarak kullanıldığını, TâlimTerbiye Tahnikumu'nda "hükümet tarafından yararlanmanın kesin olarak engellendiği eserler"den birçoğunun, Münevver Kari ve Çolpan'ın eserlerinden *Dil Dersleri*, *Dil Kaideleri*, *Edebiyat* ve *Sosyalizm Yolunda* adlı kitapların dil edebiyat derslerinde yararlanıldığını ve okuyanlara milliyetçilerin eserlerinin dağıtılarak onların zehirlenmekte olduklarının belirtildiğini ifade ediyor. (*Kızıl Özbekistan*, 2.12.34.) Türkistan okullarında Hükümet ve Parti tarafından en çok önem verilen dersin "Uluslararası Eğitim" olduğu, Rus vasıtasıyla tarihi düşman olan iki millet çocuklarının ruhunda birbirlerine karşı "kardeşlik duygusu"nu oluşturabileceklerini düşündüklerini, ancak bu çabaların tersine sonuçlar verdiğini ileri sürüyor. Yazar, Türkistan gazetelerinden okuduğuna göre, artık Semerkant, Aşkabad, Taşkent Almata şehirlerindeki yatılı okullarda Rusların ve yerli okuyanların farklı yatakhanelerde yattıklarını, aralarında çatışmalar yaşandığı, bu tartışmaların milli çatışmalara döndüğünü belirterek, Türkistan'da Sovyet sömürge siyaseti devam ettikçe okullarda görülen bu garip olayların gittikçe artacağını ifade ediyor.

Çokayoğlu Mustafa, Hatıra Kâğıtlarından: “**Urunga Kilmey Kalgan Bir İnkılâbi Hareket... (Zeki Velî dî 'niñ Bir Eseri Münasebetiyle),**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 21–25. Yazar, *Yaş Türkistan*'ın gelecek sayısında yazılacak olan "On yedi Kumaltı Şehri ve Sadri Maksûdi Bik" başlıklı eserinde Zeki Velî dî Bey'in, 1918 yılında Orenburg şehrinde hazırlanan ve uygulanan bir inkılâp hareketinden bahsettiğini belirtiyor. Alaş-Orda hükümetinin kurulması ve dağıtılması sürecini ayrıntılı bir biçimde anlatıyor.

Canay, “**Sirbest İkmek Bazarı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 25-28. Yazar, herkesin bildiği gibi Türkistanlı işçilere Rus işçilere gör çok az iş

hakkı tanındığını ifade ediyor ve Sovyetlerin genelinde uygulanan yeni iktisat politikasının (NEP) bir parçası olan "Karat siyaseti"nin Türkistan'ın nasıl etkilendiğine ilişkin makaleyi yazıyor.

“**Şarkî Türkistan Vaziyeti (Şarkî Türkistan Çiğeresinde Alınan Bir Mektubdan),**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 28–31.

Hoca Mesud, “**Hindistan'dağı Türkistan Muhacirleri Turmuşundan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 31–32.

Abdullah Kayyum, “**Abdulvehâb Bik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 33-34.

“**Peşaver'de Açmarlık Bir Vak'a,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 34-36.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 36.

“**Türkistan Haberleri: Türkistan'da Kanlı Terör Devam İtmektedir,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 36–38. Haber'de, bu terörün kurbanlarının yarısının Türkistanlılar olduğu, hapsedilen, atılanlar arasında bir Rus veya Türkistanlı olmayan isimlerin görülmediği bilgisine yer veriliyor. Son gelen Türkistan gazetelerinde, 8 kişinin öldürüldüğü, 20'ye yakın kişinin farklı sürelerde hapse mahkûm edildiklerine yer verildiğinden bahsediliyor. (Bu 20 kişinin isimleri veriliyor)

“**Times Muhbiriniñ Türkistan İntibai (Times Gazitasınıñ 4.1.35 tarihli sanından),**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 38–39. İngiliz gazetesi muhabiri Peter Fleming'in Sovyet Rusya'ya seyahat ederken Kafkasya ile Türkistan'da bulunduğu, seyahati kısa sürdüğünden Türkistan Milli Cumhuriyetleri'nin gerçekten muhtariyete sahip olup olmadığı hakkında kesin bir şey söyleyemediğini itiraf ederek, yerli Sovyetler üyelerinin nutka başlarken bu nutka geçişte yardım etmek için Moskova'dan özel bir vekil gönderildiğini yazdığına yer veriliyor. Fleming'in, Bakü'deki Kızılsu'ya geçip Orta Asya demiryolu ile Semerkand- Taşkent, Türkistan-Sibirya demiryoluna düştüğü, bu Türkistan demiryolları hakkında az söz ile çok anlamlı şeyler yazdığı belirtiliyor.

“**İşleb Çıkarış Plânı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 39. Beş Yıllık Plân içinde Türkistanlı işçilerin % 48,8'inin işten çıkarıldıkları belirtiliyor.

“**Halkiyat Sahasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 39–40. *Kazakistanskaya Pravda* gazetesinin 2.10.1934. tarihli haberinde, Kazakistan İlimi Araştırmalar Enstitüsü'nün Halkiyat alanında araştırmalar yürüttüklerinden bahsedildiği, Edebiyat Bölümü'nün Halk Edebiyatı'nın çeşitli dallarına ait 50 listelik materyal hazırladığı, bunun tahminen dört ciltlik bir neşriyat Halinde olacağı bilgisine yer verildiği bildiriliyor. Haber'in devamında bu konuya ilişkin ayrıntılı haberlere yer veriliyor.

“**Türkiye Haberleri: Türk Kadınlarının Sevinçi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 40. Türkiye'de kadınlara verilen haklara yer veriliyor.

“**Türkiye'niñ Nüfusu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 40. Türkiye'nin 16. 720.000 olduğu belirtiliyor.

“**Arab Ülkeleri Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 40–41. *Cumhuriyet* gazetesinin 31.12.1934. tarihi sayısında, Mısır'da çıkan *El-Belag* gazetesinden alınan habere yer verildiği, bu haberde; Suriye yazarları ve ediplerinin son zamanlarda bir Arap Kongresi'nin toplanması hakkında uzun yazılar yazmakta oldukları, bu yazılarda; Arap ülkeleri arasında çıkan ihtilafıkların azalması ve bu ülkelerin birlikte çalışabilmeleri için bir Arap Kongresi'nin toplanmasının gerektiğinin yazıldığı belirtiliyor. Mısır'ın bu toplantıya katılımının çok istenildiği, böyle bir toplantıyı Kral Faysal'ın ölmeden bir kaç ay önce plânladığı, Faysal'ın, Suriye kasasının ilhak edilmesi ve büyük bir Arap Krallığı'nın kurulması düşüncesinde olduğu, bu kongrenin gerçekleşmesini bu nedenle istediği, Kral'ın ölümüyle bu toplantıdan vazgeçildiği ifade ediliyor.

“**Paris'de Şarkî Türkistan Hakkında Bir Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1934), s. 41.

“**Maldarçılık,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 1. Bütün Türkistan'da özellikle Kazakistan ülkesinde hayvancılığın ne kadar zarara uğradığının okuyucular tarafından da bilindiği belirtiliyor. Son zamanlarda açıklanan bilgilere göre, hayvan sayısının biraz artmaya başladığı, örneğin Kazakistan'da 1933 yılında 5 milyon 119 bin 846 baş hayvan olup, 1934 yılında 5 milyon 973 bin 340'a çıktığı, bu bilgiyi aldıkları *Pravda Vostaka*'nın 1.1.1935. tarihli haberine göre, hayvan değişiminin sığır, koyun vesaire domuzun değişimine bağlı olduğu, Sovyet gazetesinin gösterdiğine göre, özellikle Rus

köylülerinin sevdikleri domuzlarının sayısının arttığını yazdığından bahsediliyor. Özellikle Kazak Türkleri'nin çok kullandığı hayvanların at ve inek sayısının azaldığını, dolayısıyla Türkistan halkı için kazançlı bir durum olmadığı ileri sürülüyor. Bu söylediğini doğrulamak adına yazar, Kazakistan Hükümet Başkanı İsaoglu Uraz'ın *Kazakhstanskaya Pravda*'nın 3 Ocak sayısında yer alan söylemlerini delil olarak gösteriyor.

Çokayoğlu, “**İftira Okları (Sadullah Hoca Tursun Hocanı Tazeleş Münasebetiyle),**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 2–10. Yazar, Türkistan'da Parti yenileme çalışmalarının devam etmekte olduğunu, Parti saflarını yenileme komisyonunun faaliyetleri hakkındaki bilgiden az bir bölüm de olsa nadiren Sovyet basını sayfalarında geçtiğini belirtiyor. Burada Ceditçilerin saf dışı bırakılmalarına yer veriyor. Bu kişilerden biri olan Sadullah Hoca hakkında biraz bilgi vererek asıl konuya geçiyor. Sadullah Hoca'nın Ceditçilik faaliyetlerine biraz dışarıdan gelip katılan kişi olduğunu, o nedenle Ceditçiliğin ideolojik lideri olmayan ve olmayacak biri olduğunu, ancak Ceditçilik'e samimî hizmet eden biri olduğunu ifade eden yazar, birlikte çalıştıkları zamanlarda genel amaçta ayrılıklarının olmadığını belirtiyor. Fakat Moskova Bolşevikleri tarafından yargılanmadan öldürülen Münevver Kari tarzında kişinin çok az bulunduğunu ifade ederek, Sadullah Hoca'nın Bolşeviklerin iktidara geldiklerinin ertesi günü o tarafa geçmesinin hiç kimseyi şaşırtmadığını, hatta Sadullah Hoca'dan çok daha önemli olan Ceditçilerden bile geçenlerin olduğundan (Örneğin merhum Abdullah) bahsediyor. Sadullah Hoca'nın Parti Saflarını Yenileme Çalışmaları Komitesi'nin Başbakanı Peters'in tasvirine göre; "insaflı yerli Türkistanlı emekçi çalışanlardan hiç kimsenin Sovyet Hükümeti'ne katılmadığı bir zamanda" Bolşevikler safına geçmiş bir kişi olduğunu açıklıyor. Sadullah Hoca'nın defalarca çeşitli bakanlıklarda, Parti Merkezi Komitesi Kâ tipliği'nde bulunduğunu, Türkistan'da hatta İttifak genelinde Sovyet Hükümeti'nin çeşitli görevlerini yerine getirdiğini, Türkistan'da "Ziyançılar Mahkemeleri"nin hiç birinde adının geçmediğini, Sadullah Kasım, Bedrettinof, Batu-Ramiz veya diğer mahkemelerin birinde de Sadullah Hoca hakkında şüphe bile çıkmadığını belirtiyor. Mevcut Özbekistan Bakanları Şûrası Başkanı ve İttifak Merkezi İcra Komite Başkanları'ndan biri olan sabık Ceditçi ve büyük tüccar Feyzulla Hoca gibi feraceyi taşıyıp, yer ıslahatı siyasetlerine karşı olmadığını söylüyor. Yazar,

Sadullah Hoca'nın kendisinden değil, Ceditçilikten kaynaklanan bir mesele olduğunu, çünkü Sadullah Hoca'nın katıldığı teşkilatın 1920-21'de olduğunu, o zamanlar Sadullah Hoca'nın Türkistan'daki işinin Araştırmacı Komisyon Başkanı Peters'in söylediğine göre; 1920–21 yıllarında Proleter Diktatörlüğü Hâkimiyetini elinde tutan kişilerin (Ruslar) sokakta açık bir biçimde Türkistanlıları aşağıladıklarını, bu duruma karşı Türkistanlıların ellerini tutup bekleyemeyeceklerini, Sadullah Hoca'nın işte bu Hükümet'e karşı mücadeleye karar verdiğini ve Türkistanlıların yanında yer alması gerektiğini, şimdi onu bu nedenle yargıladıklarını, sadece onu değil, aslında onun arkasında Türkistan milli İnkılâbı, milli hareket ideolojisi olan Ceditçilik'in yargılanmakta olduğunu belirtiyor.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 10-15. Yazar, Türkistan'da üniversitelerde başlatılan zorunlu Rusça eğitimine bağlı olarak ortaya çıkan sorunları değerlendiriyor. Okullarda on yılı aşkın bir süredir Rus dili derslerinin verildiğini, bazı ailelerin çocuklarını hem üniversiteye hem de belli bir memuriyet görevi için ilkokuldan itibaren Rusça eğitim veren okullara göndermek zorunda kaldığını ifade ediyor. Yazar, bir zamanlar Rus dilini öğrenmenin, prestij olarak kabul edilirken, mevcut dönemde gerekli bir bilim ve tekniğe sahip olmanın ana şartı olduğunu belirtiyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**17 Kat Kum Astında Kalır Yaramas Bir Hareket,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 15–21. Yazar, Zeki Velî dî 'nin muhacerette, Türkistan milli merkezi üyesi olduğu bir dönemde, 24.12.1925. tarihinde "çok saygılı yoldaş" Stalin'e yazdığı mektubunda, "benim ilim ile siyaseti birbirinden ayırdığıma inanınız" yazdığını, Stalin'in buna inanıp inanmadığını bilemediğini belirterek, kendisinin bu iddiaya inanmadığını vurguluyor. Bir önceki yılın ortalarında Zeki Velî dî Bey tarafından İstanbul'da neşredilen *17 Kat Kumaltı Şehir ve Sadri Maksûdi Bey* başlıklı kitabın bu iddiasının en güçlü delili olduğunu, her yerde kitaba ilmi bir isim verilse de içinde çok az ilmi bilginin olduğunu, 60 sayfalık kitabın 20 kadar sayfasının ilmi konulara ayrıldığını, 6 sayfasının Zeki Velî dî 'nin tercümesinin, eserlerinin, dergilerde gazetelerde çıkan makalelerinin oluşturduğunu, kalan 34 sayfanın da yani, kitabın yarısından fazlasının Zeki Velî dî 'nin Sadri Maksûdi ve Ayaz İshaki Bey'ler ile olan kişisel münakaşaları ve Tatar düşmanlığı propagandalarıyla

dolu olduğunu ileri sürüyor. Yazar, Zeki Velî dî 'nin kitabına burada yer vermesinin sebebini, kitabında bütün Rusya Türkleri açısından değerlendirme yaptığı için bu durumun kendilerini de ilgilendirdiği için olduğunu söylüyor. Zeki Velî dî 'nin kitabında daha çok bazı Tatarlar tarafından Tatar cemaat görevlilerinin 1917 yılında İnkılâb başında yaptıkları "hata ve suçlar"dan bahsettiğini belirten yazar, tamamen bu kitabın içerisinde yer verilen bilgileri yorumlayarak devam ediyor.

“Sovyet Memleketinde Turmuş (Türkistan'dan Yakında Kaçıp Çıkkın Bir Yurtdaşımızın Mektubundan),” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 21–25.

“Türkistan'da Dinî Ananelerge Hücum,” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 25. Türkistan'da dini kutsiyetlerin, harab edilmekte olduğu, dine karşı şiddetli hareketlerin yürütüldüğünü, bu durumun hükümete karşı özellikle işçi sınıfının nefretini arttırdığı, işçilerin maaşlarının çok düşük olduğu belirtiliyor. Türkistanlıların mukaddes mabetlerinin, çayhane, şirahane, zinahaneler olup, Rusların bozukluğuna yatak olmasına dayanamadıklarını, Komünist tarzda eğitilen Türkistanlı gençlerin ilâhî bir gayret ile harab edilen Cengiz ve Timur eserlerini onarmak istedikleri ifade ediliyor.

“Esaret Hatıratımdan,” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 26–27. *Yaş Türkistan* idaresi tarafından, bu makaleye ilişkin olarak; bu yazının Ferganalı bir Türkistanlıya ait olduğunu, bu kişinin binlerce Türkistanlılar gibi Sovyet sürgünlerinde yıllarca esir kalıp, sonunda Türkistan'a döndüğünü, ancak orada yaşamayıp dışarıya çıkmak mecburiyetinde kaldığını, bilinen nedenlerden dolayı ismini burada veremeyecekleri belirtiliyor.

Oktaç, **“Kitabiyat: Türkistan Hakkında Bir Alman Profesörünün Eseri,”** *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 27-31. 1931 yılı sonbaharında Türkistan'a inceleme yapmak amacıyla seyahat eden Berlin Üniversitesi Tarih eğitimcilerinden Profesör Doktor Karl Şatlin'in 1935 yılında *Önceki ve Bugünkü Rus Türkistan'ı* adında Almanca bir eseri çıktığı haberi veriliyor. 82 sayfalık eserin çok iyi bir kâğıda basıldığı 32 resimli 27.32 büyüklüğünde bir Türkistan haritası yer aldığı belirtiliyor. Eserde, İnkılâbdan önce ve sonra Türkistan'da

ortaya çıkan önemli olayların bir tarihçi gözüyle kısa ve teferruatsız nakledildiği ifade ediliyor. Makalenin devamında eserin içeriği hakkında bilgi veriliyor.

M. “**Şarkî Türkistan'da Hıtay ile Sovyet Hükümeti Dostluğu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 31–33.

“**Bolşevik Valeryan Kuybişef Öldü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 33-34. Makalede, 25.1.1935 tarihinde Moskova'da, Sovyetler Birliği Hükümet Başkanı'nın yardımcısı Valerian Kuybişev'in⁵¹⁷ vefat ettiğinden bahsediliyor.

“**Amerika-Sovyet Rusya Münasebeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 35-36.

“**Çehoslovakya-Sovyet Rusya,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 36.

“**Sovyet İttifakında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 36–37. 28.1.1935'te Moskova'da açılan Genel Sovyetler İttifakı'nın 7. Kurultayı'nda dikkat çekici konulardan birinin Sovyetler Birliği'nin Anayasası'nın değiştirilmesinin olduğu, bu zamana kadar Sovyetler Birliği'nde seçimlerin ne "doğru" ne "kapsayıcı" ne de "gizli" olmadığı, yani Sovyetler ve diğer her türlü kurultaylara seçilecek mebusların büyük şehirlerde, seçmenler tarafından doğrudan doğruya değil, iki hatta bazen üç dereceli seçimler ile geçtikleri anlatılıyor. Sovyetler Seçim Kanunu'nun değişmesiyle Rus Proletarya Diktatörlüğü rejiminde değişiklikler olacağı, çünkü Sovyet Anayasası'nda, "her millet kendi milli hukukuna sahip olup, kendi başına ayrıca müstakil devlet kurabilir" yazsa da bütün Rus olmayan milletlerin esir olduklarının bilinen bir gerçek olduğu ifade ediliyor.

“**Almanya'dagi Türkistan Yaşları Faaliyetinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 37–39. Berlin'de yaşayan genç Türkistanlılardan Doktor İshakoğlu Oktay'ın Berlin Üniversitesi yanındaki "Moelle-van-den-bruck-Archiv" salonunda, 30 Ocak'ta "Türkistan Gençleri" konusunda bir bildiri okuduğu bildiriliyor. Türkistan gençlerinin Türkistan Milli Kurtuluş hareketinde oynadığı rolleri tahlil eden bu bildirinin yarım saat sürdüğünden bahsediliyor.

---

⁵¹⁷ Valerian Vladimirovich Kuybişev (Валери́ан Влади́мирович Ку́йбышев 1888–1935) Rus devrimci, Kızıl ordu subayı ve tanınmış Sovyet siyasetçi.

“**Alman Matbuatında Türkistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 39. Alman basınında son aylarda, Türkistan olaylarıyla ilgili başlıklara yer verdiği, bazı Alman dergilerinde Türkistan'a ait çeşitli konularda yazılar çıktığı ve merkezi gazete sayfalarında Türkistan'daki son olaylarla ilgili haberlere yer verildiğinden bahsediliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Şair Abay'nın Ölümüne 30 yıl Tolu Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 39–41. Haber'de, Kazak yazılı şiirinin en büyük genç yaratıcısı olarak görülen, Türkistan şairi Abay'ın bütün eserlerinin Bolşevikler tarafından, "Abay miliyetçi", "Abay feodalci", "Abay Alaş-Ordacı" denilerek bütün okullarda yasaklandığı bilgisine yer veriliyor. Kazak gençleri arasında "Abaycılık"ın başladığı, Abay'ın 30 Aralık'ta ölümünün 30. yılı münasebetiyle Almata şehrinde anıldığı belirtiliyor.

“**Karakalpakistan'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 41. 1925–1930 yılları arasında Kazakistan'a, 1930–32 arasında İç Rusya'ya bağlı olan muhtar vilâyet, 1932 Mart ayından beri İç Rusya'ya bağlı muhtar Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti olan Karakalpakistanın yüz ölçümünün 130 bin kilometre kare, halkın 373 bin, 1933'te ekili yeri 118 bin hektar olup, onun 50 bin hektarına pamuk ekildiği, ayrıca Karakalpakistan'da 38.500 öğrenci ve 597 okul olduğunun 29.1.35. tarihli *İzvestiya* gazetesinde yer aldığı haberine yer veriliyor.

“**Taziye,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 41. *Yaş Türkistan*'ın bu sayısınının 26–27. sayfalarında basılan hatıratı, Taşkent âlimlerinden Hayreddin Han Âlim'in uzak sürgün yerinde öldürüldüğünün bildirildiği belirtilerek, Hayreddin Han'ın Türkistan milli kurtuluşu yolunda fedakârca ve samimiyetle halkın sevgi ve saygısını kazandığından bahsediliyor.

“**Sadullah Tursun Hoca Fırkadan Kovıldı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 42. Dergi basılmakta iken Türkistan'dan ellerine gelen gazetelerde Yenileme Komisyonu tarafından 29.12.1934. tarihinde çıkarılan karar ile Sadullah Tursun Hoca'nın Parti'den çıkarıldığını okudukları bilgisine yer veriliyor.

“**Yırak Şark'dan Telegram,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 42. Bu ayın 4'ünde Mançuk'da toplanan Uzak Doğu'daki Türk-Tatar Muhacirler

Kurultay'ından bir telgraf aldıkları; "Kurultay milli neşriyate Türklük selâmları yollar, milli kurtuluş mücadelesinde başarılar dileriz" şeklinde.

“**Timir Yollar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Fibral 1935), s. 42. Kazakistan'da 1931-1935 yılları arasında kurulan demiryolları hakkında konuşan İsaoglu Uraz'ın verdiği bilgilerden bahsediliyor. Uraz'ın; 1931 yılında Kazakistan'da, uzunluğu 4743 kilometre olan demiryolunun, 1934 yılının sonunda 5196 kilometreye çıkarıldığını, bu yıllar arasında 453 kilometre uzunluğunda yol yapıldığını, bu yolun ise "Karaganday-Buruvava" yolu olduğunu, kurulan demir yollarının "Çimkent-Taşkent", "Karaganday-Balhaş", "Çimkent-Lenger" aralarındaki yollar olarak adlandırdığını söylediğinden bahsediliyor. (*Kazakhstanskaya Pravda* 4.1.35.) *Pravda* gazetesinin haberine göre (13.1.35.) ise; Karaganday-Balhaş demir yolunun 160 kilometre kurulup tamamlandığı bilgisine yer veriliyor.

Başkarma, “**Yusuf Akçura,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 1. Dergi idaresi, bu sayı basıldıktan sonra 11.3.1935. tarihinde Yusuf Akçura'nın İstanbul'da vefat ettiğine dair haberin geldiğini, en çok hürmet edilen isimlerden biri olarak tanımlanan Akçura'nın, Türk Dünyasının en büyük isimlerinden biri olduğu belirtiliyor. Yusuf Akçura'nın faaliyetinin bütün Türk Dünyası'nın bir olduğunu ve bir olabileceğini haklı gösterebilen kıymetli bir isim olduğu ifade ediliyor. Dergi'nin gelecek sayısında Yusuf Akçura'nın siyasi simasını gösteren makalelere yer verileceği bildiriliyor.

“**Mühim Bir Islahat,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 1. Özbekistan 7. Sovyet Kurultayı Cumhuriyet ismini araştırmaya karar verdiği, bu Cumhuriyet'in şimdiden başlayan "Özbekistan Sovyet Sosyalistik Respublikası" denileceği belirtiliyor. Moskova diktatörlüğünün Türkistan'da "milli dil yaratma" perdesi altında yürüttüğü siyasetin sonuçlarından birine örnek olduğu ifade ediliyor. Bu kullanımın sadece dile yabancı sözler getirmediğini, Türk dilinin kaidelerini de bozduğu, örneğin "*Sotsiyalistiçeskiy* " kelimesinin "Sosyalist" olması gerektiği izah ediliyor.

“**Türkistan'da Bolşevik Fırkasının İç Yüzi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 2-8. Makalede, Özbekistan'da Parti teşkilatı hakkında bilgiler üzerinde duruluyor.

Çokayoğlu, “**Türkistan'dagi Son Terör Mesulleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 8-11. Yazar, Türkistan'daki terör olaylarının baş sorumlusu olarak Moskova diktatörlüğünü gösteriyor. Ancak Feyzulla Hoca ile Ekmel'in suçsuz Türkistanlıların öldürülmesine yardımcı olduklarını da ekliyor.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 11–15.

Oktay, “**Cafer Cabbarlı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 16-21.

“**Şarkî Türkistan Üçün Kurban Olmuş Tört Büyük Sima,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 21–24.

“**Şarkî Türkistan Vaziyeti Nankin'de Çıka Turgan Tiyenşan Nâm Mecmuasının Şu Yıl Ganvar Ayında Çıkan 10 nçı Sanında:**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 24-25.

Kavunçlı, “**Paris'de Şarkî Türkistan Hakkında Bir Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 25–28.

“**Ukrayna-Kafkasya-Türkistan Dostluğu Komitesi Faaliyetinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 28-29. 1934 yılının Şubat ayının 11'inde Paris'te "Ukrayna-Kafkasya-Türkistan Halkları Dostluğu Toplantısı"nın daveti ile Fransa Yüksek Siyasi Okulu'ndan Profesör Rene Pinon'un "Doğu Avrupa ve Orta Asya'da Milletler Meselesi" konusunda önemli bir bildiri okuduğu bildiriliyor. Bildiride, Fransa ve genellikle Avrupa devletlerinin Sovyet Rusya ile ne kadar yakın ilişkide olsalar da Kafkasya, Ukrayna ve Türkistan'daki milli kurtuluş hareketlerini dikkatle takip etmeleri gerekliliğinin ileri sürüldüğü anlatılıyor.

“**Berlin mi, Moskva mı?**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 29–32. 6 Şubat 1935'te Paris'te, Fransa ve yabancı basın muhabirlerinin aylık konferansında "Avrupa Dış Siyaseti-Berlin mi Moskova mı?" konusunda tartışma yapıldığı, bu Meclis'e Paris'te yaşayan yabancı muhabirlerden 70–80 kişinin katıldığı, bunlar içerisinde Azerbaycan bağımsızlık fikrini yayan *Kurtuluş* adına Emin Bey Resulzade ile Doktor Mir Yakub Bey, Ukrayna dergisi *Tirzub*'dan Profesör Şulkin, Gürcistan dergisi *İrkin Gürcistan* adına Akaki Çehenekli ve *Yaş Türkistan* adına Çokayoğlu Mustafa Bey'lerin katıldığı bildiriliyor. Tartışmaya katılanlar arasında Fransız vekilleri ile Fransa'daki bazı yabancı elçilikler, vekiller ve Sovyet gazeteleri muhabirlerinin olduğu belirtiliyor. Yazar, Fransa'nın

Almanya ile yoksa Sovyet Rusya ile mi birleşip kendi dış siyasetini devam ettireceğinin kendilerini ilgilendirmediğini, görevinin Fransız dostlarına Sovyet ülkelerindeki gerçek durumu bildirmekten ibaret olduğunu, bu devredeki savaşa sadece cephedeki askerler değil bütün halkın ruhunda ve o halkın kendi üzerindeki hükümete bakışında asılı olduğunu, bu nedenle Sovyet Rusya tarafından Fransa'ya gösterilen "gerçek dostluk"un şüpheli olduğunu ifade ediyor. 1904-1905 yıllarında Japon-Rus Savaşı'nda, Büyük Rusya İmparatorluğu'nun yenildiğini, II. Dünya Savaşı'nda Büyük Rusya mukavemet göstermeden dostlarının ümidini kırdığını, bunun sebebinin "Büyük Rusya"nın kendi içinde çürük olmasından kaynaklandığını ileri sürüyor. Yazar, bugünkü gerçeğin; Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna halklarının Sovyet Rusya'nın barışmaz düşmanları olduğunu vurguluyor.

M. **"Bugünkü Beynelmilel Vaziyet,"** *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 32-34. Yazar, Paris'in en çok okunan gazetelerinden olan *Paris-Midi*'nin 2.4.1935. tarihli sayısında, Avrupa devletlerinin Silâh bırakma anlaşmaları üzerinde çok ilginç bir bilgi yayımlandığını, gazetede habere göre, 1925 yılında bu şekilde 13 Silâh anlaşması yapıldığını, bu sayının 1926 yılında 22'ye, 1927'de 33'e, 1928'de 47'ye, 1929'da 61'e, 1930'da 72'ye, 1931'de 77'ye, 1932'de 88'e, 1933'de 99'a ve sonunda 1934'de 115'e yükseldiğinin yazıldığı bilgisine yer veriyor. Yazar, bu silâh anlaşmalarının sayısı arttığında Avrupa'nın savaş korkusunun azalacağına dair hiç kimsenin olumlu bir cevap vereceğini düşünmediğini hatta bu anlaşmaların artmasının savaş tehlikesinin de arttığını söyleyenlerin haklı olduğunu gösterdiğini belirtiyor. Unutulmaması gereken konulardan birinin de, yeryüzünün en önemli bölümünü işgal eden Dünya İnkılâbı şiarını taşıyıp, milyonlarca Rus olmayan milletleri içinde tutan Sovyet Rusya'nın mevcudiyeti olduğunu belirten yazar, Avrupa devletlerinin kendi aralarında anlaşmaları takdirde Sovyet Rusya'nın Avrupa devletlerine karşı silâhlanma mecburiyetini doğuracağını ifade ediyor. Bir kaç yıl öncesine kadar Versay Antlaşması'na karşı olanlar safında yer alan, bu anlaşmaya karşı mücadele eder görünüp, dünyayı karıştırmaya çalışan Sovyet Hükümeti'nin bugün kendisinin "savaş membaı" diyerek adlandırdığı anlaşma şartlarını koruyarak dünyayı karıştırmak istediğini ileri sürüyor. Dünyadaki huzursuzluğun baş mimarı olan

Sovyet Rusya meselesinin doğru bir biçimde çözümlenmediği sürece dünyanın güvenliğinin sağlanamayacağını iddia ediyor.

“**Yapon-Hıtaş Münasebeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 34–35.

“**Mançurya Timir Yulu Üstünde Kilişü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 35.

“**Yirak Şark'dağı Türk-Tatar Muhacirleri Kurultayı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 35.

Türkistan Haberleri:

“**Türkistan Komünist Yaşları Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 35–38. Haber'de, Kazakistan Parti Baş Kâ tibi Mirzoyan'ın, Kazakistan Komsomolleri Birliğı Toplantısı'ndaki konuşması eleştiriliyor.

“**Türkistan'da Ekin Meydanı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 38-39. Haber'de, Sovyetler İttifakı Komiserleri Şûrası tarafından, Kazakistan, Karakalpakistan, Türkmenistan ve Tacikistan'da, 1935 yılı için kararlaştırılan ekin plânı açıklanıyor.

“**Tehniki Ekinler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 39-40. Burada da yukarıdaki haberde adı geçen yerler ve buna ek olarak Özbekistan'da ekine ayrılan alanlar belirtiliyor.

“**Bugünkü Türkistan Cumhuriyetlerinde İdari Bölünüşler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 40-42.

“**I- Kazakistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 40. Bütün Rusya Merkezi İcra Komitesi ve Komiserler Şûrası'nın 26.8.20 tarihli kararı ile Semi, Akmola, Turgay ve Ural vilâyetlerinden oluşan dairede, Kırgız Muhtariyeti Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti'ni oluşturduğu belirtiliyor. Türkistan'da, 1924 yılının sonlarında "milli sınırlar" siyasetinin uygulanmaya başlandığı, bu dönemde eski Türkistan Genel Valiliğı'ni teşkil eden Türkistan Muhtar Cumhuriyeti'ne dâhil Sırderya ve Yedisu vilayetlerinin birer kısımlarını yukarıda ismi geçen Kırgız Cumhuriyeti'ne dâhil edilip, Bütün Rusya Merkezi İcra Komitesi'nin 15.6.25 tarihli kararı ile bugünkü Kazakistan Muhtar Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulduğundan bahsediliyor. Kazakistan Cumhuriyeti içinde;

Karaganday, Doğu Kazakistan, Almata, Aktuba, Kazakistan, güney Kazakistan'dan oluşan altı vilayet (oblast) ve Karakarlı adlı bir daire olduğu, bu vilayet ve dairelerin 157 reyona bölündüğü anlatılıyor.

“**II- Kırgızistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 41. Bütün Rusya İcra Komitesi'nin 14.10.24 tarihli kararına göre; Kazakistan Cumhuriyeti'ne bağlanan Kara Kırgız Muhtar Vilâyeti'nin kurulduğu, 25.5.25 tarihli karar ile Kara Kırgız Muhtar Vilâyeti'nin Kazakistan'dan ayrılıp Muhtar Kırgızistan Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti'ne dönüştürüldüğü, merkezi Bişkek şehri olacağı, Muhtar Kırgızistan Cumhuriyeti'nde 24 reyon olduğu belirtiliyor.

“**III- Karakalpakistan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 41. Eski idare bölünüşünde Amu Derya olarak adlandırılan dairenin 1924 yılında uygulanan "milli sınırlar" siyaseti sonucunda Kazakistan içinde Muhtar Karakalpak Vilâyeti Halinde kurulan 20.3.32 tarihli Umumî Rusya İcra Komitesi kararı ile muhtariyetli Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti'ne dönüştürüldüğü belirtilerek, Karakalpakistanın bugünkü merkezinin Dörtgöl şehri olduğu ifade ediliyor. Gelecekte Cumhuriyet merkezinin Nuhus şehrine geçirileceği, Karakalpakistanın; 1. Kara Özbek, 2. Geneyli, 3. Kıpçak, 4. Konsert, 5. Muynak, 6. Temedi, 7. Tahtaköprü, 8. Dörtgöl, 9. Hocalı, 10. Çimbay, 11. Şahbaz isimlerinde reyonları olduğu bilgisine yer veriliyor.

“**İdarelerini Yerlileştirü İşi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 41-42. Son olarak; Türkmenistan Merkezi İcra Komitesi Başkanı Atakof'un, V. Türkmenistan Sovyet Kongresi'nde yaptığı konuşmada, İdarelerin yerlileştirme meselesine değindiği belirtiliyor.

“**Kutlav,**” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 42. Kurban Bayramı kutlanıyor.

Başkarma, “**Okuularımız Dikkatine,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 1. Abonelerin borçlarını ödemeleri ve yeni aboneler kazandırılması isteniyor.

“**Çokayoğlu Mustafa Bik'niñ Berlin Seyahati,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 1. Haber'de, Mustafa Çokayoğlu'nun 8 Mart'ta genç meslektaşlarıyla birlikte Berlin'e gittiği, 2 Nisan'da Paris'e geçtiği belirtilerek, Berlin'de bulunduğu süre içerisinde Doğu meseleleri ile yakından ilgilendiği, bazı

Alman ilmi kurumların ricasıyla, Türkistan meselesini izah ettiğinden bahsediliyor.

“**Ceditçilik Korkusu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 2-7. Bolşevikler tarafından Türkistan Ceditçilerine karşı açılan mücadele konusu üzerinde biraz daha durulmak istenildiği belirtiliyor. Çünkü Bolşeviklerin Ceditçilere karşı olan düşüncelerini ideoloji alanında ana neşriyat sayılan Moskova *Bolşevik* dergisi sayfalarına kadar ilettiklerinden bahsediliyor. Ceditçiliğin çoktan siyasî yaşama geçen bir akım olduğunu ileri süren yazar, Ceditçiliğin en büyük simalarının çoğunun, manevi öncülerinin, Münevver Kari de dâhil, çoktan Bolşevik Rusya çekistleri elinde öldürdüklerini, büyük bir kısmının da Rusya zindanlarında, sürgünlerinde çürümekte olduklarını, bir kısmının da yurt dışında muhacerette olduğunu söylüyor. Bolşevikler tarafından "küçük burjuva" sınıfının tamamen bitirildiklerinin söylendiğini, buna rağmen 1934 yılının ortalarında Ceditçilik ve Ceditçilere karşı yeniden saldırıya geçtiklerini belirtiyor. "Türkistan'da komünizm, Ceditçilikten çıktı" sözünün Buhara Emiri ve onun görevlilerinin görüşü olduğun ifade edilerek, bu görüşü şimdi Bolşeviklerin savunduğu belirtiliyor. Türkistan Ceditçiliği ile Rus Bolşevizmi arasında ne bir manevî kardeşlik ne de amel yakınlığı bulunmadığını ve bulunamayacağını ileri sürüldüğü makalede, Rus Bolşevizminin Türkistan'a Rus ordusunun Silâhı arkasında geldiğini, Türkistan'da Sovyet hükümetinin kurulmasına hiçbir Ceditçi veya Türkistanlının katkısının bulunmadığı vurgulanıyor. Bir zamanlar Bolşeviklerin Genç Buharalılar arkasında nasıl durduklarını unutmamaları gerektiği, bu konuda Feyzulla Hocanın *Buhara İnkılâb Tarihine Ait Materyaller* adlı eserinde çok bahsedildiğine yer veriliyor. Feyzulla Hocanın kitabında yer alan bilgilerden tek doğru olan kısmının, Bolşeviklerin Genç Buharalılar arkasındaki yakınlık olduğu ileri sürülüyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Yusuf Akçura,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 8-12.

“**Berlin'de Yusuf Akçuramı İslev Kiçesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 13.

“**Türkistan'da Til Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 13-18.

Oktaý, “**Her Yirde Rusçuluk,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 18-21. Yazar, Rus sömürge siyasetinin Türkistan'da hiç bir alanda olmadığı gibi Sağlığı Koruma alanında da Türkistan halkının lehinde olmadığını ileri sürüyor ve bu konu ile ilgili uygulamaları anlatıyor.

M. “**Beynelmilel Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 21-27.

“**Şarkî Türkistan Ahvâli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 27-30.

A.[Ayn] R. “**Helsinki'de Milli-Edebi Kiçe,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 30-31.

“**Zahirüddin Korbaşı'nın Ölümü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 31-32. Kabil'de ölen Zahirüddin Korbaşı'nın oradaki muhacir kabristanlığına defnedilmesi haberine yer veriliyor.

“**Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Turmuşundan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 32. Makalede, Bombay'daki Türkistan muhacirlerinin Hindistan'ın farklı şehirlerindeki Türkistan muhacirleri ile bağ kurmak ve Hindistan'da Türkistan Milli Kurtuluş Hareketi hakkında propaganda yapmak için milli birleşme çalışmalarına önem verdiklerinden bahsediliyor. 17.1.35 tarihinde kurulan Türkistan Muhacirler Birliği'nin amacının muhacirlerin maddi manevi durumlarını düzenlemek olduğu, bu birliğin Hindistan'daki Müslümanları, Türkistan'da olup biten Bolşevik zulmü hakkında bilgilendirmek amacıyla bir aylık dergi çıkardığı anlatılıyor.

“Türkistan Haberleri:

“**Bu Yıl Türkistan Moskva'ga Kañça Pahta Birmeli?**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 32-34.

“**Bugünkü Türkistan Cumhuriyetlerinde İdari Bölünüşler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 34-36. Bu makalenin baş kısmı diğer sayıda. Burada Özbekistan ve Türkmenistan hakkında bilgi veriliyor.

“**Türkistan Sanatkârlarının Büyük Bir Muvaffakiyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 36.

“**Taşkent Fen Hâdimleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 36. Fen Komitesi tarafından *Taşkent Fen Hadimleri* adında bir dergi çıkarılacağı, bu

dergide farklı tercümeleler, istatistikî bilgiler ve çeşitli fen'i çalışmalar doğrultusunda materyaller basılacağı haberine yer veriliyor. Taşkent'te şimdiye kadar 82 ilmi kuruluş ve enstitüler olup, buralarda 1407 görevli olduğu, bunların 135'inin Özbek ve 52'sinin de her türlü milletten olduğu, bu görevlilerin 320'sinin bayan olduğu bilgisine yer veriliyor.

“**Tarihi Kolyazmaları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 37.

“**Semey'deki Pedagoji Teknikumunun Hâli Naçar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 37–38. Okul'da 15 öğretmen olduğu, bunların hepsinin her yerde ders verdikleri, 15 öğretmen içinde bir tanesinin komünist olduğundan bahsediliyor. 528 saatlik ders programında, yılın ilk yarısında 81 saatinin işlendiği, okulda Sağlığı Koruma adlı dersin hiç olmadığı, Parti Tarihi dersinin 30 saat, Leninizm derslerinin 26 saat verildiği haberine yer veriliyor.

“**Muallimlerin Bilimin Küterü Mühim Bir Vazife,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 38–39. M. Tugayoğlu, *Sotsiyalistiçeskiy Kazakistan*'da (22.2.35) bu başlık altında yazdığı makalesinde, Kazakistan'daki ilkokullarda 12000 öğretmen olduğu, bunlardan 9500'ünün 7 yıllık okul bitiren kişilerden oluştuğu, çoğunun ilkokulun 3. – 4. sınıfı geçemeyen öğretmenlerden olduğunu yazdığından bahsediliyor. Yazar, öğretmenleri bu şekilde olan okulların eğitiminin nasıl olacağını ortada olduğunu ima ediyor.

“**Özbek Edebiyatı Tarihi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 39-40.

“**Kazak Gazitaları Aldırılmaydı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 40. *Sosyalidi Kazakistan* gazetesinin 6.2.35 tarihinde çıkan sayısında yazılan habere göre; Aktuba şehrindeki Demiryolu Kulübü'nde bir tane bile Kazakça dergi bulunmadığı, kulüp idaresinin Kazak gazeteleri aldirmayı düşünmediği, demiryolu idaresinin gazete aldirmek için 791 som verdiği halde Kazak gazetesi için bir som bile harcamadığını yazdığı ifade ediliyor.

“**Turgay Vilâyeti Medeniyetçe Arkada,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 40–41. Turgay vilâyeti mahkemelerinin özellikle tutuklama bölümü çalışmalarının çok geride olduğu, Turgay'ın vilayet olmasının üzerinden çok zaman geçse de sinema ve radyo yer almadığı, kulüp ve kütüphane için ayrılan paranın yerinde kullanılmadığı belirtiliyor.

“**Yirli Bilermen İşçilerin Hâli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 41-42.

“**Türkistan'ga Yeniden Rus İşçileri Kiterilecek,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 1. *Pravda Vostoka* gazetesinin 18.3.35 sayısında basılan habere göre; Mançurya demir yolunun satılması ile işsiz kalan Rus işçilerden 842 kişinin Türkistan'a geleceği, bunların Kızılsu, Kızılarvad, Kazancık, Aşkabad, Çaraçoy, Kağan, Avrastiyefskiye (Havas), Hokand, Taşkent ve Aris gibi Orta Asya demir yolunun en önemli istasyonlarına yerleştirileceklerinden bahsediliyor. Makalede, Türkistan demiryollarının özellikle Türkistan'ı tam ortasından bölüp geçen Orta Asya demiryolunun Rus emperyalizm siyaseti bakımından çok önemli olduğu, Türkistanlı işçilerin pamuk fabrikalarına, kolhozlara veya çetecilik gibi kara işlere yerleştirilip, demir yollarının Ruslar için "imtiyaz" edildiği ifade ediliyor. "Yerleştirme" adı altında Türkistan'ın gündün güne Ruslaştırıldığı, özellikle demiryolu siyasetinde açık görüldüğü, Mançurya'dan getirilen 842 Rus demiryolu işçisinin bu siyasetin en canlı örneklerinden olduğu ileri sürülüyor.

“**Timir Yul Kazaları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 1. Demiryollarında gerçekleşen kazalara değiniliyor.

“**Sovyet Vatanperverliği,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 2–5. Yazar bu makale ile Bolşeviklerin "vatanperverlik" denen şiarını tahlil ederek ondan Sovyet Rusya'nın kalın perdesi altında, milliyetçi olan Türkistan gençlerinin sonuç çıkarmalarını sağlamak olduğunu belirtiyor. Sovyet ülkesinin eski Rusya toprağından Sovyet hükümeti elinde kalan kısımdan ibaret olduğunu, "Kızıl Rus Çarizmi"nin emperyalizm için Rus olmayan halklardan insanlık tarihinde benzeri görülmeyen fedakârlık istediğini ancak Sovyet Rusya'nın bu isteğinin Rus olmayan halklar için hiç bir anlam taşımadığını belirtiyor. Yazar, gözünü "Dünya Milli Kurtuluşlar İnkılâbı" sesleri altında açan ve bu geniş Dünya İnkılâbı alanında kendi yurdunun, kendi halkının menfaatinin gözetilmediğini gören Türkistanlı gençlerin, kendisinin aldatıldığını göreceğini ve Sovyet Rusya Hükümeti'nin Rusya patriatizmine karşı kendisinin gerçek milli vatanperverliğini göstereceğine inandığı söylüyor.

Timuroğlu, “**Türkistan'da Sovyet Hükümeti Kuruluşiga Ait Materyallerden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 6–10. Yazar, son

zamanlarda Türkistan Sovyet basınında, Türkistan'da Sovyet hükümetinin kuruluşu, onun Türkistan halkına olan hizmet ve yardımlarından bahseden yazıların çıktığını söylüyor. Türkistanlıların, Lenin ve Stalin'in Türkistan'ı nasıl Sovyet ülkesine dönüştürdükleri, bu iş için ne tür araçlar kullandıkları ve kazandıkları bu ülkeleri nasıl idare ettikleri ve Türkistan halkının Sovyet Rusya yönetiminde neler görüp geçirdiklerini her zaman hatırlayıp, takip etmeleri gereken bir mesele olduğunu vurguluyor. Türkistan'ın güney kısmında Bolşevik İnkılâbı'nın nasıl olduğu konusu hakkında bilgi veren yazar, konuya yönelik olarak, İnkılâbın kimler tarafından yapıldığı ve düzenlendiği konusunda bilgi veriyor. Bolşevik Georgi Safarov'un *Sömürge İnkılâbı* adlı eserinde çok doğru bilgiler verildiğinden bahseden yazar, Ekim İnkılâbı'nın Türkistan'ın diğer kesimlerinde nasıl karşılandığı konusunda ayrıntılı bilgiler veriyor.

Canay, “**Bolşevik Tilmaçları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 10-14. Yazar, Bolşevik Georgi Safarov'un kendisinin *Sömürge İnkılâbı* (Türkistan Tecrübeleri) adındaki eserinden alıntılar yapıyor. Örneğin; yerli emekçi halkın, gerçek öndere gerek olmadığını, sadece tercümanlar ve polis memurlarına gerek olduğunu yazdığından bahsediyor. Yazar, Safarov'un bu sözleri yazmasının üzerinden 14 yıl geçtiğini, Türkistan'daki Sovyet hükümetinin vaziyetinin aynı olduğunu, yine idare başlarında Moskova'nın emirlerini yerine getiren polis memurlarının oturduğunu, Komünistlik ideolojisinin de tercümanlar aracılığıyla yayıldığını belirtiyor. Bu durumu iki nedene bağlayan yazar, birincisinin; her türlü emperyalizm gibi Moskova kızıl emperyalizminin de sömürge halkın liderlerini kendileriyle aynı haklara sahip olduklarını görmek istemediklerini, İkinci olarak ise komünist ideolojinin Türkistan halkının ruhunda ve Türkistan halkının menfaatine o kadar karşı ki halk içinde onu benimsemenin görülmediğine dayandırıyor. Sürekli tercümanlar aracılığıyla uygulanan bir şey olarak kalmakta olduğunu, Moskova İnkılâbı ideolojisinin bu tercümanlar tarafından nasıl algılanıp Türkistan "İnkılâbçı" halk kitlesini etkilediğini tercümanların sıfatı ile ulaşmanın mümkün olduğunu ileri sürüyor. Türkistan Sovyet basınına takip eden her Türkistanlının Moskova liderlerinin söz ve yazılarının Türkçeye çevrildikten sonra Rus dilini bilmeyenler için tamamen anlaşılmadığını, Rus dilini bilenler için de zor anlaşılır bir şey çok olduğunu çok iyi bildiklerini anlatıyor.

Yaş Türkistanlı, “**Hamlet: Türkistan'da Garbçılık Akımının Muvaffakiyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 14-18.

Taşbalta, “**Sovyet Karar ve Projeleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 18-22. Makalede, Sovyetler Birliği Hükümeti ve Komünist Parti Merkezi Komitesi tarafından Türkistan Cumhuriyetleri ile ilgili "önemli" kararlar alındığı belirtiliyor. Şubat 1934'te Kazakistan hakkında kararlar çıkarıldığı, bu kararlar üzerine uzun uzun yazıldığı anlatılıyor. Yerli gazetelerde çıkan haberlerden yola çıkan yazar, Türkistan cumhuriyetlerinin her biri ile ilgili alınan kararların uygulamalarını değerlendiriyor.

M. “**Beynelmîlel Vaziyet I.**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 22-26.

Çokayoğlu Mustafa, “**II- Fransa-Sovyet Muahedesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 27-31.

“**Şarkî Türkistan'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 31–33.

“**Yırak Şark'da Yaşavuçi Türk-Tatar Muhacirleri Kurultayı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 33–34.

“**Mühim Bir Konferans,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 34-36. Kırım Milli Türk kurtuluşu hareketinin önderlerinden sayılan Seydahmed Cafer Bey'in Varşova Doğu Enstitüsü Gençler Birliği'nin daveti ile Enstitü salonunda önemli bir konferans verdiği bildiriliyor. Seydahmed Cafer'in bu konferanstaki konuşmasına yer veriliyor.

“**II- Helsinkfors'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 36. *Yana Milli Yul*'un son sayısında yer alan bir habere göre; 10 Mart'ta öğretmen Arif Rami Bey'in Promete Kulübü'nde Türkistan çevresinde bir konferans verdiğinin yazıldığı belirtiliyor. Bildiride; Türkistan'ın Ruslar tarafından istilâsı, Rusların iktisâdi yenilikleri ve bunun sonucunda halkın fakirleşmesi, ruhanî sınıfının ve milliyetçilik düşüncelerinin kuruluşu yüzünden 1916 yılı isyanı, Bolşevik istilâsı ve uygulamaları milli ve iktisâdi siyasetin doğurduğu felâketler konusunda olduğu belirtiliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Hüdâsızlar Faaliyetinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 37. Haber'de, Mart ayının ortasına doğru gelen Kurban Bayramı münasebetiyle Türkistan şehirlerindeki resmi Allahsızlar Teşkilâ tı'nın dinsizliği telkin eden çıkışları olduğu bilgisine yer veriliyor. Türkistanlı işçilerin, kolhozcuların ve memurların ortasında kurban ve oruç hayatına karşı propagandalar yürüttükleri belirtiliyor. Taşkent ve diğer şehirlerde çıkan Türkçe gazetelerin Mart ortalarında, çıkan sayılarında "Din ve Hayata Bakış" şeklinde sütunlara yer verildiği bu sütunlarda Allahsızlık'ı, dinsizliği teşvik edici makaleler basılıp dağıtıldığı ifade ediliyor. Ayrıca Türkistanlı işçilerin ve memurların bayram gününde ailelerin yanına gönderilmeyerek çalışmaya mecbur bırakıldıkları, özellikle Türkistan köylerinde yürütülen bu dinsizlik propagandasının kanlı hadiselerle sonuçlandığı anlatılıyor.

“**Riyaziyatga Dair İski Kol Yazmaları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 37. Rusça *Krasnaya Gazita*'da Nisan ortalarında çıkan sayısında Buhara, Semerkand, Hokand ve Mergilan medreselerinde Arapça ve Farsça çok kıymetli eserlerin korunduğunu ve bu eserlerin şimdiye kadar araştırılmadığı haberine yer verildiğinden bahsediliyor.

“**Avul Mektepleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 38. Kazakistan Almata vilâyeti ile bölgesinde Turar isimli bir okulda, ortaokul 2. sınıf öğretmenlerine "Sovyetler Birliği'nde hangi Cumhuriyetler giriyor?" şeklinde soru sorulduğunu, öğretmenlerin "Almata Cumhuriyeti", "Türk-Sib..." diyerek cevap verdiklerinden bahsediliyor. Eğitim İdaresi tarafından uygulanan bu araştırmada öğretmenler arasında birinin bile Sovyetler Birliği'ne giren cumhuriyetlerden birisinin bile adından bahsedemedikleri, hatta 4. sınıf öğretmenlerinin haritadan anlayamadıkları, Çin ve Moğolistan'ı Sovyetler Birliği içine koydukları gibi, haritada Harkof şehrini gösteremedikleri, bu haberin, Sovyet ortaokullarının nasıl eğitim verdiklerini çok net gösterdiği vurgulanıyor. *Kazakhstanskaya Pravda* gazetesinin bu durumu 21.3.25 tarihli sayısında çıkan yazıda; köy öğretmenlerinin ders için hazırlanma imkânlarının bulunmadığı, kimin ne öğretmeni olduğunun belli olmadığı, bir öğretmenin sosyal, tarih, resim, coğrafya ve hayat bilgisi gibi kısmen birbiri ile bağlantılı olmayan beş farklı ders verdiği, bir başka öğretmenin ders ile hiç ilgili olmadığı, bir başkasının vereceği ders için hazırlıksız olduğu gibi okul ve idare bozukluğu gibi nedenlere bağladığı belirtiliyor.

“**Kütüphane Oku Yirleriniñ Atı Bar Özi Yok,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 39. Haber'de, kütüphaneler için ayrılan paraların yerinde kullanılmadığı, kütüphanelerde yer alan kitapların çoğunun halk için faydalı olmadığı, Kazak işçi ve emekçilerinin yararlanmasının imkânsız olduğu, örneğin bir kütüphanede 1356 kitabın % 75'inin Rusça olduğu ifade ediliyor.

“**Kazakistan Memleket Kütüphanesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 39–40. Eski Almata Kütüphanesi'nin "Kazakistan'ın 10 Yıllık Kütüphanesi" olarak adlandırıldığı, Sovyet hükümetinin bu kütüphanenin ismini değiştirmekten başka bir şey yapmadığı, onun idarî düzenini korumaktan ziyade, kıymetli nadir kitapları, tarihi el yazmaları ve çeşitli makaleleri herkesin eline verdiği belirtiliyor. 1933 yılına kadar bu kütüphanede yaklaşık 64 bin kitap kaldığı, 1933 yılının ortalarında yeniden kitapların toplandığı bilgisine yer veriliyor. Şu anda bu kütüphanede kitap sayısının 448 bin olduğu ancak çoğunun Rusça kitaplardan oluştuğu, Kazakça kitapların sayısının 50 bini geçmediği, diğer dillerdeki kitapların sayısının yaklaşık 35 bin olduğundan bahsediliyor. Haberin sonunda, adı geçen kütüphanenin 48.627 okuyucusundan 4169'unun Kazak olduğu, bu sayılara yer veren *Sotsiyalistiçeskiy Kazakhstan* gazetesinin (22.3.35) kendisinin de bu durumun övülecek bir yanı olmadığını itiraf ettiği ifade ediliyor.

“**Kazak Musıkisi Gramıfon Plâklarında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 40.

“**Çimkend Krunmaşın Fabrikası İş Programını Becere Almay Yatr,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 41. Fabrika'dan beklenen verimin plânda hesaplanana göre uygulanmadığı, ancak % 71,8'inin uygulanabildiğinden bahsediliyor. Sebep olarak maddi yetersizlik, iş bilemezlik, düzensizlik ve işi bilmeyenlerin iş başına getirilmeleri gösteriliyor.

“**Türkmenistan'da Fırka Safını Tazeleş Neticelerinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 41.

“**Vazife Başında Kazaga Uçragan Bir Türkistanlı Yaş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 41. Türkistanlı bir gencin, makinenin patlamasıyla sol elinden yaralanmasından dolayı duyulan üzüntüden bahsediliyor.

“**Türkistan'da Zehirli Gaz,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 1.

“**Tukumacılık Sözlüğü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 1. Taşkent'teki Dokumacılık Komitesi başkan yardımcısı mühendis Mirza Rahmetoğlu'nun başkanlığı altında dokumacılığa ait 4500 terim topladığı, bu toplam Rusça-Özbekçe dokumacılık sözlüğü adıyla Özbekistan'ın 10 yıllığına yönelik çıkarıldığından bahsediliyor. *Kızıl Özbekistan*'ın 1.4.35 tarihli sayısında çıkan habere göre; sözlük düzenlenmesi hakkında dokumacılık lügâ tının olmamasının komisyonun işini çok zorlaştırdığı yazdığı ifade ediliyor. Ayrıca Komisyon'un zor ve kat'i bir görevi sonunda Özbekçe şeylere değil, belki Rusça dokumacılık şeylerine ve düzenine uygun bir sözlük hazırlayacaklarını yazdığı belirtiliyor.

“**1865 15 (28) VI - 15 VI 1935,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 2–9. Yazar, makalenin başlığına bu ismin verilmesini, Taşkent'in Ruslar tarafından işgal edilmesinin 70 yılı doldurduğu tarih olduğunu belirterek, muhacerette yaşayanların kendi aralarında, ülkeleri hakkında, "Türkistanlıların gelecekleri meselesinde önemli etkisi olan bu tarihi faciayı hatırlayan kişiler var mı?" diye soruyor. Genellikle, muhacerette kalan topluluğun bütün zikri ve fikrinin bugün ve gelecek yaşam meselesine üzerinde olduğu, ülkesini terk edip giden muhacirlerin geçmişin olaylarına ilişkin konularda daha fazla ilgilendiğini belirten yazar, "acaba Taşkent'in Ruslar tarafından işgal edildiği günü milli matem günü diyerek ananların Türkistan içinde veya mevcut şartlar içinde bulunur mu?" diye soruyor. Çünkü Taşkent'in işgal gününe matem günü demenin temelini, işgalin oluşturduğunu, mevcut dönemde Türkistan'da hüküm süren Rus diktatörlüğünü protesto etmek anlamına geldiğini belirtiyor. Bu kaygılı tarih gününü dünyanın farklı yerlerine dağılan Türkistanlılara hatırlatmak, o günü mevcut dönemki facia ile ilişkilendirmek, gelecek için bir netice çıkarmak gibi endişeli zor görev üzerlerine düştüğünü vurguluyor. Yazar burada, esas itibarıyla Orta Asya'daki Rus başarısının kesin biçimde temin eden, Taşkent'in işgal edilmesi konusundan bahsediyor.

Canay, “**Her Kaday Kadrolar İmes, Milli Kadrolargına...**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 9–13. Makalede, "milli kadrolar olursa milli devlet kurulabilir" düşüncesi öne çıkıyor. Türkistan'da Rus proleter diktatörlüğü altında milli kadro oluşturabilmenin imkânsız olduğunu ifade eden yazar, genellikle her çeşit kadronun değil sadece milli kadrolarla milli öğrencilerin

yaratılabileceğini, sadece onların Türkistan'ın milli devletini kurabileceklerini savunuyor.

Timuroğlu, “**Yirileştirünün 1935 nci Yılı Hâli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 13–17. Sovyet Rusya hükümetinin sömürgeliğinde olan halkları kandırmak için elindeki araçlardan birinin de "İdareleri Yerlileştirme" altında uyguladığı "oyun" olduğunu belirten yazar, bu oyunun söz konusu dönemde tamamen açığa çıktığını ileri sürüyor. Yazar, şimdiye kadar Sovyet hükümeti ve basınının dayanacağı bir noktanın olduğunu, onun da yerli halktan yetişen iş adamlarının bulunmamasından kaynaklandığını belirterek, Sovyet hükümeti tarafından yerli iş adamları yetiştirilmenin nasıl kabul edilip yerleştirildiklerini açıklıyor. Yazar, "yerlileştirme", "idareleri yerli halka yakınlaştırma" diyerek gelinen noktanın Ruslaştırmadan başka bir şey olmadığını ileri sürüyor.

Yaş Türkistanlı, “**Bulantırılğan Bir İrtek,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 17–20. Yerli gazetelerde çıkan yazılarda, Türkistan'da "şeklen milli anlamca sosyalizm medeniyeti" kurmak amacıyla başlayan çalışmaya yardım etmeyi göze alarak yeni önemli bir eser yazıldığından ve bu eserin Aşkabad'daki Stalin ismiyle adlandırılan devlet tiyatrosunda sahnelenmekte olduğu haberine yer verildiğini belirtiyor.

Tahir, “**Türkistan'da Milli Edebiyat ve Edipler Faciası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 21-29.

Çokayoğlu, “**Mareşal Yosef Pilsudski 5. XII. – 12. V. 1935,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 29-34. Polonya devlet başkanı Pilsudski'nin faaliyetleri anlatılıyor.

K. “**Paris'de Mareşal Pilsudski Hatırasına Bir Toplanış,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 34–35.

Kavunçlı, “**1918 May 1935,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 35-37. Yazar, Mayıs ayının Kafkasya halkları için milli bayram olduğunu, bundan 17 yıl önce Kafkasya halklarının birbiri ardına bağımsızlıklarını ilan ettiklerini, 11 Mayıs'ta Kuzey Kafkasya, 26 Mayıs Gürcistan, 28 Mayıs Azerbaycan ve Ermenistan Cumhuriyetleri'nin kurulduğuna ilişkin dönemden bahsediyor.

M. “**Beynelmillel Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 37–43. Yazar, 2 Mayıs 1935'te Fransa-Sovyet Karşılıklı Savaş Yardım Antlaşması'nın

imzalandığını, daha önce bu konudan çok bahsettiğini belirterek, antlaşmanın Bolşeviklerin güttüğü amaçtan çok daha farklı çıktığını söylüyor. Bolşeviklerin bu antlaşmaya çok ümit bağladıklarını, bu şekilde düşünceleri için gerekli sebeplerin de var olduğunu, bir devletin saldırımsına karşı bir diğer devletin yardıma koşacağı, gerekirse durumu Milletler Cemiyeti'ne götüreceği gibi, Avrupa'nın en güçlü devleti olan Fransa'nın savaş ihtimaline karşı yardımlarını temin etmiş olduklarını ifade ediyor. Gerçekte ise Avrupa devletlerinin büyük savaştan sonra uyguladıkları siyasette karşılıklı inanmazlık, Sovyetler Rusyası'nın "Dünya İnkılâbı" ve benzeri görülmemiş bir şekilde Rus olmayan halkların ezilme siyasetini uygulayan Bolşevik hükümetinin olduğunu ve ardından gittikçe silâhlanmaya başladığını belirtiyor. Savaşı isteyen tarafın provokasyona girişip, savaşın mesuliyetini başkasının üzerine atmanın tarihte çok sık karşılaşılan bir hadise olduğunu söylüyor. Söz konusu dönemde Sovyet hükümetinin hiçbir hükümet kadar dış dünyaya göstermeden, sezdirmeden savaş provokasyonu yapan bir hükümet olmadığını ileri sürüyor. ve makalenin devamında, söz konusu dönem içerisinde uluslararası durumu analiz ediyor.

Sultan Bik Bahtiyar Bik, "**Cenab-ı Muhterem Yaş Türkistan Mecmuası Muharirlerine,**" *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 43.

Azmi Haşim, "**Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Turmuşından Yeni Bir Adım: Bombay'da Muhacirler Yurttı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 43–45. Delhi'deki Türkistan Muhacirler Birliği'nin dört yaşına basarken bu süre içinde Hindistan yerli halkları arasında Türkistan'daki Bolşevik zulmü hakkında birçok propaganda yapıldığından bahseden yazar, Hindistanlı Müslümanların, Türkistan faciasını sezip kaygılanarak muhacirlere destek olduklarını belirtiyor.

Türkistan Haberleri:

"**Humça İçi Tula Pulça,**" *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 45.

"**Yatların Hakikî Beşeresi Açıldı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 46. Bu başlık altında *Kızıl Özbekistan*'ın 20.3.35'te çıkan sayısındaki habere yer veriliyor. Haber'de, Orta Asya Devlet Üniversitesi İşçiler Fakültesi'nde 200 öğrencinin katılımıyla miting yapıldığından bahsediliyor

“**Firdevsi Eserleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (İyun 1935), s. 46. Türkmenistan İلمي Tetkikat Enstitüsü'nün Firdevsi'nin Bombay'da neşredilen bütün eserlerini satın aldığı haberine yer veriliyor. (*İzvestiya* 2.6.34)

“**Kızıl Tilmaçlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 1.

“**Bolşevik Yalğan ve Bühtanları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 2-6. Makalede, Ceditçilerin ve Alaş Ordacıların, Rus Proleter diktatörlüğünün gözünü korkuttuğu ileri sürülüyor. Moskova "kurnazları"nın Ceditçilere, Alaş Ordacılara bakıp yalanlar, hakaretler yağdırıp saldırmaya başladıkları, onları suçlayarak, mahkûm edip öldürdükleri ifade ediliyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Bılçırak Bühtan ve Yalğanlarga Karşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 6-14. Yazar, Lenincilerden oldukları bilinen birçok makale kitap neşreden, S. Biran'ın ile Ş. Safiru adlı iki Sovyet araştırmacının son zamanlarda *Alaş Orda Tarihine Dair* adlı bir eser yazdıklarından bahsederek, kitabın analitik değerlendirmesini yapıyor.

Yaş Türkistanlı, “**Bolşevikler Tarihî Hakikatni Süymediler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 14–20. Yazar, Hive'de bir müze kurulduğunu, "Harezmi İnkılâbı'nın Tarihi Müzesi" olarak adlandırılan bu müzeye, Hanlar Devri'nin zulmünü halkın gözünde canlandıran objeler yerleştirildiğini, Bolşeviklere göre halkın bu müzeye girip bunları görünce Hanlar Devri'nin fecaatini hatırlayarak, Harezmi halkının bir zamanlar nasıl zulüm çektiğini düşünerek, bugünkü Sovyet rejimine minnettar olacaklarını sandıkları belirtiyor. O nedenle bu Sovyet müzesinin kuruluşunu kendilerini için manevi bir zafer sanıp övündüklerini, fakat gerçeğin onların düşündüğü gibi olmadığını ifade ediyor.

Tahir, “**Türkistan'da Milli Edebiyat ve Edipler Faciası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 20-29.

M. Ç. “Kitabiyat: “**Türkistan Hakkında Fransız Tilinde Bir Makale,**” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 29–30. Yazar, Paris'te çıkan *Bulletin Quotidien* dergisinin 3 Haziran'daki 125. sayısında Rus müsteşarlarından Vasili Peteroviç Nikitin'in "Sovyetler Eli Altında Türkistan'ın Siyasî Kuruluşu"

(L'Evolution Politique Turkestan sous les Soviets)⁵¹⁸ başlıklı bir makalesi basıldığından bahsediyor.

M. “**Beynelmilel Vaziyet**,” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 30-37.

“**Nazır Türekulof Cengâver Hûdasızlar Başluğı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 37–39. Makalede, 1925 yılının Nisan ayında Moskova'da Sovyet Rusya'daki bütün Allahsızlar Teşkilâtlarının 1. Kurultayı'nın yapıldığı bilgisine yer veriliyor. Bu olay münasebetiyle Rus olmayan halklar arasında Dine Karşı Mücadele Şubesi'nin sabık başkanı M. Kubetski'nin Moskova'da çıkan *İnkılâb ve Milletler* dergisinin bir önceki yılki 5. sayısında "Cengâver Hûdasızlar Birliğinin On Yıllığı" başlıklı makalesinde Nazır Turekulof hakkında dikkate değer bilgiler verdiği belirtilerek, Kubetski'nin bu makaledeki yazısına bakıldığında, Sovyet Rusya'daki Müslümanlar arasında İslâm dinine karşı düşmanlık yürüten Allahsızlar'ın başkanı olduğunun anlaşıldığı ifade ediliyor. Yazar, Allahsızlık yolunda ve İslâm dinine karşı mücadelede gösterilen büyük hizmetleri arkasında Nazır Turekulof'un bütün İslâm âlemi için mukaddes bir ülke olarak bilinen Hicaz'da Sovyet hükümetinin temsilciliğini kazandığını belirtiyor.

Türkistan Haberleri:

“**Kazakistan'da Mekteb Binaları**,” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 40. Haber'de, Kazakistan Eğitim Komiseri yardımcısının okul binalarının yetersizliğinden şikâyet ettiği makalesinde yer alan bilgilere yer veriliyor. Söz konusu makalede; 1934 yılında Kazakistan'ın tamamında 6547 okul binası olduğu, bunlardan 3853'ünün Kazak bölgelerinde bulunduğu, binalardan yüzde 44'ünün okul için kurulup, kalanlarının ise (yarısından çoğunun) her türlü farklı binalardan okullara dönüştürüldüğü, binaların yüzde 38'inin baştan sona tamire ihtiyacı olduğu, yüzde 34'ünün ise okul için hiç uygun olmadığı bilgisinin yer aldığı belirtiliyor. Bu bilgilerin yanı sıra, okul binalarının bu durumlarına bakılmadan, okul kurma plânına hiç yer verilmediği, örneğin okul kurma Plânının 1931 yılında yüzde 41,6, 1932 yılında yüzde 20,4, 1933 yılında yüzde 24'ünün uygulanabildiği, 1934 yılında kurulmakta olan okul sayısının çoğunun 1930, 1929 hatta 1928 yıllarında kurulmaya başlanıldığı belirtiliyor.

---

⁵¹⁸ Vasiliy Petrovich Nikitin, " L'Evolution Politique Turkestan sous les Soviets," *Bulletin Quotidien*, sayı 125 (3 Haziran 1935).

“**Yaş Türkistan Âlimleri**,” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (İyul 1935), s. 40. *İzvestiya* gazetesinin 5.7.35. tarihinde çıkan sayısında Abdullahoğlu adında başka bir genç Türkistanlı tarafından dil ve edebi bakımdan önemli bir araştırma yaparak Kazakistan devlet neşriyatı tarafından basılmasına karar verildiği haberine yer veriliyor.

“**Kızıl Tilmaçlar**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 1.

“**Sovyetler İttifakında Milli Mesele**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 2-7.

Çokayoğlu Mustafa, “**Muştumuzor Kolonizatörler Uyası**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 7-13. Moskova *İzvestiya*'sında Elrigistan imzasıyla yazılan 8.VII. tarihli sayısında “Muştumuzor Kolonizatörler Uyası,” başlıklı bir makale yazdığından bahsediliyor. Bu makalede Türkistan'dan bahsedilmekte olduğu belirtilerek, Sovyet hükümetinin 18. yılında Türkistan'da nasıl kolonizatörlükten bahsettiğine ilişkin bilgiler içerdiği ifade ediliyor. Bu kişinin makalesinde; Isıkgöl'ün kuzey kıyılarında birçok yoldaşları ile gittiklerinde koltuklarının altında yırtık kitapları olan öğrencilere rastladıkları, soruşturduktan sonra anlaşıldı ki, bunların kaçarak Tinşan dağlarının eteklerine yerleştikleri, köyelerine gittiklerinin yazdığı anlatılıyor. Muhabirin, Rus öğrencilerin Kırgız öğrencilere göre yatakhanelerde durumlarının çok kötü olduğunu belirterek, Rus çocuklarının demir yatak ve beyaz çarşaf ile döşenen yataklarda yatarken, Kırgız çocukların yataklarının tahta yatakların yan yana dizilip durduğunu yazdığı anlatılıyor. Yazar, Türkistan'daki gerçek sorunun Rus proleter diktatörlüğünde ve onun Türkistan'da daimi surette "Rus şovenizmi" ve zorbalık kolonizatörlüğü olduğunu vurguluyor.

Timuroğlu, “**İktisadi Sahada**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 13-17. 1929 yılından 1934 yılına kadar devam eden hayvancılığın üçte bir dördte bir derece düştüğü, halkın açlık Felâketine uğradığı, sonunda Sovyet Rusya hilekârlığının kendi menfaatlerini de tehdit altına aldığını sezdikleri belirtiliyor. Yazar, söz konusu dönem içerisinde Sovyet Rusya'nın her yerinde olduğu gibi Türkistan'da da hayvancılık durumu ve hayvan sayısı üzerinde araştırmalar yapıldığını belirtiyor. Ellere geçen Türkistan Sovyet basınında resmi ağızlardan

verilen bilgilere göre, Stalin tarafından 1934 yılı için belirlenen hedefin 1935 yılının ortasında elde edilemediğinin görüldüğünü ifade ediyor.

Oktaý, “**Türkistan Kültür Eserlerinin Âkıbeti**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 17–23. Yazar, Sovyet gazetelerinde Türkistan kültür eserlerinin harab olmakta, yıkılmakta ve yabancı ülkelere satıldıklarını yazdıklarından bahsediyor.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 23-28.

M. Ç. “**Sovyet Rusya'da (7 nci Komintern Konferansı)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 28–31.

M. “**Beynelmilel Vaziyet**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 31-35.

Abdulvahab, “**İdil-Ural Meselesi Alman Matbuatında**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 35-37.

Kerimzade, “**Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 37–38. Delhi'de Bolşevik zulmüne karşı nefret bildiren meclisin Delhi'deki Türkistan Muhacirler Birliği tarafından 1935 yılının 31 Mayıs Cuma günü bu şehrin Şah Cihan camiinde bir toplantı düzenlendiği, bu meclisin Hint İلمي Cemaati Başkanı Mehmet Kifayetullah Efendi'nin sadaretinde açıldığı belirtiliyor.

“**Tiyen-Şan Mecmuası Tohtatıldı**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 38.

“**İngiliz Mecmuasında Şarkî Türkistan Meselesi**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 39. Londra'da çıkan *The Slavonic and East European Review* dergisinin Haziran sayısında "Çin Türkistan'ının İşgali" başlığı altında Şubat 1935'te Yabancı Gazeteciler Birliği'nin toplantısında Çokayoğlu Mustafa Bey'in bildirisinin yayınlandığından bahsediliyor.

“**Şehzade Abdulkerim'niñ Âkıbeti**,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 39. Avrupa gazetelerinin bu ay içinde yayınlanan haberlerine göre; son Türkistan olayları sırasında merhum Sultan Abdülhamit'in torunu Şehzade

Abdülkerim'in bir otelin lobisinde ölü bulunduğu, şehzadenin şakağında bir yara görüldüğü, cesedinin yanında bir tabanca görüldüğü bilgisine yer veriliyor.

“**Türkistanlı Yaş Bir,**” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 39. Moskova Sovyet gazetelerinin verdikleri habere göre; Taşkent genç çocuklarından oluşan orkestra takımının başkanı orkestra reisi, İsabey adında on iki yaşında bir Türkistanlı olduğu belirtiliyor.

“**Akim Kalgan Bir Düşman Hareketi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 40.

Türkistan Haberleri:

“**Manas,**” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 40–41. Moskova'da 20.7.35. tarihinde Sovyet edipleri yurdunda, devlet edebi neşriyatı tarafından çıkarılan şairlerin ve tercümanların yaptığı toplantıda, Kırgızistan Eğitim Komiseri Culdaşoğlu'nun Manas Destanı ile ilgili bilgi verdiği belirtiliyor. Destanın ilk olarak ünlü Türkolog Radlof tarafından 1865 yılında kısmen neşredildiği, Kırgızistan hükümetinin Manas destanının tamamını Kırgız ve Rus dillerinde neşr edilmesine karar verdiği haberine yer veriliyor.

“**Maarif İşleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 41. Söz konusu yıl içinde, Türkmenistan devlet neşriyatı tarafından eğitim yılında yeni dersliklerin basılacağından bahsetmesine rağmen bunların gerçekleşmediği bilgisine yer veriliyor.

“**Bir Türkistanlı Muallimniñ Kıymetli Toplamı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 41–42. Aktuba vilâyetinde bir köy okulundaki öğretmenin çok kıymetli bir kütüphanesi bulunduğu, burada yer alan eserler içinde çeşitli tarihi el yazmalar, basma kitaplar, çeşitli dergi ve gazetelerin koleksiyonu bulunduğu, şimdiye kadar hiç kimsenin bu eserlerden haberi olmadığı, Kazakistan'ın yeni büyük resmi kütüphanesinde de bulunmayan matbu eserler, dergi ve gazete koleksiyonlarının değerinin Sovyet gazetesi tarafından da takdir eder bir dille anlatıldığından bahsediliyor. Bulunan kitaplar içinde eski Farsça yazılan XIX. yüzyılda neşredilen *Bin Bir Gece* hikâyesinin birinci cildi, Türkçe-Çağatayca Kazak hanlarının hayatı, örf adetlerini gösteren *Hanlar Şeceresi*, büyük Türkistan mütefekkeri âlim İbn-i Sina'nın ilmi yaratışları hakkında eserleri olduğu

bildiriliyor. Ünlü Rus yazarı Tolstoy'un eserlerinde Hacı Murad ile Kırlov⁵¹⁹ masallarının Kazakçaya ilk tercümesinin de bu bulunan eserler içinde olduğu, bunun dışında birçok halk edebiyatına dair eserlerin bulunduğu, bu kitaplarda Almata'ya getirilen ve Milli Kültür Enstitüsü'ne verilmek üzere olduğu anlatılıyor.

“**Mühim Bir Sergi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 42. Leningrad'da İran Sanat Kongresi'nin açılışına yönelik haber veriliyor.

“**Yusuf Akçura Alman Matbuatında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 1. Almanya'nın önemli dergi ve gazetelerinde Yusuf Akçura ile ilgili birçok makaleler yayınlandığı ifade ediliyor.

“**Bir Türkistanlı Muallimniñ Avrupa Seyahatı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 1.

“**Rus Misyonerlegi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 2-8. Makale, Mayıs ayının son günlerinde Almata'da Kazakistan Eğitim Çalışanları toplantısının yapıldığı haberi ile başlıyor. Yazar, Türkistanlı olup Sovyet hükümetinin emrinde çalışan yöneticilerin Kazakistan'da Rus misyonerliği yaptığını iddia ediyor.

Timuroğlu, “**Sovyet Hükümeti'niñ Yutuğu Türkistan Üçün Beladır,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 8–13. Yazar, Sovyet Rusya'nın 10–15 yıllığının bayram hazırlıklarının yapıldığını, Sovyet basınının sürekli "zaferler" hakkında yazdıkları makaleler ile dolu olduğu gibi bu konuyu içeren özel kitaplar çıkmakta olduğunu ifade ediyor. Bu yazıların tamamının göz kamaştırıcı nitelikte gösterilen rakamlar ve övgülerle dolu olmasının yanı sıra "zaferler görmeyen, görmek istemeyen" milliyetçilere saldırı niteliğinde yazılar çıktığını belirtiyor.

“**Sovyet Rusya Vaziyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 13-18. Makalede, Amerikalı komünist Andrew Smith'in *New York Jorunal* adlı gazetenin Mayıs ve Haziran 1935'te basılan makalelerinde çıkan yazılarından bazılarına yer veriliyor. Smith'in yazılarında Rus işçileri, Rus çiftçilerinin hali ve halkın ahvâli ruhiyesi hakkında gördüklerini bildiklerini yazdıkları belirtiliyor. Yazar, Amerikalı yazarın materyallerinden, Türkistan halkının Rus proleter diktatörlüğü hâkimiyeti altında karşılaştığı zorlukları okuyucuların gözlerinde

⁵¹⁹ Николай Иванович Крылов (Nikolay Ivanovich Krylov 16 Nisan 1903–9 Şubat 1972) Kızıl ordu komutanlarından biri. Sovyetler Birliği Mareşali.

canlandırmak amacıyla istifade etmek istediğinin altını çiziyor ve Smith'in yazdıklarını değerlendiriyor.

Yaş Türkistanlı, “**Türkistan Beyyüçileriniñ Muvaffakiyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 19–23. Londra'da uluslararası kutlanan bayramda, Türkistanlıların yaptığı gösterinin, Avrupa basınındaki yansımalarına yer veriliyor.

Taşbalta, “**Şarkî Türkistan Kızıl İmperyalizm Çengelinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 23–27.

Okta, “**Cafer Seyd Ahmed Bik'niñ 25 Yıllık Hizmeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 27–30. Kırım milli kurtuluş hareketinin lideri Cafer Seyd Ahmed'in, 24 Eylül 1935 tarihinde 25. yılını doldurması münasebetiyle hakkında bilgi veriliyor.

“**Refikimiz Emel Mecmuası Altı Yaşına Kirdi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 30-31.

“**Bazı Türk Ülkelerinde Sovyet-Fırka Neşriyatı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 31-32. Makale, Rusça çıkan *Milletler ve İnkılâb* dergisinin 1935 yılındaki 5. sayısında yer alan habere yer veriyor. Söz konusu dönemde Türkmenistan'da Cumhuriyet çerçevesinde 6 merkezi ve 22 bölge gazeteleri, toplam 28 gazete çıktığı, Türkmenistan gazetelerinde 21'i Türkmence, 2'si Özbekçe, 1'i Kazak şivelerinde, 4'ünün de Rus dilinde çıktığı belirtiliyor. 1933 yılının son çeyreğinden 1934 yılına kadar, Türkmenistan Parti Neşriyatı İdaresi'nin 113 Parti edebiyatı eserleri neşrettiği, Özbekistan'da 191 gazete çıktığı ve bunun yüzde 75'inin Özbekçe olduğu, bunun dışında Özbekistan'da 34 dergi çıktığından bahsediliyor. Makalenin devamında, Sovyetler Birliği'nin diğer yerlerinde çıkan neşriyatlardan bahsediliyor. (Azerbaycan gibi)

“**Türkistan'dagi Fırka Hayatından,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 32-35.

“**Avul Mektepleri Vaziyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 36-37. Bu makale, *Kazakistanskaya Pravda*'nın 27.6.35. tarihli sayısından Profesör İyunisini'nin makalesinden alınmıştır. Makalede, Kazakistan'daki Suzak bölgesinde var olan 41 okuldan 3'ünün binasının yıkıldığı, onlardan 2'sinin Suzak'ta, 1'inin de Suzak yakınında 12. köyde olduğu, Bölge Eğitim Şubesi'nin

verdiği bilgiye göre; 1 Ocak 1935'te bütün bölge okullarında okuyan çocukların sayısının 1863 olup, bundan 713'ünün kız çocuklarından oluştuğu, 1403'ünün de birinci sınıf öğrencisi oldukları ifade ediliyor. 8. köyde Üçtuba kolhozunda okuldaki öğrencilerin sayısının 50 olarak gösterildiği, ancak sınıfta 26 kişi görüldüğünü, bunların içinden bir çoğunun okul yaşına gelmeyen çocuklardan oluştuğu belirtiliyor. Yine bir başka kolhozda okuldaki öğrenci sayısının 26 olduğu gösterilse de 15 öğrencinin bulunduğu, diğer kolхозlarda da benzer durumların olduğu vurgulanıyor. Öğretmenler için de durumun iç açıcı olmadığı birinci ve ikinci sınıfı bir arada okuttukları, örneğin, birinci sınıf çocukları ile ilgilenirken ikinci sınıf çocuklarının ne ile meşgul olacaklarını bilemediklerinden bahsediliyor.

“VIII nci Komintern Kurultayından Son,” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 37. Amerika, Japonya ve İngiltere hükümetlerinin, VII. Komintern Kurultayı'nın kapitalist burjuva idare usulüne karşı çıkarılan İnkılâb kararlarını protesto ederek, bu yolda Sovyet hükümetine notalar verdiklerinden bahsediliyor.

Türkistan Haberleri:

“İdare İtişni Bilmeturgan Bir İdare,” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 38-39. Haber'de *Pravda Vostoka*'da (10.6.35) Özbekistan Eğitim Komiserliği'nin faaliyetleri ile ilgili verilen bilgi yer alıyor. Özbekistan'da söz konusu yıl içinde 117 okul binası kurulmakta olduğu, bunlardan Vuroşilov bölgesindeki 1932 yılında başladığı, şimdilerde % 20'sinin hazır olduğu, bir diğerinin 1934 yılında başlayıp % 10'unun hazır olduğu, Balıkçı bölgesindeki bir okul yurdunun 1932'de yapılmaya başlandığı % 70'inin tamamlanıp, binanın altını su basınca nihayet onu yıkmak mecburiyetinde kaldıkları yazıyor.

"Kazakistan'da Kütüphaneler," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 39. Kazakistan'ın tamamında genel ve ilmi uzmanlığın büyük küçük 1038 kütüphane olduğunun sanıldığını, bütün kütüphanelerdeki kitapların sayısının 2 milyon 970 bin cilt gösterildiği, bu kitaplardan 1 milyon 169 bininin ilmi ihtisas kitaplardan oluştuğundan bahsediliyor. 1934 yılında tüm Kazakistan kütüphanelerinin 152,1 bin kişinin kitap aldığı, kütüphanelerde çalışanların

sayısının 1935 yılında 774'e çıktığı, yerli halktan kütüphanelerde çalışmak için şimdiye kadar kimsenin alınmadığından bahsediliyor.

“**Kazakistan'ga Dair Çıkarılacak Rusça Eserler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 39–40. Kazakistan Halk İşletmeleri'nin son yıllarda Kazakistan'ın zaferlerini gösteren birçok eser hazırlamakta olduğundan bahsediliyor. 1935 yılı içinde Rus dilinde *1933/34 Yılları İçinde Kazakistan Hayvancılığı, 1935 Yılı 1 Ocak Hayvan Sayısının Toplamı, 1933/34 Yıllarında Kazakistan Sanayii ve Kazakistan Halk Hocalığı Plânı'nın Uygulanmasını Gösteren Temel Noktalar* adında eserlerin basıldığı belirtiliyor. Kazakistan'ın 15. yıl münasebetiyle *Kazakistan 15 Yıl* başlıklı büyük bir eser hazırlanacağı, bu eserin Kazakistan'ın 1920 yılından 1935 yılına kadar olan hayvancılık, köy işletmeciliği, sanayi işletmeciliği ve medeniyet alanındaki ilerleyişini gösteren istatistikî bilgilere yer verileceğinin *Kazakhstanskaya Pravda*'nın 15.3.35 tarihli sayısında yer verildiğinden bahsediliyor.

“**Sevadsızlıkmı Bitirü İşi Kalay?**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 40. Ülke ve vilayetler genelinde okur-yazar oranının çok düşük olduğu belirtiliyor.

“**Muallim Maaşını Alamaydır,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 40-41.

“**Özbekistan'ın İdari Haritası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 41. Taşkent'teki bir fabrikanın Özbekistan'ın söz konusu yıl içerisinde yeni idari haritasını çıkardığı haberine yer veriliyor. 17 yeni bölgenin düzenlendiği haritada, bütün değişikliklerin gösterildiği, bir santimetrede 5 kilometre öncesi ile düzenlenen haritanın 9 liste olduğu, aynı kuruluşun yakında Özbekistan'ın farklı bölgeler haritasını neşretmeye başlayacakları bildiriliyor.

“**Özbekistan'da Hava Postası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 41. Deneme uçuşları yapılacağından bahsediliyor.

“**Tabii Baylıktan Faidelenü Urunışları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 41–42. Özbekistan Kooperatif Teşkilatı çalışanlarından Şayn isimli birinin Cizah'ın doğusundaki Milyotinski istasyonu yakınında çeşitli zengin maden yatakları keşfettiği, Taşkent'e gönderilen numunelerin üzerinde yürütülen

araştırmaların ilginç sonuçlar verdiği, Özbekistan Sanayi İdaresi'nin ilk araştırma çalışmaları için 1500 som altın ayırdığı ifade ediliyor.

“**Türk-İslâm Ülkelerinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 42.

“**I. Azerbaycan'da Yeni Öldürölüşler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 42. 16 Mayıs tarihli *Bakiniski Raboç* gazetesinin yazdığına göre, Bakü'de Azerbaycan Yüksek Mahkemesi'nin 3 kişinin öldürölmelerine karar verdiği, bu kararın sebebinin ise; üçünün birlikte Türkiye'ye geçmek isterken sınırda milisleri öldürerek Silâhlarını almış ve kaçmış olmalarından bahsediliyor. Daha sonra saklandıkları köyde içlerinden birinin yakalandığı, diğer ikisinin bir memuru öldürdüğü bir memuru da yaralama gibi suçları olduğu ifade ediliyor.⁵²⁰

“**II. Cuma Urnuna Yekşenbe,**” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 42. Söz konusu yıl içinde Türkiye'de resmi kurumlarda, Cuma yerine Pazar günü tatil edileceği, Cuma gününün iş günü sayılacağı, bununla birlikte Türk resmi kurumlarında, Batı dünyasına uyma yolunda "isabetli bir İnkılâb" yapıldığı ifade ediliyor.

“**Türkistan'ın Yir Tibrenişi Felâketi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 1. Söz konusu ayın 12'sinde Türkistan'ın çeşitli işyerlerinde deprem olduğu, Moskova'dan verilen habere göre depremin en şiddetli olduğu yerin 18 Ekim'de gerçekteşiği ve Tacikistan'ın çok etkilendiği, 50'den fazla kişinin öldüğu 300'den fazla kişinin de yaralandığı bildirildiği ifade ediliyor. Yazar, bu doğal felâketlerin her ülke için bir felâket olduğunu ancak Türkistanlılar gibi "resmi olan olmayan yardımlardan mahrum esir bir halk" için katlanılmaz olduğunu vurguluyor.

“**Finlandiya Türkleri Birliği,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 1. Finlandiya'da yaşayan Türklerin, milli çalışmalarını gerçekteşirmek için Finlandiya Türkler Birliği adında bir birlik kurarak aralarında para topladıkları, birliğin kaliteli bir kağıda yedi satırlık yasanının basıldığı belirtilerek böyle bir girişim için tebrik mesajı veriliyor.

---

⁵²⁰ (*Kurtuluş* sayı 8)

“**Türkistan, Kafkasya ve Ukrayna Protestosu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 2–14. Makalede, Türkistan, Kafkasya ve Ukrayna milli merkezleri tarafından Milletler Cemiyeti'ne sunulan protestonun metni yayınlanıyor. Protestonun siyasi öneminin, bu ülke halklarının kendi ülkelerinde devam etmekte olan yabancı istilası üzerlerindeki Rus proleter diktatörlüğünü protesto etmelerinden kaynaklandığı ifade ediliyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Şarkî Türkistan'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 15–18.

“**Şarkî Türkistan Milli Faciasına Ait Karar: Rakam 30,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 19–25.

“**Cenâb-ı Muhterem Mücahid-i Fisebilillah Reis-i Cumhuriyetimiz Hoca Niyaz Hacim Zât-ı Âlilerige,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 26–27. Dergi idaresine gönderilen bir mektuba cevap yazılıyor.

Timuroğlu, “**Pahta Meselesi ve İmperyalizm,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 27–34. Yazar, bir önceki sayıda Özbekistan ve Mısır başlıklı bir Sovyet kitabından bahsettiğini, V. Lutski isimli bir Sovyet uzmanı tarafından yazıldığını, 1934 yılında Moskova Uluslar arası Ziraat Enstitüsü tarafından neşredilerek, Sovyet Rusya sömürgesi Özbekistan'ı kapitalist İngiltere'nin sömürgesi Mısır ile karşılaştırdığını ifade ediyor. Yazar, adı geçen yazarın kitabında; doğası itibarıyla Mısır ve Özbekistan'ın birbirine benzediğini, her iki ülkede de pamuk işletmelerinin önemli yer tuttuğunu, dünyanın dokumacılık sanayisi olan ülkelerde Mısır pamuğunun farklı bir yeri bulunduğunu, bu mecburiyetten dünya pamuk ihracatının ana merkezi olan Amerika'nın hatta yabancı ülkelerin pamuğu Sovyet Rusya'dan almadıkları takdirde, içeride kendini kurtaramayacağını yazdığını belirtiyor.

Oktay, “**Bolşeviklerin Yenemeyecekleri Bir Cebhe,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 34–38. Yazar makaleye, Türkistan'daki Moskova görevlilerinden Gay isimli birinin zamanında Çokayoğlu Mustafa Bey'in bir İngiliz dergisinde Bolşevikliğin Türkistan gençleri arasında ideolojik açıdan zayıf olduğu hakkındaki yazdığı sözlerine karşı nasıl çıktığını ve Mustafa Bey'in Türkistanlı gençler hakkındaki düşüncesini nasıl yalanlamaya çalıştığını *Yaş Türkistan*'ı takip edenlerin bildiğini belirterek başlıyor. Yazar, bu kişinin

doğruluğuna kendisinin bile inanmadığı bu çıkış gibi, Türkistan'ın iç durumunu bilmeyen dış dünyaya karşı bir gösteri olarak yapıldığını, konunun en ilginç noktasının da, Moskova görevlisinin bu gösterisinden bir süre sonra Türkistan Sovyet gazeteleri sayfalarında, dönen milliyetçi unsurların gençler arasındaki faaliyetlerini gösteren uzun makale ve haberlere yer verildiğini anlatıyor. Türkistan'ın çeşitli şehirlerindeki orta ve üst okullarda okuyan Türkistan gençlerinin İnkılâb karşıtlığı çıkışlarından haber veren yazılarda, öğrenciler açık bir biçimde "Ruslar bizim Türkistan'a halkımızı vurmak ezmek için geliyorlar", "Türkistan Rus sömürgesi oldu", "Okullar günden güne Ruslaştırılıyor" şeklinde söylendiklerine dair yazılar çıktığından bahsediyor. Rus komünistlerinin Türkistan Sovyet okullarındaki "mahalli milliyetçilik" olarak adlandırılan İnkılâb karşıtı çıkışlarının "Türkistanlı öğretmenlerin siyasi, sınıflı körlüğünden, sosyal derslerin okutulma çalışmalarının yolunda gitmediği" düşüncesini öne sürdüklerini ifade ediyor. Yazar, Türkistan milli bağımsızlık hareketinin yakın gelecekteki başarısı için en açık işaretlerden birinin, Mustafa Çokayoğlu'nun Türkistan hakkındaki düşüncesini yalanlamaya çabalayan Moskova görevlilerinin, Türkistan'da Sovyetlerin her türlü matemini kendisi için bayram olarak gören gençlerle karşılaştıklarını, bu nedenle Moskova Bolşeviklerinin güce sahip olmakla birlikte, dışarıdan maruz kalacağı çok muhtemel olan her türlü ihtilâfin ilk vahim darbesini Türkistan'da olacağından endişe etmekte olduklarını ileri sürüyor.

Taşbalta, "**Maarif Cebhesinde**," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 38-42. Makalede, Sovyet okullarının 1 Eylül'de açıldığı, Sovyet merkezinin, Stalin ve Molotov imzasıyla yeni bir emir çıkardığı, bu emirde her şeyden önce Sovyet okulunda bugüne kadar temin edilmeyen Talim ve Terbiye'yi temin etmeye çalıştıklarından bahsediliyor. Yazar, bu yeni düzenlemenin bir taraftan Sovyet okullarında, bir okul için gerekli olan unsurların yokluğunu açıkça gösterdiğini, diğer yandan Sovyet Rusya'nın eğitim çalışmalarını hangi yöne sürüklenmekte olduğunun anlaşıldığını ileri sürüyor. "Birleşik derslik", "birleşik program", "birleşik üniforma" gibi zaten "şekilce milli, ideolojik olarak proleter" denen şiar ile maneviyatı çoktan bitirilen milli ülke okullarındaki Rus karşıtlığının bitirilmesi olduğunu, Rusluk hayali mahsulü olan bütün uygulamaların zorluğunun, bu plânın darbesinin ne sosyal ne milli kültür şartları ile Rusya ve Rusluk ile hiç ilgisi olmayan bir benzeri olmayan milli ülkeler eğitimi üzerine

düŖeceđini iddia ediyor. Yazar, Türkistan'ın geleceğinin tamamen bir facia olduğunu, ülkenin tamamında 4 sınıflı bir ilkokulun bulunmadığını, Kazakistan'daki okulların yüzde 80'den fazlasında 4. sınıf bulunmadığını, diğer yerlerde durumun daha da kötü olduğunu ifade ediyor. Türkistan'daki ortaokulların durumunun konuşulmasının bile gereksiz olduğunu, bu durumda Sovyet hükümetinin Türkistan gençlerini Rus okullarına gitmeye mecbur bıraktıklarını vurguluyor. Sovyet Rusya'nın Çarlık Rusyası'nın sömürge siyasetini devam ettirdiğini, o nedenle mücadele devam edilmesi gerektiğini, Sovyet Rusya'nın gerçek yüzü anlaŖıldıkça Türkistan gençlerinin milli renginin netleŖeceđini vurguluyor.

“**Türkistan'da Vaziyet,**” *YaŖ Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 42-45.

Bu makale, kısa bir süre önce Türkistan'dan kaçıp Afganistan'a sığınan bir Türkistanlının *YaŖ Türkistan* idaresine gönderdiği 10.9.35 tarihli mektupta yazılanları içeriyor. Mektupta; Sovyetler tarafından uygulananlar sonucunda Türkistan'da halkın maddi manevi durumunun günden güne kötüleŖtiđi, halkın savaŖ gütmekte olduğu, kısa bir süre önce Semerkant çevresindeki bazı köylerde Basmacılık Hareketi'nin çıktığı, Sovyetlerin o köylere 500 kızıl asker gönderip, bir günlük top atıŖından sonra hepsini tutukladıkları yazıyor. "Kolhoz" denen iŖletmelerde çalıŖan çiftçilerin ve iŖçilerin karınlarının doymadığı, bir gün içinde belirlenen iŖi yaparlarsa 1 som, yapamayanlara onun da verilmediği, pamuk iŖinde kadınların ve kızların hatta doğumu yakınlıŖan kadınların bile çalıŖtırıldıkları, ayrıca çalıŖırken doğum yapıp ölenlerin sayısının az olmadığı, nüfuzlu kiŖilerin kolhozdaki varlıkları bilirse, onların varlığına el konularak "kızıl kulaklık" ismi verilerek kolhozdan çıkarıldıklarından bahsediliyor. Ŗehirlerde durumun iyi olmadığı, örneğin Semerkant halkının evinin ocağının çeŖitli bahanelerle müsadere edildiği, bunların Maliye Ŗubesi tarafından açık arttırmaya çıkartıldığı, satılamayanları da başkalarına sattıkları belirtiliyor. İŖsizliđin günden güne arttığı, son zamanlarda Türkistan'daki fabrika ve idarelerde kısıtlamalara gidildiği ve birçok çalıŖanın iŖten çıkarıldığı, Semerkant Ŗehrindeki 400 kiŖinin çalıŖtıđı bir matbaadan 300 kiŖinin çıkarıldığı, sadece 100 kiŖinin kaldığı ifade ediliyor. Sovyet hükümetinin suçsuz insanları çeŖitli bahanelerle 3 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası verdikleri veya sürgüne gönderdikleri bazen de mecburî iŖlerde çalıŖtırdıkları, yine 1932 yılında binlerce kiŖiyi "zorba"lar diyerek Kuzey

Kafkasya'ya sürgüne gönderdikleri, kendisinin de bu sürgün edilenler arasında olduğu, Kuzey Kafkasya'ya sürgüne gönderilen Türkistan çiftçilerinin çoğunun 1932/33 yıllarında açlıktan helâk olduklarını anlatıyor. Halkın, Sovyet hükümetinin zulmünden usandığını, artık hükümetten korkmadıklarını, her iki kişinin aralarında "Sovyet hükümeti ne zaman yok olacak" şeklinde konuştuklarını yazıyor.

“Sovyet Hükümeti'niñ Açlık Siyasetine Ait Hatıralardan,” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 45–46. Bu makalede, Sovyet hükümetinin açlık siyasetine ilişkin *New York American* gazetesinin 1934 Ağustos sayısından alınıp Paris'teki Molotov'un gazetesi *Posaldinye Novosti*'nin 29 Eylül'deki 5301. sayısında basılan bir makaleye yer veriliyor. *New York American* gazetesindeki makalelerin sahibi uzun süredir Amerika'da yaşayan ("uzun süredir Amerikalılaştı" şeklinde yazıyor) Tuvadul adında genç bir Ukraynalı mühendis. Bu kişinin 1931–33 yıllarında Rusya'da çalışan Sovyet hükümetinin "emekçiler ve Rus olmayan milletlerin özgürlüğü" denen siyasetinin iç yüzünü anladıktan sonra Bolşevizm'den bıkip vatanı Amerika'ya dönerek, Rusya'da gördüklerini duyduklarını yazmaya başladığı belirtiliyor. Sovyet hükümetinin açlık siyaseti hakkındaki gerçeği Traktör Fabrikası müdürü, Stalin'in son eşi akrabasından Lovin denen kişinin söylediğini ifade ediyor. Lovin; açlığın, Sovyet hükümeti için Ural, Batı Sibirya ve İdil boyunda (Başkurtlar, İdil boyundaki Tatarlar, Batı Sibirya ise Kazakistan'ın Semi vilâyeti olduğu belirtiliyor.) çok faydalı olduğu, açlıktan ölenlerin ekseriyetinin Rus olmayan halklar olduğu, onlardan boşalan yerlere de iç Rusya vilâyetlerinden Rus muhacirlerin gelip yerleştiklerini, kendisinin milliyetçi olmadığını ancak realist olarak buradaki olumlu durumun görmemezlikten gelinemeyeceğini, yabancı ülkelerdeki (Slav) Rus halkının kendi menfaati için mecburen Sovyet hükümeti taraftarı olduklarını, diğer yandan, Rus olmayan milletlerin din ve ırk açısından Afganistan, İran, Türkiye ve diğer Asya ve İslâm ülkeleriyle bağlandıkları ve onlardan kendileri için yardım isteyebildiklerini ifade ettiği, Ruslara oranla Rus olmayan halkların daha çok kırıldıklarını, çünkü Bolşevik deneyimlerine özellikle göçebelikten yerleşik hayata dönüştürülme deneyimlerine onların dayanmasının Ruslara göre az olduğunu söylediğine yer veriyor.

Abdulvahab, “**Hazar Denizi-Basra Körfezi Timir Yolu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 47-48.

Türkistan Haberleri:

“**Kaltamanlar Toparı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 48–49. *Şûrâlar Türkmenistanı*'nın 20.6.35'te basılan sayısında "Kaltamanlar Toparının Üstü Açıldı" başlıklı bir haberde bildirildiğine göre; Merv şehrinde Azizbikof adındaki okulda kurulan "Kaltamanlar (Basmacılar) Toparı"nın üstünün açıldığı, bu "kaltamanlar" grubunun başında okulun öğretmenlerinden biri, daha sonra müdürü, daha sonra birçok öğretmenin katılıp, ardından okuyanları da yanlarına çekip alıp taraftar oluşturarak çalışmaya başladıkları, bu grubun dışındaki kişilerin okula girip gizlendikleri, bu grubun asıl temelini Semerkant olup, bunların Merv'de toplandıkları, amaçlarının devlet ve kooperatif mülklerini talan etmek ve Şûra okullarının çalışmalarını engellemek olduğu, bunların Merv'deki Musa Bekov Okulu'nu etkileri altına almak istedikleri, bu "kaltamanlar"ın Aziz Bekov Okulu'nun görevlisi Novoselov'un boynuna kızgın demir bastıkları gibi öğretmen ve öğrencilerden bazılarını da yanlarına alıp İnkılâb şiarları ile Bolşevik büyüklerinin resimlerini okul duvarlarında yasakladıkları, 6 aydan beri faaliyette olan "kaltamanlar toparı"nın işinin 15 Haziran'da Sovyet proleter mahkemesine verildiği anlatılıyor.

“**Türkistanlı Yaş Piyanistler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 49.

“**Türkmenistan'da Kaça Gazita ve Mecmua Çıkadır?**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 50. 1935 yılında Türkmenistan'da 45 gazete ve dergi olduğu, bunlardan 17'sinin dergi olduğu ancak bu dergilerin hangi dillerde olduğunun Sovyet kaynaklarında gösterilmediği belirtiliyor.

“**Türkistan Türk Gençleri Birliği'niñ Yıldönümü Bayramı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 50. İstanbul'daki Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Sultanahmet'teki merkezi salonunda 8. yıl dönümü münasebetiyle bir araya geldikleri, bayramın İstiklâl Marşı ile açılıp, birliğin durumuna ilişkin bildiriler okunduğu belirtilerek, siyasî durum icabı olarak İstanbul'da gerçekleşen bu bayrama Türkiye dışındaki Türkistanlıların katılmadıkları ifade ediliyor.

“**Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1.

“**Türkiye-Sovyet Rusya Dostluğu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1. Anadolu ajansının haberine göre; 17 Aralık 1925'te Paris'te imzalanan Türkiye-Sovyet Rusya Dostluğu Anlaşması ile 17 Aralık 1929 Protokolü'nün ve 7 Mart 1931 Deniz Anlaşması'nın 10 yıl süreyle uzatılmasına ilişkin bir protokol imzalandığı bildiriliyor.

“**Türkiye Nüfusu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1. 16 milyon 188 bin. % 51'i kadın % 49'u erkek. 1927 yılına göre nüfusun 2 milyon 528 bin 492 arttığı belirtiliyor.

“**Sovyet Hükümeti'nin 18 nci Yıl Dönimi Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 2–4. Makalede, Sovyet hükümetinin 18. yılının kutlandığını belirten yazar, Sovyet hükümetine karşı mücadelelerinin devam ettiğini söylüyor. Rusya'da Bolşeviklerin üstünlüğünü sosyal ve iktisadi şartlar sağlasa da, Türkistan, Kırım, Kafkasya ve diğer Slav olmayan ve Rus kültürüne tamamen yabancı ülkelerde, Ukrayna ve Kuban, Don gibi bazı Kazaçi vilayetlerinin tam anlamıyla kızıl Rus ordusu tarafından istila edildiğini ifade ediyor.

Oktaç, “**Türkistan ve Milletlerarası Meselesine Ait,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 4–8. Yazar, makalede bu konuyu sadece bir açıdan aydınlatmakla yetineceğini; Türkistan'da şimdiye kadar Yahudi meselesi denen genel ve kaygılandırıcı bir meselenin olmadığını, çünkü Türkistan'da milli çalışmalara engel olacak Yahudi kitlesinin olmadığını, o nedenle Türkistan'da bazı memleketlerde müşahede edilen Yahudi düşmanlığı denen bir akımın görülmediğini, bazı işaretleri görülmekte olan bir akım görülecekse, onun da amacının Türkistan'ın siyasî, sosyal kuruluşuna zarar vermekte olan Sovyet Rusya sömürge siyaseti, "Lenin-Stalin milli siyaseti"nin meyvelerinden biri olacağını savunuyor. Türkistanlılar olarak, Ruslara karşı Rus ırkından veya Slav arkından olduklarından dolayı değil, Türkistan halkını ezip geçtikleri için düşman olduklarını, eğer Slav ırkına karşı düşman olunsaydı, Ukraynalılar ile birlik yapmaya kalkışmaz, onlarla aynı tarafta yer almaz hatta başka bir Slav halkının milli bağımsızlık mücadelelerini alkışlamayacaklarını ifade eden yazar, bu yolda

başarılı olan Lehlilerin mevcut dönemdeki başarısına yürekten sevinemeyeceklerini de ekliyor. Yazar, Rusluk ve Rusçuluk için sadece Rusların değil, farklı ırklardan hizmet edenlerin de olduğuna dikkat çekerek, bundan bütün bir ırkın veya milletin sorumlu tutulamayacağını ifade ediyor. Şimdiye kadar Türkistan'da milliyetçiler safında, Stalin'in Gürcü, Zelinski, Galoşçyokin, Bumin ve Mânâhar'ın Yahudi, Mirzoyan (Kazakistan Komünist Partisi Başkanı), Şadons (Tacikistan Parti Başkanı)'un Ermeni oldukları için Gürcü, Yahudi veya Ermeni halklarını sorumlu görmeye çalışmanın mümkün olamayacağını savunuyor.

Çokayoğlu, “**Leh Efkâr-ı Umumiyesi Tavuşı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 8-12.

Abdulvahab, “**Sovyet Rusya'dagi Milletler Meselesiniñ Alman Matbuatında Aksı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 12–15. Yazar makalesinde, Alman basınında son dönemde Sovyet Rusya hâkimiyetindeki Rus olmayan ülkeler ve halklar hakkında sürekli makaleler basıldığını, bu makaleler arasında Rusya'daki milletler meselesinin gerçek mahiyetini inceleyen önemli makaleler olduğunu belirtiyor.

Timuroğlu, “**Yene Pahta Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 15-21.

İsen Tursun, “**Kültür Eserlerimizi Özleştireylik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 21-27. Yazar, Sovyet gazetelerinde okunduğuna göre, Buhara Merkez Kütüphanesi'nde korunmakta olan birçok nadir ilmi, tarihi eserler içinde İbn-i Sina'nın *El-Kanun* eserinin bir nüshasının bulunduğunu söylüyor ve İbn-i Sina hakkında bilgi veriyor.

Canay, “**Milli Maarif Cebhesinde**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 27-29.

M. “**Beynelmilel Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 29-33.

“**Milli Bayram Bayrak: Yirak Şark'da Yaşavçu İdil-Ural Türkleriniñ Dini-Milli Merkezi Müracaatı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 33–35.

Türkistan Haberleri:

“Kültürlü Muharirler (Jurnalistler) ve Sevadlı Tilmaçlar Hakkında,” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 35-37.

“Tarihi Eserler,” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 37. *Krasnaya Tatarya* gazetesinin 9.8.35 tarihi sayısında yer alan habere göre; Kazakistan İlimi Şûrâsı çalışanlarından birinin Türkistan (şehri) reyonunda Cengiz Han'ın eserinin eski bir el yazmasını, Firdevsi'nin şiirlerinden bir çok eser, Özbekler sülâlesi başkanlarının şeceresi ve *Bin Bir Gece* hikâyesinin eski bir basımının bulunduğu haberine yer verdiği bildiriliyor. *Leyla ile Mecnun* eserinin de olduğu, Sovyet uzmanlarının, bu eseri ünlü Fuzuli'nin eseri *Leyla ile Mecnun*'un aynısı olduğunu, yani bu eserin Fuzuli'ye ait olduğunu söylemenin yanlış olduğunu söylediklerini belirtiyor. Yazar, Sovyet gazetesinin bu iddianın doğruluğuna dair delil göstermediğini, bir eserin sadece bir el yazması içinde bulunmasının onun müellifi hakkında hüküm vermek için yeterli olmadığını ifade ediyor.

“Yeni Eser,” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 37–38. Kazakistan Neşriyat İdaresi'nin Profesör İsfendiyaroğlu ile Profesör Kutna tarafından Kazak tarihine dair toplanan materyalleri bastığı, kitapta eski Fars ve Arap seyyahlarından, Alman, Hollandalı, İsveç ve Rus yolcularının Türkistan hakkındaki yazılarının toplandığı kitabın V. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar olan dönemdeki yaşamlarından bahsettiği belirtiliyor.⁵²¹

“Buhara Kuşbigisi Arhivi Tapıldı,” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 38. Söz konusu arşivde yer alan vesikaların XIX. yüzyılın ortalarından 1910 yılı Emir Abdülahad'ın ölene kadar olan döneme ait olduğu belirtiliyor. (*Krasnaya Tatarya* 9.8.35) Bu vesikalar içinde özellikle Emir'in Ruslarla yürütülen ilişkileri bakımından önemli olduğu, Türkistan'ın istila edilene kadar olan dönemine ait bu vesikaların her bir Türkistanlıyı çok yakından ilgilendirmesi gerektiği vurgulanıyor.

“Türkistan Sanatkârlarının Muvaffakiyeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 38-39.

---

⁵²¹ (*Sotsiyalistiçeskiy Kazakhstan* 11.8.35)

“**Turgay'da Terik Kümüş (Civa) Kanı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 39. Kazakistan İlimi Akademi Bölümü'nün Turgay'dan civa bulunduğu haberi alındığı, bu konuda Akademide daha önceden de bilgi mevcut olduğu, araştırma yapmak için Almata'dan uzmanların gönderildiği belirtiliyor.

“**Türkistan'da Hurma ve Banana Ağaçları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 39.

“**Din Üçün Kurban Bolganlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 39–40. Moskova'dan Avrupa gazetelerine 11 Kasım'da telgrafla bir haber yayıldığı; Hokand şehrinde Abdulla Muttalib isimli bir kişi ile onun çırağının dine karşı İnkılâb faaliyetlerinin mahkemede görüldüğü, Türkistan'ın Özbekistan ve Tacikistan kısımlarında İslâm dini propagandası yaptıkları hatta komsomoller arasında kendilerine taraftar kazandıkları, "suçlular"dan Abdulla Muttalib'in ve diğer arkadaşının öldürülmesine, kalanların her birine 10 yıl hapis cezası verildiği bilgisine yer veriliyor.

“**Ulug Bik Medresesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 40. *Kızıl Özbekistan*'ın 4.8.35 tarihli sayısındaki habere göre; Semerkant'taki Uluğ Bey medresesinin "dine karşı müze" olacağı bildiriliyor.

“**Mısır'da Türkistan Muhacirleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 40. Haber'de, Sultan Bey ve Bahtiyar Bey'in, Ekim başında Mısır'dan *Yaş Türkistan* idaresine Mısır'daki Türkistan muhacirleri hakkındaki izlenimlerini yazdıkları belirtiliyor.

“**Türkistanlıların Millî Kurtuluş Hareketi Mevzuunda Bir Maruza,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 41. Haber'de, 1921'de Almanya'da kurulan Ukraynalılar Birliği adındaki topluluğun rica ile Doktor Tahir Şakir Bey'e 17 Ekim'de yaptıkları toplantıya katılmasını istedikleri, Tahir Bey'in de "Türkistanlıların Millî Kurtuluş Hareketi" konusunda Almanca önemli bir bildiri sunduğu anlatılıyor. Bildiride, Çarlık ve Sovyet hükümetlerinin Türkistan'daki sömürge siyasetini resmi vesikalarla tahlil ettiği, Türkistan halkının maruz kaldığı haksızlıkları izah ederek, Türkistan millî kurtuluş hareketini tarihi, maddi ve manevi sonuçlarını gösterdiği ifade ediliyor.

“**Kazan'ın İstilâ Etilişi Künini İslev,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 41–42. Berlin'de yaşayan İdil-Urallıların Kazan'ın istila ediliş gününün

(15 Ekim 1552), Berlin mescidinde Ukrayna, Türkistan ve Kafkasyalı koloniler vekilleri ve Alman dostları ile birlikte andıklarından bahsediliyor.

“**Başkarmamıza Kilgen Eserler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 42. *Yaş Türkistan* idaresine gönderilen üç kitabın ismi veriliyor. *Türk-Tatar Alfabeti, Elifba, İptidaî Dini-Milli Mekteplerin Birleşik Program Lâyihası.*

"**Türkistan Kültür Eserleri Moskva'ga Taşılmağda,**" *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 1. Semerkant şehrinin yanındaki Afrasyab kasabasında civarında yapılan kazı çalışmaları neticesinde M.Ö. II.-III. dönemine ait tarihi eserler bulunduğu ve bu eserlerin Moskova Doğu Kültürleri Müzesi'ne götürülerek orada korunduğu belirtiliyor.

"**Sovyet Rusya'da Akça Islahı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 1. Sovyet Devlet Bankası'nın resmi rakamlarına göre, Sovyet Rusya'nın rublesinin yabancı paralar karşılığındaki değerinin açıklandığı belirtilerek, Avrupa ve A.B.D. parasına karşı değeri tek tek gösteriliyor.

"**Yetinçi Yaşga Ayag Basarken,**" *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 2–6. Derginin yedinci yılına başlaması dolayısıyla yazılan makalede, özellikle kan kardeşliği ve din birliği ile düşmana karşı mücadelede temel oluşturacağını düşündüklerini ancak din birliği ve kan kardeşi oldukları memleketlerde yaşanan süre içerisinde "din birliği ve kan kardeşliği"ne inanmanın gerçekçi olmadığını görüldüğü, önemli olan noktanın, günlük siyaset veya günlük menfaat olduğunun rahatlıkla söylenebileceği vurgusu yapılarak, Avrupa'da kalmak mecburiyetinde olmalarının, bunun en bariz şahidi olduğu, sitemli bir biçimde ifade ediliyor. Avrupa'da olmalarının, Avrupa ile aralarında maddi bir menfaat olduğundan değil, milli ve kültür bakımından en parlak dönemini yaşamakta olan Avrupa'nın, kendi içinde hâkim olan düşüncesi ve başkalarının düşünceleri karşısında korkusuzca hareket edip karşısına alabilmesinde olduğu gösteriliyor. Makalede, "acaba milli mücadeleye başlayıp, mili devlet kurma yolunda yürüyen Türk halkları için böyle ağır, böyle felâket bir durum var mıdır?" şeklinde sitem devam ediyor.

"**Kazakistan'ın 15 Yılgı Münasebetiyle 1920 Oktabr 1935,**" *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 9. Kazakistan'ın 15 yıllık dönemi her açıdan değerlendiriliyor.

Oktaý, "**Oturaklaştırma Siyaseti Neticesi**," *Yař Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 10–13. Çarlık Rusyası döneminde başlayan yerleştirme siyasetinin Sovyet döneminde de devam ettiğini belirten yazar, Bolşeviklerin belirttiği gibi, bu siyasetin Kazakistan ve Kırgızistan'da başarıyla uygulandığını söylemelerinin yanlış olduğunu ileri sürüyor. Sovyet yerli gazetelerinde bu konu ile ilgili çıkan haberlerden yola çıkarak konuyla ilgili bilgiler veriyor.

İsen Tursun, "**Türkistan'da Til Siyaseti**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 13-17.

Taşbalta, "**Sovyet Rusya Emperyalizmi Şarkî Türkistan'da**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 17-21.

M. "**Beynelmilel Vaziyet**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 21-27.

Abdulvahab, "**Bolşeviklerniñ Türkçi Sporçılarına Karşı Namerdliđi**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 27–31.

"**Dost Matbuat Bitlerinde: Şehabettin Mercanî'niñ 120 nçi Togum Küni**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 32–33. 13 Aralık 1928'de yayınlanmaya başlanan *Yana Milli Yul*'un birinci yılını doldurması üzerine, İdil-Ural bağımsızlık fikrini yayan dergiye başarılar dileniyor. Yana Milli Yul'un Aralık 1935 yılındaki 94. sayısındaki baş makalenin ikinci bölümünden bir kısım aynen naklediliyor. Burada, 120 yıl önce İdil-Ural'ın en büyük din âlimi olan Şehabettin Mercanî'nin olduğu belirtilerek, faaliyetlerine yer veriliyor

"**Kırımli Toganlarımız Arasında**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 34-36.

Türkistan Haberleri:

"**Sadreddiñ Aynî'niñ 30 Yıllığ Yübilesi**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 36-38.

"**Yeni Timir Yul**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 38. *Pravda* gazetesinde yer alan habere göre, Karaganday taş kömür kolu ile Balkaş kolunu birbirini bağlayan demir yolunun yapımının tamamlandığı haberine yer veriliyor.

"**Yeni Mekteb Binası Faidelenile Almayadır**," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 39. Mevcut yıl içinde Türkmenistan'daki Stalin reyonunda

kolhozcuların 20 yeni okul binası yapıldığı haberine yer veriliyor. Eğitim Komiserliği tarafından okullara ihtiyacı olan araç gereçlerin verilmediğinden şikâyet ediliyor.

"Bir Türkistan Yaşının Mühim Bir İcadı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 39–40. Birkaç yıl önce Moskova Üniversitesi'nin Tıp Fakültesi'ni birincilikle bitiren Türkistanlı İslâmoğlu'nun, Türkistan'a dönerek Taşkent'teki Orta Asya Üniversitesi'nde çalışmaya başladığı ve burada, 7 günde sonuç alınabilen tahlil sonuçlarını 2 günde elde etmeye yarayan yeni bir metot bulduğundan bahsediliyor.

"Örnekli Türkistan Kızı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 40. Semerkant'taki Özbekistan Üniversitesi'nin Tıp bölümünü birincilikle bitiren Türkistanlı genç bir kızın, üniversitedeki başarısından dolayı hocaları tarafından üniversitede kalması istendiği, ancak genç kızın bu teklifi reddederek, tıp yardımlarından çok fazla yararlanamadığı ileri sürülen Türkistan'daki köylerde çalışmayı tercih etmesi takdir ediliyor.

"Anatallahan Türe," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 41. Batı ve Doğu Türkistan hareketlerine aktif olarak katılan Anatallah han Türe'nin Kâbil'de vefat ettiği haberine yer veriliyor.

"Reşididdin Tarihi'niñ Tercimesi Tapıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 41. XVI. yaşayan Farsça *Câmi'ût Tevârih*'in Çağatay Türkçesi'ne çevrildiği belirtiliyor.

"Ruslaştırış Yohda Mühim Bir Adım," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 42. Moskova'da çıkarılan *Komünistçe Eğitim İçin* adlı gazetenin 24.11.1935 tarihli sayısında "Rus Olmayan Okullar İçin Yeni Eğitim Plânı"nın ilân edildiğine dair habere yer verilerek plânın içeriği anlatılıyor. Plân'a göre; bütün Rus olmayan okullarda Rus dili ve Rus edebiyatı derslerinin arttırılacağı, köylerdeki okullarda 1152 saat, şehirlerdeki okullarda 1260 Rus dili dersleri verileceği, köylerden 468 saat Rus edebiyatı dersi şehirlerde ise 462 saat okutulacağı, yerli dil ve yerli edebiyat saatlerinin ise daha az olacağı gibi bunun yanında eğitim yılının sürelerinin de arttırılacağı yer alıyor.

Başkarma, "**Başkarmamızga Kilgen Eserler,**" *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 42. 1. Leon Najman Mirza Kryczynski⁵²², *Tatarzy Polsey a Wschöd Muzulmanski, Zamose*, 1935. 130 sayfa. 2. *Mekteb Programı*, Finlandiya Cemaat İslâmiyesi Neşriyatı, Helsinki 1935, 22 sayfa.

"**İskerme,**" *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 42. Dergi'ye yazı gönderen kişilerin kendi isimlerini ve açık adreslerini belirtmedikleri sürece yazılarının basılamayacağı, ancak isimlerinin dergide yayınlanmasına izin vermeyenlerin isteklerinin dikkate alındığı ve takma simler yayınlandığı hatırlatılıyor.

"**Abone Şartları,**" *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. Dış Kapak. Yıllık 100 Fransız Frank'ı, 6 aylık 60 Frank, 3 aylık 30 Frank olarak belirtiliyor.

"**Türkistan Sovyetler Hâkimiyeti Astında,**" *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. Dış Kapak. Mustafa Çokayoğlu'nun Kasım ayında, *Yaş Türkistan* yayınlarından Rusça çıkan, *Türkistan Rusya Hâkimiyeti Altında* adlı kitabın alınabileceği açık adres veriliyor.

"**Milli Bayrak,**" *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 1. İdil-Ural Türkleri tarafından çıkarılan *Milli Bayrak* adlı gazete hakkında bilgi veriliyor.

"**Türkistan'da Dinge Karşı Mukâheme,**" *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 2-5. Türkistan'da dini ibadethanelerin dönüştürülmesi anlatılıyor.

Çokayoğlu Mustafa, "**1936,**" *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 5-9. Yazar, aradan geçen onca zamana rağmen hâlâ daha yabancı ülkelerde olmanın hüznü içinde olduğunu belirtiyor ve 1918 yılından bahsetmek istediğini ifade ediyor. Kendisinin 1918'de Türkistan muhtariyet hükümetinin merkezi olan Hokand'da bulunduğunu, arkadaşlarıyla birlikte toplantılar düzenleyerek geleceğe yönelik tahminlerde bulduklarını, o zamanlar Bolşevik hükümetinin ömrünün uzun olmadığını düşündüklerini, hatta sadece kendilerinin değil Rusların da böyle düşündüğünü, ancak aradan 18 yıl geçmesine rağmen yönetimde Bolşeviklerin olduğunu, Türkistan'dan ve Türkistan halkından ayrı yaşamak zorunda kalan kişiler olarak kendilerinin, oradaki halk ile aralarında manevi bağın çok güçlü ve

---

⁵²² (1887-1939) Polonya'da yaşayan Tatarlardan.

canlı olduğunu vurguluyor. 1936 yılına dair mesajının; tüm Türkistanlıların milli amaca yönelik birlikteliklerini devam ettirmesi olduğunu çiziyor.

“**Ruslaştırma Siyaseti Küçeymedi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 9-12. Sovyet hükümetinin 1935-1936 eğitim yılı için hazırlamış olduğu programın, Türkistan'daki cumhuriyetlerdeki durumu irdeleniyor. Ortak nokta, Rus dili ve edebiyatı ders saatlerinin arttırıldığı görülüyor.

Çokayoğlu, “**Yutuk Bayramları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 12-16.

Tahir, “**Türkistan Yaşlığı Üçün İşlerlik Bir Kün,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 16-22. 1922 yılında Almanya'ya tahsil etmek amacıyla gelen öğrenci grubunun mezun oldukları gününün, tarihi bir gün olduğu belirtiliyor. Devamında bu kişilerin başarılarından bahsediliyor.

Canay, “**İbrahim Bik Lakaylı Kalay Tutulgan İdi (Mukim Sultanoglu'nun Hikâyesi),**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 22–26.

Oktay, “**Türkiyelilerin Sızmedikleri ve Bilmedikleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 26-30.

M. “**1936 nçı Yıl Astanasında Beynelmîlel Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 30-35.

Ziya, “**Hindistan'da Yaşavçı Türkistan Muhacirlernin Mühim Bir Toplanması,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 35–38.

“**Türkiye Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 38-39.

“**İstanbul Üniversitesinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 39-40.

“**Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 40–41. Türkistan'da, pamuğun düzensiz bir biçimde toplanmasından dolayı, binlerce ton pamuğun ziyan edildiğine dair yerel gazetelerde yer alan haberlere yer veriliyor.

“**Abone Şartları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. Dış Kapak.

“**Başkarmadan (Mektub Urnige),**” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1935), s. 39-40. Dergi idaresine gelen üç mektup olduğu belirtilerek, bu mektupların künyesi belirtiliyor.

“**Mekke'de Bolşevik Bayramı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Fibral 1936), s. 1.

“**Türekulof Urnine Hekimof,**” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Fibral 1936), s. 1. *Yana Milli Yul*'da yer alan bir habere yer veriliyor.

“**Milli Vatanperverlikge Taman Bir Adım...**” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Fibral 1936), s. 2-6.

“**Sovyet Hocalığı İstismar Esasına Kurulgan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Fibral 1936), s. 6–11. 1928 yılında başlayan hocalık (ekonomik işletme) siyasetinin başlamasıyla birlikte, I. Beş Yıllık Plân'ın başlarında işletmelerin bütün dalları geliştirilmek istense de, plânda bazı değişiklikler yapılmasının zorunlu olduğu ve sonunda ağır sanayi şeklini aldığı ancak plânın dördüncü yılında işlerin plânlandığı gibi olmadığının ortaya çıktığı anlatılıyor.

Çokay, “**Nutuklar Tufaniga Gark Bulgan Bir Proje,**” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Fibral 1936), s. 12–14. 6 Ekim'de, Sovyet hükümeti başkanı Molotov tarafından "Sovyet Siyasetini Etraflıca Demokratikleştirme" projesinin Sovyetler Birliği İcra Komitesi'ne sunulduğu, bu projede; Sovyetler ülkesinde burjuva, kapitalist sınıfları tamamen yok ederek, seçim siyasetini mahalli meclislerden alıp merkezi icra komitesine geçirmeyi, seçimlerin gizli yapılmasını öne sürmekte olduğu belirtiliyor. Sovyet hükümeti başkanı, hazırladığı proje ile Sovyet parlâmentarizminin mevcut dönemde en mükemmel ve sadece Sovyetler ülkesi içerisindeki işçilerin değil, bütün dünyanın her tarafında böyle mükemmel bir kuruluş olduğunu düşünen kişileri kendine çekeceğinden bahsettiği anlatılıyor. Bu dönemde Stalin'in başta olduğu ve bir komisyonun hazırlanmasını istediği ve bu komisyonun yeni bir Anayasa hazırlamasını istediğinden bahsediliyor. Bütün dünya basınının da bu Sovyet siyasetindeki ıslahatla çok yakından ilgilendiği, bu durumu Sovyetler Birliği'nin, Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmesi haberi sonucunda, böyle bir çaba harcadığından bahsedildiği ifade ediliyor.

“**İskertme,**” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Fibral 1936), s. 14. Seçimlerin gizli yapılmasını teklif eden kişinin bir Türkistanlı vekil olduğu hatırlatılıyor.

Oktay, “**Türkistan'da Yaşirin Milli Uyuşmalar [Gizli Milli Örgütler],**” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Fibral 1936), s. 15–19. Makalede, Sovyet hükümetinin, Türkistan'ın bazı yerlerinde gizli uygulamalara başladığı belirtiliyor.

32 kişinin mahkemede sorgulandıkları, bunlardan 7 kişinin öldürülmesine karar verildiği, geriye kalanların ise uzun süre hapse mahkûm edildikleri veya sürgüne gönderildiklerinden bahsediliyor. Uzun yıllar gizli olarak yapıldığı iddia edilen teşkilât mensupları başkanlarının mahkemelerinin Hokand şehrinde, Nevai caddesindeki büyük binada yapıldığı belirtiliyor ve bu konunun Sovyet basınındaki yansımaları değerlendiriliyor.

“**Türkistan Mekteplerinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 1.

“**1938 nci Yıl,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 2-5. Yazar, Sovyet hükümetinin bu kadar uzun süre yaşayabileceğini kimsenin düşünmediğini ancak mevcut dönemde Sovyet hükümetinin kendi prensiplerine aykırı davrandığını, bunlara rağmen ilmi olmayan bir biçimde devam ettirdiğini belirtiyor. Sovyet hükümetinin milyonlarca insanın kanı ve kemikleri üzerine kurulan iktidarına, dünyada benzeri görülmeyen bir terör sayesinde sahip olduğunu, bu durumun bazı devletlerin egoizmine yaradığı sürece de devam ettireceğini söylüyor. 1938 yılı içinde Sovyet basınında, "burjuva milliyetçileri"nin sürekli yargılandığına dair haberlere sıkça rastlanıldığını, yargılananların, Sovyet Rusya'nın mağlubiyetini hazırlama ve onun düşmanları yararına casusluk yapmakla suçlandıklarını, hatta Sovyet basınının, *Yaş Türkistan* idaresini de "Sovyetler vatanına casuslar göndermek"le suçladıklarını ileri sürüyor. Oysaki amaçlarının sadece, kendileri ile aynı cephede milli bağımsızlık için mücadele eden kardeş ülke ve dost halklara mümkün olduğu kadar her fırsatta Moskova emperyalizmi diktatörlüğü ve Rusya esaretinden kurtulup milli bağımsızlıklarına kavuşmaları hakkındaki samimi isteklerini yazmaktan ibaret olduğunu ifade ediyor. Yazar, 1938 yılının İdil-Uralı, Kıyımlı, Azerbaycanlı, Kafkasya'nın diğer cephebaş halkları, Ukraynalı ve Kazaçilere, bağımsızlıklarını sağlayacakları bir yıl olacağını ifade ediyor.

M.Ç. “**Sovyet Sayımları [Seçimleri],**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 5-11. Makalede, Türkistan'ın farklı yerlerinde seçim hakkına sahip olan vatandaşlar arasında seçime katılan ve katılmayanların listesi tablo Halinde gösterilmektedir. Ayrıca Türkistan ve diğer Türk cumhuriyetlerinde seçilen Sovyet vekillerin listesi inceleniyor.

Oktaý, “**Mücadele Kurbanları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 11-18. Yazar, Sovyet basınında, Türkistanlılardan cezalandırılan ve öldürülenlerin "burjuva milliyetçileri", "milli faşistler" ve "ziyancılar" olarak adlandırıldıklarını belirterek, bu kişiler ve onların yardımcıları hakkında verilen bilgilerin bir kısmına yer veriyor.

“**Türkistan'da Öldürüşler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 18-20. Yine, Türkistan'da milliyetçilerin mahkemelerde yargılanması ve ölüme mahkûm edilmelerine ilişkin haberlere yer veriliyor.

Tahir, “**Türkistan Milli Edebiyatı Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 20-27.

Taci Ahmed, “**Şarkî Türkistan Milli Faciası Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 28–31.

M. “**Beynelmilel Turmuşdan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 31-38.

“**Türkistan’ga Dair Bazı Rakamlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 38–40. Türkistan'da traktör sayısı, okullardaki öğrenci sayılarına ilişkin rakamlara yer veriliyor. Bu rakamların Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından Rusça kitaptan alındığı belirtiliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Türkistan Mekteplerinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 41. Haber'de, Moskova gazetesi *Pravda*'nın Tacikistan muhabiri Verhovski'nin Tacik okullarında Rus dili ve edebiyatı derslerinin yok denecek kadar az verildiğinden hâlbuki Türkistanlı öğrencilerin bu dili ve dersleri almayı çok istediklerinden, Tacikistan'da okul denen şeyin kâğıt üzerinde olduğundan şikâyet ettiğinden bahsediyor. Örneğin; ilkokul çocuklarının bir tane de olsa Tacik dilinde yazılan dersliğe sahip olmadıklarını, daha üst okullarda ise Matematik, Coğrafya, Rus dili, Tacik dili, Botanik, Jeoloji, Anatomi ve Fizik gibi bilimlerin okutulmadığını belirtiyor. Gazete'nin haberinde, köy (yani Tacik ve genellikle Türkistanlıları okutan okullar) okullarının durumunun daha da kötü olduğu, öğretmen eksikliğinden bir çok okulun kapalı olduğu, bunun yanı sıra öğretmenlerin de durumlarının iyi olmadığını yazıldığı anlatılıyor.

"**Başkarma,**" *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 42. Okullardaki durum anlatılmaya devam ediliyor.

"**Başkarmadan,**" *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 1. 1. Hindistan'da yaşayan Türkistanlı Abdulkadir Efendi'nin, Ocak başında yazdığı mektubun alındığı, seyahatinin izlenimleri hakkında verdiği bilgiler için teşekkür ediliyor. 2. Andicanlı Muhammed Ali Abdulmuttalip Bey'e, yazılarının ve onunla birlikte gönderilen resimlerin zamanında ellerine geçtiği, Filistin'de yaşayan Türkistanlı muhacirler hakkında *Yaş Türkistan* idaresine gönderdiği bilgilerden dolayı teşekkür ediliyor. Basmak istediklerini ancak yer kalmadığından şimdilik basılamadığı için özür dileniyor. 3. Rıza Hamuş Bey'e, Şam'daki Türkistanlıların cemiyet hayatındaki yeni oluşumların gerçekleştiğine ilişkin yazılarını sevinçle okuduklarını ancak yine yer azlığından yer veremedikleri bildiriliyor. 4. Finlandiya'da Fetullah Efendi'ye, abone bedeli olarak gönderdiği 1 Frank'ın alındığını, derginin kendisine gönderileceği belirtiliyor. 5. Antakya'dan "Sovyet Rusyası ve Türkler" başlıklı "Baraba" imzalı makale gönderen okuyucuya, Rusya esiri Türk kardeşlerinin zulmünü gördüğü, vahşeti tasvir ettiği değerli makalesini aldıkları belirtilerek, bundan duyulan memnuniyet sunuluyor ve kendisine teşekkür ediliyor. 6. Türkiye'de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nin gönderdiği *Les Maisons du peuple du P.R.P* (Cumhuriyet Halk Partisi Halk Oyları) adlı Fransızca eserin alındığı, kitapta, Türk Ocakları yerine kurulan Türkiye'deki Halk Evleri'nin tarihi ve faaliyetlerinden bahsedildiği ifade ediliyor. 7. Dergi basılırken, idareye, Türkolog Profesör Yaşke tarafından Berlin'de çıkarılan *Die Welt des Islams* dergisinde Aralık 1937 tarihli sayısının geldiği, bu ilmi derginin 94–137 nci sayfalarında ismi *Yaş Türkistan* okuyucuları tarafından da bilinen Hans Bentsing Bey'in "Das turkestanische Volk im Kampf um seine Selbstandigkeit (Türkistan Halkı Kendi Bağımsızlığı Mücadelesinde)" isimli uzun makalesinin yayınlandığı, Alman dergisinin 44 sayfasını işgal eden bu neşriyat hakkında *Yaş Türkistan*'ın gelecek sayısında bilgi verileceği belirtiliyor. 8. Yer azlığından bu sayıdaki Türkistan Haberleri ile Uluslararası Durum hakkındaki makalelere yer verilemediği bildiriliyor.

"**Sovyet Parlameniniñ Birinçi Toplanış Devresi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 2–7. Yazar makalede, Sovyetler Birliği Âli Şurası'nın 1. Toplantısı'nın 12 Ocak'ta başlayıp bir hafta sonra dağıldığını bildiriyor ve bu

toplantının Bolşevikler tarafından "insanlık tarihinde yeni bir dönemin başlaması" gibi gösterildiğini bunun Sovyet Parlâmentosu'ndan ibaret olduğunu ifade ederek, 1. Toplantı döneminin Sovyetler ülkesine ne getirdiği sorusunu yanıtlıyor. Sovyet Parlamentosu'nun bu toplantısında üzerinde çalıştığı reformlardan birinin Rusya Federasyonu, Ukrayna, Belarusya, Özbekistan ve Kazakistan'ın idari kuruluşlarında yapılan küçük değişikliklerden ibaret olduğu ifade ediliyor. Örneğin Kazakistan'ın önceden 8 vilayete ayrılırken bu toplantıda alınan kararla 11 vilayete ayrılması gibi. (Aktöbe, Almata, Doğu Kazakistan, Goryef, Batı Kazakistan, Karaganday, Kızıl Orda, Kustanya, Pavlador, Kuzey Kazakistan ve Güney Kazakistan)

"Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttifakı (XII.1922–30.1937)," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 7–11. Yazar, Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu'nun "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne dönüştürülmesinin 3 Ekim'de 10. yılını doldurduğunu, bu ve 12.1.1937'de Sovyetler Birliği Yüksek Şûrası'nın ilk kez açılması münasebetiyle Sovyetler Birliği'nin nasıl kurulduğu hakkında kısaca bilgi vermek istediğini belirtiyor. Sovyet hükümetine ait yerlerin 30.12.1922'de "Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu" olarak adlandırıldığı, "Rusya Federasyonu"nun; Ukrayna, Belarusya ve Maver-i Kafkas Federasyonu (Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan)'ndan, 4 Birlik Cumhuriyeti, 1 Muhtar Cumhuriyet ve 16 Milli Muhtar ülkeden ibaret olduğunu söylüyor. Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu'nun kuruluşunun birçok aşama geçirdiği; Rusya Federasyonu'nun önce Ukrayna ve Belarusya'yı aldığı, 2.5.1920'de "tam bağımsızlığın korunduğu takdirde, Rusya Federasyonu üyeliğini kabul ederiz" diyen Ukrayna'nın aynı yıl 29 Aralık'ta, Rusya ile yaptığı anlaşmaya göre onunla savaş ve ekonomik birlik ve 7 nezaret birliğini kabul etmek zorunda kaldığı, bununla Ukrayna'nın bağımsızlığının sadece görünüşte olduğunu anlatıyor. Nisan 1920'de Sovyetleştirilen Azerbaycan'ın aynı yılın 2 Eylül'ünde Moskova hükümetiyle yaptığı anlaşma ile savaş, teşkilât ve kumanda, halk hocalığı, dış ticaret, demir ve su yolları, maliye ve her türlü posta, telgraf ve telefon idarelerini Rusya Federasyonu'na geçirmek zorunda kaldığı yani; resmen Azerbaycan'ın bu tarihte bağımsızlığının sona erdiği, Azerbaycan'ın devrilmesiyle, siyasî durumun Sovyet hükümeti lehine yükselmeye başladığını belirtiyor. Önce Ukrayna (29.12.1920),

sonra Belarus (16.1.1921), Gürcistan (21.5.1921) ve Ermenistan (1923)'in Moskova'nın "kanlı" kucağına düştüğü,⁵²³ 1922 yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan birleştirilerek Maver-i Kafkas Federasyonu'nun kurulduğu, aynı yıl 3 Aralık'ta Rusya Federasyonu, Ukrayna, Belarusya ve Maver-i Kafkas Federasyonu birleşerek "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği"ne dönüştürüldüğü bilgisine yer veriliyor. S.S.C.B.'nin ilk Anayasası'nın, Birlik İcra Komitesi tarafından 6.7.1923 tarihinde kabul edilerek, Genel İttifak Sovyetler (Şûralar) Kurultayı tarafından 21.1.1924 yılında onaylandığını ifade ediyor. 1924 yılının son aylarında Bolşeviklerin, Türkistan'ı çeşitli kabile cumhuriyetlerine bölerek, onlardan Özbekistan ile Türkmenistan'a "Birlik Cumhuriyeti" "rütbe"sini verip, Sovyetler Birliği'ne tam hukuklu üye olarak aldıkları, Birlik Cumhuriyeti Özbekistan içinde Muhtar Cumhuriyet olarak adlandırılan Tacikistan'ın 1929 yılında "Birlik Cumhuriyeti" adını alıp, "Sovyetler Birliği" üyesi olduğunu ifade ediyor. Böylelikle 1936 yılı "Stalin Anayasası"nda" Sovyetler Birliği'nin 7 üyeden (Rusya, Ukrayna, Belarus, Maver-i Kafkas, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan) ibaret olup, Maver-i Kafkas Federasyonu'nun dağıtılıp onu oluşturan Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ve de Türkistan'ın muhtar cumhuriyetleri, Kazakistan ve Kırgızistan kısımlarının "Birlik Cumhuriyeti" ilân edildiği bildiriliyor. Mevcut durumda Sovyetler Birliği'nin 11 cumhuriyetten ibaret olduğu, bu 11 cumhuriyetten 5'inin Türkistan'da olduğu belirtiliyor. Makalede, Bolşeviklerin "milli müstakil" olarak tanımadıkları Sovyetler Birliği üyelerinin (Rusya Federasyonu dışında kalan) durumuna ilişkin yorumlar yapılıyor. Yazar, Sovyetler Birliği'nin kurulmasının her zaman milli cumhuriyetlerin aleyhine olduğu, her yıl milli cumhuriyetlerin sahip oldukları hak ve hukuku yavaş yavaş aldıkları, örneğin; her bir cumhuriyetin hükümetinin (Halk Komiserleri Şûrası) 27 üyeden oluştuğu ve birçoğunun Moskova hükümeti tarafından atanarak iş başına geldikleri eleştiriliyor.

“**Sovyet Rusyası'nda,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 11-12. Makalede, Sovyet Parlamento seçimleri yaklaştıkça "parti temizleme" çalışmalarının da arttığı, bazen farklı bahanelerle bazen de hiç bahanesiz partiden çıkarılma çalışmalarının devam ettiğinden bahsediliyor.

---

⁵²³ Makalede, belirtilen tarihlerin bu ülkelerin bağımsızlık tarihleri olmadığı, Sovyetleştirildikten sonra "bağımsızlıklarından resmen ayrıldıkları" tarih olduğu dipnot olarak gösteriliyor.

Oktaý, “**Mücadele Kurbanları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 12-17. Türkistan'ın çeşitli yerlerinde yargılanan Türkistanlıların durumlarına ilişkin alınan idam, sürgün kararlarına yer veriliyor.

“**Türkistan Aksi İnkılâbçı Milletçileri Üstünde Mahkeme,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 18.

İsen Tursun, “**Türkistan'da Til Siyaseti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 18-28.

Taci Ahmed, “**Şarkî Türkistan Milli Faciası Etrafında (Ötken sanda devam),**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 28-31.

“**Şarkî Türkistan Milli Faciası Etrafında (Dungan ve Rus Bolşevikleri Vahşiliginden Bir Numûne),**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 32-36.

Şarkî Türkistan Haberler:

Emin Vahid, “**Kurtuluş Mücadeleçileri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 36-37.

“**Doktor Kasım İsfendiyar'ın Ölümü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 38–39.

“**İdil-Ural Türkleri Millet Meclisinin 20 Yıllığı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 39–41.

M.Ç. “**Türkistanlılar Soragina Cevab,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 41–42. *Promete* dergisi için Türkistan Milli Birliği'nin ne de diğer Türkistanlıların sorumlu olmadıkları, Kafkasyalıların neşri olan *Promete* dergisine Türkistanlıların 1934 yılının Ocak ayından beri katılmadıkları bildiriliyor.

“**Türkistan'da Goryahlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral 1938), s. 42.

Türlü Haberler:

“**Samayloviç Gamaldı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 1. Rus Türkologlarından Aleksandr Semoloviç'in G.P.U. tarafından hapsedildiği haberine yer verilerek, zamanında Semoyloviç'in Türkiye'ye gidip, İstanbul'da toplanan Dil ve Tarih Kurultayları'na katıldığı, bu kurultaylarda Sovyet İlim Akademisi'ni temsil ettiği hatırlatılıyor.

"**Türkistan-İran Çegarasında,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 1.

"**Kutlav,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 1.

Yaş Türkistan, "**100 nci San,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 2-3. *Yaş Türkistan*'ın yayın hayatına devam edeceği ifade ediliyor.

Mustafa, "**Sancar İsfendiyar,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 3-9. Yazar, Türkistan'da Rus Bolşevikleri kurbanlarından biri olan Doktor Sancar İsfendiyar'ın çok kötü bir akıbete maruz kaldığını belirterek bu makaleyi yazıyor.

Oktay, "**Mücadele Kurbanları,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 9-14. Yazar, Bolşeviklerin belirttiğine göre, Türkistan'ın Kazakistan kısmının Sovyetler Birliği'nin en zengin ve verimli yer olduğu, aynı zamanda endüstriyel bir ülke olduğu, o nedenle milli ve siyasî olarak Sovyet hükümetini heyecanlandırdığı, yakında Almata vilâyetindeki bazı köylerde yapılan mahkemeler sonucunda birçok kişinin ölüme mahkûm edildiğini belirterek, bu kişilerin isimlerini tek tek veriyor.

İsen Tursun, "**Türkistan'da Til Siyaseti,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 14-18. Yazar, Kazakistan'da hükümet kararı ve emir doğrultusunda yeni bir reform yürütüldüğünü belirtiyor. 5.1.38 tarihli Kazakistan gazetelerinde, Kazakistan Merkezi İcra Komitesi ve Komiserleri Şûrası Birleşik Toplantısı'nda alınan kararla, "halkın ihtiyacı ve isteği"ni dikkate alarak Kazak Alfabeti ve imlâsında değişiklikler yapmaya başlandığının bildirildiği belirtiliyor ve yapılan değişiklikler maddeler halinde anlatılıyor.

Emin Vahid, "**Şarkî Türkistan İnkılâbı Bir Karış,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 18-24.

"**21'ler Mahkemesi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 24-27.

"**Sovyet Rusya'da,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 27-30. Makalede, Sovyet ülkesinden kaçan kişilerin kaçma nedenleri üzerinde duruluyor.

"**Kızıl Ordu Serasını Tazelev,**" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 30. Paris'te haftalık çıkan *Kandidate*'nin 10.3.38 tarihli sayısında bildirildiğine göre; kızıl orduda birtakım düzenlemelerin devam ettiği, Kiev (Ukrayna), Minsk (Belarusya) savaş kurumlarındaki 18 bin zabitanın 9.742'sinin ve Moskova savaş

kurumundaki 4 bin zabitin 2984 çalışanınin sürüldüğü, bunların bir kısmının hapse atıldığı ve bazılarının öldürüldüğüne dair haberine yer veriliyor.

M. "**Beynelmilel Turmuştan**," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 30-37.

Tahir, "**Kitabiyat: Türkistan Milli Hareketi Hakkında Almança Bir Eser**," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 37–39. Alman yazar Hans Benzing'in⁵²⁴ *İslâm Dünyası* adlı derginin Aralık 1937 sayısında çıkan 44 sayfalık yazısında⁵²⁵, Türkistan halkının milli kurtuluş hareketi hamlelerinden 1917 yıl isyanını araştırdığı bilgisine yer veriliyor. Benzing'in yazısına, Türkistan deyince ne anlaşıldığını açıklayarak başladığı, bu tarifiyle Avrupalı meslektaşlarından ayrı bir yol izlediğini gösterdiğini ifade ediyor yazar. Benzing'in, Rus emperyalizmi tarafından çeşitli yollarla parçalanmakta olan Türkistan'ın milli birliğine, sosyal, iktisâdi, medenî ve coğrafi dayanaklarına değindiğini, Türkistan milli tarihinin son dönemine temas ettikten sonra esaret altına alınıp parçalanan, kendi aralarındaki münakaşa dönemi üzerinde durduğunu ve Rus istilâsı meselesine geçtiğinden bahsediyor. Eserin devamında Türkistan'daki isyanlardan bahsettiğini anlatıyor.

Başkarmadan, "**Türkistan'ın Bugünkü Turmuştan**," s. 40–41. Burada verilen bilgilerin Paris'te çıkan *Trotskiçiler* dergisinin Aralık 20–21. sayılarından alındığı belirtiliyor. Öncelikle, yazarın Türkistan'da olmayan ve Türkistanlıların yaşamına aşına olmadığı belirtiliyor. Türkistan'a "sorumlu Sovyet işçisi" olarak ilk kez gelen bu kişinin halkla, şehir caddelerini ve pazarlarını yürüyerek tanıştığı, onun yazdıklarına burada kısaca değinilmek istendiği ifade ediliyor. Yazarın, Taşkent pazarında gezerken meyve satan bir kişiyle konuştuğu ve meyvecinin ona söylediklerine yer veriliyor. Meyvecinin, önceki döneme göre meyve ağaçlarının özellikle üzüm bağlarının kurt ve benzeri durumlardan döküldüğünü, devletin kendilerini pamuk ekmeye mecbur bıraktığını, bunun çok daha kötü durum yarattığını, çünkü pamuğu satın alanın devletin kendisi olduğu, devletin çok az para ile satın aldığını, pamuk ekimi yapmayanların hemen "zorba" ilân edildiğini söylediğinden bahsediliyor. Bu ve buna benzer bilgileri alan

⁵²⁴ Johannes Benzing (1923-2001) Çuvaşça ve Tunguzca üzerine çalışmalarıyla tanınan Alman Türkolog ve diplomat.

⁵²⁵ "Türkistan Öz İstiklâl Küreşinde," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 37.

yazarın, Türkistan'dan Rusya'ya giderek bilgileri bir araya getirdikten sonra; Türkistan'ın "Sovyet Cumhuriyetleri" olarak adlandırılrsa da bu cumhuriyetlerin bir çok açıdan Rus emperyalizmine uğradığını, bütün iktisâdi ve siyasi araçlarının Rusların elinde olduğunu, yerli halkın ekseriyetle Ruslara nefretle baktıklarını, yeni kurulan fabrikalarda ve işletmelerde petrol ve her türlü madenlerin olduğunu, çocukların kendi ana dillerinde okutulduklarını, yerli dilde kitap ve gazetelerin basıldığını, bu gerçeğin, milli duyguyu arttırsa da, memnuniyetsizliğin olduğunu yazdığı bilgisine yer veriliyor. Ayrıca Türkistanlıların, mahsulün % 70'inin Rusya'ya gönderildiğini ve kendilerine hiçbir yararı olmadıklarından yakındıklarını anlattığı belirtiliyor.

Türkistan Haberleri:

"Kazak Tilinde Tehnik Edebiyat," s. 41-42.

"Tacikistan'da Komünist Fırkasınıñ Usumi," s. 42.

"Türkistan'da Kimler Nime Üçün Mükâfat Aladır?" s. 42.

Kazakhstanskaya Pravda'nın haberine göre; Birlik İcra Komitesi tarafından Kazakistan İç İşleri Bakanlığı memurlarından 9 kişiye kırmızı yıldız nişanı verildiğine ilişkin habere yer veriliyor. Burada dikkat edilmesi gereken noktanın; Müstakil Kazakistan Birlik Cumhuriyeti İç İşleri Bakanlığı liderlerinden bir kişinin bile Kazak olmadığı gibi, bu kurumda düzeni korumak için idare başında gösterdiği hizmetler için kırmızı nişan kazanan kişilerin arasında da hiç birinin Kazak olmadığı belirtiliyor.

"Başkarmamızga Kilgen Eserler," s. Dış Kapak. 1. Muharrem Feyzi Togay, *Turanî Kavimler ve Siyasî Tarihlerinin Esas Hatları*, Türkistan Türk Gençleri Birliği Yayını, NO/6, İstanbul 1938. 30 sayfa. 2. Dr. Abdullah Zihni Soysal, *Z. Dziejow Krymu*, Wawszawa 1938. 112. sayfa. 3. Discours de Şükrü Kaya, *Pronence le 20 fevrier 1938 a la Maison du Peuple d'Ankara a l'occasion de la Fete de la Culture*, Ankara 1938. 10 P. 4. Uzak Doğu'da yaşayan İdil-Ural Türkleri'nin dini merkezi tarafından düzenlenen *Milli Bayrak* gazetesi adında neşr edildiği, yıl 1937.

Mirza Abdulhey, **"Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında Delhi'degi Türkistan Muhacirleriniñ Fevkalâde Yıgılışı,"** *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 1.

“**Stalini Ölüm Bilen Tehdid İtedirler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 1. İngiliz gazetesi *Daily Ekspres*'in Moskova'dan alıp yayınladığı, 5.IV.38 tarihli haberinde, Stalin'in rejimi kurulduğundan beri ilk kez kızıl bir radyo istasyonunun ortaya çıktığı ve Stalin'i ölüm ile tehdit etmekte olduğunu bildirdiğini yazdığından bahsediliyor. Kendilerini "Rusya kahramanları" olarak adlandıran bu kızıl teşkilâtteki kişilerin "Stalin! günlerin sayılıdır! biz seni öldürmek için ölmeye hazırız, senin ölümün Tohaçiveski'nin ölümünden daha kötü olacak" şeklindeki haberi dağıttıkları bilgisine yer veriliyor. G.P.U.'nun bu istasyonun yerini bulmaya çalıştıkları ancak şimdiye kadar sonuç alamadıkları, esaslı bir araştırma yaptıkları bildiriliyor.

“**Feyzulla Hoca ile Ekmel İkram'ın Âkıbeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 2–3. Makalede, 21'ler Mahkemesi'nin 18 kişinin ölüme mahkûm edilmesi kararı ile bittiği ve bu kişiler arasında Feyzulla Hoca ve Ekmel İkram'ın olduğu belirtiliyor. Bu iki kişinin siyasî hayatının Türkistan'da Rus proleter diktatörlüğü ile çok bağlı olduğu, istilâcı Rus ordusunun bu kişileri siyasî meydana atıp, devlet başına kadar getirdiği, sonra da onları "kötü kişiler" olarak suçladığı ifade ediliyor. Yazar, kendi halkına hizmet etmek ümidi ile Bolşevik hükümetinin hizmetine giren söz konusu kişilerin, bilerek veya bilmeyerek Türkistan halkını ezip kırıp düşmanın hizmetinde kaldıkları ve sonunda kendilerinin de o zalimlerin eline düşerek kurban edildikleri anlatılıyor. Yazar, Türkistan halkının 20 yıllık Sovyet hükümetinin Silâh gücü ile uyguladığı terör siyasetinde, düşmanlığın, halkın ruhunda gizli kalmaya mecbur olduğunu, Sovyet hükümeti hizmetinde olan bütün Türkistanlıların, Feyzulla Hoca ve Ekmel İkram'ın Bolşevikler yanında yer alarak Türkistan halkını nasıl tehlikeye attıklarını göremediklerinden bahsediyor. Yazar, Feyzulla ve Ekmel'in mahkeme önünde söylediklerini, Buharin,⁵²⁶ Rikov,⁵²⁷ Kerestinski,⁵²⁸ Rakovski ve diğer Bolşevik büyüklerinin cevapları ile karşılaştırıldığında önemli bir noktanın görüleceğini; Bolşevik büyükleri ile yabancı ülkelerin lehine casusluk yapmak,

---

⁵²⁶ Nikolay Buharin (Николай Иванович Бухарин 1888-1938) Bolşevik devrimci ve entelektüel. Sovyet siyasetçi

⁵²⁷ Aleksey İvanoviç Rikov (Алексей Иванович Рыков 1881-1938) Bolşevik önder. Ekim Devrimi'nin ardından önemli devlet görevleri üstlenmiş, 1920'lerin sonunda Stalin'in önde gelen muhaliflerinden olmuştur.

⁵²⁸ Nikolai Kerestinsky: Bolşevik lider.

yabancılar ve Rus muhacirleri ile bağlantı kurmak ve onlardan yardım almaktan suçlandıklarını, bu suçlamalar karşısında ne Feyzulla Hoca ne de Ekmel İkrâm'ın casusluk ve dışarı ile bağlantı hakkında bir kelime etmediklerini ifade ediyor. Yazar bu durumu, Feyzulla Hoca, Ekmel İkrâm ve mahkûm edilmekte olan yüzlerce Türkistan Komünistlerinin, Sovyet Rusya ve onun hükümetine karşı mücadele etmekte olan gücün, Türkistan halkının ruhunda hiç sönmeyecek düşmanlıktan kaynaklandığını gösterdiğini vurguluyor.

"21'ler Mahkemesi Feyzulla Hoca'nın Soruşturması," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 3-22.

"Ekmel İkrâm'ın Soruşturması," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 22-40.

"Feyzulla Hoca'nın Son Sözü," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 40-42.

"Ekmel İkrâm'ın Son Sözü," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 42-43.

Abdulvahab, **"Türkistan'da Mahkeme ve Öldürüşler,"** *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 44-52. Yazar, Sovyet terörünün, Türkistan'da yeniden kanlı bir şekilde devam ettiğini yazıyor. 16 Şubat 1939'da, İnkılâb karşıtlarının yargılanmasına başlanıldığını belirten yazar, isimlerini vererek hangi suçlardan yargılandıklarını ve ölüme mahkûm edildiklerine dair bilgiler veriyor. Suç olarak hepsinin karşı devrimci olduklarının gösterildiğini ifade ediyor.

"Şarkî Türkistan İnkılâbına Bir Karış," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 52-55.

Mirza Azmi, "Vatan Yulında," [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 55-56.

"Beynelmîlel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 56-58. Makalede, son ayların en önemli olayının Avusturya'nın Almanya'ya bağlanması olayı olduğu belirtiliyor. Savaşın sonra Versay Antlaşması'nın geçerli olduğu dönemde Avrupa diplomasisinin en büyük çabasının bu iki devletin birleşmesine engel olmak olduğu, Almanya'nın gücünü arttıracığından şüphe olmayan bu birleşmenin Avrupa Savaşı galiplerinin siyasi hegemonyası için bir

tehlike olduğu, bu durumun Avrupa'da yeni bir savaşa yol açabileceği ifade ediliyor. Almanya'da Adolf Hitler önderliğinde milli sosyalist hükümetin iktidara gelmesinden sonra Avusturya'nın geleceği üzerinde düşünen büyük devletlerin heyecanını arttırdığı belirtiliyor. Orta Avrupa meselesi üzerindeki önemli plânların ilkini, Alman halkının teşkil ettiği bu iki devletin birleştirilmesine engel olmaktan ibaret olduğu, bu suretle dört taraftan dostu olmayan kuvvetlerle savaşan, kendini ayakta tutma gücü olmayan Avusturya'nın, Alman halkının gerçek kuvvetini toplayıp onunla uygun bir yol almasına engel olmak istenildiğinden bahsediliyor. Makalenin devamında, Lehistan-Litvanya anlaşmazlığından bahsediliyor.

“**Türkistan'da Basmalık,**” *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 58. 1939 yılının şubat ortalarında Türkistan sınırında *Yaş Türkistan* idaresine gönderilen bir mektuba yer veriliyor. Mektupta; Türkistan'ın Karatag taraflarında bin kişilik bir Basmacılık hareketinin başladığı, bunlar arasında kızıl askerler tarafından başı çeken 300'e yakınının, Duşanbe (Stalinabad) cezaevinden kaçan Türkistanlılar olduğu belirtiliyor.

“**Türkistan'da Yer Tibrenişi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 1. Moskova'daki Avrupa muhabirlerinin Türkistan'da şiddetli bir deprem olduğunu ve bu doğal felketin halk arasında büyük heyecan yarattığına ilişkin verdikleri habere yer veriliyor.

“**Milli Bayrak Matbaası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 1. Haber'de yıllardan beri Uzak Doğu'nun Mokadin şehrinde çıkan haftalık *Milli Bayrak* gazetesinin 18. sayısından itibaren matbu harfleriyle basılmaya başlandığı, muhaceretin zor şartları içinde çıkarılan gazeteye kutlama mesajı veriliyor.

“**şarkî Türkistan Milli Kurtuluş Küreş Dersleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 2–6.

“**şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında Başlangıç,**” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 6–7.

“**şarkî Türkistan Tarihine Bir Bakış,**” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 7–11.

“**Çin'de Cumhuriyet İlan İtilgene Türkistan Ahvâli,**” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 12–14.

Mecdeddin Ahmed, “**Cumhuriyet Devrinde Türkistan (1912-1928)**,” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 14-16.

Taşbalta, “**Türkistan'da Sovyet Kadro Siyaseti**,” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 17-21. Yazar, eskiden beri Sovyet Rusya hükümeti tarafından uygulanmakta olan kadro siyaseti ve onun Sovyet basınındaki gayri samimi neşriyat arasındaki farkın çok iyi bilindiğini, bu konunun yeniden basında yer almaya başladığını ifade ediyor. Bu kez Sovyet basınının eskisi gibi yerlileştirme, millileştirme konularından değil, Sovyet siyasetinin "Sovyetleştirme", "emekçi kitlesi"ne bağlayarak yer verdiğini belirterek, bu durumu Sovyet basınından verdiği örneklerle destekliyor.

Oktay, “**Türkistan'da Sevadsızlığı Bitirü İşleri Kaday Bar Yatır?**” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 22–28. Yazar, Sovyet hükümetinin 1936 yılının sonlarında "Bütün Sovyetler Birliği halkları 1937 yılı içinde yüzde yüz okur yazar Hâline gelmeli" şeklinde karar çıkarttığını belirtiyor. Bu kararın Türkistan'daki nasıl uygulandığına dair 1937 yılının sonlarında ve 1938 yılının başlarında Sovyet yayınlarında basılan resmi bilgilerden örneklerle açıklıyor. Türkistan'da, bu kararın Plâna göre uygulanmadığı ve ancak üçte birinin gerçekleştirilebildiğini ifade ediyor.

Mirza Azmi, “Kurtuluş Yulında,” [Şiir] *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 28–29.

M. “**Beynelmîlel Turmuşdan I- İngiltere-İtalya Anlaşması**,” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 29-33.

M. Ç. “**1- Avusturya Meselesi**,” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 33–36.

M. “**Beynelmîlel Siyasetde Sovyet Hükümeti'niñ Bugünkü Roli**,” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 36–40. Sovyet hükümetinin, söz konusu dönemde uluslararası siyasette öneminin ve rolünün olmadığı ileri sürülüyor.

“**1937 nçi Yıl Pahta Plâni Kala Becerilmekte?**” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 40–41. Türkmenistan hükümeti başkanı Atabay Hadaybiroğlu'nun 10 Şubat'ta kolhozcular kitlesine yaptığı bir konuşmasında; 1937 yılında Türkmenistan'ın plândakinden 17 bin ton az pamuk toplandığını ve bununla plânın % 91,5 oranında uygulandığından bahsettiği belirtiliyor. Hükümet

başkanının söylediğine göre; farklı reyonlarda durumun kötü olduğunu, örneğin Yulöten reyonunda plânın % 65 oranında, Bahara dan reyonunda % 66,5 oranında, Karakla reyonunda ise % 40,5 oranında uygulandığını, doğrudan doğruya devlet kuruluşu olarak idare edilen pamuk sovhozlarının ise % 51,4 oranında olduğu belirtiliyor. Yazar, bu sayılarla pamuk işindeki başarısızlığın tespit ve itiraf edildiğini, Hadaybiroğlunun bu pamuk işinin başarısızlığının sebebini kendince "milliyetçi ve düşman unsurlar" tarafından yürütülen "ziyancılık" olduğunu öne sürdüğünü ve bu yönde çeşitli örnekler verdiğini anlatıyor. (*Türkmeniskaya İskra*, 17.2.38)

“Sovyet Rusya'nın Ahali Usumi Geri Kitedir,” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 41–42. Sovyet Rusya'nın hâkimiyeti altında bulunan halkın nüfusunun, 1933 ile 1937 arasında 165,7 milyondan 169 milyona yükseldiği, bunun halkın yıllık binde 4 değişmesi anlamına geldiği, 1927 ile 1937 arasındaki 10 yıllık süre içinde, doğum oranının ölüm oranından fazla olmasının giderek azalacağı anlamına geldiği, yani 10 yıl içinde Sovyet Rusya'nın nüfusunun altıda bir düşeceği ifade ediliyor.

“Türkiye'de Yer Tibrenişi,” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 42. Türkiye'de 19 Nisan ile 27 Nisan arasında (1938) çeşitli yerlerde gerçekleşen depremlere değiniliyor.

“İktisadi Ziyancılar,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1. Yerel gazetelerden alınan haberlere göre, kolhozlarda, ekonomik olarak zarara uğranıldığı gerekçesiyle yöneticiler ve yardımcılarının işten çıkarıldıkları haberine yer veriliyor.

“Yeni Neşriyat: Tercüman,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1. Hindistan'da yaşayan Türkistan muhacirlerinden bir Türkmen'in, Delhi'de Urdu dilinde çıkarmaya başladığı *Tercüman* adlı derginin Mayıs 1938'de ilk sayısının çıktığı bildiriliyor.

“Varşova'da Şarkî Türkistan Hakkında Mühim Bir Maruza,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1.

“Feyzulla Hoca ve Ekmel İkrâm Hakikattende Kızıl Moskva'nın Düşmanımı İdiler?” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 2-5.

“Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında II Çing-Şurin Adresi Astıda Türkistan (1928–1933),” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 5–9.

Mecdeddin Ahmed, **“Şarkî Türkistan'ın Keyingi İnkılâbına Umumî Bir Karaş,”** *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 9–11.

Taşbalta, **“Maarif Cebhesinde,”** *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 12–17. Yazar, Sovyet basınının dikkatle takip edildiğinde, ilkokul bir yana ortaokul hatta bazı yüksek okullarının çok fazla okuryazar kişi çıkaramadığından şikâyet edildiğine rastlanabileceğini ifade diyor. 1937 yılının başında üniversiteye girmek için müracaat eden ilk yüz kişiden çoğunun düzgün yazamadıklarından dolayı kaldıklarını belirten yazar, yerel gazetelerde bu yönde çıkan haberlere yer veriyor.

Abdulvahab, **“Türkistan'da 1937/38 Oku Yılı Kanday Ötkezile Yatır?”** *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 17-24. Makalede, Sovyet resmi rakamlarının Türkistan'da okuyanların sayısının giderek arttığını gösterdiğini ifaden eden yazar, rakamların gösterilenden çok daha farklı olduğunu ileri sürüyor.

İskender, **“Sovyet Kışlak Hocalığında Umumi ve Hususilik,”** *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 24-28.

Baltabay, **“Sovyet Kışlak Hocalığı Yutukları,”** *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 28–33. Yazar, Türkistan Sovyet basınındaki "ziyancılık" sütunu yazılarının, bir taraftan genel siyasî durumun değiştiğini ve Türkistan halkı tarafından kızıl Rus emperyalizmine karşı açılan mücadelenin kızgınlığını gösterdiğini, diğer taraftan ise; Sovyet Rusya sömürge hocalık (işletme) siyasetindeki buhranın şiddetini ve Sovyet Rusya propaganda sütunlarındaki "zaferler" konusunun göz boyamalıktan ibaret olduğunu gösterdiğini öne sürüyor.

“Türkistan'da Bu Yılgı Köklem Ekin Plânı,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 33-35.

Timuroğlu, **“Sovyet Rusya Muhaceret Siyaseti,”** *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 35–40. Yazar, Sovyet hükümetinin eski Çarlık Rusyası döneminde sömürge ve muhaceret siyasetinin aynen benimsediğini ve onun politikalarını bire bir uyguladığını herkes tarafından bilinen bir gerçek olduğunu

ileri sürüyor. Rus olmayan ülkeleri Ruslaştırmaktan ibaret olan muhaceret siyasetinin, göç ettirme yolu ile geçen yıl (1937) 17 Kasım tarihli yeni bir Sovyet deklârasyonunun ortaya çıktığı bu deklârasyonda, şimdiye kadar uygulanmamış bir muhaceret plâni hazırlandığını, bu deklârasyonun amacının, bu hedefe ulaşabilmek için görülen tedbirleri de bir dereceye kadar anlatmakta olduğunu ifade ediyor. Makalenin devamında bu plânın ayrıntılarına yer veriliyor.

“Sovyetler Memleketinde Saylav Merkezi,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 40–42. Seçimlerin, bir önceki seçimlerden farksız olduğu belirtiliyor.

Canay, **“Çehoslovakya Meselesi,”** *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 42-46.

M. **“Beynelmilel Turmuşdan,”** *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 46-47.

“1- Hıtay'dagi Alman Askerî İşleri Bilermenler Hissesi Geri Çıkarıldı,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 46.

“2- Sovyet ve Hıtay Dostlığı,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 47.

“3- Yeni Yapon Kabinesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 47.

“4- Türkiye-İngiltere Münasebeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 48.

“İdarelerini Yirileştirü Meselesi Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 48-50. Makalede, Türkistan'daki idarelerin yerlileştirme siyasetinin Sovyet hükümeti tarafından Rus emperyalizmine uygun bir tarzda ve yönde uygulandığı belirtiliyor.

“Reyon Gazitalarınıñ İmlâ Hataları,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 50-51.

“Tokyo'da Abdullah Kurbanali Kalmadı,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 51–52. *Yana Milli Yul* dergisi ile *Milli Bayrak* gazetesinde yer alan bilgilere göre; yıllardan beri Tokyo'da yaşayan, büyük Türk-İslâm aydınlarından Abdullah Kurban Ali'nin Japon hükümeti tarafından hapse atıldığı duyuruluyor.

Türkistan Haberleri:

“**Türkistan'ın Elbetli Kişileri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 53. *Pravda* gazetesinin 22 Mayıs tarihli sayısında, "Kazakistan Âli Şûrası"na gösterilen adaylardan Stalin, Molotov ve diğerlerinden sonra gelen isimleri getirdiği belirtiliyor. "Kazakistan'ın en Elbetli Kişileri" olarak Âli Şûrası'na gösterilen bu kişilerden sonra 13 isim daha sıralanıyor. Haber'de, Türkistan'ı, Türkistanlı olmayan yabancıların konuştuğunu göstermek için bundan daha açık bir ispata gerek kalmadığı ifade ediliyor.

"**Mirzoyan Kayda Kaldı?**" *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 53–54. Moskova'dan, Paris'teki *Tan* gazetesine bildirildiğine göre (3 Haziran 1938); Kazakistan Parti Merkezi'nin başkâtipliğine Nikolay Sekovartski denen birinin geldiği, önceki baş kâ tib Ermeni Mirzoyan'ın nasıl yok olup gittiğinin bilinmediğini belirttiğinden bahsediliyor.

“**Moskva'nın İlk Büyük Binası Türkistan Muharirleriyle Sahnmakçı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 54–55. Moskova'da kurulmakta olan "Sovyetler Evi"nin dünyanın en büyük binalarından biri olacağı haberine yer veriliyor.

“**Yeni Fergana Tiveregidegi Yavaz Düşmanlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 55-56.

“**Yeni Kadrolar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 56–58. 8 Ocak 1938'de Aşkabad'daki Türkmenistan Yukarı Hoca Obalıği Komünist Okulu'ndan 99 kişinin mezun olduğu, bunların 83'ünün temel bilimler bölümünü, 13'ünün komsomol bölümünü bitirdiği, 99 yeni kadronun 33'ünün Parti üyesi, 21'inin Parti adayı ve diğerlerinin çoğunun yani 40'ının komsomol üyeleri oldukları belirtiliyor. Okulu başarıyla bitirenlerden Taşlıoğlu, Karaoğlu, Besimoğlu, Tahiroğlu, Devredioğlu, Hoca Niyazoğlu, Sefiroğullarından ibaret bir grubun, Türkmenistan reyonlarına sorumlu işlerde çalışmaya gönderildikleri, bitirenler arasında Traponikof, Nikonik gibi isimlere bile rastlanıldığı, 99 yeni kadrodan çoğunun Türkistanlı olmadıkları ifade ediliyor. Makalenin devamında, birçok yerel gazetelerde, bu konuda yer alan haberlere yer veriliyor.

“**Tercüman,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 1.

“**Enver Paşa (Ölümünün 17 Yıl Tulu Münasebetiyle),**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 2-5.

Tahir, “**Türkistan Türk Milli Mefkûresi ve Ali Şir Nevai,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 5-23. Milli mücadele tarihinin temelini milli edebiyat oluştururken Ahmed Yesevi ve onun kurduğu milli tasavvuf okuluna dayanmanın manasız olmadığı ve Ali Şir Nevai'ye ayrıca bir yer ayırmak gerektiği belirtiliyor. Yazar, milli kültür başta olmak üzere, büyük bir tehlike karşısında olunan bir zamanda milli mücadele bayrağının yükselip ortaya çıktığı, milli dil ve hayatı tehlikeden kurtaran ideolog, büyük Türk Şeyhi'nin Ahmet Yesevi olduğunu, ona şekil veren ve tacını giydirenin ise Ali Şir Nevai olduğunu ifade ediyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Segizbayoğlu Sultan: Halk Düşmanı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 23-26. Yazar, Özbekistan Komiserleri Şûrası Başkanı Sultan Segizbayoğlu'nun da halk düşmanları tarafında yer aldığını ileri sürüyor. Bununla, Feyzulla Hoca'dan sonra iki Komiserler Şûrası Başkanı'nın ortadan kaldırıldığı, Sultan Segizbayoğlu'nun selefinin Abdulla Kerim olduğunu belirtiyor. Basmacılık'a karşı mücadeleye karışan ve mücadeleyi oluşturan, sabık Fergana ÇEKA'sı başkanı olan Abdulla Kerimoğlu'nun bir ara Eğitim Komiserliği'nde, sonra Komiserler Şûrası başkan yardımcılığında bulunup oldukça deneyim kazanarak, güven kazanan sadık Stalinci'lerden biri olduğundan bahsediyor. Yazar, gerçek halk düşmanlarının Segizbayoğulları değil, bu siyaseti ortaya çıkaran, onu halkın sırtına yükleyen kişiler olduğunu, Segizbayoğullarının ise onların elinde oyuncak olduğunu ifade ederek, Sultan Segizbayoğlu'nun sonra Özbekistan Halk Komiserleri'nden Âli Şûrası adaylarından Şahmehmed Atamatoğlu'nun da "halk düşmanı" ilân edildiğini anlatıyor.

Oktay, “**Türkistan'da Öldürüşler, Soruş ve Kamaşlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 27-34. Yazar, Türkistan Sovyet gazetelerinin uzun yollar aşarak ellerine geç ulaştığını; *Sosyalistik Kazakistan* gazetesinin bu yılki Mart-Nisan ve *Kızıl Özbekistan* ile *Sovyet Türkmenistanı*'nın Mart-Nisan-Mayıs sayılarının Temmuz sonlarında elde edebildiklerini anlatıyor. Türkistan'ın üç büyük şehrinde çıkan bu üç büyük merkezi Sovyet gazetelerinin yukarıda adı geçen iki-üç aylık sayılarının toplu halde gözden geçirildiğinde; Komünist Partisi ve Hükümet direktiflerini uygulamada sabotajlık eden "Türkistan burjuva

milliyetçileri"nin, "halk düşmanları"nın, "ziyançılar"ın, ve "milli faşistler"in bitirildiğine dair yazılar arasında, bazı açık mahkemeler ve mahkeme hükmünü bildiren haberlere rastlanıldığını, uzun yıllardan beri arkası kesilmeyen bu mahkemelerin Sovyet rejiminin terörsüz yaşayamadığına ve sürekli insanları kanatan bir rejim olduğuna şüphe olmadığını gösterdiğini ifade ediyor.

Taşbalta, “**Kırgından Sonragi Körünüşden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 35-38. Yazar, bir yıl önce Türkistan'a kızıl Rus görevlisinin gelip uzun süre teftişi sonunda, Özbekistan'ın tamamında Parti merkezinin iki kâ tibi dışında başka bir de komüniste rastlamadığını söylediğinden bahsediyor. Bu sınavdan geçip sıralanan iki komünistin birinin Moskova 21"ler mahkemesinde Sovyet düşmanlığı ve milliyetçilik ile suçlanarak idam edilen Ekmel İkrâm'ın olduğunu, bu hüküm verildiği zaman Ekmel'in yardımcılığına gelen yoldaşının ise çoktan yok olup gittiğini belirtiyor. Makalede, Sovyet hükümlerinin 20. yılında bir komünistin, Sovyet düşmanlığı ve milliyetçilik ile suçlanarak idam edilmesinin her şeyden önce Sovyet hükümetinin Türkistan'daki ideoloji "zafer"ini gösterdiği ifade ediyor. Ekmel İkrâm ile aynı safta yer alan ve her nasıl bir sebeple olursa olsun Sovyet hükümetinin işine yarayan kişilerden birinin bile söz konusu dönemde ortada kalmadığını, parti teşkilâtı, devlet idaresi, hocalık kurumlarının tamamen yenilendiğini, her seferinde yüzlerce hatta binlerce sorumlu olarak görülen komünistlerin kovulup sürülüp öldürüldüklerini belirten yazar, onların yerine yeni rejim için daha inanılır buldukları kişileri bulup getirdiklerini anlatıyor.

Canay, “**Parlaman Oyunu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 39–41. 8 Temmuz 1937 yılında Sovyetler Birliği'nin tamamında yeni kurulan "Yüksek Şûra"nın bazı farklı Cumhuriyet parlâmentolarının toplandığı, bütün "müstakil" ve "muhtar" Cumhuriyet merkezlerinde olsun, Rusya Federasyonu başkenti Moskova olsun, muhtar Karakalpakistanın merkezi Dörtkol'da, bu "parlâmentolar" meclisinin Bolşevik Parti tarafından baştan hazırlanarak aynı "gramofon plâkları çalgısı" hissi ve etkisi verdiği belirtiliyor. Sovyet parlâmentolarının, gerçek parlâmentoya benzeyen tek noktasının parlâmentonun ilk toplantısının en yaşlı vekil tarafından açılması olduğu ifade ediliyor. Bu suretle Kazakistan'ın parlâmentosunu açmak, Doğu alfabetesinden hiç haberi olmayan, Stalin ve onun yoldaşlarını övmekle, gövdesini Bolşevik işaretleriyle bezeyen, 92

yaşında Cabayoğlu Cambul Karatag'a düştüğünden bahsediliyor. Tamamı 30'dan fazla Sovyet parlamentosunda okunan resmi nutuklarda; "Stalin ve onun sayesinde" rahat bir yaşama kavuşan Sovyet halklarına, Lenin-Stalin Partisine sadakat etmek gibi aynı propagandanın yapıldığı ifade ediliyor.

Mecdeddin Ahmed, “**Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında III,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 41–55.

“**Şarkî Türkistanlı Mücahidniñ Başkarmamızga Mektubu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 55–58.

“**Beynelmilel Turmuşdan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 58-73.

“**Türkiye-Fransa,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 58-61.

“**Yaponya-Rusya Tokanlaşması,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 61-66.

“**Çehoslovakya Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 66–68.

“**Slovaklarnıñ Çehoslovakya Hükümeti'nden Şikâyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 68–69.

M. “**Lehistan ve Milletler Cemiyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 69-70.

“**Dinge Karşı Propaganda-Partili ve Partisiz Hemi Bolşeviklerniñ İşi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 70–73. Bu başlık altında *Kızıl Özbekistan*'ın 18.4.38 tarihli sayısında, Abdulşakiroğlu Rasim adında bir Türkistanlı Komünistin 6 sütunluk uzun bir makalesinin basıldığı belirtiliyor. Yazar, Bolşeviklerin Türkistan halkının din ruhuna karşı çirkin hareketlerle okuyucuları bilgilendirmek ve bu hareketlere maruz kalan Türkistanlıların tedbirli davranmalarını sağlamak maksadıyla, burada adı geçen makaleyi özetlemek istediğini belirtiyor. Rasim'in makalesinde şu bilgilere yer verdiğinden bahsediyor: Parti olarak "din halk için afyondur" şiarıyla Sovyet memleketinde dinin temellerinin yok edilmesi için çok çalıştıklarını, 20 yıl içinde parti tarafından uygulanan siyasetin dine çok zarar verdiğini, yeniden dine karşı mücadeleden konuşmak gerektiğini ifade ediyor. Ekmel Ekrem, Feyzulla

Hoca'ların din adamlarına ve din başkanlarına karşı dayandığını, Basmacı ve isyancıları hazırladıklarını, Ruhaniler Kontrevülasyonu'nun esas kadrolardan bloke olduğunu anlatıyor. Parti Merkezi Komitesi'nin kararının çıktığı şehirlerdeki bölgelerde, Hüdâ sızlar Birliği'nin çalışmalarının canlandığını, mücadeleciler Hüdâ sızlar Birliği'nin teşkilât bürosunun 1938 Kasım ayında yeniden düzenlenerek çalışmaya başladığını, Türkistan'ın Özbekistan kısmına bakan 56 bölgede bu Hüdâ sızlar Birliği'nin teşkilât bürolarının düzenlendiğini ve 2209 Hüdâ sızlar Birliği'nin 1440 üyesi olduğunun belirlendiğinden bahsediyor. Dine karşı propagandist yetiştirmek üzere 2 aylık kurslar açıldığını, bütün işyerlerinde, kolхозlarda Hüdâ sızlar Birliği'nin çalışmalarının canlandırmak için çalışmalar yapıldığını yazıyor.

Türkistan Haberleri:

“**Türkistan'da Subtropik Kültür,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 73-74. Sovyet gazetelerinde Türkistan'ın doğal şartlarda subtropik bitkiler kültürünün kolaylıkla yapılmakta olduğunu yazdıkları haberine yer veriliyor. Türkmenistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın sulak kısmında ceviz, badem, nar incir yetiştirilen dairelerde Japon hurması gibi meyveler yetiştirildiği, zaten Türkistan'ın çeşitli kısımlarında yüz binlerce hektar genişlikte, yabanî orman halinde büyümekte olan ceviz cinsi bitkiler meyvesinden yeterli derecede faydalandığı belirtiliyor. Tahmini hesaplara göre Türkistan'da 70 bin hektar genişlikte (bunun 45 bini Kırgızistan'da, 25 bini Tacikistan'da) ceviz ormanı, 25 bin hektar, yabanî badem ve 220 bin hektardan fazlası yabanî kürk ormanı olduğu anlatılıyor. Türkmenistan ile Tacikistan'da kabuklu nebatat başarıyla yetiştirildiği gibi Tacikistan ile Özbekistan'ın güneyinde şeker kamışı yetiştirilebileceğinin anlaşıldığı belirtiliyor. Deneyimler sonucu, Türkmenistan ve Tacikistan dairelerinde limon, portakal ve bunlara benzer meyvelerin çok iyi bir şekilde yapılacağına ümit edildiği, Türkmenistan'ın diğer taraflarında keçiliğin de gelişmekte olduğu, genellikle Türkistan'ın güney kısmında subtropik kültürün yapılabilme ümidinin yıldan yıla olgunlaşmakta olduğu vurgulanıyor.

“**Türkistan'da Amerika Yernegi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 74-75.

“**Altay'niñ Baylığı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 75.

“**Lenger Kömür Baylığı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 75.

“**Doktor Zülfiye Hanımın Bir İlmi Tecrübesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 75–77.

“**Tiyatr Oyuncuları Üçün Kurs,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 77.

“**Otellonuñ Tercimesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 77–78.

“**Tarihi Eserler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 78–79. Özbekistan'da XVII. yüzyıla ait çok önemli eserler olduğu, bu eserin Orta Asya tarihi hakkında Yunan, Çin, İran ve diğer dillerdeki yazma kaynaklarında olan materyalleri yerlileştirmek için ilk deneyim olduğu, bu eserin çeşitli kişilerden numunelerinin alınıp açıklama getirileceği bildiriliyor.

“**Semerkand'ın Tarihi Eserleri Kinüğe Alınmakçı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 79. Semerkant'ın tarihi binalarının, Emir Timur döneminden kalma mescit ve camilerinin bütün dünya gözünde büyük bir yere sahip olduğu, bunlara â limlerin çok ilgi gösterdikleri, bu eserleri görmek ve araştırmak için Sovyetler Birliği'nin uzak şehirlerinden hatta yabancı ülkelerden seyyahların Semerkant'a geldikleri anlatılıyor. Birçok kişinin bu eserleri gözleriyle görmedikleri, duyup ya da okuyup bildikleri söyleniyor. Bu eserleri konu alan sinema hazırlığının yapıldığı ifade ediliyor.

“**İşçiler Turmuşu ve İşden Kolnagan İşçileri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 79-80. *Sovyet Türkmenistanı* gazetesinin 29.3.38 tarihli sayısında yazıldığına göre, Aşkabad şehrindeki dokuma fabrikasında çalışan işçilerin sürekli çalışmaları için gerekli imkanların verildiği, fabrikanın 50-60 işçisinin yeterli yer bulup, işçilerin çoğuna yer yetişmediği, fabrikada işçilerin çoğunun evleri ve aileleri olduğundan çocukları için bir kreş istedilerse de şimdiye kadar bu isteklerinin yerine getirilmediği anlatılıyor. Haber'de, bu fabrikadan işçilerin ilginç bahanelerle işten çıkarıldıklarından da şikâyet edildiği, örneğin, 1938 yılında Ocak ayından Mart'a kadar 121 işçinin işten çıkarıldıkları bildiriliyor.

“**Yaş Mütchassis Mahfuz Abdulla'nın Bir Şikâyet Mektubu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 80–81. Haber'de, *Kızıl Özbekistan*'ın 17.4.38 tarihli sayısında Abdulla adında Türkistanlı genç bir doktorun mektubunun basıldığı belirtiliyor ve bu mektuba yer veriliyor. Mektup'ta; Kasım 1937'de Semerkant'taki Halk Hocalığı Enstitüsü'nü bitirip "İktisatçı-Plâncı" ünvanı aldığını, Enstitü'yü 70 kişinin bitirdiği, bunların içinde Özbek kızlardan sadece kendisinin olduğunu belirtiyor. Mezun olup işe başladıktan sonra başına gelenleri anlatıyor. Kendisiyle birlikte mezun olan Rusların iş için tayinleri yapılırken kendisinin uzun süreler "yer kalmadı" denilerek bekletildiğini anlatıyor.

“**Yeni Kadrolar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 81-83. Haber'de, Taşkent'te "Adliye Görevlilerini Bir Yıllık Hazırlık Kursu"nu 50 öğrencinin bitirdiği, bunların reyon ve şehirlere mahkemelere savcı olarak görevlendirildikleri bilgisine yer veriliyor. Semerkant şehrindeki Özbekistan Devlet Ziraat Üniversitesi'nin iki yıllık Pamuk ve Ekincilik Bölümleri'ni 60 kişinin bitirdiği, bunlardan 15 kişinin çok iyi derece ile mezun oldukları, bunlardan Sultanoğlu, F. Cabaroğlu, Bikcanoğlu, Ahmedoğlu ve diğerlerinin para ve sanat ürünleri ile ödüllendirildiklerinden bahsediliyor.

“**Yeni Eserler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul 1938), s. 83-86.

Kilimli, Başkarmadan, “**Merakeş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 104–105 (İyul 1938), s. 86–90. Tunus, Cezayir, Merakeş gibi birçok ülke olduğu ve buralar hakkında bilinenlerin çok az olduğu belirtilerek, bu ülkeler hakkında bilgiler veriliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Milli Kadro Hazırlaş ve Maarif Meseleleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 1. Temmuz 1938'de gerçekleşen 2. Kırgızistan Parti Kurultayı'nda milli kadro meselesi hakkında konuşma yapan kişilerin bu sorunun kötü bir durumda olduğunu itiraf ettikleri haberine yer veriliyor.

“**3 nci Tacikistan Fırka Kurultayında Maarifi Hakkında Söylengen Nutuklardan:**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 1.

“**Şarkî Türkistan Meselesi Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 2–9.

“**Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında IV Cumhuriyet ve Hoten Melikliği,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 9–12.

Mecdeddin Ahmed, “**Urumçi Hükümeti'niñ İç Yüzi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 13–16.

Tahir, “**Türkistan Türk Milli Mefkûresi ve Ali Şir Nevai II,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 17–27.

Oktaç, “**Türkistan'da Türkçilik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 27-36. Yazar, yeryüzünde bütün halkları yerleştirip, ortadaki çeşitli tabakaları yok edip, dünyada sınıfsız bir toplum düzenlemek istediğini her vesile ile söyleyip telkin eden Moskova Bolşeviklerinin, Kazak, Özbek, Kırgız, Karakalpak, Türkmen, Başkurt ve Tatar gibi Türk boylarının bir ırktan ve bir kandan olan bir halk olduklarını gerçekte olduğundan tamamen başka duruma bezeyip, Türk boylarının birbirleri ile kaynaşıp aynı yönde hareket eden bir millet olmalarını çeşitli yollar ve usullerle engellediklerini ileri sürüyor. Türkistan milliyetçilerinin Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen ve onlara benzeyen diğer Türk boyları gibi Türkistan'ın öz evlâdı olarak Taciklerin de Türkistan halkının ayrılmaz bir parçası olarak gördüklerini belirten yazar, Türkistan milliyetçilerinin bugün yerli ve haklı görüşüne Bolşeviklerin nasıl baktıklarını 1938 yılının Mart ayında Moskova'da öldürülen Ekmel İkrâm'ın 1936 yılının sonlarında Taşkent'te toplanan bir kurultayda açıkça anlattığını ifade ediyor.

Canay, “**Sovyet Parlamen Nayranbazlığı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 36-42.

M. Ç. “**Sovyet Rusya'da Kaça Ahâli Bar?**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 42–45. Yazar, bu konunun çok önemli olduğunu vurgulayarak, komünizm ve Sovyet rejimine düşman bazı Fransız milliyetçilerinin, Sovyet hükümetiyle dost ve hatta savaş müttefiki olmak için getirdikleri delillerin en önemlisinin Sovyet Rusya'daki 170 milyon ahâlinin varlığı olduğunu ileri sürüyor. Bu rakama söz konusu yılın dâhil olmadığını belirtiyor. Sovyet hükümeti için bu sayının yeterli olmayıp daha da fazla göstermeye çalıştığını, gerçek rakamın gizlediğini, Devlet İstatistik İdaresi Başkanı'nın ünlü profesörlerini "halk düşmanı" ilân ettiğini anlatıyor. Gerçekte Sovyet Rusya'nın nüfusunun gösterilenden daha az olduğunu ileri sürüyor.

Timuroğlu, “**21’ler Mahkemesi Alman Matbuatında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 46-49.

“**Rusların Hârbi İmkânı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 49-52. Fransa Dış işleri Bakanlığı'nın yayını olan *Tan* gazetesinin 21 Ağustos sayısında General Bartier tarafından yukarıdaki (makale adı) başlık altında yazılan dikkat çekici bir makale basıldığı, bu makalede; Rus toprağı olarak tanıdığı "Çangk-Fing" ve "Şan-Tes-Çing" tiplerinde Rus kızıl ordusunu kovup çıkararak Japonya karşısında niçin "silâhperver" bir durum almaya mecbur olduğunun sebeplerini hiç bir tartışmaya yer vermeden rakamlara dayanarak anlatıldığı bildiriliyor. Yazar, söz konusu makaleden bölümler yayınlıyor.

M. “**Beynelmîlel Turmuşdan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 52-57. Söz konusu dönemde en önemli konunun Çekoslovakya-Slovakya meselesi olduğu belirtiliyor. Avrupa ülkelerinin bu konuda izlediği politiklardan bahsediliyor.

Ç. “**İyun Stepnov-Ali Cangeldin,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 57-58. Yazar, "din ve millet haini olarak" tanımladığı İyun Stepnov ve Cangeldin'i⁵²⁹ suçluyor. 1917 yılında İnkılâbtan önce "İyun Stepnov"un Rus evliya ve enbiyalarının yerleştiği "mukaddes" yerleri ziyaret ederek ün kazanmış ve İslâm dinine karşı Hıristiyan-Ortodoks misyoneri derecesine ulaşmış olduğunu anlatıyor. 1917 yılında, isyan döneminde Stepnov'un Türkistan'a gelerek özellikle Cizah etrafında Rusluk propagandası uygulayarak, Rus hükümeti tarafından hapse konulup idam cezasına çarptırılan Türkistanlılara: "Hıristiyan dinini kabul ederseniz canlı kalırsınız" şeklinde propaganda yaptığından bahsediyor. 1917 yılında Bolşeviklerin iş başına gelir gelmez bütün kırsal (Kazak) vilâyetlerine Sovyet hükümetinin "fevkalade komiseri" olarak görevlendirildiğini anlatıyor.

“**Türkistan Haberleri: Kazakistan Fırka Kurultayı Materyallerinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 58. 1937-1938 eğitim yılında 20 bine yakın okul çağındaki çocuğun okullara giremediği, ancak bin çocuğun okula başlayabildiği haberine yer veriliyor.⁵³⁰

⁵²⁹ Alibey Cangeldin (1884-1953): Kazak Sovyet devrimcisi ve sosyal aktivist.

⁵³⁰ (*Kazakhstanskaya Pravda*, 17 Temmuz 1938)

"4 nci Türkmenistan Parti Kurultayı Materyallerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. Dış Kapak.

Türkistan Haberi: "Uçı'de Aksi İnkılâbçılar Mahkemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 1.

"Ekmel İkrâm Çından de Sovyet Milli Siyasetige Karşı İken," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 2-7. 21'ler Mahkemesi'nin Avrupa halkının dikkatini çektiği, *Yaş Türkistan*'ın geçen ve bu sayılarında İngiliz ve Alman siyasi basınından alıp getirilen bazı örneklerin canlı örnekleri olduğu, bu mahkemede Avrupa basınına ayrıca ilgilendiren noktanın, Feyzulla Hoca ile Ekmel İkrâm gibi iki Türkistanlı Sovyet büyüğünün o mahkemede bulunmaları olduğunu ifade ediyor. Bu iki Türkistanlının yargılanırken söylenen şeylerin Sovyet Rusya'da hatta "milli" komünistler arasında da milli bağımsızlık hareketinin ne kadar ilerlediğini ve önemli bir yer tuttuğunu gösterdiğini ifade ediyor. Makalenin devamında Ruslar tarafından 1920 yılında Buhara'nın işgali ve sonrası anlatılarak, Feyzulla Hoca'nın konumundan bahsedilerek daha sonra Ekmel İkrâm hakkında bilgi veriliyor.

Tahir, "Türkistan Türk Milli Mefkûresi ve Ali Şir Nevai III," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 7-15.

Abdulvahab, "Maarif Cephesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 15-21. Yazar, 1937 yılının ortalarında çıkan Sovyet gazetelerinde Türkistan'daki eğitim alanının manzarasının nasıl gösterildiğini anlatıyor. *Sosyalistik Kazakistan*'ın 18 Haziran 1938'de çıkan baş makalede bildirildiğine göre; 1938 yılında Kazakistan şehirlerinde 15740 çocuğun sığıması için 36 bin binanın kurulması gerektiği, köylerde ise yeniden 45 okul kurulup, 15 okulun kuruluş çalışmasının başlaması gerektiği, bunların devlet bütçesiyle kurulan okullar olduğu, ayrıca *Almata* gazetesinin yazdıklarının da buna benzer ifadeler olduğundan bahsediliyor. Makalenin devamında, gerek okul binalarının, gerek okuyanların gerekse öğretmenlerin durumunun Sovyet gazetelerinde gösterildiği gibi olmadığı gösterilen durumdan çok daha kötü olduğu ileri sürülüyor.

"Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında V: Dunganlar ve Olarnıñ Şarkî Türkistan İnkılâbına Aralaşış," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 22-25.

Mecdeddin Ahmed, "**Türk, Dungan ve Urumçi Hükümeti'nin Siyasetleri**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 25–32.

K.A. Çağatay, "**Uruş Haber Mecmuasına Cevab**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 32-39.

Torumtay, "**Merkezî Hitay Hükümeti Tarafından Kamalğan Türkistanlılar**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 39-40.

"**Doktor Mecdeddin Ahmet Bik**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 40-42.

Ç. "**Kitabiyat: Sovyet Rejimige Karş**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 42–44. Sovyet Rusya'da 15 yıl (1921'den 1936'ya kadar) orduda önemli yerlerde olup sonunda Rusya'dan ayrılmak mecburiyetinde kalan komünist Alman Volenberg'in kısa bir süre önce *Kızıl Ordu (The Red Army)* adında İngilizce yazdığı kitabında 11 Haziran 1938'de Mareşal Tohaçovski'nin hapse atılması başta olmak üzere, 8 Sovyet Generali ve ondan 6 ay sonra gerçekleşen 21'ler mahkemesi hakkında bu zamana kadar hiç bilinmeyen bazı önemli bilgilere yer verdiği belirtiliyor.

Taşbalta, "**Moskva Tehlikesini Kösteriçi Bir Eser**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 43–45. Yazar, Sovyet Rusya hakkında Avrupa dillerinde yazılan Almanca eserlerin çok olduğu, ancak bunların çoğunun, farklı sebeplerle okuyucuya Sovyet Rusya'daki gerçek durumun olduğundan farklı yansıtılarak, Sovyet hükümetinin yaptıklarını överek yanılttıklarını, bu suretle geniş okuyucu kitlesinde bilgi bakımından geniş bir boşluk yarattığını belirtiyor. Alman okuyucusunun Sovyet Rusya hakkındaki bilgisinde o açıklığı gören Alfred Rozenberg'in yardımcılarında Doktor Leibbrandt'ın bu boşluğu dolduracak bir silsile yayını hazırladığı, amacının siyasi gelişme ile ilgilenen okuyucu kitlesini Sovyet Rusya'daki gerçek durum ile tanıştırmak olduğu ve *Moskova'nın Avrupa'ya Karşı Yürüyüşü* başlıklı bir eser çıktığından bahsediyor.

M. "**Beynelmilel Turmuşdan**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 46-50.

Kilimli, "**Merakeş II**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 51-54.

Türkistan Haberleri: "**Yeni Kadrolar**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 54–56. Türkistan'da idari kadrolara Türkistanlılardan ziyade Rusların yerleştirildiği anlatılıyor. Türkistan'da parti merkezleri ve Sovyet hükümetleri başına yeni getirilen kişilerin listesi bir tabloda gösteriliyor.

"**Ziyaçılar**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 56-57. Yerel gazetelerden alınan haberlere dayanarak, Türkistan'ın çeşitli yerlerindeki kolhozlardaki yöneticilerin devleti zarara uğrattıkları gerekçesiyle "halk düşmanları" şeklinde suçlanarak cezalandırıldıklarına ilişkin bilgiler veriliyor.

"**Şarkî Türkistan Ahâlisige Hârbi Tâlim Birilmekçi**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 57.

"**Türkistan Çegaresinde**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 58. Bir Türkistanlının Sovyet hükümeti lehine casusluk yapması dolayısıyla mükâfatlandırıldığına yönelik habere yer veriliyor.

"**Türkistan'da Kuzgalan**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 58. *Yaş Türkistan*'ın bu sayısı basılmakta iken Berlin'de çıkan *Fulkeşer Bevbahter* gazetesinin 15.10.38 tarihli sayısında "Türkistan'da İsyân" başlıklı farklı bir haber okuduklarını belirten dergi idaresi, haberde, Türkistan'ın Afganistan'a yakın yerinde, Behbudi etrafında Sovyet hükümetine karşı kanlı isyan yapıldığı ve isyancıların Behbudi yakınındaki önemli yerleri işgal ettiklerinin bildirildiğini, isyancıların yani Basmacıların silâhlandıklarını, Buhara ile Behbudi demiryolu hattına çekildiklerini ve isyancıların, Türkistan'a yönelik bir hitâ bname neşr ettiklerini bildirdiği bilgisine yer veriyor.

"**Başkarmadan**," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. Dış Kapak.

Türkistan Haberleri: "**Yeni Radyo İşitu Noktaları**," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 1. *Kızıl Özbekistan* gazetesinin 14.8.38 tarihli sayısında "Kardeş Respublikalarda" sütununda "2170 Reyon Noktası" başlığı altında verilen bilgiye göre; bu yıl Türkistan'ın Tacikistan kısmında iki bin yere radyo yerleştirildiği, böylelikle 2170 yere yerleştirilmiş olduğu, Asfere reyonunda 64 radyo olduğu, kolhozcuların 120 radyo yerleştirdikleri, Kanibadem reyonundaki 300 radyonun 429'a çıktığı belirtiliyor.

"**Yul Öten Mescidniñ Âkıbeti**," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 1. *Sovyet Türkmenistanı* gazetesinin 5.3.38 tarihli sayısında bildirildiğine göre;

Yolgeçen reyonu merkezinde uzun süredir kapalı olan bir mescidin beden eğitimcilerine verildiği, beden eğitimcileri tarafından mescidin onarılıp, içinde her türlü düzenlemelerin yapılarak spor salonuna dönüştürüldüğüne ilişkin habere yer veriliyor.

"Hüdasızlar Mecmuası," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 1. *Kızıl Özbekistan*'ın 12 Haziran 1938'de basılan sayısında yer alan bir habere göre; Özbekistan'daki Allahsızlar Teşkilâ tı'nın merkezi bürosu tarafından 6 Haziran'da *Özbekistan Allahsızları* denen bir gazete çıkarmaya başladıkları, ayda 3 kez çıkarılacağı, ilk sayısında "Dine Karşı Mücadele Fervanındaki Ziyancılık Akıbetlerini Bitirin", "Din Sanat Düşmanı", "Hayatın Galip Çıkışı", başlıklı makaleler ile Allahsızlık hareketine dair çeşitli haberlerin varlığından bahsediliyor.

Yaş Türkistan, "Atatürk'nün Ölümü 1881–1938," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 2–5. Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü dolayısıyla duyulan derin üzüntü ifade ediliyor ve Atatürk'ün faaliyetlerinin anlatıldığı bir makale.

"Sovyet Hükümeti'niñ 21 nçi Yıllığı Münasebetiyle 1917–1938," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 5–10. Sovyet hükümetinin 21. yılının bayramlarla kutlandığı ancak bu durumun Türkistan için 21 yıllık matem anlamına geldiği belirtiliyor. Türkistan halkının hiç durmadan milli mücadeleye devam ettiği, düşmanın ise nüfuz ve itibarı ile kanlı terörünü sınırdan dışarı çıkarmak mecburiyetinde kaldığının görüldüğü ifade ediliyor. 20 yılın sonunda Türkistan gibi Rus olmayan ülkelerde Sovyet hükümetinin dayanağı sayılan "milli kutlar"ın kırılıp, Lenin'in en yakın fikir yoldaşları, Rus Bolşeviklerinin ideolojisti ve Ekim Devrimi'ni yaratan kişilerin tamamının ortadan kaybolduklarından bahsediliyor. Rus Ekim Devrimi'nin "Avrupa'da proleter diktatörlüğü ve sömürgelere milli özgürlük İnkılâbı" denen büyük ve mukaddes amaçları yerine gelmediği, İtalya'da faşizm ve Almanya'da milli sosyalizmin, Avrupa'nın Almanya ile Sovyet Rusya arasında yer alan bütün ülkelerde komünist partilerinin yok olmasına sebep olduğu anlatılıyor. Yazar, Sovyet hükümetinin 20 yıldan sonundaki "kazançları"nın bu ideoloji ve dış siyasette karşılaştığı "harabe"lerden ibaret olduğunu ileri sürüyor.

Tahir, "**Türkistan'da Kırgından Songraki Körünüş,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 11-19. Türkistan'ın çeşitli yerlerinde yaşanan açlık sorunu anlatılıyor.

"**Maarif Cephesinde,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 19-25. 1938-1939 eğitim yılının resmi olarak 1 Eylül'de başladığı ancak her açıdan eksikliklerin olduğu, örneğin yeni eğitim yılında özellikle Türkistan'ın Türkmenistan kısmında durumun çok daha kötü olduğu ileri sürülüyor. Türkistan'ın diğer vilayetlerindeki durum tek tek irdelenerek, okul binalarının durumu, sınıf yetersizliği, öğrencilerin ve öğretmenlerin içinde buldukları sıkıntılar anlatılıyor.

"**Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında VI,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 26-28.

"**Dunganlar'ın Başsız Kalgan Türk Askerlerini İğfal Etişi ve Oların En Keyingi İmha Hizmeti,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 29-37.

Timuroğlu, "**Lehistan ve Alman Matbuatında Sovyet Rusya Meselesi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 37-42.

"**Türkistan'da Sovyet Âli Şûrâları ve Başçılığı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 42-43. Kazakistan Âli Şûrası'na 300, Kırgızistan Âli Şûrası'na 284, Özbekistan Âli Şûrası'na 300, Karakalpakistan Âli Şûrası'na 149, Tacikistan Âli Şûrası'na 282, Türkmenistan Âli Şûrası'na 226 üye seçildiği bilgisine yer veriliyor. Bu Şûra'lar kuruluşu hakkında bir tasvir yapabilmek için en azından birisinin kuruluşunun gözden geçirilmesi gerektiği ifade ediliyor. Örneğin Kazakistan Âli Şûrası'na seçilen 300 üyenin işçi, çiftçi, köylü ve aydınlardan oluştuğu, milli kuruluşunda ise; 152'sinin Kazak, 3'ünün Özbek, 3'ünün Tatar, 3'ünün Uygur, 161'inin yerli Türk halkı mensuplarından, geriye kalanların ise yabancı oldukları belirtiliyor.

M. "**Beynelmilel Turmuşdan,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 43-47. Macaristan, Çin ve Filistin ile ilgili gelişmelere değiniliyor.

"Türkistan Haberleri:

"**Ekin Sahalarında Sıçanlar,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 47. Yerel gazetelerdeki haberlere göre bazı kolhozlarda ekin alanlarını farelerin harab ettiğine dair bilgiden bahsediliyor.

"**Taşkente bir Tiyatro Salış Layihası Beş Yaşga Kirdi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 47-48.

"**Kışlak Şûrâ Reisleri Üçün Üç Aylık Kurs,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 48. Özbekistan Âli Şûrâsı'nın Taşkent Vilâyeti Teşkilât Komitesi Kışlak (Köy) Şûra Başkanları'nın siyasî ve genel bilgisini arttırmak için 3 aylık kurs açtığı bildiriliyor.

"**Türkistan'ın Cenup Çeğarasında,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 49. Sovyet telgraf ajansının 3 Eylül'de Karakum çölünde gerçeğleşen bir haberine yer veriliyor.

"**Bolşevik Matbuat Kadrosu,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 49-50. Taşkent'te açılan Gazetecilik Okulu'nda okuyanlara, Leninizm, Bolşevik Partisi Tarihi, Edebiyat ve Gazete Çalışması gibi derler verildiği, bu okuldan mezun olanların Şehir ve reyon gazetelerinde sorumlu kâ tib, müdür ve edebi görevli olarak çalıştıkları ifade ediliyor. (*Kızıl Özbekistan*, 10.9.38)

"**Yene Yeni Fergana Mecmuasından Şikâyet,**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 50. Hokand Şehrinde çıkarılan *Yeni Fergana* gazetesinin idaresine sık sık Şikâyetler gittiği bilgisi yer alıyor.

"**Balalar Evleri Ne Halde?**" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 50. Özbekistan'daki 112 Çocuk Evi'nin 80'den fazlasının onarılmadığından çok kötü durumda oldukları, 1938 yılında bu evlerin onarılması için yeterli derecede bütçenin ayrılmadığından Şikâyet ediliyor.

"**Promete Revuesi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 1. Ekim 1938 itibarıyla Paris'te Ukrayna Dış işleri Eski Bakanı Aleksandr Őolki'nin idaresi altında Fransızca *La Revue de Promeêthêe* (*Promete Revuesi*) adında çıkan dergiden bahsediliyor. Rusya esaretinden kurtulmak için milli mücadele yürütmekte olan Rus olmayan halkların milli davasını ve hakkını korumak ve propaganda etmek amacıyla neşr edilmeye başlayan Fransızca derginin, dış görünüşünün çok güzel içindekilerin ise her okuyucuyu ilgilendirecek nitelikte olduğu belirtiliyor. Bu derginin *Yaş Türkistan* idaresine gelen ilk sayısının 136

sayfa olduğu, içinde Sovyet Rusya ve ona karşı milli bağımsızlık mücadelesi yürüten Rus olmayan halkların onlarla ve halkların yaşamına dair birçok bilgi olduğu ifade ediliyor. Söz konusu dergide "Maksadımız" ve "Millet ve Milli Duygu" başlıklı makalelerde derginin siyasi programının açıkça izah edildiği bilgisine yer veriliyor. Dergi'de Türkistan, Azerbaycan ve Ukrayna ülkeleri hakkında çok fazla bilgi olduğu, Azerbaycan'a ait Mir Yakub Bey'in "Fuzuli Şair" ve Resulzade Ekrem Bey'in "Azerbaycan'da Sovyet Terörü" başlıklı makalelerin basıldığı ifade ediliyor. Türkistan hakkında Mustafa Çokayoğlu Bey'in "1917 Yıl Hatıraları" *Yaş Türkistan*'ın 104/105. sayılarında yer alan "Kırgından Sonraki Görünüştü" (Taşbalta'ya ait), "Türkistan'da Öldürüşler", "Sürüş ve Kamaşlar" (Oktay'a ait) başlıklı makaleler ile halk düşmanı ilân edilen Kazakistan hükümeti sabık başkanı İsaoglu Uraz'ın Türkistan'daki Sovyet milli siyasetini anlatan nutkundan bir kısım, bunlardan başka Türkistan'ın Sovyetler Birliği'ndeki siyasi ve iktisadi rolünü gösteren kısa ve çok önemli bilgilerin var olduğu anlatılıyor.

"Yaş Türkistan'ın 10 nci Yılı (1929 Dekabr 1938)," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 2-3. *Yaş Türkistan*'ın 10 yaşına girmesi dolayısıyla bütün Türkistanlıların bu önemli görevi bir kez daha hatırlamaları isteniyor, kuru söz ile hiç bir zaman sorumluluktan kurtulanamayacağı, konuşma zamanının artık geçtiği, sadece işin, eyleme dönüşmesinde kaldığı ifade edilerek, derginin 10 yıllık serüveni anlatılıyor.

"Zıyançılık mı Yoksa Rejim Bozukluğu mı?" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 3-14. Sovyet basınında, köy işletmelerinde şiddetli bir buhranın hâ kim olduğunu itiraf ettiğini ancak bu durumu "ziyançılar işi" olarak gösterdiği eleştiriliyor. Makalede tek gerçeğin, Sovyet rejiminin bozukluğu olduğu iddia edilerek, köy işletmelerinin genel görünümü hakkında bilgi veriliyor.

"Kadro Küreşi," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 13-18. Sovyet hükümetinin kurulduğundan beri Türkistan'daki önemli mücadelelerinden birinin de kadro meselesi olduğu, Sovyet basınında ve Sovyetler memleketinde olayların düzenli olarak takip edildiğinde bu mücadelenin hâlâ daha devam etmekte olduğunun görülebileceği belirtiliyor. Sovyet hükümetinin hükümler için zerre kadar korkusu olmadığı, Türkistanlıları arka plâna attığı, Türkistanlıları her açıdan Rus eline bakan bir hale düşürmek gibi bir amacı olduğu belirtiliyor.

Abdulvahab, "**Maksadları İmla mı Yoksa İmha mı?**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 18–23. Yazar, Türkistan'da Arap alfabesinin ortadan kaldırılıp, onun yerine Latin harflerinin kullanılmaya başlanması üzerinden 10 yıl geçtiğini, bu kısa süre içinde Türkistan'da bir çok kez imla değişiklikleri yapıldığını, en son yapılan imlâ değişikliklerinin Türkistan'ın Kazakistan kısmında yapıldığını ve bu değişiklik hakkında *Yaş Türkistan* yazarlarında İsen Tursun'un 100. sayının Mart ayında çıkan sayısında bilgi verdiğini, şimdi de Türkistan'ın Özbekistan kısmındaki imla değişiklikleri yönünde bilgi verileceğini belirtiyor.

Taşbalta, "**Oku Yılı Kalay Başlandı?**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 23-27. Türkistan'ın farklı kesimlerinde açılması gereken okulların çoğunun açılmadığı, onarılması gereken okulların onarılmadığına ilişkin eleştiriler yapıyor. Bilgiler, yerel gazetelere dayandırılıyor.

Mecdeddin Ahmed, "**Eski Bir Mücahidimiziñ Âkıbeti,**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 27–31. Yazar, Batı Türkistan milli mücadelesinde fiilen önemli çalışmalar yapan bir simanın, mücadele tarihinde özel bir yer tutması gerektiğini, o nedenle *Yaş Türkistan* okuyucularına bu konuda kısaca bir bilgi vermenin faydalı olacağını düşündüğünü belirterek, Fazıl Mahdum hakkında bilgi veriyor.

Abdürrahim Mahmud, "**Bir Türkistanlınıñ Yaramas Hareketi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 32–34.

M. "**Beynelmilel Turmuşdan,**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 36-40. Moskova'da ilan edilen beyanname ile 1932-1945 yılları arasında Lehistan ile Sovyet hükümeti arasında birbirine saldırmazlık konusunda yapılan anlaşmanın yeniden imzalandığına yönelik bilgiye veriliyor.

"**Atatürk'nüñ Ölümü Münasebetiyle Taziyeler,**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 40–41.

A. Çağatay, "**Sovyet-Hicaz Münasebetniñ Kesilişi,**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 41–42. Yazar, Sovyet hükümetinin İslâm ülkelerinden Hicaz'ın geçirdiği buhrandan kısaca bahsetmek istediğini ifade ediyor.

"**Başkarmadan,**" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. Dış Kapak.

“**Türlü Haberler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 1. Ukrayna ile ilgili haberlere yer veriliyor.

Başkarma, “**1939 nçı Yıl,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 2–4. *Yaş Türkistan* idaresi, milli amacın gerçekleşmesi için etraflıca düşünülerek bilinçli adımlar atılması gerektiği, düşmana karşı olan nefretin hiç azalmadığı, bu nefret ne kadar çok olursa olsun tedbirli davranmanın gerekliliği üzerinde duruyor. Artık Rus emperyalizmine karşı mücadelede 21 yılın geçtiği, hem Türkistan'da hem de Türkistan dışında durumun tamamen değiştiği, bu nedenle hareket yolu ve şartlarının da değişmesinin gerektiği, milli mücadelenin ilk yıllarında Türkistanların amaçları birbirinden tamamen farklı da olsa Ruslarla birlikte aynı tarafta görünmek mecburiyetinde kaldıklarını, halkın Müslüman olan herkesi kendine müttefik gördüğü, ancak bugün (1939) durumun çok değiştiği, Rus Bolşevizmi'nin her bir muhalifi ve düşmanının Türkistanlılar için müttefik ve dost olması gerektiği, her Müslüman'ın kendileri için siyasî müttefik ve dost olması gerektiği, bugün (1939) dini cihâd değil ("bunun zamanı geçip gitti" deniyor), siyasî ve milli mücadelenin yürütülmesi gerektiği vurgulanıyor.

M.Ç. “**Atatürk'nün Reformları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 5–9.

Hacı Hamdi İsmail, “**Abdullah Bik Naimi'niñ Ölümü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 9–10. Makale, Doğu Türkistan'ın milli mücadelesinin önde gelen isimlerinden olan Abdullah Naimi'nin ölümü ardından yazılıyor.

Mecdeddin Ahmed, “**Mücahid Arkadaşım Merhum Abdullah Bik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1938), s. 11-16.

Bay Azizi, “**Hıtaylarnıñ Şarkî Türkistan Üçün Hazırlatkan En Songu Felâketi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 16-17.

Mecdeddin Ahmed, “**Milli Davada Sahtekârlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 18-21. *Yaş Türkistan* idaresi, Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesine yönelik alınan bir mektuba yer veriyor.

Timuroğlu, “**Bir Almança Makale Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 21-27. Yazar, Almanya'da bir Alman gazetede, Doğu Türkistan ile ilgili çıkan makaleden bahsediyor ve bu makalenin önemine değiniyor.

“**Şarkî Türkistan Kuzgalañları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 27.

“**İsaoğlu Uraz ve Mirzoyan Gestapo ve Yapon Hârbiyesi Casusu İmiş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 28–29. Kazakistan Komiserler Birliği Başkanı İsaoğlu Uraz ve Kazakistan Parti Merkezi baş kâ tibi Ermeni Mirzoyan'ın işten kovulduklarının daha önce *Yaş Türkistan*'da bahsedildiği, Sovyet gazetelerinde bu kişilere karşı çok sert eleştiriler yapıldığı, sonrasında ise sessizliğe bürünüldüğü belirtilerek, ellerine geçen *Bolşevik Kazakhstan* adlı dergide, Parti Merkezi'nin yeni başkâtibi Sakovretsov'un, Kazakistan'ın Parti Kongresi'ndeki bildirisinde adı geçen kişilerin "Alman Gestaposu" ve "Japon casusları" olduklarını söylediğinden bahsediliyor. Makalede, İsaoğlu Uraz ve Mirzoyan'ın itiraflarını tarihi bir materyal olarak, kendileri tarafından hiç bir şekilde yorumlanmadan aynen naklettikleri bilgisine yer veriliyor.

M. “**Beynelmilel Turmuşdan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 30-35.

“**Sovyet Rusya'da: Korkanga Kuş (Kuşun) Görünedi mi Yoksa Çından da Bir Korku Bar mı?**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 35-36. *Krasnaya Zevazda* gazetesinde, Sovyet Rusya'nın başına gelen "İran korkusu"ndan bahseden bir makale basıldığı, gazeteye göre bu "korku", İran üzerinden geçen hava yollarının Rusya'ya karşı aldığı istikametten doğduğu belirtiliyor.

“**Orenburg-Çeklof,**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 36. Sovyet hükümetinin, Orenburg şehri ve Orenburg vilâyetinin adını, Aralık 1038'de kazada ölen ünlü Sovyet kumandanı "Çekalof" olarak değiştirdiği bilgisine yer veriliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Ziyañçılar**” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 36-38. *Kızıl Özbekistan*'daki habere göre, kolhoz başkanlarından Gafuroğlu'nun, kolhoz sahibini karalama ile suçlanarak görevinden alındığı ve hapse atıldığı, bunun dışında bir çok kolhozun başındaki kişilerin, "ziyancı" olarak suçlanarak görevlerine son verilerek hapse atıldıkları haberine yer verildiğinden bahsediliyor.

"**Türkistan'da Öldürüşler,**" *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 38–39. Sovyet sürgününden kaçan Kıvançoğlu adında Türkistanlı bir öğrencinin, Hârbîn'e giderek orada gazete yazarlarının önünde bulunduğu beyanatta; "halk düşmanı ve Japon casusu" ilan edilerek hapse atılan sabık Kazakistan İcra Komitesi Başkanı Kolombatoğlu Uzanbay'ın eşi, çocukları ve bütün yakınlarıyla birlikte öldürüldüğü haberine yer verilerek birçok Türkistanlı edibin öldürüldüğünü anlattığı, ayrıca sürgünde mecburi işte çalışanların çoğunun gençler olduğunu söylediği ve son olarak, Kazakistan'da milliyetçilikten konuşmanın kesinlikle engellendiği hatta bir Rus ile konuşurken ona "Rus" demenin beş yıllık sürgün cezasına çarptırıldığına yer verdiği aktarılıyor.

"**Türkistan'da Komünist Fırkası Safında,**" *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 39–40. Kasım 1931'de Özbekistan Parti Merkezi Komitesi'nin Semerkand Vilâyet Parti Teşkilâtı lehine yeniden düzenlendiği, öncesinde Parti Merkezi Komitesi tarafından gönderilen bir heyet tarafından bütün Parti kurumlarını araştırmaya başladığından bahsediliyor. Araştırma sonunda Sovyet idarelerine girip, "düşman" olan kişilerin hepsinin çıkarılarak yeni kadrolarla doldurulduğu anlatılıyor.

"**Özbekistan Kömür Baylığı Faydalanılmadı,**" *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 40–42. Orta Asya'da çıkan kömürün o bölgenin ihtiyacını karşılayacak nitelikte olduğu, ancak Orta Asya Kömür Komitesi'nin yıllık kömür istihsal Plânı bir milyon ton olduğu, plândan yüzde 70–85 oranında uygulandığının *Pravda* gazetesinde yazdığı haberine yer veriliyor.

"**Türlü Haberler: Bütün Yeryüzünde Kaç Kaş Kişî Yaşayadır?"** *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. Dış Kapak. Milletler Cemiyeti'nin yaptığı toplantıdan bildirildiğine göre, dünya nüfusunun 2 milyar 134 milyon olduğu, bunun yarısından çoğunun Asya'da yaşadığının belirtildiği haberine yer veriliyor. Bunun dışında, Büyük Britanya'nın 542 milyon, yani dünya nüfusunun üçte birini, Çin'in 402 milyon, dünya nüfusunun beşte birini, Rusya'nın 178 milyon, Kuzey Amerika Cumhuriyeti'nde 130 milyondan fazla, Fransa'da (sömürgeler dâhil) 117 milyon, Almanya'nın 79 milyon, Hollânda'nın (sömürgeler dâhil) 70 milyon, Japonya'nın 72 milyon, İtalya'da (sömürgeler dâhil) 51 milyon ve Lehistan'ın 35 milyon nüfusu olduğu belirtiliyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. İç Kapak. Abone şartlarından bahsediliyor.

“**Şarkî Türkistan Haberleri,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 1.

“**Ruslaştırma: Tataristan’da Rus Elifbası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 1. *Pravda* gazetesinin 6.2.39 tarihli sayısında, "Tataristan'da Rus Elifbası" başlıklı makalede yazılanlar aktarılıyor. Söz konusu makalede; Tataristan alfabesini, Rus alfabesine geçirmek için hazırlık yapıldığı, Niyazelmin ve diğerlerinin katılımıyla bir devlet komisyonu kurulduğu, Tataristan hükümeti Eğitim Komiserliği'nin bu alanda bütün okullarda, işyerlerinde ve fabrikalarda ilmi bildiriler okunmasına harar verdiği belirtiliyor.

“**Türkistan Milli Hareketindeki Büyük İki Hadisenin Yıldönümü (1918-Fibral–1939),**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 2-8. Makalede, Türkistan milli kurtuluş mücadelesinin iki önemli ayağı olarak Hokand Muhtariyeti ve Basmacılık Hareketi gösteriliyor. Hokand Muhtariyeti'nin Türkistan milli hareketinin gelişmesinde önemli ve geçilmez bir merhale olduğu belirtiliyor. Hokand Muhtariyeti'nin o zamanki Türkistan milli teşekkülü olarak Türkistan'ın çıkarabileceği bütün aydınların millet meclisi ve hükümet etrafında toplandığını ancak 20.3.1918'e çağırılan Türkistan Milli Mebusan Meclisi tarafından ilân edilecek müstakil Türkistan'ın ilk kurulan muhtariyet hükümet görevini lâyıkıyla yerine getirmek için bu kadarının yeterli olmadığını da itiraf edilmesi gerektiği belirtiliyor. Bütün zorluklara rağmen muhtariyet hükümeti etrafında toplanan Türkistan milli güçlerinin oldukça faydalı oldukları, fakat muhtariyet hükümeti üzerine düşen bir devlet kurma işini yürütmek için bu kadarının yeterli olmadığı, düşmanın muhtariyet hükümetini silâhlı mücadeleye mecbur bıraktığı bir dönemde zafiyetlerin hemen göze çarptığı, hiç bir başarı ihtimali görünmediği halde mücadeleden vazgeçilmediği ve mücadeleyi kazanamayan muhtariyet hükümetinin yıkıldığı anlatılıyor. Yıkılan Hokand muhtariyetinin yerini genel halk isyanı Basmacılık'ın aldığı, olayı yakın tarihlerde yazan Sovyet kaynaklarının Basmacılık Hareketi'ni; Hokand Hükümeti'nin Sovyet güçleri tarafından yıkılması üzerine bütün Türkistan halkı tarafından başlayan "Protesto Hareketi" olarak tarif edildiği bilgisine yer veriliyor. Hokand Muhtariyeti'nin Türkistan halkının gözünde Sovyet hükümeti tarafından yaratılan

sosyal, iktisadi ve milli çıkmazdan kurtulma ümidi verdiği, muhtariyetin yok olmasıyla birlikte soyulanlarla soyguncuların göz göze geldikleri, isyanın mecbur olduğu, bununla birlikte Basmacılığın doğduğu belirtiliyor. Bolşeviklerin, Basmacılığın doğmasını farklı sebeplere bağladıkları, hatta onu Avrupa emperyalistlerinin kuşkusunun eseri olarak göstermeye çalıştıklarının anlamsız olduğunu ileri süren yazar, ne Türkistan Basmacılığının çıkmasında ne de onun gelişmesinde Avrupa emperyalistlerinin karışmadığını vurguluyor. Makalenin sonunda yazar, kendisinden daha güçlü düşmana karşı yürütülen mücadelede, yenilginin ne ayıp ne günah sayılmayacağını vurgulayarak, eğer gelecekte mücadelede eski hatalar tekrarlanmazsa düşmana karşı zafer kazanılacağını, önemli olan şeyin, ister muhacerette ister Türkistan'daki, her Türkistanlının bir lider ve bir merkez olduğunu bilmelerinin gerektiğinin altını çiziyor.

Tahir, “**Zıyançılık mı Yoksa Rejim Bozukluğu mu? II**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 9-17.

Mustafa, “**Fuad Bik Tuktar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 17-19.

Bay Azizi, “**Şarkî Türkistan Mücadelesinde Hedefimiz,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 19- 23.

Mecdeddin Ahmed, “**Türkistan Muhacir Neşriyatına Umumi Bakışı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 23-29.

“**Sovyet-Hicaz Münasebetiniñ Kesilişi Münasebetiyle Garip Bir Reddiye,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 29-30.

M. “**Beynelmilel Turmuşdan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 30-33. Yazar, ilk olarak; son bir yıldan beri bütün Avrupa siyasetini korkulu kara buluta boyayan İspanya İç Savaşı'nın milliyetçilerin galibiyetiyle tamamlandığından bahsediyor. İkinci olarak; Sovyet Rusya-Macaristan diplomatik ilişkilerinin kesilmesi hakkında bilgi veriyor. Üçüncü sırada; Asya Devletleri konferansı hakkında bilgi veriyor. Son olarak ise Filistin konferansından bahsediyor.

“**Sovyet Rusya'da,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 34-36. Sovyet Rusya'nın Avrupa işlerinden uzaklaştırılmaya çalışıldığı ve Bolşeviklerin Lehistan'la yakınlaşmaları arkasında Avrupa işlerine yeniden katılmaları

hakkındaki ümitlerinin boşa çıktığından bahseden yazar, Sovyet hükümetinin iç siyasetinde de durumun farklı olmadığını ileri sürüyor.

“**Cebhedaş Türk Matbuatında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 36-37. *Emel* dergisinin 1939 yılındaki 135. sayısında yer alan "Siyasi Vaziyet ve Rusya'nın Geleceği" adlı makaleden bir kısım yayınlanıyor. Ayrıca, Azerbaycan milli kurtuluş organı olan *Kurtuluş* dergisinin *Yaş Türkistan* idaresine gönderilen 50. sayısının baş makalesine yer veriliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Dini Hareket ve Anane,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 37-38. Haber'de, Moskova'da Rusça çıkarılan *Marksizm Bayrağı Altında* adlı derginin 1938 yılındaki 12. sayısında yer alan "Sovyetler Birliği'nde İslâm Dini Hareketi" başlıklı makalede Türkistan'a dair verilen bilgiler yer alıyor.

“**Türkistan'da Komünist Fırkası Safında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 38-40. Bir önceki sayıda Özbekistan Komünist Partisi'nin içindeki durumdan bahsedildiği hatırlatılarak, burada da Türkmenistan Komünist Partisi hakkında bilgi verilmek istenildiği belirtiliyor. *Pravda* gazetesinde, 29.12.38 tarihli sayısında Türkmenistan Parti Merkezi yeni başkâtibi Çubin'in yayınlanan makalesine yer veriliyor. Makalede, (*Pravda*'da yer alan makalede) Türkmenistan'da Sovyet düşmanı milliyetçilerin Parti teşkilâtları için Stalin tarafından verilen yeni talimatların uygulanmasına yer verilerek kısa süre içinde Türkmenistan Parti teşkilâtlarında yapılan değişikliklerin anlatıldığından bahsediliyor. Türkmenistan'da, Parti içinde 200 kişinin görevinden alınarak yerlerine başka kişilerin getirildiği bilgisine yer veriliyor. Parti komitelerinde yüzde 35,5 oranında değişiklikler yapıldığı, görevlerine son verilen kişilerin "halk düşmanları" şeklinde suçlanarak çoğunun suçsuz yere kurban edildikleri anlatılıyor.

“**Tacikistan Komsomol Teşkilâtlarının Vaziyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 40-41. Yine yukarıdaki haberde olduğu gibi, Tacikistan Parti Komitesi Komsomol Merkezi Komitesi başkâtiplerinin görevlerinden alınmalarına karar verildiği anlatılıyor.

“**Başçasız Gazita,**” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 41. Bahsedilen gazetenin *Tacikistan-ı Surh* (kızıl) olduğu, bu gazetenin 1934 yılından

beri sorumlu bir başyazarı olmadığı, geçen beş yıl içinde 11 geçici başyazarın, gazetenin siyasî değerini azaltan kişiler olduğu, sonunda bir kaç ay önce Mahmudoğlu adında birinin sorumlu başyazar olarak atanıp 3 gün görevinde kaldıktan sonra Taşkent'e bir kurultaya gittiği bilgisine yer veriliyor. Devamında söz konusu gazete hakkında bilgi veriliyor.

“Kazak Pedogoji Enstitüniñ On Yıllığı,” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 42. 20.1.39 tarihinde Almata'da kurulan Kazak Enstitüsü'nün 10. yılını doldurduğu, *İzvestiya* gazetesinin bu münasebetle verdiği bilgiye göre; on yıl içinde Enstitü'nün 738 öğretmen yetiştirdiği, hazırda 200 öğrencinin okumakta olduğu, bunlardan 413'ünün komsomol teşkilâtı üyesi oldukları belirtiliyor. Kazak öğrencilerin sayısının 295 olduğu bilgisine yer veriliyor.

“Çimbay Kanalı (Arığı),” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. 42. *İzvestiya* gazetesinin 5.2.1939 haberine göre adı geçen kanalın 21 kilometre uzunluğunda 29 metre genişliğinde olduğu, 55 bin hektar yeri suladığı belirtiliyor.

"Abone Şartları," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. Dış Kapak. Derginin yıllık ücretinin 120 Fransız Frank'ı, 6 aylığının 65 Frank ve 3 aylığının 35 Frank olduğu bilgisi veriliyor.

"Kutlav," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. Dış Kapak. Kurban Bayramı kutlanıyor.

"Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Fibral 1939), s. Dış Kapak. Dergi idaresine gönderilen şiir kitaplarından bahsediliyor. Ayrıca İskenderiye'de Doktor Rıza Nur Bey⁵³¹ tarafından neşredilen *Türk Bilig Revusi*'nin 8. sayısının geldiği belirtiliyor.

“Paris'de Türkistan Hakkında Bir Maruza,” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1. 13 Mart'ta Paris'te yeni kurulan "Promete Kulübü"nde Mustafa Çokayoğlu tarafından Türkistan hakkında bir konferans verildiği ve bu konferansa aynı cephedeki milletlerin Paris'te yaşayanları arasında çok büyük katılımı olduğu bildiriliyor.

"Kutlav," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1.

Türkistan Haberleri:

---

⁵³¹ Rıza Nur: (1879-1942): Türk siyasetçi, devlet adamı, Türkolog-tarihçi ve hekim.

“**Semerkand ve Buhara'da Yeni Rusça Gazitalar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1. Semerkant'ta Rusça *Leninski Put* ve Buhara'da yine Rusça *Krasnaya Buhara* adlı gazetelerin çıktığı bilgisine yer veriliyor.

“**Ataklı Bir Sanatkârın Akıbeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1. Ünlü sanatkârlardan olan Garı Yakub'un sanat alanından uzaklaştırıldığına dair yerel gazetede çıkan habere yer veriliyor. Bu sanatçının, Berlin, Paris ve Londra'da da ünlü gazetelerde isminin çok kere geçtiği belirtiliyor.

“**Mahmud Mehti Efendi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 2-5. Doğu Türkistan milli kurtuluş hareketinde faaliyette bulunan ve bu hareketin lideri olan Mahmut Muhit Efendi hakkında bilgi veriliyor.

Mahmud Mehti, “**Ölmek Bar Dönmek Yok,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 5-9.

Mecdeddin Ahmed, “**İnkılâb ve Tarihge Hürmet İteylik,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 9-15.

Yaş Türkistan, “**Şarkî Türkistan Meselelerinden: Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 15.

Emin Vahid, “**Bizniñ Metalibimiz,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 15-20.

Tahir, “**Ali Şir Nevai ve Sovyet Hükümeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 20-33. Klasik Türk Edebiyatı'ndan özellikle Ahmet Yesevi, Ali Şir Nevai ve Mirza Babür'ün hayatı ile edebî yönleri ele alınırken, meselenin ilmî yönünden çok millî ideoloji yönleri göz önünde bulundurulmuştur. Türk dili ve edebiyatının zenginliğini anlattığı makalede, Arap ve Fars dilinin Türkçeye etkisine, Kaşgarlı Mahmut'tan başlayarak, Ali Şir Nevai'ye kadar uzanan ve Türkçenin saflığı ve devamı için gösterilen çabalara yer vermektedir. Yazar, Nevai'nin sarayda vezirlik görevini yaparken aynı zamanda *Hamse*, *Lisan'ü-t Tayr*, *Münşaat-ı Türk*, *Muhakemet'ü-l Lugateyn* gibi eserleri; milletin ilmîni arttırmak, medeniyet seviyesini yükseltmek ve dili korumak için kaleme aldığını vurgulamaktadır.

Abdulvahab, “**Maarif Cebhesinde,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 34-38. Türkistan'ın farklı kesimlerin yer alan okullar ve onların durumları analiz ediliyor.

“**Türkistan'ga Tiğışli Bazı Rakamlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 38–40. Türkmenistan, Özbekistan, Karakalpakistan Muhtar Cumhuriyeti, Tacikistan, Kazakistan ve Kırgızistan'a ait; kuruluş tarihleri, yüz ölçümleri, nüfusları, vilâyet, daire, reyon, avul-kışlak ve şehirleri bir tablo Halinde veriliyor.

M. “**Beynelmilel Turmuşdan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 40-42. Yazar, mevcut dönemde tüm dünyanın dikkatini çeken İspanya ve Orta Avrupa meseleleri olduğuna dikkat çekiyor. Bu konuyla ilgili analiz yapıyor.

“**Türkistan'da Dinsizlik Hareketi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 1. Makalede, Bolşeviklerin son zamanlarda dine karşı hareketlerinin şiddetini arttırdıkları; Türkistan'ın merkezi ve reyon şehirlerindeki Allahsızlar Teşkilâtları'nın sayısının arttırıldığı gibi üye sayılarının da arttırıldığı belirtiliyor.

“**Bugünkü Siyasi Vaziyet,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 2–4.

Mecdeddin Ahmed, “**Şarkî Türkistan Tarihinde Kara Bir Künüñ Yıl dönimi (1933–12 Nisan–1939),**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 4–10.

Tahir, “**Ali Şir Nevai ve Sovyet Hükümeti II,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 10-20.

Timuroğlu, “**Esaretle Müstakil Turmuşnuñ Farkı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 20–26. Yazar, Mart 1918'de Sovyet Rusya Komünist Partisi'nin 18. konferansında, milli cumhuriyetlerin parti teşkilâtlarının temsilcilerinin de söz aldığını, Stalin'in bildirisi üzerine Türkistan milli cumhuriyetleri adına konuşanlar içinde Özbekistan Parti Merkezi başkâtibi Osman Yusuf'un Türkistanlı olduğunu, kalanların ise "azad edilen", milli cumhuriyetlere Moskova'da "hediye" edilip gönderilen temsilcilerden oluştuğunu anlatıyor. Türkistan adına konuşanların tamamının Türkistan halkının "büyük Rus halkı" ve onun İnkılâbçı partisinin himaye ve yardımı ile benzeri görülmeyen başarılarla ulaştığından bahtiyar olduklarını söyledikleri belirtiliyor.

Abdulvahab, “**Borofkof Lâyihası,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 26–29. Yazar, *Yaş Türkistan*'ın 109. sayısında Moskova'nın Türkistan'daki

kültür görevlilerinden Profesör A.K. Borovkov adında biri tarafından Türkistan'ın Özbekistan kısmı için imlâ lâyihası basıldığı haberine yer verildiğini hatırlatarak, o lâyihanın kendileri gözünde bir "imlâ lâyihası" değil, doğrudan doğruya "imha lâyihası" olduğunu vurgulayarak, bu konuda açıklama yapıyor. Yazar, Türk dilini sevimsizleştirmeye hizmet eden Borovkov'un lâyihasının, Türkistan'da uygulanmaya başlayan Ruslaştırma siyasetinin sonu değil, belki de başlangıcı olduğunu ifade ediyor.

“**Cebhedaş Türk Matbuatında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 29-33. Haber'de, *Yana Milli Yul* dergisinde Mart 1939 sayısında "Filistin İşinde Arap Birliği" başlıklı yazılan makaleden bahsediliyor. Ayrıca *Emel* ve *Kurtuluş* dergilerinde yer alan kısa haberlere de yer veriliyor.

M. “**Beynelmilel Turmuşdan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 34-38.

“**Sovyet Rusya Esaretindeki Türk Ülkelerine Tiğışli Bazı Rakamlar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 38-39. Makalede, Azerbaycan, Başkurdistan, Tataristan ve Kırım'ın Sovyet Rusya'ya bağlanmaları, kuruluş tarihleri, yüzölçümleri, nüfusları, başkentleri, reyon, avul-kışlak ve şehir rakamlarını içeren bir tablo veriliyor.

“**Türkiye Milli Müdafaası Üçün Koşumça Tahsisat,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 39. Türkiye'de, 14 Mart 1939'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, siyasî durum dolayısıyla savaşta bulunmuş kişilere yönelik verilecek para doğrultusunda aldığı karara yer veriliyor.

“**Muhacirler Arasında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 40. Doğu Türkistan ile ilgili makale.

Sosyalistik Kazakistan, “**Türkistan Haberleri: Kazakistan'ın Tâbii Vaziyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 40. *Sosyalistik Kazakistan* gazetesinde, Kazakistan'da yer alan hastane sayısı, çalışanlarının sayısı, eczanelerin sayısı ve tıp öğrencilerinin sayısına ilişkin haberi yayımlanıyor.

“**Amangeldi Müzesi ve Amangeldi Filmi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 41. *Sosyalistik Kazakistan* gazetesinin 30.12.38 tarihli haberinde yer alan bilgiye göre; 1917 yılında Türkistan kırsalında Turgay etrafında Ruslara karşı isyan eden İmanoğlu Amangeldi (*Yaş Türkistan*'ın 85. sayısında "Batır

Bolşevik Amangeldi Hakkında Hakikat" adlı makaleye bakılması hatırlatılıyor.) için Kazakistan hükümetinin Almata'da bir heykeli dikildiği ve Turgay'da ise 1937 yılının Ekim ayında onun adına bir müze teşkil edildiğini, şimdi ise Leningrad'daki "Lenfilm" sinema stüdyosu tarafından Kazak dilinde "Amangeldi" adında bir film hazırlandığının bildirildiği belirtiliyor.

“Türkistan'da Kaytadan Kamaş ve Öldürüşler,” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 41-42. Taşkent, Aşkabad ve Almata gazetelerinden dergi idaresine gönderilen Aralık-Ocak sayılarında, iktisadi ve siyasi "ziyancılık" ile suçlanarak hapse atılan ve ağır cezalara mahkûm edilenler hakkında çeşitli bilgiler yer aldığı bildiriliyor.

“Başkarmadan,” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 42. Türkistan dışında yer alan haberlere yer veriliyor.

“Sovyet Mekteplerinden Çıkıp Kitüçüler,” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. Dış Kapak. Kazakistan'ın ilk ve ortaokullarına gidenlere önem verilmediği, Almata'da söz konusu dönemde 418 okuyan olduğu, diğer yerlerde bu sayının çok daha az olduğu, Kazakistan vilâyetinde 3100 çocuğun okula gönderilmesi gerektiği ifade ediliyor.

“Yeni Kadrolar,” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 1.

“Milli Maksadımız Yolu Togrı Bolsun,” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 2-7. Makalede, Rus muhacir gruplarının programı anlatılıyor. Yazar, Avrupa siyasi buhranı derinleştikçe Sovyet Rusya'daki milletler meselesinin Rusya için de korkutucu olduğunun çok açık bir biçimde görüldüğünü belirtiyor. Uluslar arası silâhlı tartışmaya faal olarak katılmıldığı takdirde milletlerin kurtuluş hareketinin Sovyet Rusya için tehlikeli bir mesele olduğunu, Moskova hükümetinin gizli ve açık dostlarından hiç birinin inkâr edemediğini ifade ediyor. Makalede, bu durumu Bolşeviklerin kendilerinin de çok iyi bildiklerini belirten yazar, son iki üç yıldır kendileri tarafından yetiştirilen mahalli hükümet ve parti teşkilâtları başına getirilen yerli halktan kişilerin düzenlenmesi işi ile meşgul olmalarının sebebini de bu duruma bağlıyor. Çünkü Marxizm-Leninizm okulundan çıkan bu "liderler"in tamamının bu şekilde "tabi milletler kanunu" nun etkisi altında olduklarını, Rus olmayan ülkeler toprağına, Rus Bolşevikleri tarafından atılan Rus Bolşevizmi ve çok ulusluluk inancının

tohumunun Moskova'nın göttüğü meyveyi vermediğini, kendi milli yaşam unsurlarını kurmak yerine Moskova hükümetinin Rus Bolşevizmini besleyen ve destekleyen kişileri getirdiğini belirtiyor. Yazar, bu durumun Rusya'yı kesinlikle kurtarmayacağını, bunu Rus Bolşeviklerinin kendilerini de çok iyi bildiklerini ifade ediyor.

M. Ç. “**Türk Birliği Hakkında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 7–11. Yazar, "Türk Birliği" ile muhaceretteki Türk grupları birliğini kastediyor ve bu meselenin yeni bir mesele olmadığını, birçok makalenin bu konuya yer verdiğini belirtiyor. Şimdiye kadar "birlik" olunması konusunda Türk gruplarının denemeleri olduğunu ancak bunların gerçekleşmemesini, bu grupların istememesinden değil de gerçek durumun onların isteğinden çok daha güçlü olduğundan kaynaklandığını ifade ediyor. Bu konuda irdelenmesi gereken bir konunun da Rusya emperyalizmine karşı mücadele etmekte olan halkların teşkil ettiği genel "Promete cephesi" meselesi olduğunu vurguluyor. Bu cepheye, söz konusu dönemde kızıl Rusya'nın Türk kısımları dışında, Türk hatta Müslüman olmayan milletlerin de katıldığını, Promete cephesinin üyelerinden hiç birinin hatta Türkistan, Ukrayna ve Kafkasya gibi oldukça büyük birliklerin her birinin kendi başına Rusya ile güç olabilecek durumda olmadıklarını, milli esaret zincirlerini sadece halklar arasındaki milliyet ve din ayrımı yapmayan samimî dostluk ve sağlam cephe birliğinin geri alacağını belirtiyor. Söz konusu siyasi şartlar içinde mevcut Türk grupları; Türkistan-Azerbaycan-İdil-Ural ve Kırım'ın her fırsatta kendilerinin karşılıklı manevi-ruhi bağlılıklarını gösterecek, ifade edecek harekette birbirine yardımda bulunmalarını gerektiğinin altını çiziyor. Ayrıca Türkistan Türkleri olarak, Kırım ve Kırım Türkleri'nin, Ukrayna ve Ukraynalılardan daha yakın olduğunu gösteren alâmetlere rastlanıldığında hiçbir Ukraynalının hayret ve itiraz etmemesi ve alışmaları gerektiğini vurguluyor.

Tahir, “**Ali Şir Nevai ve Sovyet Hükümeti III,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 11-19.

“**Bolşevik Yalغانları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 19-22. Makalede üç kişinin "yalan"ına yer veriliyor. 1. Yusufoglu Osman, 2. Vakof, 3. Bureşçef. Özbekistan Parti Merkezi Komitesi baş kâ tibi olan Yusufoglu Osman'ın, Genel Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Mart 1939'da toplanan 18. Kurultayı'nda söylenen nutkun *Yaş Türkistan*'ın 113. sayısında tahlil edildiğini

hatırlatıyor. Eğitim konusunda verdiği rakamların gerçeği yansıtmadığı ileri sürülüyor. Kırgızistan Parti Merkezi Komitesi baş kâ tibi olan Vakof'un ise, Kırgızistan Cumhuriyeti'nin milli-siyasi başarılarından bahsederken bütün siyasi idarenin yerli halkın eline geçtiğinden bahsettiği, ancak Vakof'un siyasi idareye ait rakamlar getirmesinde tedbirli davrandığı, Türkmenistan İçişleri Bakanı olan Bureşçef'in ise, Türkmenistan 8. Parti Kurultayı'ndaki konuşmasında, "1 Ocak 1938'e kadar Türkmenistan'da Türkmen şivesinde 48 gazete çıktı" (*Türkmeniskaya İskra*, 26.2.1939) dediği, ancak Türkmenistan Parti Merkezi Komitesi'nin 2. kâ tibi Tanrıverdioğlu'nun Moskova'da 18. Parti Kurultayı'nın açılması münasebetiyle yazdığı makalesinde "Türkmenistan'da çıkan 48 gazetenin 34'ünün Türkmen dilindedir" şeklinde belirttiği bilgisine yer veriliyor.

Abdulvahab, "**Maarif Cebhesinde,**" *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 22-26.

Şarkî Türkistanlı Abdurreşid Abdulgani, "**Şarkî Türkistan Milli Kurtuluş Meselesi Etrafında: Yaş Türkistan'ga Açık Mektub,**" *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 26-27.

Mecdeddin Ahmed, "**Açık Bir Mektubga Açık Cevab,**" *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 27-31.

Canay, "**Sovyetler İttifakındaki Umum Halk Sanagı Münasebetiyle,**" *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 31-35. Yazar, Bolşevik hükümetinin Sovyet Cumhuriyetler Birliği'nde her yıl nüfusun 3-3,5 milyon arttığını söylediklerini, hâlbuki 17.1.1939'daki sayının bu durumun tamamen yalan olduğunu ortaya çıkarttığını, Sovyetler Birliği'nde halkın yıllık değişiminin 2 milyondan az olduğunu ifade ediyor.

M. "**Beynelmilel Turmuşdan,**" *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 35-40. Yazar, kendilerini "yüzde yüz" Asyalı oldukları halde daima Avrupa işlerinden bahsettiklerini ve Avrupa'ya olan bu ilginin sebebi olarak; milli düşman Rusya'nın Avrupa'da olduğunu, yani Türkistan halkı ve vatani için müttefik ve en yakın dostların da Avrupa'da bulunacağını gösteriyor. Geçirilmekte olan süreçte önemli üç konu üzerinde durmak istediğini söylüyor yazar. İlk olarak; İngiltere'de zorunlu askerlik hizmeti meselesi üzerine tartışıyor. İkinci olarak; Lehistan-Almanya ilişkisinin gerginliği hakkında bilgi veriyor. Son olarak; Avrupa

tartışmasına Sovyet Rusya'nın katılması konusuna yönelik düşüncelerini ifade ediyor.

“**Cebhedaş Matbuatında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 40-41. *Emel* dergisinden bahsediliyor.

Yaş Türkistan, “**Kafkasyalı Dostlarımızın May Bayramı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 41.

Türkistan Haberleri:

“**Nevai'niñ Heykeli Yasalmakçı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 41–42. Taşkent'te Ali Şir Nevai'nin heykelinin yapıldığına ilişkin haber yer veriliyor.

“**Muçeklerniñ Pahta Ünümüne Birgen Ziyan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 42.

“**İşçiler Turmuşu,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 42. İşçilerin maaşlarını Kasım ayında alamadıkları, sosyal haklarının verilmediği, işçilerin işyerlerindeki yöneticilerine bu konuda başvurup yardım istediklerinden ancak karşılık göremediklerine yönelik haberden bahsediliyor.

“**Kutlav,**” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. Dış Kapak. Alman Hans Benzing'in Türkiyat alanında yaptığı doktora tezinin bittiğini, Türkistan Türkçesi (Türkmen Türkçesi) üzerine bir çalışma olduğu belirtilerek, kutlama mesajı yayınlanıyor.

“**Yeni Kitaplar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 1. Yakında çıkacak olan kitapların ismi veriliyor.

“**Sovyetler İttifakındaki Umumi Halk Sanagı Mataryallerinden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 2-5. Türkistan'ın nüfusu, tablo halinde gösteriliyor. Makalenin sonunda belirtilen notta; Kazakistan'dan başka, Ukrayna köy halkının tahminen 4 milyon kadar azaldığının anlaşıldığı, fakat Ukrayna şehir halkının tahminen 2 milyon kadar arttığı ve Ukrayna şehrine gelip yerleşen Rusların sadece hükümet ve Parti memurları olduklarından, Ukrayna köy halkının şehirlere kadar akmaya başladıklarının anlaşıldığı bilgisi yer alıyor.

Canay, “**Kolhozların Vaziyeti,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 5-9.

Timuroğlu, “**Yalğan Maktanı ve Çın İtiraflar,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 9–14. Moskova'daki 18. Parti Konferansı'nda Türkistan adına konuşanlar arasında Taşkent şehri Parti Teşkilâtı kâ tibi Yoldaşoğlu isimli birinin, Sovyetler Birliği dönemini öven konuşmasından bahsediliyor.

Abdulvahab, “**Borovkof Lâyihası Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 14–20. Yazar, Türkistan halkını Batı medeniyetine yaklaştırmak ve okuma yazma çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla kabul edilen Lâtin alfabesinin 10 yıl içinde on defadan fazla değişiklik geçirdiğini, şimdi "Borovkof Lâyihası"nda gösterilen değişiklik devrine geçildiğini, Lâtin alfabesi veya Lâtin harfleriyle yazılan imlânın bu kadar değiştirilmesinin altında siyasî amaç ve hedefin olduğunu ileri sürüyor.

Taşbalta, “**Rus Tili Dersi Meselesi Etrafında Tartışma,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 20–23. Yazar, Rusya'nın Rus olmayan ülkelerde, Türkistan'da yürütmekte olduğu kültür siyaseti yönünde en net görülen şeyin, Rus milletler okulunda ilkokul sınıflarında Rus dili okutulması mecburiyetinin getirilmesi olduğunu ifade ediyor. Türk ülkelerinde uzun süredir hazırlığı başlayan hatta bazı yerlerde (Kırım, Tataristan gibi) uygulanmasına başlanan Rus harflerine geçilme çabalarının, hedefin ne olduğunu açıkça gösterdiğini vurguluyor. Kızıl diktatör Stalin'in özellikle kendi ülkesi Gürcistan ve bunun gibi deneyimlerden uzak tuttuğunu görmeden geçmek ve bunu nasıl izah edeceklerini Osman Yusuf Bağirof'lar gibi Türk Komünist liderlerinden sormanın kendi milli medeniyetine bağlı her bir Türk'ün doğal hakkı olduğunu ifade ediyor. Ruslaştırma programının okullara dair maddesini bir an önce uygulamak için Sovyet Rusya hükümetinin Rus olmayan halkların ellerinde olan son mukavemet aracını engellemeye çalıştıklarını, bugünkü Sovyet basınında dikkatle takip eden kişilerin bu yöndeki şiddetli tartışmalara şahit olacaklarını belirtiyor. Makalede, *Komünist Tacikistan* adlı Rusça gazetede 10.7.38 tarihinde *Pravda*'dan nakil ettiği bir yazıda; milli dilin edebiyatın eğitimin "şekil itibarı ile milli, içerik itibarıyla proleterce" olduğu, kültür geliştikçe Sovyetler Birliği'nin her tarafında Rus diline eğilimin arttığı, bu ülkelerin Rus dilini kendi dillerine karşı görmedikleri ve severek öğrenmek istedikleri, onların Rus dilini, dünyanın en zengin sosyalist kültür ve bu kültürün başarısının Leninizm edebiyatını yaratmış büyük bir halkın dili olarak öğrenmek istedikleri ve Rus dilini Sovyetler Birliği'nin genel ortak

mülkü olarak tanıdıklarına ilişkin makaleye yer veriliyor. Yazar, bunların söylenmekle ne demek istenildiğinin bilindiğini belirterek bu düşünceye katılmadığını sert bir biçimde vurguluyor.

“**Şarkî Türkistan İnkılâbından: Kaygılı Bir İşleş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 24–28.

Hacı Hamid İsmail, “**Şarkî Türkistan Meselesinden: 15 Talebeniñ Okuş Üçün Hıtay'ga Yubarılışı Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 28–33.

M.Ç. “**Gözini Açmasdan Agzını Açkan... (Ukraynalı Kovalski'niñ Trizobv Mecmuasındaki Urunsız Bir Makalesi Münasebetiyle),**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 33–36.

M. “**Beynelmilel Turmuşdan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 37-40.

Abdurrahim Mahmud, “**Muhacirler Turmuşundan: Mısır'da Türkistan Hakkında Bir Konferans,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 40-42.

“**Türkistan Haberleri: Emirzakoglu Nurtas Kayda?**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 42. Sovyetler Birliği Yüksek Sovyet'in 31 Mayıs'ta verdiği karar göre; Yüksek Sovyet Başkanı yardımcılarında sabık Kazakistan Merkezi İcra Komitesi Başkanı Emirzakoglu Nurtas'ın görevinden alındığı ve onun yerine Kazakistan Yüksek Sovyet Başkanı Kazakbayoglu Abdulsamed'in getirildiği, Emirzakoglu'nun görevine son verilmesinin sebebinin ise başka bir görev verildiği olduğuna ilişkin haberine yer veriliyor. (*Pravda*, 1.6.1939)

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. Dış Kapak. 1. Hindistan'ın Delhi şehrinde çıkarılmakta olan *Tercüman* dergisinin bu yıl Mayıs tarihli sayısı ile Çin'in, Çun-Çin şehrinde çıkan *Yurt* dergisinin 1–7 sayılarından birer tane ve Kahire'nin *Minber el Şark* adında gündelik gazetesinin *Yaş Türkistan* idaresini ilgilendiren yazıların kendilerine geldiği belirtiliyor. 2. Mekke'den, 1.4.39'da gönderilen "Gemnem Risalesine Cevap" başlıklı ve Subutay imzalı yazının idareye geldiği haberine yer veriliyor. 3. *Yaş Türkistan*'ın 116. ve 117. sayılarının birleştirilerek Ağustos ortasında çıkarılacağına ilişkin habere yer veriliyor.

“**Başkarmadan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 1. Delhi'den *Tercüman* dergisinin Haziran-Temmuz birleşik sayısının geldiği, zengin bir içeriğe sahip olduğu ve Mustafa Çokayoğlu'nun makalelerinin tercümelerine yer verildiği bildiriliyor. Bunun dışında, Mısır ve Uzak Doğu'dan da gelen dergilerin ellerine geçtiği belirtiliyor ve muhtelif yerlerdeki okuyucular tarafından *Yaş Türkistan*'ın kendilerine ulaşmadığına dair haberler aldıklarına yer veriliyor. Ancak Mısır'dan ve diğer yerlerden gönderilen bilgilere dergide yer olmadığından bu sayıda yer verilemediği açıklanıyor.

"**Ali Şir Nevai Eseri,**" *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 1.

Mustafa Çokayoğlu, “**Harab Bolsun Rusya İmperyalizmi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 2–6. İnkılâba kadar olan süre içinde Türkistan milli programının temel maddelerinden birinin, Türkistan'a Rus muhacir akınını durdurmak olduğunu, ancak muhaceret meselesinin Türkistan'ın özellikle kırsal kısmında keskin bir şekilde sürmekte olduğunu, Türkistan halkının yerini yurdunu alıp Kânun-i bir şekil vermek isteyen Rusya hükümetinin, bütün Türkistan kırsalını kendi istek ve iradesi ile süresiz bir şekilde göçebe Kazak-Kırgızların istifadesine sunarak devlet mülkü ilân ettiklerini belirtiyor. Aynı zamanda bütün Kazak ve Kırgızların "oturdıkları yerlerde hakları olmayan unsurlar" olarak ilân edildiklerini belirtiyor. Bu durumun tam anlamıyla doğruyu görmezlikten gelmek ve inkâr etmek anlamına geldiğini savunan yazar, Türkistan Kazak-Kırgız'ları içinde bu kapsama dâhil edilen göçebe halkın % 2-4'ten fazla olmadığını, kırsal kısımdaki halkın ekseriyetinin uzun süredir ekincilikle meşgul bir tabaka olduğundan bahsederek, bir kısım halk için hayvancılığın ve ekinciliğin yardımcı bir hocalık olarak görüldüğü, çoğunun, sadece ekincilikle yaşamını sürdürebilmesi için yeterli miktarda ekin için faydalı yer olmayan daireler içinde olduğunu belirtiyor. Yazar, Alihan'ın kendilerine her zaman "ülkenize faydalı olmak istiyorsanız her şeyden önce Rus hükümetinin Türkistan'daki yer siyasetini çok iyi öğrenin, bu siyaset size nasıl çalışılması gerektiğini gösterecektir" dediğini ve o zamanlar kendisinin Rus ülkesinde okuyan genç Türkistanlılar ve sayıca çok olmayan Cedit okullarında yetişmekte olan Ceditçi gençler olarak bütün gayretleriyle muhaceret meselesini öğrenmeye çalışarak Türkistan için en kötü tehlikeyi gözleriyle gördüklerini anlatıyor.

"İskerme," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 6-8.

Canay, "İş Küni ile Ticaret," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 9-13. Yazar, Sovyet hükümetinin ilk kurulduğu yıllarda yokluk, ÇEKA ve açlık belâsından korunmanın tek çaresinin "Parti bileti"nin olduğunu ve bu açıdan son derece fayda sağlayacak bir "ticaret silâhı" olduğundan bahsediyor. Yazar, artık zamanın değiştiğini, Parti biletinin eski değerinin kalmadığını, bunun üzerine Parti bileti olan birisinin G.P.U.'cular elinde daha kolay mahvedildiğini ifade ediyor. Mevcut dönemde Bolşevik ideolojisini ifade etmek için çıkarılan yeni tabirin "İş Günü" olduğu, bunun Sovyet Rusya'da bireyin değerinin elde ettiği "İş Günü" ile ölçüldüğünü belirtiyor. "İş Günü"nü söz konusu dönemde sadece Sovyet hocalığı ideolojisini değil, hocalık-devlet ideolojisini ifade eden bir kavram olduğunu, ideoloji ile ticaret etmeye başlamanın iflâs ettiğinin yıkımın en bariz alâmetlerinden biri olduğunu, Sovyet hükümetinin ve onunla birlikte Rus emperyalizminin sonunun da yaklaştığını ümit ettiklerini vurguluyor.

"Türkistan ve Rusya," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 13-15. Makalede, Mustafa Çokayoğlu tarafından *Promete* dergisinin 10.7.39 tarihli sayısında "Türkistan ve Rusya" başlıklı bir makale yazıldığı, derginin 12 sayfasını tutan bu makalede, Türkistan Türklerinin Rusların Türkistan toprağına ayak basmaya başladıktan itibaren son yıllara kadar Rusya'ya karşı mücadele yürütmeleri hakkında Rus kaynaklarına dayanan, kısa ama öz bilgi verdiğinden bahsediliyor. Çokayoğlu'nun adı geçen makalede; Ebulhayr Han'ın ihaneti, Sırım Batır'ın ona ve onun arkasına dayanan Rusya'ya karşı isyan, Sultan Kenesarı, Nevruzbey isyanı, Gazali, Akmescid, Mangışlak etraflarındaki isyan, Semerkant Fergana isyanı, Andican ve 1916 yılı ve Sovyet dönemindeki isyanların her biri hakkında, yabancı okuyucuları bilgilendirdiği ifade ediliyor.

Tahir, "Sultan Bâbür ve Türkistan Türk Vatanperverliği," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 16-26. Makalede, XVI. yüzyılın hem genel tarih, hem milli ideoloji hem de edebiyat bakımından önemli bir yüzyıl olduğu, bu yüzyılın yetiştirdiği ve her açıdan büyük isimlerden birinin Zahirüddin Sultan Babür olduğu belirtilerek, Ali Şir Nevai tarafından en yüksek dereceye çıkarılan milli edebiyatında bazı önemli rollere aday olan Sultan Babür'ün, aynı zamanda şiddetli bir buhran geçirmekte olan Büyük Timur mirasını tehlikeden kurtarma çalışmaları için de değerli bir kişi olduğundan

bahsediliyor. Makalede, Sultan Babür'ün hayatı, faaliyetleri, milli ideolojisi ve Türkistan Türk vatanperverliği üzerine anlatılarla devam ediyor.

Çokayoğlu Mustafa, “**Türk Birliği Etrafında Çıkarılğan Urunsız Kavga Münasebetiyle,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 27–41. Yazar, Ayaz İshaki'nin *Yana Milli Yul*'un 1939 yılının 6. sayısında yazdığı makaleye cevap olarak tartışmak niyetinde olmadığını, Ayaz İshaki'nin Türkistan Teşkilâtı üyesinden bazılarını dışlayıp hatta teşkilâtın bayrağına ve diline karşı konuştuğunu duysa da bu "edepsizlikler"i kendi aralarında kalıp yayılmaması için bugüne kadar sustuğunu belirtiyor. Buna karşın Ayaz İshaki'yi ağzına sahip olmamakla suçluyor ve Ayaz İshaki'nin "temsil ettiğim" dediği Tatar kardeşlerini üzmemek istemediğini, buldukları yabancı ülkelerde muhacir olarak alay konusu olmak istemediklerini ifade ediyor. Yazar, Ayaz İshaki'nin "Promete cephesi"ne karşı olduğuna ilişkin *Yana Milli Yul*'da çıkan yazılarından örnekler sunuyor ve "bu harekete karşı ise neden bu harekete girmek için çaba gösterdi? diye soruyor. Makale boyunca Ayaz İshaki ile olan çatışmalarını anlatıyor ve sonunda Türkistanlılar olarak muhacerette Türk Birliği yaratılması yolunda hiç "dışarıdan" eksiklik olmadığını bütün işin sadece samimiyete bağlı olduğunu, Türkistanlılar olarak Türkistan Milli Birliği'nin bu samimiyete ihtiyacı olduğunu savunuyor.

M.Ç. “**Hâmiş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 42-44. Yazar, Ayaz İshaki ile ilgili bir önceki makalesinin sonunda yazmak istediği bir şeyin olduğunu belirtiyor ve bu başlık altında devam ediyor. Ayaz İshaki'nin makalesinin sonunda kendisine karşı bütün yazdıklarını "yalanlarını" diye ifade ediyor yazar. Ayaz İshaki'nin Uzakdoğu seyahatinden döndüğünde oturduğu Türkistan Milli Birliği ve onun o dönemki başkanın değil, bizzat kendisinden, yani, ortak konularda Türkistanlılar adına da konuşabilmek için vekâlet istediğini belirten yazar, kendisinin, T.M.B.'nin Ayaz İshaki'yi hiç net bulmadığı halde, Uzakdoğu'daki yabancılar önünde siyasi olmayan bazı konularda Türkistan ve İdil-Ural bir cephede görünsün diyerek Ayaz İshaki'ye özel bir mektup tarzında vekâlet verdiğini ancak bu davranışından dolayı Türkiye'de yaşayan T.M.B. üyelerinin tepkisini çektiğini, genel olarak Türkistanlıların, Ayaz İshaki'ye farklı bakışının sebebinin, Rusya ihtilali döneminde, Ayaz İshaki'yi gören ve duyan yüzlerce Türkistanlının kendilerinden duyduklarından kaynaklandığını ifade ediyor. Yazar, muhacerette özellikle T.M.B. üyeleri

arasında Ayaz İshaki'yi Türkistanlılara, daha doğrusu Türkistanlıları Ayaz İshaki'ye biraz yakınlaştıran da kendisinin olduğunu açıklıyor. Türkistan'ın kırsal vilâyetleri aydınları arasında Ayaz İshaki'nin Rus muhaceret siyasetinin satılık ajanı Bahtican Karatay'a olan yardımıyla adına rastlanıldığını, Türkistan'ın farklı yerlerinde Rus ihtilalinin ilk günlerinde Moskova'da gerçekleşen Rusya Müslümanları Kurultayı'na katılanların, Ayaz İshaki'yi, Resulzade Mehmet Emin Bey'in liderliğinde savunulan "Federalizm"e karşı olan muhalefeti ve Rusya ünitarizmi taraftarı olduğu için, hiç istemediklerini ifade ediyor. Almanya'da yaşayan Türkistan gençleri arasında, gelecekte İdil boyu ve Ural dağları Türkleriyle, Türkistan Türkleri'nin, Ayaz İshaki'nin mukaddes kültür birliğine değil, sözün tam anlamıyla siyasî bir birliğini gözde tutup, "İdil-Uralı" diyerek ortaya atan Ayaz İshaki'yi, kısmen T.M.B.'ye üye ve ona mensup vatandaşlara kabul ettiren kişinin de kendisi olduğunu ifade ediyor. Makalenin sonunda Ayaz İshaki'yi sert bir dille eleştiren yazar, "peygamber yaşına gelen bir kişinin, hicap ve Türklük imanı ile ortaya çıksaydı, arada tartışma da olmazdı" şeklinde düşüncelerini izah ediyor.

“**Şarkî Türkistan Milli Küreşi Etrafında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 44–56.

Mecdeddin Ahmed, “**Mahveden Tört Millet Meselesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 44-50.

Subutay, “**Bir İsimsiz Risalenin İç Yüzü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 50-53.

“**Tercümandan, Muhacirler Turmuşundan,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 53-54.

Oktay Kahir, “**Mısır'da Şarkî Türkistan'ın Tarihi Bir Gününü İşlemeş,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 54–56.

“**Merhum Enver Paşa'nın Ailesi,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 56. Yazar, 27.8.1939 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde okuduğu habere göre; Enver Paşa'nın çocuklarının, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin özel karar ve izniyle Türkiye'ye döndüklerini ifade ediyor ve uzun yıllar yurt özlemi çeken yabancı ülkelerde kalan gençlerin kendi ülkesine kavuşmalarına sevindiğini belirtiyor.

“**Merhum Enver Paşa'nın Şehadeti Yıl Dönümü,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 56. Yazar, her yıl *Yaş Türkistan*'ın Ağustos sayısında hatırlanan, tarihi Türk yurdu Türkistan'ın milli bağımsızlık savaşının büyük şehidi merhum Enver Paşa'nın bu yıl da anmak istediğini, ölümünün 17. yıl dönümünün dolması (22.8.1922) münasebetiyle, bu kahraman Türk yiğidinin, Türkistan milli savaşçılarının kalbindeki hürmeti sürekli ve müşterek mukaddes gayesinin yer alacağını belirtiyor.

“**Promete Mecmuası (La Revu'e de Prométhée),**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 57-58. Paris'te Fransızca yayınlanmakta olan *Promete* dergisinin Temmuz ayındaki 5-6. sayısında yer alan makalelerin, her okuyucuyu düşündüren ve "Promete cephesi" dostlarını sevindirdiğinden bahsediliyor. İsviçre'nin ana gazetelerinden *Jurnal de Jenofun* siyasi yazarı Mösyö Piyer Brike'nin bir makalesinde, Rus olmayan milletlerin milli devlet için sarf ettikleri faaliyetleri konu alan "Sovyetler Birliği" başlıklı makalenin ayrı bir öneme sahip olduğu ifade ediliyor. Promete Cephesi'ne mensup yazarların, Kafkasya Cumhuriyetleri, Türkistan ve Ukrayna hakkında siyasî ve iktisâdi açıdan derin makaleler neşr ettikleri, Kafkasya Cumhuriyetleri'ne yönelik yazılmış makaleler arasında, Azerî Doktor Mir Yakub Bey'in "Azerbaycan" başlıklı makalesinin en ilginç makalelerden biri olduğu ifade ediliyor. *Yaş Türkistan*'ın birinci kısmında basılmış bu makaleler safında Mustafa Çokayoğlu'nun "Türkistan ve Rusya" başlıklı yazısının yer aldığını, on iki sayfalık bu makalenin son kısmında yer alan kısma burada kısaca yer veriliyor. *Yaş Türkistan*'ın "Siyasi Hayat" bölümünde, Resulzade Emin Bey'in "Sovyet Patriatizmi"ni Andros imzasıyla yazan *Promete Dergisi*'nin direktörünün Mösyö Aleksandr Şolkin'in "Sovyetler İttifakının Harici Siyaseti" ve Mustafa Çokayoğlu'nun "Doğu Türkistan" hakkındaki makalelerin çıktığından bahsediliyor. *Yaş Türkistan*'ın "İktisadi Hayat" bölümünde yer alan "Gürcistan Cumhuriyeti'nde Yer Islahatı (1918–1932)" başlıklı makalenin okuyucuların dikkatini çektiği, aynı bölümde "Türkistan'ın Kazakistan ülkesinde Ne Kadar Hayvan Var" başlıklı ilginç makalelerin de basıldığı bilgisine yer veriliyor.

“**Türkistan Milli Hareketi Avrupa Matbuatında,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 58. Belçika gazetesinde; *Yaş Türkistan*'ın 115. sayısındaki "Sovyetler İttifakındaki Umumi Halk Sanagı Materyallerinden"

başlıklı baş makalenin Belçika'nın en büyük gazetesi olarak bilinen (her gün 5 kez neşr edildiği belirtiliyor) *La Libre Belgique* gazetesinin 7.8.39 tarihli sayısında baş makale olarak basıldığı bilgisine yer veriliyor. Roma'daki Doğu Enstitüsü tarafından çıkarılan *L'Orient Moderno* dergisinin 5. sayısında (Mayıs 1939) dergi müdürü Ettore Rosi'nin *Yaş Türkistan*'daki makalelerden istifade ederek, Doğu Türkistan milli hareketine dair uzun bir makale yazdığından bahsediliyor.

“**Beynelmilel Hâdiselerden,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 59–60. Makalede, derginin bu sayısında yer olmadığından memleket hâdiselerine dair birçok yazılarla beraber "Uluslar arası Hayat" hakkındaki yazının kaldırılmak zorunda kaldığı belirtiliyor. Genel siyaseti başka türlü takip etme imkânı olmayan Türkistanlı muhacir okuyucuların dergi sayfalarından takip ettikleri için kısaca da olsa önemli uluslar arası olaylardan bazılarına burada yer verilmek istenildiği ifade ediliyor.

Türkistan Haberleri:

“**Türkistan'da Yeni Opera Eserleri**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 60-61. Türkistan halkının 1916 yılı Çarlık Rusyası hükümlerine karşı isyanı anlatan bir oyun sahnelendiğinden bahsediliyor.

“**Özbek Komedi Tiyatrosu Kurulmakçı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 61. Taşkent'te kurulacak olan adı geçen tiyatronun başına sahne sanatçılarından Mir Şehid Miraklıoğlu ile Edib Sabir Abdulla'nın olduğu bilgisine yer veriliyor.

“**Yeni Timir Yul,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 61. *İzvestiya* gazetesinde yer alan habere göre; Akmola-Kıratlı arasındaki projenin çoktan tamamlandığı bildiriliyor. Bu demiryolunda Ukrayna'dan getirilen işçilerin yanı sıra ne kadar yabancı çalışan olduğuna Moskova gazetesinde yer verilmediği eleştiriliyor.

“**Türkistan'ın Bazı Büyük Şehirlerinde Kaç Ahali Bar?**” s. 62. Makalede, 17.1.1939 yılı Türkistan'ın bazı şehirlerinde 17.12.1926 yılına göre, nüfusun durumuna yönelik analiz yapılıyor. Bir kaç şehir dışında nüfusun genel olarak arttığı gözlemleniyor.

“**Süt Yirine Su İçiredirler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 62–63. *Pravda Vostoka* gazetesinde 1.4.39'da, Taşkent Tıp

Enstitüsü'nde Hafız Elahi Profesörü'nün, Taşkent şehri pazarlarında satılan sütlerin araştırılmadan ve bu görev için kurulan Araştırma İstasyonları'nın görevlerini yapmadıklarından şikâyet ettiği haberinin çıktığı bildiriliyor. Sütlerin tahlil edilmesi sonucu, mayalarının yüzde 60 alındığının ortaya çıktığı belirtiliyor.

“**Ferhad ve Şirin Ukrayna Tiline Tercüme Kılınmakta,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 63–64.

“**Dârülfünûn İstedirler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 64–65. *Türkmeniskaya İskra* gazetesinin 21.5.39 tarihli sayısında "Devlet Darül'fununu Kurmak Gerek" başlıklı çıkan yazıda, 1938 yılından beri farklı şekillerde isyan edilen bu meselenin artık geciktirilmemesi gerektiğinin öne sürüldüğü, makale sahibinin; Türkmenistan'da birçok alanda Profesör ve Doçent yetişmemesinin, bu durumun gerçek sebebi olduğunu, ayrıca Türkmenistan'da uzman, doktor, öğretmen gibi kadroların yıldan yıla artsa da, bu kadro ile kadro meselesinin çözülemeyeceğinden bahsediyor. Yazar, Sovyet hükümetinin Türkmenistan'ın tamamında kadro ve eğitim siyasetini bu şekilde yürüttüğünü, bu suretle sadece ana dallarda değil, bütün idare ve hocalıkların Türkistan'ın kendi niteliklerinden uzak tutarak uyguladığını eleştiriyor.

“**Türkmen 1. Yıllık Mektebiniñ Aylık Mezunları,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116–117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 65. Sovyet hükümetinin 21. yılında ilk mezunlarını veren Türkmen ortaokullarından mezun sayısının 23 olduğu, bunlardan 13'ünün çeşitli alanlarda uzmanlık yapmaya başladığı, okulu birincilikle bitiren Seid Nasr kızının Tıp Fakültesine, bir diğerinin Coğrafya, ikincinin Tarih, üçüncünün de Dil ve Edebiyat bölümüne girdiğinden bahsediliyor.

“**Kolhoz Malı ve Kolhozçı,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. 66. Makalede, Kazakistan'daki kolhoz ve hayvancılık siyasetinde görülen eksiklikler dile getiriliyor. Kolhoz hayvanlarının bakımsızlıkları ve genç hayvanların kasıtlı olarak öldürüldüğünden bahsediliyor.

“**Başkarmamıza Kilegen Eserler,**” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (Temmuz-Ağustos 1939), s. Arka Kapak. *Yaş Türkistan* idaresine gelen 4 eserden bahsediliyor. 1. *Kımız*, Nimet Turgun Ulug, Ankara: Halk Evi, 1939. 29 sayfa ve ayrıca resimler. Ünlü Türk içkisi olan Kımız ile ilgili Türkiye'de yazılan ilk eser

olduğu belirtiliyor. 2. *Kırım İstiklâl Davası*, Selim Ortay. Basılan yer: *Emel*, Köstence 1939. Arap harfli. 55 sayfa. Kırım hakkında kısa ve önemli bir eser olduğu belirtiliyor. 3. *Jan Biyovich*, Muhammed Ayaz İshaki, *Yana Milli Yul* neşriyatı. Berlin 1939. Arap harfli. 69 sayfa. 4. *Uygur Serefi*, Hacı Abdülaziz Mahdum Çingizhan, Mısır 1939. 40 sayfa.

EK- 2:

YAŞ TÜRKİSTAN: YAZAR ADINA GÖRE MAKALELER

- Mustafa Çokayoğlu**, “Türkistan’da Pahta Etrafında Küreş,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 4-16.
- _____. [Canay] “Türkistan’da Yirlileşdiriş,” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 5-13.
- _____. [Canay] “Basmaçılık Togrısında,” *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 5-9.
- _____. “Pahta Etrafında Küreş,” *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 10-15.
- _____. “Bolşevikler Tarihni Kanday Yazadırlar?” *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 31-33.
- _____. “17 nçi Fibral,” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 1-5.
- _____. “Türkistan Leniñçilerige Cevap,” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 5-16.
- _____. “Rahim İn’am Tövbe Kıldı,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 8-12.
- _____. “İskerme,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 12.
- _____. “Sadullah Kasım Muhakemesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 12-19.
- _____. “Koşımça,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 19-21.
- _____. “Milli Mesele Tiveregide,” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 7-15.
- _____. “Kerenski ve Türkistan Milli Hareketi I,” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 21-29.
- _____. [Canay] “Kolhoz Siyaseti Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 37-42.
- _____. “Kerenski ve Türkistan Milli Hareketi II,” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 11-19.
- _____. “Onüç Yıl,” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 1-7.
- _____. “Türkistan Fırka Kurultaylarında,” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 7-17.
- _____. “Cellâdlar Provakasyonu,” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 31-32.
- _____. [Başkarma] “Muhtariyet’den İstiklâlge (1917- Dekabr 1930),” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 1-5.
- _____. “Mefkûre Meydanında Küreş,” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 8-22.
- _____. “İki Maruza Hakkında,” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 8.14.
- _____. “Ak-Kızıl,” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 3-8.
- _____. [Canay] “Bolşevizm-Agudır!” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 20-25.
- _____. “Sovyet Orta Asya Federasyonından Milli Müttehid Türkistan Devletige,” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 4-9.
- _____. “Milli Şevangiler Kürültüsü,” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 10-15.

- _____. "Cemal Paşa'nın Öldürülüşü (Moskva Bolşeviklerinin Cinayeti)," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 4-8.
- _____. "Milli Küreş Meydanında," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 14-21.
- _____. "Milli Ziyal," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 3-9.
- _____. "Pahta Sanayinde Zıyançılık," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 9-14.
- _____. "Kıpkızıl Ahmaklar," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 6-12.
- _____. "Rusya'da Siyasi Ahvâl," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 14-18.
- _____. "Türkistan Milli Edebiyatı Hakkında Fransız Mecmuası Nime Diyedir?" *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 23-26.
- _____. "İbrahim Bik Lakaylı," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 26-28.
- _____. "Türkiye ve Milletler Uyuşması," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 26-27.
- _____. "Almanya Milli Buhranı," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 28-35.
- _____. "Ayıblayanı Tapkanlarmış..." *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 5-10.
- _____. "Bolşeviklerin Türkiye'ge Karşı Dostluğu..." *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 23-24.
- _____. "1916 nçı Yılgi Milli Kuzgalış Hakkında Bolşevikler Yalganı," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 4-10.
- _____. "Hitay'da," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 23-25.
- _____. "İngiltere Buhranı," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 25-31.
- _____. "Bir İlmi Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'nin 14 nçı Yıl dönümü Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 4-11.
- _____. "Yapon-Hıtay İhtilâfi," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 32-33.
- _____. "Bir İlmi Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'nin 14 nçı Yıl dönümü Münasebetiyle II)," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 5-16.
- _____. [Canay] "Sovyet Hükümeti'nin Müzakereleri," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 16-19.
- _____. "Paris'de Promete Konferansı," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 39-40.
- _____. "Darbeli Meselege Darbe," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 1-4.
- _____. "Bir İlmi Yalganga Karşı (Hokand Muhtariyeti'nin 14 nçı Yıl dönümü Münasebetiyle III)," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 4-11.
- _____. "Türkistan'ın Bahtsızlığı ve Ondan Kurtuluş Yolu," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 11-17.
- _____. "Uzak Şark'ta," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 32-33.
- _____. "Türkistan! Şekilçe Komünist Mânâçe Milletçi," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 4-9.
- _____. [Canay] "Lastik Goğırçağlar [Kuklalar]," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 14-16.
- _____. [Ç.] [Makalenin adı belirtilmemiş] *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 16-19.
- _____. "Cephemizni Birleştireylik," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 23-26.
- _____. "Mançurya Meselesi ve Dünya Efkârı Ammesi," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 32-35.

- _____. "Kızıl Şovinizm Tulkunu," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 1-4.
- _____. "Atsız Mecmua'da K. A. Harfleri Astıga Yaşiringen Efendige (Açık Mektub Urnige)," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 23-25.
- _____. "Cebhemizni Birleştiriş Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 6-10.
- _____. [Ç.] "Burra Til Üçün," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 14-18.
- _____. [Ç.] "Koşumça," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 18.
- _____. "Yalgançınıñ Aygağı Yanında," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 18-26.
- _____. "Bu Vaziyetden Kaday Kutulmak Kirek?" *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 25-29.
- _____. "Merhum Enver Paşa Hakkında Hatıra Parçaları," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 5-12.
- _____. [Canay] "Sınıfı Düşmanlar Muhakemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 13-19.
- _____. "Türkistan'da Milli Terör," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 1-6.
- _____. "Tövbe Kılğan Alaş Ordaçılar," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 7-13.
- _____. "Kazak Urugları Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s.16-23.
- _____. "Mançugu," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 35-39.
- _____. "Dekabr Hatıraları," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 1-7.
- _____. "Çıkışığa Karşı Cevabım," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 7- 15.
- _____. "Sovyet Hükümetiyle Muahedeler," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 13-18.
- _____. "Yene Kazak Urugları Hakkında (Abdülkadir Bik Cevabığa Cevab)," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 23-26.
- _____. "Bir Tarihi İftiraga Karşı," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 18-22.
- _____. "Zaporovlarnıñ Türk Sultanığa Mektubu (Edibsiz Bir Yazı Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 38-40.
- _____. "Ermeni Meselesi I." *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 17-22.
- _____. "Yaponya'nın Milletler Uyuşmasından Çekilişi," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 28-30.
- _____. "Ermeni Meselesi II." *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 24-29.
- _____. "28 Mayıs," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 9-12.
- _____. "Ermeni Meselesi III," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 17-22.
- _____. "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 35-40.
- _____. "Sovyet Rusya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 36-37.
- _____. "Uzak Şark'da," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 37-39.
- _____. "Bir İnturistniñ Türkistan Tesiratı," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 27-30.
- _____. "Şarkî Türkistan Meselesi Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 7-11.

- _____. "Kafkasya Meselesi (Kitabiyat)," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 29-35.
- _____. "Hatıralarım Sahifelerinden...(Rusya'dagi Türk Talebeler Turmuşundan)," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 20-24.
- _____. "1917-1933 (Sovyet Hâkimiyeti'nin 16 nci Yıl Dönimi)," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s.5-18.
- _____. "Türkistan Sovyet Matbuatı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 10 Yıllığı," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 14-17.
- _____. "Türkiye-Sovyet Dostluğu (Vala Nureddin Bik Makaleleri Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 27-32.
- _____. "Anlaşılmaslıkka Yir Kalmasın (Vala Nureddin Bik Makalesi Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 18-22.
- _____. "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 34-37.
- _____. "Beynelmîlel Sovyet Boyun Bağ ve Sovyet Çoğğaları," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 8-12.
- _____. "Pek Muhterem Ayaz Bik!" *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 40-42.
- _____. "Bolşeviklernin Türk Dostluğu," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 8-13.
- _____. "Milli Sovyet Cumhuriyetleri Gazitaları Hakkında Bolşevik Matbuatı," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 23-24.
- _____. "Türkiye Hakkında Bolşeviklernin İki Neşriyatı," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 33-35.
- _____. "Şarkî Türkistan, Tışkı Dünya ve Biznin Vazifemiz," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 23-27.
- _____. "*Jusiyu Partu* Gazitası Türkiye'nin Siyaseti Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 21-25.
- _____. "Adaşkan Edibler (Kerbabaoglu Birdi Burunoglu Karaca'nın Tövbe Mektubu Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 35-37.
- _____. "Kafkasya Konfederasyon Misakı," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 23-27.
- _____. "Moskva ve Türk Komünist Fırkası," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 30-33.
- _____. "Milletler Cemiyeti ve Sovyet Hükümeti," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 12-17.
- _____. "1917-1924-1934," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 2-6.
- _____. "İsen Hoca Hani," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 35-37.
- _____. "Tarihî Abidelerimizin Hâli," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 17-29.
- _____. "Ali Merdan Bik Topçubaşı," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 29-33.
- _____. "Bolşevik Sergey Kirofnuñ Öldürülüşü Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 41-42.
- _____. "Yurt Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 4-6.

- _____. "Hatıra Kâğıtlarımdan: "Urunga Kilmey Kalgan Bir İnkılâbî Hareket...(Zeki Velidi'niñ Bir Eseri Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 21-25.
- _____. "İftira Oqları (Sadullah Hoca Tursun Hocanı Tazeleş Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 2-10.
- _____. "17 Kat Kum Astında Kalgır Yaramas Bir Hareket," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s.15-21.
- _____. "Şarkî Türkistan'da Hıtay ile Sovyet Hükümeti Dostlığı," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 31-33.
- _____. "Türkistan'daki Son Terör Mesulleri," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 8-11.
- _____. "Bugünkü Beynelmlel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 32-34.
- _____. "Yusuf Akçura," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 8-12.
- _____. "Beynelmlel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 21-27.
- _____. [Canay] "Bolşevik Tilmaçları," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s.10-14.
- _____. "Beynelmlel Vaziyet I." *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 22-26.
- _____. "II- Fransa-Sovyet Muahedesi," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 27-31.
- _____. "Mareşal Yosef Pilsudski 5. XII. – 12. V. 1935," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 29-34.
- _____. "Beynelmlel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 37-43.
- _____. "Bılçırak Bühtan ve Yalğanlarga Karşı," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 6-14.
- _____. "Kitabiyat: "Türkistan Hakkında Fransız Tilinde Bir Makale," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 29-30.
- _____. "Beynelmlel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 30-37.
- _____. "Muştumzor Kolonizatörler Uyası," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 7-13.
- _____. "Sovyet Rusya'da (7 nçi Komintern Konferansı)," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 28-31.
- _____. "Beynelmlel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 31-35.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 15-18.
- _____. "Leh Efkâr Ammesi Tavuşı," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 8-12.
- _____. [Canay] "Milli Maarif Cebhesinde" *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 27-29.
- _____. "Beynelmlel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 29-33.
- _____. "Beynelmlel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 21-27.
- _____. "1936," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 5-9.
- _____. "Yutuk Bayramları," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 12-16.
- _____. [Canay] "İbrahim Bik Lakaylı Kalay Tutulgan İdi (Mukim Sultanoglu'nuñ Hikâyesi)," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 22-26.
- _____. "1936 nçı Yıl Astanasında Beynelmlel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 30-35.

- _____. “Nutuklar Tufaniga Gark Bulgan Bir Proje,” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 12-14.
- _____. “Beynelmilel Vaziyetniñ Mühim Bir Noktası,” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 30-35.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları,” *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 12-15.
- _____. “Beynelmilel Meseleler,” *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 24-29.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları,” *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 13-18.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları III (Yaş 76-77 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 11-18.
- _____. [Canay] “Milli Kadroları Hazırlaş,” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 7-10.
- _____. “Beynelmilel Vaziyet,” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 28-35.
- _____. “Rusya’da Vaziyet ve Bizniñ Vazifemiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 6-11.
- _____. [Canay] “Milli Kadrolar ...” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 11-13.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları IV. (Başı 76-78 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 13-19.
- _____. “Beynelmilel Vaziyet,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 28-32.
- _____. “1916 nçi Yıl (20 nçi Yılı Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 2-11.
- _____. “1916 nçi Yılı Kuzgalanga Aid Bazı Bir Malumat,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 12-15.
- _____. “Sovyet Kanun-i Esasi,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 24-30.
- _____. “Yobazlar Meselesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 53-60.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları V. (Başı 76-79 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 18-26.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları VI. (Başı 76-79, 82 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 12-20.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları VII. (Yaş 76-79 ve 82-83 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 9-16.
- _____. “Beynelmilel Vaziyet,” *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 30-35.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları VIII. (Yaş 76-79, 82-84 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 14-23.
- _____. “Batır Bolşevik Amangeldi Hakkında Hakikat,” *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 29-33.
- _____. “Sovyetler İttifakı Kanun-i Esasi Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 35-37.
- _____. “Beynelmilel Vaziyet,” *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 37-41.
- _____. “1937 nçi Yıl,” *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 2-4.
- _____. [Ç.] “Sovyet İttifakı Kanun-i Esasi Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 4-8.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları IX. (Yaş 76-79, 82-85 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 14-22.

- _____. [Ç.] “Sovyetler İttifakı Kanun-i Esasi Etrafında 3. (Yaş 85-86 nçı sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 6-11.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları X. (Yaş 76-79 ve 82-86 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 11-19.
- _____. “Medeni Esaret Kuralı,” *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 5-7.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları XI. (Yaş 76-79 ve 82-87 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 7-13.
- _____. “Beynelmilel Turmuşdan,” *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 25-28.
- _____. “Milli Ergenlik ve Kurtuluş Yulu,” *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 6-10.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları XII. (Yaş 76-79 ve 82-88 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 10-16.
- _____. “1917 nçi Yıl Hatıra Parçaları XIII. (Yaş 76-79 ve 82-89 nçi sanlarda),” *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 14-22.
- _____. “Sovyetler İttifakı ve Kapitalist Devletler,” *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 32-35.
- _____. “Sovyet İttifakında Milli Devlet Meselesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 11-16.
- _____. “Sovyet İstatistik Yalغانları,” *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 21-23.
- _____. “Mecburî İzah-Cevap (Ali Azartekin Bik’niñ Refikimiz *Kurtuluş*’da Basılğan Mektubu Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 35-38.
- _____. “Rusya’da Milli Devlet Meselesi Münasebetiyle,” *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 10-14.
- _____. “Abdullah Mahmud,” *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 20-24.
- _____. “Beynelmilel Turmuşdan,” *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 55-62.
- _____. “Radlof Hakkında,” *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 33-37.
- _____. “*Cumhuriyet* ve *Pravda* Gazitalarınıñ Dostluk Gavğaları,” *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 26-31.
- _____. “Türkistan’ga Dair Almança Yeni Neşriyat,” *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 33-41.
- _____. “*Deni* Sayısında Sovyet Rusya’nıñ Roli,” *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 35-37.
- _____. “Sovyetler’ge Karşı Almanya-Yaponya-İtalya Anlaşması,” *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 37-38.
- _____. “Hokand Muhtariyeti (1937-Dekabr 10-1917),” *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 2-4.
- _____. “*Yaş Türkistan*’ın 9 nçi Yılı (1937-Dekabr-1929),” *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 4-8.
- _____. “Bolşeviklerniñ 12 Yılından Son İtiraf İtdikleri Hakikat,” *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 19-21.
- _____. [Canay] “Sovyet Parlameninde Türkistan Masalları,” *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 37-40.
- _____. “Sovyet Saylavları,” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 5-11.

- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 31-38.
- _____. "Türkistanlılar Soragina Cevab," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibril-Şubat 1938), s. 41-42.
- _____. "Sancar İsfandiyar," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 3-9.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 30-37.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan I- İngiltere-İtalya Anlaşması," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 29-33.
- _____. "2- Avusturya Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 33-36.
- _____. "Beynelmilel Siyasetde Sovyet Hükümeti'niñ Bugünki Roli," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 36-40.
- _____. [Canay] "Çehoslovakya Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 42-46.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 46-47.
- _____. "I- Hitay'daki Alman Askeri İşleri Bilermenler Hissesi Geri Çıkarıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 46.
- _____. "2- Sovyet ve Hitay Dostlığı," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 47.
- _____. "3- Yeni Yapon Kabinesi," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 47.
- _____. "4- Türkiye-İngiltere Münasebeti," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 48.
- _____. "İdarelerni Yirlileştirü Meselesi Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 48-50.
- _____. "Reyon Gazitalarınıñ İmlâ Hataları," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 50-51.
- _____. "Tokyo'da Abdullah Kurbanali Kamalda," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 51-52.
- _____. "Segizbayoglı Sultan- Halk Düşmanı," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 23-26.
- _____. "Lehistan ve Milletler Cemiyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 69-70.
- _____. [Canay] "Parlaman Oyunı," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 39-41.
- _____. [Canay] "Sovyet Parlaman Nayranbazlığı," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 36-42.
- _____. "Sovyet Rusya'da Kañça Ahâli Bar?" *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 42-45.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 52-57.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 46-50.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 36-40.
- _____. "Atatürk'niñ Reformları," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 5-9.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 30-35.
- _____. "Fuad Bik Tuktar," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 17-19.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 30-33.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 40-42.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 34-38.

- _____. "Türk Birliği Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 7-11.
- _____. [Canay] "Sovyetler İttifakı'ndaki Umum Halk Sanayi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 31-35.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 35-40.
- _____. [Canay] "Kolhozların Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 5-9.
- _____. "Gözini Açmasdan Agzını Açkan... (Ukraynalı Kovalski'niñ *Trizobv* Mecmuasındaki Urunsız Bir Makalesi Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 33-36.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 37-40.
- _____. "Harab Bolsun Rusya İmperyalizmi," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 2-6.
- _____. "İskerme," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 6-8.
- _____. [Canay] "İş Küni ile Ticaret," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 9-13.
- _____. "Türk Birliği Etrafında Çıkarılğan Urunsız Kavga Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 27-41.
- _____. "Hamiş," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 42-44.

Tahir Çağatay, [Timuroğlu] "Türkistan'da Mekteb Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı (Ganvar 1930), s. 22-30.

- _____. [Timuroğlu] "Hindistan-Türkistan (Bir Mukayese)," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 21-27.
- _____. [Timuroğlu] "Beş Yıllık Plân ve Onun Türkistan'da Tesiri," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 29-37.
- _____. [Taşbalta] "Mısır'da," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 24-31.
- _____. [Timuroğlu] "Rusya'nın Bugünkü Vaziyeti ve Türkistanlıların Vazifesi," *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 22-27.
- _____. [Timuroğlu] "Türkistan'da Rusya'ya Karşı Kuzgalışlar I Ablay Han ve Kenesarı Han Küreşleri (Tarih Parçalarından)," *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 8-15.
- _____. [Timuroğlu] "III- Adaylar Kuzgalışı," [Türkistan'da Rusya'ya Karşı Kuzgalışlar] *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 23-26.
- _____. [Timuroğlu] "Türkistan'da Rusya'ya Karşı Kuzgalışlar," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 26-33.
- _____. "IV- Semerkand ve Buhara İhtilâlleri," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 26-29.
- _____. "V- 1875/76 nçı Yıldagi Hokand Milli Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 29-33.
- _____. [Çağatay] "Türkistan'ın Yir Astı Baylıkları," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 14-21.
- _____. [Timuroğlu] "Unutulmas Tarihî Vahşilik," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 34-39.
- _____. [Timuroğlu] "Andican Kuzgalışı Hakkında (33 yıl Tuluşu Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 20, (Temmuz 1931), s. 18-23.

- _____. [Timuroğlu] “Bolşeviklerin Beş Yıllık Plânı Alman Profesörü Oppenheimer'in Kararı,” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Ağustos 1931), s. 7-13.
- _____. [Çağatay] “Türkistan'ın Yir Astı Baylıkları,” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Ağustos 1931), s. 19-25.
- _____. [Çağatay] “Eskeriş,” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Ağustos 1931), s. 25.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan'da 16 nci Yılı Kuzgalış (15 yılı Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 10-17.
- _____. [Çağatay] “Sovyetler Cennetinde,” *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 17-21.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan'da 16 nci Yılı Kuzgalış,” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 11-17.
- _____. [Çağatay] “Kitabiyat: Ukrayna ve İstiklâl Mücahidleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 31-33.
- _____. [Çağatay] “Türkistan'ın Yir Astı Baylıkları III,” *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 17-20.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan'da İnkılâb Devri I (Bir *Yaş Türkistan*çının Hatıra Defterinden),” *Yaş Türkistan*, sayı 25, (Dekabr 1931), s. 21-26.
- _____. [Çağatay] “Türkistan'da Habeşler,” *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 1-5.
- _____. [İsen Tursun] “Mecmuamızın Tili Hakkında,” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 17-20.
- _____. [Çağatay] “Türkistan Sovyet Matbuatına Bir Karar,” *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 20-24.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan'da İnkılâb Devri (Bir *Yaş Türkistan*çının Hatıra Defterinden Basmaçılık Hareketi Tarihiğe Dair Notlar II),” *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 9-14.
- _____. [Çağatay] “Sağlam Fikirge Karşı Bolşevik Hücumu,” *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 19-24.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan'da İnkılâb Devri (Bir *Yaş Türkistan*çının Hatıra Defterinden Basmaçılık Tarihiğe Dair Notlar III),” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 17-22.
- _____. [Çağatay] “Türkistan Hakkında Bir Maruza,” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 26-29.
- _____. [Timuroğlu] “İkinçi Beş Yıllık Plân,” *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 9-14.
- _____. [Timuroğlu] “Fırka İçinde Milli Ağmaçılıklar,” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 10-14.
- _____. [Taşbalta] “Millileştiriş İşleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 27-30.
- _____. [Timuroğlu] “Alaş Orda,” *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 12-21.
- _____. [Çağatay] “Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürülemes,” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 19-25.
- _____. [Timuroğlu] “Bolşevik Cinayetleri Kurbanları,” *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 25-28.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan'da Açlık,” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 18-22.

- _____. [Ş. Kuliye] “Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürülemes II,” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 27-30.
- _____. [Çağatay] [Milli Tuygu ve Milli Ruh Öldürülemes] “III,” *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 30-33.
- _____. [Timuroğlu] “Kızıl İmperyalizm Sanayii,” *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 23-28.
- _____. [İsen Tursun] “Türk Tili Kurultayı Münasebetiyle,” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 3-5.
- _____. [Tahir Şakir] “Nihal Bik'ge General Kurupatkin'in Cevabı,” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 13-17.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan'da Sovyet Maarifiniñ Kemiyet ve Keyfiyeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 17-22.
- _____. [Çağatay] “Sovyet Dâhili İstikrazı (Zayumu) ve Onun Türkistan'da Tarkatış Usulı,” *Yaş Türkistan*, sayı 36, (Noyabr 1932), s. 22-26.
- _____. [Timuroğlu] “Pahta Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 15-22.
- _____. [Çağatay] “Tenkid mi Ahmaklık mı?” *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 22-27.
- _____. [Çağatay] “Filipin İstiklâliyeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 26-32.
- _____. [Timuroğlu] “Otraklaştıru Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 8-12.
- _____. [Timuroğlu] “Yeni Pahta Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 8-14.
- _____. [Çağatay] “Türkistan Dehkanı İşlese de Nişlemey Batır,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 14-17.
- _____. [Timuroğlu] “Körmesoglı Azmukan Nutku,” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 21-24.
- _____. [Çağatay] “Cebhedaş Matbuatda,” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 38-41.
- _____. [Timuroğlu] “Köklem Ekiş Aldında,” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 12-17.
- _____. [Çağatay] “Türkistan'ın Bugünkü Görünüşleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 40-41.
- _____. [Taşbalta] “Yerlileştiriş,” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 11-14.
- _____. [Çağatay] “Paris'de Kafkasyalılar Milli İstiklâl Bayramı,” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 34-36.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan'da Maarif İşleriniñ Barıştı,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 5-9.
- _____. [Timir] “Şarkî Türkistan Küterilişi,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 15-19.
- _____. [Çağatay] “Kün Etekle Yaşirilmes,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 25-27.
- _____. [İsen Tursun] “Kandaş ve Milledaş Kaygısı,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 30-33.
- _____. [Timuroğlu] “Pahta Ekini Plânı Kanday Becerilmekte?” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 21-25.

- _____. [İsen Tursun] "Kautski Sovyet Rusyası Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Aygust 1933), s. 27-32.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 15-19.
- _____. [Çağatay] "Tanor Yalluğuda (Tenkidge Tenkid)," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 24-29.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti II." *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 16-20.
- _____. [Çağatay] "Bolşevikler Nazarında İslâm Dini ve Onun Zuhurî," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 27.
- _____. [Tahir Şakir] "Aç ve Kimsesiz Bir Halk," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 2-5.
- _____. "Türkistan'da Til Siyaseti III." *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 22-26.
- _____. [Çağatay] "Yirlileştiriş Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 36-37.
- _____. [Timuroğlu] "İmpiryalist Çar ve Milletler Halâskârı Sovyet Hükümetleri'nin Türkistan Siyaseti I." *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 5-11.
- _____. [Çağatay] "Türkistan'ın Neft (Yirmayi) Baylıkları," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 11-14.
- _____. [Tahir] "Yolbaşçımız Münevver Kari," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 17-21.
- _____. [Timuroğlu] "İmperyalist Çar ve Milletler Halâskârı Sovyet Hükümetleri'nin Türkistan Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 42-46.
- _____. [Çağatay] "Azerbaycan Milli Klasik Edebiyatı Hakkında Mühim Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 66.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti IV," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 16-21.
- _____. [Çağatay] "Beynelmillel Vaziyet ve Sovyet Rusya Kol Astındaki Milletler (Paris'de Mühim Bir Maruza)," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 30-33.
- _____. [Tahir Şakir] "Kitabiyat: Sovyet Hükümeti'nin Türkistan'daki Pahta Siyaseti Hakkında Bir Alman Profesörünin Hükmi," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 34-36.
- _____. [Timuroğlu] "Bolşeviklerin Türkistan'da Hocalık Sahasındaki Yutuklarından," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 11-14.
- _____. [Tahir] "Kızıl Müstemleke," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 4-8.
- _____. [İsen Tursun] "Bolşeviklerin Türkistan'da Medeniyet Sahasındaki Yutuklarından," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 18-26.
- _____. [Timuroğlu] "Türkistan'da Hâkim Milli Komünist Fırkalarının Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 15-17.
- _____. [Çağatay] "İmlâ Meselesi Tiveregide," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 18-23.
- _____. [Taşbalta] "Namussuzlar," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 24-27.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 5-11.

- _____. [Tahir Çağatay] “Sovyet Hükümeti’niñ Türkistan Köçebelerini Urnaştırı Yani Dehkan Hâlige Ketirü Siyaseti,” s. 2–6.
- _____. [İsen Tursun] “Türkistan’da Til Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 6-13.
- _____. [Tahir] “Milliyet ve Amalgam Meselesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 20-23.
- _____. [Taşbalta] “Sovyet Türkistanı’ndaki Yirli İşçiler Turmuşından Bir Safha (Bir Muhacir Mektubu),” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 28-32.
- _____. [İsen Tursun] “Büyük Türkistan Şairi Abay (1840-1904),” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 7-10.
- _____. [Tahir] “Türkistan’da Birinçi Beş Yıllık Yekûnu: Kışlak Hocalığı I,” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s.10-16.
- _____. [Tahir] “Türkistan’da Birinçi Beş Yıllık Yekûnu: Kışlak Hocalığı II.” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 7-12.
- _____. [İsen Tursun] “Tarihi Hakikat ve Sovyet Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 20-26.
- _____. [Tahir] “Türkistan’da Birinçi Beş Yıllık Yekûnu,” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 11-18.
- _____. [İsen Tursun] “Türkistan’da Til Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 27-32.
- _____. [Tahir] “Türkistan’da Birinçi Beş Yıllık Yekûnu: Maarif,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 9-17.
- _____. [Timuroğlu] “Yirlileştiriş İşiniñ Âkıbeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 14-17.
- _____. [İsen Tursun] “Türkistan’da Til Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 10-15.
- _____. [İsen Tursun] “Türkistan’da Til Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 11-15.
- _____. [Timuroğlu] “Türkistan’da Sovyet Hükümeti Kuruluşına Ait Materyallerden,” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 6–10.
- _____. [Taşbalta] “Sovyet Karar ve Projeleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 18-22.
- _____. [Timuroğlu] “Yirlileştirünün 1935 nçi Yılgı Hâli,” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 13-17.
- _____. [Tahir] “Türkistan’da Milli Edebiyat ve Edipler Faciası,” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 20-29.
- _____. [İsen Tursun] “Türkistan’da Til Siyaseti,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 23-28.
- _____. [Timuroğlu] “Sovyet Hükümeti’niñ Yutuğu Türkistan Üçün Beladır,” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 8–13.
- _____. [Taşbalta] “Şarkî Türkistan Kızıl İmperyalizm Çengeline,” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 23-27.
- _____. [Timuroğlu] “Pahta Meselesi ve İmperyalizm,” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 27-34.

- _____. [Taşbalta] "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 38-42.
- _____. [Timuroğlu] "Yine Pahta Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 15-21.
- _____. [İsen Tursun] "Kültür Eserlerimizi Özleştireylik," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 21-27.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 13-17.
- _____. [Taşbalta], "Sovyet Rusya İmperyalizmi Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 17-21.
- _____. [Tahir] "Türkistan Yaşlığı Üçün İşlerlik Bir Kün," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 16-22.
- _____. [Taşbalta] "Maarif Cephesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 22-27.
- _____. [Tahir] "Nefret Tamgası," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 7-12.
- _____. [Taşbalta] "İştansızlığın Çöpden Hedigi Bar," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 21-24.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 18-22.
- _____. [Timuroğlu] "Hastalık Nigizdedir," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 28-31.
- _____. [Tahir] "Bolşeviklerin Milli Siyaset Oyunu," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 2-7.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 19-24.
- _____. [Tahir] "Varşova'da Bir Kongre," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 35-37.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 30-43.
- _____. [Taşbalta] "Sevad Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 14-18.
- _____. [Tahir] "Türkistan'da Sovyet Sanayi Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 2-6.
- _____. [Taşbalta] "Sovyet Mektebi," *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 25-30.
- _____. [Tahir] "Aç-Yalangaç Milyonerler," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 3-8.
- _____. [Taşbalta] "Sevad Meydanında," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 34-35.
- _____. [İsen Tursun] "Sovyet Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 22-27.
- _____. [Taşbalta] "Sevad Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 27-30.
- _____. [Taşbalta] "Türkistan Komünist Fırkası Saflarında," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 16-20.
- _____. [Tahir] "Türkistan'da Rusya İmperyalizmine Karşı Türk Birliği," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 2-5.
- _____. [Timuroğlu] "Rus İmperyalizmine Karşı Türk Birliği," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 6-10.
- _____. [Tahir] "Türkistan Milli Edebiyatı Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 24-28.

- _____. [Timuroğlu] "Kızıl Rusya İstismarcı Müstemleke Siyasetine Karşı Türkistan Dehkan Halkı Milli İradesi," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 9-19.
- _____. [Tahir] "Türkistan Milli Edebiyatı Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 19-29.
- _____. [Tahir] "Türkistan Milli Edebiyatı Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 12-19.
- _____. [Timuroğlu] "Türkistan Maldarlığı ve Sovyet Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 8-14.
- _____. [Taşbalta] "Ruhanilerimiz Milli Küreş Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 31-34.
- _____. [Timuroğlu] "Türkistan Milli Edebiyatı Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 20-27.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 18-28.
- _____. [İsen Tursun] "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 14-18.
- _____. [Tahir] "Kitabiyat: Türkistan Milli Hareketi Hakkında Almança Bir Eser," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 37-39.
- _____. [Taşbalta] "Türkistan'da Sovyet Kadro Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 17-21.
- _____. [Taşbalta] "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 12-17.
- _____. [Timuroğlu] "Sovyet Rusya Muhaceret Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 35-40.
- _____. [Tahir] "Türkistan Türk Milli Mefkûresi ve Ali Şir Nevai," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 5-23.
- _____. [Taşbalta] "Kırgından Sonragi Körünüşden," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 35-38.
- _____. [Tahir] "Türkistan Türk Milli Mefkûresi ve Ali Şir Nevai II," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 17-27.
- _____. [Timuroğlu] "21'ler Mahkemesi Alman Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 46-49.
- _____. [Tahir] "Türkistan Türk Milli Mefkûresi ve Ali Şir Nevai III," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 7-15.
- _____. [Taşbalta] "Moskva Tehlikesini Kösteriçi Bir Eser," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 43-45.
- _____. [Tahir] "Türkistan'da Kırgından Songragı Körünüş," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 11-19.
- _____. [Timuroğlu] "Lehistan ve Alman Matbuatında Sovyet Rusya Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 37-42.
- _____. [Taşbalta] "Oku Yılı Kalay Başlandı?" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 23-27.
- _____. [A. Çağatay] "Sovyet-Hicaz Münasebetniñ Kesilişi," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 41-42.

- _____. [Timuroğlu] “Bir Almança Makale Münasebetiyle,” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 21-27.
- _____. [Tahir] “Ziyançılık mı Yoksa Rejim Bozukluğu mu? II,” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 9-17.
- _____. [Tahir] “Ali Şir Nevai ve Sovyet Hükümeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 20-33.
- _____. [Tahir] “Ali Şir Nevai ve Sovyet Hükümeti II,” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 10-20.
- _____. [Timuroğlu] “Esaretle Müstakil Turmuşnuñ Farkı,” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 20-26.
- _____. [Tahir] “Ali Şir Nevai ve Sovyet Hükümeti III,” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 11-19.
- _____. [Timuroğlu] “Yalğan Maktanı ve Çın İtirafı,” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 9-14.
- _____. [Taşbalta] “Rus Tili Dersi Meselesi Etrafında Tartışma,” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 20-23.
- _____. [Tahir] “Sultan Bâbür ve Türkistan Türk Vatanperverlegi,” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 16-26.
- _____. [Oktay Tahir] “Mısır'da Şarkî Türkistan'ın Tarihi Bir Künini İşle,” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 54-56.

Abdulvahab Oktay [İshakoğlu], [Yaş Türkistanlı] “Rus İstilâsı Astıda Türkistanlıların Milli Hareketlerinden,” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 13-22.

- _____. [Yaş Türkistanlı] “Türk-Sib,” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 28-34.
- _____. [Toktamışoğlu] “Kurukçı Bolmasa Kurada Kaban Kursıllaydı (Türk-Sib Yulınıñ Açılışı Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 31-35.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Alman Muharirleriniñ Türkistan Tesiratı,” *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 15-21.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Alman Muharirleriniñ Türkistan Tesiratı II,” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 18-24.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Halgım,” *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 24.
- _____. [İlter] “Türkiye ve Koşnıları,” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 27-31.
- _____. [İlter] “Şovenist Rus Tabâbeti ve Türkistan (Bu makale *Yeni Türkistan*'ın 31 sanında basılıb çıkkan),” *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 26-31.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Kızıl İmperyalizm,” *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 15-20.
- _____. [Toktamışoğlu] “En Algı Mukaddes Vazifemiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 8-14.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Azeri Tuganlarımızga!” *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 1-3.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Bugünkü Türkistan Yaşlıgı,” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (İyun 1931), s. 15-19.
- _____. [Toktamışoğlu] “Sınıfı Küreşden Milli Cebhege,” *Yaş Türkistan*, sayı 19 (İyun 1931), s. 22-26.

- _____. [Yaş Türkistanlı] "Milli Ziyal Meselesi Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Ağustos 1931), s. 13-19.
- _____. [Yaş Türkistanlı] "Afganistan ve Milli Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 21-23.
- _____. [İlter] "Türkistan'da Millileştirilme Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 27-30.
- _____. [Toktamışoğlu] "Bolşevikçe Akartu," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 17-22.
- _____. [Yaş Türkistanlı] "Sovyet Mektepleri ve Türkistan Yaşları," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 12-16.
- _____. [İlter] "Şehidlerimizge," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 34.
- _____. [Toktamışoğlu] "Köçebe Hocalığınıñ Ana Hatları (Bir İlmi Eser)," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 20-24.
- _____. [T.] "Türk Gazitaçılığı I," *Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 27-31.
- _____. [Toktamışoğlu] "Bir Türkistanlınıñ Servetige Hıyanet," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 30-32.
- _____. [Yaş Türkistanlı] "Almanya'da Reisi Cumhuriyet Saylavı," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 35-38.
- _____. [Yaş Türkistanlı] "28 Mayıs," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 5-8.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı II," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 19-23.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı III," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 30-34.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı IV," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 32-37.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı V," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağustos 1932), s. 28-31.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 22-26.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı VII," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 28-35.
- _____. [Yaş Türkistanlı] "Berlin'de İki Mühim Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 33-35.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı VIII," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 27-30.
- _____. [Yaş Türkistanlı] "Cumhuriyet Muhabiri Nadir Nadi Bik'niñ Musahebede Bulunduğı Esed Bik Kimdir?" *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 7-13.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı IX," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 22-27.
- _____. [Yaş Türkistanlı] "Bir Yaş Azeri Türk Heykeltıraşı," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 36-37.
- _____. [Toktamışoğlu] "Türk Gazitaçılığı X," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 22-28.

- _____. [Yaş Türkistanlı] “Rus Muhacereti Siyaseti Tehlikesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 8-11.
- _____. [Toktamışoğlu] “Türk Gazitaçılığı XI.” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 19-22.
- _____. [Doktor İlder] “İstanbul'daki Türkistanlıların Bir Cuması,” *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 22-26.
- _____. [Toktamışoğlu] “Türk Gazitaçılığı XII.” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 33-36.
- _____. [Toktamışoğlu] “Türk Gazitaçılığı XIII.” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 25-27.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Katil Rusya'nın Parçalanışı Üçün,” *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 11-15.
- _____. [Toktamışoğlu] “Türk Gazitaçılığı XIV.” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 13-16.
- _____. [Doktor İlder] “Türkistan Türk Gençler Birliği'nin 10 nci Umumi Yığılışı,” *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 27-32.
- _____. [Toktamışoğlu] “Türk Gazitaçılığı XV.” *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 26-34.
- _____. [T.] “Türk Gazitaçılığı XVI.” *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 30-36.
- _____. [Abdulvahab] “Üstadımız Münevver Kari,” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 21-24.
- _____. [Toktamışoğlu] “Türk Gazitaçılığı XVII.” *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 14-18.
- _____. [İshak Oğlu Abdulvahab] “Fethali Han Hoyski,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 3-4.
- _____. [Oktay] “Nankin'de Şarkî Türkistan Kaygısı,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 19-28.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Kitabiyat: Gaspıralı İsmail Bik,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 30-33.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Azeri, Tatar ve Kırimlı Sanatkârlar Türkistan Sahnelerinde,” *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 16-21.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Türkistan'da Garbçılık ve Şarkçılık Akımları,” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 24-25.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Türkistan Mekteblerinde,” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 17-21.
- _____. [Oktay] “Kitabiyat: “Türkistan Hakkında Bir Alman Profesörünün Eseri,” *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 27-31.
- _____. [Oktay] “Cafer Cabbarlı,” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 16-21.
- _____. [Oktay] “Her Yirde Rusçuluk,” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 18-21.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Hamlet: Türkistan'da Garbçılık Akımının Muvaffakiyeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 14-18.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Bulantırılğan Bir İrtek,” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 17-20.

- _____. [Yaş Türkistanlı] “Bolşevikler Tarihi Hakikatni Süymediler,” *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 14-20.
- _____. [Oktay] “Türkistan Kültür Eserlerinin Âkıbeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 17-23.
- _____. [Abdulvahab] “İdil-Ural Meselesi Alman Matbuatında,” *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 35-37.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Türkistan Beyyüçilerinin Muvaffakiyeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 19-23.
- _____. [Oktay] “Bolşeviklerin Yenemeyecekleri Bir Cebhe,” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 34-38.
- _____. [Abdulvahab] “Hazar Denizi-Basra Körfezi Timir Yulu,” *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 47-48.
- _____. [Oktay] “Türkistan ve Milletlerarası Meselesige Ait,” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 4-8.
- _____. [Abdulvahab] “Sovyet Rusya'daki Milletler Meselesinin Alman Matbuatında Aksı,” *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 12-15.
- _____. [Oktay], “Oturaklaştırı Siyaseti Neticesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 10-13.
- _____. [Abdulvahab], “Bolşeviklerin Türkçe Sporçularına Karşı Namerdlegi,” *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 27-31.
- _____. [Oktay], “Türkiyelilerin Sızmedikleri ve Bilmedikleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 26-30.
- _____. [Oktay] “Türkistan'da Yaşirin Milli Uyuşmalar,” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 15-19.
- _____. [Taşbalta] “Maarif Cephesinde,” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 22-27.
- _____. [T.] “Maarif Cephesinde,” *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 28.
- _____. [Abdulvahab] “Türkistan'da Hıristiyanlık Propagandası,” *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 16-21.
- _____. [Oktay] “Türkistanlı İşçiler Turmuşından,” *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 23-28.
- _____. [Abdulvahab] “İslâm Dinige Karşı Bolşevikler Hareketi,” *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 31-36.
- _____. [Oktay] “Taşkend Devlet Tiyatrosının Tarihçesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 18-23.
- _____. [A. İshakoğlu] “Rusya Sırtındagi Türkler Nüfusı Hakkında Sovyet İstatistik Tahlilleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 2-6.
- _____. [Oktay] “Şarkî Türkistan,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 25-28.
- _____. [Oktay] “Türkistan'da Kültür ve Tarihi Eserlerge Suikasd,” *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 11-14.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Şarkî Türkistan'da,” *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 26-27.
- _____. [Yaş Türkistanlı] “Türkistan'da Hamlet Tercümesi Üstünde Münakaşalar,” *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 22-30.
- _____. [Oktay] “Aylıksız Aç Muallimler,” *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 8-14.

- _____. [Yaş Türkistanlı] "İstilâ Timsali," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 11-13.
- _____. [Abdolvahab] "Ulug Türk Şairi Mehmet Akifniñ Ölümü," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 29-31.
- _____. [Abdolvahab] "Sovyet Hükümeti'niñ Aleyhtarlağı ve Ortodoksçılık Temayülü," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 23-26.
- _____. [Oktay] "İbn-i Sina'nıñ Ölümünüñ 900 nçi Yıl Dönimi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 23-27.
- _____. [Abdolvahab] "Maarif Mektebi," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 5-9.
- _____. [Oktay] "İbn-i Sina'nıñ Ölümünün 900 nçi Yıl Dönimini İselü Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (İyun 1937), s. 4-11.
- _____. [Abdolvahab] "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 29-33.
- _____. [Toktamışoğlu] "Şark-i Türkistan'ga Dair İlmî Bir Eser," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 38-39.
- _____. [Oktay] "Türkistan Edipler Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 19-26.
- _____. [Oktay] "Neşriyatda Zıyançılık ve Zıyançı Mahrirler," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 18-28.
- _____. [Oktay] "Matbuatda ve Devlet Tiyatrosında Türkistan Burjuva Milletçileri," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 24-31.
- _____. [Oktay] "Mücadele Kurbanları," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 11-18.
- _____. [Oktay] "Mücadele Kurbanları," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Şubat 1938), s. 12-17.
- _____. [Oktay] "Mücadele Kurbanları," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 9-14.
- _____. [Abdolvahab] "Türkistan'da Mahkeme ve Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 44-52.
- _____. [Oktay] "Türkistan'da Sevadsızlığı Bitirü İşleri Kanday Bar Yatır?" *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 22-28.
- _____. [Abdolvahab] "Türkistan'da 1937/38 Oku Yılı Kanday Ötkezile Yatır?" *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 17-24.
- _____. [Oktay] "Türkistan'da Öldürüşler, Soruş ve Kamaşlar," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 27-34.
- _____. [Oktay] "Türkistan'da Türkçilik," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 27-36.
- _____. [Abdolvahab] "Maarif Cephesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 15-21.
- _____. [Abdolvahab] "Maksadları İmlâ mı Yoksa İmha mı?" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 18-23.
- _____. [Abdolvahab] "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 34-38.
- _____. [Abdolvahab] "Burovkof Layihası," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 26-29.
- _____. [Abdolvahab] "Burovkof Layihası Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 14-20.

- Mecdeddin Ahmed [Delil]**, “Cumhuriyet Devrinde Türkistan (1912-1928),” *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 14-16.
- _____. “Şarkî Türkistan'ın Keyingi İnkılâbına Umumî Bir Karar,” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 9-11.
- _____. “Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında III,” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 41-55.
- _____. “Urumçi Hükümeti'nin İç Yüzi,” *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 13-16.
- _____. “Türk, Dungan ve Urumçi Hükümeti'nin Siyasetleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 25-32.
- _____. “Eski Bir Mücahidimizin Âkıbeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 27-31.
- _____. “Mücahid Arkadaşım Merhum Abdullah Bik,” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 11-16.
- _____. “Milli Davada Sahtekârlar,” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 18-21.
- _____. “Türkistan Muhacir Neşriyatına Umumi Bakış (Yurt Mecmuasının Çıkarılışı Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 23-29.
- _____. “İnkılâb ve Tarihçe Hürmet İteylik,” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 9-15.
- _____. “Şarkî Türkistan Tarihinde Kara Bir Künüñ Yıl dönimi (1933-12 Nisan-1939),” *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 4-10.
- _____. “Açık Bir Mektubga Açık Cevap,” *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 27-31.
- _____. “Mahveden Tört Millet Meselesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 44-50.

Yaş Türkistan İdaresi

- Türkistan İstilaçileri, “Hindistan'da,” *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibril-Mart 1930), s. 16-20.
- Yaş Türkistan* Başkarması, “Bizniñ Yul,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 1-2.
- Yaş Türkistan*, “Azad ve Müstakil Türkistan,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 2-3.
- Yaş Türkistan* Başkarması, “*Yaş Türkistan* Başkarmasından,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 3-4.
- Başkarma, “İzah,” *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 37.
- _____. “İki Büyük Zay,” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 45.
- Yaş Türkistan*, “Türkistanlılar Nazar-ı Dikkatige,” *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 1-3.
- _____. “Burungu Çekist Agabekov Hatıralarından I,” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 19-21.
- Başkarma, “*Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 26.
- _____. “Saygılı Okuçularımızga,” *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 37.
- _____. “Muhtariyet'den İstiklâlge (1917- Dekabr 1930),” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 1-5.

- Yaş Türkistan*, “Burungu Çekist Agabekov Hatıralarından II,” *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 31-36.
- Başkarma, “Türkistan Haberleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 35.
- _____. “Saygılı Okuçularımızga,” *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 41.
- _____. “İstanbul'da Türkistan Küni,” *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 23-28.
- _____. “Bildiriş,” *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 41.
- _____. “Türkistan Müslümanlarının İkinci Kurultayı'nda Birilgen Kararname,” *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 9-17.
- _____. “Kutlav,” *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 1.
- _____. “Türkçe Ay Atları,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 13-14.
- Türkistan Türk Gençleri Birliği, “Bildiriş,” *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 42.
- Yaş Türkistan*, “Türkistan Türk Gençleri Birliği (VI nçı Yıl Dönimi Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 6-8.
- _____. “Yeni Neşriyat,” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 42.
- _____. “Saygılı Okuçularımızga,” *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. Arka Kapak.
- Başkarmadan, “Merhum Seyd Abdullah,” *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 24-26.
- _____. “Korbaşı Şir Muhammed Bik'niñ Mektubu,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 38-39.
- Yaş Türkistan*, “Milli Neşriyat Elangesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 21-24.
- _____. “Ârif Kerîmî (Osman)'nin Ölümü (5.IV.1934),” *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 2-3.
- _____. “Türkistan Pahta Hocalığı” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 28-30.
- Yaş Türkistan*, “Kaygılı Haber,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 35.
- Başkarma, “Abdulla Avlani,” *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 26-29.
- _____. “Şarkî Türkistan Faciası,” *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 32-33.
- Yaş Türkistan*, “1929-Dekabr -1934,” *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 5-9.
- Başkarma, “Saygılı Okuçularımızga Müracaat,” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 1.
- Yaş Türkistan*, “Münevver Karf'ni İslev,” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 2.
- Yaş Türkistan*, [Mustafa Çokayoğlu] “1935 nçı Yıl Üçün Tilegimiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 3-4.
- Başkarma, “Yusuf Akçura,” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 1.
- _____. “Okuçularımız Dikkatine,” *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 1.
- _____. “Başkarmamızga Kilgen Eserler,” *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 42.
- Yaş Türkistan*, “Müfti Rızaeddin Fahreddin Hazret Vefât İtdi,” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 40.
- Başkarma, “Milli Rehberler Vazifesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 63-64.
- Yaş Türkistan*, “1918-Milli -1937,” *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 39-40.
- Başkarma, “Türkistan Milli İstiklâli İçün,” *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 40-41.

- Yaş Türkistan*, "100 nci San," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 2-3.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbıga Bir Karış," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 18-24.
- Başkarmadan, "Türkistan'ın Bugünkü Turmuşundan," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 40-41.
- Yaş Türkistan*, "Atatürk'nün Ölimi 1881-1938," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 2-5.
- Başkarma, "1939 nci Yıl," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 2-4.
- Yaş Türkistan*, "Şarkî Türkistan Meselelerinden: Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 15.
- _____. "Kafkasyalı Dostlarımızın May Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 41.
- Meşhed Muhbirimizden, "Türkistan'dan Kaçıp İran'ga Sığınış Devam İtmekte," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 38-40.
- A.** "Almança Mühim Bir Kitap," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 37-39.
- _____. "Bir Alman Sanbastının 1916 nci Yılı Cizrah Kuzgalanına Aid Hatıraları," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 15-24.
- _____. "Bozgunçılık," *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 20-25.
- _____. "Türkistan'dagi Sovyet Kurultayları," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 8-11.
- _____. "Kitabiyat: Başkarmamızga Kilegen ve Kozge Tuşkan Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 34-37.
- _____. "Türkistan'da Din Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 28-32.
- _____. "Sovyet Gazitalarına Göre Türkistan Ahvâlı," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 36-43.
- Baltabay**, "Ruslaştırma Siyaseti Devam İtedir," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 20-22.
- _____. "Türkistan Milli Vaziyet Baylığınan," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 28-29.
- _____. "Kadro Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 19-23.
- _____. "Sanat Mecmuasında," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 18-21.
- _____. "Urunsuz Maktançılığga," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 10-13.
- _____. "Sovyet Kışlak Hocalığı Yutukları," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 28-33.
- Va. Nû.** [Vala Nureddin]⁵³² "Başkarmadan: Türklük Sesi," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 18-22.
- _____. "Benim Körüşüm: Bütün Dünyadagi Türkler! Tanışınız!" *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 32-34.
- _____. "Elli Milyonluk Bir Kitle Dagılmak Tehlikesinde..." *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 35-37.

⁵³² Va.Nu. (Vala Nureddin 1901-1967) Türk gazeteci ve yazar.

- _____. "V- Pek Tiz Hükümler Veriyoruz (İstanbul Gazitası *Haber*'niñ 7. 2. 34. sanından)," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 11-12.
- _____. "VI- Şarkî Türkistanlılar Bahtiyar Olunuz," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 13.
- _____. "VII- Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Avrupa Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 13-14.
- _____. "VIII- Nankin'de Şarkî Türkistan Milli İstiklâline Karşı Hareket," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 15-16.
- Doktor Mustafa Ali**, "Şarkî Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 52-58.
- _____. "*Yaş Türkistan* Mecmuası Sahibi Çokayoğlu Mustafa Bik Efendiye," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 7-9.
- "III- Tevfik Rüsdü Bik'niñ Şarkî Türkistan'a Dair Beyanâtı," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 10-11.
- "IV- Sovyet Hükümeti'niñ Urumçi Hitay Hükümetine Yardımı," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 11.
- Bir Türkistanlı, "Çar Ministeri Krivoşeyn'in Türkistan Pahtaçılığına Karaşı," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 16-25.
- _____. "Sovyet Kazakistanı'nıñ On Yıllığı Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 6.
- Mansur, "Hindistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Eylül 1931), s. 38-40.
- _____. "İngiltere-Hindistan Kongresi," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 27-32.
- Turançi, "Kardaşlık Tezahüratı," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 37- 40.
- _____. "Tarihi Bir Konferans (Rus Tarihinde Kalmukların Rolü)," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 37-38.
- Tengri Birdi, "Şarkî Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 14-19.
- _____. "Şarkî Türkistan III." *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 9-14.
- Sabri, "Basmaçılar Hakkında Bir Bolşevik Edibi," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 6-8.
- _____. "Büyük Şehidlerimiz," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 14-17.
- Habibürrahman el-Bulgarî, "I- Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 5-6.
- "II- Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Fevkalade Murahhasınıñ Mektubu," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 6-7.
- _____. "Merhum İsen Hoca Hani," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 34-35.
- Yulavçı [Makalenin adı belirtilmemiş] *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 46-51.
- _____. "Yuldan... II." *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 24-30.
- Tuygun, "Yaş Nevalarımız Tehlikededir!" *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 15-19.
- _____. "Atana'da Dört Kara Melun," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 23-27.
- Abdullah Kayyum, "Hindistan'dağı Türkistan Muhacirleri Turmuşından," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 36-39.
- "I- Peşaver'den," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 36-37.

- “II- Delhi’de,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 37-39.
- _____. “Abdulvehâb Bik,” *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 33-34.
- Kavunçlı, “Paris’de Şarkî Türkistan Hakkında Bir Maruza,” *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 25-28.
- _____. “1918-May-1935,” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 35-37.
- K. “Paris’de Mareşal Pilsudski Hatırasına Bir Toplanış,” *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 34-35.
- _____. “İki Büyük Vazifemiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 33-34.
- İskender, “Kışlak Hocalığında Umumi ve Hususi Mülk,” *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 47-51.
- _____. “Sovyet Kışlak Hocalığında Umumi ve Hususilik (Kolhoz Hicranı),” *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 24-28.
- Taci Ahmed, “Şarkî Türkistan Milli Faciası Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 28-31.
- _____. “Şarkî Türkistan Milli Faciası Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 28-31.
- Kilimli, Başkarmadan, “Merakeş,” *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 86-90.
- _____. “Merakeş II,” *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 51-54.
- Abdürrahim Mahmud, “Bir Türkistanlının Yaramas Hareketi,” *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 32-34.
- _____. “Muhacirler Turmuşundan: Mısır’da Türkistan Hakkında Bir Konferans,” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 40-42.
- Bay Azizi, “Hitayların Şarkî Türkistan Üçün Hazırlatkan En Songu Felâketi,” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 16-17.
- _____. “Şarkî Türkistan Mücadelesinde Hedefimiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 19- 23.
- Hacı Hamdi İsmail, “Abdullah Bik Naimi’ni Ölümü,” *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 9-10.
- _____. “Şarkî Türkistan Meselesinden: 15 Talebenin Okuş Üçün Hitay’ga Yubarılışı Münasebetiyle,” *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 28-33.
- Mahmud Mehti, “Mahmud Mehti Efendi,” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 2-5.
- _____. “Ölmek Bar Dönmek Yok,” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 5-9.
- Emin Vahid, “Şarkî Türkistan Haberler: Kurtuluş Mücadeleçileri,” *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 36-37.
- _____. “Bizniñ Metâlibimiz,” *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 15-20.
- Altay Noyan, “Sovyet Rusiye Cennetinden Avlak,” *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 25-29.
- Mir Seyid, “İngiltere-Mısır (Öz muhbirimizden),” *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 34-37.

- Sıddıkoğlu Alican,⁵³³ "Türkistan'dan Mektuplar I: Özbekistan'da Kolhoz Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 37-40.
- Bilgen, "Milli Bilermenler Yetiştirme Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 22-27.
- A.N. "Şark Hakikati Gazitasının Moskva Milli Siyaseti Hakkındaki Hakikati," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 27-31.
- At Kiltir, "Yeni Türk Latin Elifbası (Türkistan'dan Hususi Mektup)," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 43-47.
- Türkistanlı Türk, "Türkiye'de," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 42-44.
- Azerbaycanlı Agaoglu, "Sürgün Yiri Solofki'de Türkistan Mücahidleri," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 18-22.
- Mahileddin, "Burunğı Çekist Agabekov Hatıraları Tivereginde," *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 31-34.
- Azimzade, "Ötken Künlerimiz," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 21-28.
- Hila Münşi, "Mayıs Bayramları," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 30-34.
- Hokandlı, "Orta Asya Bürosu," *Yaş Türkistan*, sayı 19 Haziran 1931), s. 10-15.
- Ebulrazi Türkistani, "Yaş Türkistan Başkarmasına İhtar," *Yaş Türkistan*, sayı 19 Haziran 1931), s. 19-21.
- Kocaoğlu Osman, "Aldamçı Moskva," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 12-14.
- Türkmen, "Türkmenistan'dan Kilen Vekilniñ Azahararı (Meşhed'den Mektup)," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Eylül 1931), s. 32-34.
- Binalı, "Filistin Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Eylül 1931), s. 33-38.
- M. M. "Türkistan'da Açlık," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 24-27.
- Hasanzade, "Kitabiyat: Azerbaycan Milli Matbuat Tarihi," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 32-36.
- Gazibek, "Mançurya Meselesi ve Rus Muhacirleri," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 24-27.
- Taylak Ahmed, "Edebi Bölüm," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 32.
- Kuvat, "Burjuva Mefkûresi Esirliğinde," *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 24-27.
- Taşkentli, "Kızıl Kamçı Astında," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 25-28.
- Doktor Mir Yakub, "Türkiye ve Avrupa," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 28-31.
- T. D. "Türkistan'dagi Açlıkniñ Sebepleri," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 13-16.
- H. Nihal, "Çokayoglu Mustafa Big'e Son Cevab," *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 6-10.
- Doktor Salih İsmail, "Her Koy Öz Ayagıdan Asılır (Atsız Mecmuage Cevab ve Protesto)," *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 10-12.
- Ahmed Ahmedi, "Türkçe Ay Atları," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 14-18.
- İgnat Bilyı, "Kazaçı Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 22-27.

⁵³³ Türkistan'dan Avrupa'ya tahsil amaçlı kaçıp giden gençlerden biri. Birçok yazı gönderiyor *Yaş Türkistan* mecmuasına. Onlardan bazıları burada yayımlanıyor. Bkz. "Türkistan'dan Mektuplar," *Yaş Türkistan*, II/5-6 (April-May 1930), s. 37.

- Adına Kurbanoglu, "Bugünkü Türkistan Ahvâline," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 32-35.
- E. Rezulzade, "Vatansever Bütün Azerbaycanlılara," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 1.
- Seyd Abdullah Taşkendi, "Başkarmaga Mektub," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 32.
- Doktor Salih Can, "Şehidlerimizge Abide ve Matem Merasimi," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 22-25.
- Yakub, "İylik Hocam," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 12-14.
- M. Mümin Oğlu, "Unutulmas Bir Vahşilik," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 39-42.
- Nanyemes Oğlu, "Adana'daki Türkistanlıların Küzgi Son Eglencesi," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 37-39.
- Sufizade, "Bizge Taş Yürekli İşçiler Kirek (Kaşgar'da Çıkkın İstiklâl Mecmuasının san 1-2, s. 55-58 den)," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 28-30.
- Türkistanlı Yılmaz, "Yılmayacağız, Yıkacağız," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 38-40.
- Doktor Mustafa Ali, "Türk Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 5-7.
- Bik Oğlu, "Sürgün İsdeligi," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 39-42.
- Müfti Sadridin, "Ârif Kerimî niñ Aziz Ruhına," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 15-19.
- Saadet, "Türkolog Profesör Bang (9. VIII. 1869 – 8. X. 1934)," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 29-31.
- Doktor Salih Can, "Şehidlerimizge Hürmet," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 31-33.
- Benting, "Türkistan'da Açlık Felâketi," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 22-24.
- Mühendis Mansur, "Türkistan'da Kışlak Hocalığını Makineleştiriş Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 35-37.
- Hoca Mesud, "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Turmuşından," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 31-32.
- A[Ayn]. R. "Helsinki'de Milli-Edebi Kiçe," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 30-31.
- Sultan Bik Bahtiyar Bik, "Cenab-ı Muhterem *Yaş Türkistan* Mecmuası Muharirlerine," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 43.
- Azmi Haşim, "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Turmuşından Yeni Bir Adım: Bombay'da Muhacirler Yurtı," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 43-45.
- Kerimzade, "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 37-38.
- Ziya, "Hindistan'da Yaşavçı Türkistan Muhacirlerinin Mühim Bir Toplanması," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 35-38.
- Kubal, "Kuşan İtek Bilen Yapıp Bulmadı," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Ağust 1936), s. 60-63.
- Yumbay, "Millet Yolbaşçılarına Bir Müracaat," *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 38-40.

- F. T. "Şarkî Türkistan'dagi Tarihî Vak'a'lardan," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 23-29.
- Doktor Herbert Yanski, "Bir Avrupalının Türkistanlılara Selamı," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 1.
- Profesör Setervinski, "Türkiye Nereye Kitiyatır (*İzvestiya*'dan)," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 30-31.
- M.I. "Stalin Sosyalizmi - Taluçı Siyasetimdir," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 44-47.
- Budik Hatun, "Türkistan Kolhozçısının Zarı Malım Kaytarılıb Birilse İken (*Sosyalistik Kazakistan*'ın 4.5.37 tarihli sanında)," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 65.
- İ. "Sovyetler İttifakında Parlaman Soyluları," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 33-35.
- Türkistanlı Mirza Azmi, "Meslekdaş Türkistanlı Kardaşlar ile Bir Kaynaş (Hicaz'dan)," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 38-42.
- Rıza Hamuş, "Türkistan Muhacirleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 1.
- I."Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri İttifakı (1937-30. XII.-1922)," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 7-11.
- Mirza Abdulhey, "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında Delhi'degi Türkistan Muhacirlerinin Fevkalâde Yığılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 1.
- Torumtay, "Merkezi Hıtay Hükümeti Tarafından Kamalgan Türkistanlılar," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 39-40.
- Subutay, "Bir İsimsiz Risalenin İç Yüzü," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 50-53.
- [İsimsiz] "Şövinizm Togrısıda [Hakkında]," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 1-5.
- _____. "Türkistanlılar Başlarını İgmegenler," *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 1-5.
- _____. [Çokayoğlu]⁵³⁴ "17 nçi Fibral," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 1-5.
- _____. ["Türkistan'dan Mektuplar II,"] *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 40-42.
- _____. "Rusya'da Milliyet Meselesi Yeşilgen mi?" *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 3-8.
- _____. "Başkarmadan," [Açıklama], *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 36.
- _____. "Kilgendiler Köpeymekte," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 49.
- _____. "Kette Kurgan Ahalisiniñ Tavşısı," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 49.
- _____. "Mihnet Bircası - İş Bir İş Başkarması," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 50.
- _____. "Azim Bik Sürgünde, Abdulvehâb Murad Kamakda," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 50.

⁵³⁴ 1917 Yıl Hatıra Parçaları, Mustafa Çokayoğlu tarafından yazılan bir eser.

- _____. [Çokayoğlu] "Kuzgaliştan Kuruluşğa (İsyandan Teşkilâtge)," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 1-7.
- _____. Edebi Bölüm: "İstilâ Hatırası. Tünelengen Yıllar," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 44-45.
- _____. "Kazakistan'ın On Yıllığına," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 1-5.
- _____. "Türkistan ve Afganistan'dagi İş –Mir Ali Hasan-" *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 21-22.
- _____. "Buhara Emiri Bilen Müzakere," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 22-24.
- _____. "Onüç Yıl," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 1-7.
- _____. "Tarihî İşlemeler," *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 6-8.
- _____. "Türkistan'daki Siyasi Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 1-6.
- _____. "Burungı Çekist Agabekov Hatıralarından Türkistan'da Hind Muhaciri Abdülkayyum," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 23-29.
- _____. "Türkistan'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 30-35.
- _____. "Bolşevikler Yalğanı," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 35-36.
- _____. "Milli Küreş Yulında," *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 1-3.
- _____. "Bolşeviklerniñ Bizge Karşı Hareketi (Açılıb Kalgan Bir Hainlig)," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 1-4.
- _____. "Türkistan'da Rusya'ga Karşı Kuzgalişlar II- Can Hoca Batır Nur Mahmud Oğlu İsyanı," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 20-23.
- _____. "Enver Paşa'nın Şehadeti (Burungı Çekist Agabekov Hatıratı Münasebetiyle) *Yeni Türkistan*'nıñ 32 nci sanından)," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 28-37.
- _____. "İmansız Hacı," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 37-38.
- _____. "Bolşeviklerniñ Beynelmillel Biraderlegi," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 39-40.
- _____. "Taşkend," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 40.
- _____. "Aladırgan Vaziyetimiz Açık Bulsun," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 1-4.
- _____. "Ayaz İshaki Bek," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 29.
- _____. "Berlin'de," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 39-40.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 21-22.
- _____. "Rus Bolşeviklerniñ Türkistan'dagi Milli Siyasetleri," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 26-30.
- _____. "Bolşevizm Türkçilik Düşmanıdır," *Yaş Türkistan*, sayı 20, (Temmuz 1931), s. 1-5.
- _____. "Yaponya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 20, (Temmuz 1931), s. 28-31.
- _____. "Namussuzlar," *Yaş Türkistan*, sayı 20, (Temmuz 1931), s. 40.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 20, (Temmuz 1931), s. 40.
- _____. "Basmaçılar Hareketi Cüneydhanoğlu (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 20, (Temmuz 1931), s. 41.
- _____. "Türk Tili Üçün," *Yaş Türkistan*, sayı 20, (Temmuz 1931), s. Dış Kapak.

- _____. "Türkistan Milli Küreşiniñ Sebeb ve Maksadları," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 1-6.
- _____. "Eskerîş," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 6-7.
- _____. "Buhara İnkılâbı," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 1-8.
- _____. "1920 nçi Yıl Sintabr Aynıñ Başında Buhara Cumhuriyeti'niñ Tüzülüşi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 9-23.
- _____. "Türkistan Türkmenleri'niñ Gala-Gala İranga Kaçışları," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 28-32.
- _____. "Alman Matbuatında: "Basmaçılık Hareketi Enver Paşa'nıñ Şehadeti," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47.
- _____. "Amerika Matbuatında:" *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47.
- _____. "Azerbaycan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47.
- _____. "Türkistan Milli Birliği Avrupa Vekili Cenevre'de," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 48.
- _____. "Türkistanlılar Askerlikde," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 1-5.
- _____. "Yeni Türkistan'ın Kapatılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 40.
- _____. "Odlu Yurt ve Bildiriş'niñ Kapatılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 40.
- _____. "Rus Diktatörlüğü Bayramı Biz Üçün Milli Bir Matem Künidir," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 1-4.
- _____. "Yaş Türkistan'ın Üçünçü Yıllığı," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 1-4.
- _____. "Darbeli Meselege Darbe," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 1-4.
- _____. "Türkistan'da Bolşevik Vahşiligi (Bir Türkistanlınıñ Başkarmamızga Yazgan Mektubundan)," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 25.
- _____. "Türkistan'da Kuzgalış Hareketi (Rusça Deni Matbuasından)," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 26-30.
- _____. "Kural Taşlaş Konferansı," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 30-32.
- _____. "Türkiye Hakkında Sovyetler Yalganı," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 33-34.
- _____. "Türkiye'de," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 34-35.
- _____. "İslâm Dinini Kabul İtgen Hıristiyanlar," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 35.
- _____. "Türkiye - İran Münasebeti," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 36.
- _____. [Mustafa Çokayoğlu]⁵³⁵ "Türkistan ve Buhara mı? Yoksa Togrıdan Togrı Türkistan (Encümen-i Saadet-i Buhara ve Türkistan Münasebetiyle)?" *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 1-4.
- _____. "Türkistan Kaçkınları Faciası," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 1-4.
- _____. "Bir Tarihi Vesika," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 5-9.
- _____. "Türkiye Hakkında Bolşevikler Ne Yazadırlar..." *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 31-32.

⁵³⁵ Makalenin Çokayoğlu'na ait olduğu konusunda şüphe olmadığı kanısındayım. Hokand hükümetinin Bolşevikler tarafından dağıtılması ve kendilerinin tutumlarından bahsediliyor.

- _____. "Türkiye'de," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 33.
- _____. "Afganistan'da Yul İnşaatı," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 34-35.
- _____. "Kızıl Müstemleke," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 1-6.
- _____. "Türkistan Türklüğü," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 1-5.
- _____. "Sovyet Rusya'da: I- Kızıl Potemkin Kışlakları," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 5-9.
- _____. "Yalğançınıñ Aygagı Yanında," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 21-25.
- _____. "Türkistan'da Sermayedarlık," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 29-32.
- _____. "Türk Tarihi Kurultayı," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 1-5.
- _____. "Dost Matbuat Dünyasında I," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 33-34.
- _____. "II- Milli Azerbaycan Merkeziniñ Bir Kararı," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 34-35.
- _____. "III- Kafkasya Konfederasyon Misakı," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 35-36.
- _____. "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 36-37.
- _____. "Afganistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 37-38.
- _____. "Türkistan'da Milli Terör," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 1-6.
- _____. "Bizniñ Protest," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 14-16.
- _____. "Türkiye'niñ Milletler Uyuşmasıge Kirişige Bolşeviklerniñ Karaşı," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 33-35.
- _____. "İran ve Afganistan'ga Sığınan Türkistanlıların Hâli," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 35.
- _____. "Sovyetler İttifakı ve Biritanya Kommunvelti," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 1-7.
- _____. "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 7-13.
- _____. "Afganistan'ga Sığınan Türkistanlıların Hâli Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 40.
- _____. "Dekabr Hatıraları," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 1-7.
- _____. "Sürgünler Hâli (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 31-33.
- _____. "Kooperatifler Ahvâli," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 33-36.
- _____. "Sovyet Hükümetiyle Muahedeler," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 36-37.
- _____. "Afganistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 37.
- _____. "Münevver Kari Kayda," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 1.
- _____. "Sovyet Hükümeti Mayublarga Kanday Yardım İtedir?" *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 1.
- _____. "Rusların Türk-Leh Hastalığı," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 2-7.
- _____. "Bugünkü Türkistan Ahvâlinde," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 18-22.
- _____. "Sovyetler İttifakında," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 32-33.
- _____. "I," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 32.

- _____. "II- Denge Karşı Beş Yıllık Plân," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 33.
- _____. "III- Mecburi Pasport," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 33-34.
- _____. "İran'da," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 34-37.
- _____. "I- İngiltere-İran İhtilafı," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 34-35.
- _____. "II- Şah Hazretleri'nin Beyanatu," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 35-37.
- _____. "Bildiriş," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 1.
- _____. "Yeni Türk Opera Eserleri," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 1.
- _____. "Basmaçılık... (1918 - 1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 2-6.
- _____. "Rus İmperyalizmine Karşı," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 27-28.
- _____. [Çokayoğlu]⁵³⁶ "Türkiye'de Bir Türk Diplomatın Ermeni Meselesi Hakkındaki Beyanatu," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 28-29.
- _____. "Sovyet Rusyasıyla Türkiye Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 29.
- _____. "Kabil'de Türkiye'nin Yeni Büyük İlçisi," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 29-30.
- _____. "İngiltere-İran İhtilâfı," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 30-31.
- _____. "Mançurya'da Kança Müslüman Bar?" *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 31.
- _____. "Paris'de Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 36-38.
- _____. "Karakum'da Basmaçılık Hareketi (Öz Muhbirimizden-12 Fibril Meşhed)," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 1.
- _____. "Kemçiligimizi Bitirmek Galibiyet Yolına Tüşmek Dimekdir," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 2-8.
- _____. "Türkiye'de Medeniyet Yolunda Büyük Hareketler: Ankara'da Üç Büyük İrfan Müessesesi (Cumhuriyet 11. 11. 933)," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 30-33.
- _____. "Türkiye ile Afganistan Arasında" *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33.
- _____. "Rusya'ya 40 Talebe Gönderilecek," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33.
- _____. "Bursa Hadisesi," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33.
- _____. "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33-34.
- _____. "London'da Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 1.
- _____. "Buhran," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 2-6.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 12.
- _____. "Gaspiralı İsmail Bik," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 13-21.
- _____. "Türkistan'ın Mescid ve Medreseleri Hâlimden (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 29-32.
- _____. "Türkiye'de," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 32-34.

⁵³⁶ Bu makalenin Çokayoğlu'na ait olduğu; Ermeni Meselesi'ne yönelik 3 makale Çokayoğlu tarafından yazılmış olmasından anlaşılıyor. Bu makede, diğerlerinin devamı niteliğindedir.

- _____. "Türkiye'de Yaşayan Arabların Bir Teşebbüsü," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 34-35.
- _____. "Büyük Hars Adamlarımızın Heykelleri," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 35.
- _____. "Sovyet İttifakında Açlık," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 35-36.
- _____. "Sovyet Hükümeti ve İngiltere," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 37.
- _____. "Fransız Mühendisleri Rusya'dan Geri Çıkarılmakdalar," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 38.
- _____. "Berlin'de Tukay Kışesi," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 41.
- _____. "Türkistan'da Küçli Bir Neft Fuaresi," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 41.
- _____. "Şûrâlar Türkmenistanı'nın Şikâyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42.
- _____. "Azerbaycan Tarihi," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42.
- _____. "Hafriyat," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42.
- _____. "Türkistan İkinci Beş Yıllık Plân Aldında," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 2-9.
- _____. "İstanbul'da Birinci Tapkır Yasalğan Türkistan Kışesi (Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Büyük Muvaffakiyeti)," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 28-32.
- _____. "Köstence'de Gaspıralı İsmail Bik Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 32-35.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 41-42.
- _____. "Petliyoaraçlar, Çokayoglular, Ramiz, Kâmili ve Başkalar," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 1-8.
- _____. "Türkistan'ın İnkılâb Aldındaki Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 26-30.
- _____. "Şarkî Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 39.
- _____. "Cihan İktisad Konferansı," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 1.
- _____. "Milli Gaye Kurbanları," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan II," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 10-15.
- _____. "Ruslukka Karşı Türkistan Yaşları," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 20-25.
- _____. "Balık Başından Çiridi (çev. Sabri)," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 36-40.
- _____. "Türkiye'de: Maarif Islahatı," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 1.
- _____. "Tüzetiş," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 1.
- _____. "Türkistan Yaşları Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 2-6.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 14-20.
- _____. "*Yaş Türkistan*'ga Mektub," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 20.
- _____. "Encümen-i Saadet-i Buhara ve Türkistan'ın Maksadları," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 32-35.
- _____. "Türkistan'da Açlık (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Avgust 1933), s. 40-42.

- _____. "Atıb Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 41.
- _____. "Milli Türk Talebe Birliği'niñ Ülkü Kuralı *Birlik* Gazitasınıñ Bir Hitabesi: Üniversite Gençliği!" *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 1.
- _____. "Kazakistan Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 2-7.
- _____. "Şarkî Türkistan Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 19-24.
- _____. "Kırım'da Açlık," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 35.
- _____. "Irak'da," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 35.
- _____. "Türkiye'de: Hamdullah Suphi Bik," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-İyul 1933), s. 35-37.
- _____. "Doktor Abdurreşid Rahmeti Bik," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1.
- _____. "Ecnebi Medreseler Türkçe Örgenecekler," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1.
- _____. "Türkiye Cumhuriyeti'niñ On Yıllığı (29. 1923-X. 1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 2-6.
- _____. "Milli Tulkun," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 6-13.
- _____. "Hindistan Müslümanları Gazi Mustafa Kemal Paşa Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 32-35.
- _____. "Şarkî Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 35-36.
- _____. "Türkistan'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 38-41.
- _____. "Pahta Hırab Bola Yatır..." *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 41.
- _____. "Partizan Muharebesi," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 41-42.
- _____. "Türkistan Dehkanları Atılışğa Hükm İtelgenler," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 42.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 42.
- _____. "Türkistan'dan Kaçıp İran'ğa Sığınanlarınñ Ahvâlden Haber Âlinler," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 1.
- _____. "Kırımlı Yaşlar Dobruca'da," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 1.
- _____. "Sovyet Hâkimiyeti'niñ 16 nçi Yıl Dönümi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 35.
- _____. "Afganistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 37-38.
- _____. "Ayaz İshaki Bik Uzak Şark'da," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 1.
- _____. "Sovyet Tiyatrolarında," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 1.
- _____. "İnsanlık ve Kardeşlik Namına (Türkistan Kaçkınları Meselesi)," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 2-5.
- _____. "Yeni Özbek Edebiyatında Çokayoğlu Mustafa Bik Togriside Yazılğan Eserlerden," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 18-19.
- _____. "Kara Tarih," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 19-22.
- _____. "Doktor Rezah Bik'niñ Nutku," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 25-27.
- _____. "Doktor Salih Can'ın Nutku," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 27-30.
- _____. "Sedd-i Çin," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 40-42.

- _____. "Hindistan İslâm Matbuatında *Yaş Türkistan*," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 42.
- _____. "Abdurrahman Oğlu'nın İşi," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 1.
- _____. "Münevver Kari," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 2-9.
- _____. "Yeni Kurbanlarımız ve Münevver Kari," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 9-12.
- _____. "Bütün Dünyadaki Türkler... Tanışınız!" *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 38-39.
- _____. "Dost Matbuat Bitlerinde: *Yana Milli Yul*," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 58-59.
- _____. "Türkleriñ Tanışma ve Anlaşmaları İçin," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 59-60.
- _____. "Sedd-i Çin," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 60-61.
- _____. "Münevver Kari Kiçesi," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan Cumhuriyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 2-5.
- _____. "I- Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Kabinesi," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 5- 6.
- _____. "Dost Matbuat Bitlerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 40-42.
- _____. "Münevver Kari Dost ve Çit Matbuatda," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 1.
- _____. "Türkistan'da (Milli Komünist Fırka Kurultayları Yekûnu -1-)," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 2-11.
- _____. "Şarkî Türkistan'da Son Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 28-30.
- _____. "Şarkî Türkistan Ahvâli," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 30-34.
- _____. "Bolşevikler *Yaş Türkistan*'ga Karşı," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 37-38.
- _____. "Dost Matbuat Bitlerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39-40.
- _____. "*İstiklâl Gazitası*," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39.
- _____. "II," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39.
- _____. "III," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40.
- _____. "Büyük Bir Zay," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40.
- _____. "Rusya Muhaceret Siyasetine Bir Kuş Bakışı," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (İyul-Nisan 1934), s. 12-18.
- _____. "Şarkî Türkistan'da: Şarkî Türkistan Milli İstiklâl Hareketi Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (İyul-Nisan 1934), s. 26-28.
- _____. "Şarkî Türkistan Cumhuriyeti'niñ Yeni Kağaz Akçaları," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (İyul-Nisan 1934), s. 30.
- _____. "Kânun-i Esasi," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (Aprill-Nisan 1934), s. 31-36.
- _____. "Nefret Bildiredirler," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 42.
- _____. "Kâbil'degi Türkistanlılar Turmuşından," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April -Nisan 1934), s. 42.
- _____. "Bugünkü Taşkend," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (İyul-Nisan 1934), s. 42.

- _____. "28 Mayıs,"⁵³⁷ *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 2-3.
- _____. "Bolşeviklerin Türkiye'ye Karşı Samimi Dostluguna Şahid Bolurluk Tarihi Bir Vesika," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 14-15.
- _____. "Berlin'de Bir Protest Toplanması," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 27.
- _____. "Şarkî Türkistan Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 28-29.
- _____. "Şarkî Türkistan'ın Bütün Ümidi Gazi Türkiyesindedir," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 29-32.
- _____. "Kânun-i Esasi," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 32-35.
- _____. "Avrupa Matbuatında Şarkî Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 35-39.
- _____. "I- Peşaver'den," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 36-37.
- _____. "II- Delhi'de," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 37-39.
- _____. "Artı Açılğan Bir Yalğan," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 42.
- _____. "Yaponya'dan Türk Selâmı (Tokyo'dan *Yana Milli Yul* Başkarmasığa Kilgen Telegram)," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 42.
- _____. "Çokayoğlu Mustafa Bik London'da," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 1.
- _____. "Berlin'de Ârif Kerîmî Kiçesi," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 1.
- _____. "28 Mayıs," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 1.
- _____. "Dünya Silâh Buhranı," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 2-4.
- _____. "Habibim Münevver Kari," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 11.
- _____. "Kânun-i Esasi," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 29-33.
- _____. "Türkiye-Sovyet Rusya Münasebetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 35-36.
- _____. "Yapon Amiralinin Türkiye'ye Bir Teklifi (*Moskva Gazitasından*)," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 36-37.
- _____. "Sulhu Severiz, Fakat Vatan Daha Çok Severiz (*Cumhuriyet Gazitasının* 19. 4.34. tarihli sanında)," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 37-38.
- _____. "İran'da Türkistan Kaçkınları," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 41.
- _____. "Fırka Tazeleş," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 1.
- _____. "Dehkan-Mujik Küreşinde Ehemmiyetli Bir Cihet," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 13-19.
- _____. "Sovyet Ordusu Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 28.

⁵³⁷ Bu makale, *Yaş Türkistan*'ın 30. sayısında "Yaş Türkistanlı" imzasıyla Abdulvahab Oktay'a aittir. Bkz. *Yaş Türkistan* başlıklı "28 Mayıs," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 5-8. Ancak derginin 42. sayısında aynı başlık altında, Mustafa Çokayoğlu imzasıyla da aynı başlıkla yazılan bir makale bulunuyor. Bkz. "28 Mayıs," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 9-12. Aynı başlık altında 54. ve 55. sayılarda yazılan makalelerde yazar adı belirtilmediğinden, Mustafa Çokayoğlu veya Abdulvahab Oktay'dan hangisine ait olduğu konusunda net bir ifade kullanmak doğru olmayacağı düşünüyorum.

- _____. "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 32-35.
- _____. "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Birliği'nin Nizamnâmesi," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 35-38.
- _____. "İkinci Türk Dili Kurultayı," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 38-39.
- _____. "İran Şahı Rıza Han Pehlevi Hazretleri'nin Türkiye Seyahati," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 39.
- _____. "Bazarcık'dan Mektub: Kırımlı Kardeşlerimizin Büyük Toplantısı," *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 40-41.
- _____. "Türkistan'da Maldar Hocalığı," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 2-9.
- _____. "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 9-15.
- _____. "Türkistan Milli Kuzgalış Tarihinden Bir Parça (Seyd Nasr Han Töre Hareketi)," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 15-21.
- _____. "Sovyet Hükümeti'nin Milletler Cemiyetine Kirişi Aldında," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 25-28.
- _____. "Başlangıç Urnige," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 28.
- _____. "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 33-35.
- _____. "Kafkasya Konfederasyonu Misakı," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 37-38.
- _____. "*Yaş Türkistan* Mecmuası Muhterem Müdürine," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 38-39.
- _____. "Fon Hindenburg," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 39-40.
- _____. "Türkiyatçı Profesör Bang'ın 65 nci Tugum Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Ağust 1934), s. 40.
- _____. "Şarkî Türkistan Faciası ve Onun Bizge Birdigi Ders," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 2-7.
- _____. "Türkistan'da Pahta Ekini Tarihinden (Ötken Ay İçinde Matbaadan Çıkan Doktor Tahir Şakir Bik'in *Türkistan Pahta Hocalığı* Nam Eserinin 12-14 nci Bitlerinden)," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 21-23.
- _____. "Kafkasya Konfederasyon Misakı (*İstiklâl*'nin 64 nci sanından)," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 28-29.
- _____. "Adana'da," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 33-36.
- _____. "Kuzgalış," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Fırka Tazeleş Neticelerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 2-7.
- _____. "Milletler Cemiyeti Sovyet Hükümetini Kabul Etiş Münasebetiyle Kafkasya Türkistan ve Ukrayna Milletleri'nin Protestosu," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 18-20.
- _____. "İstanbul'dan Mektub: Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 33-35.
- _____. "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 36-39.

- _____. "Orta Asya Bürosu'nün Tügetilişi Hakkında Moskva'da Çıkarılğan Karar," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 1.
- _____. "1917-1924-1934," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 2-6.
- _____. "Yaş Türkistan Türkiye'ge Kiritelmeyuturğan Buldı..." *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 6-11.
- _____. "Sovyet Müstemlekeleri," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 18-20.
- _____. "Garçılık, Şarkçılık," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 25-27.
- _____. "Sultan Bik Bahtiyar Bik Efendi ile Mülâkat," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 33-34.
- _____. "Paris'de Şarkî Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 37-38.
- _____. "Şarkî Türkistan Meselesi Bir İtalyan Mecmuası Bitlerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 38.
- _____. "Kabil'degi Muhacirler Turmuşundan," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 38-39.
- _____. "Alman Yaşlarının Firdevsi Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 40-41.
- _____. "Ali Merdan Bik Topçubaşı," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 41.
- _____. "Türkiye Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 1.
- _____. "Soy Atları," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Kanlı Terör," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 2-5.
- _____. "Merhum Ali Merdan Bik'niñ Tabutı Başında," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 33-36.
- _____. "Berlin'de Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 40-41.
- _____. "Kutlama," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Kuzgalan," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 7.
- _____. "1935," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 7-13.
- _____. "Peşaver'de Açınarlık Bir Vak'a," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 34-36.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 36.
- _____. "Maldarçılık," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 1.
- _____. "Sovyet Memleketinde Turmuş (Türkistan'dan Yakında Kaçıb Çıkkın Bir Yurtdaşımızniñ Mektubundan)," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 21-25.
- _____. "Türkistan'da Dinî Ananelerge Hücüm," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 25.
- _____. "Esaret Hatıratımdan," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 26-27.
- _____. "Bolşevik Valeryan Kuybişef Öldü," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 33-34.
- _____. "Amerika-Sovyet Rusya Münasebeti," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 35-36.
- _____. "Çehoslovakya-Sovyet Rusya," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 36.
- _____. "Sovyet İttifakında," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 36-37.

- _____. "Almanya'dagi Türkistan Yaşları Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 37-39.
- _____. "Alman Matbuatında Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 39.
- _____. "Mühim Bir Islahat," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Bolşevik Fırkasının İç Yüzi," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 2-8.
- _____. "Şarkî Türkistan Üçün Kurban Olmuş Dört Büyük Sima," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 21-24.
- _____. "Şarkî Türkistan Vaziyeti Nankin'de Çıka Turgan *Tiyenşan* Nam Mecmuasının Şu Yıl Ganvar Ayında Çıkan 10 nçı Sanında," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 24-25.
- _____. "Ukrayna-Kafkasya-Türkistan Dostluğu Komitesi Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 28-29.
- _____. "Berlin mi, Moskva mı?" *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 29-32.
- _____. "Yapon-Hıta Münasebeti," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 34-35.
- _____. "Mançurya Timir Yulu Üstünde Kilişü," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 35.
- _____. "Yırak Şark'dagi Türk-Tatar Muhacirleri Kurultayı," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 35.
- _____. "Çokayoğlu Mustafa Bik'niñ Berlin Seyahati," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 1.
- _____. "Cedidçilik Korkusu," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 2-7.
- _____. "Berlin'de Yusuf Akçurani İslev Kiçesi," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 13.
- _____. "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 13-18.
- _____. "Şarkî Türkistan Ahvâli," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 27-30.
- _____. "Zahirüddin Korbaşı'nın Ölümü," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 31-32.
- _____. "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Turmuşundan," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 32.
- _____. "Türkistan'ga Yeniden Rus İşçileri Kiterilecek," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 1.
- _____. "Timir Yul Kazaları," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 1.
- _____. "Sovyet Vatanperverligi," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 31-33.
- _____. "Yırak Şark'da Yaşavçı Türk-Tatar Muhacirleri Kurultayı," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 33-34.
- _____. "Mühim Bir Konferans," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 34-36.
- _____. "II- Helsinkfors'da," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 36.
- _____. "Türkistan'da Zehirli Gaz," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 1.
- _____. "Tukumaçılık Sözlüğü," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 1.
- _____. "1865 15.(28.)VI. - 15.VI.1935," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 2-9.
- _____. "Kızıl Tilmaçlar," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 1.

- _____. "Bolşevik Yalğan ve Bührtanları," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 2-6.
- _____. "Nazır Türekuhof Cengâver Hüdâsızlar Başluğı," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 37-39.
- _____. "Kızıl Tilmaçlar," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 1.
- _____. "Sovyetler İttifakında Milli Mesele," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 2-7.
- _____. "Tiyen-Şan Mecmuası Tohtatıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 38.
- _____. "İngiliz Mecmuasında Şarkî Türkistan Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 39.
- _____. "Şehzade Abdulkerim'niñ Âkıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 39.
- _____. "Türkistanlı Yaş Bir," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 39.
- _____. "Akim Kalğan Bir Düşman Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Avgust 1935), s. 40.
- _____. "Yusuf Akçura Alman Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 1.
- _____. "Bir Türkistanlı Muallimniñ Avrupa Seyahatı," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 1.
- _____. "Rus Misyonerlegi," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 2-8.
- _____. "Sovyet Rusya Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 13-18.
- _____. "Refikimiz *Emel* Mecmuası Altı Yaşına Kirdi," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 30-31.
- _____. "Bazı Türk Ülkelerinde Sovyet-Fırka Neşriyatı," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 31-32.
- _____. "Türkistan'daki Fırka Hayatından," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 32-35.
- _____. "Avul Mektepleri Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 36-37.
- _____. "VIII nçi Komintern Kurultayından Son," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 37.
- _____. "Türkistan'ın Yir Tibrenişi Felâketi," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 1.
- _____. "Finlandiya Türkleri Birliği," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 1.
- _____. "Türkistan, Kafkasya ve Ukrayna Protestosu," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 2-14.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Faciasıya Ait Karar: Rakam 30," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 19-25.
- _____. "Cenab-ı Muhterem Mücahid-i Fisebilillah Reis-i Cumhuriyetimiz Hoca Niyaz Hacim Zât-ı Âlileirge," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 26-27.
- _____. "Türkistan'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 42-45.
- _____. "Sovyet Hükümeti'niñ Açlık Siyasetine Ait Hatıralardan," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 45-46.
- _____. "Kaltamanlar Toparı," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 48-49.
- _____. "Türkistanlı Yaş Piyanistler," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 49.
- _____. "Türkmenistan'da Kañça Gazita ve Mecmua Çıkadır?" *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 50.

- _____. "Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Yıl Dönümü Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 50.
- _____. [Mustafa Çokayoğlu]⁵³⁸ "Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesi," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1.
- _____. "Türkiye-Sovyet Rusya Dostluğu," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1.
- _____. "Türkiye Nüfusu," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1.
- _____. [Mustafa Çokayoğlu]⁵³⁹ "Sovyet Hükümeti'nin 18 nçi Yıl Dönümü Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 2-4.
- _____. "Milli Bayram Bayrak: Yırak Şark'da Yaşuvçu İdil-Ural Türklerini Dini-Milli Merkezi Müracaatı," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 33-35.
- _____. "Türkistan Kültür Eserleri Moskva'ga Taşılmağda," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 1.
- _____. "Sovyet Rusya'da Akçe Islahı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 1.
- _____. "Yetinçi Yaşga Ayak Basarken," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 2-6.
- _____. "Kazakistan'ın 15 Yılgı Münasebetiyle 1920 Oktabr 1935," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 9.
- _____. "Dost Matbuat Bitlerinde: Şehabettin Mercanî 'nin 120 nçi Togum Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 32-33.
- _____. "Kırımlı Toganlarımız Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 34-36.
- _____. "Sadreddin Aynî 'nin 30 Yıllıg Yübilesi," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 36-38.
- _____. "Yeni Timir Yul," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 38.
- _____. "Yeni Mekteb Binası Faideleniyle Almayadır," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 39.
- _____. "Bir Türkistan Yaşının Mühim Bir İcadı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 39-40.
- _____. "Örnekli Türkistan Kızı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 40.
- _____. "Anatallah Han Türe," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 41.
- _____. "Reşî düddin Tarihî 'nin Tercümesi Tapıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 41.
- _____. "Ruslaştırış Yolıda Mühim Bir Adım," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 42.
- _____. "İskerme," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 42.
- _____. "Abone Şartları," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. Dış Kapak.
- _____. "Türkistan Sovyetler Hâkimiyeti Astında," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. Dış Kapak.

⁵³⁸ Makalenin Mustafa Çokayoğlu'na ait olduğunu, adı geçen komitenin II. Toplantısı'nın Paris'te yapılmasından ve Çokayoğlu'nun katılımıyla gerçekleştiğinden anlıyoruz.

⁵³⁹ Makalenin Çokayoğlu'na ait olduğunu söyleyebilirim. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı tutumu ve uluslar arası ilişkilerine yönelik mevcut dönemdeki durumu değerlendiriliyor. Bu konuda Mustafa Çokayoğlu'nun kendi imzasıyla birçok makalesi bulunuyor. Bu makalenin de bu konudaki diğer makalelerin devamı niteliğinde olduğunu görüyoruz.

- _____. "Milli Bayrak," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Dine Karşı Mukaheme," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 2-5.
- _____. "Ruslaştırma Siyaseti Küçeymekte," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 9-12.
- _____. "Mekke'de Bolşevik Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 1.
- _____. "Türekulof Urnige Hekimof," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 1.
- _____. "Milli Vatanperverlikge Taman Bir Adım," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 2-6.
- _____. "Sovyet Hocalığı İsişmar Esasına Kurulgan," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 6-11.
- _____. "İskertme," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 14.
- _____. "Otraklaştırı Meselesinde Bolşevik Yalğanları," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 28-30.
- _____. "Şarkî Türkistan Meselesi Avrupa Siyasi Meydanında," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 35-36.
- _____. "I- Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesi Faaliyetinden (Emin Bek Rezulzade Maruzası)," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 36.
- _____. "II- Kafkasya Hakkında Mühim Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 36-37.
- _____. "Yaponya ve Ak Ruslar," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 37-38.
- _____. "Fazıl Mahdum Hac Yolunda," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 38.
- _____. "Kutluk ve Kulluk," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 1.
- _____. "Sovyet Patriyotizminden Rus Milletçiligine," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 2-7.
- _____. "Lokarno Buhranı," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 29-31.
- _____. "Hicaz'da Sovyet Vekil," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 31-32.
- _____. "Cidde-Medine Arasında Havayolu," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 32.
- _____. "Afganistan Hükümeti'niñ Bir Kararı," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 32.
- _____. "Lukarnu Buhranı Milli Hak ve Milli Haysiyet Meselesidir," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 2-8.
- _____. "Yaponya'ga Karşı Amerika ve Sovyet Hükümeti Plâni," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 9-12.
- _____. "Suğuş Rakamları," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 37-40.
- _____. "Başkarmamızga Kilgen Mektub," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 40-41.
- _____. "Delhi Türkistan Muhacirleri Birligi Merkezi'niñ Bir Müracaatı," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 41.
- _____. "Ayaz İshak Bik Avrupa'ga Kaytdı," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 43.
- _____. "Şaman Tilinde Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 1.
- _____. "Muallimsiz Binasız Mekteb Kuruv Plâni," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 1.

- _____. [Mustafa Çokayoğlu] “1918-May-1936 (Kafkasyalı Dostlarımızga),” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 26-27.
- _____. “Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesi Familyasında (Paris’den Mektub),” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 35-36.
- _____. “Peşaver’den Mektub,” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 39-42.
- _____. “Türkistan Haberleri: Türkistan’da Maarif Mecmuası,” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 40-42.
- _____. “Tüzetiş,” *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 42.
- _____. “Varşova’da Türkistan Hakkında Bir Konferans,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 1.
- _____. “Varşova’da Kral Yaşlar Faaliyetinden,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 1.
- _____. “Gandaynıñ Oglu İslâm Dinini Kabul İter,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 1.
- _____. “Filistin’de,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 32-35.
- _____. “Sovyetler İttifakında İdari Bulunışı,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 37-40.
- _____. “Türkistan Haberleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 41.
- _____. “Mustafa Bik Eserniñ Müsadere İtilişi,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 1.
- _____. “1916 nçı Yıl (20 nçı Yılgi Münasebetiyle),” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 2-11.
- _____. “1916 nçı Yılgi Kuzgalanga Aid Bazı Bir Malumat,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 12-15.
- _____. “Türkistan Muhacirleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 24.
- _____. “Türkistan,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 43-49.
- _____. “Beynelmilel Vaziyet,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 49-52.
- _____. “Bir Yaş Yurtdaşımıznıñ Muvaffakiyeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 64.
- _____. “Başkarmadan,” *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (Eylül-Avgust 1936), s. 64-65.
- _____. “Sovyet Kuşhanaları,” *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 2-5.
- _____. “Sovyet Rusya’da Buhran,” *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 5-10.
- _____. “Muhterem Biraderimiz Mustafa Efendi,” *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 27-28.
- _____. “Şarkî Türkistan Ahvâli,” *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 28-33.
- _____. “Beynelmilel Vaziyet,” *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 33-42.
- _____. “Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Milletleri Dostlığı Komitesi Hareketlerinden,” *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 40-41.
- _____. “Paris Korgezmesige Kanday Hazırlık Körülmekte?” *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 41-42.
- _____. “Bir Utanç,” *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 42.
- _____. “Türk Muhacirleri Nazar-ı Dikkatige!” *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 1.

- _____. "Muhaceretteki Milli Vazifemiz," *Yaş Türkiстан*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 2-6.
- _____. "7.XI 1917 - 25.X 1936," *Yaş Türkiстан*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 6-9.
- _____. "Sovyet Hocalığımda," *Yaş Türkiстан*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 16-22.
- _____. "Milli Azerbaycan Musavat Halk Fırkasınıñ Konferansı," *Yaş Türkiстан*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 36-37.
- _____. "Bir Mücahidin Feci Âkıbeti," *Yaş Türkiстан*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 1.
- _____. "*Yaş Türkiстан*'iñ 8 Yaşğa Kirişi Münasebetiyle (1929-Dekabr-1936)," *Yaş Türkiстан*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 2-3.
- _____. "Bir Amerika Universitesiniñ Türkiстан Milli Hareketine Kızıkuvu," *Yaş Türkiстан*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 41-42.
- _____. "Paris'de," *Yaş Türkiстан*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 42.
- _____. "Türkiстан Türk Gençleri Birliğı Neşriyatı," *Yaş Türkiстан*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 42.
- _____. "Türkiстан, Kafkasya ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesiniñ Yeni Bürosu," *Yaş Türkiстан*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 1.
- _____. "1937 nci Yıl," *Yaş Türkiстан*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 2-4.
- _____. "Bir Türkiстанlı Muhacirniñ Tüşünçesi," *Yaş Türkiстан*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 32-34.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkiстан*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 34-37.
- _____. "İskenderun (Meselesi)nu ve Keçmişni Unutma," *Yaş Türkiстан*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 37-38.
- _____. "Doktor Tahir Şakir Bik'niñ Almança Mühim Bir Maruzası," *Yaş Türkiстан*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 1.
- _____. "Düşmanlarımız Bizniñ Faaliyetimiz Hakkında Nimedirler," *Yaş Türkiстан*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 2-6.
- _____. "Yeni Trotskiçiler Mahkemesi," *Yaş Türkiстан*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 30-34.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkiстан*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 34-38.
- _____. "Rus İmperyalizminiñ Baş Maksudları," *Yaş Türkiстан*, sayı 88 (Mart 1937), s. 1.
- _____. "Düşmanlarımız Bizniñ Faaliyetimiz Hakkında Nimedirler," *Yaş Türkiстан*, sayı 88 (Mart 1937), s. 2-5.
- _____. "Milli Sanatnı Yüzü," *Yaş Türkiстан*, sayı 88 (Mart 1937), s. 21-23.
- _____. "Komsomol Katarnı," *Yaş Türkiстан*, sayı 88 (Mart 1937), s. 23-25.
- _____. "Şarklar'dan da Sevinçim," *Yaş Türkiстан*, sayı 88 (Mart 1937), s. 29.
- _____. "Uzak Şark'da Yaşuvçı Türkler Turmuşundan," *Yaş Türkiстан*, sayı 88 (Mart 1937), s. 29-31.
- _____. "Ateşperestler Mezarı," *Yaş Türkiстан*, sayı 89 (April 1937), s. 1.
- _____. "Türkiстан Cumhuriyetleri Kânun-i Esasisi Etrafında," *Yaş Türkiстан*, sayı 89 (April 1937), s. 2-5.
- _____. "Türkiстан Sovyet Gazitalarnı Bizge ve Umumen Milli Hareketige Karşı Yazılğan Makaleler Parçalı," *Yaş Türkiстан*, sayı 89 (April 1937), s. 20-23.
- _____. "Türkiстан Muhacirleri," *Yaş Türkiстан*, sayı 89 (April 1937), s. 27-29.
- _____. "Varşova'da Ayaz Bik Küni," *Yaş Türkiстан*, sayı 89 (April 1937), s. 29-30.

- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 30-31.
- _____. "Sovyet Rusya'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 32.
- _____. "Kaygı ve Hasret Memleketi," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 32-35.
- _____. "1917 nçi Yıl Üçün Pahta Plâni," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s.35-36.
- _____. "Almança Neşirden: Türkistan Sovyet Muhacirleri Birliği Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 37-38.
- _____. "Türkistan Kuzgalları," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 1.
- _____. "*Yaş Türkistan* Başkarması," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 23.
- _____. "Bizni Yerge Kim Evrenleştiredi?" *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 22-23.
- _____. "Müzeler ile Tarihi Eserlerniñ Uçradığı Felâket," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 23-25.
- _____. "Kızıl Bir Jubile," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 25-26.
- _____. "Abdülhak Hamid 1852 5.11. - 13. IV. 1937," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 27-30.
- _____. "*Yaş Türkistan* Başkarması," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 31.
- _____. "Sovyet Rusya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 35-37.
- _____. "Sovyet Rusya'da Açlık Havfı," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 37-39.
- _____. "Milletler Cemiyeti ve Ezilgen Halklar," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 40.
- _____. "Türkistan'da Neler Bula Yatar?" *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 1.
- _____. "Ulug Milli Sima," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 2-4.
- _____. "Sovyetler İttifakında Yer Meselesi Hâl İtilgen mi?" *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 16-21.
- _____. "Bolşeviklerniñ İftirali Hücumları," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 23-28.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 35.
- _____. "Azerbaycan Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 39-40.
- _____. "Maarif Mecmuası (Kadro Meselesi)," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 40-42.
- _____. "İbn-i Sina'nıñ Danişnâmesi," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 42.
- _____. "Camii Medresesi'niñ Âkıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 42.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 42.
- _____. "Sosyal mi, Sosyalist mi?" *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 1.
- _____. "Feyzulla Mümin'in Akıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 28-32.
- _____. "Türkistan Kolhozçı Dehkanları Turmuşından," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 51-53.

- _____. "Hindistan İstiklâlçi Muhacirleri Taluşı," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 53-55.
- _____. "Bolşevikler Bühtan Yolımız ve Hareketimiz Togrulginga Şahiddir," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 2-4.
- _____. "Milli Birlik Teşkilâtımız Üçün," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 5-9.
- _____. "Pravda Ekmel İkramnı Ayıbladır," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 40-42.
- _____. "Türkistan'da Komiserlerni İşden Kovuş Devam İtmekte," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 42.
- _____. "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Siyasi Program, Onun Mana ve Ehemmiyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 2-7.
- _____. "Türkistan'da Mülteçi Gruplar," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 7-12.
- _____. "Türkistan Muhacirleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 41-42.
- _____. "Türkistan Haberleri: Türkistan Pahta Toplaş İş Kalay Baradır," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 42.
- _____. "Türkistan'da Siyasi Program," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 2-7.
- _____. "Sovyet Hükümeti'niñ 20 nçi Yılgı Münasebetiyle (7.XI-1917 - (25.X) 1937," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 7-10.
- _____. "Siyasi Program Kurbanları," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 11-16.
- _____. "Türkistan'da Burjuva Milletçileri Mahkemesi (Altı Adam)," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 17-18.
- _____. "Türkistan'dan Yeni Çıkkın Bir Muhacir ve Tandaş Mektubundan," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 29-31.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Faciası," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 31-32.
- _____. "Hokand Muhtariyeti (1937-Dekabr 10-1917)," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 2-4.
- _____. "Siyasi Program Devam İtedir," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 14-18.
- _____. "Enbekçi Kazak'dan, Açık Hat," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 21-24.
- _____. "Türkistan'da Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 34-37.
- _____. "Kırım Kurultayı Açılmasınıñ 20. Yılına İslev," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 42.
- _____. "Özbekistan'da Yeni Fırka Merkezi Heyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. Dış Kapak.
- _____. "Türkistan Mekteblerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 1.
- _____. "1938 nçi Yıl," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 2-5.
- _____. "Türkistan'da Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 18-20.
- _____. "Türkistan'ga Dair Bazı Rakamlar," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 38-40.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibril-Şubat 1938), s. 1.
- _____. "Sovyet Parlameniniñ Birinçi Toplanış Devresi," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibril-Şubat 1938), s. 2-7.

- _____. "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 11-12.
- _____. "Türkistan Aksî İnkılâbçı Milletçileri Üstünde Mahkeme," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 18.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Faciası Etrafında (Dungan ve Rus Bolşevikleri Vahşiliginden Bir Numune)," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 32-36.
- _____. "İdil-Ural Türkleri Millet Meclisniñ 20 Yıllığı," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 39-41.
- _____. "Türkistan'da Goryalılar," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 42.
- _____. "21'ler Mahkemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 24-27.
- _____. "Sovyet Rusya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 27-30.
- _____. "Kızıl Ordu Serasını Tazelev," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 30.
- _____. "Stalin'i Ölüm Bilen Tehdid İtedirler," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 1.
- _____. "Feyzulla Hoca ile Ekmel İkam'niñ Âkıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 2-3.
- _____. "21'ler Mahkemesi Feyzulla Hoca'niñ Soralışı," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 3-22.
- _____. "Ekmel İkam'niñ Soralışı," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 22-40.
- _____. "Feyzulla Hoca'niñ Son Sözi," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 40-42.
- _____. "Ekmel İkam'niñ Son Sözi," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 42-43.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbıga Bir Karış (Başı Ötken Sanda)," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 52-55.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 56-58.
- _____. "Türkistan'da Basmaçılık," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 58.
- _____. "Türkistan'da Yer Tibrenişi," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 1.
- _____. "*Milli Bayrak* Matbaası," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Kurtuluş Küreş Dersleri," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 2-6.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında Başlangıç," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 6-7.
- _____. "Şarkî Türkistan Tarihine Bir Bakış," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 7-11.
- _____. "Çin'de Cumhuriyet İlân İtelgünçe Türkistan Ahvâli," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 12-14.
- _____. "1937 nçi Yıl Pahta Plâkı Kalay Becerilmekte?" *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 40-41.
- _____. "Sovyet Rusya'niñ Ahali Usumi Geri Kitedir," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 41-42.
- _____. "Türkiye'de Yer Tibrenişi," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 42.
- _____. "İktisadi Zıyançılar," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1.
- _____. "Yeni Neşriyat: *Tercüman*," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1.
- _____. "Vaşova'da Şarkî Türkistan Hakkında Mühim Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1.

- _____. "Feyzulla Hoca ve Ekmel İkrâm Hakikattende Kızıl Moskva'nın Düşmanı mı İdiler?" *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında II Çing-Şurin Adresi Astıda Türkistan (1928-1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 5-9.
- _____. "Türkistan'da Bu Yılgı Köklem Ekin Plânı," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 33-35.
- _____. "Sovyetler Memleketinde Saylav Mirkası," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 40-42.
- _____. "Tercüman," s. 1.
- _____. "Enver Paşa (Ölümin 17 Yıl Tulu Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistanlı Mücahidniñ Başkarmamızga Mektubu," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 55-58.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 58-73.
- _____. "Türkiye-Fransa," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 58-61.
- _____. "Yaponya-Rusya Tokanlaşması," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 61-66.
- _____. "Çehoslovakya Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 66-68.
- _____. "Slav Vekilleriñ Çehoslovakya Hükümetinden Şikâyet," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 68-69.
- _____. "Dinge Karşı Propaganda-Partili ve Partisiz Hemi Bolşeviklerniñ İşi," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 70-73.
- _____. "Şarkî Türkistan Meselesi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 2-9.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında IV Cumhuriyet ve Hoten Meleklegi," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 9-12.
- _____. "Rusların Hârbi İmkânı," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 49-52.
- _____. "Türkistan Haberleri: Kazakistan Fırka Kurultayı Materyallerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 58.
- _____. "Türkistan Haberi: Uçide Aksi İnkılâbçılar Mahkemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 1.
- _____. "Ekmel İkrâm Çından da Sovyet Milli Siyasetige Karaşı İgen," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 2-7.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında V Dunganlar ve Olarnıñ Şarkî Türkistan İnkılâbıga Aralaşış," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 22-25.
- _____. "Doktor Mecdeddin Ahmet Bik," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 40-42.
- _____. "Türkistan Haberleri: Yeni Kadrolar," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 54-56.
- _____. "Ziyançılar," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 56-57.
- _____. "Şarkî Türkistan Ahâlisiniñ Hârbi Tâlim Birilmekçi," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 57.

- _____. "Türkistan Çiğeresinde," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 58.
- _____. "Türkistan'da Kuzgalan," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 58.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. Dış Kapak.
- _____. "Yul Öten Mescidi'niñ Âkıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 1.
- _____. "Hüdasızlar Mecmuası," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 1.
- _____. "Sovyet Hükümeti'niñ 21 nçi Yıllığı Münasebetiyle 1917–1938," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 5–10.
- _____. "Maarif Cephesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 19-25.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında VI," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 26-28.
- _____. "Dunganlarınñ Başçısız Kalgan Türk Askerlerini İğfal Etişi ve Olarınıñ En Kengi İmha Hidmeti," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 29-37.
- _____. "Türkistan'da Sovyet Âli Şûrâları ve Başçılığı," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 42-43.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 47-50.
- _____. "Ekin Sahalarında Sıçanlar," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 47.
- _____. "Taşkend'e Bir Tiyatro Salış Layihası Beş Yaşga Kirdi," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 47-48.
- _____. "Kışlak Şûrâ Reisleri Üçün Üç Aylık Kurs," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 48.
- _____. "Türkistan'ın Cenup Çiğeresinde," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 49.
- _____. "Bolşevik Matbuat Kadrosu," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 49-50.
- _____. "Yene Yeni Fergana Mecmuasından Şikâyet," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 50.
- _____. "Balalar Evleri Ne Halde?" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 50.
- _____. "*Promete Revuesi*," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 1.
- _____. "*Yaş Türkistan*'ın 10 nçi Yılı (1929 Dekabr 1938)," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 2–3.
- _____. "Zıyançılık mı Yoksa Rejim Bozukluğu mı?" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 3-14.
- _____. "Kadro Küreşi," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 13-18.
- _____. "Atatürk'nün Ölümü Münasebetiyle Taziyeler," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 40-41.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. Dış Kapak.
- _____. "Şarkî Türkistan Kuzgalançıları," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 27.
- _____. "İsaoğlu Uraz ve Mirzoyan Gestapo ve Yapon Hârbiyesi Casusu İmiş," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 28-29.
- _____. "Sovyet Rusya'da: Korkanga Kuş (Kuşun) Görümedi mi Yoksa Çından da Bir Korku Bar mı?" *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 35-36.
- _____. "Orenburg-Çekalof," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 36.

- _____. "Ruslaştırma: Tataristan'da Rus Elifbası," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 1.
- _____. "Türkistan Milli Hareketindeki Büyük İki Hadisenin Yıl dönümü (1918-Fibral-1939)," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 2-8.
- _____. "Sovyet-Hicaz Münasebetinin Kesilişi Münasebetiyle Garip Bir Reddiye" *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 29-30.
- _____. "Sovyet Rusya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 34-36.
- _____. "Cebhedaş Türk Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 36-37.
- _____. "Paris'de Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1.
- _____. "Kutlav," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1.
- _____. "Türkistan'ga Tiğişli Bazı Rakamlar," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 38-40.
- _____. "Türkistan'da Dinsizlik Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 1.
- _____. "Bugünkü Siyasi Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 2-4.
- _____. "Cebhedaş Türk Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 29-33.
- _____. "Sovyet Rusya Esaretindeki Türk Ülkelerine Tiğişli Bazı Rakamlar," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 38-39.
- _____. "Türkiye Milli Müdafaası Üçün Koşumça Tahsisat," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 39.
- _____. "Muhacirler Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 40.
- _____. "Sosyalistik Kazakistan," "Türkistan Haberleri: Kazakistan'ın Tâbii Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s.40.
- _____. "Amangeldi Müzesi ve Amangeldi Filmi," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 41.
- _____. "Türkistan'da Kaytadan Kamaş ve Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 41.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 42.
- _____. "Sovyet Mekteplerinden Çıkıp Kitüçüler," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. İç Kapak.
- _____. "Yeni Kadrolar," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 1.
- _____. "Milli Maksadımız Yolu Togrı Bolsun," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 2-7.
- _____. "Bolşevik Yalğanları," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 19-22.
- _____. "Cebhedaş Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 40-41.
- _____. "Yeni Kitaplar," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 1.
- _____. "Sovyetler İttifakındaki Umumi Halk Sanagı Mataryallerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbından: Kaygılı Bir İşleş," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 24-28.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 1.
- _____. "Ali Şir Nevai Eseri," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 1.

- _____. "Türkistan ve Rusya," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 13-15.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Küreşi Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 44.
- _____. "Tercümandan, Muhacirler Turmuşından," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 53-54.
- _____. "Merhum Enver Paşa'nın Ailesi," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 56.
- _____. "Merhum Enver Paşa'nın Şehadeti Yıl Dönümü," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 56.
- _____. "*Promete Mecmuası (La Revu'e de Promè thè e)*," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 57-58.
- _____. "Türkistan Milli Hareketi Avrupa Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 58.
- _____. "Beynelmilel Hadiselerden," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 59-60.

Türkistan Haberleri:

- _____. "Kazakistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 33-37.
- _____. "Türkmenistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 37-39.
- _____. "Özbekistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 39-40.
- _____. "Şövinizm Togrısında [Hakkında]," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 1-5.
- _____. "Özbekistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 33-38.
- _____. "Fırkadan Çıkarılğanlar," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 36-37.
- _____. "Kazakistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 38-40.
- _____. "Kırgızistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 40.
- _____. "Türkistanlılar Başlarını İgmenler," *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 1-5.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 42-50.
- _____. "Türkistan Muhacirleri," *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 50.
- _____. [Çokayoğlu] "17nci Fibral," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 1-5.
- _____. ["Türkistan'dan Mektuplar II,"] *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 40-42.
- _____. "Türkiye'de," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 46.
- _____. "Türkiye Hatunlarının Hakkı," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 47.
- _____. "Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 47-48.
- _____. "Rusya'da Milliyet Meselesi Yeşilgen mi?" *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 3-8.
- _____. "Başkarmadan," [Açıklama], *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 36.
- _____. Tışğı Haberler: "Şark'da," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 36-43.
- _____. "Türkistan'ın Bugünkü Hâli (Hususî Mektublardan Topladığımız Haberler)," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 47-51.

- _____. "Türkistan Mescitleri," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 48.
- _____. "Açlık İle Öldirmek Yolu," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 48.
- _____. "Türkistan'da Kurbaşılar," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 48.
- _____. "Kilgendiler Köpeymekte," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 49.
- _____. "Kette Kurgan Ahalisininin Tavşısı," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 49.
- _____. "Mihnet Bircası - İş Bir İş Başkarması," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 50.
- _____. "Azim Bik Sürgünde, Abdulvehâb Murad Kamakda," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 50.
- _____. "Özbik Komünist Fırkasında," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 51-53.
- _____. "Sekiz Ölüm Cezası," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 53.
- _____. "Özbekistan'da Özbek Tili," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 53-54.
- _____. "Kazaklar Arasında Yirileştirilme," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 54-56.
- _____. "Kazakistan'da Mekteb İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 56.
- _____. [Çokayoğlu] "Kuzgalıştan Kuruluşa (İsyandan Teşkilâtge)," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 1-7.
- _____. "Pahta Plânı Neticesi," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 46.
- _____. "Türk-Sib," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 46-48.
- _____. "Milli Neşriyat ve Matbuat Hakkında," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 48.
- _____. "Sadullah Kasım ve Nasreddin Âlim Öldirildiler," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 50.
- _____. "Semerkand'dan Taşkend'ge," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 50.
- _____. "Abdurrezzak Hâkim Bay'ınin Öldirilişi," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 51.
- _____. "Efdal Bik Vefatının Alman Matbuatına Aksisi," sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 52.
- _____. "Kazakistan'ın On Yıllığına," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 1-5.
- _____. "Türkistan ve Afganistan'dagi İş: Mir Ali Hasan," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 21-22.
- _____. "Buhara Emiri Bilin Müzakere," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 22-24.
- _____. "İbrahim Bik Kamalgan," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 25.
- _____. "Bu Kandıy Gep?" *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 25.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 26-29.
- _____. "Yurt Haini," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 29.
- _____. "Oturuluş," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 30.
- _____. "Jübiley Piyesi," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 31.
- _____. "Türk-Sib Yolu Stalin Atalmakçı," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 32.
- _____. "Türkmen Şikâyetleri," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 33.
- _____. "Türkmen Hükümeti'nin Müracaatı," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 34.

- _____. "Türkmenistan Maarif İşçileri Kurultayı," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 34.
- _____. "Kolhoz Belası," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 36.
- _____. "Cevapsız Kaldırılğan Mühim Bir Surak," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 36.
- _____. "Onüç Yıl," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 1-7.
- _____. "Hatun Kızlar Fırka ve İşlerde," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 37.
- _____. "Bolşevikler Yalganı," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 38.
- _____. "İmazaroğlu Altay'niñ Yalganı," *Yaş Türkistan*, sayı 12 (Noyabr 1930), s. 39.
- _____. "Tarihi İşlemeler," *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 6-8.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 13 (Dekabr 1930), s. 36-40.
- _____. "Türkistan'daki Siyasi Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 1-6.
- _____. "Burungı Çekist Agabekov Hatıralarından Türkistan'da Hind Muhaciri Abdülkayyum," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 23-29.
- _____. "Türkistan'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 30-35.
- _____. "Bolşevikler Yalganı," *Yaş Türkistan*, sayı 14 (Ganvar 1931), s. 35-36.
- _____. "Milli Küreş Yulında," *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 1-3.
- _____. "Haberler Bulı: Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 34-36.
- _____. "I- Okutu İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 34-35.
- _____. "II- Atıb Ödirilişge Hâkim Kılınğanlar," *Yaş Türkistan*, sayı 15 (Şubat 1931), s. 35-36.
- _____. "Bolşeviklerniñ Bizge Karşı Hareketi (Açılıb Kalgan Bir Hainlig)," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 1-4.
- _____. "Türkistan'da Rusya'ga Karşı Kuzgalışlar II- Can Hoca Batır Nur Mahmud Oğlu İsyanı," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 20-23.
- _____. "Enver Paşa'nıñ Şehadeti (Burungı Çekist Agabekov Hatıratı Münasebetiyle) *Yeni Türkistan*'niñ 32 nci sanından)," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 28-37.
- _____. "İmansız Hacı," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 37-38.
- _____. "Türkistan Haberleri: Milli Kızıl Askeri Katarlarında," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 38-39.
- _____. "Bolşeviklerniñ Beynelmielel Biraderlegi," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 39-40.
- _____. "Taşkend," *Yaş Türkistan*, sayı 16 (Mart 1931), s. 40.
- _____. "Aladırgan Vaziyetimiz Açık Bulsun," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 1-4.
- _____. "Türkistan Haberleri: Türkistan'da Pahtaçılık," *Yaş Türkistan*, sayı 17 (April 1931), s. 35-36.
- _____. "Ayaz İshaki Bek," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 29.
- _____. "Berlin'de," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 39-40.
- _____. "Türkistan Haberleri: Orta Asya Bürosu'nuñ Tazelenişi," *Yaş Türkistan*, sayı 18 (Mayıs 1931), s. 41.

- _____. "Milli Hareketimizin Muvaffakiyeti Üçün (Siyasi Hatt-ı Hareketi Meselesi)," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 1-10.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 21-22.
- _____. "Rus Bolşeviklerinin Türkistan'dagi Milli Siyasetleri," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 26-30.
- _____. "Yaponya'da Turuçi Müslümanlar ve Tokyo'da İslâm Mahallesi," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 31-33.
- _____. "İran'da," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 33.
- _____. "Haberler Bölümü: Türkistan Haberleri: "Lenin Milli Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 34-35.
- _____. "Mefkûre Meydanında," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 35-39.
- _____. "I- Kızıl Kalem'niñ Tarkatılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 35-37.
- _____. "II- Üzbekskaya Assoşiasiya Proleterskaya Pisateli," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 37-39.
- _____. "Berlin'de," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 40.
- _____. "Türkistan Meselesiniñ Alman Matbuatıga Aksi," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 40.
- _____. "Tüzetiş," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (Haziran 1931), s. 40.
- _____. "Bolşevizm Türkçilik Düşmanıdır," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 1-5.
- _____. "Yaponya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 28-31.
- _____. "Türkistan'ın Bugünkü Feci Ahvali (Türkistan'dan Aldığımız Mektubdan)," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 32-36.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 36-37.
- _____. "Matbuatda: Musa Carullah Efendi," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 39.
- _____. "Namussuzlar," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 40.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 40.
- _____. "Basmaçılar Hareketi Cüneydhanoğlu (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. 41.
- _____. "Türk Tili Üçün," *Yaş Türkistan*, sayı 20 (Temmuz 1931), s. Dış Kapak.
- _____. "Türkistan Milli Küreşi'niñ Sebeb ve Maksadları," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 1-6.
- _____. "Eskeriş," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 6-7.
- _____. "Rakamlar Şehadeti," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 36-37.
- _____. "Özbek Komünistleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 37-38.
- _____. "Orta Asya'da Kañça Fırka Azası Bar?" *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 38-39.
- _____. "Yırlileştiriş Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 39-40.
- _____. "İbrahim Bik ve Yardımçılarınıñ Uşlanışı," *Yaş Türkistan*, sayı 21 (Agustos 1931), s. 40.
- _____. "Buhara İnkılâbı," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 1-8.

- _____. "1920 nci Yıl Sintabr Aynını Başında Buhara Cumhuriyeti'niñ Tüzülüşi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 9-23.
- _____. "Türkistan Türkmenleri'niñ Gala-Gala İranga Kaçıları," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 28-32.
- _____. "Haberler Bölümü: Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 41-45.
- _____. "İşhanalarda Türkistanlılar Azaya Yatır," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 41-42.
- _____. "Şehir İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 42.
- _____. "Türkistan Sovyet Mekteplerinde Milli Küreş," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 43.
- _____. "Türkistan'da Vaziyet (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 44-45.
- _____. "Alman Matbuatında: "Basmaçılık Hareketi Enver Paşa'nıñ Şehadeti," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47.
- _____. "Amerika Matbuatında:" *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47.
- _____. "Azerbaycan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 47.
- _____. "Türkistan Milli Birliği Avrupa Vekili Cenevre'de," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 48.
- _____. "Türkistanlılar Askerlikde," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 1-5.
- _____. "Yeni Timir Yulları," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 36.
- _____. "Fergana'dagi Tokuma Fabrikasınıñ Ahvâli," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 36-37.
- _____. "İşçileriñ Avkatı," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 37.
- _____. "Avgust Ayı Norması," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 37-38.
- _____. "Bu Yılgi Yön," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 38-39.
- _____. "Yeni Türkistan'ın Kapatılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 40.
- _____. "Odlu Yurt ve Bildiriş'niñ Kapatılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 23 (Oktabr 1931), s. 40.
- _____. "Rus Diktatörligi Bayramı Biz Üçün Milli Bir Matem Künidir," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 1-4.
- _____. "I- Milileştiriş Neticeleri," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 33-36.
- _____. "II- Türkistan'da Asker Toplanır Kün..." *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 36.
- _____. "III- Basmaçılar Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 36-37.
- _____. "Müessif Bir Zay," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 38-40.
- _____. "Paris Mahkemesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 40.
- _____. "İslâm Kongresi," *Yaş Türkistan*, sayı 24 (Noyabr 1931), s. 40.
- _____. "*Yaş Türkistan*'ın Üçünçü Yıllığı," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 1-4.
- _____. "1- Kolhozcular Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 34-35.
- _____. "2- Siyasi Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 35.

- _____. "3- Fırka Azaları Arasında Sevadsızlık," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 36.
- _____. "4- Karakalpak Vilâyetinde," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 36.
- _____. "5- Kırgızistan Muhtar Cumhuriyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 36-37.
- _____. "6- On Kişige Bir Kaşık," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 37-38.
- _____. "7- Arkası Kesilmegen Sürgünler (Türkistan Çigeresinden Alınan Mektuptan)," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 38-39.
- _____. "Atıb Öldürülüşge Hükm İtelgenler!" *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 39.
- _____. "Encümen-i Saadet-i Buhara ve Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 40.
- _____. "Hitay'da," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 28-32.
- _____. "Azuk-Avkat İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 32.
- _____. "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 33-35.
- _____. "Çit Ülkelerde: Hindistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 35.
- _____. "Irak," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 35-36.
- _____. "Türkiye ve İran," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 37.
- _____. "Kudüs Kongresi Etrafıda," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 37-38.
- _____. "Rus Bolşevikleri Türkiye Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 38.
- _____. "İran ve Sovyet Rusya Dostlığı," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 38-39.
- _____. "Kafkasya'da Tinçsizlik" *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 40.
- _____. "İstiklâl Gazitası," *Yaş Türkistan*, sayı 26 (Ganvar 1932), s. 40.
- _____. "Darbeli Meselege Darbe," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 1-4.
- _____. "Türkistan'da Bolşevik Vahşiligi (Bir Türkistanlınının Başkarmamızga Yazgan Mektubundan)," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 25.
- _____. "Türkistan'da Kuzgalış Hareketi (Rusça Deni Matbuasından)," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 26-30.
- _____. "Kural Taşlaş Konferansı," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 30-32.
- _____. "Türkiye Hakkında Sovyetler Yalganı," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 33-34.
- _____. "Türkiye'de," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 34-35.
- _____. "İslâm Dinini Kabul İtgen Hristiyanlar," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 35.
- _____. "Türkiye- İran Münasebeti," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 36.
- _____. "Latin Hurufatıga Karşuluk," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 37.
- _____. "Siyasi Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 38.
- _____. "Yaş Türkistan Urdu Tilinde," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 39.
- _____. "Yaş Türkistan Avrupa Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 39-40.

- _____. "Yabancı Ülkelerde: İstiklâlçi Kazaçiler," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 32-34.
- _____. "Solofki'den Finlandiya'ya Kaçub Çıkan Üç Türkistanlı Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 36-37.
- _____. "Berlin'de Bir Alman Âlimniñ Türkistan Hakkında Mühim Bir Konferansı," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 38-39.
- _____. "Pahta Tayarlaşta Muvaffakkiyetsizlik," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 39-40.
- _____. "Sovyet Kooperatiflerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 27 (Fibral 1932), s. 40.
- _____. [Mustafa Çokayoğlu]⁵⁴⁰ "Türkistan ve Buhara mı? Yoksa Togrıden Togrı Türkistan (Encümen-i Saadet-i Buhara ve Türkistan Münasebetiyle)?" *Yaş Türkistan*, sayı 28 (Mart 1932), s. 1-4.
- _____. "Türkistan Kaçkınları Faciası," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 1-4.
- _____. "Bir Tarihi Vesika," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 5-9.
- _____. "Büyük İslahat," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 38.
- _____. "Okuçu ve Okutuçlarınıñ Dine Bağlılığı," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 38-39.
- _____. "Türkistanlı Doktorlar Kayda?" *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 39.
- _____. "Fırka Mektebiniñ Müdiri Sevadsız," *Yaş Türkistan*, sayı 29 (Nisan 1932), s. 39-40.
- _____. "Türkiye Hakkında Bolşevikler Ne Yazadırlar..." *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 31-32.
- _____. "Türkiye'de," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 33.
- _____. "Afganistan'da Yul İnşaatı," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 34-35.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 35-38.
- _____. "Maarif İşleri ve Muallimler Teminatı," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 35-38.
- _____. "Yeni Kamaşlar," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 38-39.
- _____. "Kızıl Müstemleke," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 1-6.
- _____. "Maarif İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 35.
- _____. "Kazakistan Mekteplerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 35-36.
- _____. "Hatun Kızlar Hukukğa Bolşevikçe Riaya," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 36.
- _____. "Latin Elifbasıga Savug Karaşlar," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 36-37.
- _____. "Azuk Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 37.
- _____. "Timiryol Kazaları," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 38.
- _____. "Sosyalizm Turmuşu Kuruçularınıñ Bilim Seviyesi," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 38-39.

⁵⁴⁰ Makalenin Çokayoğlu'na ait olduğu konusunda şüphe olmadığı kanısındayım. Hokand hükümetinin Bolşevikler tarafından dağıtılması ve kendilerinin tutumlarından bahsediliyor.

- _____. "Sürgünler, Kaçkınlar, Kamaşlar, Atıb Öldürüşler: 1- (Türkistan Çevresinden Alınan Bir Mektub), 2- (Meşhed'den Alınan Bir Mektup), Mekteplerde," *Yaş Türkistan*, sayı 31 (Haziran 1932), s. 39-41.
- _____. "Türkistan Türklüğü," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 1-5.
- _____. "Sovyet Rusya'da: I- Kızıl Potemkin Kışlakları," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 5-9.
- _____. "Yalغانçının Aygacı Yanında," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 21-25.
- _____. "Türkistan'da Sermayedarlık," *Yaş Türkistan*, sayı 32 (Temmuz 1932), s. 29-32.
- _____. "Türk Tarihi Kurultayı," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 1-5.
- _____. "Dost Matbuat Dünyasında I," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 33-34.
- _____. "II- Milli Azerbaycan Merkeziniñ Bir Kararı," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 34-35.
- _____. "III- Kafkasya Konfederasyon Misakı," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 35-36.
- _____. "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 36-37.
- _____. "Afganistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 37-38.
- _____. "I- Türkmenistan'da Sınıfı Düşmanlar Muhakemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 38-39.
- _____. "II- Piyoner Teşkilâtları," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 39-40.
- _____. "III- Köçürülgenler," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 40-41.
- _____. "IV- Hüdâsızlık Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 41.
- _____. "V- Taşkent'de Büyük İslahat," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 41.
- _____. "Başkarmaga Mektub," *Yaş Türkistan*, sayı 33 (Ağust 1932), s. 41.
- _____. "Türkistan'da Milli Terör," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 1-6.
- _____. "Bizniñ Protest," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 14-16.
- _____. "Türkiye'niñ Milletler Uyuşmasıge Kirişige Bolşeviklerniñ Karaşı," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 33-35.
- _____. "İran ve Afganistan'ga Sığınan Türkistanlıların Hâli," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 35.
- _____. "Türkistan Bazarlarında," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 35-40.
- _____. "18 Türkistanlığa Hüküm," *Yaş Türkistan*, sayı 34 (Sintabr 1932), s. 41.
- _____. "Sovyetler İttifakı ve Biritanya Kommunvelti," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 1-7.
- _____. "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 7-13.
- _____. "Afganistan'ga Sığınan Türkistanlıların Hâli Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 40.
- _____. "Kazakistan'da Kança Fırka Azası Bar?" *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 40.
- _____. "Berlin'de," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 41.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 35 (Oktabr 1932), s. 41.

- _____. "Yene Sınıfı Düşmanlar Mahkemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 37-38.
- _____. "Müslümanlarga Müracaat," *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 38-41.
- _____. "Saygılı Okuçularımız," *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 42.
- _____. "Kara Bir Haber," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. İç Kapak.
- _____. "Yer Yumşak Bulsun," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. İç Kapak
- _____. "Dekabr Hatıraları," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 1-7.
- _____. "Sürgünler Hâli (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 31-33.
- _____. "Kooperatifler Ahvali," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 33-36.
- _____. "Sovyet Hükümetiyle Muahedeler," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 36-37.
- _____. "Afganistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 37.
- _____. "Türkistan Haberleri: Maarif İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 37-40.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 40.
- _____. "Sovyet Rusyası'ndan Çıka Biliş Üçün," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 41.
- _____. "Saygılı Okuçularımıza," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 41.
- _____. "Münevver Kari Kayda," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 1.
- _____. "Sovyet Hükümeti Mayublarga Kanday Yardım İtedir?" *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 1.
- _____. "Rusların Türk-Leh Hastalığı," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 2-7.
- _____. "Bugünkü Türkistan Ahvâlinde," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 18-22.
- _____. "Sovyetler İttifakında," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 32-33.
- _____. "I," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 32.
- _____. "II- Dinge Karşı Beş Yıllık Plân," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 33.
- _____. "III- Mecburi Pasport," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 33-34.
- _____. "İran'da," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 34-37.
- _____. "I- İngiltere-İran İhtilafı," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 34-35.
- _____. "II- Şah Hazretleri'niñ Beyanatı," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 35-37.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 39-42.
- _____. "İngiltere'de Kañça Komünist Bar?" *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 42.
- _____. "Bildiriş," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 1.
- _____. "Yeni Türk Opera Eserleri," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 1.
- _____. "Basmaçılık... (1918 - 1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 2-6.
- _____. "Rus İmperyalizmine Karşı," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 27-28.

- _____. [Çokayoğlu]⁵⁴¹ “Türkiye’de Bir Türk Diplomatının Ermeni Meselesi Hakkındaki Beyanati,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 28-29.
- _____. “Sovyet Rusyasıyla Türkiye Arasında,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 29.
- _____. “Kabil’de Türkiye’niñ Yeni Büyük İlçisi,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 29-30.
- _____. “İngiltere-İran İhtilâfı,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 30-31.
- _____. “Mançurya’da Kança Müslüman Bar?” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 31.
- _____. “Paris’de Türkistan Hakkında Bir Maruza,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 36-38.
- _____. “I,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 40-41.
- _____. “II- Türkistanlılar’ga Yaman Muamele,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 42.
- _____. “III- Yeni Pahta Etrafında,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 43.
- _____. “IV- Latin-Arab Mücadelesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 43.
- _____. “Karakum’da Basmaçılık Hareketi,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 1.
- _____. “Kemçiligimizi Bitirmek Galibiyet Yulıga Tüşmek Dimekdir,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 2-8.
- _____. “Türkiye’de Medeniyet Yulında Büyük Hareketler: Ankara’da Üç Büyük İrfan Müessesesi (Cumhuriyet 11. 11. 933),” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 30-33.
- _____. “Türkiye ile Afganistan Arasında” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33.
- _____. “Rusya’ya 40 Talebe Gönderilecek,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33.
- _____. “Bursa Hadisesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33.
- _____. “Sovyet Rusyası’nda,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 33-34.
- _____. “Türkistan Haberleri,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 37-41.
- _____. “Bahtlı Bir Evlenme,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 41.
- _____. “Moskva Pravdası Muhbiriniñ Şikâyeti,” *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 42.
- _____. “London’da Türkistan Hakkında Bir Maruza,” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 1.
- _____. “Buhran,” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 2-6.
- _____. “Başkarmadan,” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 12.
- _____. “Gaspiralı İsmail Bik,” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 13-21.
- _____. “Türkistan’ın Mescid ve Medreseleri Hâlimden (Meşhed Muhbirimizden),” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 29-32.
- _____. “Türkiye’de,” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 32-34.
- _____. “Türkiye’de Yaşayan Arabların Bir Teşebbüsü,” *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 34-35.

⁵⁴¹ Bu makalenin Çokayoğlu’na ait olduğunu şuradan anlıyoruz: Ermeni Meselesi’ne yönelik 3 makale Çokayoğlu tarafından yazılmıştır. Bu makalede, diğerlerinin devamı niteliğindedir.

- _____. "Büyük Hars Adamlarımızın Heykelleri," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 35.
- _____. "Sovyet İttifakında Açlık," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 35-36.
- _____. "Sovyet Hükümeti ve İngiltere," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 37.
- _____. "Fransız Mühendisleri Rusya'dan Geri Çıkarılmakdalar," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 38.
- _____. "Berlin'de Tukay Kışesi," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 41.
- _____. "Türkistan'da Küçü Bir Neft Fuaresi," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 41.
- _____. "Şûrâlar Türkmenistanı'nın Şikâyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42.
- _____. "Azerbaycan Tarihi," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42.
- _____. "Hafriyat," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 42.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 1.
- _____. "Asıb Öldürülenler," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 1.
- _____. "Tanrısızlar Darülfünuni," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 1.
- _____. "Berlin'de İsmail Bik Kışesi," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 1.
- _____. "Türkistan İkinci Beş Yıllık Plân Aldında," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 2-9.
- _____. "İstanbul'da Birinci Tapkır Yasalğan Türkistan Kışesi (Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Büyük Muvaffakiyeti)," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 28-32.
- _____. "Köstence'de Gaspıralı İsmail Bik Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 32-35.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 41-42.
- _____. "Petliyoaçılar, Çokayoglular, Ramiz, Kâmili ve Başkalar," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 1-8.
- _____. "Türkistan'ın İnkılâb Aldındaki Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 26-30.
- _____. "Şarkî Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 39.
- _____. "Türkistan Haberleri: Umumi Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 40-42.
- _____. "Atıb Öldürülenler," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 42.
- _____. "Öldürülüş," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 42.
- _____. "Doktor Meceddin Ahmed Bik Avrupa Seyahatinde," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 42.
- _____. "Berlin'de Sovyet Rusya'da Açlık Kurgezmesi," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 42.
- _____. "Bildiriş," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 42.
- _____. "Cihan İktisad Konferansı," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 1.
- _____. "Milli Gaye Kurbanları," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan II," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 10-15.
- _____. "Ruslukka Karşı Türkistan Yaşları," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 20-25.

- _____. "Balık Başından Çiridi (çev. Sabri)," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 36-40.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 40-41.
- _____. "Sovyet Hükümeti Amerika'dan Pahta Almak Mecburiyetinde," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 41-42.
- _____. "Türkiye'de: Maarif Islahatı," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 1.
- _____. "Tüzetiş," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 1.
- _____. "Türkistan Yaşları Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 2-6.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 14-20.
- _____. "*Yaş Türkistan*'ga Mektub," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 20.
- _____. "Encimen-i Saadet-i Buhara ve Türkistan'ın Maksadları," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 32-35.
- _____. "Mühim Muahedeler," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 35.
- _____. "İspanya Sovyet Hükümetini Resmen Tanıdı," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 35.
- _____. "Hindistan-Afganistan Çigeresinde," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 35.
- _____. "Afganistan-Yaponya Münasebeti," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 35.
- _____. "Cihan İktisad Konferans Neticesiz Tarkaldı," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 35.
- _____. "Yirlileştiriş," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 36-39.
- _____. "Türkistan'da Açlık (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 40-42.
- _____. "Atıb Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 45 (Ağust 1933), s. 41.
- _____. "Milli Türk Talebe Birliği'nin Ülkü Kuralı *Birlik Gazitasının Bir Hitabesi: Üniversite Gençliği!*" *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 1.
- _____. "Kazakistan Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 2-7.
- _____. "Şarkî Türkistan Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 19-24.
- _____. "Kırım'da Açlık," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 35.
- _____. "Irak'da," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 35.
- _____. "Türkiye'de: Hamdullah Suphi Bik," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 35-37.
- _____. "Galleni Öz Ara Buluşub Almakdalar (*Kızıl Özbekistan*, 17.7.1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 37.
- _____. "Okutuçılarga Hak Tölenmey Yatur," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 37-38.
- _____. "Berlin'den Urumçige Bir Alman İki Künde Uçub Bargan," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 38-39.
- _____. "Yüksek Ziraat Mektebni Bitirgenler," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 39.
- _____. "Bazarda Kara Kul ile Sevda Kılış Yasak," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 40.

- _____. "Sovyet Matbuatının Tarkatılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 40.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 42.
- _____. "Oku Yulında," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 41.
- _____. "Basmaçılık (Meşhed Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 41.
- _____. "Türkistan'dan Esdelikler," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 42.
- _____. "Ötünç," *Yaş Türkistan*, sayı 46 (Sintabr-Eylül 1933), s. 42.
- _____. "Doktor Abdurreşid Rahmeti Bik," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1.
- _____. "Ecnebi Medreseler Türkçe Örgenecekler," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 1.
- _____. "Türkiye Cumhuriyeti'nin On Yıllığı (29. 1923-X. 1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 2-6.
- _____. "Milli Tulkun," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 6-13.
- _____. "Hindistan Müslümanları Gazi Mustafa Kemal Paşa Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 32-35.
- _____. "Şarkî Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 35-36.
- _____. "Azerbaycan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 36-38.
- _____. "Türkistan'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 38-41.
- _____. "Pahta Hırab Bola Yatır..." *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 41.
- _____. "Partizan Muharebesi," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 41-42.
- _____. "Türkistan Dehkanları Atılışğa Hükm İtilgenler," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 42.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 47 (Oktabr 1933), s. 42.
- _____. "Türkistan'dan Kaçıb İran'ga Sığınanların Ahvalinden Haber Âlinler," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 1.
- _____. "Kırımlı Yaşlar Dobruca'da," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 1.
- _____. "Sovyet Hâkimiyetnin 16 nçi Yıl Dönimi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 35.
- _____. "Afganistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 37-38.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 38-42.
- _____. "Proleteryat Kadroları," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 39-40.
- _____. "Başkarma," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 40-41.
- _____. "Kırgızistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 41.
- _____. "Kazakistan'da (Hususî Mektublardan)," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 41-42.
- _____. "Berlin'de," *Yaş Türkistan*, sayı 48 (Noyabr 1933), s. 42.
- _____. "Ayaz İshaki Bik Uzak Şark'da," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 1.
- _____. "Sovyet Tiyatrolarında," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 1.

- _____. "İnsanlık ve Kardeşlik Namına (Türkistan Kaçkınları Meselesi)," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 2-5.
- _____. "Yeni Özbek Edebiyatında Çokayoğlu Mustafa Bik Togriside Yazılğan Eserlerden," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 18-19.
- _____. "Kara Tarih," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 19-22.
- _____. "Doktor Rezah Bik'niñ Nutku," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 25-27.
- _____. "Doktor Salih Can'ın Nutku," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 27-30.
- _____. "Şarkî Türkistan Haberleri (Öz Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 36-38.
- _____. "Şarkî Türkistan'da Cumhuriyet İlan İtilmişdir," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 38-40.
- _____. "Sedd-i Çin," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 40-42.
- _____. "Hindistan İslâm Matbuatında *Yaş Türkistan*," *Yaş Türkistan*, sayı 49 (Dekabr 1933), s. 42.
- _____. "Abdurrahman Oğlu'nın İşi," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 1.
- _____. "Münevver Kari," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 2-9.
- _____. "Yeni Kurbanlarımız ve Münevver Kari," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 9-12.
- _____. "Bütün Dünyadaki Türkler... Tanışınız!" *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 38-39.
- _____. "Dost Matbuat Bitlerinde: *Yana Milli Yul*," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 58-59.
- _____. "Türklerniñ Tanışma ve Anlaşmaları İçin," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 59-60.
- _____. "Sedd-i Çin," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 60-61.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 61-64.
- _____. "Bir Kolu Balasında - Bir Kolu Pahtada," *Yaş Türkistan*, sayı 5 (Ganvar 1934), s. 64.
- _____. "Türkistan'da Vaziyet (Öz Muhbirimizden)," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 65.-66.
- _____. "Münevver Kari Kiçesi," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan Cumhuriyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 2-5.
- _____. "I- Şarkî Türkistan Cumhuriyeti Kabinesi," *Yaş Türkistan*, sayı 51 Şubat 1934), s. 5- 6.
- _____. "Dost Matbuat Bitlerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 51 (Şubat 1934), s. 40-42.
- _____. "Münevver Kari Dost ve Çit Matbuatda," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 1.
- _____. "Türkistan'da (Milli Komünist Fırka Kurultayları Yekûnu -1-)," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 2-11.
- _____. "Şarkî Türkistan'da Son Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 28-30.
- _____. "Şarkî Türkistan Ahvalı," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 30-34.
- _____. "Bolşevikler *Yaş Türkistan*'ga Karşı," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 37-38.

- _____. "Dost Matbuat Bitlerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39-40.
- _____. "İstiklâl Gazitası," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39.
- _____. "II," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 39.
- _____. "III," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40.
- _____. "Büyük Bir Zay," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40-42.
- _____. "Köçebeleri Otraklakka," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 40.
- _____. "Türkistan Neft Baylıkları," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 41.
- _____. "Tacikistan Milletçileri," *Yaş Türkistan*, sayı 52 (Mart 1934), s. 42.
- _____. "Türkistan Haberleri: Türkistan'dan Kilgen Bir Mektubdan," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 1.
- _____. "Rusya Muhaceret Siyasetine Bir Kuş Bakışı," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 12-18.
- _____. "Şarkî Türkistan'da: Şarkî Türkistan Milli İstiklâl Hareketi Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 26-28.
- _____. "Şarkî Türkistan Cumhuriyeti'niñ Yeni Kağaz Akçaları," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 30.
- _____. "Kanun-i Esasi," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (Aprill-Nisan 1934), s. 31-36.
- _____. "Şarkî Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 36-38.
- _____. "Nefret Bildiredirler," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 42.
- _____. "Kâbil'degi Türkistanlılar Turmuşından," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April -Nisan 1934), s. 42.
- _____. "Bugünkü Taşkend," *Yaş Türkistan*, sayı 53 (April-Nisan 1934), s. 42.
- _____. "Türkistan Haberleri: Türkistan'ın Tâbii Baylıkları," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 1.
- _____. "28 Mayıs,"⁵⁴² *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 2-3.
- _____. "Bolşeviklerniñ Türkiye'ge Karşı Samimi Dostluguna Şahid Bolırlık Tarihi Bir Vesika," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 14-15.
- _____. "Berlin'de Bir Protest Toplanması," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 27.
- _____. "Şarkî Türkistan Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 28-29.
- _____. "Şarkî Türkistan'ın Bütün Ümidi Gazi Türkiyesindedir," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 29-32.
- _____. "Kânun-i Esasi," *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 32-35.

⁵⁴² Bu makale, *Yaş Türkistan*'ın 30. sayısında "Yaş Türkistanlı" imzasıyla Abdulvahab Oktay'a aittir. Bkz. *Yaş Türkistan*'ın "28 Mayıs," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 5-8. Ancak derginin 42. sayısında aynı başlık altında, Mustafa Çokayoğlu imzasıyla da aynı başlıkla yazılana bir makale bulunuyor. Bkz. "28 Mayıs," *Yaş Türkistan*, sayı 42 (Mayıs 1933), s. 9-12. Aynı başlık altında 54. ve 55. sayılarda yazılan makalelerde yazar adı belirtilmediğinden, Mustafa Çokayoğlu veya Abdulvahab Oktay'dan hangisine ait olduğunun konusunda net bir ifade kullanmak doğru olmayacağını düşünüyorum.

- _____. “Avrupa Matbuatında Şarkî Türkistan,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 35-39.
- _____. “I- Peşaver'den,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 36-37.
- _____. “II- Delhi'de,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 37-39.
- _____. “Artı Açılğan Bir Yalğan,” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 42.
- _____. “Yaponya'dan Türk Selamı (Tokyo'dan *Yana Milli Yul* Başkarmasığa Kilgen Telegram),” *Yaş Türkistan*, sayı 54 (Mayıs 1934), s. 42.
- _____. “Çokayoğlu Mustafa Bik London'da,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 1.
- _____. “Berlin'de Ârif Kerî mî Kiçesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 1.
- _____. “28 Mayıs,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 1.
- _____. “Dünya Silâh Buhranı,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 2-4.
- _____. “Habibim Münevver Kari,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 11.
- _____. “Kanun-i Esasi,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 29-33.
- _____. “Türkiye-Sovyet Rusya Münasebetinden,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 35-36.
- _____. “Yapon Amiraliniñ Türkiye'ge Bir Teklifi (*Moskva Gazitasından*),” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 36-37.
- _____. “Sulhu Severiz, Fakat Vatan Daha Çok Severiz (*Cumhuriyet Gazitasınıñ* 19. 4.34. tarihli sanında),” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 37-38.
- _____. “İran'da Türkistan Kaçkınları,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 41.
- _____. “Türkistan Yerli Kızıl Askerleriniñ Ahvâl-i Ruhîyesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 41-42.
- _____. “Türkistan İşçileri Turmuşından,” *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 42.
- _____. “Fırka Tazeleşî,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 1.
- _____. “Dehkan-Mujik Küreşinde Ehemmiyetli Bir Cihet,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 13-19.
- _____. “Sovyet Ordusu Şarkî Türkistan'da,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 28.
- _____. “Hindistan'dağı Türkistan Muhacirleri Faaliyetinden,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 32-35.
- _____. “Hindistan'dağı Türkistan Muhacirleri Birliği'niñ Nizamnâmesi,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 35-38.
- _____. “İkinci Türk Dili Kurultayı,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 38-39.
- _____. “İran Şahı Rıza Han Pehlevî Hazretleri'niñ Türkiye Seyahatı,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 39.
- _____. “Bazarcık'dan Mektub: Kırimlı Kardaşlarımızıñ Büyük Toplantısı,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 40-41.
- _____. “Sahneden Atılğan Bir Eser (Türkistan'dan Alınğan Bir Mektubdan),” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 41-42.
- _____. “Gaspıralı İsmail Bik,” *Yaş Türkistan*, sayı 56 (Temmuz 1934), s. 42.
- _____. “Yeni Hekimler,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 1.
- _____. “Türkistan'da Dan Ekini,” *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 1.

- _____. "1934 nci Yılı Dan Ekini Ünümünden Salık Plânı," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Maldar Hocalığı," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 2-9.
- _____. "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 9-15.
- _____. "Türkistan Milli Kuzgalış Tarihinden Bir Parça (Seyd Nasr Han Töre Hareketi)," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 15-21.
- _____. "Sovyet Hükümeti'niñ Milletler Cemiyetine Kirişi Aldında," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 25-28.
- _____. "Başlangıç Urnige," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 28.
- _____. "Hindistan'dağı Türkistan Muhacirleri Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 33-35.
- _____. "Kafkasya Konfederasyonu Misakı," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 37-38.
- _____. "*Yaş Türkistan* Mecmuası Muhterem Müdürine," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 38-39.
- _____. "Fon Hindenburg," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 39-40.
- _____. "Türkiyatçı Profesör Bang'niñ 65 nci Tugum Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 40.
- _____. "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 41-42.
- _____. "I- Kazakistan'da Derslik Yok," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 41.
- _____. "II- Özbekistan Sabit Derslikler Neşir İtedir," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 41-42.
- _____. "III- Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 57 (Avgust 1934), s. 42.
- _____. "Saygılı Okuçılarımızga Müracaat," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 1.
- _____. "Doktor Tahir Şakir Bik'niñ *Türkistan Pahta Hocalığı*," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan Faciası ve Onun Bizge Birdiği Ders," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 2-7.
- _____. "Türkistan'da Pahta Ekini Tarihinden," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 21-23.
- _____. "Kafkasya Konfederasyon Misakı (*İstiklâl*'niñ 64 nci sanından)," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 28-29.
- _____. "Adana'da," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 33-36.
- _____. "Uzun Ömürlü Guze," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 36-37.
- _____. "II- Pahta Atlası," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 37.
- _____. "[III] *Yeni Türkistan* Mütahassısıları," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 37-38.
- _____. "IV- Bakü'de Mükafatlangan Türkistan Talebeleri," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 38.
- _____. "V- Türkistan'da Müzik-Sanat Olimpiyadı," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 38-39.
- _____. "Türkistan Halk Köyleri Toplamı," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 39.

- _____. "1933/34 nci Oku Yılı Kalay Ötkezildi?" *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 39-40.
- _____. "Türlü Haberler: İslâm Devletlerinde Tebdilat," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 40-41.
- _____. "Yaponya'dagi İdil-Ural Muhacirleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 41-42.
- _____. "İstanbul, Ankara, İzmir," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 42.
- _____. "İstanbul'dagi Ayasofya Camii Müzemi Kılınacak?" *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 42.
- _____. "Tüzetiş," *Yaş Türkistan*, sayı 58 (Sintabr 1934), s. 42.
- _____. "Kuzgalış," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Fırka Tazeliş Netiçelerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 2-7.
- _____. "Milletler Cemiyeti Sovyet Hükümetini Kabul Etiş Münasebetiyle Kafkasya Türkistan ve Ukrayna Milletlerinin Protestosu," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 18-20.
- _____. "İstanbul'dan Mektub: Türkistan Türk Gençleri Birliği'nin Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 33-35.
- _____. "Hindistan'dagi Türkistan Muhacirleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 36-39.
- _____. "Üç Türkiyeli Pahta Mütihazası Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 39-40.
- _____. "Özbekistan'ın Moskva'da Kaça Talebesi Bar?" *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 40.
- _____. "Yeni Kadrolar," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 40.
- _____. "Fırka Tazeleş," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 41-42.
- _____. "Türkistan'da Mühim İslahat," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 42.
- _____. "Kızıl Yarım Ayçılar Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 59 (Oktabr 1934), s. 42.
- _____. "Orta Asya Bürosu'nun Tügetilişi Hakkında Moskva'da Çıkarılğan Karar," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 1.
- _____. "1917-1924-1934," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 2-6.
- _____. "*Yaş Türkistan* Türkiye'ge Kiritilmeyuturğan Buldı..." *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 6-11.
- _____. "Sovyet Müstemlekeleri," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 18-20.
- _____. "Garpcılık, Şarkçılık," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 25-27.
- _____. "Sultan Bik Bahtiyar Bik Efendi ile Mülakat," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 33-34.
- _____. "Paris'de Şarkî Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 37-38.
- _____. "Şarkî Türkistan Meselesi Bir İtalyan Mecmuası Bitlerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 38.
- _____. "Kabil'degi Muhacirler Turmuşundan," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 38-39.

- _____. "Alman Yaşlarının Firdevsi Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 40-41.
- _____. "Ali Merdan Bik Topçubaşı," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 41.
- _____. "Pahta Tayarlaş İşiniñ Ünümsüzlüğü," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 41-42.
- _____. "Taşkend-İskender Timir Yulu," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 42.
- _____. "Müftü Sadrüddiñ Han Efendi," *Yaş Türkistan*, sayı 60 (Noyabr 1934), s. 42.
- _____. "Türkiye Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 1.
- _____. "Soy Atları," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Kanlı Terör," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 2-5.
- _____. "Merhum Ali Merdan Bik'niñ Tabutu Başında," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 33-36.
- _____. "Berlin'de Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 61 (Dekabr 1934), s. 40-41.
- _____. "Kutlama," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Kuzgalan," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 7.
- _____. "1935," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 7-13.
- _____. "Peşaver'de Açınarlık Bir Vak'a," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 34-36.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 36.
- _____. "Türkistan'da Kanlı Terör Devam İtmektedir," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 36-38.
- _____. "Tayms Muhbiriniñ Türkistan İntıbaı (Tayms Gazitasınıñ 4.1.35 tarihli sanından)," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 38-39.
- _____. "İşleb Çıkarış Plânı," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 39.
- _____. "Halkıyat Sahasında," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 39-40.
- _____. "Türkiye Haberleri: Türk Kadınlarının Sevinçi," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 40.
- _____. "Türkiye'niñ Nüfusu," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 40.
- _____. "Arab Ülkeleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 40-41.
- _____. "Paris'de Şarkî Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 62 (Ganvar 1935), s. 41.
- _____. "Maldarçılık," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 1.
- _____. "Sovyet Memleketinde Turmuş (Türkistan'dan Yakında Kaçıp Çıkan Bir Yurtdaşımızın Mektubundan)," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 21-25.
- _____. "Türkistan'da Dinî Ananelerge Hücüm," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 25.
- _____. "Esaret Hatıratımdan," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 26-27.
- _____. "Amerika-Sovyet Rusya Münasebeti," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 35-36.
- _____. "Çehoslovakya-Sovyet Rusya," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 36.
- _____. "Sovyet İttifakında," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 36-37.

- _____. "Almanya'dagi Türkistan Yaşları Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 37-39.
- _____. "Alman Matbuatında Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 39.
- _____. "Şair Abay'ın Ölümünün 30 Yıl Tolu Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 39-41.
- _____. "Karakalpakistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 41.
- _____. "Taziye," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 41.
- _____. "Sadullah Tursun Hoca Fırkadan Kovıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 42.
- _____. "Yırak Şark'dan Telegram," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 42.
- _____. "Timir Yollar," *Yaş Türkistan*, sayı 63 (Şubat 1935), s. 42.
- _____. "Mühim Bir Islahat," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Bolşevik Fırkası'nın İç Yüzi," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 2-8.
- _____. "Şarkî Türkistan Üçün Kurban Olmuş Dört Büyük Sima," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 21-24.
- _____. "Şarkî Türkistan Vaziyeti Nankin'de Çıka Turgan *Tiyenşan* Nam Mecmuasının Şu Yıl Ganvar Ayında Çıkan 10 nçı Sanında," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 24-25.
- _____. "Ukrayna-Kafkasya-Türkistan Dostluğu Komitesi Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 28-29.
- _____. "Berlin mi, Moskva mı?" *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 29-32.
- _____. "Yapon-Hıta Münasebeti," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 34-35.
- _____. "Mançurya Timir Yolu Üstünde Kilişü," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 35.
- _____. "Yırak Şark'daki Türk-Tatar Muhacirleri Kurultayı," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 35.
- _____. "Türkistan Komünist Yaşları Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 35-38.
- _____. "Türkistan'da Ekin Meydanı," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 38-39.
- _____. "Tehniki Ekinler," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 39-40.
- _____. "Bugünkü Türkistan Cumhuriyetlerinde İdari Bölünüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 40-42.
- _____. "I-Kazakistan," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 40.
- _____. "II-Kırgızistan," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 41.
- _____. "III-Karakalpakistan," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 41.
- _____. "İdareleri Yerlileştirü İşi," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 41-42.
- _____. "Kutlav," *Yaş Türkistan*, sayı 64 (Mart 1935), s. 42.
- _____. "Çokayoğlu Mustafa Bık'ın Berlin Seyahati," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 1.
- _____. "Ceditçilik Korkusu," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 2-7.
- _____. "Berlin'de Yusuf Akçuranı İslav Kiçesi," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 13.

- _____. "Türkistan'da Til Siyaseti," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 13-18.
- _____. "Şarkî Türkistan Ahvali," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 27-30.
- _____. "Zahirüddiñ Korbaşı'nıñ Ölümü," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 31-32.
- _____. "Hindistan'dağı Türkistan Muhacirleri Turmuşundan," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 32.
- _____. "Bu Yıl Türkistan Moskva'ga Kañça Pahta Birmeli?" *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 32-34.
- _____. "Bugünkü Türkistan Cumhuriyetlerinde İdari Bölünüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 34-36.
- _____. "Türkistan Sanatkârları'nıñ Büyük Bir Muvaffakiyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 36.
- _____. "Taşkend Fen Hadimleri," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 36.
- _____. "Tarihi Kolyazmaları," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 37.
- _____. "Semey'deki Pedogoji Tehnikumunuñ Hâli Naçar," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 37-38.
- _____. "Muallimlerniñ Bilimin Küterü Mühim Bir Vazife," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 38-39.
- _____. "Özbik Edebiyatı Tarihi," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 39-40.
- _____. "Kazak Gazitaları Aldırılmaydı," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 40.
- _____. "Turgay Vilâyeti Medeniyetçe Arkada," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 40-41.
- _____. "Yirli Bilermen İşçileriniñ Hâli," *Yaş Türkistan*, sayı 65 (April 1935), s. 41-42.
- _____. "Türkistan'ga Yeniden Rus İşçileri Kiterilecek," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 1.
- _____. "Timir Yul Kazaları," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 1.
- _____. "Sovyet Vatanperverligi," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 31-33.
- _____. "Yırak Şark'da Yaşavuçı Türk-Tatar Muhacirleri Kurultayı," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 33-34.
- _____. "Mühim Bir Konferans," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 34-36.
- _____. "II- Helsingfors'da," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 36.
- _____. "Hüdasızlar Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 37.
- _____. "Riyaziyatga Dair İski Kol Yazmaları," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 37.
- _____. "Avul Mektepleri," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 38.
- _____. "Kütübhaneye Oku Yirleriniñ Atı Bar Özi Yok," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 39.
- _____. "Kazakistan Memleket Kütübhanesi," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 39-40.
- _____. "Kazak Musıkisi Gramıfon Plâklarında," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 40.

- _____. "Çimkend Kurunmaşin Fabrikası İş Programını Becerealmay Yatır," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 41.
- _____. "Türkmenistan'da Fırka Safını Tazeleş Neticelerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 41.
- _____. "Vazife Başında Kazaga Uçragan Bir Türkistanlı Yaş," *Yaş Türkistan*, sayı 66 (Mayıs 1935), s. 41.
- _____. "Türkistan'da Zehirli Gaz," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 1.
- _____. "Tukumaçılık Sözlüğü," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 1.
- _____. "1865 15.(28.)VI. - 15.VI.1935," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 2-9.
- _____. "Semerkand'da Motorsuz Uçuş," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 45.
- _____. "Humça İçi Tula Pulça," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 45.
- _____. "Yatlarınñ Hakiki Beşeresi Açıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 46.
- _____. "Firdevsi Eserleri," *Yaş Türkistan*, sayı 67 (Haziran 1935), s. 46.
- _____. "Kızıl Tilmaçlar," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 1.
- _____. "Bolşevik Yalğan ve Bühtanları," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 2-6.
- _____. "Nazır Türekulof Cengâver Hüdâsızlar Başlugu," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 37-39.
- _____. "Kazakistan'da Mekteb Binaları," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 40.
- _____. "*Yaş Türkistan* Allameleri," *Yaş Türkistan*, sayı 68 (Temmuz 1935), s. 40.
- _____. "Kızıl Tilmaçlar," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 1.
- _____. "Sovyetler İttifakında Milli Mesele," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 2-7.
- _____. "Tiyen-Şan Mecmuası Tohtatıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 38.
- _____. "İngiliz Mecmuasında Şarkî Türkistan Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 39.
- _____. "Şehzade Abdulkerim'niñ Akibeti," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 39.
- _____. "Türkistanlı Yaş Bir," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 39.
- _____. "Akim Kalğan Bir Düşman Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 40.
- _____. "Manas," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 40-41.
- _____. "Maarif İşleri," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 41.
- _____. "Bir Türkistanlı Muallimniñ Kıymetli Toplamı," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 41-42.
- _____. "Mühim Bir Sergi," *Yaş Türkistan*, sayı 69 (Ağust 1935), s. 42.
- _____. "Yusuf Akçura Alman Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 1.
- _____. "Bir Türkistanlı Muallimniñ Avrupa Seyahatı," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 1.
- _____. "Rus Misyonerligi," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 2-8.
- _____. "Sovyet Rusya Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 13-18.
- _____. "Refikimiz *Emel* Mecmuası Altı Yaşına Kirdi," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 30-31.

- _____. "Bazı Türk Ülkelerinde Sovyet-Fırka Neşriyatı," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 31-32.
- _____. "Türkistan'dagi Fırka Hayatından," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 32-35.
- _____. "Avul Mektepleri Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 36-37.
- _____. "VIII nçi Komintern Kurultayından Son," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 37.
- _____. "İdare İtişni Bilmeturgan Bir İdare," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 38-39.
- _____. "Kazakistan'da Kütübhaneler," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 39.
- _____. "Kazakistan'ga Dair Çıkarılacak Rusça Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 39-40.
- _____. "Sevadsızlıknı Bitirü İşi Kalay?" *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 40.
- _____. "Muallim Maaşını Alamaydır," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 40-41.
- _____. "Özbekistan'ın İdari Haritası," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 41.
- _____. "Özbekistan'da Hava Postası," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 41.
- _____. "Tabi Baylıktan Faidelenü Urunışları," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 41-42.
- _____. "Türk-İslâm Ülkelerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 42.
- _____. "I- Azerbaycan'da Yeni Öldürülüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s. 42.
- _____. "II- Cuma Urnuna Yekşenbe," *Yaş Türkistan*, sayı 70 (Sintabr 1935), s.42.
- _____. "Türkistan'ın Yir Tibrenişi Felâketi," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 1.
- _____. "Finlandiya Türkleri Birliği," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 1.
- _____. "Türkistan, Kafkasya ve Ukrayna Protestosu," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 2-14.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Faciasıya Ait Karar: Rakam 30," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 19-25.
- _____. "Türkistan'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 42-45.
- _____. "Sovyet Hükümeti'niñ Açlık Siyasetine Ait Hatıralardan," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 45-46.
- _____. "Kaltamanlar Toparı," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 48-49.
- _____. "Türkistanlı Yaş Piyanistler," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 49.
- _____. "Türkmenistan'da Kañça Gazita ve Mecmua Çıkadır?" *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 50.
- _____. "Türkistan Türk Gençleri Birliği'niñ Yıl Dönimi Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 71 (Oktabr 1935), s. 50.
- _____. [Mustafa Çokayoğlu]⁵⁴³ "Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesi," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1.

⁵⁴³ Makalenin Mustafa Çokayoğlu'na ait olduğunu, adı geçen komitenin II. Toplantısı'nın Paris'te yapılmasından ve Çokayoğlu'nun katılımıyla gerçekleştiğinden anlıyoruz.

- _____. "Türkiye-Sovyet Rusya Dostluğu," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1.
- _____. "Türkiye Nüfusu," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 1.
- _____. [Mustafa Çokayoğlu]⁵⁴⁴ "Sovyet Hükümeti'nin 18 nci Yıl Dönimi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 2-4.
- _____. "Milli Bayram Bayrak: Yırak Şark'da Yaşuvçu İdil-Ural Türklerinin Dini-Milli Merkezi Müracatı," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 33-35.
- _____. "Kültürlü Muharirler (Jurnalistler) ve Sevadlı Tilmaçlar Hakkında," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 35-37.
- _____. "Tarihi Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 37.
- _____. "Yeni Eser," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 37-38.
- _____. "Buhara Kuşbigisi Arhivi Tapıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 38.
- _____. "Türkistan Sanatkârları'nın Muvaffakiyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 38-39.
- _____. "Turgay'da Terik Kümüş (Civa) Kanı," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 39.
- _____. "Türkistan'da Hurma ve Banana Ağaçları," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 39.
- _____. "Din Üçün Kurban Bolganlar," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 39-40.
- _____. "Ulug Bik Medresesi," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 40.
- _____. "Mısır'da Türkistan Muhacirleri," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 40.
- _____. "Türkistanlıların Milli Kurtuluş Hareketi Mevzuunda Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 41.
- _____. "Kazan'ın İstilâ Etilişi Künini İslav," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 41-42.
- _____. "Başkarmamızga Kilgen Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 72 (Noyabr 1935), s. 42.
- _____. "Türkistan Kültür Eserleri Moskva'ga Taşılmağa," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 1.
- _____. "Sovyet Rusya'da Akça İslahı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 1.
- _____. "Yetinçi Yaşğa Ayag Basarken," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 2-6.
- _____. "Kazakistan'ın 15 Yılgı Münasebetiyle 1920 Oktabr 1935," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 9.
- _____. "Dost Matbuat Bitlerinde: Şehabettin Mercanî'nin 120 nci Togum Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 32-33.
- _____. "Kırımlı Toganlarımız Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 34-36.
- _____. "Sadreddin Aynî 'nin 30 Yıllıg Yübilesi," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 36-38.
- _____. "Yeni Timir Yul," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 38.

⁵⁴⁴ Makalenin Çokayoğlu'na ait olduğunu söyleyebilirim. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı tutumu ve uluslar arası ilişkilerine yönelik mevcut dönemdeki durumu değerlendiriliyor. Bu konuda Mustafa Çokayoğlu'nun kendi imzasıyla birçok makalesi bulunuyor. Bu makalenin de bu konudaki diğer makalelerin devamı niteliğinde olduğunu görüyoruz.

- _____. "Yeni Mekteb Binası Faideleniyle Almayadır," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 39.
- _____. "Bir Türkistan Yaşımın Mühim Bir İcadı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 39-40.
- _____. "Örnekli Türkistan Kızı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 40.
- _____. "Reşidüddin Tarihi'niñ Tercimesi Tapıldı," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 41.
- _____. "Ruslaştırış Yulıda Mühim Bir Adım," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 42.
- _____. "İskerme," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. 42.
- _____. "Abone Şartları," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. Dış Kapak.
- _____. "Türkistan Sovyetler Hâkimiyeti Astında," *Yaş Türkistan*, sayı 73 (Dekabr 1935), s. Dış Kapak.
- _____. "Milli Bayrak," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Dinge Karşı Mukaheme," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 2-5.
- _____. "Ruslaştırma Siyaseti Küçeymekte," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 9-12.
- _____. "Türkiye Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 39-40.
- _____. "İstanbul Üniversitesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 39-40.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 74 (Ganvar 1936), s. 40-41.
- _____. "Mekke'de Bolşevik Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 1.
- _____. "Türekulof Urnige Hekimof," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 1.
- _____. "Milli Vatanperverlikge Taman Bir Adım," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 2-6.
- _____. "Sovyet Hocalığı İsişmar Esasına Kurulgan," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 6-11.
- _____. "İskertme," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 14.
- _____. "Otraklaştırı Meselesinde Bolşevik Yalğanları," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 28-30.
- _____. "Şarkî Türkistan Meselesi Avrupa Siyasi Meydanında," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 35-36.
- _____. "I- Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesi Faaliyetinden (Emin Bek Resulzade Maruzası)," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 36.
- _____. "II- Kafkasya Hakkında Mühim Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 36-37.
- _____. "Yaponya ve Ak Ruslar," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 37-38.
- _____. "Fazıl Mahdum Hac Yolunda," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 38.
- _____. "Sovyet Milli Kadroları," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 39-40.
- _____. "Balalar Ortasında İçkilik," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 40-41.
- _____. "Bir Türkiyeli Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 42.
- _____. "Başkarmamızga Kilgen Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 75 (Şubat 1936), s. 42.

- _____. "Kutluk ve Kulluk," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 1.
- _____. "Sovyet Patriyotizminden Rus Milletçiliğine," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 2-7.
- _____. "Lokarno Buhranı," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 29-31.
- _____. "Hicaz'da Sovyet Vekil," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 31-32.
- _____. "Cidde-Medine Arasında Havayolu," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 32.
- _____. "Afganistan Hükümeti'nin Bir Kararı," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 32.
- _____. "1936 nçı Yıl Üçün Pahta Plâni," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 33.
- _____. "Türkistan Ahvâlden," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 34-36.
- _____. "Ayim Urnuna Telman," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 36-38.
- _____. "Büyük Bir Islahat," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 38- 39.
- _____. "Milli Operanı Yükselti Yolunda," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 39-40.
- _____. "Hacı Abdülaziz Abdurresul," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 40-41.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 42.
- _____. "Buhara'da Yaşirin Mekteb," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 1.
- _____. "Şu Yıl Salıncak Mekteb Binaları," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 1.
- _____. "Lukarnu Buhranı Milli Hak ve Milli Haysiyet Meselesidir," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 2-8.
- _____. "Yaponya'ga Karşı Amerika ve Sovyet Hükümeti Plâni," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 9-12.
- _____. "Suğuş Rakamları," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 37-40.
- _____. "Başkarmamızga Kilgen Mektub," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 40-41.
- _____. "Delhi Türkistan Muhacirleri Birliği Merkeziniñ Bir Müracatı," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 41.
- _____. "Ayaz İshak Bik Avrupa'ga Kaytdı," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 43.
- _____. "Şaman Tilinde Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 1.
- _____. "Muallimsiz Binasız Mekteb Kıvrı Plâni," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 1.
- _____. [Mustafa Çokayoğlu] "1918-May-1936 (Kafkasyalı Dostlarımızga)," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 26-27.
- _____. "Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesi Familyasında (Paris'den Mektub)," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 35-36.
- _____. "Peşaver'den Mektub," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 39-42.
- _____. "Türkistan Haberleri: Türkistan'da Maarif Mecmuası," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 40-42.
- _____. "Tüzetiş," *Yaş Türkistan*, sayı 78 (Mayıs 1936), s. 42.
- _____. "Varşova'da Türkistan Hakkında Bir Konferans," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 1.
- _____. "Varşova'da Kral Yaşlar Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 1.

- _____. "Gandaynıñ Oglu İslâm Dinini Kabul İter," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 1.
- _____. "Filistin'de," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 32-35.
- _____. "Sovyetler İttifakında İdari Bulunışı," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 37-40.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 41.
- _____. "Paris'de Kafkasyalıların Millî Bayramı," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 41.
- _____. "Hindistan'ın İstilâ İtilişine Karşı Protesto," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 42.
- _____. "Afganistan'da (İnflag)," *Yaş Türkistan*, sayı 79 (Haziran 1936), s. 41.
- _____. "Mustafa Bik Eserniñ Mesadere İtilişi," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (İyul-Avgust 1936), s. 1.
- _____. "1916 nçı Yıl (20 nçı Yılı Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (İyul-Avgust 1936), s. 2-11.
- _____. "1916 nçı Yılı Kuzgalanga Aid Bazı Bir Malumat," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (İyul-Avgust 1936), s. 12-15.
- _____. "Türkistan Muhacirleri," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (İyul-Avgust 1936), s. 24.
- _____. "Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (İyul-Avgust 1936), s. 43-49.
- _____. "Beynelmilel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (İyul-Avgust 1936), s. 49-52.
- _____. "Bir Yaş Yurtdaşımızın Muvaffakiyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (İyul-Avgust 1936), s. 64.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 80-81 (İyul-Avgust 1936), s. 64-65.
- _____. "Kadro Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 1.
- _____. "Sovyet Kuşhanaları," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 2-5.
- _____. "Sovyet Rusya'da Buhran," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 5-10.
- _____. "Muhterem Biraderimiz Mustafa Efendi," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 27-28.
- _____. "Şarkî Türkistan Ahvalı," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 28-33.
- _____. "Beynelmilel Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 82 (Eylül 1936), s. 33-42.
- _____. "Özbekistan'da 10 Yıllık Mekteb ve Orta Mektebden Çıkan Talebe," *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 1.
- _____. "Âli Mektepleri'de Kadroları Kimler Hazırladı?" *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 1.
- _____. "Âli Mekteplerde Yerli Kadrolar," *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 1.
- _____. "Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna Milletleri Dostlığı Komitesi Hareketlerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 40-41.
- _____. "Paris Korgezmesige Kanday Hazırlık Körülmekte?" *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 41-42.
- _____. "Bir Utanç," *Yaş Türkistan*, sayı 83 (Oktabr 1936), s. 42.
- _____. "Türk Muhacirleri Nazar-ı Dikkatige!" *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 1.
- _____. "Muhaceretteki Millî Vazifemiz," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 2-6.

- _____. "Sovyet Hocalığında," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 16-22.
- _____. "Milli Azerbaycan Musavat Halk Fırkası'nın Konferansı," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 36-37.
- _____. "Kırgızistan'da Yeni Muallim Kadroları," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 40.
- _____. "Kazakistan İdari Bulunışında Özgeriş," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 40.
- _____. "Türkistan Yir Baylıkları," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 40-41
- _____. "Halk Destanları," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 41.
- _____. "Yaramas Vekiller," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 41.
- _____. "Kıymetli Kol Yazma Eserleri," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 42.
- _____. "Kuzgalañçı Eymenoglu Amangeldi Heykeli," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 42.
- _____. "Milli Bayrak Bir Yaşını Toldudı," *Yaş Türkistan*, sayı 84 (Noyabr 1936), s. 42.
- _____. "Bir Mücahidniñ Feci Akıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 1.
- _____. "*Yaş Türkistan*'nñ 8 Yaşğa Kirişi Münasebetiyle (1929-Dekabr-1936)," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 2-3.
- _____. "Bir Amerika Üniversitesiniñ Türkistan Milli Hareketine Kızıkuvi," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 41-42.
- _____. "Paris'de," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 42.
- _____. "Türkistan Türk Gençleri Birliği Neşriyatı," *Yaş Türkistan*, sayı 85 (Dekabr 1936), s. 42.
- _____. "Türkistan, Kafkasya ve Ukrayna Halkları Dostluk Komitesiniñ Yeni Bürosu," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 1.
- _____. "1937 nci Yıl," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 2-4.
- _____. "Bir Türkistanlı Muhacirniñ Tüşünçesi," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 32-34.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 34-37.
- _____. "İskenderun (Meselesi)nu ve Keçmişni Unutma," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 37-38.
- _____. "Türkistan Haberleri: Muallimler Bilimi Teftiş Neticesi," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 38.
- _____. "Sovyet Mektebi'niñ Hâli," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 39-40.
- _____. "Türkistanlı Yaşların İlmî Faaliyetinden," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 40-41.
- _____. "Kırgızistan'da Trotskiçiler," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 41-42.
- _____. "Almata'dagi Devlet Kütübhanesiniñ Yeni Bilkiler," *Yaş Türkistan*, sayı 86 (Ganvar 1937), s. 42.
- _____. "Doktor Tahir Şakir Bik'niñ Almança Mühim Bir Maruzası," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 1.
- _____. "Düşmanlarımız Bizniñ Faaliyetimiz Hakkında Nimedirler," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 2-6.

- _____. "Yeni Trotskiçiler Mahkemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 30-34.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 34-38.
- _____. "Sovyet Matbuatı ve Komünist Fırkası Kararında Sovyet Mektepleri Manzarası," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 38-40.
- _____. "Bolşevik Kadroları," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 39-40.
- _____. "Sovyet Mekteplerinde Kadro Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 40.
- _____. "Ayaz İshaki Bik'niñ 40 Yıllık Edebi Hidmetini İselü," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 40-41.
- _____. "Milli İşçi Kadroları Hazırladığı Kızıl Rus Nayranbazlığı," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 41-42.
- _____. "Yeni Opera," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 42.
- _____. "Türkistan Cedidçi Şair Mütefekkir Tikşiriledir," *Yaş Türkistan*, sayı 87 (Şubat 1937), s. 42.
- _____. "Rus İmperyalizminiñ Baş Maksadları," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 1.
- _____. "Düşmanlarımız Bizniñ Faaliyetimiz Hakkında Nimedirler," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 2-5.
- _____. "Milli Sanatnı Yüzü," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 21-23.
- _____. "Komsomol Katarnı," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 23-25.
- _____. "Kazakistan'da Mektebler," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 38.
- _____. "Komünist Aylagından Utabbilgen Sovyet Muallimleri," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 38-39.
- _____. "Rus Kuralsız Sovyet Mektebi," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 39-40.
- _____. "Yeni Alfabe Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 40.
- _____. "Türkiye'de Orta Mekteb ve Liseler," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 41.
- _____. "Tataristan'da Milli İlim ve Muallim Kadroları," *Yaş Türkistan*, sayı 88 (Mart 1937), s. 42.
- _____. "Ateşperestler Mezarı," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 1.
- _____. "Türkistan Cumhuriyetleri Kânun-i Esasisi Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 2-5.
- _____. "Türkistan Sovyet Gazitalarını Bizge ve Umumen Milli Hareketige Karşı Yazılğan Makaleler Parçalı," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 20-23.
- _____. "Türkistan Muhacirleri (Menke'den Mektub)," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 27-29.
- _____. "Varşova'da Ayaz Bik Küni," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 29-30.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 30-31.
- _____. "Sovyet Rusya'da Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 32.
- _____. "Kaygı ve Hasret Memleketi," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 32-35.
- _____. "1917 nci Yıl Üçün Pahta Plâni," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 35-36.
- _____. "Almança Neşirden: Türkistan Sovyet Muhacirleri Birliği Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 37-38.

- _____. "Türkistanlı İşçiler Şikâyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 38-40.
- _____. "Aylıksız Aç Muallimler," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 40-41.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 41.
- _____. "Yaş Yeşirenib Yorgun Alaş Ordaçı," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 41.
- _____. "Basmaçı Baynazır'nın Atılışı," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 41.
- _____. "Eski Pullar," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 41.
- _____. "İskender Dulkarnîni Devridegi Midal," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 42.
- _____. "Türkistan Kuzgalları," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 1.
- _____. "*Yaş Türkistan* Başkarması," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 23.
- _____. "Bizni Yerge Kim Evrenleştiredi?" *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 22-23.
- _____. "Müzeler ile Tarihi Eserlerniñ Uçradığı Felâket," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 23-25.
- _____. "Kızıl Bir Jubile," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 25-26.
- _____. "Abdülhak Hamid 1852 5.11. - 13. IV. 1937," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 27-30.
- _____. "*Yaş Türkistan* Başkarması," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 31.
- _____. "Sovyet Rusya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 35-37.
- _____. "Sovyet Rusya'da Açlık Havfı," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 37-39.
- _____. "Milletler Cemiyeti ve Ezilgen Halklar," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 40.
- _____. "Türkistan'ın Tâbii Baylıkları," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 41.
- _____. "Düşman Zençiligiden Tığışli Sabık Alınmadı," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 41-42.
- _____. "İşçiler Turmuşından," *Yaş Türkistan*, sayı 90 (Mayıs 1937), s. 42.
- _____. "Türkistan'da Neler Bula Yatar?" *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan'da," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 1.
- _____. "Ulug Milli Sima," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 2-4.
- _____. "Sovyetler İttifakında Yer Meselesi Hâl İtilgen mi?" *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 16-21.
- _____. "Bolşeviklerniñ İftirahlı Hücumları," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 23-28.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 35.
- _____. "Paris'deki Azeri Türkleri Kolonist Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 38-39.
- _____. "Azerbaycan Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 39-40.
- _____. "Maarif Mecmuası (Kadro Meselesi)," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 40-42.
- _____. "İbn-i Sina'nın Danişnâmesi," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 42.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 91 (Haziran 1937), s. 42.
- _____. "Sosyal mi, Sosyalist mi?" *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 1.

- _____. "Feyzulla Mümin'in Akıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 2-5. "
- _____. "Şarkî Türkistan Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 28-32.
- _____. "Türkistan Kolhozçı Dehkanları Turmuşından," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 51-53.
- _____. "Hindistan İstiklâlçi Muhacirleri Taluşı," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 53-55.
- _____. "Kazakistan'da Fırka Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 63.
- _____. "Kazakistan'da Orta Tahsil," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 64-65.
- _____. "Türkistan Sanatkârların Muvaffakiyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 92-93 (İyul-Avgust 1937), s. 66.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 1.
- _____. "Milli Birlik Teşkilâtımız Üçün," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 5-9.
- _____. "Meslekdaş Türkistanlı Kardaşlarla Bir Kaynaş (Hindistan'dan)," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 39-40.
- _____. "Pravda Ekmel İkramnı Ayıbladır," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 40-42.
- _____. "Türkistan'da Komiserlerni İşden Kovuş Devam İtmekte," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 42.
- _____. "Türlü Haberler," *Yaş Türkistan*, sayı 94 (Sintabr 1937), s. 42.
- _____. "Maarif Cebhesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Siyasi Program, Onun Mana ve Ehemmiyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 2-7.
- _____. "Türkistan'da Mülteçi Gruplar," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 7-12.
- _____. "Türkistan Muhacirleri Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 41-42.
- _____. "Türkistan Haberleri: Türkistan Pahta Toplaş İş Kalı Baradır," *Yaş Türkistan*, sayı 95 (Oktabr 1937), s. 42.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 1.
- _____. "Türkistan'da Siyasi Program," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 2-7.
- _____. "Sovyet Hükümeti'nin 20 nci Yılı Münasebetiyle (1937-(25. X) 7. XI-1917)," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 7-10.
- _____. "Siyasi Program Kurbanları," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 11-16.
- _____. "Türkistan'da Burjuva Milletçileri Mahkemesi (Altı Adam)," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 17-18.
- _____. "Türkistan'dan Yeni Çıkan Bir Muhacir ve Tandaş Mektubundan," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 29-31.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Faciası," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 31-32.
- _____. "Türkistan Haberleri: Türkmenistan'da Yeni Dâhili İşleri Komisleri," *Yaş Türkistan*, sayı 96 (Noyabr 1937), s. 42.

- _____. "Hokand Muhtariyeti (1937-Dekabr 10-1917)," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 2-4.
- _____. "Siyasi Program Devam İtedir," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 14-18.
- _____. "Enbekçi Kazak'dan, "Açık Hat," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 21-24.
- _____. "Türkistan'da Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 34-37.
- _____. "Kırım Kurultayı Açılmasının 20. Yılına İslev," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. 42.
- _____. "Özbekistan'da Yeni Fırka Merkezi Heyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 97 (Dekabr 1937), s. Dış Kapak.
- _____. "Türkistan Mekteblerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 1.
- _____. "1938 nçi Yıl," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 2-5.
- _____. "Türkistan'da Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 18-20.
- _____. "Türkistan'ga Dair Bazı Rakamlar," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 38-40.
- _____. "Türkistan Mekteblerinde," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 41.
- _____. "Başkarma," *Yaş Türkistan*, sayı 98 (Ganvar 1938), s. 42.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 1.
- _____. "Sovyet Parlameniniñ Birinçi Toplanış Devresi," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 2-7.
- _____. "Sovyet Rusyası'nda," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 11-12.
- _____. "Türkistan Aksi İnkılâbçı Milletçileri Üstünde Mahkeme," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 18.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Faciası Etrafında (Dungan ve Rus Bolşevikleri Vahşiliginden Bir Numune)," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 32-36.
- _____. "Şarkî Türkistan Haberler: Doktor Gasım İsfendiyar'ın Ölümü," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 38-39.
- _____. "İdil-Ural Türkleri Millet Meclisniñ 20 Yıllığı," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 39-41.
- _____. "Türkistan'da Goryalılar," *Yaş Türkistan*, sayı 99 (Fibral-Şubat 1938), s. 42.
- _____. "Samoyloviç Kamaldı," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 1.
- _____. "Türkistan-İran Çigeresinde," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 1.
- _____. "Kutlav," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 1.
- _____. "21'ler Mahkemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 24-27.
- _____. "Sovyet Rusya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 27-30.
- _____. "Kızıl Ordu Serasını Tazelev," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 30.
- _____. "Kazak Tilinde Tahnik Edebiyat," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 41-42.
- _____. "Tacikistan'da Komünist Fırkasınıñ Usumi," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 42.
- _____. "Türkistan'da Kimler Nime Üçün Mükâfat Aladır?" *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. 42.

- _____. "Başkarmamızga Kilgen Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 100 (Mart 1938), s. Dış Kapak.
- _____. "Feyzulla Hoca ile Ekmel İkrâm'ınñ Âkıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 2-3.
- _____. "21'ler Mahkemesi Feyzulla Hoca'nın Soralışı," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 3-22.
- _____. "Ekmel İkrâm'ınñ Soralışı," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 22-40.
- _____. "Feyzulla Hoca'nın Son Sözi," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 40-42.
- _____. "Ekmel İkrâm'ınñ Son Sözi," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 42-43.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbıga Bir Karşı (Başı Ötken Sanda)," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 52-55.
- _____. "Beynelmilel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 56-58.
- _____. "Türkistan'da Basmaçılık," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 58.
- _____. "Türkistan'da Yer Tibrenişi," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 1.
- _____. "Milli Bayrak Matbaası," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Kurtuluş Küreş Dersleri," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 2-6.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında Başlangıç," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 6-7.
- _____. "Şarkî Türkistan Tarihine Bir Bakış," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 7-11.
- _____. "Çin'de Cumhuriyet İlân İtelgünçe Türkistan Ahvali," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 12-14.
- _____. "1937 nçi Yıl Pahta Plânu Kalay Becerilmekte?" *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 40-41.
- _____. "Türkiye'de Yer Tibrenişi," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 42.
- _____. "İktisadi Zıyançılar," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1.
- _____. "Yeni Neşriyat: *Tercüman*," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1.
- _____. "Varşova'da Şarkî Türkistan Hakkında Mühim Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 1.
- _____. "Feyzulla Hoca ve Ekmel İkrâm Hakikattende Kızıl Moskva'nın Düşmanı mı İdiler?" *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında II Çing-Şurin Adresi Astıda Türkistan (1928-1933)," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 5-9.
- _____. "Türkistan'da Bu Yılgi Köklem Ekin Plânu," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 33-35.
- _____. "Sovyetler Memleketinde Saylav Mirkası," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 40-42.
- _____. "Türkistan'ın Elbetli Kişileri," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 53.
- _____. "Mirzoyan Kayda Kaldı?" *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 53-54.
- _____. "Yeni Fergana Tiveregidegi Yavaz Düşmanlar," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 55-56.

- _____. "Yeni Kadrolar," *Yaş Türkistan*, sayı 103 (İyun 1938), s. 56-58.
- _____. "Tercüman," s. 1.
- _____. "Enver Paşa (Ölümin 17 Yıl Tulu Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistanlı Mücahidniñ Başkarmamızga Mektubu," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 55-58.
- _____. "Beynelmillel Turmuşdan," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 58-73.
- _____. "Türkiye-Fransa," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 58-61.
- _____. "Yaponya-Rusya Tokanlaşması," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 61-66.
- _____. "Çehoslovakya Meselesi," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 66-68.
- _____. "Slav Vekillerniñ Çehoslovakya Hükümetinden Şikâyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 68-69.
- _____. "Dinge Karşı Propaganda - Partili ve Partisiz Hemi Bolşeviklerniñ İşi," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 70-73.
- _____. "Türkistan'da Subtropik Kültür," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 73-74.
- _____. "Türkistan'da Amerika Yirnegi," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 74-75.
- _____. "Altay'nıñ Baylığı," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 75.
- _____. "Lenger Kömür Baylığı," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 75.
- _____. "Doktor Zülfiye Hanımniñ Bir İlmi Tecrübesi," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 75-77.
- _____. "Tiyatr Oyunçuları Üçün Kurs," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 77.
- _____. "Otellonuñ Tercümesi," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 77-78.
- _____. "Tarihi Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 78-79.
- _____. "Semerkand'ın Tarihi Eserleri Kinüğe Alınmakçı," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 79.
- _____. "İşçiler Turmuşı ve İşden Kolnagan İşçileri," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 79-80.
- _____. "Yaş Metahassis Mahfuz Abdulla'nıñ Bir Şikâyet Mektubu," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 80-81.
- _____. "Yeni Kadrolar," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 81-83.
- _____. "Yeni Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 104-105 (İyul-Avgust 1938), s. 83-86.
- _____. "Milli Kadro Hazırlaş ve Maarif Meseleleri," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 1.
- _____. "3 nçi Tacikistan Fırka Kurultayında Maarifi Hakkında Söylengen Nutuklardan:" *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan Meselesi Münasebetiyle," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 2-9.

- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında IV Cumhuriyet ve Hoten Meleklegi," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 9-12.
- _____. "Rusların Hârbi İmkânı," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 49-52.
- _____. "Türkistan Haberleri: Kazakistan Fırka Kurultayı Materyallerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 106 (Sintabr 1938), s. 58.
- _____. "Türkistan Haberleri: Uçide Aksi İnkılâbçılar Mahkemesi," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 1.
- _____. "Ekmel İkrâm Çından da Sovyet Milli Siyasetige Karşı İgen," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 2-7.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında V Dunganlar ve Olarnın Şarkî Türkistan İnkılâbıga Aralaşış," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 22-25.
- _____. "Doktor Meceddin Ahmet Bik," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 40-42.
- _____. "Türkistan Haberleri: Yeni Kadrolar," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 54-56.
- _____. "Ziyançılar," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 56-57.
- _____. "Şarkî Türkistan Ahalisiniñ Hârbi Tâlim Birilmekçi," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 57.
- _____. "Türkistan Çigeresinde," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 58.
- _____. "Türkistan'da Kuzgalan," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. 58.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 107 (Oktabr 1938), s. Dış Kapak.
- _____. "Türkistan Haberleri: Yeni Radyo İşitu Noktaları," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 1.
- _____. "Yul Öten Mescidniñ Akıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 1.
- _____. "Hüdasızlar Mecmuası," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 1.
- _____. "Sovyet Hükümeti'niñ 21 nçi Yıllığı Münasebetiyle 1917–1938," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 5–10.
- _____. "Maarif Cephesinde," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 19-25.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbı Etrafında VI," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 26-28.
- _____. "Dunganların Başçasız Kalgan Türk Askerlerini İğfal Etişi ve Olarnın En Kengi İmha Hidmeti," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 29-37.
- _____. "Türkistan'da Sovyet Âli Şûrâları ve Başçılığı," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 42-43.
- _____. "Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 47-50.
- _____. "Ekin Sahalarında Sıçanlar," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 47.
- _____. "Taşkend'e Bir Tiyatro Salış Layihası Beş Yaşga Kirdi," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 47-48.
- _____. "Kışlak Şûrâ Reisleri Üçün Üç Aylık Kurs," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 48.
- _____. "Türkistan'ın Cenup Çigeresinde," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 49.
- _____. "Bolşevik Matbuat Kadrosu," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 49-50.

- _____. "Yene Yeni Fergana Mecmuasından Şikâyet," *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 50.
- _____. "Balalar Evleri Ne Halde?" *Yaş Türkistan*, sayı 108 (Noyabr 1938), s. 50.
- _____. "*Promete Revuesi*," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 1.
- _____. "*Yaş Türkistan*'in 10 nçı Yılı (1929 Dekabr 1938)," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 2-3.
- _____. "Zıyançılık mı Yoksa Rejim Bozukluğu mı?" *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 3-14.
- _____. "Kadro Küreşi," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 13-18.
- _____. "Atatürk'nün Ölümü Münasebetiyle Taziyeler," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. 40-41.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), *Yaş Türkistan*, sayı 109 (Dekabr 1938), s. Dış Kapak.
- _____. "Türlü Haberler," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 1.
- _____. "Şarkî Türkistan Kuzgalançıları," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 27.
- _____. "İsaoğlu Uraz ve Mirzoyan Gestapo ve Yapon Hârbiyesi Casusu İmiş," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 28-29.
- _____. "Sovyet Rusya'da: Korkanga Kuş (Kuşun) Görünedi mi Yoksa Çından da Bir Korku Bar mı?" *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 35-36.
- _____. "Orenburg-Çekalof," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 36.
- _____. "Zıyançılar," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 36-38.
- _____. "Türkistan'da Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 38-39.
- _____. "Türkistan'da Komünist Fırkası Safında," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 39-40.
- _____. "Özbekistan Kömür Baylığı Faydalanılmadı," *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. 40-42.
- _____. "Türlü Haberler: Bütün Yeryüzünde Kança Kişi Yaşayadır?" *Yaş Türkistan*, sayı 110 (Ganvar 1939), s. Dış Kapak.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. İç Kapak.
- _____. "Şarkî Türkistan Haberleri," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 1.
- _____. "Ruslaştırma: Tataristan'da Rus Elifbası," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 1.
- _____. "Türkistan Milli Hareketindeki Büyük İki Hadisenin Yıl Dönimi (1918-Fibril-1939)," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 2-8.
- _____. "Sovyet-Hicaz Münasebetinin Kesilişi Münasebetiyle Garip Bir Reddiye" *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 29-30.
- _____. "Sovyet Rusya'da," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 34-36.
- _____. "Cebhedaş Türk Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 36-37.
- _____. "Dini Hareket ve Anane," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 37-38.
- _____. "Türkistan'da Komünist Fırkası Safında," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 38-40.

- _____. "Tacikistan Komsomol Teşkilâtlarının Vaziyeti," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 40.
- _____. "Başçasız Gazita," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. 41.
- _____. "Kazak Pedogoji Enstitüniñ On Yıllığı," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. Dış Kapak
- _____. "Çimbay Kanalı (Arığı)," *Yaş Türkistan*, sayı 111 (Şubat 1939), s. Dış Kapak.
- _____. "Paris'de Türkistan Hakkında Bir Maruza," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1.
- _____. "Kutlav," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1.
- _____. "Semerkand ve Buhara'da Yeni Rusça Gazitalar," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1.
- _____. "Ataklı Bir Sanatkârın Âkıbeti," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 1.
- _____. "Mahmud Muhit Efendi," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 2-5.
- _____. "Türkistan'ga Tiğişli Bazı Rakamlar," *Yaş Türkistan*, sayı 112 (Mart 1939), s. 38-40.
- _____. "Türkistan'da Dinsizlik Hareketi," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 1.
- _____. "Bugünkü Siyasi Vaziyet," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 2-4.
- _____. "Cebhedaş Türk Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 29-33.
- _____. "Sovyet Rusya Esaretindeki Türk Ülkelerine Tiğişli Bazı Rakamlar," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 38-39.
- _____. "Türkiye Milli Müdafaası Üçün Koşumça Tahsisat," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 39.
- _____. "Muhacirler Arasında," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 40.
- _____. "Amangeldi Müzesi ve Amangeldi Filmi," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 41.
- _____. "Türkistan'da Kaytadan Kamaş ve Öldürüşler," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 41.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 113 (April 1939), s. 42.
- _____. "Sovyet Mekteplerinden Çıkıp Kitüçüler," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. İç Kapak.
- _____. "Yeni Kadrolar," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 1.
- _____. "Milli Maksadımız Yolu Togrı Bolsun," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 2-7.
- _____. "Bolşevik Yalğanları," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 19-22.
- _____. "Cebhedaş Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 40-41.
- _____. "Nevai'niñ Heykeli Yasalmakçı," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 41-42.
- _____. "Muçeklerniñ Pahta Ünümüne Birgen Zıyan," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 42.
- _____. "İşçiler Turmuşı," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. 42.
- _____. "Kutlav," *Yaş Türkistan*, sayı 114 (Mayıs 1939), s. Dış Kapak.
- _____. "Yeni Kitaplar," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 1.

- _____. "Sovyetler İttifakındaki Umumi Halk Sanayi Materyallerinden," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 2-5.
- _____. "Şarkî Türkistan İnkılâbından: Kaygılı Bir İşleş," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 24-28.
- _____. "Türkistan Haberleri: Emirzakoglu Nurtas Kayda?" *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. 42.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 115 (İyun 1939), s. Dış Kapak.
- _____. "Başkarmadan," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 1.
- _____. "Ali Şir Nevai Eseri," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 1.
- _____. "Türkistan ve Rusya," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 13-15.
- _____. "Şarkî Türkistan Milli Küreşi Etrafında," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 44.
- _____. "Tercümandan, Muhacirler Turmuşundan," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 53-54.
- _____. "Merhum Enver Paşa'nın Ailesi," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 56.
- _____. "Merhum Enver Paşa'nın Şehadetî Yıl Dönümü," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 56.
- _____. "*Promete Mecmuası (La Revu'e de Promèthèe)*," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 57-58.
- _____. "Türkistan Milli Hareketi Avrupa Matbuatında," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 58.
- _____. "Beynelmilel Hadiselerden," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 59-60.
- _____. "Türkistan'da Yeni Opera Eserleri" *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 60-61.
- _____. "Özbek Komedi Tiyatrosu Kurulmakçı," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 61.
- _____. "Yeni Timir Yul," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 61.
- _____. "Türkistan'ın Bazı Büyük Şehirlerinde Kança Ahali Bar?" *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 62.
- _____. "Süt Yirine Su İçiredirler," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 62-63.
- _____. "Ferhad ve Şirin Ukrayna Tiline Tercüme Kılanmakda," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 63-64.
- _____. "Darülfünun İstedirler," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 64-65.
- _____. "Türkmen 1. Yıllık Mektebini Aylık Mezunları," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 65.
- _____. "Kolhoz Malı ve Kolhozçı," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. 66.
- _____. "Başkarmamaızga Kilgen Eserler," *Yaş Türkistan*, sayı 116-117 (İyul-Avgust 1939), s. Arka Kapak.

Şiirler

- İlter, "Sürgün Ortayımdan," *Yaş Türkistan*, sayı 5-6 (April-May 1930), s. 42.
- _____. "Edebi Bölüm: Türkistan Korbaşlarına (Yaşlardan)," *Yaş Türkistan*, sayı 11 (Oktabr 1930), s. 24-25.
- _____. "Marşımız," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 40.
- _____. "Şehidlerimizge," *Yaş Türkistan*, sayı 25 (Dekabr 1931), s. 34.
- Doktor İlter, "Yigetler," *Yaş Türkistan*, sayı 39 (Şubat 1933), s. 36.
- Ahmed Haki, "Türke Sart Diye Kesüb Atan Vatandaşlara," *Yaş Türkistan*, sayı 38 (Ganvar 1933), s. 38-39.
- _____. "Kıt'a," *Yaş Türkistan*, sayı 40 (Mart 1933), s. 35.
- _____. "Kıt'a," *Yaş Türkistan*, sayı 43 (Haziran 1933), s. 39.
- _____. "Dilek," *Yaş Türkistan*, sayı 44 (Temmuz 1933), s. 5.
- Taylak Ahmed, "Vatan," *Yaş Türkistan*, sayı 22 (Sintabr 1931), s. 41.
- _____. "Dombguramga Kulak Sal," *Yaş Türkistan*, sayı 36 (Noyabr 1932), s. 36-37.
- _____. "Ölmes Ay'ga (Bahar Münasebetiyle)," *Yaş Türkistan*, sayı 30 (Mayıs 1932), s. 33-34.
- Mağcan Cumabayoğlu, "Türkistan," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 29-32.
- _____. "Alısdagi Bavırım," *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 39-40.
- Çolpan, "Yapraglar," *Yaş Türkistan*, sayı 1 (Dekabr 1929), s. 32-33.
- _____. "Şarkî Türk," *Yaş Türkistan*, sayı 89 (April 1937), s. 2.
- Mirza Azmi, "Vatan Yulında," *Yaş Türkistan*, sayı 101 (April 1938), s. 55-56.
- _____. "Kurtuluş Yulında," *Yaş Türkistan*, sayı 102 (Mayıs 1938), s. 28-29.
- Başkarma, "Kuralga!" *Yaş Türkistan*, sayı 2 (Ganvar 1930), s. 30-31.
- Bir Mücahid, [Enver Paşa'ya], *Yaş Türkistan*, sayı 3-4 (Fibral-Mart 1930), s. 41-42.
- [Fıtrat], "Merih Yuldızıge," *Yaş Türkistan*, sayı 7-8 (İyun-İyul 1930), s. 35-36.
- Tuygun, "Tünelengen Yaralar," *Yaş Türkistan*, sayı 9-10 (Avgust-Sintabr 1930), s. 44-45.
- İlbek, "Tilek Yulıda," *Yaş Türkistan*, sayı 19 (İyun 1931), s. 30-31.
- Kuleli Türkşan, "Uludağ," *Yaş Türkistan*, sayı 37 (Dekabr 1932), s. 36.
- San'an, "Yaralı Arslan," *Yaş Türkistan*, sayı 41 (Nisan 1933), s. 32.
- F. N. "Yuldan," *Yaş Türkistan*, sayı 50 (Ganvar 1934), s. 46.
- Ebulnasr Naci, "Millet Şehidi Münevver Kari Ruhuna," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 11-12, 13.
- Almas Yıldırım, "Büyük Şehidimize... (Münevver Kari için)," *Yaş Türkistan*, sayı 55 (Haziran 1934), s. 14-15.
- Rıza, "Yurtçı, Milletçi Yaş Fikirliğ Toganlarıma Dua," *Yaş Türkistan*, sayı 76 (Mart 1936), s. 31.
- T. Yolçı, "Türkistan Yaşlarına," *Yaş Türkistan*, sayı 77 (April 1936), s. 36.

BİBLİYOGRAFYA

Sürelî Yayınlar

Yeni Türkistan, İstanbul, 1927-1931, 32 sayı.

Yaş Türkistan, Berlin, 1929-1939, 117 sayı.

Millî Türkistan, Berlin, 1942-1975, 134 sayı.

Türkistan, İstanbul, 1953, 6 sayı.

Dergi, Münih, 1955-1972, 66 sayı.

Türkistan (Bülten), New York, 1973, 2 sayı.

Türkistan Sesi (Bülten), Münih, 1985-1990, 14 sayı.

Bugünkü Türkistan (Bülten), Münih, 1989, 3 sayı.

Araştırma Eserler

Akner, Shirin. *Sovyet Müslümanları*, Çev: Tufan Buzpınar - Ahmet Mutlu, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

Allworth, Edward. (ed.), *Central Asia: One Hundred Thirty Years of Russian Dominance, A Historical Overview*, New York: Columbia University Press, 2002.

Albertini, J.M. *Ekonomik Sistemler: Uygulamada Kapitalizm ve Sosyalizm*, Çev: Cafer Unay, Bursa: Ekin Kitabevi, 1995.

Andersen, Benedict. *Imagined Communities*, Verso, Londra, 1992. (Türkçesi: *Hayali Cemaatler*, Çev: İskender Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları, 2000.)

Andican, Ahad. *Cedidizmden Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, İstanbul: Emre Yayınları, 2003.

Atabayev, Kambar. "Türkistan Muhtariyeti Hükümetinin Demokratik Temelleri," *Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilaller 1900-1924*, Haz: Timur Kocaoğlu, Harlem: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi, 2001, s. 129-134.

Ayas, Mehmet Rami. "Bir Gerçeklik Bilimi Olarak Sosyoloji ve Tahir Çağatay," Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt 33, sayı 31 (Ankara 1994), s. 1-30.

Babakurban, Ziyaeddin. *Dış Türkler ve Türkistan*, İstanbul: Doğan Güneş Yayınevi, 1962.

Bacon, E. Elizabeth. Çev: Tansu Say, *Esir Orta Asya*, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1979.

Bademci, Ali. *1917-1934 Türkistan Milli İstiklâl Hareketi Korbaşılar ve Enver Paşa*, cilt 1, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2008.

Baysun, Abdullah Recep. *Türkistan Milli Hareketleri*, İstanbul: Zaman Kitabevi, 1945.

Bennigsen, Alexandre. *Islam in The Soviet Union*, London: Pall Mall Press, 1967.

_____. *Muslim National Communism in The Soviet Union*, Chicago: The Universty Chicago, 1979.

_____. A. Quelquejay, C. Lemercier. *Steppe Ezan Sesleri*, Çev: Nezih Uzel, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1994.

Biyar, Nergis. "Ahmet Baytursunoğlu ve Eserleri (1873-1937)," Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı 5 (Denizli 1999), s. 10-21.

Bregel, Yuri. *Bibliography of İslâmic Central Asia*, C.I, Bloomington, Indiana: Universty Research Institute for Inner Asia Studies, 1995.

Can, Adem. "Yeni Kafkasya Mecmuası," *Bilig*, sayı 41 (Bahar 2007), s. 109-122.

Carr, E. H. *Bolşevik Devrimi (1917-1923)*, (Çev: Orhan Suda), cilt I, İstanbul: Metis Yayınları, 2012.

Çağatay, Saadet. "Dr. Oktay (Abdulvahab, İshakoğlu) 10.02.1904-12.06.1968," *Türk Kültürü*, sayı 69 (Ankara 1968), s. 674-676.

_____. *Muhammed Ayaz İshaki*, Ankara, 1979.

_____. "Prof. Dr. Tahir Çağatay," *Emel*, sayı 141-145 (Mart-Aralık 1984 Ankara), s. 83-87.

_____. "Prof. Dr. Tahir Çağatay (27.3.1902 - 27.7.1984)," *Türk Kültürü*, sayı 261 (Ankara 1985), s. 55-58.

Çağatay, Ülker. "Hokand ve Alaş Orda Milli Hükümetleri ve Mustafa Çokayoğlu," *Türk Kültürü*, sayı 100 (1971), s. 381-385.

Çokayoğlu, M.Y. *Eşinin Ağzından Mustafa Çokayoğlu*, (Çev: Türkistanlı [Abdolvahab Oktay]), sayı 22, İstanbul: Yaş Türkistan Yayını, 1972.

Dallin, Alexander. (Ed.), *Articles on Russian and Soviet History (1500-1991)*, New York/London: Garland Publishing, 1992.

Demirel, Ömer Faruk. "I. Türkoloji Kongresi ve Menzel," *1926 Bakü Türkoloji Kongresinin 70. Yıldönümü Toplantısı*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 1996, s. 27-65.

Donuk, Abdülkadir. "Basmacı Hareketi," *DİA*, c.5, İstanbul, 1992, s.107-108.

Dudoignon, Stephane A. "Qadimiya As a Historiographical Category. The Question of Social and Ideological Cleavages Between "Reformist" And "Tradionalists" Among the Muslims of Russia and Central Asia, in the Early 20th Century," *Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilaller 1900-1924*, Haz: Timur Kocaoğlu, Harlem: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi, 2001, s. 159-178.

Ercilasun, Ahmet Bican. *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

Ersanlı, Büşra. "Milliyetçilik Teorileri: Avrasya'da Siyaset ve İlişkiler," *Türkiye Günlüğü*, sayı 50 (Mart-Nisan), 1998, s. 9-15.

Hayit, Baymirza. *Komünizm ve Türk Dünyası*, Ankara: Altınok Matbaası, 1971.

_____. *Türk Dünyasında Rus Emperyalizminin Ayak İzleri*, İstanbul: Sabah Gazetesi Yayınları, 1973.

_____. *Türkistan, Rusya ve Çin Arasında*, İstanbul: Otağ Yayınevi, 1975.

_____. *Some Thoughts on the Problem of Turkestan*, Institute of Turkestan Resource, New York 1983.

_____. *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadele Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995.

_____. *Basmacılar: Türkistan Milli Mücadele Tarihi (1917-1934)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.

_____. "Türkistan Çarizmden Bolşevizme Geçiş Devrinde," *Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilaller 1900-1924*, Haz: Timur Kocaoğlu, Harlem: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi, 2001, s. 179-190.

Henze, Paul. "İç Asya'da Siyaset ve Yazı," *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 9-10 (Kasım-Aralık 1985), s. 81-83.

Hıdıraliyev, Darhan. *Mustafa Çokay, Hayatı, Faaliyetleri ve Fikirleri*, Ankara: Avrasya Yayınları, Aralık 2001.

_____. "Muhtariyet'ten Muhacerete Türkistan Davası: Mustafa Çokay," *Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilaller 1900-1924*, Haz: Timur Kocaoğlu, Harlem: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi, 2001, s. 191-226.

Hızal, Ahmet Hazer. *Kuzey Kafkasya*, Ankara: Orhun Yayınları, 1961.

Kalkan, İbrahim. "Sovyet Döneminde Orta Asya," *Çağdaş Türk Dünyası* içinde, Ahmet Kanlıdere (ed.), Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2014, s. 2-25.

Kanlıdere, Ahmet. "Türkistan'ın Tarihi, Kültürel Gelişimi ve Rus Tesirleri," *YOM: Türk Dünyası Kültür Dergisi*, cilt 1, sayı 15 (Ankara 2009), s. 29-45.

_____. *XIX. Yüzyıl Türk Dünyası*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013.

Kara, Abdulvahap. *Türkistan Ateşi-Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi*, İstanbul: Da Yayıncılık, 2002.

Kayyum Han, Veli. "Mustafa Çokay'ın İleş," *Milli Türkistan*, sayı 70-71 (Mart 1951), s. 23-27.

Kocaoğlu, Timur. "Yaş Türkistan'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," *Yaş Türkistan*, cilt I, İstanbul: Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, 1997, s. 14-24.

_____. *Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilâller 1900–1924*, Harlem: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi, 2001.

_____. "Rus İhtilâlleri ve Türk Halkları/Sovyetler Birliği'nin Yayılma Siyaseti (1905–1911)," *Türkler*, cilt XVIII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 741–759.

_____. "Russian Revolutions and the Turkic Peoples: Expansionist Policies of the USSR," *The Turks*, vol 5. Ankara: Yeni Türkiye Publications, 2002, pp. 897-912.

Komatsu, Hasio. *Islam in Politics in Russia and Central Asia: Early Eighteenth to Late Twentieth*, (Ed.), Stephane Dudoignon, London, Routledge, 2009.

Maillet, Jean. *İktisadi Olayların Evrimi*, Çev: Ertuğrul Tokdemir, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983.

Mayer, F. Tom. "The Collapse of Soviet Communism: A Class Dynamics Interpretation," *Social Forces*, Vol 80, Issue 3, March 2002, s. 67-78.

Oktay, Abdulvahab. *Türkistan Milli Hareketi ve Mustafa Çokay*, (Merhum'un Ölümünün 60. Yılı Münasebetiyle), İstanbul 1950.

_____. "Mustafa Bey Çokayoğlu'nun Yaşlık ve Siyasi Hayatından Bir Parça," *Türkelî*, Münhen, sayı 12 (Aralık 1952), s. 9–14.

_____. "Türkistan'daki Maarif ve İrfan İşlerine Uzaktan Bir Bakış," *Dergi*, sayı 17 (Münih 1959), s. 84-93.

_____. "Türkistan Milli Muhtariyet Hükümeti," *Dergi*, sayı 19 (Münih 1959), s. 40-53.

Orywal, Erwin. *Die Ethnischer Gruppen Afghanistans*, L. Reichert, Wiesbaden, 1986.

Öktem, A. Naim. "Buhara Cumhuriyeti'nin 50. Yıl Dönümü," *Türk Dünyası*, sayı 19 (Ekim-Kasım-Aralık 1970), s. 36-38.

Park, Alexandr Garland. *Bolshevism in Turkestan, 1917-1927*, New York: Colombia Universty Press, 1957.

Poul R. Gregory, Robert C. Stuart. *Russian and Soviet Economic Performance and Structure*, Boston: Addison-Wesley, 1998.

Richard A. Pierce. *Russian Central Asia 1867-1917*, Berkeley 1960.

Roy, Oliver. *The New Central Asia: The Creation of Nations*, New York: New York University Press, 2000. (Türkçesi: *Yeni Orta Asya Ya da Ulusların İmal Edilişi*, Çev: Mehmet Moralı, İstanbul: Metis Yayınları, Nisan 2009.)

Saray, Mehmet. *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996.

Stalin, J. *Marxizm ve Ulusal Sorun*, Çev: Muzaffer Ardos, Ankara: Sol Yayıncılık, Ekim 2012.

Swetochowski, Tadeusz. *Russian Azerbaijan 1905-1920*, Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

Taçmurat, Murat. "Türkistan'da Hayvancılığın Vaziyeti," *Dergi*, sayı 1 (Münih Ocak-Mart 1955), s.116-123.

Temir, Ahmet. *60 Yıl Almanya (1936-1996) Bir Yabancı'nın Gözü ile Geziler-Araştırmalar-Hatıralar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Togan, Zeki Velîdî. "Türkistan İsmi, Hududu ve Mesahası Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6 (Ekim-Kasım 1927), s. 30-36.

_____. *1929-1940 Seneleri Arasında Türkistan'ın Vaziyeti*, İstanbul: Türkiye Basımevi, 1940.

_____. "Sovyetlerin Türkistan'da Tatbik Ettikleri Siyasetin Son Safhaları," *Dergi*, sayı 1 (Münih Ocak-Mart 1955), s. 5-21.

_____. *Hatıralar, Türkistan ve Diğer Müslüman Doğu Türkleri'nin Milli Mücadeleleri*, İstanbul: Hikmet Gazetecilik, 1969.

_____. "Sovyet İdaresi'ndeki Türklerin Dil Meselesi," *İkinci Dil Kongresi*, İstanbul, 1969, s. 95-97.

_____. *Bugünkü Türkîli (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.

_____. *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.

Wixman, Ronald. *The Peoples of the USSR: an Ethnographic Handbook*,
M. E. Sharpe, New York 1984.